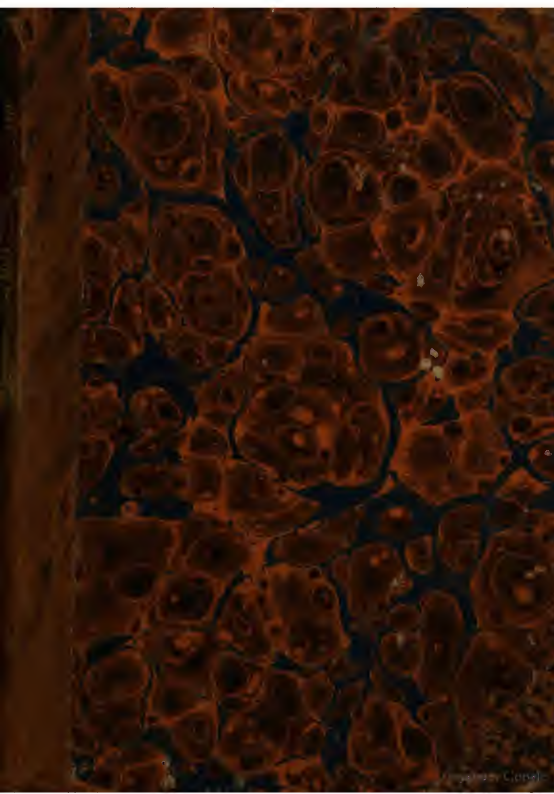
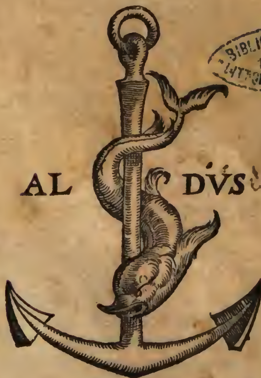

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLAE AD ATTICVM, AD M. BRVTVM, AD QVINCTVM FRAT.

Cum correctionibus P. Manutij
Et Annotationibus D. Lãbini.

EX BIBLIOTHECA ALDINA.
VENETIIS. M. D. LXX.

AD CAROLVM PISAVRIVM, Leonardi, clarissimi uiri, filium, egregiis animi bonis, multisque laudibus iuuenem ornatum, Pauli Manutii, Aldi F. in epistolas Ciceronis ad Atticum præfatio.

BENEFICIORVM, Carole Pisauri, non eadem omnium est ratio. multi, quid detur, spectare solent, sua quidque magnitudine metiuntur, nihil attendunt præterea: ego potius, quibus de caussis, & a quo homine detur, animaduerto; ac, si quid in aliquem, aut in me ipsum collatum est gratiæ, tanti soleo æstimare, quanti uidetur is, qui contulit, æstimandus. hinc fit, ut, quæ a patre tuo, uiro sapientissimo, & cum aliis laudibus ornato, tum uero omnium, quos ego in uita nouerim, humanissimo, quæ item a patruo, qui nuper magno bonorum omnium mærore decessit, Ioanne Maria, Paphi Episcopo, excellenti non minus doctrina, quam bonitate, prædito, diuersis temporibus in me profecta sunt officia, ea quamquã summa non fuerint, (neq; enim tulit occasio, neque rationes meæ postularunt) pro summis tamen acceperim, & earum rerum loco duxerim, quas qui possident, beatissimi putantur. fons enim ille, unde manarunt, amor fuit, & cum amore iudicium, quod uterque

de me habuit: quod equidem, si potero, tuebor officiis: studio certe, omnique prorsus cura, atque industria bonum uirum, meritorumque memorem præstabo. quod si liceret ingenium cum uoluntate coniungere; ut alterum alteri responderet, & cupiditati uires æquarentur: illustrarem beneficia uestra; ac fortasse efficerem, ut gratia mihi a uobis aliqua deberetur, gratiam persoluenti. uerum ut, hoc quidem ab infirmitate mea sperari minime posse, non solum intelligo, uerum etiam ingenue confiteor: sic illud facile polliceor, uereque affirmo; siquid aut iam est in me facultatis, aut erit aliquando, iis, in quibus assidue uersor, studiis partum, & uigiliis, uelle me id in omni mea uita, quantumcumque erit, seruire totum uestræ laudi, tuæ præsertim; quæ cum a meis præceptis, & consiliis originem duxerit, exornabo eam, tamquam opus meum, quibus potero artibus, qua licebit industria; florentemque pulcherrimis uirtutibus alumnum disciplinæ meæ cum inspiciam, gratulabor utrique nostrum pariter, fructumque amoris & studii ueteris in te mei ex tua gloria uberrimum capiam. Ac tu quidem, mi Carole, cum tibi nasci contigerit ex ea familia, in qua semper uerus honor, & splendor uirtutis enituit, nihil debes humile cogitare, nihil angustum, nihil obscurum, aut inane. excelsa petat animus tuus, ampla, illustria, plena dignitatis, & gloriæ. quo te semper a tua prima pueritia mea uox incitauit; quo pater tuus, cuius ad te cogitationes, curæ-

quę referuntur omnes, aſſidue cohortatur; quo denique te uocant maiorum tuorum exempla; quorum nomina nulla dies extinguet, nulla obſcurabit obliuio. non enim, ſi præſtiteris ea, quæ a te exſpectantur, quæ maxima ſunt, nouum in tuam familiam decus inferes: antiqua renouabis, præclaramque conſuetudinem retinebis in tua domo laudis expetendæ, exercendarumque artium optimarum: quibus inſtructos, utiles fuiſſe patriæ ciues, ſibi & familiæ glorioſos, de tua gente multos, annales euolueris, inuenies. Verum, quando te ſacris addixiſti, & illud uitæ genus complexus es, quod eſt totum in laudabili ratione, totum in præclaris cogitationibus, & factis conſtitutum; non te libera uoluntas, ut alios, ad honeſtum, rectumque ducit; ſed, quo te primum die ad religionem contuliſti, eodem die legem ipſe tibi impoſuiſti perpetuæ continentiæ; excluſiſti rerum inanium cupiditatem; uelle ad ſolidam laudem omnia referre, uelle ſummi Dei gloriam in omni uita, ideſt tuam ſalutem ſpectare profeſſus es. Quare non tibi monitores, quorum te moueat oratio, exſpectandi: ipſe te excita, ipſe acue, & impelle. Multæ ſunt propoſitæ adoleſcentibus uiæ fallaces, obliquæ, inſidioſæ, oculis iucundæ, ſpecie quadam obiecta uoluptatis: in quibus errare quotidie uides, & labi ducem ſequentes libidinem, non rationem, de tuis æqualibus quamplurimos. tu uiam uirtutis ingredere, ſimplicem, rectam, apertam, principio fortaſſe difficilem;

atque aſperam, exitu certe ſalutarem, & glorioſam. hanc, inquam, uiam, ſignatam, & impreſſam ueſtigiis proborum ſanctorumque uirorum, ſi uis ipſe tibi carus eſſe, ſi uis ipſe tibi recte conſulere, unam ingredere; aut, ſi ingreſſus iam es, curre per eam celeri gradu ad ea, quæ te manent, præmia immortalitatis. Hæc ego, pro meo in te amore ſingulari, uetereque erga parentem tuum ſtudio, ſcriptis tecum ago, quæ ſermonibus & libentius agerem, & ſæpius, ſi liceret. ſed, quando te Pataui tua ſtudia, a quibus abduci non debes, me Venetiis mearum rerum ratio, & ualetudinis detinet infirmitas: proficiſcetur ad te mea uox, his conſignata litteris: quæ tecum erit perpetuo, ubicumque fueris, te proſequetur, quocumque ieris. ne uero dubitaui, quin ea tibi paullo gratior eſſet futura, coniuncta cum Ciceronis uoce, id eſt cum iis epiſtolis, in quibus cum Attico, familiari ſuo, non minus grauiter, & ſapienter, quam eleganter, & ſplendide loquitur. fructum, ut ſpero, capies ex utraque non uulgarem. ego enim, ut uelis optima, te hortor. Cicero uolentem adiuuat: ornat enim eloquentia, conſiliis inſtruit ſapientiſsimis: nam diſputat ſæpe in his epiſtolarum libris, ſermone perquam eleganti, de ſtatu reip. de uitiis principum, unde fluunt exitia ciuitatum, de uiciſſitudine fortunæ. qui tibi erit, accurate legenti, ſapientiæ fons uberrimus. A me uero munuſculum hoc habebis; meæ in te uoluntatis & ſtudii argumentum, exi-

guum, inquies. fateor: ſed uelim ſpectes animum, non rem: quam tamen ne ipſam quidem debes contemnere: ſiquidem eiuſmodi eſt, ut tuas, tuorumque laudes, a me, non expreſſas, ſed tamquam tenui penicillo deſignatas, ſimul eum beneuolentia mea cunctis gentibus pateſiat.

Venetiis.

M. D. LVIII.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER PRIMVS.

CICERO S. D. ATTICO.

P ETITIONIS NOSTRAE, *quam tibi summæ curæ esse scio, huiusmodi ratio est, quod adhuc coniectura prouideri possit.* P*rensat unus* P. G*alba, sine fuco, & fallacijs, more maiorum. negatur. ut opinio est hominum, non aliena rationi nostræ fuit illius hæc præpropera prensatio: nam illi ita negant uulgo, ut mihi se debere dicant. ita quiddam spero nobis profici, cum hoc percrebescit, plurimos nostros amicos inueniri. nos autem initium prensandi facere cogitaramus eo ipso tempore, quo tuum puerum cum his litteris proficisci* C*incius dicebat.* I*n campo, comitijs tribunicijs,ad* X V I. *Kal. Sext. competitores, qui certi esse uidebantur,* G*alba, &* A*ntonius, &* Q*u.* C*ornificius. puto te in hoc aut risisse, aut ingemuisse, ut frontem ferias. sunt, qui etiam* C*æsonium putent.* A*quillium non arbitramur; quid enegat, & iurauit morbum, & illud suum regnum iudiciale opposuit.* C*atilina, si iudicatum erit meridie non lucere, certus erit competitor. de* A*ufidio, &* P*alicano, non puto te exspectare, dum scribam. de ijs, qui nunc petunt,* C*æsar certus putatur.*

*Thermus cum Silano contendere existimatur: qui sic inopes & ab amicis, & existimatione sunt, ut mihi uideatur non esse ἀδύνατον, Curium obducere. sed hoc praeter me nemini uidetur. nostris rationibus maxime conducere uidetur, Thermum fieri cum Caesare. nemo est enim ex ijs, qui nunc petunt, qui, si in nostrum annum reciderit, firmior candidatus fore uideatur: propterea quod curator est uiae Flaminiae: quae cum * erit absoluta, sane facile eum libenter nunc ceteri consuli acciderim. Petitorum haec est adhuc informata cogitatio. Nos in omni munere candidatorio fungendo summam adhibebimus diligentiã: & fortasse, quoniam uidetur in suffragijs multum posse Gallia; cum Romae a iudicijs forum refrixerit, excurremus mense Septembri legati ad Pisonem, ut Ianuario reuertamur. Cum prospexero uoluntates nobilium, scribam ad te. cetera spero prolixa esse, his dumtaxat urbanis competitoribus: illam manum, tu, mihi cura, ut praestes, quoniam propius abes, Pompeij, nostri amici. nega me ei iratum fore, si ad mea comitia non uenerit. Atque haec huiusmodi sunt. Sed est quod abs te mihi ignosci peruelim. Caecilius, auunculus tuus, a P. Vario cum magna pecunia fraudaretur, agere coepit cum eius fratre Caninio Satyro de ijs rebus, quas eum dolo malo mancipio accepisse de Vario diceret. una agebant ceteri creditores, in quibus erat Lucullus, & P. Scipio, & is, quem putabant magistrum fore, si bona uenirent, L. Pontius. uerum hoc ridiculum est, de magistro nunc cognoscere. rogauit me Caecilius, ut adessem contra Satyrum. dies fere nullus est, quin hic Satyrus domum meam uentitet. obseruat L. Domitium maxime: me habet proximum. fuit &*

mihi, & Quincto fratri magno usui in nostris petitionibus. sane sum perturbatus, cum ipsius Satyri familiaritate, tum Domitij, in quo uno maxime ambitio nostra nititur. demonstraui hæc Cæcilio: simul & illud ostendi, si ipse unus cum illo uno contenderet, me ei satisfacturum fuisse: nunc in caussa uniuersorum creditorum, hominum præsertim amplissimorum, qui sine eo, quem Cæcilius suo nomine perhiberet, facile communem caussam sustinerent, æquum esse, eum & officio meo consulere, & tempori. durius accipere hoc mihi uisus est, quam uellem, & quam homines belli solent. & postea prorsus ab instituta nostra paucorum dierum consuetudine longe refugit. Abs te peto, ut mihi hoc ignoscas, & me existimes humanitate esse prohibitum, ne contra amici summam existimationem miserrimo eius tempore uenirem; cum is omnia sua studia, & officia in me contulisset. quod si uoles in me esse durior, ambitionem mihi putabis obstitisse. ego autem arbitror, etiam si id sit, mihi ignoscendum esse: ἐπεὶ οὐχ ἱερήιον, οὐδὲ βοείην. uides enim, in quo cursu simus, & quam omnes gratias non modo retinendas, uerum etiam acquirendas putemus. Spero tibi me caussam probasse, cupio quidem certe. Hermathena tua ualde me delectat, & posita ita belle est, ut totum gymnasium ἡλίου ἀνάθημα esse uideatur. multum te amamus. L. Iulio Cæsare, C. Marcio Figulo cos. Filiolo me auctum scito, salua Terentia.

CICERO S. D. ATTICO. 2

ABS TE tam diu nihil literarum? Ego de meis ad

te rationibus ſcripſi antea diligenter. hoc tempore Catilinam, competitorem noſtrum, defendere cogitamus. iudices habemus, quos uolumus, ſumma accuſatoris uoluntate. ſpero, ſi abſolutus erit, coniunctiorem nobis fore in ratione petitionis: ſin aliter acciderit, humaniter feremus. Tuo aduentu nobis opus eſt maturo. nam prorſus ſumma hominum eſt opinio, tuos familiares, nobiles homines, aduerſarios honori noſtro fore. ad eorum uoluntatem mihi conciliandam maximo te mihi uſui fore uideo. quare Ianuario ineunte, ut conſtituiſti, cura ut Romæ ſis. Auiam tuam ſcito deſiderio tui mortuam eſſe, & ſimul, quod uerita ſit, ne Latinæ in officio non manerent, & in montem Albanum hoſtias non adducerent. eius rei conſolationem ad te. L. Sauſeium miſſurum eſſe arbitror. Nos hic te ad menſem Ianuarium exſpectamus: ex quodam rumore, an ex litteris tuis ad alios miſſis? nam ad me de eo nihil ſcripſiſti. Signa quæ nobis curaſti, ea ſunt ad Caietam expoſita. nos ea non uidimus. neque enim exeundi Roma poteſtas nobis fuit. omiſimus, qui pro uectura ſolueret. te multum amamus, quod ea abs te diligenter, paruóq; curata ſunt. Quod ad me ſæpe ſcripſiſti de noſtro amico placando, feci, & expertus ſum omnia: ſed mirandum in modum eſt animo abalienato; quibus de ſuſpicionibus, etſi audiſſe te arbitror, tamen ex me, cum ueneris, cognoſces. Salluſtium præſentem reſtituere in eius ueterem gratiam non potui. hoc eo ad te ſcripſi, quod is me accuſare de te ſolebat, in ſe expertus eſt illum eſſe minus exorabilem, meum ſtudium nec tibi defuiſſe. Tulliolam C. Piſoni L. F. Frugi deſpondimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

CREBRAS *exspectationes nobis tui commoues. nuper quidem, cum te iam aduentare arbitraremur, repente abs te in mensem Quinctilem reiecti sumus. nunc uero sentio, quod commodo tuo facere poteris, uenias ad id tempus, quod scribis. obieris Quincti fratris comitia: nos longo interuallo uiseris; Acutilianam controuersiam transegeris. hoc me etiam Peducaeus, ut ad te scriberem, admonuit: putamus enim utile esse, te aliquando iam rem transigere. mea intercessio & est, & fuit parata. Nos hic incredibili, ac singulari populi uoluntate de C. Marco trãsegimus. cui cum aequi fuissemus, tamen multo maiorem fructum ex populi existimatione, illo damnato, cepimus, quàm ex ipsius, si absolutus esset, gratia cepissemus. Quod ad me de Hermathena scribis, per mihi gratum est: & ornamentum Academiae proprium meae; quòd & Hermes commune omnium, & Minerua singulare est eius gymnasij. quare uelim, ut scribis, ceteris quoque rebus quam plurimis eum locum ornes. Quae mihi antea signa misisti, ea nondum uidi. in Formiano sunt: quò ego nunc proficisci cogitabam. illa omnia in Tusculanum deportabo. Caietam, si quando abundare coepero, ornabo. Libros tuos conserua: & noli desperare, eos meos facere posse. quod si assequor, supero Crassum diuitijs, atque omnium uicos, & prata contemno. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 4

QVANTVM *dolorem acceperim, & quanto fru*

tu sim priuatus & forensi, & domestico, Lucij, fratris nostri morte; in primis pro nostra consuetudine tu existimare potes: nam mihi omnia, quæ iucunda ex humanitate alterius, & moribus homini accidere possunt, ex illo accidebant. quare non dubito, quin tibi quoque id molestum sit; cum & meo dolore moueare, & ipse omni uirtute, officioq; ornatissimum, tuiq; & sua sponte, & meo sermone amantem, affinem, amicumq; amiseris. Quod ad me scribis de sorore tua, testis erit tibi ipsa, quantæ mihi curæ fuerit, ut Quincti fratris animus in eam esset is, qui esse deberet. quem cum esse offensiorem arbitrarer, eas litteras ad eum misi, quibus & placarem ut fratrem, & monerem ut minorem, & obiurgarem ut errantem. itaque ex ijs, quæ postea sæpe ab eo ad me scripta sunt, confido ita esse omnia, ut & oporteat, & uelimus. De litterarū missione, sine caussa abs te accusor. numquam enim à Pomponia nostra certior sum factus, esse, cui litteras dare possem. porrò autem neque mihi accidit, ut haberem, qui in Epirum proficisceretur: neque dum te Athenis esse audiebamus. De Acutiliano autem negotio quod mihi mādaras; ut primum a tuo digressu Romam ueni, confeceram: sed accidit, ut & contentione nihil opus esset; & ego, qui in te satis consilij statuerim esse, mallem Peducæum tibi consilium per litteras, quā me dare. etenim cum multos dies aures meas Acutilio dedissem, cuius sermonis genus tibi notum esse arbitror; non mihi graue duxi scribere ad te de illius querimonijs, cum eas audire, quod erat subodiosum, leue putassem. sed abs te ipso, qui me accusas, unas mihi scito litteras redditas esse; cum et otij ad scribendum plus, & facultatem dādi maiorem habueris. Quod

scribis, etiam si cuius animus in te esset offensior, a me re colligi oportere: quid dicas? neque id neglexi, sed est miro quodam modo affectus. ego autem, quæ dicendo fuerunt de te, non præterij: quid autem contendendum esset, ex tua putabam uoluntate statuere oportere: quam si ad me perscripseris, intelliges me neque diligentiorem esse uoluisse, quam tu esses, neque negligentiorem fore, quam tu uelis. De Tadiana re, mecum Tadius locutus est, te ita scripsisse, nihil esse iam, quod laboraret; quoniam hereditas usucapta esset. id mirabamur, te ignorare, de tutela legitima, in qua dicitur esse puella, nihil usucapi posse. Epiroticam emptionem gaudeo tibi placere. Quæ tibi mandaui, & quæ tu intelliges conuenire nostro Tusculano, uelim, ut scribis, cures; quod sine molestia tua facere poteris. nā nos ex omnibus molestijs, & laboribus uno illo in loco cōquiescimus: quo fratrē quotidie exspectamus. Terentia magnos articulorum dolores habet, & te, sororem tuam, & matrem maxime diligit, salutemq; tibi plurimā adscribit, & Tulliolla, deliciæ nostræ. Cura, ut ualeas; & nos ames; & tibi persuadeas, te a me fraterne amari.

CICERO S. D. ATTICO. 5

NON committam posthac, ut me accusare de epistolarū negligentia possis. tu modo uideto, in tanto otio ut par mihi sis. Domum Rabirianā Neapoli, quam tu iam dimensam, et exædificatam animo habebas, M. Fonteius emit HS C C C L ↃↃↃ X X X. id te scire uolui, si quid forte ea res ad cogitationes tuas pertineret. Q. frater, ut mihi ui detur, quo uolumus animo est in Pomponiam, & cum ea

nunc in Arpinati prædio erat, & secum habebat hominem χρηστομαθῆ *D. Turranium. Pater nobis decesit ad VIII. Kal. Dec. Hæc habebam fere, quæ te scire uellem. Tu, uelim, si qua ornamenta* γυμνασιώδη *reperire poteris, quæ loci sint eius, quem tu non ignoras, ne prætermittas. Nos Tusculano ita delectamur, ut nobismet ipsis tum denique, cum illo uenimus, placeamus. Quid agas omnibus de rebus, & quid acturus sis, fac nos quam dilitissime certiores. Apud matrem recte est; eaq; nobis curæ est. L. Cincio HS X X C D constitui me curaturum idibus Febr. tu, uelim, ea, quæ nobis emisse, et parasse scribis, des operam, ut quamprimum habeamus. & uelim cogites, id quod mihi pollicitus es, quemadmodum bibliothecam nobis conficere posis: omnem spem delectationis nostræ, quam, cum in otium uenerimus, habere uolumus, in tua humanitate positam habemus.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

APVD *te est, ut uolumus. mater tua, & soror a me, Quinctoq; fratre diligitur. Cum Acutilio sum locutus. is sibi negat a suo procuratore quidquam scriptum esse; & miratur istam controuersiam fuisse, quod ille recusarat satisdare, amplius abs te non peti. Quod te de Tadiano negotio decidisse scribis; id ego Tadio et gratum esse intellexi, & magnopere iucundum. Ille noster amicus, et mehercule uir optimus, & mihi amicissimus, sane tibi iratus est. hoc si, quanti tu æstimes, sciam; tum, quid mihi elaborandũ sit, scire possum. L. Cincio HS C C L ↄↄ C C C C pro signis Megaricis, ut tu ad me scripseras, curaui. Hermæ tui*

Pentelici

Pentelici cum capitibus aeneis, de quibus ad me scripsisti, iam nunc admodum delectant; quare uelim, & eos, & signa, & cætera, quæ tibi eius loci, & nostri studij, & tuæ elegantiæ esse uidebuntur, quã plurima, quamprimumq; mittas, & maxime quæ tibi gymnasij, xystiq; uidebuntur esse. nam in hoc genere sic studio efferimur, ut abs te adiuuandi, ab alijs prope reprehendēdi simus. si Lētuli nauis non erit, quo tibi placebit, imponito. Tulliola, deliciolæ nostræ, tuum munusculum flagitat, & me, ut sponsorem, appellat. mihi autem abiurare certius est, quam dependere. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

NIMIVM *raro nobis abs te litteræ afferuntur: cũ & multo tu facilius reperias, qui Romam proficiscantur, quam ego, qui Athenas; & certius tibi sit, me esse Romæ, quam mihi, te Athenis. itaque propter hanc dubitationẽ meam breuior hæc ipsa epistola est; quod, cum incertus essem, ubi esses, nolebam illum nostrum familiarem sermonem in alienas manus deuenire. Signa Megarica, & Hermas, de quibus ad me scripsisti, uehementer expecto. quid quid eiusdem generis habebis, dignũ Academia tibi quod uidebitur; ne dubitaris mittere; & arcæ nostræ confidito. genus hoc est uoluptatis meæ: quæ γυμνασιώδη maxime sunt, ea quæro. Lentulus naues suas policetur. peto abs te, ut hæc cures diligenter. Chilius te rogat, & ego eius rogatu, συμολπιδῶν πάτρια. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 8

CVM essem in Tusculano,) erit hoc tibi pro illo tuo, Cum essem in Ceramico)ueruntamen cum ibi essem, Roma, puer a sorore tua missus, epistolam mihi abs te allatam dedit, nunciauitque, eo ipso die post meridiem missurum qui ad te proficisceretur. eo factum est, ut epistolæ tuæ rescriberem aliquid, breuitate temporis tam pauca cogerer scribere. Primum tibi de nostro amico placando, aut etiã plane restituendo pollicеor. quod ego, etsi mea sponte ante faciebam, eo nunc tamen & agam studiosius, & contendam ab illo uehementius, quod tantam ex epistola uoluntatem eius rei tuam perspicere uideor. hoc te intelligere uolo, pergrauiter illum esse offensum: sed quia nullam uideo grauem subesse caussam, magnopere confido illum fore in officio, & in nostra potestate. Signa nostra, & Hermeraclas, ut scribis, cum commodissime poteris, uelim imponas, & si quod aliud οἰκεῖον eius loci, quem non ignoras, reperies, & maxime, quæ tibi palæstræ, gymnasiíq; uidebuntur esse. etenim ibi sedens hæc ad te scribebam; ut me locus ipse admoneret. Præterea typos tibi mando, quos in tectorio atrioli possim includere, & putealia sigillata duo. Bibliothecam tuam caue cuiquam despondeas, quamuis acrem amatorem inueneris. nam ego omnes meas uindemiolas eo reseruo, ut illud subsidium senectuti parem. De fratre, confido ita esse, ut semper uolui, & elaboraui. multa signa sunt eius rei, non minimum, quod soror prægnans est. De comitijs meis, & tibi me permisisse memini, & ego iam pridem hoc commu-

nibus amicis qui te exſpectāt, prædico; & te non modo non accerſam, ſed prohibebo; quod intelligā multo magis intereſſe tua, te agere quod agendū eſt hoc tempore, quā mea, te adeſſe comitijs proinde eo animo te uelim eſſe, quã ſi mei negotij cauſſa in iſta loca miſſus eſſes. me autē eum & offendes erga te, et audies, quaſi mihi; ſi qua parta erunt, non modo te præſente, ſed per te parta ſint. Tulliola tibi diem dat, ſponſorem non appellat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

ET mea ſponte faciebam antea, et poſt, duabus epiſtolis tuis perdiligenter in eandem ratione ſcriptis, magnopere ſum commotus. eo accedebat hortator aſſiduus Salluſtius ut agerem quā diligentiſſime cum Luceio de ueſtra uetere gratia reconcilianda. ſed cum omnia feciſſem, non modo eam uoluntatem eius, quæ fuerat erga te, recuperare nō potui, uerum ne cauſſam quidem elicere immutatæ uoluntatis. tametſi iactat ille quidem illud ſuum arbitrium, & ea, quæ, iam tum, cum aderas, offendere eius animum intelligebam: tamen habet quiddam profecto: quod magis in animo eius inſederit: ꝙ neque epiſtolæ tuæ, neque noſtra legatio tām poteſt facile delere, quam tu præſens non modo oratione, ſed tuo uultu illo familiari tolles; ſi modo tanti putabis id, quod ſi me audies, & ſi humanitati tuæ conſtare uoles, certe putabis. ac, ne illud mirere, cur cum ego ante ſignificarem tibi per litteras me ſperare illum in noſtra poteſtate fore, nunc idem uidear diffidere; incredibile eſt, quanto mihi uideatur illius uoluntas obſtinatior, & in hac iracundia obfirmatio. ſed hæc aut ſana-

buntur, cũ ueneris; aut ei molesta erunt, in utro culpa erit. Quod in epistola tua scriptum erat, me iam arbitrari designatum esse; scito, nihil tam exercitum esse nunc Romæ, quam candidatos, omnibus iniquitatibus; nec, quando futura sint comitia, sciri. uerum hæc audies de Philadelpho. Tu, uelim, quæ Academiæ nostræ parasti, quamprimum mittas. mirum, quam illius loci non modo usus, sed etiam cogitatio delectat. Libros uero tuos caue cuiquam tradas: nobis eos, quemadmodum scribis, conserua. summum me eorum studium tam ceterarum rerum: quas tu, incredibile est, quam breui tempore quanto deteriores offensurus sis, quam reliquisti.

CICERO S. D. ATTICO. 10

TEVCRIS illa lentum sane negotium: neque Cornelius ad Terrentiam postea rediit opinor, ad Considium, Axium, Selicium confugiendum est: nã a Cæcilio propinqui minore centesimis nummũ mouere non possunt. sed ut ad prima illa redeam, nihil ego illa impudentius, astutius, lentius uidi. libertum mitto: Titto mandaui: σκέψεις, καὶ ἀναβολαί. sed nescio, an ταυτόματον ἡ μῶν: nã mihi Pompeiani prodromi nunciant, aperte Pompeiũ acturum, Antonio succedi oportere: eodemq; tempore aget prætor ad populum. res eiusmodi est, ut ego nec per bonorum, nec per popularem existimationem honeste possim hominem defendere; nec mihi libeat, quod uel maximũ est. etenim accidit hoc, quod totum cuiusmodi sit, mando tibi, ut perspicias. Libertum ego habeo, sane nequam hominem, Hilarum dico, ratiocinatorem, & clientem tuum de eo

mihi Valerius interpres nunciat, Chilius'q; se audisse scribit haec; esse hominem cum Antonio; Antonium porro in cogendis pecunijs dictitare, partem mihi quæri, & a me custodem communis quæstus libertum esse missum. non sum mediocriter commotus: neque tamen credidi: sed certe aliquid sermonis fuit. totũ inuestiga, cognosce, perspice, & nebulonem illum, si quo pacto potes, ex istis locis amoue. huius sermonis Valerius auctorem Cn. Plancium nominabat. mando tibi plane, totum, ut uideas, cuiusmodi sit. Pompeium nobis amicissimum constat esse. diuortium Mutiæ uehementer probatur. P. Clodium, Appij filium, te credo audisse, cum ueste muliebri deprehensum domi C. Cæsaris, cum pro populo fieret, eum'q; per manus seruulæ seruatum, & eductum: rem esse insigni infamia: quod te moleste ferre certo scio. Quod præterea ad te scribam, non habeo. & mehercule eram conturbatior. nam puer festiuus, anagostes noster, Sositheus decesserat, me'q; plus, quam serui mors debere uidebatur, commouerat. Tu uelim sæpe ad nos scribas. si rem nullam habebis; quod in buccam uenerit, scribito. Vale. Kalendis Ian. M. Messalla, & M. Pisone cos.

CICERO S. D. ATTICO. II

ACCEPI tuas tres iam epistolas, unam a M. Cornelio, quam a Tribus ei Tabernis, ut opinor, dedisti; alteram, quam mihi Canusinus tuus hospes reddidit; tertiam, quam, ut scribis, anchoris solutis de fasello dedisti. quæ fuerunt omnes rhetorum. pure loquuntur, cum humanitatis sparsæ sale, tum insignes amoris notis. quibus episto-

lis sum equidem abs te lacessitus ad scribendum; sed ic-
circo sum tardior, quod non inuenio fidelem tabellarium.
quotus.n.quisque est qui epistolã paullo grauiorem ferre
poßit, nisi eam per lectionem releuarit? accedit eo, quod
mihi non est notum, ut quisque in Epirum proficiscatur.
ego enim te arbitror, cæsis apud Amaltheam tuam uicti-
mis, statim ad esse ad Sicyonem oppugnandum profectũ.
neque id ipsum tamen certum habeo, quando ad Antoni-
um proficiscare, aut quid in Epiro temporis ponas. ita
neque Achaicis hominibus, neque Epiroticis paullo libe-
riores litteras committere audeo. sunt autem post discessũ
a me tuum res dignæ litteris nostris, sed non committendæ
eiusmodi periculo, ut aut interire, aut aperiri, aut inter
cipi poßint. Primum igitur scito, primum me non esse ro
gatum sententiam, præpositumq; esse nobis pacificatorem
Allobrogum, id'q; admurmurante senatu, neque me inui-
to esse factum. sum enim & ab obseruando homine
peruerso liber, et ad dignitatem in rep. retinendam con-
tra illius uoluntatem solutus: & ille secundus in dicendo
locus habet auctoritatem pene principis, & uoluntatem
nimis is deuinctum beneficio consulis. Tertius est Catulus,
quartus (si etiam hoc quæris) Hortensius. Consul autem
ipse paruo animo, & paruo, tantum cauillator genere
illo moroso, quod etiam sine dicacitate ridetur, facie magis
quam facetijs, ridiculus, nihil agens cum rep. seiun-
ctus ab optimatibus: a quo nil speres boni reip. quia non
uult; nil metuas mali, quia non audet. eius autem collega
& in me per honorificus, et partium studiosus, ac defensor
bonarum. quinimmo leuiter se dißidẽt. Sed uereor, ne hoc,
quod infectum est, serpat longius. credo enim te audisse,

cum apud Cæsarem pro populo fieret, uenisse eo muliebri uestitu uirum, idq; sacrificium cum uirgines instaurassent mentionem a Q. Cornificio in senatu factam: (is fuit princeps; ne tu forte aliquem nostrum putes) postea rem ex S.C. ad uirgines, & pontifices relatam, idq; ab ijs nefas esse decretum: deinde ex S.C. consules rogationem promulgasse: uxori Cæsarem nuncium remisisse. in hac caussa Piso, amicitia P. Clodij ductus, operam dat, ut ea rogatio, quam ipse fert, & fert ex S. C. & de religione, antiquetur. Messalla uehementer adhuc agit seuere. boni uiri precibus Clodij remouentur a caussa. operæ comparantur, nosmet ipsi, qui Lycurgei a principio fuissemus, quotidie demitigamur. instat, & urget Cato. Quid multa? uereor, ne hæc, neglecta a bonis, defensa ab improbis, magnorum reip. malorum caussa sit. Tuus autem ille amicus, (scin quem dicam?) de quo tuo ad me scripsisti, postea quam non auderet reprehendere, laudare cœpisse, nos, ut ostendit, admodum diligit, amplectitur, amat, aperte laudat; occulte, sed ita, ut perspicuum sit, inuidet. nihil come, nihil simplex, nihil ἐν τοῖς πολιτικοῖς honestum, nihil illustre, nihil forte, nihil liberum. Sed hæc ad te scribam alias subtilius. nam neque adhuc mihi satis nota sunt: & huic terræ filio nescio cui committere epistolam tantis de rebus non audeo. Prouincias prætores nondum sortiti sunt. res eodem est loci, quo reliquisti. Τοποθεσίαν, quam postulas, Miseni, & Puteolorum, includam orationi meæ. ad III. non. Decemb. mendose fuisse animaduerteram. Quæ laudas ex orationibus, mihi crede ualde mihi placebant: sed non audebam antea di-

dere: nunc uero, quod a te probata sunt, multo mihi ἀττικώτερα uidentur. in illam orationem Metellinam addidi quædam. liber tibi mittetur; quoniam te amor nostri φιλορήτορα reddidit. Noui tibi quidnam scribam? quid? etiam. Messalla consul Antonianam domum emit HS CCCCXXXVII. quid id ad me? inquies. tantum, quod ea emptione & nos bene emisse iudicati sumus; & homines intelligere cœperunt, licere amicorum facultatibus in emendo ad dignitatem aliquam peruenire. Teucris illa lentum negotium, sed tamen est in spe. Tu ista confice: a nobis liberiorem epistolam exspecta. Vale. VI. Kal. Febr. M. Messalla, & M. Pisone cos.

CICERO S. D. ATTICO. 12

VEREOR, ne putidum sit scribere ad te, quam sim occupatus: sed tamen ita distinebar, ut uix huic tantulæ epistolæ tempus habuerim, atque id ereptum e summis occupationibus. Prima concio Pompeij qualis fuisset, scripsi ad te antea, non iucunda miseris, inanis improbis, beatis non grata, bonis non grauis. itaque frigebat. tum Pisonis consulis impulsu leuissimus tribunus pl. Fusius in concionem produxit Pompeium. res agebatur in circo Flaminio: & erat in eo ipso loco illo die nundinarum πανήγυρις. quæsiuit ex eo, placeret ne ei, iudices a prætore legi, quo consilio idem prætor uteretur. id autem erat de Clodiana religione ab senatu constitutum. tum Pompeius μάλ' ἀριστοκρατικῶς locutus est; senatusq; auctoritatem sibi omnibus in rebus maximam uideri, semperq; uisam esse, respondit, & id multis uerbis. Postea Messala consul in sena-

natu de Pompeio quæsiuit, quid de religione, & de promulgata rogatione sentiret. locutus ita est in senatu, ut omnia illius ordinis consulta γενικῶς laudaret: mihiq́;, ut assedit, dixit, se putare, satis ab se etiam de istis rebus esse responsum. Crassus postea quam uidit illum excepisse laudem, ex eo, quod hi suspicarentur homines ei consulatum meum placere, surrexit, ornatissimeq; de meo consulatu locutus est; ut ita diceret, se, quod esset senator, quod ciuis, quod liber. quod uiueret, mihi acceptum referre; quoties coniugem, quoties domum, quoties patriam uideret, toties se beneficium meum uidere. Quid multa? totum hunc locum, quem in Aristocratia ego uarie meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro, (nosti illas ληκύθους) ualde grauiter pertexuit. Proximus Pompeio sedebam. intellexi hominem moueri; utrum Crassum inire eam gratiam, quam ipse prætermisisset: an esse tantas res nostras, quæ tam libenti senatu laudarentur, ab eo præsertim, qui mihi laudem illam eo minus deberet, quod meis omnibus litteris in Pompeiana laude perstrictus esset? Hic dies me ualde Crasso adiunxit: & tamen, ab illo aperte, tecte quidquid est datum, libenter accepi. ego autem ipse, dij boni, quo modo ἀνεπερπειρασάμην nouo auditori Pompeio. si umquam mihi ἐπιχειρήματα suppeditauerunt, illo tẽpore. Quid multa? clamores. etenim hæc erat ὑπόθεσις de grauitate ordinis, de equestri concordia, de consensione Italiæ, de immortuis reliquijs coniurationis, de uilitate, de otio. nosti iam in hac materia sonitus nostros: tanti fuerunt, ut ego eo breuior sim, quod eos usque istinc exauditos putem. Romanæ autem res sic se habent. Senatus ἄρειος πάγος nil con-

stantius, nil seuerius, nil fortius. nam cum dies uenisset rogationi ex S. C. ferendæ, concursabant barbatuli iuuenes, totus ille grex Catilinæ, duce filiola Curionis; & populum, ut antiquaret, rogabant. Piso autem consul, lator rogationis, idem erat dissuasor. operæ Clodianæ pontes occuparant. tabellæ ministrabantur, ita ut nulla daretur. Vti rogas. hic tibi Rostra Cato aduolat, conuitium Pisoni consuli mirificum facit; si id est conuitium, uox plena grauitatis, plena auctoritatis, plena denique salutis. accedit eodem etiam noster Hortensius, multi præterea boni. insignis uero opera Fauonij fuit. hoc concursu optimatum comitia dimittuntur: senatus uocatur. cum decerneretur frequenti senatu, contra pugnante Pisone, ad pedes omnium sigillatim accedente Clodio, ut consules populum cohortarentur ad rogationem accipiendam: homines ad XV. Curioni nullum S. C. facienti assenserunt: facile ex altera parte CCCC affuerunt. acta res est. Fusius tertium concessit. Clodius conciones miseras habebat, in quibus Lucullum, Hortensium, C. Pisonem, Messallam consulem contumeliose lædebat, me tantum comperisse omnia criminabatur. Senatus & de prouincijs prætorũ, & de legationibus, & de ceteris rebus decernebat, ut ante, quã rogatio lata esset, ne quid ageretur. Habes res Romanas. sed tamen etiam illud, quod ego non sperarã, audi. Messala consul est egregius, fortis, constans, diligens, nostri laudator, amator, imitator. ille alter uno uitio minus uitiosus, quod iners, quod somni plenus, quod imperitus, quod ἀπρακτότατος, sed uoluntate ita καχέκτης, ut Pompeium post illam concionem, qua ab eo senatus laudatus est, odisse cœperit. itaque mirum in modum omnes a

se bonos alienauit. neque id magis amicitia Clodij adductus facit, quam studio perditarum rerum, atque partium. sed habet sui similem in magistratibus, præter Fufium, neminem. bonis utimur tribunis pl. Cornuto uero pseudocatone. Quid quæris? num ut ad priuata redeã? Τεύκρις promissa patrauit. tu mandata effice, quæ recepisti. Quinctus frater, qui Argiletani ædificij reliquum dodrantem emit HS DCCXX, Tusculanum uenditat, ut, si possit, emat Pacilianam domum. Cum Luceio in gratiam redi. uidero hominem. ualde petitur. re nauabo operam. Tu, quid agas, ubi sis, cuiusmodi istæ res sint, fac me quam diligentissime certiorem. Idibus Febr. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

ASIAM Quincto, suauissimo fratri, obtigisse audisti. non enim dubito, quin celerius tibi hoc rumor, quã ullius nostrum litteræ nunciarint. nunc, quoniam & laudis auidissimi semper fuimus, et præter ceteros φιλέλληνες & sumus, & habemur, & multorum odia, atque inimicitias reip. caussa suscepimus: παντοίης ἀρετῆς μιμνήσκεο; curáq;, & effice, ut ab omnibus & laudemur, & amemur. His de rebus plura ad te in ea epistola scribam, quã ipsi Quincto dabo. Tu me, uelim, certiorem facias quid de meis mandatis egeris, atque etiam, quid de tuo negotio. nam ut Brundusio profectus es, nullæ mihi abs te sunt redditæ literæ. ualde aueo scire, quid agas. Idibus Mar. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

QVAERIS ex me, quid acciderit de iudicio, quod tã

præter opinionem omnium factum sit: & simul uis scire, quo modo ego minus, quam soleam, prœliatus sim. respon debo tibi ὕστερον πρότερον, Ὁμηρικῶς. *Ego enim, quam diu senatus auctoritas mihi defendēda fuit, sic acriter, & uehementer prœliatus sum, ut clamor, concursusq; maxima cum mea laude fierent. quod si tibi umquam sum ui sus in rep. fortis, certe me in illa caussa admiratus esses. cum enim ille ad conciones confugisset, in hisq; meo nomine ad inuidiam uteretur: dij immortales, quas ego pugnas, & quantas strages edidi: quos impetus in Pisonē, in Curionem, in totam illā manum feci: quo modo sum insectatus leuitatem senum, libidem iuuentutis. sæpe, ita me dij iuuent, te non solum auctorem consiliorum meorum, uerum etiam spectatorem pugnarum mirificarum desideraui. postea uero quam Hortensius excogitauit, ut legem de religione Fufius tribunus pl. ferret; in qua nihil aliud a consulari rogatione differebat, nisi iudicum genus; (in eo autem erant omnia) pugnauitque, ut ita fieret; quod & sibi, et alijs persuaserat, nullus illum iudicibus effugere posse: contraxi uela, perspiciens inopiam iudicum, neque dixi quidquam pro testimonio, nisi quod erat ita notum, atque testatum, ut non possem præterire. itaque, si caussam quæris absolutionis, (ut iam* πρὸς τὸ πρότερον *reuertar) egestas iudicum fuit, & turpitudo. id autem ut accideret, commissum est Hortensii consilio: qui dum ueritus est, ne Fufius ei legi intercederet, quæ ex S. C. ferebatur, non uidit illud, satius esse, illum in infamia relin qui sordibus, quam infirmi iudicio committi: sed ductus odio properauit rem deducere in iudicium; cum illum plumbeo gladio iugulatum iri tamen diceret. Sed*

iudicium, si quaeris, quale fuerit; incredibili exitu, sic uti nunc ex euentu ab alijs, a me tamen ex ipso initio consilium Hortensii *reprehendatur. nam ut reiectio facta est clamoribus maximis; cum accusator, tamquam censor bonus, homines nequissimos reijceret, reus, tamquam clemens lanista, frugalissimum quemque secerneret; ut primum iudices consederunt, ualde diffidere boni coeperunt. nō enim umquā turpior in ludo talario consessus fuit. maculosi senatores, nudi equites, tribuni non tam aeraij, quam, ut appellantur, aerati. pauci tamen boni inerant, quos reiectione fugare ille non potuerat; qui moesti inter sui dissimiles, et moerentes sedebant, et contagione turpitudinis uehementer permouebantur. hic, ut quaeque res ad consiliū primis petitionibus referebatur, incredibilis erat seueritas, nulla uarietate sententiarum: nihil impetrabat reus: plus accusatori dabatur, quam postulabat: triumphabat (quid quaeris?)* Hortensius *se uidisse tantum: nemo erat, qui illum reum, ac non millies condemnatum arbitraretur. me uero teste producto, credo te ex acclamatione* Clodij *aduocatorum audisse, quae consurrectio iudicum facta sit, ut me circumsteterint, ut aperte iugula sua pro meo capite* P. Clodio *ostentarint. quae mihi res multo honorificentior uisa est, quam aut illa, cum iurare tui ciues* Xenocratem *testimonium dicentem prohibuerunt; aut cum tabulas* Metelli Numidici, *cum hae, ut mos est, circumferrentur, nostri iudices adspicere noluerunt. multo haec, inquam, nostra res maior. itaque iudicum uocibus, cum ego sic ab his, ut salus patriae, denfenderer, fractus reus, et una patroni omnes conciderunt. ab me autem eadem frequentia nostri*

nunc in Arpinati prædio erat, & secum habebat hominem χρηστομαθῆ D. Turranium. Pater nobis decessit ad VIII. Kal. Dec. Hæc habebam fere, quæ te scire uellem. Tu, uelim, si qua ornamenta γυμνασιώδη reperire poteris, quæ loci sint eius, quem tu non ignoras, ne prætermittas. Nos Tusculano ita delectamur, ut nobismet ipsis tum denique, cum illo uenimus, placeamus. Quid agas omnibus de rebus, & quid acturus sis, fac nos quam dilitissime certiores. Apud matrem recte est; eaq; nobis curæ est. L. Cincio HS XXCD constitui me curaturum idibus Febr. tu, uelim, ea, quæ nobis emisse, et parasse scribis, des operam, ut quamprimum habeamus. & uelim cogites, id quod mihi pollicitus es, quemadmodum bibliothecam nobis conficere possis: omnem spem delectationis nostræ, quam, cum in otium uenerimus, habere uolumus, in tua humanitate positam habemus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

APVD te est, ut uolumus. mater tua, & soror a me, Quinctoq; fratre diligitur. Cum Acutilio sum locutus. is sibi negat a suo procuratore quidquam scriptum esse; & miratur istam controuersiam fuisse, quod ille recusarat satisdare, amplius abs te non peti. Quod te de Tadiano negotio decidisse scribis; id ego Tadio et gratum esse intellexi, & magnopere iucundum. Ille noster amicus, et mehercule uir optimus, & mihi amicissimus, sane tibi iratus est. hoc si, quanti tu æstimes, sciam; tum, quid mihi elaborandũ sit, scire possum. L. Cincio HS CCLↃↃCCCC pro signis Megaricis, ut tu ad me scripseras, curaui. Hermæ tui Pentelici

Pentelici cum capitibus aeneis, de quibus ad me scripsisti, iam nunc admodum delectant; quare uelim, & eos, & signa, & cætera, quæ tibi eius loci, & nostri studij, & tuæ elegantiæ esse uidebuntur, quã plurima, quamprimumq; mittas, & maxime quæ tibi gymnasij, xystiq; uidebuntur esse. nam in hoc genere sic studio efferimur, ut abs te adiuuandi, ab alijs prope reprehendēdi simus. si Lētuli nauis non erit, quo tibi placebit, imponito. Tulliola, deliciolæ nostræ, tuum munusculum flagitat, & me, ut sponsorem, appellat. mihi autem abiurare certius est, quam de pendere. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

NIMIVM raro nobis abs te litteræ afferuntur: cũ & multo tu facilius reperias, qui Romam proficiscantur, quam ego, qui Athenas; & certius tibi sit, me esse Romæ, quam mihi, te Athenis. itaque propter hanc dubitationẽ meam breuior hæc ipsa epistola est; quod, cum incertus essem, ubi esses, nolebam illum nostrum familiarem sermonem in alienas manus deuenire. Signa Megarica, & Hermas, de quibus ad me scripsisti, uehementer expecto. quidquid eiusdem generis habebis, dignũ Academia tibi quod uidebitur; ne dubitaris mittere; & arcæ nostræ confidito. genus hoc est uoluptatis meæ: quæ γυμνασιώδη maxime sunt, eã quæro. Lentulus naues suas policetur. peto abs te, ut hæc cures diligenter. Chilius te rogat, & ego eius rogatu, Εὐμολπιδῶν πάτρια. Vale.

CICERO S. D. ATTICO.

CVM essem in Tusculano,) erit hoc tibi pro illo tuo, Cum essem in Ceramico)ueruntamen cum ibi essem, Roma, puer a sorore tua missus, epistolam mihi abs te allatam dedit, nunciauitque, eo ipso die post meridiem missurum qui ad te proficisceretur. eo factum est, ut epistolæ tuæ rescriberem aliquid, breuitate temporis tam pauca cogerer scribere. Primum tibi de nostro amico placando, aut etiã plane restituendo polliceor. quod ego, etsi mea sponte ante faciebam, eo nunc tamen & agam studiosius, & contendam ab illo uehementius, quod tantam ex epistola uoluntatem eius rei tuam perspicere uideor. hoc te intelligere uolo, pergrauiter illum esse offensum: sed quia nullam uideo grauem subesse caussam, magnopere confido illum fore in officio, & in nostra potestate. Signa nostra, & Hermeraclas, ut scribis, cum commodissime poteris, uelim imponas, & si quod aliud οἰκεῖον eius loci, quem non ignoras, reperies, & maxime, quæ tibi palæstræ, gymnasijq; uidebuntur esse. etenim ibi sedens hæc ad te scribebam; ut me locus ipse admoneret. Præterea typos tibi mando, quos in tectorio atrioli possim includere, & putealia sigillata duo. Bibliothecam tuam caue cuiquam despondeas, quamuis acrem amatorem inueneris. nam ego omnes meas uindemiolas eo reseruo, ut illud subsidium senectuti parem. De fratre, confido ita esse, ut semper uolui, & elaboraui. multa signa sunt eius rei, non minimum, quod soror prægnans est. De comitijs meis, & tibi me permisisse memini, & ego iam pridem hoc commu-

nibus amicis qui te exspectāt, prædico; & te non modo non accersam, sed prohibebo; quod intelligā multo magis interesse tua, te agere quod agendū est hoc tempore, quā mea, te adesse comitijs proinde eo animo te uelim esse, quā si mei negotij caussa in ista loca missus esses. me autē eum & offendes erga te, et audies, quasi mihi; si qua parta erunt, non modo te præsente, sed per te parta sint. Tulliola tibi diem dat, sponsorem non appellat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

ET mea sponte faciebam antea, et post, duabus epistolis tuis perdiligenter in eandem ratione scriptis, magnopere sum commotus. eo accedebat hortator aßiduus Sallustius ut agerem quā diligentißime cum Luceio de uestra ueterē gratia reconcilianda. sed cum omnia fecissem, non modo eam uoluntatem eius, quæ fuerat erga te, recuperare nō potui, uerum ne caussam quidem elicere immutatæ uoluntatis. tametsi iactat ille quidem illud suum arbitrium, & ea, quæ, iam tum, cum aderas, offendere eius animum intelligebam. tamen habet quiddam profecto: quod magis in animo eius insederit: ꝙ neque epistolæ tuæ, neque nostra legatio tām potest facile delere, quam tu præsens non modo oratione, sed tuo uultu illo familiari tolles; si modo tanti putabis id, quod si me audies, & si humanitati tuæ constare uoles, certe putabis. ac, ne illud mirere, cur cum ego ante significarem tibi per litteras me sperare illum in nostra potestate fore, nunc idem uidear diffidere; incredibile est, quanto mihi uideatur illius uoluntas obstinatior, & in hac iracundia obfirmatio. sed hæc aut sana-

buntur, cũ ueneris; aut ei molesta erunt, in utro culpa erit. Quod in epistola tua scriptum erat, me iam arbitrari designatum esse; scito, nihil tam exercitum esse nunc Romæ, quam candidatos, omnibus iniquitatibus; nec, quando futura sint comitia, sciri. uerum hæc audies de Philadelpho. Tu, uelim, quæ Academiæ nostræ parasti, quamprimum mittas. mirum, quam illius loci non modo usus, sed etiam cogitatio delectat. Libros uero tuos caue cuiquam tradas: nobis eos, quemadmodum scribis, conserua. summum me eorum studium tam ceterarum rerum: quas tu, incredibile est, quam breui tempore quanto deteriores offensurus sis, quam reliquisti.

CICERO S. D. ATTICO. 10

TEVCRIS illa lentum sane negotium: neque Cornelius ad Terrentiam postea rediit opinor, ad Considium, Axium, Selicium confugiendum est: nã a Cæcilio propinqui minore centesimis nummũ mouere non possunt. sed ut ad prima illa redeam, nihil ego illa impudentius, astutius, lentius uidi. libertum mitto: Titto mandaui: σκέψεις, καὶ ἀναβολαί. sed nescio, an ταυτόματον ἡμῶν: nã mihi Pompeiani prodromi nunciant, aperte Pompeiũ acturum, Antonio succedi oportere: eodemq; tempore aget prætor ad populum. res eiusmodi est, ut ego nec per bonorum, nec per popularem existimationem honeste possim hominem defendere; nec mihi libeat, quod uel maximũ est. etenim accidit hoc, quod totum cuiusmodi sit, mando tibi, ut perspicias. Libertum ego habeo, sane nequam hominem, Hilarum dico, ratiocinatorem, & clientem tuum de eo

mihi Valerius interpres nunciat, Chiliusq; se audiisse scribit hæc; esse hominem cum Antonio; Antonium porro in cogendis pecunijs dictitare, partem mihi quæri, & a me custodem communis quæstus libertum esse missum. non sum mediocriter commotus: neque tamen credidi: sed certe aliquid sermonis fuit. totũ inuestiga, cognosce, perspice, & nebulonem illum, si quo pacto potes, ex istis locis amoue. huius sermonis Valerius auctorem Cn. Plancium nominabat. mando tibi plane, totum, ut uideas, cuiusmodi sit. Pompeium nobis amicissimum constat esse. diuortium Mutiæ uehementer probatur. P. Clodium, Appij filium, te credo audiße, cum ueste muliebri deprehensum domi C. Cæsaris, cum pro populo fieret, eumq; per manus seruulæ seruatum, & eductum: rem esse insigni infamia: quod te moleste ferre certo scio. Quod præterea ad te scribam, non habeo. & mehercule eram conturbatior. nam puer festiuus, anagostes noster, Sositheus decesserat, meq; plus, quam serui mors debere uidebatur, commouerat. Tu uelim sæpe ad nos scribas. si rem nullam habebis; quod in buccam uenerit, scribito. Vale. Kalendis Ian. M. Messalla, & M. Pisone cos.

CICERO S. D. ATTICO. II

ACCEPI tuas tres iam epistolas, unam a M. Cornelio, quam a Tribus ei Tabernis, ut opinor, dedisti; alteram, quam mihi Canusinus tuus hospes reddidit; tertiam, quam, ut scribis, anchoris solutis de fašelo dedisti. quæ fuerunt omnes rhetorum. pure loquuntur, cum humanitatis sparsæ sale, tum insignes amoris notis. quibus episto-

lis sum equidem abs te lacessitus ad scribendum; sed idcirco sum tardior, quod non inuenio fidelem tabellarium. quotus.n.quisque est qui epistolā paullo grauiorem ferre poßit, nisi eam per lectionem releuarit? accedit eo, quod mihi non est notum, ut quisque in Epirum proficiscatur. ego enim te arbitror, cæsis apud Amaltheam tuam uictimis, statim ad esse ad Sicyonem oppugnandum profectū. neque id ipsum tamen certum habeo, quando ad Antonium proficiscare, aut quid in Epiro temporis ponas. ita neque Achaicis hominibus, neque Epiroticis paullo liberiores litteras committere audeo. sunt autem post discessū a me tuum res dignæ litteris nostris, sed non committendæ eiusmodi periculo, ut aut interire, aut aperiri, aut intercipi poßint. Primum igitur scito, primum me non esse rogatum sententiam, præpositumq; esse nobis pacificatorem Allobrogum, id'q; admurmurante senatu, neque me inuito esse factum. sum enim & ab obseruando homine peruerso liber, et ad dignitatem in rep. retinendam contra illius uoluntatem solutus: & ille secundus in dicendo locus habet auctoritatem pene principis, & uoluntatem nimis is deuinctum beneficio consulis. Tertius est Catulus, quartus (si etiam hoc quæris) Hortensius. Consul autem ipse paruo animo, & paruo, tantum cauillator genere illo moroso, quod etiam sine dicacitate ridetur, facie magis quam facetijs, ridiculus, nihil agens cum rep. seiunctus ab optimatibus: a quo nil speres boni reip. quia non uult; nil metuas mali, quia non audet. eius autem collegā & in me per honorificus, et partium studiosus, ac defensor bonarum. quinimmo leuiter se dißidēt. Sed uereor, ne hoc, quod infectum est, serpat longius. credo enim te audisse,

cum apud Cæsarem pro populo fieret, uenisse eo muliebri uestitu uirum, idq; sacrificium cum uirgines instaurassent mentionem a Q. Cornificio in senatu factam: (is fuit princeps; ne tu forte aliquem nostrum putes) postea rem ex S.C. ad uirgines, & pontifices relatam, idq; ab ijs nefas esse decretum: deinde ex S.C. consules rogationem promulgasse: uxori Cæsarem nuncium remisisse. in hac caussa Piso, amicitia P. Clodij ductus, operam dat, ut ea rogatio, quam ipse fert, & fert ex S. C. & de religione, antiquetur. Messalla uehementer adhuc agit seuere. boni uiri precibus Clodij remouentur a caussa. operæ comparantur, nosmet ipsi, qui Lycurgei a principio fuissemus, quotidie demitigamur. instat, & urget Cato. Quid multa? uereor, ne hæc, neglecta a bonis, defensa ab improbis, magnorum reip. malorum caussa sit. Tuus autem ille amicus, (scin quem dicam?) de quo tuo ad me scripsisti, postea quam non auderet reprehendere, laudare cœpisse, nos, ut ostendit, admodum diligit, amplectitur, amat, aperte laudat; occulte, sed ita, ut perspicuum sit, inuidet. nihil come, nihil simplex, nihil ἐν τοῖς πολιτικοῖς honestum, nihil illustre, nihil forte, nihil liberum. Sed hæc ad te scribam alias subtilius. nam neque adhuc mihi satis nota sunt: & huic terræ filio nescio cui committere epistolam tantis de rebus non audeo. Prouincias prætores nondum sortiti sunt. res eodem est loci, quo reliquisti. Τοποθεσίαν, quam postulas, Miseni, & Puteolorum, includam orationi meæ. ad III. non. Decemb. mendose fuisse animaduerteram. Quæ laudas ex orationibus, mihi crede ualde mihi placebant: sed non audebam anta di-

dere: nunc uero, quod a te probata sunt, multo mihi ἀττικώτερα uidentur. in illam orationem Metellinam addidi quædam: liber tibi mittetur; quoniam te amor nostri φιλορήτορα reddidit. Noui tibi quidnam scribam? quid? etiam. Messalla consul Antonianam domum emit HS CCCCXXXVII. quid id ad me? inquies. tantum, quod ea emptione & nos bene emisse iudicati sumus; & homines intelligere cœperunt, licere amicorum facultatibus in emendo ad dignitatem aliquam peruenire. Teucris illa lentum negotium, sed tamen est in spe. Tu ista confice: a nobis liberiorem epistolam expecta. Vale. VI. Kal. Febr. M. Messalla, & M. Pisone cos.

CICERO S. D. ATTICO. 12

VEREOR, ne putidum sit scribere ad te, quam sim occupatus: sed tamen ita distinebar, ut uix huic tantulæ epistolæ tempus habuerim, atque id ereptum e summis occupationibus. Prima concio Pompeij qualis fuisset, scripsi ad te antea, non iucunda miseris, inanis improbis, beatis non grata, bonis non grauis. itaque frigebat. tum Pisonis consulis impulsu leuissimus tribunus pl. Fusius in concionem produxit Pompeium. res agebatur in circo Flaminio: & erat in eo ipso loco illo die nundinarum πανήγυρις. quæsiuit ex eo, placeret ne ei, iudices a prætore legi, quo consilio idem prætor uteretur. id autem erat de Clodiana religione ab senatu constitutum. tum Pompeius μάλ' ἀριστοκρατικῶς locutus est; senatusq; auctoritatem sibi omnibus in rebus maximam uideri, semperq; uisam esse, respondit, & id multis uerbis. Postea Messala consul in sena-

natu de Pompeio quæsiuit, quid de religione, & de promulgata rogatione sentiret. locutus ita est in senatu, ut omnia illius ordinis consulta γενικῶς laudaret: mihiq́; , ut assedit, dixit, se putare, satis ab se etiam de istis rebus esse responsum. Crassus postea quam uidit illum excepisse laudem, ex eo, quod hi suspicarentur homines ei consulatum meum placere, surrexit, ornatissimeq; de meo consulatu locutus est; ut ita diceret, se, quod esset senator, quod ciuis, quod liber, quod uiueret, mihi acceptum referre; quoties coniugem, quoties domum, quoties patriam uideret, toties se beneficium meum uidere. Quid multa? totum hunc locum, quem in Aristocratia ego uarie meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro, (nosti illas ληκύθους) ualde grauiter pertexuit. Proximus Pompeio sedebam. intellexi hominem moueri; utrum Crassum inire eam gratiam, quam ipse prætermisisset: an esse tantas res nostras, quæ tam libenti senatu laudarentur, ab eo præsertim, qui mihi laudem illam eo minus deberet, quod meis omnibus litteris in Pompeiana laude perstrictus esset? Hic dies me ualde Crasso adiunxit: & tamen, ab illo aperte, tecte quidquid est datum, libenter accepi. ego autem ipse, dij boni, quo modo ἀνεπερπερευσάμην nouo auditori Pompeio. si umquam mihi ἐπιχειρήματα suppeditauerunt, illo tēpore. Quid multa? clamores. etenim hæc erat ὑπόθεσις de grauitate ordinis, de equestri concordia, de consensione Italiæ, de immortuis reliquijs coniurationis, de uilitate, de otio. nosti iam in hac materia sonitus nostros: tanti fuerunt, ut ego eo breuior sim, quod eos usque istinc exauditos putem. Romanæ autem res sic se habent. Senatus ἄρειος πάγος nil con-

stantius, nil seuerius, nil fortius. nam cum dies uenisset rogationi ex S. C. ferendæ, concursabant barbatuli iuuenes, totus ille grex Catilinæ, duce filiola Curionis; & populum, ut antiquaret, rogabant. Piso autem consul, lator rogationis, idem erat dissuasor. operæ Clodianæ pontes occuparant. tabellæ ministrabantur, ita ut nulla daretur. Vti rogas. hic tibi Rostra Cato aduolat, conuitium Pisoni consuli mirificum facit; si id est conuitium, uox plena grauitatis, plena auctoritatis, plena denique salutis. accedit eodem etiam noster Hortensius, multi præterea boni. Insignis uero opera Fauonij fuit. hoc concursu optima tum comitia dimittuntur: senatus uocatur. cum decerneretur frequenti senatu, contra pugnante Pisone, ad pedes omnium sigillatim accedente Clodio, ut consules populum cohortarentur ad rogationem accipiendam: homines ad XV. Curioni nullum S. C. facienti assenserunt: facile ex altera parte CCCC. affuerunt. acta res est. Fusius tertium concessit. Clodius conciones miseras habebat, in quibus Lucullum, Hortensium, C. Pisonem, Messallam consulem contumeliose lædebat, me tantum comperisse omnia criminabatur. Senatus & de prouincijs prætorũ, & de legationibus, & de ceteris rebus decernebat, ut ante, quã rogatio lata esset, ne quid ageretur. Habes res Romanas. sed tamen etiam illud, quod ego non sperarã, audi. Messala consul est egregius, fortis, constans, diligens, nostri laudator, amator, imitator. ille alter uno uitio minus uitiosus, quod iners, quod somni plenus, quod in peritus, quod ἀπρακτότατος, sed uoluntate ita καχέκτης, ut Pompeium post illam concionem, qua ab eo senatus laudatus est, odisse cœperit. itaque mirum in modum omnes a

ſe bonos alienauit. neque id magis amicitia Clodij adductus facit, quam ſtudio perditarum rerum, atque partium. ſed habet ſui ſimilem in magiſtratibus, præter Fufium, neminem. bonis utimur tribunis pl. Cornuto uero pſeudocatone. Quid quæris? num ut ad priuata redeã? Τεύκρις promiſſa patrauit. tu mandata effice, quæ recepiſti. Quinctus frater, qui Argiletani ædificij reliquum dodrantem emit HS DCCXX, Tuſculanum uenditat, ut, ſi poſſit, emat Pacilianam domum. Cum Luceio in gratiam redi. uidero hominem. ualde petitur. re nauabo operam. Tu, quid agas, ubi ſis, cuiuſmodi iſtæ res ſint, fac me quam diligentiſſime certiorem. Idibus Febr. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

ASIAM Quincto, ſuauiſſimo fratri, obtigiſſe audiſti. non enim dubito, quin celerius tibi hoc rumor, quã ullius noſtrum litteræ nunciarint. nunc, quoniam & laudis auidiſſimi ſemper fuimus, et præter ceteros φιλέλληνες & ſumus, & habemur, & multorum odia, atque inimicitias reip. cauſſa ſuſcepimus: παντοίης ἀρετῆς μιμνήσκεο; curáq; , & effice, ut ab omnibus & laudemur, & amemur. His de rebus plura ad te in ea epiſtola ſcribam, quã ipſi Quincto dabo. Tu me, uelim, certiorem facias quid de meis mandatis egeris, atque etiam, quid de tuo negotio. nam ut Brunduſio profectus es, nullæ mihi abs te ſunt redditæ literæ. ualde aueo ſcire, quid agas. Idibus Mar. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

QVAERIS ex me, quid acciderit de iudicio, quod tã

præter opinionem omnium factum sit: & simul uis scire, quo modo ego minus, quam soleam, prœliatus sim. respondebo tibi ὕστερον πρότερον, Ὁμηρικῶς. *Ego enim, quamdiu senatus auctoritas mihi defendēda fuit, sic acriter, & uehementer prœliatus sum, ut clamor, concursusq; maxima cum mea laude fierent. quod si tibi umquam sum uisus in rep. fortis, certe me in illa caussa admiratus esses. cum enim ille ad conciones confugisset, in hisq; meo nomine ad inuidiam uteretur: dij immortales, quas ego pugnas, & quantas strages edidi: quos impetus in Pisonē, in Curionem, in totam illā manum feci: quo modo sum insectatus leuitatem senum, libidem iuuentutis. sæpe, ita me dij iuuent, te non solum auctorem consiliorum meorum, uerum etiam spectatorem pugnarum mirificarum desideraui. postea uero quam Hortensius excogitauit, ut legem de religione Fufius tribunus pl. ferret; in qua nihil aliud a consulari rogatione differebat, nisi iudicum genus; (in eo autem erant omnia) pugnauitque, ut ita fieret; quod & sibi, et alijs persuaserat, nullu illum iudicibus effugere posse: contraxi uela, perspiciens inopiam iudicum, neque dixi quidquam pro testimonio, nisi quod erat ita notum, atque testatum, ut non possem præterire. itaque, si caussam quæris absolutionis, (ut iam* πρὸς τὸ πρότερον *reuertar) egestas iudicum fuit, & turpitudo: id autem ut accideret, commissum est Hortensii consilio: qui dum ueritus est, ne Fufius ei legi intercederet, quæ ex S.C. ferebatur, non uidit illud, satius esse, illum in infamia relinqui sordibus, quam infirmi iudicio committi: sed ductus odio properauit rem deducere in iudicium; cum illum plumbeo gladio iugulatum iri tamen diceret. Sed*

iudicium, si quæris, quale fuerit; incredibili exitu, sic uti nunc ex euentu ab alijs, a me tamen ex ipso initio consilium Hortensii reprehendatur. nam ut reiectio facta est clamoribus maximis; cum accusator, tamquam censor bonus, homines nequissimos reijceret, reus, tamquam clemens lanista, frugalissimum quemque secerneret; ut primum iudices consederunt, ualde diffidere boni cœperunt. nõ enim umquã turpior in ludo talario consessus fuit. maculosi senatores, nudi equites, tribuni non tam ærarij, quam, ut appellantur, ærati. pauci tamen boni inerant, quos reiectione fugare ille non potuerat; qui mœsti inter sui dissimiles, et mœrentes sedebant, et contagione turpitudinis uehementer permouebantur. hic, ut quæque res ad consiliũ primis petitionibus referebatur, incredibilis erat seueritas, nulla uarietate sententiarum: nihil impetrabat reus: plus accusatori dabatur, quam postulabat: triumphabat (quid quæris?) Hortensius se uidisse tantum: nemo erat, qui illum reum, ac non millies condemnatum arbitraretur. me uero teste producto, credo te ex acclamatione Clodij aduocatorum audisse, quæ consurrectio iudicum facta sit, ut me circumsteterint, ut aperte iugula sua pro meo capite P. Clodio ostentarint. quæ mihi res multo honorificentior uisa est, quam aut illa, cum iurare tui ciues Xenocratem testimonium dicentem prohibuerunt; aut cum tabulas Metelli Numidici, cum hæ, ut mos est, circumferrentur, nostri iudices adspicere noluerunt. multo hæc, inquam, nostra res maior. itaque iudicum uocibus, cum ego sic ab his, ut salus patriæ, denfenderer, fractus reus, et una patroni omnes conciderunt. ab me autem eadem frequentia postri

conuenit, qua cùm abiens consulatu sum domum reductus. Clamare praeclari Ariopagitae, se non esse uenturos, nisi praesidio constituto. refertur ad consilium: una sola sententia praesidium non desiderauit. defertur res ad senatum: grauissime, ornatissiméq; decernitur. laudantur iudices: datur negotium magistratibus. responsurum hominem nemò arbitrabatur. ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. nosti Caluũ, ex Nanneianis, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te scrîpseram. biduo per unum seruum, & eum ex ludo gladiatorio, confecit totum negotium: accersiuit ad se, promisit, intercessit, dedit. iam uero (o dij boni, rem perditam) etiam noctes certarum mulierum, atque adolescentulorum nobilium introductiones non nullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt. ita, summo discessu bonorum, pleno foro seruorum, XX iudices ita fortes tamen fuerunt, ut, summo proposito periculo, uel perire maluerint, quam perdere omnia. XXXI fuerunt, quos fames magis, quam fama, commouerit. quorum Catulus cum uidisset quendam, Quid uos, inquit, praesidium a nobis postulabatis? an, ne nummi uobis eriperentur, timebatis? Habes, ut breuissime potui, genus iudicij, et caussam absolutionis. Quaeris deinceps, qui nunc sic status reip. & qui meus. Reip. statum illum, quem tu meo consilio, ego diuino confirmatum putabam, qui bonorum omnium coniunctione, & auctoritate consulatus mei fixus, & fundatus uidebatur, nisi quis nos deus respexerit, elapsum scito èsse de manibus uno hoc iudicio: si iudicium est, triginta homines populi R. leuissimos, ac nequissimos, nummulis acceptis, ius, & fas omne delere, &, quod omnes nõ

modo homines, uerum etiam pecudes factum eße sciebăt, id, Caluum, & Plautum, & Spongiam, & ceteras huius modi quisquilias statuere, numquam esse factum. sed tamen, ut te de rep. consoler, non ita, ut sperarunt mali, tanto imposito reip. uulnere, alacris exultat improbitas in uictoriam. nam plane ita putauerunt, cum religio, cum pudicitia, cum iudiciorum fides, cum senatus auctoritas concidisset, fore, ut aperte uictrix nequitia, ac libido poenas ab optimo quoque peteret sui doloris, quem improbissimo cuique inusserat seueritas consulatus mei. Idem ego ille, (non enim mihi uideor insolenter gloriari, cum de me apud te loquor, in ea præsertim epistola, quam nolo alijs legi) idem, inquam, ego recreaui afflictos animos bonorum unumquenque confirmans, & excitans. insectandis uero, exagitandisq; nummarijs iudicibus, omnem omnibus studiosis, ac fautoribus illius uictoriæ παῤῥησίαν eripui: Pisonem consulem nulla in re consistere unquam sum passus: desponsam homini iam Syriam ademi: senatum ad pristinam suam seueritatem reuocaui, atque abiectum excitaui: Clodium præsentem fregi in senatu, cum oratione perpetua, plenissima grauitatis, tum altercatione eius modi, ex qua licet pauca degustes. nam cetera non possunt habere eandem neque uim, neque uenustatem, remoto illo studio contentionis, quem ἀγῶνα uos appellatis. Nam, ut idibus Maij in senatum conuenimus, rogatus ego sentĕtiam, multa dixi de summa reip. atque ille locus inductus est a me diuinitus; ne, una plaga accepta, patres cŏscripti cŏciderĕt, ne deficerĕt: uulnus esse eiusmodi, quod mihi neq; dissimulădŭ, neq; pertimescĕdŭ uideretur ne aut ignorădo stultissimi iudicaremur; bis absolutŭ eße

conuenit, qua cum abiens consulatu sum domum reductus. Clamare praeclari Ariopagitae, se non esse uenturos, nisi praesidio constituto. refertur ad consilium: una sola sententia praesidium non desiderauit. defertur res ad senatum: grauissime, ornatissimeq; decernitur. laudantur iudices: datur negotium magistratibus. responsurum hominem nemo arbitrabatur. ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. nosti Caluū, ex Nanneianis, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te scripseram. biduo per unum seruum, & eum ex ludo gladiatorio, confecit totum negotium: accersiuit ad se, promisit, intercessit, dedit. iam uero (o dij boni, rem perditam) etiam noctes certarum mulierum, atque adolescentulorum nobilium introductiones non nullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt. ita, summo discessu bonorum, pleno foro seruorum, XX iudices ita fortes tamen fuerunt, ut, summo proposito periculo, uel perire maluerint, quam perdere omnia. XXXI fuerunt, quos fames magis, quam fama, commouerit. quorum Catulus cum uidisset quendam, Quid uos, inquit, praesidium a nobis postulabatis? an, ne nummi uobis eriperentur, timebatis? Habes, ut breuissime potui, genus iudicij, et caussam absolutionis. Quaeris deinceps, qui nunc sit status reip. & qui meus. Reip. statum illum, quem tu meo consilio, ego diuino confirmatum putabam, qui bonorum omnium coniunctione, & auctoritate consulatus mei fixus, & fundatus uidebatur, nisi quis nos deus respexerit, elapsum scito esse de manibus uno hoc iudicio: si iudicium est, triginta homines populi R. leuissimos, ac nequissimos, num mulis acceptis, ius, & fas omne delere, &, quod omnes nō

modo homines, uerum etiam pecudes factum esse sciebāt, id, Caluum, & Plautum, & Spongiam, & ceteras huiusmodi quisquilias statuere, numquam esse factum. sed tamen, ut te de rep. consoler, non ita, ut sperarunt mali, tanto imposito reip. uulnere, alacris exultat improbitas in uictoriam. nam plane ita putauerunt, cum religio, cum pudicitia, cum iudiciorum fides, cum senatus auctoritas concidisset, fore, ut aperte uictrix nequitia, ac libido poenas ab optimo quoque peteret sui doloris, quem improbissimo cuique inusserat seueritas consulatus mei. Idem ego ille, (non enim mihi uideor insolenter gloriari, cum de me apud te loquor, in ea praesertim epistola, quam nolo alijs legi) idem, inquam, ego recreaui afflictos animos bonorum unumquenque confirmans, & excitans. insectandis uero, exagitandisq; nummarijs iudicibus, omnem omnibus studiosis, ac fautoribus illius uictoriae παῤῥησίαν eripui: Pisonem consulem nulla in re consistere unquam sum passus: desponsam homini iam Syriam ademi: senatum ad pristinam suam seueritatem reuocaui, atque abiectum excitaui: Clodium praesentem fregi in senatu, cum oratione perpetua, plenissima grauitatis, tum altercatione eiusmodi, ex qua licet pauca degustes. nam cetera non possunt habere eandem neque uim, neque uenustatem, remoto illo studio contentionis, quem ἀγῶνα uos appellatis. Nam, ut idibus Maij in senatum conuenimus, rogatus ego sentētiam, multa dixi de summa reip. atque ille locus inductus est a me diuinitus; ne, una plaga accepta, patres cōscripti cōciderēt, ne deficerēt: uulnus esse eiusmodi, quod mihi neq; dissimulādū, neq; pertimescēdū uideretur ne aut ignorādo stultissimi iudicaremur; bis absolutū esse

Lentulum, bis Catilinam: hunc tertium iã esse a iudicibus in remp. immissum. Erras Clodi: non te iudices urbi, sed carceri reseruarunt; neque retinere in ciuitate, sed exilio priuare uoluerunt. Quamobrem patres conscripti erigite animos, retinete uestram dignitatem. manet illa in rep. bonorum consensio, dolor accessit bonis uiris; uirtus non est imminuta: nihil est damni factum noui, sed quod erat inuentum est in unius hominis perditi iudicio. plures similes reperti sunt. Sed quid ago? pene orationẽ in epistolam inclusi. Redeo ad altercationem. Surgit pulchellus puer: obijcit mihi, me ad Baias fuisse. falsum: sed tamen quid huic simile est? inquam. quasi in operto dicas fuisse. Quid, inquit, homini Arpinati cum aquis calidis? narra inquã, patrono tuo, qui Arpinates aquas concupiuit. nosti enim marinas. Quousque, inquit, hunc regẽ feremus? regem appellas, inquam, cum Rex tui mentionem nullã fecerit? ille autem Regis hereditatem spe deuorarat. Domum, inquit, emisti. putas, inquam, dicere, iudices emisti? Iuraui, inquit, tibi non crediderunt. mihi uero, inquam, XX iudices crediderunt: XXXI, quoniam nummos ante acceperunt, tibi nil crediderunt. Magnis clamoribus afflictus conticuit, & concidit. Noster autem status est hic. Apud bonos ijdem sumus, quos reliquisti; apud sordem urbis, & faecem multo melius, quam reliquisti. nam & illud nobis non obest, uideri nostrum testimonium non ualuisse. missus est sanguis inuidae sine dolore, atque etiam hoc magis, quod omnes illi fautores illius flagitij, rem manifestam illam redẽptam esse a iudicibus, cõfitentur. Accedit illud, quod illa cõcionalis hirudo aerarij, misera, & ieiuna plebecula, me ab hoc Magno unice diligi putat.

putat. et hercule multa et iucũda cõsuetudine coniuncti inter nos sumus, usque eo, ut nostri isti comessatores coniurationis, barbatuli iuuenes, illum in sermonibus Cnæum Ciceronem appellent. itaque et ludis, et gladiatoribus mirandas ἐπισημασίας sine ulla pastoricia fistula auferebamus. nunc est exspectatio comitiorum: in quæ omnibus inuitis trudit noster Magnus Auli filium: atque in eo neque auctoritate, neque gratia pugnat, sed quibus Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, in quæ modo asellus onustus auro posset adscendere. Consul autem ille, deterioris histrionis similis, suscepisse negotiũ dicitur, et domi diuisores habere: quod ego non credo. sed S. C. duo iam facta sunt, odiosa, quod in consulem facta putantur, Catone, & Domitio postulante; unum, ut apud magistratus inquiri liceret; alterum, cuiusmodi diuisores haberent, adversus remp. Lurco autem tribunus pl. qui magistratum simul cum lege Aelia iniit, solutus est et Aelia, & Fusia, ut legem de ambitu ferret; quam ille bono auspicio claudus homo promulgauit. ita comitia in ante diem VI. kal. dilata sunt. noui est in lege hoc, ut, qui numos in tribu pronunciauerit, si non dederit, impune sit; sin dederit. ut, quoad uiuat, singulis tribubus HS ∞ ∞ ∞ debeat. dixi, hanc legem P. Clodium iam antea seruasse: pronunciare enim solitum esse, & non dare. Sed heus tu, uides ne consulatum illum nostrum, quem Curio ante ἀποθέωσιν, uocabat, si hic factus erit, fabam mimum futurum. quare ut opinor, φιλοσοφητέον, id quod tu facis, & istos consulatus non ἐλαφητέον? Quod ad me scribis, te in Asiam statuisse nõ ire: equidem mallem, ut ires. ac uereor, nequid in ista re minus commode fiat. fiat ta-

men non possum reprehendere consilium tuum, praesertim cum egomet in prouinciam non sim profectus. Epigrammatis tuis, quae in Amaltheo posuisti, contenti erimus; praesertim cum & Chilius nos reliquerit, & Archias nil de me scripserit. ac uereor, ne Lucullus, quoniam graecum poema condidit, nunc ad Caecilianam fabulã spectet. Antonio tuo nomine gratias egi; eamq; epistolam Manlio dedi. Ad te ideo antea rarius scripsi, quod non habebam idoneum. cui darem; nec satis sciebam, quid darẽ. te ualde uindicaui. Cincius si quid ad me tui negotij detulerit, suscipiam: sed nunc magis in suo est occupatus; in quo ego ei non desum. Tu, si uno in loco es futurus, crebras a nobis litteras exspecta, ast plures etiam ipse mittito. Velim, ad me scribas, cuiusmodi sit Ἀμαλθεῖον tuum, quo ornatu, qua τοποθεσία; & quae poemata, quasq; historias de Ἀμαλθείᾳ habes, ad me mittas. lubet mihi facere in Arpinati. ego tibi aliquid de meis scriptis mittam. nihil erat absoluti. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

MAGNA mihi uarietas uoluntatis, et dissimilitudo opinionis, & iudicij Quincti, fratris mei, de monstrata est ex literis tuis, in quibus ad me epistolarũ illius exempla misisti. qua ex re & molestia sum tanta effactus, quantam mihi meus amor summus erga utrumque uestrum afferre debuit; & admiratione, quidnam accidisset, quod afferret Quincto, fratri meo, aut offensionem tam grauem, aut commutationem tantam uoluntatis. atque illud a me iam ante intelligebatur, quod te quoque ipsum disce

dentem a nobis suspicari uidebam, subesse nescio quid opinionis incommodæ, sauciumq; eius animum; et insedisse quasdam odiosas suspiciones: quibus ego mederi cum cuperem & antea sæpe, & uehementius etiam post sortitionem prouinciæ; nec tantum intelligebam ei esse offensionis, quãtum literæ tuæ declarant: nec tantum proficiebam, quantùm uolebam. sed tamen hoc me ipse consolabar, quod non dubitabã, quin te ille aut Dyrrhachij, aut in istis locis uspiã uisurus esset. quod cum accidisset; confidebam, ac mihi persuaseram fore, ut omnia placarẽtur inter uos non modo sermone, ac disputatione, sed conspectu ipso, congressuq; ue stro. nã, quanta sit in Quincto, fratre meo, comitas quanta iucunditas, quam mollis animus & ad accipiendam, & ad deponendam offensionem, nihil attinet me ad te, qui ea nosti, scribere. sed accidit per incommode, quod eum nũsquam uidisti. ualuit enim plus, quod erat illi nonnullorum artificijs inculcatum, quam aut officium, aut necessitudo, aut amor uester ille pristinus, qui plurimum ualere debuit. Atque huius incommodi culpa ubi resideat, facilius possum existimare, quam scribere. uereor enim ne, dum defendam meos, non parcam tuis. nam sic intelligo; ut nil a domesticis uulneris factum sit, illud quidem quod erat, eos certe sanare potuisse. sed huiusci rei uitium totius, quod aliquanto etiam latius patet, quam uidetur, præsenti tibi commodius exponam. De ijs literis, quas ad te Thessalonicæ misit, & de sermonibus, quos ab illo et Romæ apud amicos tuos, et in itinere habitos putas; ecquid tantũ caussæ sit. ignoro: sed omnis in tua posita est humanitate mihi spes huius leuandæ molestiæ: nam, si ita esse statueris, & irritabiles animos esse optimorum sæpe ho-

minum, & eosdem placabiles; & esse hanc agilitatem, ut ita dicam, mollitiem'q; naturæ plerunque bonitatis; &, id quod caput est, nobis inter nos nostra siue incommoda, siue uitia, siue iniurias esse tolerandas: facile hæc, quemadmodum spero, mitigabuntur. quod, ego, ut facias, te rogo. nam ad me, qui te unice diligo, maxime pertinet, neminem esse meorum, qui aut te non amet, aut abs te nō ametur. Illa pars epistolæ tuæ minime fuit necessaria, in qua exponis, quas facultates aut prouincialium, aut urbanorum commodorum & aliis temporibus, & me ipso consule, prætermiseris. mihi enim perspecta est & integritas, & magnitudo animi tui: neque ego inter me, atque te quidquam interesse umquam duxi, præter uoluntatem institutæ uitæ: quod me ambitio quædam ad honorū studium, te autem alia minime reprehendenda ratio ad honestum otium duxit. uera quidem laude probitatis, diligentiæ, religionis neque me tibi, neque quenquam antepono: amoris uero erga me, cum a fraterno amore, domesticoq; discessi, tibi primas defero. uidi enim, uidi, penitus'q; perspexi in meis uariis temporibus et sollicitudines, & lætitias tuas. fuit enim mihi sæpe & laudis nostræ gratulatio tua iucūda, et timoris consolatio grata. quin mihi nunc, te absente, non solum consilium, quo tu excellis, sed etiam sermonis communicatio, quæ mihi suauissima tecum solet esse, maxime deest. Quid dicam, in publica re? quo in genere mihi negligenti esse non licet. An in forensi labore? quem antea propter ambitionem sustinebam, nunc ut dignitatem tueri gratia possim. an in ipsis domesticis negotiis? in quibus ego cū antea, tum uero post discessum fratris te, sermones'q; nostros desidero. Postremo non labor meus,

non requies; non negotium, non otium; non forenses res, non domesticæ, non publicæ; non priuatæ carere diutius tuo suauissimo, atque amantissimo consilio, ac sermone possunt. Atque harum rerum commemorationem uerecundia sæpe impediuit utriusque nostrum. nunc autem ea fuit necessaria propter eam partem epistolæ tuæ, per quam te, ac mores tuos mihi purgatos, ac probatos esse uoluisti. Atque in ista incommoditate alienati illius animi, et offensi, illud inest tamen commodi, quod et mihi, et ceteris amicis tuis nota fuit, et abs te aliquando testificata tua uoluntas omittendæ prouinciæ; ut, quod una non estis, non dissensione, ac dissidio uestro, sed uoluntate, ac iudicio tuo factum esse uideatur. quare et illa, quæ uiolata, expiabuntur; et hæc nostra, quæ sunt sanctissime conseruata, suam religionem obtinebunt. Nos hic in rep. infirma, misera, commutabiliq; uersamur. credo enim te audisse, nostros equites pene a senatu esse disiunctos. qui primũ illud ualde grauiter tulerunt, promulgatum ex S. C. fuisse, ut de ijs, qui ob iudicandum pecuniam accepissent, quæreretur. qua in re decernenda cum ego casu non affuissem; sensissemq; id equestrem ordinem ferre moleste, neque aperte dicere; obiurgaui senatum, ut mihi uisus sum summa cum auctoritate; & in caussa non uerecunda, admodum grauis, et copiosus fui. Ecce aliæ deliciæ equitum, uix ferendæ, quas ego non solum tuli, sed etiam ornaui. Asiani, qui de censoribus conduxerant. questi sunt in senatu, se, cupiditate prolapsos, nimium magno conduxisse: ut induceretur locatio, postulauerunt. ego princeps in adiutoribus, atque adeo secundus: nam, ut illi auderent hoc postulare, Crassus eos impulit, inuidiosa res, turpis

postulatio, & confessio temeritatis. summum erat periculum, ne, si nihil impetrassent, plane alienarentur a senatu. huic quoque rei subuentum est maxime a nobis; perfectumque, ut frequentißimo senatu, & libentissime uterentur: multaq; a me de ordinum dignitate, & concordia dicta sunt kalendis Dec. & *postridie. neque adbuc res cōfecta est, sed uoluntas senatus perspecta. unus enim contradixerat* Metellus *consul designatus. diu erat dicturus. ad quem propter diei breuitatem peruentum non est, heros ille noster* Cato. *sic ego conseruans rationem, institutionemq; nostram, tueor, ut possum illam a me conglutinatam concordiam. sed tamen, quoniam ista sunt infirma, munitur quædam nobis ad retinendas opes nostras tuta, ut spero, uia, quam tibi literis satis explicare non possum, significatione parua ostendam tamen. utor* Pompeio *familiarissime. uideo, quid dicas. cauebo, quæ sunt cauenda: ac scribam alias ad te de meis consilijs capessendæ reip. plura.* Lucceium *scito consulatum habere in animo statim petere. duo enim soli dicuntur petituri.* Cæsar *cum eo coire per* Arrium *cogitat:* & Bibulus *cum hoc se putat per* C. Pisonem *posse coniungi.* Rides? *non sunt hæc ridicula. mihi crede.* Quid *aliud scribam ad te? quid? multa sunt; sed in aliud tempus.* Te *si exspectari uelis, cures ut sciam. iam illud moleste rogo, quod maxime cupio, ut quam primum uenias.* Nonis Dec. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

NIHIL *mihi nunc scito tam de esse, quam hominem tū, quicū oīa, quæ me cura aliqua afficiunt, una commu*

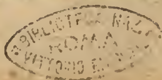
nitem, qui me amet, qui sapiat, quicum loquar, nihil fingam, nihil dissimulem, nihil obtegam. abest enim frater ἀφελέστατος, & amantissimus Metellus. non homo, sed litus, atque aer, & solitudo mera. tu autem, qui sæpissime curam, & angorem animi mei sermone, & consilio leuasti tuo; qui mihi & in publica re socius, & in priuatis omnibus conscius, & omnium meorum sermonum, & consiliorum particeps esse soles, ubinam es? ita sum destitutus, ut tantum requietis habeam, quantum cum uxore, & filiola, & mellito Cicerone consumitur. nam illæ ambitiosæ nostræ, fucosæq; amicitiæ sunt in quodam splendore forensi, fructum domesticum non habent. itaque, cum bene completa domus est, tempore matutino; cum ad forum stipati gregibus amicorum descendimus, reperire ex magna turba neminem possumus, quocum aut iocari libere, aut suspirare familiariter possimus. quare te exspectamus, te desideramus, te iam etiam accersimus. multa sunt enim, quæ me sollicitant, anguntq;: quæ mihi uideor, aures nactus tuas, unius ambulationis sermone exhaurire posse. ac domesticarum quidem sollicitudinum aculeos omnes, & scrupulos occultabo, neque ego huic epistolæ, atque ignoto tabellario committam. atque hi (nolo enim te permoueri) non sunt permolesti, sed tamen insident, & urgent, & nullius amantis consilio, aut sermone requiescunt. In rep. uero, quamquam animus est præsens, tamen uoluntas etiam atque etiam ipsa me deficit. nam, ut ea breuiter, quæ post tuum discessum acta sunt, colligam; iam exclames necesse est, res Romanas diutius stare non posse. etenim post profectionem tuam primus, ut opinor, introitus fuit in caussam fabulæ Clodianæ: in qua ego na-

ctus, ut mihi uidebar, locum resecandæ libidinis, & coercendæ iuuentutis, uehemens fui, & omnes profudi uires animi, atque ingenij mei, non odio adductus alicuius, sed spe non corrigendæ, sed sanandæ ciuitatis. afflicta resp. est empto, constupratoque iudicio. uide, quæ sint postea consecuta. Consul est impositus is nobis, quem nemo præter nos philosophos adspicere sine suspirio posset. quantum hoc uulnus? facto S. C. de ambitu, de iudicijs, nulla lex perlata, exagitatus senatus, alienati equites Romani. sic ille annus duo firmamenta reip. per me unum constituta, euertit: nam & senatus auctoritatem abiecit; & ordinum concordiam disiunxit. Instat hic nunc ille annus egregius. eius initium eiusmodi fuit, ut anniuersaria sacra Iuuentutis non committerentur. nam M. Luculli uxorem Memmius suis sacris initiauit. Menelaus, ægre id passus. diuortium fecit. quamquam ille pastor Idæus Menelaū solū contempserit, hic noster Paris tam Menelaū, quā Agamemnonem liberum non putauit. Est autem C. Herennius quidam tribunus pl. quem tu fortasse ne nosti quidem: tametsi poteris nosse: tribulis enim tuus est; & Sextus, pater eius, numos uobis diuidere solebat. is ad plebem P. Clodium traducit; idemq; fert, ut uniuersus populus in campo Martio suffragium de re Clodij ferat. hunc ego accepi in senatu, ut soleo: sed nihil est illo homine lentius. Metellus est consul egregius, & nos amat, sed imminuit auctoritatem suam, quod habere dicit caussam promulgatam. illud idem de Clodio. Auli autem filius, o Dij immortales, quam ignauus, ac sine animo miles; quam dignus, qui Palicano, sicut facit, os ad male audiendum quotidie præbeat. Agraria autem promulgata

est a Flauio, sane, leuis, eadem fere, quæ fuit Plotia. sed interea πολιτικὸς ἀνὴρ οὐδ᾽ ὄναρ *quisquam inueniri potest. qui poterat, familiaris noster (sic est enim: uolo te hoc scire) Pompeius togulam illam pictam silentio tuetur suam Crassus uerbum nullum contra gratiam cæteros iam nosti: qui ita sunt stulti, ut, amissa rep. piscinas suas fore saluas sperare uideantur. nunc est, qui curet, constantia magis, & integritate, quam, ut mihi uidetur, consilio, aut ingenio, Cato; qui miseros publicanos, quos habuit amãtissimos sui, tertium iam mensem uexat; neque ijs a senatu responsum dari patitur, ita nos cogimur reliquis de rebus nihil decernere ante, quam publicanis responsum sit. quare etiam legationes reiectum iri puto. Nunc uides, quibus fluctibus iactemur: & si ex ijs, quæ scripsimus, tamen etiam a me non scripta perspicis; reuise nos aliquãdo; &, quanquam sunt hæc fugienda, quo te uoco, tamen fac, ut amorem nostrum tanti æstimes, ut eo uel cum his molestijs peruenire uelis. nam, ne absens censeare, curabo edicendum, & proponendum locis omnibus. sub lustrum autem censeri, germani negotiatoris est. quare cura, ut te quam primum uideamus. Vale. XI. kal. Febr. Q. Metello, & L. Afranio cos.*

CICERO S. D. ATTICO. 17

NON *modo, si mihi tantum esset otij, quantum est tibi; uerum etiam, si tam breues epistolas uelim mittere: (quod tu soles facere) te superarem, & in scripto multo essem crebior, quam tu: sed ad summas, atque incredibiles occupationes meas accedit, quod nullam a me epistolam*

ad te sino absque argumento, ac sententia uenire. Et primum tibi, ut æquum est, ciui amanti patriam, quæ sunt in rep. exponam: deinde, quoniam tibi amore nos proximi sumus, scribemus etiam de nobis ea: quæ scire te non nolle arbitramur. Atque in rep. nunc quidem maxime Gallici belli uersatur metus. nam Edui, fratres nostri, pugnant: Sequani male pugnarunt: & Heluetij sine dubio sunt in armis, incursionesq; in prouinciam faciunt. senatus decreuit, ut consules duas Gallias sortirentur, delectus haberetur, uacationes ne ualerent, legati cum auctoritate mitterentur, qui adirent Galliæ ciuitates, darentq; operam, ne eæ cum Heluetijs se iungerent. legati sunt Q. Metellus Creticus, & L. Flaccus, &, τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον, Lētulus Clodiæ filius. Atque hoc loco illud non queo præterire, quod, cum de consularibus mea prima sors exisset, una uoce senatus frequens retinendum me in urbe censuit. hoc idem post me Pompeio accidit: ut nos duo, quasi pignora reip. retineri uideremur. quid enim ego aliorum in me ἐπιφωνήματα exspectem. cum hæc domi nascantur? Vrbanæ autem res sic se habent. Agraria lex a Flauio tribuno pl. uehementer agitabatur auctore Pompeio, quæ nihil populare habebat, præter auctorem. ex hac ego lege, secunda concionis uoluntate, omnia illa tollebam quæ ad priuatorum incommodum pertinebant: liberabam agrum eum, qui P. Mucio, L. Calpurnio cos. publicus fuisset: Syllanorum hominum possessiones confirmabam: Volaterranos, & Artemitanos, quorum agrum Sylla publicarat, neque diuiserat, in sua possessione retinebam: unam rationem non reijciebam, ut ager hac aduenticia pecunia emeretur, quæ ex nouis uectigalibus per quinquen

niam reciperetur. Huic toti rationi agrariæ senatus aduersabatur, suspicans Pompeio nouam quandam potentiam quæri. Pompeius uero ad uoluntatem perferrendæ legis incubuerat. ego autem magna cum agrariorum gratia confirmabam omnium priuatorum possessiones: (is enim est noster exercitus, hominum, ut tute scis, locupletium) populo autem, Pompeioq; (nam id quoque uolebam) satisfaciebam emptione: qua constituta diligenter, & sentinam urbis exhauriri, & Italiæ solitudinem frequentari posse arbitrabar. sed hæc tota res interpellata bello refrixerat. Metellus est consul sane bonus, & nos admodum diligit. ille alter ita nihil est, ut plane, quid emerit, nesciat. Hæc sunt in rep. nisi illud etiam ad remp. putes pertinere, Herennium quendam, tribunum pl. tribulem tuum, sane hominem nequam, atque egentem, sæpe iam de P. Clodio ad plebem traducendo agere cœpisse. huic frequenter interceditur. Hæc sunt, ut opinor, in rep. Ego autem, ut semel nonarum illarum Decembrium. iunctam inuidiæ, ac multorum inimicitijs, eximiam quandam, atque immortalem gloriam consecutus sum, non destiti eadem animi magnitudine in rep. uersari, & illam institutam, ac susceptam dignitatem tueri. sed póstea quam primum Clodij absolutione leuitatem, infirmitatemq; iudiciorum perspexi: deinde uidi nostros publicanos facile a senatu disiungi, quanquam a me ipso non diuellerentur; tum autem beatos homines (hos piscinarios dico, amicos tuos) non obscure nobis inuidere: putaui, mihi maiores quasdam opes, & firmiora præsidia esse quærenda. itaque primum eum, qui nimium diu de rebus nostris tacuerat, Pompeium adduxi in eam uoluntatem, ut in

senatu non semel, sed sæpe, multisq; uerbis suis mihi salutem imperij, atque orbis terrarum adiudicarit. quod non tam interfuit mea, (neque enim illæ res aut ita sunt obscuræ, ut testimonium, aut ita dubiæ, ut laudationem desirent) quam reip. quod erant quidam improbi, qui contentionem fore aliquam mihi cum Pompeio, ex illarum rerũ dissensione, arbitrarentur. cum hoc ego me tanta familiaritate coniunxi, ut uterque nostrum in sua ratione munitior, & in rep. firmior hac coniunctione esse possit. odia autem illa libidinosæ, & delicatæ iuuentutis, quæ erant in me incitata, sic mitigata sunt comitate quadam mea, me unum ut omnes illi colant. nihil iam denique a me asperum in quemquam fit, nec tamen quidquam populare, ac dissolutum: sed ita temperata tota ratio est, ut reip. constãtiam præstem, priuatis rebus meis, propter infirmitatem bonorum, iniquitatem malorum, odium in me improborum, adhibeam quandam cautionem, & diligentiã. atque ita tamen nouis amicitijs implicati sumus, ut crebro mihi uafer ille Siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam: νᾶφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. Ac nostræ quidem rationis, ac uitæ quasi quandam formam, ut opinor, uides. De tuo autem negotio sæpe ad me scribis: cui mederi nunc non possumus. est enim illud S. C. summa pedariorum uoluntate, nullius nostrum auctoritate factum. nam, quod me esse ad scribendum uides; ex ipso S. C. intelligere potes, aliam rẽ tum relatam, hoc autem, de populis liberis, sine caussa additum. & ita factum est a P. Seruilio filio, qui in postremis sententiam dixit. sed immutari hoc tempore non potest. itaque conuentus, qui initio celebrabantur, iam diu fieri de

ſierunt. tu ſi tuis blanditijs tamen a Sicyonijs numulorum aliquid expreſſeris; uelim, me facias certiorem. Commentarium conſulatus mei græce compoſitum miſi ad te. in quo ſi quid erit, quod homini Attico minus græcum, eruditumq; uideatur; non dicam, quod tibi, ut opinor, Panormi Lucullus de ſuis hiſtorijs dixerat; ſe, quo facilius illas probaret Romani hominis eſſe, iccirco barbara quædam, & obſoleta diſperſiſſe. apud me ſi quid erit eiuſmodi, me imprudente erit, & inuito. latinum ſi perfecero, ad te mittam. tertium poema exſpectato; ne quod genus a me ipſo laudis meæ prætermittatur. hic tu, caue, dicas, τίς πατέρ᾽ αἰνήσει; ſi eſt enim apud homines quidquam, quod potius ſit, laudetur, nos uituperemur, qui non potius alia laudemus. quamquam non ἐγκωμιαστικὰ ſunt hæc, ſed ἱστορικὰ, quæ ſcribimus. Quinctus frater purgat ſe mihi per litteras; et affirmat, nil a ſe cuiquam de te ſecus eſſe dictum. uerũ hæc nobis coram ſumma cura, & diligentia ſunt agenda: tu modo nos reuiſe aliquando. Coſinius hic, cui dedi litteras, ualde mihi bonus homo, & non leuis, & amans tui uiſus eſt, & talis, qualem eſſe eum tuæ mihi litteræ nunciarant. Vale. Idibus Martijs.

CICERO S. D. ATTICO. 18

CVM e Pompeiano me Romam recepiſſem ad IV. id. Maij, Cincius noſter eam mihi abs te epiſtolam reddidit, quam tu idibus Febr. dederas. ei nunc epiſtolæ litteris his reſpondebo. Ac primũ, tibi perſpectum eſſe iudicium de te meum, lætor; deinde, te in ijs rebus, quæ mihi aſperius a nobis, atque a noſtris, & iniucundius acta uidebantur, mode

ratissimum fuisse, uehementissime gaudeo; idq; neque amoris mediocris, & ingenij summi, ac sapientiæ iudico. qua de re cum ad me ita suauiter, diligenter, offitiose, humaniter scripseris, ut nō modo hortari te amplius non debeam, sed ne exspectare quidem abs te, aut ab ullo homine tantū facilitatis, ac māsuetudinis potuerim: nihil duco esse cōmodius, quam de his rebus nihil amplius scribere. cum erimus congressi, tum, si quid res feret, coram inter nos conferemus. Quod ad me de rep. scribis, disputas tu quidem & amanter, & prudenter; & a meis consilijs ratio tua non abhorret: (nam neque de statu nobis nostræ dignitatis est recedendū, neq; sine nostris copijs intra alterius præsidia ueniendum: & is, de quo scribis, nihil habet amplū, nihil excelsum, nihil non summissum, atque populare) uerumtamen fuit ratio mihi fortasse ad tranquillitatem meorum temporum non inutilis, sed mehercule reip. multo etiam utilior, quàm mihi, ciuium improborum impetus in me reprimi; cum hominis amplissima fortuna, auctoritate, gratia fluctuantem sententiam confirmassem, & a spe malorum ad mearum rerū laudem conuertissem. quod si cum aliqua leuitate mihi faciendum fuisset, nullam rem tanti æstimassem: sed tamen a me ita acta sunt omnia, non ut ego illi assentiens leuior, sed ut ille me probans grauior uideretur. Reliqua sic a me aguntur, & agentur, ut non committamus, ut ea, quæ gessimus, fortuito gessisse uideamur. eos bonos, illos quos significas, & eam, quam mihi dicis obtigisse, σπάρταν non modo numquam deseram, sed etiam, si ego ab illa deserar, tamen in mea pristina sententia permanebo: illud tamen, uelim, existimes, me hanc uiam optimatum post Catuli mortem nec præsidio ullo, nec comitatu tenere. nam, ut

ait Rhynton, ut opinor, οἷς μὲν παρ' οὐδὲν ἐστιν, οἷς δ' οὐδὲν μέλει. mihi uero ut inuideant piscinarij nostri, aut scribam ad te alias, aut in congressum nostrum reseruabo. a curia autem nulla me res diuellet: uel quod ita rectum est: uel quod rebus meis maxime consentaneum: uel quod, a senatu quanti fiam, minime me pœnitet. De Sicyonijs, ut scripsi ad te antea, non multum spei est in senatu: nemo est enim iam, qui queratur. quare, si id expectas, longum est: alia uia, si qua potes, pugna. cum est actum; neque animaduersum est, ad quos pertineret; & raptim in eam sententiam pedarij concurrerunt. inducendi S. C. maturitas nondum est: quod neque sunt, qui querantur. & multi partim maleuolentia, partim opinione æquitatis delectātur. Metellus tuus est egregius consul. unū reprehēdo, quod otiū e Gallia non magnopere nūciari gaudet. cupit, credo, triūphare. hoc uellem mediocrius: cetera egregia. Auli filius uero ita se gerit, ut eius cōsulatus nō cōsulatus sit, sed Magni nostri ὑπώπιον. De meis scriptis, misi ad te græce perfectum consulatū meū. eū librū L. Cossinio dedi. puto te latinis meis delectari, huic autem græco græcum inuidere. alij si scripserint, mittemus ad te: sed, mihi crede, simul atque hoc nostrū legerunt, nescio quo pacto retardantur. Nunc (ut ad rem meam redeam) L. Papirius Pætus, uir bonus, amatorq́; noster, mihi libros eos, quos Ser. Claudius reliquit, donauit. cum mihi, per legem Ciciam licere capere, Cincius amicus tuus diceret; libenter, dixi, me accepturū, si attulisset. nūc, si me amas, si te a me amari scis, enitere per amicos, cliētes, hospites, libertos denique, ac seruos tuos, ut scheda ne qua depereat. nā et græcis ijs libris, quos suspicor, & latinis, quos scio illū reliquisse, mihi ue-

hementer opus est. ego autem quotidie magis, quod mihi de forensi labore tẽporis datur, in his studijs cõquiesco. per mihi, per inquã, gratũ feceris, si in hoc tam diligens fueris, quam soles in ijs rebus, quas me ualde uelle arbitraris: ipsius'q; Pæti tibi negotia cõmẽdo: de quibus tibi illẽ agit maximas gratias: &, ut iã inuisas nos, non solum rogo, sed etiam suadeo. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER II.

CICERO S. D. ATTICO.

K AL. Iun. eunti mihi Antium, & gladiatores M. Metelli cupide relinquenti, uenit obuiam tuus puer. is mihi litteras abs te, & commentarium consulatus mei græce scriptum reddidit. in quo lætatus sum, me aliquanto ante de ijsdem rebus graece item scriptum librum L. Cossinio ad te perferendum dedisse. nam, si ego tuum ante legissem, furatum me abs te esse diceres. quanquam illa tua (legi enim libenter) horridula mihi, atque incompta uisa sunt: sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant; &, ut mulieres, ideo bene olere, quia nihil olebant, uidebantur. meus autem liber totum Isocratis μυροθήκιον, atque omnes eius discipulorum arculas,

las, ac non nihil etiam Aristotelica pigmenta consumpsit: quem tu Corcyræ, ut mihi alijs literis significas, strictim attigisti, post autem, ut arbitror, a Cossinio accepisti. quẽ tibi ego non essem ausus mittere, nisi eum lente, ac fastidiose probauissem. quanquam ad me rescripsit iam Rhodo Posidonius, se, nostrum illud ὑπόμνημα *cum legeret, quod ego ad eum, ut ornatius de ijsdem rebus scriberet, miseram, non modo non excitatum esse ad scribendum, sed etiam plane perterritum. quid quæris? conturbaui græcam nationem. ita, uulgo qui instabant, ut darem sibi, quod ornarent, iam exhibere mihi molestiam destiterunt. tu, si tibi placuerit liber, curabis, ut & Athenis sit, & in ceteris opidis Græciæ. uidetur enim posse aliquid nostris rebus lucis afferre. Oratiunculas autem, & quas postulas, & plures etiam mittam: quoniam quidem ea, quæ nos scribimus adolescentulorum studijs excitati, te etiam delectant. fuit enim mihi commodum, quod in eis orationibus, quæ Philippicæ nominantur, enituerit ciuis ille tuus Demosthenes, & quod se ab hoc refractariolo iudiciali dicendi genere abiunxerit, ut* σεμνότερός τις, καὶ πολιτικώτερος *uideretur, curare, ut meæ quoque essent orationes, quæ consulares nominarentur: quarum una est in senatu Kalendis Ian. altera ad populum de lege agraria; tertia de Othone; quarta pro Rabirio; quincta de proscriptorum filijs; sexta, cum prouinciam in concione deposui; septima, qua Catilinam emisi; octaua, quam habui ad populum postridie, quam Catilina profugit; noua in concione. quo die Allobroges inuocarunt; decima in senatu, nonis Dec. sunt præterea duæ breues, quasi* ἀποσπασμάτια *legis agrariæ. hoc totum* σῶμα *cu-*

rabo, ut habeas. & quoniam te cum scripta, tum res meæ delectant, iisdem ex libris perspicies, & quæ gesserim, & quæ dixerim. aut ne poposcisses: ego enim tibi me non offerebam. Quod quæris, quid sit, quo te accersam; ac simul, impeditum te negotiis esse significas; neque recusas, quin, non modo si opus sit, sed etiam si uelim, accurras: nihil sane est necesse: uerumtamen uidebare mihi tempora peregrinationis commodius posse distribuere. nimis abes diu, præsertim cum sis in propinquis locis: neque nos te fruimur, & tu nobis cares. ac nunc quidem otium est: sed, si paullo plus furor Pulchelli progredi posset, ualde te ego istinc excitarem. uerum præclare Metellus impedit, & impediet. quid quæris? est consul φιλόπατρις, &, ut semper iudicaui, natura bonus. ille autem non simulat, sed plane tribunus pl. fieri cupit. qua de re cum in senatu ageretur, fregi hominem, & inconstantiam reprehendi, qui Romæ tribunatum pl. peteret, cum in Sicilia ædilitatem sæpe dictitasset. sed neque magnopere dixi esse nobis laborandum: quod nihilo magis ei liciturũ esset plebeio remp. perdere. quam similibus eius me consule patriciis esset licitum. Iam, cum se ille septimo die uenisse a Freto, neque sibi obuiam quemquam prodire potuisse, & nocte se introisse dixisset, in eoq; se in concione iactasset: nihil ei noui dixi accidisse: ex Sicilia septimo die Romam, tribus horis Roma Interamnam: noctu introisse; item ante: non esse itum obuiam; ne tum quidem, cum iri maxime debuit. quid quæris? hominem petulantem modestum reddo, sed non solum perpetua grauitate orationis, sed etiam hoc genere dictorum. itaque iam familiariter cum ipso cauillor etiam, ac iocor. quin etiã cum

candidatum deducerem, is quærit ex me, num consueßem Siculis locum gladiatoribus dare. negaui. at ego, inquit, nouos patronos instituam. sed soror, quæ tantum habeat consularis loci, unum mihi solum pedem dat. noli, inquã, de uno pede sororis queri. licet etiam alterum tollas. non consulare, inquies, dictum. fateor: sed ego odi illam male consularem. ea est enim seditiosa: ea cum uiro bellum gerit, neque solum cum Metello, sed etiam cum Fabio; quod eos mihi esse amicos moleste fert. Quod de agraria lege quæris, sane iam uidetur refrixisse. Quod me quodam modo molli brachio de Pompeij familiaritate obiurgas: nolim ita existimes, me mei præsidij caussa cum illo coniunctum esse: sed ita res erat instituta, ut, si inter nos esset aliqua forte dissensio, maximas in rep. discordias uersari esset neceße. quod a me ita præcautum, atque ita prouisum est, non ut ego de optima illa mea ratione decederem; sed ut ille esset melior, & aliquid de populari leuitate deponeret: quem de meis rebus, in quas eum multi incitarant, multo scito gloriosius, quam de suis, prædicare. sibi enim bene gestæ, mihi conseruatæ reip. dat testimonium. hoc facere illum, mihi quam prosit, nescio; reip. certe prodest. quid, si etiam Cæsarem, cuius nunc uenti ualde sunt secundi, reddo meliorem? num tantum obsum reip.? quin etiam, si mihi nemo inuideret; si omnes, ut erat æquum, fauerent; tamen non minus eßet probanda medicina, quæ sanaret uitiosas partes reip. quam quæ exsecaret. nunc uero, cum equitatus ille, quem ego in cliuo Capitolino, te signifero, ac principe, collocaram, senatum deseruerit; nostri autem principes digito se cœlum putent attingere, si muli barbati in piscinis sint, qui

ad manum accedant; alij autem negligant: non ne tibi sa tis prodesse uideor, si perficio, ut nolin obesse, qui possunt? nam Catonem nostrum non tu amas plus, quam ego. sed tamen ille, optimo animo utens, & summa fide, nocet interdum reip. dicit enim tanquam in Platonis πολιτείᾳ, non tanquam in Romuli fæce, sententiam. quid uerius, quam in iudicium uenire, qui ob rem iudicandam pecuniam acceperit? censuit hoc Cato: assensit senatus. equites curiæ bellum, non mihi: nam ego dissensi. quid impudentius publicanis renunciantibus? fuit tamen, retinendi ordinis caussa, facienda iactura. restitit, & peruicit Cato. itaque nunc, consule in carcere incluso, sæpe item seditione commota, aspirauit nemo eorum, quorum ego concursu, itemq; consules, qui post me fuerunt, reip. defendere solebant. Quid ergo? istos, inquies, mercede conductos habebimus? Quid faciemus, si aliter non possumus? an libertinis, atque etiam seruis seruiamus? sed, ut tu ais, ἅλις σπουδῆς. Fauonius meam tribum tulit honestius, quam suam, Lucceij perdidit. accusauit Nasicam inhoneste, ac modeste tamen dixit: ut Rhodi uideretur molis potius, quam Moloni, operam dedisse. mihi, quod defendissem, leuiter succensuit. nunc tamem petit iterum reip. caussa. Lucceius quid agat, scribam ad te, cum Cæsarem uidero, qui aderit biduo. Quod Sicyonij te lædunt, Catoni, & eius æmulatori attribuas Seruilio. quid? ea plaga non ne ad multos bonos uiros pertinet? sed, si ita placuit, laudemus; deinde in dissensionibus soli relinquamur. Amalthea mea te exspectat, & indiget tui. Tusculanum, & Pompeianum ualde me delectant; nisi quod me, illum ipsum uin-

dicem æris alieni, ære non Corinthio, sed hoc circumfora ranco obruerunt. In Gallia speramus esse otium. Prognostica mea cum oratiunculis propediem exspecta, & tamen, quid cogites de aduentu tuo, scribe ad nos. nam mihi Pomponia nunciari iussit, te mense Quinctili Romæ fore. id a tuis literis, quas ad me de accessu tuo miseras, discrepabat. Pætus, ut antea ad te scripsi, omnes libros, quos frater suus reliquisset, mihi donauit. hoc illius munus in tua diligentia positum est. si me amas, cura, ut conseruentur, & ad me perferantur. hoc mihi nil potest esse gratius. Et, tum Græcos, tum uero latinos diligenter ut conserues, uelim. tuum esse hoc munusculum putabo. Ad Octauium dedi literas: cum ipso nil eram locutus. neque enim ista tua negotia prouincialia esse pu- * tabam? neque te in Toculionibus habebam. sed scripsi, ut debui, diligenter. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

CVRA, amabo te, Ciceronem nostrum. ei nos θῶοι uidemur. Πελινάιων in manibus tenebam & hercule magnum aceruum Dicæarchi mihi ante pedes exstruxeram. o magnum hominem, & a quo multo plura didiceris, quam de Procilio. κορινθίων καὶ Αθηναίων puto me Romæ habere. mihi heredes. lege. hoc doceo: mirabilis uir est. Ηρώδης, si homo esset, eum potius legeret, quam unā literam scriberet: qui me epistola petiuit: ad te, ut uideo, comminus accessit. coniurasse mallem, quam restitisse coniurationi, si illum mihi audiendum putassem. De Lollio sanus non es. de Vino laudo. Sed heus tu, ecquid uides

Kal. uenire, Antonium non uenire? iudices cogi? nam ita ad me mittunt; Nigidum minari in concione, se iudicem, qui non affuerit, compellaturum. uelim tamen, si quid est de Antonij aduentu, quod audieris, scribas ad me: & quoniam huc non uenis, cœnes apud nos utique prid. kal. caue aliter facias. Cura, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 3

PRIMVM, *ut opinor,* εὐαγγέλια. *Valerius absolutus est Hortensio defendente. id iudicium Atilio condonatum putabatur: & Epicratem suspicor, ut scribis, lasciuum fuisse: etenim mihi caligæ eius, ut fasciæ cretatæ, non placebant. quid sit, sciemus, cum ueneris. Fenestrarum angustias quod reprehendis, scito te* κύρου παιδείαν *reprehendere. nam, cum ego idem istuc dicerem, Cyrus aiebat, radiorum* τὰς διαφάσεις *latis luminibus non tam esse suaues. etenim* ἔστω ὄψις μὲν, ἡ, α: τὸ δὲ ὁρώμενον, β, γ: ἀκτῖνες δὲ, δ, καὶ ε. *uides enim cetera. nam, si* κατὰ εἰδώλων ἐμπτώσεις *uideremus, ualde laborarent* εἴδωλα *in angustijs. nunc fit lepide illa* ἔκχυσις *radiorum. cetera si reprehenderis, non feres tacitum, nisi si quid erit eiusmodi, quod sine sumptu corrigi possit. Venio nunc ad mensem Ianuarium, & ad* ὑπόστασιον *nostram, ac* πολιτείαν: *in qua* σωκρατικῶς εἰς ἑκάτερον, *sed tamen ad extremum, ut illi solebant,* τὴν ἀρέσκουσαν. *est res sane magni consilij. nam aut fortiter resistendum est legi agrariæ; in quo est quædam dimicatio, sed plena laudis: aut quiescendum; quod est non dissimile, atque ire in Solonium, aut Antium: aut etiam adiuuandum; quod a me*

aiunt Cæsarem sic exspectare, ut non dubitet. nam fuit apud me Cornelius. hunc dico Balbum, Cæsaris familiarem. is affirmabat, illum omnibus in rebus meo & Pompeij consilio usurum; daturumq; operam, ut cum Pompeio Craßum coniungeret. Hic sunt hæc, coniunctio mihi summa cum Pompeio; si placet, etiam cum Cæsare, reditus in gratiam cum inimicis, pax cum multitudine, senectutis otium. sed me κατάκλεισις mea illa commouet, quæ est in libro III.

Interea cursus, quos prima a parte iuuentæ,
Quosq; adeo consul uirtute, animoq; petisti,
Hos retine, atque auge famam, laudesque bonorum.

hæc mihi cum in eo libro, in quo multa sunt scripta ἀριστοκρατικῶς, Calliope ipsa præscripserit; non opinor esse dubitandum, quin semper nobis uideantur εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

sed hæc ambulationibus compitalicijs reseruemus. Tu pridie Compitalia memento. balneum calefieri iubebo: & Pomponium Terentia rogat: matrem adiungemus. θεοφράστου περὶ φιλομαθίας affer mihi de libris Quincti fratris. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

FECISTI mihi pergratum, quod Serapionis librum ad me misisti: ex quo quidem ego (quod inter nos liceat dicere) millesimam partem uix intelligo. pro eo tibi præsentem pecuniam solui imperaui; ne tu expensum muneribus ferres. At quoniam nũmorum mentio facta est; amabo te, cura, ut cum Titinio, quoquo modo poteris,

transigas. si in eo, quod ostenderat, non stat; mihi maxime placet, ea, quæ male empta sunt, reddi, si uoluntate Pomponiæ fieri poterit. si ne id quidem; nummi potius reddantur, quam ullus sit scrupulus. ualde hoc uelim ante, quam proficiscare, amanter, ut soles, diligenterq; conficias. Clodius ergo, ut ais, ad Tigranem? uelim, Syrpiæ conditione: sed facile patior. accommodatius enim nobis est ad liberam legationem tempus illud, cum & Quinctus noster iam, ut speramus, in otio consederit, &, iste sacerdos Bonæ deæ cuiusmodi futurus sit, sciri possit. interea quidem cum musis nos delectabimus animo æquo, immo uero etiam gaudenti, ac libenti. neque mihi umquam ueniet in mentem Crasso inuidere, neque pænitere, quod a me ipse non desciuerim. De geographia, dabo operam, ut tibi satisfaciam: sed nihil certi polliceor. magnum opus est; sed tamen, ut iubes, curabo, ut huius peregrinationis tibi opus extet. Tu quidquid indagaris de rep. & maxime quos consules futuros putes, facito, ut sciam. tametsi nimis sum curiosus: statui enim nihil iam de rep. cogitare. Terentiæ saltum perspeximus. quid quæris? præter quercum Dodonæam nihil desideramus, quo minus Epirum ipsam possidere uideamur. Nos circiter kal. aut in Formiano erimus, aut in Pompeiano. tu, si in Formiano non erimus; si nos amas, in Pompeianum uenito. id & nobis erit periucundum, & tibi non sane deuium. De muro, imperaui Philotino, ne impediret, quo minus id fieret, quod tibi uideretur. censeo tamen, adhibeas Vettiū. his temporibus, tā dubia uita optimi cuiusque, magni æstimo unius æstatis fructum palæstræ Palatinæ, sed ita tamen, ut nihil minus uelim,

quam Pomponiam, & puerum uersari in timore ruinæ. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

CVPIO *equidem, & iam pridem cupio Alexandriam, reliquamq; Aegyptum uisere, & simul ab hoc hominum satietate nostri discedere, & cũ aliquo desiderio reuerti, sed hoc tempore, & his mittentibus,* αἰδέομαι Τρῶας, καὶ Τρωάδας ἑλκεσιπέπλους, *quid, enim nostri optimates, si qui reliqui sunt, loquentur? an me aliquo præmio de sententia esse deductum?* Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει, *Cato ille noster, qui mihi unus est pro centum millibus. quid uero historiæ de nobis ad annos* DC *prædicarint? quas quidem ego multo magis uereor, quam eorum hominum, qui hodie uiuunt, rumusculos. sed, opinor, excipiamus, & exspectemus. sic enim deferetur; erit quædam nostra potestas, & tum deliberamus. & iam hercule est in non accipiendo nonnulla gloria: quare si quid* Θεοφάνης *tecum forte contulerit, ne omnino repudiaris. de istis rebus exspecto tuas literas, quid Arrius narret, quo animo se destitutum ferat, ecqui consules parentur; utrum, ut populi sermo, Pompeius, & Crassus, an, ut mihi scribitur, cum Gabinio Ser. Sulpicius; & num quæ nouæ leges, & num quid noui omnino; &, quoniam Nepos proficiscitur, cuinam auguratus deferatur. quo quidem uno ego ab istis capi possum. Videte ciuitatem meam. sed quid ego hæc, quæ cupio deponere, & toto animo, atque omni cura* φιλοσοφεῖν? *sic, inquam in animo. sic uellem ab initio, nunc uero, quo-*

niam, quæ putaui esse preclara, expertus sum, quam essent inania; cum omnibus musis rationem habere cogito. Tu tamen de Curtio ad me rescribe certius; & num quis in eius locum paretur; & quid de P. Clodio fiat: & omnia, quemadmodum tu polliceris, ἐπὶ σχολῆς scribe: & quo die Roma te exiturum putes, uelim ad me scribas; ut certiorem te faciam, quibus in locis futurus sim: epistolamq; statim des de ijs rebus, de quibus ad te scripsi. ualde enim exspecto literas tuas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

QVOD tibi superioribus literis promiseram, fore, ut opus extaret huius peregrinationis: nihil iam magnopere confirmo. sic enim sum complexus otium, ut ab eo diuelli non queam. itaque aut libris me delecto, quorum habeo Antij festiuam copiam: aut fluctus numero. nam ad lacertas captandas tempestates non sunt idoneæ. a scribendo prorsus abhorret animus. etenim γεωγραφικά, quæ constitueram, magnum opus est: ita ualde Eratosthenes, quem mihi proposueram, a Serapione, & ab Hipparcho reprehenditur. quid censes, si Tyrannio accesserit? & hercule sunt res difficiles ad explicandum, & ὁμοειδεῖς, nec tam possunt ἀνθηρογραφεῖσθαι, quam uidebantur: & quod caput est, mihi quæuis satis iusta caussa cessandi est. quin etiam dubitem, an hic Antij considam, & hoc tempus omne consumam: ubi quidem ego mallem diu nimirum, quam Romæ, fuisse. tu uero sapientior Butroti domum parasti. sed, mihi crede, proxima est illi municipio hæc Antiatum ciuitas, esse locum tam prope Romam, ubi

multi sint, qui Vatinium numquam uiderint? ubi nemo sit, præter me, qui quemquam ex XX uiris unum esse salvum uelit? ubi me interpellet nemo, diligant omnes? hic hic nimirum πολιτευτέον: nam istic non solum non licet, sed etiam tædet: itaque ἀνέκδοτα a nobis, quæ tibi uni legamus, Theopompino genere, aut etiam asperiore multo pangentur. neque aliud iam quidquam πολιτεύομαι, nisi odisse improbos, & id ipsum nullo cum stomacho, sed potius cum aliqua scribendi uoluptate. Sed, ut ad rem, scripsi ad quæstores urb. de Quincti fratris negotio: uide, quid narrent, ecquæ spes sit denarij, an cistophoro Pompeiano iaceamus. Præterea de muro, statue, quid faciendum sit. Alliud quid? etiam. quando te proficiscâ istinc putes, fac ut sciam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

DE GEOGRAPHIA *etiam atque etiam deliberabimus. Orationes autem me duas postulas: quarum alteram non libebat mihi scribere, quia abscideram; alteram, ne laudarem eum, quem non amabam. sed id quoque uidebimus. denique aliquid extabit; ne tibi plane cessasse uideamur. De Publio quæ ad me scribis, sane mihi iucunda sunt: eaq; etiam uelim omnibus uestigijs indagata ad me afferas, cum uenies; & interea scribas, si quid intelliges, aut suspicabere, & maxime de legatione quid sit acturus. equidem ante, quam tuas legi literas, in hominem ire cupiebam; non mehercule, ut differrem cum eo uadimonium; (nam mira sum alacritate ad litigandum) sed uidebatur mihi, si quid esset in eo populare, quod ple*

beius factus esset id annussurus. quid enim? ad plebem transisti, ut Tigranem ires salutatum narra mihi, reges? Armenij patricios salutare non solent? quid quaeris? acueram me ad exagitandam hanc eius legationem. quam si ille contemnit; & si, ut scribis, bilem id commouet & latoribus, & auspicibus legis curiatae: spectaculum egregium. Hercule, uerum ut loquamur, subcontumeliose tractatur noster Publius: primum, qui, cum in domo Caesaris quondam unus uir fuerit, nunc ne in uiginti quidem esse potuerit: deinde, alia legatio dicta erat, alia data est: illa opima ad exigendas pecunias Druso: ut opinor, Pisaurensis nebuloni Vatinio reseruatur: haec ieiuna, ac bella relegatio datur ei, cuius tribunatus ad istorum tempora reseruatur. incende hominem, amabo te, quoad potes. una spes est salutis, istorum inter istos dissensio. cuius ego quaedam initia sensi ex Curione, iam uero Arrius consulatum sibi ereptum fremit. Megabocchus, & haec sanguinaria iuuentus inimicissima est, accedat uero, accedat etiam ista rixa auguratus. spero me praeclaras de istis rebus epistolas ad te saepe missurum. Sed, illud qui sit, scire cupio, quod iacis obscure, iam etiam ipsis quinque uiris loqui quosdam quidnam id est? si est enim aliquid; plus est boni, quam putaram atque haec, sic uelim existimes, non me abs te κατὰ τὸ πρακτικὸν quaerere; quod gestiat animus aliquid agere in rep. iam pridem gubernare me taedebat, etiam cum licebat. nunc uero, cum cogar exire de naui, non abiectis, sed ereptis gubernaculis, cupio istorum naufragia ex terra intueri; cupio, ut ait tuus amicus Sophocles, καὶ ὑπὸ στέγη Πυκνᾶς ἀκοῦσαι ψεκάδος εὑδούσῃ φρενὶ. De muro, quid opus sit, uidebis. Castritianum mendum nos corrigemus,

& tamen ad me Quinctus CIↃↃCIↃↃↃIↃↃↃↃ scripserat, non ad sororem tuam HS XXX. Terentia tibi salutem dicit, Cicero tibi mandat, ut Aristodemo idem de se respondeas, quod de fratre suo, sororis tuae filio, respondisti. De Amalthea quod me admones, non negligemus. Cura, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 8

EPISTOLAM cum a te auide exspectarem ad uesperum, ut soleo; ecce tibi nuncius, pueros uenisse Roma. uoco, quaero, ecquid literarum? negant. quid ais, inquam, nihilne a Pomponio? perterriti uoce, & uultu, & confessi sunt se accepisse sed excidisse in uia. quid quaeris? permoleste tuli. nulla enim abs te per hos dies epistola inanis aliqua re utili, & suaui. nunc, si quid in ea epistola, quam ante diem XVI. kal. Mai. dedisti, fuit historia dignum, scribe quamprimum, ne ignoremus. sin nihil praeter iocationem, redde id ipsum. & scito Curionem adolescentem uenisse ad me salutatum. ualde eius sermo de Publio cum tuis literis congruebat. ipse uero mirandum in modum reges odisse superbos peraeque narrabat incensam esse iuuentutem, neque haec ferre posse. bene habemus nos si in his spes est, opinor, aliud agamus. Ego me do historiae, quamquam licet me Saufeium putes esse. nihil me est inertius. Sed cognosce itinera nostra; ut statuas, ubi nos uisurus sis. In formianum uolumus uenire Parilibus: inde, (quoniam putas praetermittendum nobis esse hoc tempore cratera illum delicatum) kal. Mai. de Formiano proficiscemur, ut Antij simus ad V. Mai. ludi enim Antij fu

turi sunt a IV. kal. ad prid. non Mai. eos Tullia spectare uult. inde cogito in Tusculanum, deinde Arpinum, Romam ad kal. Iuni. te aut in Formiano, aut Antij, aut in Tusculano, cura ut uideamus. Epistolam superiorem resti tue nobis, appinge aliquid noui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

SVBITO *cum mihi dixisset Cæcilius quæstor puerum se Romam mittere, hæc scripsi raptim, ut tuos elicerem mirificos cum Publio dialogos, cum eos, de quibus scribis, tum illum, quem addis, & ais, longum esse, quæ ad ea responderis, perscribere; illum uero, qui nondum habitus est, quem illa βοῶπις, cum e Solonio redierit, ad te est relatura. sic uelim putes, nihil hoc posse mihi esse iucundius. si uero, quæ de me pacta sunt, ea non seruantur in cœlo sum; ut sciat hic noster Hierosolymarius traductor ad plebem, quam bonam meis purissimis orationibus gratiam retulerit: quarum exspecta diuinam παλινῳδίαν. etenim, quantum coniectura auguramur, si erit nebulo iste cum his dynastis in gratia, non modo de cynico consulari, sed ne de istis quidem piscinarum Tritonibus poterit se iactare. non enim poterimus ulla esse in inuidia, spoliati opibus, & illa senatoria potentia. sin autem ab ijs dissentiet; erit absurdum in nos inuehi. uerumtamen inuehatur. festiue, mihi crede, & minore sonitu, quam putaram, orbis hic in rep. est conuersus: citius omnino, quã potuit: id culpa Catonis, sed rursus improbitate istorũ; qui auspicia, qui Aeliã legẽ, qui Iuniã, et Liciniam, qui Cæciliam, & Didiam neglexerunt; qui omnia remedia reip.*

effuderunt; qui regna, qui prædia tetrarchis, qui immanes pecunias paucis dederunt. uideo iam, quo inuidia trãseat, et ubi sit habitura. nihil me existimaris neque usu, neque a Theophrasto didicisse, nisi breui tempore, desiderari nostra illa tempora, uideris. etenim si fuit inuidiosa senatus potentia; cum ea non ad populum, sed ad tres homines immoderatos redacta sit, quidnam censes fere? proinde isti licet faciant, quos uolent, consules, tribunos pl. denique etiam Vatinij strumam sacerdotij διβάφῳ uestiant. uidebis breui tempore magnos non modo eos, qui nihil titubarunt, sed etiam illum ipsum, qui peccauit, Catonem. nam nos quidem, si per istum tuum sodalem Publium licebit, σοφιστεύειν cogitamus: si ille cogitat, tantum dumtaxat nos defendere, et, quod est proprium artis huius, ἐπαγγέλλομαι

Ἄνδρ᾽ ἀπαμύνεσθαι ὅς τις πρότερος χαλεπήνῃ.

patria propitia sit: habet a nobis, etiam si non plus, quam debitum est, plus certe, quam postulatum est. male uehi malo alio gubernante, quam, tam ingratis uectoribus, bene gubernare. Sed hæc coram commodius. nunc audi, quod quæris. Antium me ex Formiano recipere cogito ad V. non. Mai. Antio uolo nonis Mai. proficisci in Tusculanum. sed cum e Formiano rediero, (ibi esse uolo usque ad prid. kal. Mai.) faciam statim te certiorem. Terentia tibi salutem. κικέρων ὁ μικρὸς ἀσπάζεται Τίτον Ἀθηναῖον.

CICERO S. D. ATTICO. 10

VOLO ames constantiam meam. ludos Antij spectare non placet. est enim ὑποσόλοικον, cum uelim uitare

rabo, ut habeas. & quoniam te cum scripta, tum res meæ delectant, iisdem ex libris perspicies, & quæ gesserim, & quæ dixerim. aut ne poposcisses: ego enim tibi me non offerebam. Quod quæris, quid sit, quo te accersam; ac simul, impeditum te negotijs esse significas; neque recusas, quin, non modo si opus sit, sed etiam si uelim, accurras: nihil sane est necesse: uerumtamen uidebare mihi tempora peregrinationis commodius posse distribuere. nimis abes diu, præsertim cum sis in propinquis locis: neque nos te fruimur, & tu nobis cares. ac nunc quidem otium est: sed, si paullo plus furor Pulchelli progredi posset, ualde te ego istinc excitarem. uerum præclare Metellus impedit, & impediet. quid quæris? est consul φιλόπατρις, &, ut semper iudicaui, natura bonus. ille autem non simulat, sed plane tribunus pl. fieri cupit. qua de re cum in senatu ageretur, fregi hominem, & inconstantiam reprehendi, qui Romæ tribunatum pl. peteret, cum in Sicilia ædilitatem sæpe dictitasset. sed neque magnopere dixi esse nobis laborandum: quod nihilo magis ei liciturũ esset plebeio remp. perdere. quam similibus eius me consule patricijs esset licitum. Iam, cum se ille septimo die uenisse a Freto, neque sibi obuiam quemquam prodire potuisse, & nocte se introisse dixisset, in eoq; se in concione iactasset: nihil ei noui dixi accidisse: ex Sicilia septimo die Romam, tribus horis Roma Interamnam: noctu introisse; item ante: non esse itum obuiam; ne tum quidem, cum iri maxime debuit. quid quæris? hominem petulantem modestum reddo, sed non solum perpetua grauitate orationis, sed etiam hoc genere dictorum. itaque iam familiariter cum ipso cauillor etiam, ac iocor. quin etiã cum

candidatum deducerem, is quærit ex me, num consuessem Siculis locum gladiatoribus dare. negaui. at ego, inquit; nouos patronos instituam. sed soror, quæ tantum habeat consularis loci, unum mihi solum pedem dat. noli, inquã; de uno pede sororis queri. licet etiam alterum tollas. non consulare; inquies, dictum. fateor: sed ego odi illam ma le consularem. ea est enim seditiosa: ea cum uiro bellum gerit, neque solum cum Metello, sed etiam cum Fabio; quod eos mihi esse amicos moleste fert. Quod de agraria lege quæris, sane iam uidetur refrixisse. Quod me quo dam modo molli brachio de Pompeij familiaritate obiurgas: nolim ita existimes, me mei præsidij caussa cum illo coniunctum esse: sed ita res erat instituta, ut, si inter nos esset aliqua forte dissensio, maximas in rep. discordias uer sari esset neceße. quod a me ita præcautum, atque ita pro uisum est, non ut ego de optima illa mea ratione decederem; sed ut ille esset melior, & aliquid de populari leuitate deponeret: quem de meis rebus, in quas eum multi incitarant, multo scito gloriosius, quam de suis, prædicare. sibi enim bene gestæ, mihi conseruatæ reip. dat testimonium. hoc facere illum, mihi quam prosit, nescio; reip. certe prodest. quid, si etiam Cæsarem, cuius nunc uenti ualde sunt secundi, reddo meliorem? num tantum obsum reip.? quin etiam, si mihi nemo inuideret; si omnes, ut erat æquum, fauerent; tamen non minus eßet probanda medicina, quæ sanaret uitiosas partes reip. quam quæ exsecaret. nunc uero, cum equitatus ille, quem ego in cliuo Capitolino, te signifero, ac principe, collocaram, senatum deseruerit; nostri autem principes digito se cœlum putent attingere, si muli barbati in piscinis sint, qui

ad manum accedant; alij autem negligant: non ne tibi satis prodesse uideor, si perficio, ut nolin obesse, qui possunt? nam Catonem nostrum non tu amas plus, quam ego. sed tamen ille, optimo animo utens, & summa fide, nocet interdum reip. dicit enim tanquam in Platonis πολιτείᾳ, non tanquam in Romuli fæce, sententiam. quid uerius, quam in iudicium uenire, qui ob rem iudicandam pecuniam acceperit? censuit hoc Cato: assensit senatus. equites curiæ bellum, non mihi: nam ego dissensi. quid impudentius publicanis renunciantibus? fuit tamen, retinendi ordinis caussa, facienda iactura. restitit, & peruicit Cato. itaque nunc, consule in carcere incluso, sæpe item seditione commota, aspirauit nemo eorum, quorum ego concursu, itemq; consules, qui post me fuerunt, reip. defendere solebant. Quid ergo? istos, inquies, mercede conductos habebimus? Quid faciemus; si aliter non possumus? an libertinis, atque etiam seruis seruiamus? sed, ut tu ais, ἅλις σπουδῆς. Fauonius meam tribum tulit honestius, quam suam, Lucceij perdidit. accusauit Nasicam inhoneste, ac modeste tamen dixit: ut Rhodi uideretur molis potius, quam Moloni, operam dedisse. mihi, quod defendissem, leuiter succensuit. nunc tamem petit iterum reip. caussa. Lucceius quid agat, scribam ad te, cum Cæsarem uidero, qui aderit biduo. Quod Sicyonij te lædunt, Catoni, & eius æmulatori attribuas Seruilio. quid? ea plaga non ne ad multos bonos uiros pertinet? sed, si ita placuit, laudemus; deinde in dissensionibus soli relinquamur. Amalthea mea te exspectat, & indiget tui. Tusculanum, & Pompeianum ualde me delectant; nisi quod me, illum ipsum uin-

dicem æris alieni, ære non Corinthio, sed hoc circumforaneo obruerunt. In Gallia speramus esse otium. Prognostica mea cum oratiunculis propediem exspecta, & tamen, quid cogites de aduentu tuo, scribe ad nos. nam mihi Pomponia nunciari iussit, te mense Quinctili Romæ fore. id a tuis literis, quas ad me de accessu tuo miseras, discrepabat. Pætus, ut antea ad te scripsi, omnes libros, quos frater suus reliquisset, mihi donauit. hoc illius munus in tua diligentia positum est. si me amas, cura, ut conseruentur, & ad me perferantur. hoc mihi nil potest esse gratius. Et, tum Græcos, tum uero latinos diligenter ut conserues, uelim. tuum esse hoc munusculum putabo. Ad Octauium dedi literas: cum ipso nil eram locutus. neque enim ista tua negotia prouincialia esse putabam? neque te in Toculionibus habebam. sed scripsi, ut debui, diligenter. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

CVRA, *amabo te, Ciceronem nostrum. ei nos θῶοὶ uidemur. Πελινάιων in manibus tenebam & hercule magnum aceruum Dicæarchi mihi ante pedes exstruxeram. o magnum hominem, & a quo multo plura didiceris, quam de Procilio. κορινθίων καὶ Αθηνάιων puto me Romæ habere. mihi heredes. lege. hoc doceo: mirabilis uir est. Ἡρώδης, si homo esset, eum potius legeret, quam unam literam scriberet: qui me epistola petiuit: ad te, ut uideo, comminus accessit. coniurasse mallem, quam restitisse coniurationi, si illum mihi audiendum putassem. De Lollio sanus non es. de Vino laudo. Sed heus tu, ecquid uides*

Kal. uenire, Antonium non uenire? iudices cogi? nam ita ad me mittunt; Nigidum minari in concione, se iudicem, qui non affuerit, compellaturum. uelim tamen, si quid est de Antonij aduentu, quod audieris, scribas ad me: & quoniam huc non uenis, cœnes apud nos utique prid. kal. caue aliter facias. Cura, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 3

PRIMVM, *ut opinor,* εὐαγγέλια. *Valerius ab solutus est Hortensio defendente. id iudicium Atilio condonatum putabatur: & Epicratem suspicor, ut scribis, lasciuum fuisse: etenim mihi caligæ eius, ut fasciæ cretatæ, non placebant. quid sit, sciemus, cum ueneris. Fenestrarum angustias quod reprehendis, scito te* κύρου παιδείαν *reprehendere. nam, cum ego idem istuc dicerem, Cyrus aiebat, radiorum* τὰς διαφάσεις *latis luminibus, non tam esse suaues. etenim* ἔστω ὄψις μὲν, α, *α: τὸ δὲ* δρώμενον, β, γ: ἀκτῖνες δὲ, δ, καὶ ε. *uides enim cetera. nam, si* κατὰ εἰδώλων ἐμπτώσεις *uideremus, ualde laborarent* εἴδωλα *in angustijs. nunc fit lepide illa* ἔκχυσις *radiorum. cetera si reprehenderis, non feres tacitum, nisi si quid erit eiusmodi, quod sine sumptu corrigi possit. Venio nunc ad mensem Ianuarium, & ad* ὑπόστασιον *nostram, ac* πολιτείαν: *in qua* σωκρατικῶς εἰς ἑκάτερον, *sed tamen ad extremum, ut illi solebant,* τὴν ἀρέσκουσαν. *est res sane magni consilij. nam aut fortiter resistendum est legi agrariæ; in quo est quædam dimicatio, sed plena laudis: aut quiescendum; quod est non dissimile, atque ire in Solonium, aut Antium: aut etiam adiuuandum; quod a me*

aiunt Cæsarem sic exspectare, ut non dubitet. nam fuit apud me Cornelius. hunc dico Balbum, Cæsaris familiarem. is affirmabat, illum omnibus in rebus meo & Pompeij consilio usurum; daturumq; operam, ut cum Pompeio Crassum coniungeret. Hic sunt hæc, coniunctio mihi summa cum Pompeio; si placet, etiam cum Cæsare, reditus in gratiam cum inimicis, pax cum multitudine, senectutis otium. sed me κατάκρισις mea illa commouet, quæ est in libro III.

Interea cursus, quos prima a parte iuuentæ,
Quosq; adeo consul uirtute, animoq; petisti,
Hos retine, atque auge famam, laudesque bonorum.

hæc mihi cum in eo libro, in quo multa sunt scripta ἀριστοκρατικῶς, Calliope ipsa præscripserit; non opinor esse dubitandum, quin semper nobis uideantur εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

sed hæc ambulationibus compitaliciis reseruemus. Tu pridie Compitalia memento. balneum calefieri iubebo: & Pomponium Terentia rogat: matrem adiungemus. θεοφράστου περὶ φιλοτιμίας affer mihi de libris Quincti fratris. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

FECISTI mihi pergratum, quod Serapionis librum ad me misisti: ex quo quidem ego (quod inter nos liceat dicere) millesimam partem uix intelligo. pro eo tibi præsentem pecuniam solui imperaui; ne tu expensum muneribus ferres. At quoniam nummorum mentio facta est; amabo te, cura, ut cum Titinio, quoquo modo poteris,

*transigas. si in eo, quod ostenderat, non stat; mihi maxime placet, ea, quæ male empta sunt, reddi, si uoluntate Pomponiæ fieri poterit. si ne id quidem; nummi potius reddantur, quam ullus sit scrupulus. ualde hoc uelim ante, quam proficiscare, amanter, ut soles, diligen- * terq; conficias. Clodius ergo, ut ais, ad Tigranem?ue lim, Syrpiæ conditione: sed facile patior. accommodatius enim nobis est ad liberam legationem tempus illud, cum & Quinctus noster iam, ut speramus, in otio consederit, &, iste sacerdos Bonæ deæ cuiusmodi futurus sit, sciri possit. interea quidem cum musis nos delectabimus animo æquo, immo uero etiam gaudenti, ac libenti. neque mihi umquam ueniet in mentem Crasso inuidere, neque pænitere, quod a me ipse non desciuerim. De geographia, dabo operam, ut tibi satisfaciam: sed nihil certi polliceor. magnum opus est; sed tamen, ut iubes, curabo, ut huius peregrinationis tibi opus extet. Tu quidquid indagaris de rep. & maxime quos consules futuros putes, facito, ut sciam. tametsi nimis sum curiosius: statui enim nihil iam de rep. cogitare. Terentiæ saltum perspeximus. quid quæris? præter quercum Dodonæam nihil desideramus, quo minus Epirum ipsam possidere uideamur. Nos circiter kal. aut in Formiano erimus, aut in Pompeiano. tu, si in Formiano non erimus; si nos amas, in Pompeianum uenito. id & nobis erit periucundum, & tibi non sane deuium. De muro, imperaui Philotino, ne impediret, quo minus id fieret, quod tibi uideretur. censeo tamen, adhibeas Vettiũ. his temporibus, tã dubia uita optimi cuiusque, magni æstimo unius æstatis fructum palæstræ Palatinæ, sed ita tamen, ut nihil minus uelim,*

quam Pomponiam, & puerum uersari in timore ruinæ. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

CVPIO equidem, & iam pridem cupio Alexandriam, reliquamq; Aegyptum uisere, & simul ab hoc hominum satietate nostri discedere, & cũ aliquo desiderio reuerti, sed hoc tempore, & his mittentibus, αἰδέομαι Τρῶας, καὶ Τρωάδας ἑλκεσιπέπλους, quid, enim nostri optimates, si qui reliqui sunt, loquentur? an me aliquo præmio de sententia esse deductum? Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει, Cato ille noster, qui mihi unus est pro centum millibus. quid uero historiæ de nobis ad annos DC prædicarint? quas quidem ego multo magis uereor, quam eorum hominum, qui hodie uiuunt, rumusculos. sed, opinor, excipiamus, & exspectemus. sic enim deferetur; erit quædam nostra potestas, & tum deliberamus. & iam hercule est in non accipiendo nonnulla gloria: quare si quid Θεοφάνης tecum forte contulerit, ne omnino repudiaris. de istis rebus exspecto tuas literas, quid Arrius narret, quo animo se destitutum ferat, ecqui consules parentur; utrum, ut populi sermo, Pompeius, & Crassus, an, ut mihi scribitur, cum Gabinio Ser. Sulpicius; & num quæ nouæ leges, & num quid noui omnino; &, quoniam Nepos proficiscitur, cuinam auguratus deferatur. quo quidem uno ego ab istis capi possum. Videte ciuitatem meam. sed quid ego hæc, quæ cupio deponere, & toto animo, atque omni cura φιλοσοφεῖν? sic, inquam in animo. sic uellem ab initio, nunc uero, quo-

niam, quæ putaui esse preclara, expertus sum, quam essent inania; cum omnibus musis rationem habere cogito. Tu tamen de Curtio ad me rescribe certius; & num quis in eius locum paretur; & quid de P. Clodio fiat: & omnia, quemadmodum tu polliceris, ἐπὶ σχολῆς scribe: & quo die Roma te exiturum putes, uelim ad me scribas; ut certiorem te faciam, quibus in locis futurus sim: epistolamq́; statim des de ijs rebus, de quibus ad te scripsi. ualde enim exspecto literas tuas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

QVOD tibi superioribus literis promiseram, fore, ut opus extaret huius peregrinationis: nihil iam magnopere confirmo. sic enim sum complexus otium, ut ab eo diuelli non queam. itaque aut libris me delecto, quorum habeo Antij festiuam copiam: aut fluctus numero. nam ad lacertas captandas tempestates non sunt idoneæ. a scribendo prorsus abhorret animus. etenim γεωγραφικὰ, quæ constitueram, magnum opus est: ita ualde Eratosthenes, quem mihi proposueram, a Serapione, & ab Hipparcho reprehenditur. quid censes, si Tyrannio accesserit? & hercule sunt res difficiles ad explicandum, & ὁμοειδεῖς, nec tam possunt ἀνθηρογραφεῖσθαι, quam uidebantur: & quod caput est, mihi quæuis satis iusta caussa cessandi est. quin etiam dubitem, an hic Antij considam, & hoc tempus omne consumam: ubi quidem ego mallem diu nimirum, quam Romæ, fuisse. tu uero sapientior Butroti domum parasti. sed, mihi crede, proxima est illi municipio hæc Antiatum ciuitas, esse locum tam prope Romam, ubi

multi sint, qui Vatinium numquam uiderint? ubi nemo sit, præter me, qui quemquam ex XX uiris unum esse saluum uelit? ubi me interpellet nemo, diligant omnes? hic hic nimirum πολιτευτέον: nam istic non solum non licet, sed etiam tædet: itaque ἀνέκδοτα a nobis, quæ tibi uni legamus, Theopompino genere, aut etiam asperiore multo pangentur. neque aliud iam quidquam πολιτεύομαι, nisi odisse improbos, & id ipsum nullo cum stomacho, sed potius cum aliqua scribendi uoluptate. Sed, ut ad rem, scripsi ad quæstores urb. de Quincti fratris negotio: uide, quid narrent, ecquæ spes sit denarij, an cistophoro Pompeiano iaceamus. Præterea de muro, statue, quid faciendum sit. Alliud quid? etiam. quando te proficisci istinc putes, fac ut sciam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

DE GEOGRAPHIA etiam atque etiam deliberabimus. Orationes autem me duas postulas: quarum alteram non libebat mihi scribere, quia abscideram; alteram, ne laudarem eum, quem non amabam. sed id quoque uidebimus. denique aliquid extabit; ne tibi plane cessasse uideamur. De Publio quæ ad me scribis, sane mihi iucunda sunt: eaq; etiam uelim omnibus uestigijs indagata ad me afferas, cum uenies; & interea scribas, si quid intelliges, aut suspicabere, & maxime de legatione quid sit acturus. equidem ante, quam tuas legi literas, in hominem ire cupiebam; non mehercule, ut differrem cum eo uadimonium; (nam mira sum alacritate ad litigandum) sed uidebatur mihi, si quid esset in eo populare, quod ple

beius factus esset id auditurus. quid enim? ad plebem transisti, ut Tigranem ires salutatum narra mihi, reges Armenij patricios salutare non solent? quid quæris? acueram me ad exagitandam hanc eius legationem. quam si ille contemnit; & si, ut scribis, bilem id commouet & latoribus, & auspicibus legis curiatæ: spectaculum egregium. Hercule, uerum ut loquamur, subcontumeliose tractatur noster Publius: primum, qui, cum in domo Cæsaris quondam unus uir fuerit, nunc ne in uiginti quidem esse potuerit: deinde, alia legatio dicta erat, alia data est: illa opima ad exigendas pecunias Druso: ut opinor, Pisaurensis nebuloni Vatinio reseruatur: hæc ieiuna, ac bella relegatio datur ei, cuius tribunatus ad istorum tempora reseruatur. incende hominem, amabo te, quoad potes. una spes est salutis, istorum inter istos dissensio. cuius ego quædam initia sensi ex Curione, iam uero Arrius consulatum sibi ereptum fremit. Megabocchus, & hæc sanguinaria iuuentus inimicissima est, accedat uero, accedat etiam ista rixa auguratus. spero me præclaras de istis rebus epistolas ad te sæpe missurum. Sed, illud qui sit, scire cupio, quod iacis obscure, iam etiam ipsis quinque uiris loqui quosdam quidnam id est? si est enim aliquid; plus est boni, quam putaram. atque hæc, sic uelim existimes, non me abs te κατὰ τὸ πρακτικὸν quærere; quod gestiat animus aliquid agere in rep. iam pridem gubernare me tædebat, etiam cum licebat. nunc uero, cum cogar exire de naui, non abiectis, sed ereptis gubernaculis, cupio istorum naufragia ex terra intueri; cupio, ut ait tuus amicus Sophocles, καὶ ὑπὸ στέγῃ πυκνᾶς ἀκοῦσαι ψεκάδος εὐδούσῃ φρενὶ. De muro, quid opus sit, uidebis. Castricianum mendum nos corrigemus

& tamen ad me Quinctus C L Ↄ C C L ↃↃ L ↃↃↃ *scripserat, non ad sororem tuam* HS X X X. *Terentia tibi salutem dicit, Cicero tibi mandat, ut Aristodemo idem de se respondeas, quod de fratre suo, sororis tuæ filio, respondisti. De Amalthea quod me admones, non negligemus. Cura, ut ualeas.*

CICERO S. D. ATTICO. 8

EPISTOLAM *cum a te auide exspectarem ad uesperum, ut soleo; ecce tibi nuncius, pueros uenisse Roma. uoco, quæro, ecquid literarum? negant. quid ais, inquam, nihilne a Pomponio? perterriti uoce, & uultu, & confessi sunt se accepisse sed excidisse in uia. quid quæris? premoleste tuli. nulla enim abs te per hos dies epistola inanis aliqua re utili, & suaui. nunc, si quid in ea epistola, quam ante diem* X V I. *kal. Mai. dedisti, fuit historia dignum, scribe quamprimum, ne ignoremus. sin nihil præter iocationem, redde id ipsum. & scito Curionem adolescentem uenisse ad me salutatum. ualde eius sermo de Publio cum tuis literis congruebat. ipse uero mirandum in modum reges odisse superbos peræque narrabat incensam esse iuuentutem, neque hæc ferre posse. bene habemus nos si in his spes est, opinor, aliud agamus. Ego me do historiæ, quamquam licet me Sauseium putes esse. nihil me est inertius. Sed cognosce itinera nostra; ut statuas, ubi nos uisurus sis. In formianum uolumus uenire Parilibus: inde, (quoniam putas prætermittendum nobis esse hoc tempore cratera illum delicatum) kal Mai. de Formiano proficiscemur, ut Antij simus ad V. Mai. ludi enim Antij fu-*

turi sunt a IV. kal. ad prid. non Mai. eos Tullia spectare uult. inde cogito in Tusculanum, deinde Arpinum, Romam ad kal. Iuni. te aut in Formiano, aut Antij, aut in Tusculano, cura ut uideamus. Epistolam superiorem resti tue nobis, appinge aliquid noui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

SVBITO cum mihi dixisset Caecilius quaestor puerum se Romam mittere, haec scripsi raptim, ut tuos elicerem mirificos cum Publio dialogos, cum eos, de quibus scribis, tum illum, quem addis, & ais, longum esse, quae ad ea responderis, perscribere; illum uero, qui nondum habitus est, quem illa βοῶπις, cum e Solonio redierit, ad te est relatura, sic uelim putes, nihil hoc posse mihi esse iucundius. si uero, quae de me pacta sunt, ea non seruantur in coelo sum; ut sciat hic noster Hierosolymarius traductor ad plebem, quam bonam meis purissimis orationibus gratiam retulerit: quarum exspecta diuinam παλινῳδίαν. etenim, quantum coniectura auguramur, si erit nebulo iste cum his dynastis in gratia, non modo de cynico consulari, sed ne de istis quidem piscinarum Tritonibus poterit se iactare. non enim poterimus ulla esse in inuidia, spoliati opibus, & illa senatoria potentia. sin autem ab ijs dissentiet; erit absurdum in nos inuehi. uerumtamen inuehatur. festiue, mihi crede, & minore sonitu, quam putaram, orbis hic in rep. est conuersus: citius omnino, quã potuit: id culpa Catonis, sed rursus improbitate istorũ; qui auspicia, qui Aeliã legẽ, qui Iuniã, et Liciniam, qui Caeciliam, & Didiam neglexerunt; qui omnia remedia reip.

effuderunt; qui regna, qui prædia tetrarchis, qui imma nes pecunias paucis dederunt. uideo iam, quo inuidia trã seat, et ubi sit habitura. nihil me existimaris neque usu, neque a Theophrasto didicisse, nisi breui tempore, deside rari nostra illa tempora, uideris. etenim si fuit inuidiosa senatus potentia; cum ea non ad populum, sed ad tres homines immoderatos redacta sit, quidnam censes fere? proinde isti licet faciant, quos uolent, consules, tribunos pl. denique etiam Vatinij strumam sacerdotij διβάφῳ uestiant. uidebis breui tempore magnos non modo eos, qui nihil titubarunt, sed etiam illum ipsum, qui peccauit, Catonem. nam nos quidem, si per istum tuum sodalem Publium licebit, σοφιστεύειν cogitamus: si ille cogitat, tantum dumtaxat nos defendere, et, quod est proprium artis huius, ἐπαγγέλλομαι

Ἄνδρ' ἀπαμύνεσθαι ὅς τις πρότερος χαλεπήνῃ.

patria propitia sit: habet a nobis, etiam si non plus, quam debitum est, plus certe, quam postulatum est. male uehi malo alio gubernante, quam, tam ingratis uectoribus, bene gubernare. Sed hæc coram commodius. nunc audi, quod quæris. Antium me ex Formiano recipere cogito ad V. non. Mai. Antio uolo nonis Mai. proficisci in Tusculanum. sed cum e Formiano rediero, (ibi esse uolo usque ad prid. kal. Mai.) faciam statim te certiorem. Terentia tibi salutem. Κικέρων ὁ μικρὸς ἀσπάζεται Τίτον Ἀθηναῖον.

CICERO S. D. ATTICO. 10

VOLO ames constantiam meam. ludos Antij specta re non placet. est enim ὑποσόλοικον, cum uelim uitare

rabo, ut habeas. & quoniam te cum scripta, tum res meæ delectant, iisdem ex libris perspicies, & quæ gesserim, & quæ dixerim. aut ne poposcisses: ego enim tibi me non offerebam. Quod quæris, quid sit, quo te accersam; ac simul, impeditum te negotijs esse significas; neque recusas, quin, non modo si opus sit, sed etiam si uelim, accurras: nihil sane est necesse: uerumtamen uidebare mihi tempora peregrinationis commodius posse distribuere. nimis abes diu, præsertim cum sis in propinquis locis: neque nos te fruimur, & tu nobis cares. ac nunc quidem otium est: sed, si paullo plus furor Pulchelli progredi posset, ualde te ego istinc excitarem. uerum præclare Metellus impedit, & impediet. quid quæris? est consul φιλόπατρις, &, ut semper iudicaui, natura bonus. ille autem non simulat, sed plane tribunus pl. fieri cupit. qua de re cum in senatu ageretur, fregi hominem, & inconstantiam reprehendi, qui Romæ tribunatum pl. peteret, cum in Sicilia ædilitatem sæpe dictitasset. sed neque magnopere dixi esse nobis laborandum: quod nihilo magis ei liciturũ esset plebeio remp. perdere, quam similibus eius me consule patricijs esset licitum. Iam, cum se ille septimo die uenisse a Freto, neque sibi obuiam quemquam prodire potuisse, & nocte se introisse dixisset, in eoq; se in concione iactasset: nihil ei noui dixi accidisse: ex Sicilia septimo die Romam, tribus horis Roma Interamnam: noctu introisse; item ante: non esse itum obuiam; ne tum quidem, cum iri maxime debuit. quid quæris? hominem petulantem modestum reddo, sed non solum perpetua grauitate orationis, sed etiam hoc genere dictorum. itaque iam familiariter cum ipso cauillor etiam, ac iocor. quin etiã cum

candidatum deducerem, is quærit ex me, num consuessem Siculis locum gladiatoribus dare. negaui. at ego, inquit, nouos patronos instituam. sed soror, quæ tantum habeat consularis loci, unum mihi solum pedem dat. noli, inquã, de uno pede sororis queri. licet etiam alterum tollas. non consulare, inquies, dictum. fateor: sed ego odi illam ma le consularem. ea est enim seditiosa: ea cum uiro bellum gerit, neque solum cum Metello, sed etiam cum Fabio; quod eos mihi esse amicos moleste fert. Quod de agraria lege quæris, sane iam uidetur refrixisse. Quod me quo dam modo molli brachio de Pompeij familiaritate obiurgas: nolim ita existimes, me mei præsidij caussa cum illo coniunctum esse: sed ita res erat instituta, ut, si inter nos esset aliqua forte dissensio, maximas in rep. discordias uer sari esset neceße. quod a me ita præcautum, atque ita pro uisum est, non ut ego de optima illa mea ratione decederem; sed ut ille esset melior, & aliquid de populari leuitate deponeret: quem de meis rebus, in quas eum multi incitarant, multo scito gloriosius, quam de suis, prædicare. sibi enim bene gestæ, mihi conseruatæ reip. dat testimonium. hoc facere illum, mihi quam prosit, nescio; reip. certe prodest. quid, si etiam Cæsarem, cuius nunc uenti ualde sunt secundi, reddo meliorem? num tantum obsum reip.? quin etiam, si mihi nemo inuideret; si omnes, ut erat æquum, fauerent; tamen non minus eßet probanda medicina, quæ sanaret uitiosas partes reip. quam quæ exsecaret. nunc uero, cum equitatus ille, quem ego in cliuo Capitolino, te signifero, ac principe, collocaram, senatum deseruerit; nostri autem principes digito se cœlum putent attingere, si muli barbati in piscinis sint, qui

ad manum accedant; alij autem negligant: non ne tibi sa tis prodesse uideor, si perficio, ut nolin obesse, qui possunt? nam Catonem nostrum non tu amas plus, quam ego. sed tamen ille, optimo animo utens, & summa fide, nocet interdum reip. dicit enim tanquam in Platonis πολιτείᾳ, non tanquam in Romuli fæce, sententiam. quid uerius, quam in iudicium uenire, qui ob rem iudicandam pecuniam acceperit? censuit hoc Cato: assensit senatus. equites curiæ bellum, non mihi: nam ego dissensi. quid impudentius publicanis renunciantibus? fuit tamen, retinendi ordinis caussa, facienda iactura. restitit, & peruicit Cato. itaque nunc, consule in carcere incluso, sæpe item seditione commota, aspirauit nemo eorum, quorum ego concursu, itemq; consules, qui post me fuerunt, reip. defendere solebant. Quid ergo? istos, inquies, mercede conductos habebimus? Quid faciemus, si aliter non possumus? an libertinis, atque etiam seruis seruiamus? sed, ut tu ais, ἅλις σπουδῆς. Fauonius meam tribum tulit honestius, quam suam, Lucceij perdidit. accusauit Nasicam inhoneste, ac modeste tamen dixit: ut Rhodi uideretur molis potius, quam Moloni, ope ram dedisse. mihi, quod defendissem, leuiter succensuit. nunc tamem petit iterum reip. caussa. Lucceius quid agat, scribam ad te, cum Cæsarem uidero, qui aderit biduo. Quod Sicyonij te lædunt, Catoni, & eius æmulatori attribuas Seruilio. quid? ea plaga non ne ad multos bonos uiros pertinet? sed, si ita placuit, laudemus; dein de in dissensionibus soli relinquamur. Amalthea mea te exspectat, & indiget tui. Tusculanum, & Pompeianum ualde me delectant; nisi quod me, illum ipsum uin-

dicem æris alieni, ære non Corinthio, sed hoc circumforaneo obruerunt. In Gallia speramus esse otium. Prognostica mea cum oratiunculis propediem exspecta, & tamen, quid cogites de aduentu tuo, scribe ad nos. nam mihi Pomponia nunciari iussit, te mense Quinctili Romæ fore. id a tuis literis, quas ad me de accessu tuo miseras, discrepabat. Pætus, ut antea ad te scripsi, omnes libros, quos frater suus reliquisset, mihi donauit. hoc illius munus in tua diligentia positum est. si me amas, cura, ut conseruentur, & ad me perferantur. hoc mihi nil potest esse gratius. Et, tum Græcos, tum uero latinos diligenter ut conserues, uelim. tuum esse hoc munusculum putabo. Ad Octauium dedi literas: cum ipso nil eram locutus. neque enim ista tua negotia prouincialia esse putabam? neque te in Toculionibus habebam. sed scripsi, ut debui, diligenter. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

CVRA, *amabo te, Ciceronem nostrum. ei nos* θῶοι *uidemur.* Πελληναίων *in manibus tenebam & hercule magnum aceruum Dicæarchi mihi ante pedes exstruxeram. o magnum hominem, & a quo multo plura didiceris, quam de Procilio.* Κορινθίων καὶ Ἀθηναίων *puto me Romæ habere. mihi heredes. lege. hoc doceo: mirabilis uir est.* Ηρώδης, *si homo esset, eum potius legeret, quam unam literam scriberet: qui me epistola petiuit: ad te, ut uideo, comminus accessit. coniurasse mallem, quam restitisse coniurationi, si illum mihi audiendum putassem. De Lollio sanus non es. de Vino lando. Sed heus tu, ecquid uides*

Kal. uenire, Antonium non uenire? iudices cogi? nam ita ad me mittunt; Nigidum minari in concione, se iudicem, qui non affuerit, compellaturum. uelim tamen, si quid est de Antonij aduentu, quod audieris, scribas ad me: & quoniam huc non uenis, cœnes apud nos utique prid. kal. caue aliter facias. Cura, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 3

PRIMUM, *ut opinor,* εὐαγγέλια. *Valerius ab solutus est Hortensio defendente. id iudicium Atilio condonatum putabatur: & Epicratem suspicor, ut scribis, lasciuum fuiße: etenim mihi caliga eius, ut fasciæ cretatæ, non placebant. quid sit, sciemus, cum ueneris. Fenestrarum angustias quod reprehendis, scito te* κύρου παιδείαν *reprehendere. nam, cum ego idem istuc dicerem, Cyrus aiebat, radiorum* τὰς διαφάσεις *latis luminibus, non tam eße suaues. etenim* ἔστω ὄψις μὲν, ἡ, α: τὸ δὲ ὁρώμενον, β, γ: ἀκτῖνες δὲ, δ, καὶ ε. *uides enim cetera. nã, si* κατὰ εἰδώλων ἐμπτώσεις *uideremus, ualde laborarent* εἴδωλα *in angustijs. nunc fit lepide illa* ἔκχυσις *radiorum. cetera si reprehenderis, non feres tacitum, nisi si quid erit eiusmodi, quod sine sumptu corrigi poßit. Venio nunc ad mensem Ianuarium, & ad* ὑπόστασιν *nostram, ac* πολιτείαν: *in qua* σωκρατικῶς εἰς ἑκάτερον, *sed tamen ad extremum, ut illi solebant,* τὴν ἀρέσκουσαν. *est res sane magni consilij. nam aut fortiter resistendum est legi agrariæ; in quo est quædam dimicatio, sed plena laudis: aut quiescendum; quod est non dissimile, atque ire in Solonium, aut Antium: aut etiam adiuuandum; quod a me*

aiunt Cæsarem sic exspectare, ut non dubitet. nam fuit apud me Cornelius. hunc dico Balbum, Cæsaris familiarem. is affirmabat, illum omnibus in rebus meo & Pompeij consilio usurum; daturumq; operam, ut cum Pompeio Crassum coniungeret. Hic sunt hæc, coniunctio mihi summa cum Pompeio; si placet, etiam cum Cæsare, reditus in gratiam cum inimicis, pax cum multitudine, senectutis otium. sed me κατάκρισις mea illa commouet, quæ est in libro III.

Interea cursus, quos prima a parte iuuentæ,
Quosq; adeo consul uirtute, animoq; petisti,
Hos retine, atque auge famam, laudesque bonorum.

hæc mihi cum in eo libro, in quo multa sunt scripta ἀριστοκρατικῶς, Calliope ipsa præscripserit; non opinor esse dubitandum, quin semper nobis uideantur εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

sed hæc ambulationibus compitaliciјs reseruemus. Tu pridie Compitalia memento. balneum calefieri iubebo: & Pomponium Terentia rogat: matrem adiungemus. θεοφράστου περὶ φιλομαθίας affer mihi de libris Quincti fratris. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

FECISTI mihi pergratum, quod Serapionis librum ad me misisti: ex quo quidem ego (quod inter nos liceat dicere) millesimam partem uix intelligo. pro eo tibi præsentem pecuniam solui imperaui; ne tu expensum muneribus ferres. At quoniam nũmorum mentio facta est; amabo te, cura, ut cum Titinio, quoquo modo poteris,

transfigas. si in eo, quod ostenderat, non stat; mihi maxime placet, ea, quæ male empta sunt, reddi, si uoluntate Pomponiæ fieri poterit. si ne id quidem; nummi potius reddantur, quam ullus sit scrupulus. ualde hoc uelim ante, quam proficiscare, amanter, ut soles, diligenterq́; conficias. Clodius ergo, ut ais, ad Tigranem?uelim, Syrpiæ conditione: sed facile patior. accommodatius enim nobis est ad liberam legationem tempus illud, cum & Quinctus noster iam, ut speramus, in otio consederit, &, iste sacerdos Bonæ deæ cuiusmodi futurus sit, sciri possit. interea quidem cum musis nos delectabimus animo æquo, immo uero etiam gaudenti, ac libenti. neque mihi umquam ueniet in mentem Crasso inuidere, neque pænitere, quod a me ipse non desciuerim. De geographia, dabo operam, ut tibi satisfaciam: sed nihil certi polliceor. magnum opus est; sed tamen, ut iubes, curabo, ut huius peregrinationis tibi opus extet. Tu quidquid indagaris de rep. & maxime quos consules futuros putes, facito, ut sciam. tametsi nimis sum curiosius: statui enim nihil iam de rep. cogitare. Terentiæ saltum perspeximus. quid quæris? præter quercum Dodonæam nihil desideramus, quo minus Epirum ipsam possidere uideamur. Nos circiter kal. aut in Formiano erimus, aut in Pompeiano. tu, si in Formiano non erimus; si nos amas, in Pompeianum uenito. id & nobis erit periucundum, & tibi non sane deuium. De muro, imperaui Philotino, ne impediret, quo minus id fieret, quod tibi uideretur. censeo tamen, adhibeas Vettiũ. his temporibus, tã dubia uita optimi cuiusque, magni æstimo unius æstatis fructum palestræ Palatinæ; sed ita tamen, ut nihil minus uelim,

quam Pomponiam, & pucrum uersari in timore ruinæ. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

CVPIO *equidem, & iam pridem cupio Alexandriam, reliquamq; Aegyptum uisere, & simul ab hoc hominum satietate nostri discedere, & cũ aliquo desiderio reuerti, sed hoc tempore, & his mittentibus,* αἰδέομαι Τρῶας, καὶ Τρωάδας ἑλκεσιπέπλους, *quid, enim nostri optimates, si qui reliqui sunt, loquentur? an me aliquo præmio de sententia esse deductum?* πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει, *Cato ille noster, qui mihi unus est pro centum millibus. quid uero historiæ de nobis ad annos* D C *prædicarint? quas quidem ego multo magis uereor, quam eorum hominum, qui hodie uiuunt, rumusculos. sed, opinor, excipiamus, & exspectemus. sic enim deferetur; erit quædam nostra potestas, & tum deliberamus. & iam hercule est in non accipiendo nonnulla gloria: quare si quid* Θεοφάνης *tecum forte contulerit, ne omnino repudiaris. de istis rebus exspecto tuas literas, quid Arrius narret, quo animo se destitutum ferat, ecqui consules parentur; utrum, ut populi sermo, Pompeius, & Crassus, an, ut mihi scribitur, cum Gabinio Ser. Sulpicius; & num quæ nouæ leges, & num quid noui omnino; &, quoniam Nepos proficiscatur, cuinam auguratus deferatur. quo quidem uno ego ab istis capi possum. Videte ciuitatem meam. sed quid ego hæc, quæ cupio deponere, & toto animo, atque omni cura* φιλοσοφεῖν? *sic, inquam in animo. sic uellem ab initio, nunc uero, quo-*

niam, quæ putaui esse preclara, expertus sum, quam essent inania; cum omnibus musis rationem habere cogito. Tu tamen de Curtio ad me rescribe certius; & num quis in eius locum paretur; & quid de P. Clodio fiat: & omnia, quemadmodum tu polliceris, ἐπὶ σχολῆς scribe: & quo die Roma te exiturum putes, uelim ad me scribas; ut certiorem te faciam, quibus in locis futurus sim: epistolamq; statim des de ijs rebus, de quibus ad te scripsi. ualde enim exspecto literas tuas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

QVOD tibi superioribus literis promiseram, fore, ut opus extaret huius peregrinationis: nihil iam magnopere confirmo. sic enim sum complexus otium, ut ab eo diuelli non queam. itaque aut libris me delecto, quorum habeo Antij festiuam copiam: aut fluctus numero. nam ad lacertas captandas tempestates non sunt idoneæ. a scribendo prorsus abhorret animus. etenim γεωγραφικὰ, quæ constitueram, magnum opus est: ita ualde Eratosthenes, quem mihi proposueram, a Serapione, & ab Hipparcho reprehenditur. quid censes, si Tyrannio accesserit? & hercule sunt res difficiles ad explicandum, & ὁμοειδεῖς, nec tam possunt ἀνθηρογραφεῖσθαι, quam uidebantur: & quod caput est, mihi quæuis satis iusta caussa cessandi est. quin etiam dubitem, an hic Antij considam, & hoc tempus omne consumam: ubi quidem ego mallem diu nimirum, quam Romæ, fuisse. tu uero sapientior Butroti domum parasti. sed, mihi crede, proxima est illi municipio hæc Antiatum ciuitas, esse locum tam prope Romam, ubi

multi sint, qui Vatinium numquam uiderint? ubi nemo sit, praeter me, qui quemquam ex XX uiris unum esse salluum uelit? ubi me interpellet nemo, diligant omnes? hic hic nimirum πολιτευτέον: nam istic non solum non licet, sed etiam taedet: itaque ἀνέκδοτα a nobis, quae tibi uni legamus, Theopompino genere, aut etiam asperiore multo pangentur. neque aliud iam quidquam πολιτεύομαι, nisi odisse improbos, & id ipsum nullo cum stomacho, sed potius cum aliqua scribendi uoluptate. Sed, ut ad rem, scripsi ad quaestores urb. de Quincti fratris negotio: uide, quid narrent, ecquae spes sit denarij, an cistophoro Pompeiano iaceamus. Praeterea de muro, statue, quid faciendum sit. Alliud quid? etiam. quando te proficisci istinc putes, fac ut sciam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

DE GEOGRAPHIA *etiam atque etiam deliberabimus. Orationes autem me duas postulas: quarum alteram non libebat mihi scribere, quia abscideram; alteram, ne laudarem eum, quem non amabam. sed id quoque uidebimus. denique aliquid extabit; ne tibi plane cessasse uideamur. De Publio quae ad me scribis, sane mihi iucunda sunt: eaq; etiam uelim omnibus uestigijs indagata ad me afferas, cum uenies; & interea scribas, si quid intelliges, aut suspicabere, & maxime de legatione quid sit acturus. equidem ante, quam tuas legi literas, in hominem ire cupiebam; non mehercule, ut differrem cum eo uadimonium; (nam mira sum alacritate ad litigandum) sed uidebatur mihi, si quid esset in eo populare, quod ple*

beius factus esset id auditurus. quid enim? ad plebem transisti, ut Tigranem ires salutatum narra mihi, reges Armenij patricios salutare non solent? quid quaeris? acue ram me ad exagitandam hanc eius legationem. quam si ille contemnit; & si, ut scribis, bilem id commouet & latoribus, & auspicibus legis curiatae: spectaculum egre gium. Hercule, uerum ut loquamur, subcontumeliose tra ctatur noster Publius: primum, qui, cum in domo Caesa ris quondam unus uir fuerit, nunc ne in uiginti quidem esse potuerit: deinde, alia legatio dicta erat, alia data est: illa opima ad exigendas pecunias Druso: ut opinor, Pisau rensis nebuloni Vatinio reseruatur: haec ieiuna, ac bella relegatio datur ei, cuius tribunatus ad istorum tempora re seruatur. incende hominem, amabo te, quoad potes. una spes est salutis, istorum inter istos dissensio. cuius ego quae dam initia sensi ex Curione. iam uero Arrius consulatum sibi ereptum fremit. Megabocchus, & haec sanguinaria iuuentus inimicissima est. accedat uero, accedat etiam ista rixa auguratus. spero me praeclaras de istis rebus epistolas ad te saepe missurum. Sed, illud qui sit, scire cupio, quod iacis obscure, iam etiam ipsis quinque uiris loqui quosdam quidnam id est? si est enim aliquid; plus est boni, quam putaram. atque haec, sic uelim existimes, non me abs te κατὰ τὸ πρακτικὸν quaerere; quod gestiat animus aliquid agere in rep. iam pridem gubernare me taedebat, etiam cum lice bat. nunc uero, cum cogar exire de naui, non abiectis, sed ereptis gubernaculis, cupio istorum naufragia ex terra intueri; cupio, ut ait tuus amicus Sophocles, καὶ ὑπὸ στέγῃ πυκνᾶς ἀκοῦσαι ψεκάδος εὑδούσῃ φρενὶ. De muro, quid opus sit, uidebis. Castritianum mendum nos corrigemus.

& tamen ad me Quinctus C L Ↄ C C L ↃↃ L Ↄ Ↄ Ↄ scripserat, non ad sororem tuam HS X X X. Terentia tibi salutem dicit, Cicero tibi mandat, ut Aristodemo idem de se respondeas, quod de fratre suo, sororis tuæ filio, respondisti. De Amalthea quod me admones, non negligemus. Cura, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 8

EPISTOLAM cum a te auide exspectarem ad uesperum, ut soleo; ecce tibi nuncius, pueros uenisse Roma. uoco, quæro, ecquid literarum? negant. quid ais, inquam, nihilne a Pomponio? perterriti uoce, & uultu, & confessi sunt se accepisse sed excidisse in uia. quid quæris? permoleste tuli. nulla enim abs te per hos dies epistola inanis aliqua re utili, & suaui. nunc, si quid in ea epistola, quam ante diem X V I. kal. Maii. dedisti, fuit historia dignum, scribe quamprimum, ne ignoremus. sin nihil præter iocationem, redde id ipsum. & scito, Curionem adolescentem uenisse ad me salutatum. ualde eius sermo de Publio cum tuis literis congruebat. ipse uero mirandum in modum reges odisse superbos peræque narrabat incensam esse iuuentutem, neque hæc ferre posse. bene habemus nos si in his spes est., opinor, aliud agamus. Ego me do hi storiæ, quamquam licet me Saufeium putes esse. nihil me est inertius. Sed cognosce itinera nostra; ut statuas, ubi nos uisurus sis. In formianum uolumus uenire Parilibus: inde, (quoniam putas prætermitti) tendum nobis esse hoc tempore crateraillum delicatum kal Maii. de Formiano proficiscemur, ut Antii simus ad V. Maii. ludi enim Antii fu

turi sunt a IV. kal. ad prid. non Mai. eos Tullia spectare uult. inde cogito in Tusculanum, deinde Arpinum, Romam ad kal. Iuni. te aut in Formiano, aut Antij, aut in Tusculano, cura ut uideamus. Epistolam superiorem resti tue nobis, appinge aliquid noui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

SVBITO cum mihi dixisset Cæcilius quæstor puerum se Romam mittere, hæc scripsi raptim, ut tuos elicerem mirificos cum Publio dialogos, cum eos, de quibus scribis, tum illum, quem addis, & ais, longum esse, quæ ad ea responderis, perscribere; illum uero, qui nondum habitus est, quem illa βοῶπις, cum e Solonio redierit, ad te est relatura. sic uelim putes, nihil hoc posse mihi esse iucundius. si uero, quæ de me pacta sunt, ea non seruantur in cœlo sum; ut sciat hic noster Hierosolymarius traductor ad plebem, quam bonam meis purissimis orationibus gratiam retulerit: quarum exspecta diuinam παλινῳδίαν. etenim, quantum coniectura auguramur, si erit nebulo iste cum his dynastis in gratia, non modo de cynico consulari, sed ne de istis quidem piscinarum Tritonibus poterit se iactare. non enim poterimus ulla esse in inuidia, spoliati opibus, & illa senatoria potentia. sin autem ab ijs dissentiet; erit absurdum in nos inuehi. uerumtamen inuehatur. festiue, mihi crede, & minore sonitu, quam putaram, orbis hic in rep. est conuersus: citius omnino, quã potuit: id culpa Catonis, sed rursus improbitate istorũ; qui auspicia, qui Aeliã legẽ, qui Iuniã, et Liciniam, qui Cæciliam, & Didiam neglexerunt; qui omnia remedia reip.

effuderunt; qui regna, qui prædia tetrarchis, qui imma nes pecunias paucis dederunt. uideo iam, quo inuidia trãseat, et ubi sit habitura. nihil me existimaris neque usu, neque a Theophrasto didicisse, nisi breui tempore, deside rari nostra illa tempora, uideris. etenim si fuit inuidiosa senatus potentia; cum ea non ad populum, sed ad tres homines immoderatos redacta sit, quidnam censes fere? pro inde isti licet faciant, quos uolent, consules, tribunos pl. denique etiam Vatinij strumam sacerdotij διβάφῳ uestiant. uidebis breui tempore magnos non modo eos, qui nihil titubarunt, sed etiam illum ipsum, qui peccauit, Catonem. nam nos quidem, si per istum tuum sodalem Publium licebit, σοφιστεύειν cogitamus: si ille cogitat, tantum dumtaxat nos defendere, et, quod est proprium artis huius, ἐπαγγέλλομαι

Ανδρ' ἀπαμύνεσθαι ὅς τις πρότερος χαλεπήνῃ.

patria propitia sit: habet a nobis, etiam si non plus, quam debitum est, plus certe, quam postulatum est. male uehi malo alio gubernante, quam, tam ingratis uectoribus, bene gubernare. Sed hæc coram commodius. nunc audi, quod quæris. Antium me ex Formiano recipere cogito ad V. non. Mai. Antio uolo nonis Mai. proficisci in Tusculanum. sed cum e Formiano rediero, (ibi esse uolo usque ad prid. kal. Mai.) faciam statim te certiorem. Terentia tibi salutem. κικέρων ὁ μικρὸς ἀσπάζεται Τίτον Αθηναῖον.

CICERO S. D. ATTICO. 10

VOLO ames constantiam meam. ludos Antij spectare non placet. est enim ὑποσόλοικον, cum uelim uitare

omnium deliciarum suspicionem, repente ἀναπαύεσθαι *non solum delicate, sed etiam inepte peregrinantem. quare usque ad non. Mai. te in* Formiano *exspectabo. nunc fac, ut sciam, quo die te uisuri simus.* Ab Appij Foro, *hora quarta: dederam aliam paullo ante a* Tribus Tabernis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. II

NARRO *tibi: plane relegatus mihi uideor, postea quam in* Formiano *sum. dies enim nullus erat,* Antij *cũ essem, quo die non melius scirem,* Romæ *quid ageretur, quam ij, qui erant* Romæ. *etenim literæ tuæ, non solum quid* Romæ, *sed etiam quid in rep. neque solum quid fieret, uerum etiam quid futurum esset, indicabant: nunc, nisi si quid ex prætereunte uiatore exceptum est, scire nihil possumus. quare quamquam iam te ipsum exspecto; tamen isti puero, quem ad me statim iussi recurrere, da põderosam aliquam epistolam, plenam omnium non modo actorum, sed etiam opinionum tuarum: ac diem, quo* Roma *sis exiturus, cura ut sciam.* Nos in Formiano *esse uolumus usque ad prid. non.* Mai. *eo si ante eam diem non ueneris,* Romæ *te fortasse uidebo. nã* Arpinum *quid ego te inuitem?*

Τρηχεῖ᾽, ἀλλ᾽ ἀγαθὴ κουροτρόφος. οὔτι ἔγωγε
Ἧς γαίης δύναμαι γλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσθαι.

Hæc igitur. Cura ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 12

NEGENT *illi* Publium *trib. pl. factum esse. hoc*

uero

uero regnum esse, ferri nullo pacto potest. emittat ad me Publius, qui obsignent. iurabo, Cneum nostrum, collegam Balbi, Antij mihi narrasse, in auspicio fuisse. O suaues epistolas tuas, uno tempore mihi datas, duas: quibus εὐαγγέλια quæ reddam, nescio, deberi quidem plane fateor. sed uide συγκύρημα. Emerseram commode ex Antio in Appiam ad Tres Tabernas, ipsis Cerealibus. cum in me incurrit Roma ueniens Curio meus. ibidem illico puer abs te cum epistolis. ille ex me, nihil ne audissem noui? ego negare. Publius, inquit, tribunatum pl. petit. quid ais? & inimicißimus quidem Cæsaris, & ut omnia, inquit ista rescindat. quid Cæsar? inquam. negat, se quidquam de illius adoptione tulisse. deinde suum, Memmij, Metelli Nepotis exprompsit odium. Complexus iuuenem dimisi, properans ad epistolas. Vbi sunt, qui aiunt, ζώσης φωνῆς? quanto magis uidi ex tuis literis, quam ex illius sermone quid ageretur? de ruminatione quotidiana, de cogitatione Publij de lituis βοώπιδος, de signifero Athenione, de literis mißis ad Cnæum, de Theophanis, Memmijq; sermone. quantam porro mihi exspectationem dedisti conuiuij istius ἀσελγοῦς? sum in curiositate ὀξύπεινος: sed tamen facile patior te id ad me συμπόσιον non scribere: præsentem audire malo. Quod me, ut scribam aliquid, hortaris: crescit mihi quidem materies, ut dicis; sed tota res etiam nunc fluctuat. κατ' ὀπώρην τραχύτης. quæ si desederit: magis erũt iudicata, quæ scribam: quæ si statim a me ferre non poteris, primus habebis tamen, & aliquandiu solus. Dicæarchum recte amas: luculentus homo est, & ciuis haud paulo melior, quam isti nostri ἀδικαίαρχοι. Literas scripsi hora decima Cerealibus, statim, ut tuas legeram: sed eas erã

daturus, ut putaram, postridie ei, qui mihi primus obuiam uenisset. Terentia delectata est tuis literis, & impertit tibi multum salutis: καὶ κικέρων ὁ φιλόσοφος τὸν πολιτικὸν Τίτον ἀσπάζεται.

CICERO S. D. ATTICO. 13

FACINVS *indignum: epistolam,* αὐθωρεὶ *tibi a Tribus Tabernis rescriptam ad tuas suauissimas epistolas, neminem reddidisse? at scito, eum fasciculum, quo illam conieceram, domum eo ipso die latum esse, quo ego dederam, & ad me in Formianum relatum esse. itaque tibi tuam epistolam iussi referri; ex qua intelligeres, quam mihi tum illæ gratæ fuissent. Romæ quod scribis sileri: ita putabam. at hercule in agris non siletur: nec iam ipsi agri regnum uestrum ferre possunt. si uero in hanc* Τηλέπυλον *ueneris* Λαιστρυγονίην, *(Formias dico) qui fremitus hominum? quam irati animi? quanto in odio noster amicus Magnus? cuius cognomen una cum Crassi Diuitis cognomine consenescit, credas mihi uelim: neminem adhuc offendi, qui hæc tam lentè, quam ego fero, feret. quare, mihi crede,* φιλοσοφῶμεν. *iuratus tibi possum dicere, nihil esse tanti. Tu si literas ad Sicyonios habes, aduola in Formianum: unde nos prid. non. Mai. cogitamus. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 14

QVANTAM *tu mihi moues exspectationem de sermone Bibuli, quantam de colloquio* βοώπιδος, *quantam etiam de illo delicato conuiuio. proinde ita fac uenias*

ad sitientes aures. quamquam nihil est iam quod magis timendum nobis putem, quam ne ille noster Sampsiceramus, cum se omnium sermonibus sentiet uapulare, & cum has actiones εὐανατρέπτους uidebit, ruere incipiat: ego auten usque eo sum eneruatus, ut hoc otio, quo nunc tabescimus, malim ἐντυραννεῖσθαι, quam optima spe dimicare. potest. basilicam habeo, non uillam, frequentia Formianorum at comparem basilicae? tribum Aemiliam. sed omitto uulgus: post horam quartam molesti ceteri non sunt: C. Arrius proximus est uicinus, immo ille quidem iam contubernalis: qui etiam se icirco Romam ire negat, ut hic mecum totos dies philosophetur. ecce ex altera parte Sebosus ille Catuli familiaris. quo me uertam? statim me hercule Arpinum irem. ni te in Formiano commodissime exspectari uiderem, dumtaxat ad prid. non. Mai. uide enim, quibus hominibus aures sint deditae meae. occasionem mirificam si quis nunc, dum hi apud me sunt, emere de me fundum Formianum uelit: & tamen illud probem. magnum quid aggrediamur, & multae cogitationis, atque otij. sed tamen satisfiet a nobis, neque parcetur labori.

CICERO S. D. ATTICO. 15

VT scribis, ita uideo, non minus incerta in rep. quã in epistola tua. sed tamen ista ipsa me uarietas sermorum, opinionumq; delectat: Romae enim uideor esse, cum tuas literas lego, &, ut fit in tantis rebus, modo hoc, modo illud audire. illud tamen explicare non possum, quidnam inueniri possit, nullo recusante, ad facultatem, agra

riam. Bibuli autem ista magnitudo animi in comitiorum dilatione, quid habet nisi ipsius iudicium sine ulla correctione reip.? nimirum in Publio spes est: fiat, fiat tribunus plebis: si nihil aliud, ut eo citius tu ex Epiro reuertare. nam, ut illo tu careas, non uideo posse fieri, præsertim si mecum aliquid uolet disputare. sed id quidem non dubium est, quin, si quid erit eiusmodi, sis aduolaturus. uerum ut hoc non sit, tamen seruet remp. præclarum spectaculum mihi propono, modo te consessore spectare liceat. Cum hæc maxime scriberē, ecce tibi Sebosus. nondum plane ingemueram; salue, inquit Arrius. hoc est Roma decedere? quos ego homines effugi, cum in hos incidi? ego uero in montes patrios, & ad incunabula nostra pergam. denique, si solus non potuero, cum rusticis potius, quam cum his perurbanis, ita tamen, ut quoniam tu certi nihil scribis, in Formiano tibi præstoler usque ad III. non. Mai. Terentiæ pergrata est assiduitas tua, & diligentia in controuersia Muluiana. nescit omnino, te communem caussam defendere eorū, qui agros publicos possideant. sed tamen tu aliquid publicanis pendis, hæc etiam id recusat. ea tibi igitur, & κικέρων, ἀριστοκρατικώτατος παῖς, salutem dicunt.

CICERO S. D. ATTICO. 16

CENATO mihi, & iam dormitanti, prid. kal. Mai. epistola est illa reddita, in qua de agro Campano scribis. quid quæris? primum ita me pupugit, ut somnum mihi ademerit, sed id cogitatione magis, quam molestia. cogitanti autem hæc fere succurrebant. primum ex eo, quod superioribus literis scripseras, ex familiari te illius audisse,

prolatum iri aliquid, quod nemo improbaret; maius ali quid timueram: hoc mihi eiusmodi non uidebatur. deinde, ut me ego consoler, omnis exspectatio largitionis agrariæ in agrum Campanum uidetur esse deriuata. qui ager, ut dena iugera sint, non amplius hominum quinque millia potest sustinere. reliqua omnis multido ab illis abalienetur, necesse est: præterea, si ulla res est, quæ bonorum animos, quos iam uideo esse commotos, uehementius possit incendere, hæc certe est, & eo magis, quod portorijs Italiæ sublatis, agro Campano diuiso, quod uectigal superest domesticum, præter uicesimam? quæ mihi uidetur una conciuncula, clamore pedisequorum nostrorum esse peritura. Cneus quidem noster iam plane quid cogitet, nescio.

φυσᾷ γὰρ οὐ σμικροῖσιν αὐλίσκοις ἔτι,
ἀλλ' ἀγρίαις φύσαισι φορβειᾶς ἄτερ:

qui quidem etiam istuc adduci potuerit. nam adhuc hoc ἐσοφίζετο, se leges Cæsaris probare, actiones ipsum præstare debere: agrariam legem sibi placuisse; potuerit intercedi, ne, nihil ad se pertinere: de rege Alexandrino placuisse sibi aliquando confici; Bibulus de cœlo tum seruasset, necne, sibi quærendam non fuisse: de publicanis, uoluisse illi ordini commodare; quidquid futurum fuerit, si Bibulus tum in forum descendisset, se diuinare non potuisse. nunc uero Sampsicerame quid dices? uectigal te nobis in monte Antilibano constituisse agri Campani abstulisse? quid, hoc quemadmodum obtinebis? oppressos uos, inquit, tenebo exercitu Cæsaris. non mehercule me tu quidem tam isto exercitu, quam ingratis animus eorum hominum, qui appellantur boni: qui mihi non modo præmio-

rum, sed ne sermonum quidem unquam fructum ullum, aut gratiam tulerunt. quod si in eam me partem incitarem, profecto iam aliquam reperirē resistendi uiam. nunc prorsus hoc statui; ut, quoniam tanta controuersia est Dicæarcho, familiari tuo, cum Teophrasto, amico meo, ut ille tuus τὸν πρακτικὸν βίον longe omnibus antepo nat, hic autem τὸν θεωρητικὸν utrique ā me mos gestus esse uideatur. puto enim me Dicæarcho affatim satisfecisse: respicio nunc ad hanc familiam; quæ mihi non modo, ut requiescam, permittit, sed reprehendit, quin non semper quierim. quare incubamus o noster Tite ad illa præclara studia, & eo, unde discedere non oportuit, aliquando reuertamur. Quod de Quincti fratris epistola scribis, ad me quoque fuit πρόσθε λέων, ὄπιθεν δέ. quid dicam nescio. nam ita deplorat primis uersibus mansionē suam, ut quemuis mouere possit; ita rursus remittit, ut me roget, ut annales suos emendem, & edam. Illud tamen, quod scribit, animaduertas uelim, de portorio circumuectionis. ait, se de consilij sententia rem ad senatum reiecisse. nondum uidelicet meas literas legerat; quibus ad eum, re consulta, & explorata, perscripseram, non deberi. uelim, si qui Græci iam Romam ex Asia de ea caussa uenerunt, uideas, &, si tibi uidebitur, ijs demonstres, quid ego de ea re sentiam. si possum discedere, ne caussa optima in senatu pereat; ego satisfaciā publicanis: εἰ δὲ μὴ (uere tecum loquar) in hac re malo uniuersæ Asiæ, & negotiatoribus. nam eorum quoque uehementer interest. hoc ego sentio ualde nobis opus esse. sed tu id uidebis. Quæstores autē, quæso, num etiam de cistophoro dubitant? nam si aliud nihil erit; cum erimus omnia experti, ego il-

lud ne quidem contemnam, quod extremum est. Te in Arpinati uidebimus, & hospitio agresti accipiemus; quoniam maritimum hoc contempsisti. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

PRORSVS, ut scribis, ita sentio. turbatur Sampsiceramus. nihil est, quod non timendum sit. ὁμολογουμένως τυραννίδα συσκευάζεται quid enim ista repentina affinitatis coniunctio, quid ager Campanus, quid effusio pecuniæ significant? quæ si essent extrema, tamen esset nimium mali: sed ea natura rei est, ut hæc extrema esse non possint. qui enim eos hæc ipsa per se delectare possunt? numquam huc uenissent, nisi ad alias res pestiferas aditus sibi compararent. dij immortales. uerum, ut scribis, hæc in Arpinati ad VI. circiter id. Mai. non deflectimus ne & opera, & oleum philologiæ nostræ perierit. sed con feremus tranquillo animo. neque tam me εὐελπιστία con solatur, ut antea, quam ἀδιαφορία qua nulla in re tam utor, quam in hac ciuili, & publica. quin etiam, quod est subinane in nobis, & non ἀφιλόδοξον, (bellum est enim sua uitia nosse) id afficitur quadam delectatione. solebat enim me pungere; ne Sampsicerami merita in patriam ad annos DC maiora uiderentur, quam nostra. hac quidem cura certe iam uacuus sum: iacet enim ille sic: ut * Phocis Curiana stare uideatur. Sed hæc coram. Tu tamen uideris mihi Romæ fore ad nostrum aduentum. quod sane facile patiar, si tuo commodo fieri posit. sin, ut scribis, ita uenies: uelim e Theophane expiscere, quonam in me animo sit Arabarches, quæres scilicet κατὰ τὸ

iuraret. Sed de rep. non libet plura scribere. Displiceo mihi, nec sine summo scribo dolore. me tueor, ut oppressis omnibus, non demisse; ut tantis rebus gestis, parum fortiter. a Cæsare ualde liberaliter inuitor in legationem illam, sibi ut sim legatus. atque etiam libera legatio uoti caussa datur. sed hæc & præsidij apud furorem Pulchelli non habet satis, & a fratris aduentu me ablegat: illa & munitior est, et non impedit, quominus adsim. cum uelim. & hanc ego teneo, sed usurum me non puto. neque tamen scit quisquam. non libet fugere: aueo pugnare. magna sunt hominum studia. sed nihil affirmo: tu hæc silebis. De Statio manumisso, & nonnullis alijs rebus, angor equidem, sed iam prorsus occallui. tu, uellem ego, & cuperem, adesses. nec mihi consilium, nec consolatio deesset: sed ita te para, ut, si inclamaro, aduoles. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

MVLTA me sollicitant, & ex reip. tanto metu, & ex ijs periculis, quæ mihi ipsi intenduntur: & sexcenta sunt. sed mihi nil est molestius, quam Statium manumissum. nec meum imperium: ac mitto imperium, non simultatem meam revereri saltem? nec, quid faciam, scio: neque tantum est in re, quantus est sermo. ego autem ne irasci quidem possum ijs, quos ualde amo. tantum doleo, ac mirifice quidem cetera in magnis rebus, minæ Clodij, contentionesq́; quæ mihi proponuntur, modice me tangunt, etenim uel subire eas uideor mihi summa cum dignitate, uel declinare nulla cum molestia posse. Dices fortasse, dignitatis ἅλις, tanquam δρυός: saluti,

si me amas, consule. Me miserum, cur non ades? nihil te profecto præteriret: ego fortaße τυφλώττω & nimium τῷ καλῷ προσπέπονθα. scito nihil umquam fuisse tam infame, tam, turpe, tam per æque omnibus generibus, ordinibus, ætatibus offensum, quam hunc statum, qui nūc est, magis mehercule, quam uellem, non modo quam putaram. populares isti iam etiam modestos homines sibilare docuerunt. Bibulus in cœlo est, nec, quare, scio; sed ita laudatur, quasi Vnus homo nobis cunctando restituit rem. Pōpeius nostri amores? quod mihi summo dolori est; ipse se afflixit, neminem tenet: uoluntate, an metu necesse sit, ijs uti, uereor. Ego autem neque pugno cum illa caussa propter illam amicitiam: neque approbo, ne omnia improbem, quæ antea gessi: utor uia. populi sensus maxime in theatro, & spectaculis perspectus est. nam, gladiatoribus qua dominus, qua aduocati sibilis conscissi: ludis Apollinaribus Diphillus tragœdus in nostrum Pompeium petulanter inuectus est. Nostra miseria tu es Magnus. millies coactus est dicere eadem. Virtutem istam, ueniet tempus, cum grauiter gemes: totius theatri clamore dixit, itemq; cætera, nam & eiusmodi sunt ij uersus, uti in tēpus ab inimico Pompeij scripti esse uideantur. Si neque leges, neque mores cogunt: & cetera magno cum fremitu, & clamore sunt dicta. Cæsar cum uenisset mortuo plausu, Curio filius est insecutus. huic ita plausum est, ut salua rep. Pompeio plaudi solebat. tulit Cæsar grauiter. literæ Capuā ad Pompeium uolare dicebantur. inimici erant equitibus, qui Curioni stantes plauserant; hostes omnibus: Rosciæ legi, etiam frumentariæ minitabantur. sane res erat perturbata. equidem malueram, quod erat susceptum ab illis, si-

lentio transiri: sed uereor, ne non liceat. non ferunt homines, quod uidetur esse tamen ferendum. sed est iam una uox omnium, magis odio firmata, quam præsidio. Noster *autem* Publius *mihi minitatur, inimicus est. impendet negotium: ad quod tu scilicet aduolabis. uideor mihi nostrũ illum consularem exercitum bonorum omnium, etiam satis bonorum, habere firmissimum.* Pompeius *significat studium erga me non mediocre. idem affirmat, uerbũ de me illum non esse facturum. in quo non me ille fallit, sed ipse fallitur.* Cosconio *mortuo, sum in eius locum inuitatus. id erat uocari in locum mortui. nil me turpius apud homines fuisset: neque uero, ad istam ipsam* ἀσφάλειαν, *quid quam alienius. sunt enim illi apud bonos inuidiosi: ego apud improbos meam retinuissem inuidiam, alienam assumpsissem.* Cæsar *me sibi uellet esse legatum. honestior hæc declinatio periculi. sed ego hoc non repudio. quid ergo est? pugnare malo: nihilo tamen certi. iterum dico, utinam adesses. sed tamen, si erit necesse, arcessemus.* Quid *aliud? quid? hoc, opinor. certi sumus perisse omnia. quid enim* ἀκκιζόμεθα *tam diu? Sed hæc scripsi properans, & mehercule timide. posthac ad te aut, si perfidelem habebo, cuidem, scribam plane omnia: aut, si obscure scribã, tu tamen intelliges. in his epistolis me* Lælium, *te* Furiũ *faciam: cetera erunt* ἐν αἰνίγμασιν. Hic Cæcilium *colimus, & obseruamus diligenter.* Edicta Bibuli *audio ad te missa. ijs ardet dolore, & ira noster* Pompeius. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

ANICATO, *ut te uelle intellexeram, nullo loco*

defui. Numestium ex literis tuis, studiose scriptis, libenter in amicitiam recepi. Cæcilium, quibus rebus possum, tueor diligenter. Varro satisfacit nobis: Pompeius amat nos, carosq; habet. credis? inquies. credo: prorsus mihi persuadet. sed quia, ut uideo, pragmatici homines omnibus historicis præceptis, uersibus denique cauere iubent, & uetant credere: alterum facio, ut caueam; alterum ut non credam, facere non possum. Clodius adhuc mihi denunciat periculum. Pompeius affirmat, non esse periculum; adiurat; addit etiam, se prius occisum iri ab eo, quàm me uiolatum iri. tractatur res: simul quid erit certi, scribam ad te. si erit pugnandum, arcessam ad societatem laboris. si quies dabitur, ab Amalthea te non commouebo. De rep. breuiter ad te scribam: iam enim, charta ipsa ne nos prodat, pertimesco. itaque posthac, si erunt mihi plura ad te scribenda, ἀλληγορίαις obscurabo. Nunc quidem nouo quodam morbo ciuitas moritur: ut, cum omnes ea quæ sunt acta, improbent, querantur, doleant, uarietas in re nulla sit, apertéq; loquantur, & iam clare gemant; tamen medicina nulla afferatur. neque enim resisti sine internecione posse arbitramur: nec uidemus, qui finis cedendi, præter exitium, futurus sit. Bibulus hominum admiratione, & beneuolentia in cœlo est. edicta eius, & conciones describunt, & legunt. nouo quodam genere in summam gloriam uenit. populare nunc nil tam est, quam odium popularium. hæc quo sint eruptura, timeo. sed, si dispicere quid cœpero, scribam ad te apertius. tu si me amas tantum, quantum profecto amas; expeditus facito, ut sis; si inclamaro, ut accurras. sed do operam, & dabo, ne sit necesse. Quod scripseram, te Furium scri-

plurum; nil necesse est tuum nomen mutare. me faciam Lælium, & te Atticum; neque utar meo chirographo, neque signo; si modo erunt eiusmodi literæ, quas in alienum incidere nolim. Diodotus mortuus est: reliquit nobis HS fortasse centies. Comitia Bibulus cum Archilochio edicto in ante diem XV. kal. Nou. distulit. A Vibio libros accepi. poeta ineptus: nec tamen scit nihil, & est non inutilis. describo, & remitto. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 21

DE rep. quid ego tibi subtiliter? tota perijt atque hoc est miserior, quam reliquisti, quod tum uidebatur eiusmodi dominatio ciuitatem oppressisse, quæ iucunda esset multitudini, bonis autem ita molesta, ut tamen sine pernicie; nunc repente tanto in odio est omnibus, ut, quorsum eruptura sit, horreamus. nam iracundiam, atque intemperantiam illorum sumus experti, qui Catoni irati, omnia perdiderunt: sed ita lenibus uti uidebantur uenenis, ut posse uideremur sine dolore interire. nunc uero sibilis uulgi, sermonibus honestorum, fremitu Italiæ, uereor, ne exarserint. equidem sperabam, ut sæpe etiam loqui tecum solebam, sic orbem reip. esse conuersum, ut uix sonitum audire, uix impressam orbitam uidere possemus: & fuisset, si homines transitum tempestatis exspectare potuissent: sed cum diu occulte suspirassent, postea iam gemere, ad extremum uero loqui omnes, & clamare cœperunt. itaque ille amicus noster, insolens infamiæ, semper in laude uersatus, circumfluens gloria, deformatus corpore, fractus animo, quo se conferat,

nescit: progressum præcipitem, inconstantem reditum ui det; bonos inimicos habet, improbos ipsos non amicos. ac uide mollitiem animi: non tenui lacrymas, cum illum ante diem VIII. Kal. Sext. uidi de edictis Bibuli concionantem, qui antea solitus esset iactare se magnificentißime illo in loco, summo cum amore populi, cunctis fauentibus. ut ille tum humilis, demissus erat: ut ipse etiam sibi, non ijs solum, qui aderant, displicebat. o spectaculũ uni Crasso iucundum ceteris non item. nam, quia deciderat ex astris, lapsus potius, quam progressus, uidebatur. & ut Apelles, si Venerem, aut si Protogenes Ialysum illum suum cœno oblitum uideret; magnum, credo, acciperet dolorem: sic ego hunc, omnibus a me pictum, & politum artis coloribus, subito deformatũ non sine magno dolore uidi quamquam nemo putabat, propter Clodianum negotium, me illi amicum esse debere. tamen tantus fuit amor, ut exhauriri nulla posset iniuria. itaque Archilochia in illum edicta Bibuli populo ita sunt iucunda, ut eum locum, ubi proponuntur, præ multitudine eorum, qui legunt, transire nequeamus; ipsi ita acerba, ut tabescat dolore; mihi mehercule molesta, quod & eum, quem semper dilexi, nimis excruciant; & timeo, tam uehemens uir, tamq; acer in ferro, & tam insuetus contumeliæ, ne omni animi impetu dolori, & iracundiæ pareat. Bibuli qui sit exitus futurus, nescio. ut nunc res se habet, admirabili gloria est. qui cum comitia in mensem Oct. distulisset; quod solet ea res populi uoluntatem offendere, putarat Cæsar oratione sua posse impelli concionem, ut iret ad Bibulum. multa cum seditiosißime diceret, uocem exprimere non potuit. quid quæris? sentiunt, se nullam ullius partis uolun

tatem tenere: eo magis uis nobis est timenda. Clodius inimicus est nobis. Pompeius confirmat, eum nil esse facturum contra me. mihi periculosum est credere. ad resistendum me paro. studia spero me summa habiturum omniũ ordinum. te cum ego desidero, tum uero res ad tempus illud uocat. plurimum consilij, animi, præsidij denique mihi, si te ad tempus uidero, accesserit. Varro satis mihi facit. Pompeius loquitur diuinitus. spero nos aut cum summa gloria, aut certe sine molestia esse discessuros. Tu, quid agas, quemadmodum te oblectes, quid cum Sicyonijs egeris, ut sciam, cura. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

QVAM uellem Romæ mansisses. quod egisses profecto, si hæc fore putassemus. nam Pulchellum nostrum facillime teneremus; aut certe, quid esset facturus, scire possemus. nunc se res sic habet. uolitat, furit, nil habet certi, multis denunciat; quod sors obtulerit, id acturus uidetur. cum uidet, quo sit in odio status hic rerum; in eos, qui hæc egerunt, impetum facturus uidetur. cum autem rursus opes, & uim exercitus recordatur, conuertit se in nos: nobis autem ipsis tum uim, tum iudicium minatur. cum hoc Pompeius egit, &, ut ad me ipse referebat, (aliũ enim habeo neminem testem) uehementer egit, cum diceret, in summa se perfidiæ, & sceleris infamia fore, si mihi periculum crearetur, ab eo, quem ipse armasset, quem plebeium fieri passus esset: sed fidem recepisse sibi & ipsum, & Appium de me: hanc si ille non seruaret, ita laturum, ut omnes intelligerent, nihil sibi antiquius amici

nostra fuisse. haec, & in eam sententiam cum multa dixisset, diebat illum primo sane diu multa contra, ad extremum autem manus dedisse, & affirmasse nil se contra eius uoluntatem esse facturum. sed postea tamen ille non destitit de nobis asperrime loqui. quod si non faceret, tamen ei nihil crederemus, atque omnia, sicut facimus, pararemus. nunc ita nos gerimus, ut in dies singulos & studia in nos hominum, & opes nostrae augeantur. remp. nulla ex parte attingimus. in caussis, atque in illa opera nostra forensi, summa industria uersamur. quod egregie non modo ijs, qui utuntur opera, sed etiam in uulgus gratum esse sentimus. domus celebratur: occurritur: renouatur memoria consulatus: studia significantur: in eam spem adducimur, ut nobis ea contentio, quae impendet, interdum nõ fugienda uideatur. nunc mihi et consilijs opus est tuis, et amore, et fide. quare aduola. expedita mihi erunt omnia, si te habebo. multa per Varronem nostrum agi possunt, quae te urgente erunt firmiora; multa ab ipso Publio dici, multa cognosci; quae tibi occulta esse non poterunt: multa etiam: sed absurdum est singula explicare, cum ego te requiram ad omnia. unum illud tibi persuadeas uelim, omnia mihi fore explicata, si te uidero: sed totum est in eo, si ante, quam ille ineat magistratum. puto, Pompeium Crasso urgente, si tu aderis, qui per βοῶπιδα ex ipso intelligere possis, qua fide ab illis agatur, nos aut sine molestia, aut certe sine errore futuros. precibus nostris, & cohortatione non indiges. quid mea uoluntas, quid tempus, quid rei magnitudo postulet, intelligis. De rep. nihil habeo ad te scribere, nisi summum odium omnium hominum in eos, qui tenent omnia; mutationis tamen spes nulla. sed, quod facile

cile sentias, tædet ipsum Pompeium, uehementer'q; pœnitet. non prouideo satis, quem exitum futurum putem. sed certo uidentur hæc aliquo eruptura. Libros Alexandri, negligentis hominis, et non boni poetæ, sed tamen non inutilis tibi remisi. Numerium Numestium libenter accepi in amicitiam: & hominem grauem, & prudentẽ, & dignum tua commendatione cognoui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 23

NVMQVAM ante arbitror te epistolam meam legisse, nisi mea manu scriptam. ex eo colligere poteris, quanta occupatione distinear. nam, cum uacui temporis nil haberem, et cum, recreandæ uoculæ caussa, necesse esset mihi ambulare, hæc dictaui ambulans. Primum igitur illud te scire uolo, Sampsiceramum, nostrum amicum, uehementer sui status pœnitere. restitui'q; in eum locum cupere, ex quo decidit, dolorem'q; suum impertire nobis, & medicinam interdum aperte quærere; quam ego possum inuenire nullam: deinde omnes illius partis auctores, ac socios, nullo aduersario, consenescere; consensionem uniuersorum nec uoluntate, nec sermone maiorem umquam fuisse. Nos autem (nam, id te scire cupere, certo scio) publicis consilijs nullis intersumus, totos'q; nos ad forensem operam, laborem'q; contulimus. ex quo, quod facile intelligi possit, in multa commemoratione earum rerum, quas gessimus, desiderio'q; uersamur. sed βοώπιδος noster consanguineus non mediocres terrores iacit, atque denunciat, Sampsiceramo negat, ceteris præ se fert, & ostentat. quamobrem, si me amas tantum, quantum profecto amas

si dormis, expergiscere; si stas, ingredere; si ingrederis, curre; si curris, aduola. credibile non est, quantum ego in consilijs, & prudentia tua, quodq; maximum est, quantum in amore, & fide ponam. magnitudo rei longam orationem fortasse desiderat: coniunctio uero nostrorum animorum breuitate contenta est. permagni nostra interest, te, si comitijs non potueris, at declarato illo, esse Romæ. Cura, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 24

QVAS *Numestio literas dedi, sic te ijs euocabam, ut nihil acrius, neque incitatius fieri posset ad illam celeritatem adde etiam, si quid potes. ac ne sis perturbatus. noui enim te; & non ignoro, quam sit amor omnis sollicitus, atque anxius. sed res est, ut spero, non tam exitu molesta quam aditu. Vettius, ille, ille noster index, Cæsari, ut perspicimus, pollicitus est, sese, curaturmm, ut in aliquam suspicionem facinoris Curio filius adduceretur. itaque insinuatus in familiaritatem adolescentis, & cum eo, ut res indicat, sæpe congressus, rem in eum locum deduxit, ut diceret sibi certum esse cum suis seruis Pompeium impetum facere, eumq; occidere. hoc Curio ad patrem detulit, ille ad Pompeium. res delata ad senatum est introductus Vettius, primo negabat, se umquam cum Curione restitisse, neque id sane diu: nam statim fidem publicam postulauit. reclamatum est. tum exposuit, manum fuisse iuuentutis duce Curione, in qua Paullus initio fuisset, & Cn. Cæpio hic Brutus, & Lentulus, flaminis filius, conscio patre; postea C. Septimium, scribam Bibuli, pugio-*

nem sibi a Bibulo attulisse. quod totum irrisu
tio pugionem defuisse, nisi ei consul dedisset
id eiectum est, quod ad III. id. Mai. Bib
ium fecerat certiorem, ut caueret insidias:
peius gratias egerat. introductus Curio fil
quæ Vettius dixerat: maximeq; in eo tu
tius est reprehensus, quod dixerat adolesc
ut in foro cum gladiatoribus Gabinij P
tur; in eo principem Paullum fuisse;
tempore in Macedonia fuisse. fit
quod confessus esset se cum telo fuisse
tur: qui eum emisisset, contra rem
erat in ea opinione, ut putarent id
in foro cum pugione, & item ser
tur cum telis, deinde ille se dic
actum esset, nisi Curiones rem
sent. tum S.C. in concione reci
Cæsar, is, qui olim, prætor
inferiore loco iusserat dicere
eum'q; in eo loco constituit,
liceret. hic ille omnia, qu
illuc factus, institutus'q;
oratione sua sustulit, qu
ut appareret, noctem
tercessisse. deinde, q
suspicione attigerat,
litum esse ad se mitt
subscripserat; L.
se unde eruptio fi
larem disertum

'm aliquem, aut Brutum opus esse reperiri. addi-
'remum, cum, iam dimissa concione, reuocatus
fuisset, se audisse a Curione, his de rebus consciũ
' generum meum, & M. Laterensem. nunc
ad Crassum Diuitem de ui, &, cum esset dam
'rium postulaturus: quod si impetrasset, iu
'tur. ea nos, ut pote qui nihil contemne
'rtimescebamus. hominum quidem sum-
significabantur: sed prorsus uitæ tædet.
'm miseriarum plenißima. modo ca-
'm oratio fortißimi senis Q. Consi-
quotidie timere potueramus, subi
iis? nil ne infortunatius & Catu
um hoc tempore. nos tamen in
'mo, & minime perturbato su
itatem nostram, & magna
' Clodio iubet nos esse sine
'neuolentiam omni ratione
uctorem, sollicitudinũ so
'ctum cupio. quare, ut
'ret, item, atque eo, si
' nos aduoles. respiraro,

TICO.

'rum familiariũ,
nuper me scis scri
' ad me rescripsis
l mallem, ad il-

lum ſcripſiſſes, mihi illum ſatisfacere; mirabiliter enim mo ratus eſt, ſicut noſti, ἔλικτὰ, καὶ οὐδὲν. nos tenemus præceptum illud, τὰς τῶν κρατούντων. at hercule alter, tuus familiaris, Hortenſius quam plena manu, quam ingenue, quam ornate noſtras laudes in aſtra ſuſtulit, cum de Flacci prætura, & de illo tempore Allobrogum diceret. ſic habeto, nec amantius, nec honorificentius, nec copioſius potuiſſe dici. ei te hoc ſcribere a me tibi eſſe miſſum, ſane uolo. ſed quid tu ſcribas? quem iam ego uenire, atque adeſſe arbitror. ita enim egi tecum ſuperioribus literis. ualde te exſpecto, ualde deſidero, neque ego magis, quam ipſa res, & tempus poſcit. His negotijs quid ſcribam ad te, niſi idem, quod ſæpe? rep. nil deſperatius: ijs, quorum opera, nil maiore odio. Nos, ut opinio, & ſpes, & coniectura noſtra fert, firmiſſima beneuolentia hominum muniti ſumus. quare aduola. aut expedies nos omni moleſtia, aut eris particeps. Ideo ſum breuior, quod, ut ſpero, coram breui conferre, quæ uolumus, licebit.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER III.

CICERO S. D. ATTICO.

C VM antea maxime nostra interesse arbitrabar, te esse nobiscum: tum uero, ut legi rogationem, intellexi, ad iter, quod constitui, nil mihi optatius cadere posse, quam ut tu me quamprimum consequare; ut, cum ex Italia profecti essemus, siue per Epirum iter esset faciundum, tuo, tuorumq; præsidio uteremur; siue aliud quid agendum esset, certum consilium de tua sententia capere possemus. quãobrem te oro, des operã, ut me statim consequare. facilius potes, quoniam de prouincia Macedonia perlata lex est. Pluribus uerbis tecum agerem, nisi pro me apud te res ipsa loqueretur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

ITINERIS nostri caussa fuit, quod non habebã locum, ubi pro meo iure diutius esse possem, quã in fundo Sicæ, præsertim nondum rogatione correcta. & simul intelligebã, ex eo loco, si te haberem, posse me Brundisium referre; sine te autem non esse nobis illas partes tenendas propter Antronium. nunc, ut ad te antea scripsi, si ad nos ueneris, consilium totius rei capiemus. iter esse mole-

ſtum ſcio; ſed tota calamitas omnes moleſtias habet. Plura ſcribere non poſſum. ita ſum animo perculſo, & abiecto. Cura ut ualeas. D. VI. id. Apr. Naryci Locridis.

CICERO S. D. ATTICO. 3

VTINAM illum diem uideam, cum tibi agam gratias, quod me uiuere coegiſti. adhuc quidem ualde me pœnitet. ſed te oro, ut ad me Vibonem ſtatim uenias, quo ego multis de cauſsis conuerti iter meum. ſed, eo ſi ueneris, de toto itinere, ac fuga mea conſilium capere potero. ſi id non feceris, mirabor: ſed confido te eſſe facturum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

MISERIAE noſtræ potius uelim, quam inconſtantiæ, tribuas, quod a Vibone, quo te arceſſebamus, ſubito diſceſſimus. allata eſt enim nobis rogatio de pernicie mea; in qua, quod confectum eſſe audieramus, erat huiuſmodi, ut mihi ultra quadringenta millia liceret eſſe. illo cum peruenire non liceret, ſtatim iter Brundiſium uerſus contuli ante diem rogationis: ne & Sica, apud quem erã, periret; & quod Melitæ eſſe non licebat. nunc tu propera, ut nos conſequare; ſi modo recipiemur. adhuc inuitamur benigne: ſed, quod ſupereſt, timemus. me, mi Pomponi, ualde pœnitet uiuere. qua in re apud me tu plurimũ ualuiſti. Sed hæc coram. fac modo, ut uenias. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

TERENTIA tibi & sæpe, et maximas gratias agit. id est mihi gratissimum. ego uiuo miserrimus, & maximo dolore conficior. ad te quid scribam, nescio. si enim es Romæ, iam me assequi non potes; sin es in uia; cum eris me assecutus, coram agemus, quæ erunt agenda: tantum te oro, ut quoniam me ipsum semper amasti, eodem amore sis. ego enim idem sum: inimici mei mea mihi, non me ipsũ, ademerũt. Cura ut ualeas. VIII. id. Apr. Thurij.

CICERO S. D. ATTICO. 6

NON fuerat mihi dubium, quin te Tarenti, aut Brundisij uisurus essem: idq́; ad multa pertinuit, meis, ut & in Epiro consisteremus, & de reliquis rebus tuo consilio uteremur. quoniam id non contigit, erit hoc quoque in magno numero nostrorum malorum. nobis iter est in Asiam, maxime Cyzicum. tibi meos commendo. me uix, miseréq́; sustento. Vale. D. III. kal. Mai. Tarenti.

CICERO S. D. ATTICO. 7

BRVNDISIVM ueni ad kal. Mai. eo die pueri tui mihi a te literas reddiderunt: & alij pueri post diem tertium eius diei literas alias attulerũt. Quod me rogas: & hortaris, ut apud te in Epiro sim: uoluntas tuá mihi ualde grata est, & minime noua: & consilium mihi quidem optatum, si liceret ibi omne tempus consumere. odi enim celebri

tatem, fugio homines; lucem aspicere uix possum. esset mihi ista solitudo, præsertim tam familiari in loco, non amara: sed itineris caussa, ut diuertar, primum est deuium, deinde ab Antronio, & ceteris quatridui: deinde sine te. nam castellum munitum habitanti mihi prodesset, transeunti non est necessarium. quod si auderem, Athenas peterem. sane ita cadebat, ut uellem. nunc & nostri hostes ibi sunt; & te non habemus; & ueremur, ne interpretentur, illud quoque opidum ab Italia non satis abesse: nec scribis, quam ad diem te exspectemus. Quod me ad uitam uocas: unum efficis, ut a me manus abstineam: alterum non potes, ut me non nostri consilij utique pœniteat. quid enim, est quod me retineat? præsertim si spes ea non est, quæ nos proficiscentes prosequebatur. non faciam, ut enumerem miserias omnes, in quas incidi per summam iniuriam, & scelus non tam inimicorum meorum quam inuidorum: ne & meum mœrorem exagitem, & te in eundem luctum uocem. hoc confirmo, neminem umquam tanta calamitate esse affectum, nemini mortem magis optandam fuisse. cuius oppetendæ tempus honestissimum prætermissum est. reliqua tempora non sunt tam ad medicinam, quam ad finem doloris. De rep. uideo te colligere omnia, quæ putes aliquam spem mihi posse afferre mutandarum rerũ: quæ quamquam exigua sunt; tamen, quoniam placet, exspectemus: Tu nihilominus, si properaris, nos consequere. nam aut accedemus in Epirum: aut per Candauiam tarde ibimus. Dubitationem autem de Epiro non inconstantia nostra afferebat, sed quod de fratre, ubi eum uisuri essemus, nesciebamus. quem quidem ego nec quo modo uisurus, nec ubi dimissurus sim,

ſcio. ideſt maximum, & miſerrimum mearum omnium miſeriarum. Ego & *ſæpius ad te, & plura ſcriberem, niſi mihi dolor meus cum omnes partes mentis, tum maxime huius generis facultatem ademiſſet.* Videre te cupio. Cura ut ualeas. Pridie Kal. Maij, Brundiſij, proficiſcens

CICERO S. D. ATTICO. 8

SCRIPSERAM *ad te, quas ob cauſſas in* Epirum *non eſſemus profecti: quod &* Achaia *prope eſſet, plena audaciſſimorum inimicorum; & exitus difficiles haberet, cum inde proficiſceremur. acceſſiſſet, cum* Dyrrhachij *eſſemus, ut duo nuncij afferrentur; unus, claſſe fratrem* Epheſo Athenas, *alter, pedibus per* Macedoniam *uenire. itaque illi obuiam miſimus* Athenas, *ut inde* Theſſalonicam *ueniret: ipſi proceſſimus, &* Theſſalonicam *ad* X. kal. Iun. *uenimus: neque de illius itinire quidquam certi habemus, niſi eum ab* Epheſo *ante aliquanto profectum. nunc, iſtic quid agatur, magnopere timeo. quamquam tu altera epiſtola ſcribis, idibus* Mai. *audire, fore, ut acrius poſtularet; altera, iam eſſe mitiora ſed hæc pridie data, quam illa: quo conturbor magis. itaque, cum meus me mœror quotidianus lacerat, & conficit: tum uero hæc addita cura uix mihi uitam reliquam facit. ſed et nauigatio perdifficilis fuit: & ille incertus, ubi ego eſſem, fortaſſe alium curſum petiuit. nam* Pæto *libertus eum non uidit. uento reiectus ab illo in* Macedoniam, Pellæ *mihi præſto fuit. reliqua quam mihi timenda ſint, uideo. nec, quidem ſcribam, habeo: & omnia timeo. nec tam miſerum eſt quidquam, quod*

non in nostram fortunam cadere uideatur. equidem adhuc miser in maximis meis ærumnis, & luctibus, hoc metu adiecto, maneo Thessalonicæ suspensus, nec audeo quidquam. Nunc ad ea, quæ scripsisti. Tryphonem Cæcilium non uidi. Sermonem tuum, & Pompeij cognoui ex tuis literis. Motum in rep. non tantum ego uideo, quantum tu aut uides, aut ad consolandum affers. Tigrane enim neglecto, sublata sunt omnia. Varroni me iubes agere gratias: faciam: item Hypsaro. Quod suades, ne longius discedamus, dum acta mensis Maij ad nos perferantur: puto me ita esse facturum; sed, ubi, nondum statui: atque ita perturbato sum animo de Quincto, ut nihil queam statuere: sed tamen statim te faciam certiorem. Ex epistolarum mearum inconstantia puto te mentis meæ motum uidere. qui, etsi incredibili, & singulari calamitate afflictus sum; tamen non tam est ex miseria quam ex culpæ nostræ recordatione, commotus. cuius enim scelere impulsi, ac proditi simus, iam profecto uides: atque utinam iam ante uidisses, neque totum animum tuum mœrori mecum simul dedisses. quare, cum me afflictum, & confectum luctu audies, existimato me stultitiæ meæ pœnam ferre grauius, quam euenti; quod ei crediderim, quem esse nefarium non putaram. Me & meorum malorum memoria, & metus de fratre in scribendo impedit. tu ista omnia uide, & guberna. Terentia tibi maximas gratias agit. Literarum exemplum, quas ad Pompeium scripsi misi tibi. Vale. D. IV. kal. Iunias, Thessalonicæ.

CICERO S. D. ATTICO.

QVINCTVS *frater cum ex Asia discesisset ante kal. Mai. & Athenas uenisset idibus, ualde fuit ei properandum, ne quid absens acciperet calamitatis; si quis forte fuisset, qui contentus nostris malis non esset. itaque maluit eum properare Romam, quam ad me uenire. & simul (dicam enim, quod uerum est; ex quo magnitudinem miseriarum mearum perspicere posis) animum inducere non potui, ut aut illum, amantissimum mei, mollissimo animo, tanto in mœrore aspicerem; aut meas miserias, luctu afflictas, & perditam fortunam illi offerrem; aut ab illo aspici paterer. atque etiam illud timebã, quod profecto accidisset, ne a me digredi non posset. uersabatur mihi tempus illud ante oculos, cum ille aut lictores dimitteret, aut ui euelleretur ex complexu meo. huius acerbitatis euentum altera acerbitate non uidendi fratris uitaui. in hunc me casum uos, uiuendi auctores, impulistis. itaque mei peccati luo pœnas. quamquam tuæ me literæ sustentant: ex quibus, quantum tu ipse speres, facile perspicio. quæ quidem tamen aliquid habebant solatij ante, quam eo uenisti,* A POMPEIO. NVNC HORTENSIVM ALLICE, ET EIVSMODI VIROS. *obsecro mi Pomponi, non dum perspicis, quorum opera, quorum insidijs, quorum scelere perierimus? sed tecum hæc coram agemus. tantum dico, quod scire te puto: nos non inimici, sed inuidi perdiderunt. nunc si ita sunt, quæ speras; sustinebimus nos, & spe, qua iubes, nitemur. sin, ut mihi uidentur, in*

firma sunt; quod optimo tempore facere non licuit, minus idoneo fiet. Terentia tibi sæpe gratias agit. Mihi etiam unum de malis in metu est, fratis miseri negotium. quod, si sciam, cuiusmodi sit; sciam, quid agendum mihi sit. Me etiam nunc istorum beneficiorum, & literarum exspe ctatio, ut tibi placet, Thessalonicæ tenet. si quid erit noui allatum; sciam, de reliquo quid agendum sit. Tu, si, ut scribis, kal. Iun. Roma profectus es, propediem nos uidebis. Literas, quas ad Pompeium scripsi, tibi misi. Vale. Idibus Iun. Thessalonicæ.

CICERO S. D. ATTICO. 10

ACTA quæ essent usque ad VIII. kal. Iun. cognoui ex tuis literis: reliqua exspectabam, ut tibi placebat. Thessalonicæ: quibus allatis, facilius statuere potero ubi sim. nam, si erit caussa, si quid agetur, si spem uidero; aut ibidem opperiar, aut me ad te conferam: sin, ut tu scribis, ista euanuerint; aliud aliquid uidebimus. omnino adhuc nihil mihi significatis, nisi discordiam istorum; quæ tamen inter eos de omnibus potius rebus est, quam de me. itaque, quid ea mihi prosit, nescio. sed tamen, quoad me uos sperare uultis, uobis obtemperabo. Nam quod me tam sæpe, & tam uehementer obiurgas, et animo infirmo esse dicis: quæso, ecquod tantum malum est, quod in mea calamitate non sit? ecquis umquam ex tam amplo statu, in tam bona caussa, tantis facultatibus, ingenij, consilij, gratiæ, tantis præsidijs bonorum omnium concidit? possum obliuisci, qui fuerim; non sentire, qui sim? quo caream honore? qua gloria? quibus liberis? quibus fortunis? quo

fratre? quem ego (ut nouum calamitatis genus attendas) cum pluris facerem, quam me ipsum, semperq; fecissem, uitaui, ne uiderem: ne aut illius luctum, squaloremq; aspicerem; aut me, quem ille florentissimum reliquerat, perditum illi, afflictumq; offerrem. Mitto cetera intolerabilia: *etenim fletu impedior. hic utrum tandem sum accusandus, quod doleo, an, quod commisi, ut hæc aut non retinerem, (quod facile fuisset, nisi intra parietes meos de mea pernicie consilia inirentur) aut certe uiuus amitterem? Hæc eo scripsi, ut potius releuares me, quod facis, quam aut castigatione, aut obiurgatione dignum putares: eoq; ad te minus multa scribo; quod & mœrore impedior; &, quid exspectem istinc, magis habeo, quam quid ipse scribam: quæ si erunt allata; faciam te nostri consilij certiorem. Tu, ut adhuc fecisti, quamplurimis de rebus ad me uelim scribas; ut prorsus ne quid ignorem. Vale.* XIIII. *Kal. Quinct. Thessalonicæ.*

CICERO S. D. ATTICO. II

ME *& tuæ literæ, & quidam boni nuncij, non optimis tamen auctoribus, & exspectatio uestrarum literarũ, & quod tibi ita placuerat, adhuc Thessalonicæ tenebant. si accepero literas, quas exspecto; si spes erit ea, quæ rumoribus afferebatur; ad te me conferam; si non erit, faciam te certiorem, quid egerim. Tu me, ut facis, opera, consilio, gratia iuua: consolari iam desine: obiurgare uero noli: quod cum facis, ut ego tuum amorem, & dolorem desidero; quem ita affectum mea ærumna esse arbitror, ut te ipsum consolari nemo possit. Quinctum*

fratrem optimum, humanißimumq; ſuſtenta. Ad me, ob ſecro te, ut oĩa certa perſcribas. Vale. D. IV. kal. Quinct.

CICERO S. D. ATTICO. 12

TV *quidem ſedulo ergumentaris, quid ſit ſperandum, & maxime per ſenatum; idemq; caput rogationis proponi ſcribis. quare in ſenatu dici nihil liceat: itaque ſiletur.* Hic *tu me accuſas, quod me afflictem; cum ita ſim afflictus, ut nemo umquã; quod tute intelligis.* Spem *oſtendis ſecundum comitia. quæ iſta eſt, eodem tribuno pl. & inimico conſule deſignato?* Percußiſti *autem me etiam de oratione prolata, cui uulneri, ut ſcribis, medere, ſi quid potes. ſcripſi equidem olim ei iratus, quod ille prior ſcripſerat; ſed ita compreſſeram, ut numquam emanaturam putarem. quo modo exciderit, neſcio. ſed quia numquam accidit, ut cum eo uerbo uno concertarem; & ſcripta mihi uidetur negligentius. quam ceteræ: puto poſſe probari, non eſſe meam. id, ſi putas me poſſe ſanari, cures uelim: ſin plane perij, minus laboro.* Ego *etiam nunc eodem in loco iaceo, ſine ſermone ullo, ſine cogitatione ulla.* Licet *tibi, ut ſcribis, ſignificarem, ut ad me uenires* Sidona*: tamen intelligo te iſtic prodeſſe, hic ne uerbo quidem leuare me poſſe.* Nonqueo *plura ſcribere: nec eſt, quod ſcribam; ueſtra magis exſpecto.* Vale. XVI. Kal. Sext. Theſſalonicæ.

CICERO S. D. ATTICO. 13

QVOD *ad te ſcripſeram, me in* Epiro *futurum: po*

stea quam extenuari spem nostram, & euanescere uidi, mutaui consilium; nec me Thessalonica commoui, ubi esse constitueram, quo ad aliquid ad me de eo scriberes, quod proximis literis scripseras, fore, uti secundum comitia ali quid de nobis in senatu ageretur; id tibi Pompeium dixisse. qua de re, quoniam comitia habita sunt, tu'q; nil ad me scribis; perinde habebo, ac si scripsisses nihil esse; me'q; qui temporis non loginqui spe ductum esse, moleste feram. Quem autem motum te uidere scripseras, qui nobis utilis fore uideretur, eum nunciant, qui ueniunt, nullum fore. In tribunis pl. designatis reliqua spes est: quam si exspectaro, non erit, quod putes me caussæ meæ, ac uoluntati meorum defuisse. Quod me sæpe accusas, cur hunc meum casum tam grauiter feram: debes ignoscere; cum ita me afflictum uideas, ut neminem umquam nec uideris, nec audieris nam quod scribis te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici: mihi uero mens integra est; atque utinam tam in periculo fuisset, cum ego ijs, quibus meam salutē carißimam esse arbitrabar, inimicißimis, crudelißimis'q; usus sum: qui, ut me paullum inclinari timore uiderunt, sic impulerunt, ut omnia suo scelere, & perfidia abuterentur ad exitium meum. nunc, quoniam est Cyzicum nobis eundum; quo rarius ad me literæ perferentur, hoc uelim diligentius omnia, quæ putaris me scire opus esse, perscribas. Quinctum fratrem meum fac diligas: quem ego miser si incolumem relinquo, non me totum perijsse arbitrabor. Vale. nonis Sext.

CICERO S. D. ATTICO. 14

EX tuis literis plenus sum exspectatione de Pompeio, quidnam

quidnam de nobis uelit, aut ostendat. comitia enim credo esse habita: quibus absolutis, scribis illi placuisse agi de nobis. si tibi stultus esse uideor, qui sperem; facio tuo iussu; & scio te me ijs epistolis potius, & meas spes solitum esse remorari. nunc uelim, mihi plane perscribas, quid uideas. scio nos nostris multis peccatis in hanc ærumnam incidisse. ea si qui casus ex parte correxerint, minus moleste feremus nos uixisse, & adhuc uiuere. Ego, propter uiæ celebritatem, & quotidianam exspectationem rerum nouarum, non commoui me adhuc Thessalonica: sed iam extrudimur, non a Plancio, (nam is quidem retinet) uerum ab ipso loco, minime apposito ad tolerandam in tanto luctu calamitatem. In Epirum ideo, ut scripseram, non iui, quod subiti mihi uniuersi nuncij uenerant, & literæ, quare nihil esset necesse quamproxime Italiam esse. hinc si aliquid a comitijs audierimus, nos in Asiam conuertemus: neque adhuc stabat, quo potissimum: sed scies. Vale. XII. kal. Sext. Thessalonicæ.

CICERO S. D. ATTICO. 15

ACCEPI Idibus Sext. quatuor epistolas a te missas; unam, qua me obiurgas, & rogas, ut sim firmior; alteram, qua Crassi libertum ais tibi de mea sollicitudine, macieq; narrasse; tertiam, qua demonstras acta in senatu; quartam de eo, quod a Varrone scribis tibi esse confirmatum de uoluntate Pompeij. Ad primam tibi hoc scribo; me ita dolere, ut non modo a mente non deserar, sed id ipsum doleam, me, tam firma mente ubi utar, & quibuscum, non habere. nam si tu me uno non sine mæro-

do. quod, nisi nominatim mecum agi cœptum esset, fieri perniciosum fuit. sed pergo præterita. uerumtamen ob hanc caussam, ut, si quid ageretur, legem illam, in qua popularia multa sunt, ne tangatis. uerum est stultum, me præcipere, quid agatis, aut quo modo. utinam modo agatur aliquid. multa occultant tuæ literæ; credo, ne uehementius desperatione perturber. quid enim uides agi posse, aut quo modo? per senatũ ne? ast tute scripsisti ad me, quodam caput legis Clodium in curiæ poste fixisse, ne referri, ne ue dici liceret. quo modo igitur Domitius se dixit relaturum? quo modo autem iis, quos tu scribis, & de re dicentibus, &, ut referretur, postulantibus, Clodius tacuit? ac, si per populum, poterit ne, nisi de omnium tribunorum pl. sententia? quid de bonis? quid de domo? poterit ne restitui? aut, si non poterit, egomet quo modo potero? hæc nisi uides expediri, quam in spem me uocas? sin autem spei nihil est, quæ est mihi uita? itaque exspecto Thessalonicæ acta kal. Sext. ex quibus statuam, in tuos ne agros confugiam, ut neque uideam homines, quos olim; & te, ut scribis, uideam; & propius sim, si quid agatur. idq; intellexi cum tibi, cum Quincto fratri placere; an abeam Cyzicum. Nunc Pomponi, quoniam nil impertisti tuæ prudẽtiæ ad salutem meã, quod aut in me ipso satis esse consilij decreueras, aut te nil mihi plus debere, quam ut præsto esses; quandoquidem ego proditus, inductus, coniectus in fraudem, omnia mea præsidia neglexi, totam Italiam, in me erectam ad me defendendum, destitui, & reliqui; me meis tradidi inimicis, inspectante, & tacente te; qui si non plus ingenio ualebas, quam ego, certe timebas minus: si po-

tes, erige afflictos, & in eos nos iuua. sin omnia sunt obstructa; id ipsum fac ut sciamus, & nos aliquando aut obiurgare, aut communiter consolari desine. Ego si tuam fidem accusarem; non me potissimum tuis tectis crederem. meam amentiam accuso, quod a te tantum amari, quantum ego uellem, putaui: quod si fuisset, fidem eandem, curam maiorem adhibuisses; me certe ad exitium præcipitantem retinuisses; istos labores, quos nunc in naufragijs nostris suscipis; non subisses. quare fac, ut omnia ad me perspecta, & explorata perscribas; meque, ut facis, uelis esse aliquem; quoniam, qui fui, & qui esse potui, iam esse non possum; & ut his literis non te, sed me ipsum a me esse accusatum putes. Si qui erunt, quibus putes opus esse meo nomine literas dari, uelim conscribas, curesq; dandas. Vale. D. XIV. kal. Sept.

CICERO S. D. ATTICO. 16

TOTVM iter mihi incertum facit exspectatio literarum tuarum kal. Sex. datarum, non aliud aliquid. si spes erit, Epirum, sin minus, Cyzicum, aut aliud quid sequemur. tuæ quidem literæ, quo sæpius a me leguntur, hoc spem faciunt mihi minorem, quam cum lectæ sunt. tum id, quod attulerunt ad spem, infirmant: ut facile appareat, te, & consolationi seruire, & ueritati. idq; te rogo plane, ut ad me, quæ scis, ut erunt, quæ putabis, ita scribas. Vale. D. XII. kal. Sep.

do. quod, nisi nominatim mecum agi cœptum esset, fieri perniciosum fuit. sed pergo præterita. uerumtamen ob hanc caussam, ut, si quid ageretur, legem illam, in qua popularia multa sunt, ne tangatis. uerum est stultum, me præcipere, quid agatis, aut quo modo. utinam modo agatur aliquid. multa occultant tuæ literæ; credo, ne uehementius desperatione perturber. quid enim uides agi posse, aut quo modo? per senatū ne? ast tute scripsisti ad me, quodam caput legis Clodium in curiæ poste fixisse, ne referri, ne ue dici liceret. quo modo igitur Domitius se dixit relaturum? quo modo autem iis, quos tu scribis, & de re dicentibus, &, ut referretur, postulantibus, Clodius tacuit? ac, si per populum, poterit ne, nisi de omnium tribunorum pl. sententia? quid de bonis? quid de domo? poterit ne restitui? aut, si non poterit, egomet quo modo potero? hæc nisi uides expediri, quam in spem me uocas? sin autem spei nihil est, quæ est mihi uita? itaque exspecto Thessalonicæ acta kal. Sext. ex quibus statuam, in tuos ne agros confugiam, ut neque uideam homines, quos olim; & te, ut scribis, uideam; & propius sim, si quid agatur. idq; intellexi cum tibi, cum Quincto fratri placere; an abeam Cyzicum. Nunc Pomponi, quoniam nil impertisti tuæ prudētiæ ad salutem mēā, quod aut in me ipso satis esse consilij decreueras, aut te nil mihi plus debere, quam ut præsto esses; quandoquidem ego proditus, inductus, coniectus in fraudem, omnia mea præsidia neglexi, totam Italiam, in me erectam ad me defendendum, destitui, & reliqui; me meis tradidi inimicis, inspectante, & tacente te; qui si non plus ingenio ualebas, quam ego, certe timebas minus: si po-

tes, erige afflictos, & in eos nos iuua. sin omnia sunt obstructa; id ipsum fac ut sciamus, & nos aliquando aut obiurgare, aut communiter consolari desine. Ego si tuam fidem accusarem; non me potissimum tuis tectis crederem. meam amentiam accuso, quod a te tantum amari, quantum ego uellem, putaui: quod si fuisset, fidem eandem, curam maiorem adhibuisses; me certe ad exitium praecipitantem retinuisses; istos labores, quos nunc in naufragijs nostris suscipis; non subisses. quare fac, ut omnia ad me perspecta, & explorata perscribas; meque, ut facis, uelis esse aliquem; quoniam, qui fui, & qui esse potui, iam esse non possum; & ut his literis non te, sed me ipsum a me esse accusatum putes. Si qui erunt, quibus putes opus esse meo nomine literas dari, uelim conscribas, cures'q; dandas. Vale. D. XIV. kal. Sept.

CICERO S. D. ATTICO. 16

TOTVM iter mihi incertum facit exspectatio literarum tuarum kal. Sex. datarum, non aliud aliquid. si spes erit, Epirum, sin minus, Cyzicum, aut aliud quid sequemur. tuae quidem literae, quo saepius a me leguntur, hoc spem faciunt mihi minorem, quam cum lectae sunt. tum id, quod attulerunt ad spem, infirmant: ut facile appareat, te, & consolationi seruire, & ueritati. id'q; te rogo plane, ut ad me, quae scis, ut erunt, quae putabis, ita scribas. Vale. D. XII. kal. Sep.

CICERO S. D. ATTICO. 17

DE Quincto fratre nuncij nobis tristes, nec uarij uenerant ex ante diem non. Iun. usque ad prid. Kal. Sept. eo autem die Liuineius, L. Reguli libertus, ad me a Regulo missus uenit. is omnino mentionem nullam factam esse nunciauit, sed fuisse tamen sermonem de C. Clodij filio: isq; mihi tum a fratre literas attulit. sed postridie Sextij pueri uenerunt, qui a te literas attulerunt, non tam exploratas a timore, quam sermo Liuineij fuerat. sane sum in meo infinito mœrore sollicitus, et eo magis, quod Appij quæstio est. Cetera, quæ ad me eisdem literis scribis de nostra spe, intelligo esse languidiora, quam alij ostendunt. ego autem, quoniam non longe ab eo tempore absumus, in quo res dijudicabitur, aut ad te conferam me, aut etiam nunc circum hæc loca cõmorabor. Scrbit ad me frater, omnia sua per te unum sustineri. quid te aut horter, quod facis; aut agam gratias, quod non exspectas? tantum uelim, fortuna det nobis potestatem, ut incolumes amore nostro perfruamur. Tuas literas semper maxime exspecto. in quibus, caue, ne aut diligentia tua mihi molesta, aut ueritas acerba sit. Vale.
D. prid. non Sep.

CICERO S. D. ATTICO. 18

EXSPECTATIONEM nobis non paruam attuleras, cum scripseras, Varronem tibi pro amicitia confirmasse, caussam nostram Popeium certe suscepturum, & simul a Cæsare ei literæ, quas exspectaret, remissæ essent,

auctorem etiam daturum. utrum id nihil fuit, an aduersatæ sunt Cæsaris literæ? an est aliquid in spe? Etiam illud scripseras, eundem, secundum comitia, dixisse. fac (si uides, quantis in malis iaceam, & si putas esse humanitatis tuæ) me fac de tota caussa nostra certiorē. nam Quinctus frater, homo mirus, qui me tam ualde amat, omnia mittit spei plena, metuens, credo, defectionem animi mei. tuæ autem literæ sunt uariæ. neque enim me desperare uis, nec temere sperare. fac, obsecro te, ut omnia, quæ prospici a te possunt, sciamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

QVOD eiusmodi mihi literæ a uobis afferebantur, ut aliquid ex iis esset exspectandum; spe, & cupiditate Thessalonicæ detentus sum. postea quam omnis actio huius anni confecta nobis uidebatur, in Asiam ire nolui: quod & celebritas mihi odio est; &, si fieret aliquid a nouis magistratibus, abesse longe nolebam. itaque in Epirum ad te statui me conferre: nō quo mea interesset loci natura, qui lucem omnino fugerem: sed aut ad salutem libentissime ex tuo portu proficiscar: aut si ea præcisa erit, nusquam facilius hanc miserrimā uitam uel sustentabo, uel, quod multo est melius, abiecero. ero cum paucis, multitudinem dimittam. Me tuæ literæ numquam in tantam spem adduxerunt, quantam aliorum: attamen mea spes etiam tenuior semper fuit, quam tuæ literæ. sed tamen, quoniam cœptum est, age, quoquo modo cœptum est, & quacumque de caussa, non deseram neque optimi, atque unici fratris miseras, atque luctuosas preces, nec

Sextij, cæterorumq́; promissa, nec spē ærumnosissimæ mulieris Terentiæ, nec miserrimæ mulieris Tulliolæ obsecrationem, & fideles literas tuas mihi Epirus aut iter ad salutem dabit: aut, quod scripsi supra. te oro, & obsecro Pōponi, si me omnib. amplissimis, carissimis iucundissimisq́; rebus perfidia hominū spoliatum; si me a meis consiliarijs proditum, & proiectum uides; si intelligis me coactum, ut ipse me & meos perderem; ut me tua misericordia iuues, & Quinctum fratrem, qui potest esse saluus, sustentes; Terentiam, liberosq́; meos tueare; me si putas te istic uisurum, exspectes; si minus, inuisas si potes; mihiq́; ex agro tuo tātum assignes, quantum meo corpore occupari potest, & pueros ad me cum literis quam primum, & quamsæpissime mittas. Vale. XVI. kal. Oct.

CICERO S. D. Q. CEACILIO Q. F. POMPONIANO ATTICO. 20

QVOD *quidem ita esse, & auunculum tuum functum esse officio, uehementissime, probo: gaudere me tū dicam, si mihi hoc uerbo licebit uti. Me miserum, quam omnia essent ex sentētia, si nobis animus, si consilium, si fides eorum, quibus credidimus, non defuisset. quæ colligere nolo, ne augeam mœrorem. sed tibi uenire in mentem certo scio, quæ uita esset nostra, quæ suauitas, quæ dignitas. ad quæ recuperanda per fortunas incumbe, ut facis; diemq́; natalem reditus mei, cura ut in tuis ædibus amœnissimis agam tecum, & cum meis. Ego huic spei, & exspectationi, quæ nobis proponitur, ma-*

xime tamen uolui præstolari apud te in Epiro: sed ita ad me scribitur, ut putem esse commodius nos eisdem in locis esse. De domo, & Curionis oratione, ut scribis, ita est. in uniuersa salute, si ea modo nobis restituetur, inerunt omnia. ex quibus nihil malo, quam domum. sed tibi nihil mando nominatim: me totum tuo amori, fideiq; commendo. Quod, te in tanta hereditate, ab omni occupatione expedisti, ualde mihi gratum est. Quod facultates tuas ad meam salutem polliceris, ut omnibus rebus a te præter cæteros iuuer: id quantum sit præsidium, uideo intelligoque, te multas partes meæ salutis & suscipere, & posse sustinere, neque ut ita facias, rogandum esse. Quod me uetas quidquam suspicari accidisse ad animum tuum, quod secus a me erga te commissum, aut prætermissum uideretur: geram tibi morem, & liberabor ista cura: tibi tamen eo plus debebo, quo tua in me humanitas fuerit excelsior, quam in te mea. Velim, quid uideas, quid intelligas, quid agatur, ad me scribas, omnesq; ad nostram salutem adhortere. Rogatio Sextij neque dignitatis satis habet nec cautionis. nam & nominatim fere oportet, & de bonis diligentius scribi: & id animaduertas uelim. Vale. V. non. Oct. Thessalonicæ.

CICERO S. D. ATTICO. 21

TRIGINTA dies erant ipsi, cum has dabam literas, per quos nullas a uobis acceperam. mihi autem erat in animo, iam, ut antea ad te scripsi, ire in Epirum, & ibi omnem casum potißimum exspectare. Te oro, ut, si

quid erit, quod perspicias, quamcumque in partem, quamplanißime ad me scribas, & meo nomine, ut scribis, literas, quibus putabis opus esse, ut des. Vale. V. kal. Nou.

CICERO S. D. ATTICO. 22

ETSI diligenter ad me Quinctus frater, & Piso quæ essent acta, scripserant. tamen uellem, tua te occupatio non impedißet, quo minus, ut consuesti, ad me, quid ageretur, quid intelligeres, perscriberes. Me adhuc Plancius liberalitate sua retinet, iam aliquoties conatum ire in Epirũ. spes homini est iniecta, non eadem, quæ mihi, poße nos una decedere. quam rem sibi magno honore sperat fore. sed iam, cum aduentare milites dicentur, faciendum nobis erit, ut ab eo discedamus. quod cum faciemus, ad te statim mittemus; ut scias, ubi simus. Lentulus suo in nos officio, quod & re, & promissis, & literis declarat, spem nobis nonnullam affert Pompeij uoluntatis. sæpe enim tu ad me scripsisti, eum totũ eße in illius potestate. De Metello scripsit ad me frater, quantum speraret, profectum esse per te. Mi Pomponi pugna, ut tecum, & cum meis mihi liceat uiuere; scribe ad me omnia. premor cum luctu, tum desiderio omnium rerum, quæ mihi me cariores semper fuerant. Cura, ut ualeas.

Ego, quod, per Thessaliam si irem in Epirũ, perdiu nihil eram auditurus, & quod mei studiosos habeo Dyrrachinos, ad eos perrexi, cum illa superiora Thessalonicæ scripsissem. inde cum ad te me conuertam, faciam ut scias

tuq; ad me uel im omnia quam diligentißime, cuicuimodi sunt, scribas. ego iam aut rem, aut ne spem quidem exspecto. Vale. VI. kal. Dec. Dyrrhachij.

CICERO S. D. ATTICO. 23

AD V. Kal. Dec. tres epistolas a te accepi, unam datam ad VIII. kal. Nou. in qua me hortaris, ut forti animo mensem Ian. exspectem: eáq;, quæ ad spem putas pertinere, de Lentuli studio, de Metelli uoluntate, de tota Pompeij ratione, perscribis. in altera epistola, præter consuetudinem tuam, diem non adscribis: sed satis significas tempus. lege enim ab octo tribunis pl. promulgata, scribis te eas literas eo ipso die dedisse, id est ad IV. kal. Nou. & quid putes utilitatis eam promulgationem attulisse, scribis. in quo si etiam nostra salus cum hac lege desperata erit, uelim pro tuo in me amore hanc inanem meam diligentiam miserabilem potius, quam ineptam, putes: sin est aliquid spei, des operam, ut maiore diligentia posthac à nostris magistratibus defendamur. nam ea ueterum tribunorum pl. rogatio tria capita habuit; unum de reditu meo, scriptum incaute: nihil enim restituitur, præter ciuitatem, & ordinem: quod mihi pro meo casu satis est: sed, quæ cauenda fuerint, & quo modo, te non fugit. alterum caput est tralaticium de impunitate, si quid contra alias leges eius legis ergo factum sit. tertium caput, mi Pomponi, quo consilio, & a quo sit inculcatum, uide. scis enim Clodium sanxisse, ut uix, aut omnino non posset nec per senatum, nec per populum infirmari sua lex. sed ui-

des, numquam esse obseruatas sanctiones earum legum, quæ abrogarentur. nam si id esset: nulla fere abrogari possit: (neque enim ulla est: quæ non ipsa se sepiat difficultate abrogationis) sed cum, lex abrogatur, illud ipsum abrogaretur, quo modo eam abrogari oporteat. hoc cum re uera ita sit; cum semper ita habitum, obseruatumq́; sit: octo nostri tribuni pl. caput posuerũt hoc: SI QVID IN HAC ROGATIONE SCRIPTVM EST, QVOD PER LEGES PLEBIS VE SCITA, HOC EST, QVOD PER LEGEM CLODIAM PROMVLGARE, ABROGARE, DEROGARE, OBROGARE SINE FRAVDE SVA NON LI*CEAT, NON LICVERIT; QVOD VEL QVI PROMVLGAVIT, DERO*GAVIT, OB EAM REM POENAE, MVLTAE VE SIT EH. INR. *atque hoc in illis tribunus pl. non lædebat: lege enim collegij sui non tenebantur. quo maior est suspicio malitiæ alicuius; cum id, quod ad ipsos nihil pertinebat, erat autem contra me, scripserunt: ut noui tribuni pl. si essent timidiores, multo magis sibi eo capite utendum putarent. neque id a Clodio prætermissum est. dixit enim in concione ad* III. *non. hoc capite designatis tribunis pl. præscriptum esse, quid liceret. tamen, in lege nulla eße eiusmodi caput, te non fallit. quod si opus esset, omnes in abrogando uterentur. Numium, ac ceteros fugerit. inuestiges, uelim, & quis attulerit; & quare octo tribuni pl. ad senatum de me referre non dubitarint. si enim, quod obseruandum illud caput non putabant: ijdem in abrogando tam cauti fue-*

runt, ut id metuerent, soluti cum essent, quod ne ijs qui dem, qui lege tenentur, est curandum. id capud sane nolim nouos tribunos pl. ferre: sed perferant modo quidlibet: uno capite, quo reuocabor, (modo res conficiatur) ero contentus. Iam dudum pudet tam multa scribere: ue reor enim, ne re iam desperata legas; ut haec mea diligentia miserabilis tibi, alijs irridenda uideatur. sed si est aliquid in spe, uide legem, quam T. Fabio scripsit T. Visellius. ea mihi perplacet. nam Sextij nostri, quam tu tibi probari scribis, mihi non placet. Tertia est epistola prid. id. Nou. data: in qua exponis prudenter, & diligenter, quae sint, quae rem distinere uideantur, de Crasso, de Pompeio, de ceteris. quare oro te, ut, si qua spes erit, posse studijs bonorum, auctoritate, multitudine comparata rem confici: des operam, ut uno impetu perfringatur; in eam rem incumbas, ceterosq; tu excites. sin, ut ego perspicio cum tua coniectura, tum etiam mea, spei nihil est: oro, obtestorq; te, ut Quinctm fratrem ames, quem ego miserum misere perdidi; ne uequid eum patiare grauius consulere de se, quam expediat sororis tuae filio; meum Ciceronem, cui nihil mi sello relinquo praeter inuidiam, & ignominiam nominis mei, tueare, quoad poteris; Terentiam, unam omnium aerumnosissimam, sustentes tuis officijs. Ego in Epirum proficiscar, cum primorum dierum nuncios excepero. Tu ad me, uelim, proximis litteris, ut se initia dederint, perscribas. Vale. Pridie Kal. Dec.

CICERO S. D. ATTICO. 24

ANTEA, *cum ad me scripsissetis, uestro consensu consulares prouincias ornatas esse; etsi uerebar, quorsum id casurum esset, tamen sperabam uos aliquid aliquando uidisse prudentius. postquam mihi & dictum est, & scriptum, uehementer consilium uestrum reprehendi: grauiter sum commotus; quod illa ipsa spes exigua, quæ erat, uidetur esse sublata. nam si tribuni pl. nobis succensent, quæ potest spes esse? ac uidentur iure succensere: cum & expertes consilij fuerint, qui caussam nostram suscepe rant; & nostra concessione omnem uim sui iuris amise- rint: præsertim cum ita dicant, se nostra caussa uoluisse suam potestatem esse de consulibus ornandis, non ut eos im pedirent, sed ut ad nostram caussam adiungerent: nunc, si consules a nobis alieniores esse uelint, posse id libere face re; sin uellent nostra caussa, nihil posse se inuitis. Nam quod scribis; ni ita nobis placuißet, illos hoc idem per po- pulum assecuturos fuisse: inuitis tribunis pl. fieri nullo modo potuit: ita uereor, ne & studia tribunorum ami- serimus, &, si studia maneant, uinculum illud adiun- gendorum consulum amissum sit. Accedit aliud non par uum incommodum, quod grauis illa opinio, ut quidem ad nos perferebatur, senatum nihil decernere ante, quam de nobis actum esset, amissa est, præsertim in ea caussa, quæ non modo necessaria non fuit, sed etiam inusitata, ac noua. neque enim umquam arbitror ornatas esse pro- uincias designatorum; ut, cum in hoc illa constantia, quæ erat mea caussa suscepta, immutata sit, nihil iam possit*

non decerni. iam, ijs, ad quos relatum est, amicis placuisse, non mirum sit: erat enim difficile reperire, qui contra tanta commoda duorum consulum palam sententiam diceret. & fuit omnino difficile non obsequi uel, amicissimo homini, Lentulo, uel Metello, qui simultatem humanissime deponeret. sed uereor, ne, hos cum tenere potuerimus, tribunos pl. amiserimus. hæc res quemadmodum ceciderit, & tota res quo loco sit, uelim ad me scribas, & ita, ut instituisti. nam ista ueritas, etiam si iucunda non est, mihi tamen grata est. Vale. D. IV. id. Dec.

CICERO S. D. ATTICO. 25

POST tuum a me discessum literæ mihi Roma allatæ sunt: ex quibus prospicio nobis in hac calamitate tabescendum esse. neque enim, (sed bonam in partem accipies) si ulla spes salutis nostræ subesset, tu pro tuo amore in me hoc tempore discessisses. sed, ne ingrati, aut ne omnia uelle nobiscum una interire uideamur, hoc omitto: illud abs te peto, des operam, id quod mihi affirmasti, ut te ante Kal. Ian. ubicunque erimus, sistas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 26

LITTERAE mihi a Quincto fratre cum S. C. quod de me est factum, allatæ sunt. mihi in animo est, legum lationem exspectare. si obtrectabitur, utar auctoritate senatus, & potius uita, quam patria carebo. Tu, quæso, festina ad nos uenire. Vale. VI. kal. Ian.

CICERO S. D. ATTICO.

EX TVIS literis, & ex re ipsa nos funditus periisse uideo. Te oro, ut, quibus in rebus mei tui indigebũt, nostris miserijs ne desis. ego te, ut scribis, cito uidebo. Plura non scribo. Cura ut ualeas.

M. TVLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER IV.

CICERO S. D. ATTICO.

CVM primum Romã ueni, fuitque, cuĩ recte ad te literas darem, nil prius faciendum mihi putaui, quam ut tibi absenti de reditu nostro gratularer. cognoram enim, (ut uere scribam) te in consilijs mihi dandis nec fortiorem, nec prudentiorem, quam me ipsum, nec etiam propter meam in te obseruantiam nimiũ in custodia salutis meæ diligentem; eundemq; te, qui primis temporibus erroris nostri, aut totius furoris particeps, & falsi rumoris socius fuisses, acerbissime dissidium nostrum tulisse, plurimumq; operæ, studij, diligentiæ, laboris ad conficiendum reditum meum contulisse. itaque hoc tibi uere affirmo, in maxima lætitia, & exoptatissima

ma gratulatione unum ad cumulandum gaudium conspectum, aut potius complexum mihi tuum defuisse. quem semel nactus, numquam dimisero: ac, nisi etiam præter missos fructus tuæ suauitatis præteriti temporis omnes exegero, profecto hac restitutione fortunæ me ipse non satis dignum iudicabo. Nos adhuc in nostro statu, quod difficillime recuperari posse arbitrati sumus, splendorem nostrum illum forensem, & in senatu auctoritatem, & apud uiros bonos gratiam magis, quam optaramus, consecuti sumus. In re autem familiari, quæ quemadmodum fracta, dissipata, direpta sit, non ingnoras, ualde laboramus, tuarumq; non tam facultatum, quas ego nostras esse iudico, quam consiliorum ad colligendas, & constituẽdas reliquias nostras indigemus. nunc, etsi omnia aut scripta esse a tuis arbitror, aut etiam nuncijs, ac rumore perlata: tamen ea inscribam breui, quæ te puto potissimum ex meis literis uelle cognoscere. Pridie non. Sext. Dyrrhachio sum profectus, ipso illo die, quo lex est lata de nobis. Brundisium ueni nonis Sext. ibi mihi Tulliola mea fuit præsto natali suo ipso die, qui casu idem natalis erat & Brundisinæ coloniæ, & tuæ uicinæ Salutis. quæ res animaduersa a multitudine, summa Brundisinorum gratulatione celebrata est. ante diem VI. id. Sext. cognoui literis Quincti fratris, mirifico studio omnium ætatum, atque ordinum, incredibili concursu Italiæ, legem comitijs centuriatis esse perlatam. inde a Brundisinis honestissimis ornatus, iter ita feci, ut undique ad me cum gratulatione legati conuenerint. ad urbem ita ueni, ut nemo ullius ordinis homo nomenclatori notus fuerit, qui mihi obuiam non uenerit, præter eos inimicos, quibus id ipsum

non liceret aut dissimulare, aut negare. Cum uenissem ad portam Capenam, gradus templorum ab infima plebe completi erant: a qua plausu maximo cum esset mihi gratulatio, significata; similis & frequentia, & plausus me usque ad Capitolium celebrauit. in foro, & in ipso Capitolio miranda multitudo fuit. postridie in senatu, qui fuit dies non. Sept. senatui gratias egimus. eo biduo cum esset annonæ summa caritas, & homines ad theatrum primo; deinde ad senatum concurrissent, impulsu Clodij; mea opera frumenti inopiam esse clamarent; cum per eos dies senatus de annona haberetur; & ad eius procurationem sermone non solum plebis, uerum etiam bonorum Pompeius uocaretur; id'q; ipse cuperet; multitudo'q; a me nominatim, ut id decernerem, postularet: feci, & accurate sententiam dixi; cum abessent consulares, quod tuto se negarent posse sententiam dicere, præter Messalam, & Afranium, factum est S. C. in meam sententiam, ut, cum Pompeio ageretur, ut eam rem susciperet, lex'q; ferretur. quo S. C. recitato, cum concio, more hoc insulso & nouo, plausum, meo nomine recitando, dedisset: habui concionem. omnes magistratus præsentes, præter unum prætorem, & duos tribunos pl. dederunt. postridie senatus frequens, & omnes consulares nihil Pompeio postulanti negarunt. ille legatos quindecim cum postularet, me principem nominauit, & ad omnia me alterum se fore dixit. consules legem conscripserunt, qua Pompeio per quinquennium omnis potestas rei frumentariæ toto orbe terrarum daretur: alteram Messius, qui omnis dat pecuniæ potestatem, & adiungit classem, & exercitum, & maius imperium in prouincijs, quam sit eorum, qui

eas obtineant. illa nostra lex consularis nunc modesta uidetur, hæc Messii non ferenda. Pompeius illam uelle se dicit, familiares hanc. consulares duce Fauonio fremunt: nos tacemus, & eo magis, quod de domo nostra nihil adhuc pontifices responderant. qui si sustulerint religionem, aream præclaram habebimus, superficiem consules ex S. C. æstimabunt: sin aliter, demolientur, suo nomine locabunt, rem totam æstimabunt. Ita sunt res nostræ; ut in secundis, fluxæ; ut in aduersis, bonæ. In re familiari ualde sumus, ut scis, perturbati. præterea sunt quædam domestica, quæ literis non committo. Quinctum fratrem, insigni pietate, uirtute, fide præditum, sic amo, ut debeo. Te exspecto; & oro, ut matures uenire. eoq; animo uenias, ut me tuo consilio egere non sinas. alterius uitæ quoddam initium ordimur. iam quidam, qui nos absentes defenderunt, incipiunt præsentibus occultè irasci, aperte inuidere. uehementer te requirimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

SI FORTE rarius tibi a me, quam a ceteris, literæ redduntur; peto a te, ut id non modo non negligentiæ meæ, sed ne occupationi quidem tribuas: quæ etsi summa est, tamen nulla esse potest tanta, ut interrumpat iter amoris nostri, & officij mei. nam ut ueni Romam, iterum nunc sum certior factus, esse cui darem literas: itaque has alteras dedi. prioribus tibi declaraui, aduentus noster qualis fuisset, & quis esset status, atque omnes res nostræ quemadmodum essent, ut in se-

cundis, fluxæ, ut in aduersis, bonæ. Post illas datas, secuta est summa contentio de domo. diximus apud pontifices prid. Kal. Oct. acta res est accurate a nobis: & si umquam in dicendo fuimus aliquid, aut etiam si numquam alias fuimus, tum profecto doloris magnitudo uim quandam nobis dicendi dedit.. itaque oratio iuuentuti nostræ deberi non potest: quam tibi, etiam si non desideras, tamen mittam cito. Cum pontifices decreßent, ita, si neque populi iussu, neque plebiscito, qui se dedicasse diceret, nominatim ei rei præfectus esset, neque populi iussu, aut plebiscito id facere iussus esset; uideri, posse sine religione iam partem areæ mihi restitui; mihi facta statim est gratulatio nemo enim dubitat, quin domus nobis esset adiudicata. tum subito ille in concionem adscendit, quam Appius ei dedit, nunciat iam populo, pontifices secundum se decreuisse, me autem ui conari in possessionem uenire. hortatur, ut se, & Appium sequantur, & suam libertatem ut defendant. hic cum etiam illi infimi partim admirarentur, partim irriderent hominis amentiam; ego statueram illuc non accedere, nisi cum consules ex S. C. porticum Catuli restituendam locassent. Kal. Oct. habetur senatus frequens. adhibentur omnes pontifices, qui erant senatores. a quibus Marcellinus, qui erat cupidissimus mei, sententiam primus rogatus, quæsiuit, quid essent in decernendo secuti. tum Lucullus de omnium collegarum sententia respondit, religionis iudices pontifices fuisse, legis senatũ: se, & collegas suos de religione statuisse, in senatu de lege statuturos. quisque horum, loco sententiam rogatus, multa secundum caussam nostram disputauit. cum ad Clodium uentum est, cupijt diem consumere: neque ei finis

est factus: sed tamen, cum horas tres fere dixisset, odio, & strepitu senatus coactus est aliquando perorare, cũ fieret S.C. in sententiam Marcellini; omnibus præter unum assentientibus, Serranus intercæßit. de intercæßione statim ambo consules referre cœperũt: cum sententiæ grauissimæ dicerẽtur; senatui placere, mihi domum restitui, porticum Catuli locari, auctoritatem ordinis ab omnibus magistratibus defendi: si quæ uis esset facta: senatum existimaturum, eius opera factum esse, qui S. C. intercessisset: Serranus pertimuit; & Cornicinus ad suam ueterem fabulam rediijt: abiecta toga, se ad generi pedes abiecit. ille noctem sibi postulauit. non concedebant: reminiscebantur enim Kal. Ian. uix tamen sibi de mea uoluntate concessum est. postridie S. C. factum est id, quod ad te misi. deinde consules porticum Catuli restituendam locarunt: illam porticum redemptores statim sunt demoliti libentissimis omnibus. nobis superficiem ædium consules de consilij sententia æstimarunt HS uicies, cetera ualde illiberaliter, Tusculanam uillam quingentis millibus, Formianum HS ducẽtis quinquaginta millibus. quæ æstimatio non modo uehementer ab optimo quoque, sed etiam a plebe reprehenditur. dices, quid igitur causæ fuit? dicunt illi quidem, pudorem meum; quod neque negarim, neque uehementius postularim; sed non est id: nam hoc quidem etiam profuisset: uerum ijdem, mi T. Pomponi, ijdem inquam illi, quos ne tu quidem ignoras, qui mihi pinnas inciderant, nolunt easdem renasci: sed, ut spero, iam renascuntur: tu modo ad nos ueni: quod uereor ne tardius interuentu Varronis tui, nostriq; facias. Quoniam, acta quæ sint, habes; de reliqua nostra cogitatione cognosce. Ego me

a Pōpeio legari ita sum passus, ut nulla re impedirer, quin, si uellem, mihi esset integrum, aut, si comitia censorum proximi consules haberent, petere posse, aut uotiuam legationem suscipere prope omnium fanorum, ac sacrorum locorum: sic enim nostræ rationes postulabant: sed uolui meam potestatem esse uel petendi, uel ineunte æstate exeundi: & , interea me esse in oculis ciuium de me optime meritorum, non alienum putaui. Ac forensium quidem rerum hæc nostra consilia sunt, domesticarum autem ualde impedita. Domus ædificatur: scis quo sumptu, qua molestia. reficitur Formianum; quod ego nec relinquere possum, nec uidere. Tusculanum proscripsi: suburbano non facile careo. amicorum benignitas exhausta est in ea re, quæ nihil habuit præter dedecus. quod sensisti tu absens, præsentes. quorum studijs ego, & copijs, si esset per meos defensores licitum, facile essem omnia consecutus. quo in genere nunc uehementer laboratur. Cetera, quæ me sollicitāt, μυστικώτερα sunt. amamur a fratre, & a filia. te exspectamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

AVERE te certo scio, cum scire, quid hic agatur, tum a me scire; non quo certiora sint ea, quæ in oculis omnium geruntur, si a me scribantur, quam cum ab alijs aut scribuntur tibi, aut nunciantur; uerum ut perspicias ex meis literis, quo modo ea feram, quæ geruntur, & qui sit hoc tempore aut mentis meæ sensus, aut omnino uitæ status. Armatis hominibus ante diem tertium non. Nou. expulsi sunt fabri de area nostra, disturbata porticus

Catuli, quæ ex S. C. consulum locatione reficiebatur, & ad tectum pæne peruenerat. Quincti fratris domus primo fracta coniectu lapidum ex area nostra, deinde inflammata, iussu Clodij, inspectante urbe, coniectis ignibus, magna querela, & gemitu, non dicam bonorum; qui, nescio, an ulli sint, sed plane hominum omnium. ille uehemens furere. post hunc uero furorem nil nisi cædem inimicorum cogitare, uicatim ambire, seruis aperte spem libertatis ostendere. etenim antea, cum iudicium nolebat, habebat ille quidem difficilem, manifestamq; caussam, sed tamen caussam: id poterat infitiari, poterat in alios deriuare, poterat etiam aliquid iure factum defendere. post has ruinas; incendia, rapinas, desertus a suis, uix iam Decimum designatorem, uix Gellium retinet: seruorũ consilijs utitur: uidet, si omnes, quos uult, palam occiderit, nihilo suam caussam difficiliorem, quam adhuc sit, in iudicio futuram: itaque ante diem tertium id. Nou. cum Sacra uia descenderẽ, insecutus est me cum suis. clamor, lapides, fustes, gladij, hæc improuisa omnia. discessimus in uestibulum M. Tettij Damionis. qui erant mecum, facile operas aditu prohibuerunt. ipse occidi potuit: sed ego diæta curari incipio: chirurgiæ tædet. ille omnium uocibus cum se non ad iudiciũ, sed ad supplicium præsens trudi uideret, oẽs Catilinas, Acidinos postea reddidit. nam Milonis domum, meãque in Ceramio prid. id Nou. expugnare, & incẽdere ita conatus est, ut palam hora V. cum scutis homines, eductis gladijs, alios cum accensis facibus adduxerit. ipse domum P. Sullæ pro castris sibi ad eam impugnationem sumpserat. tum ex Anniana Milonis domo Q. Flaccus eduxit uiros acres, occidit homines ex

quid erit, quod perspicias, quamcumque in partem, quamplanißime ad me scribas, & meo nomine, ut scribis, literas, quibus putabis opus esse, ut des. Vale. V. kal. Non.

CICERO S. D. ATTICO. 22

ETSI *diligenter ad me* Quinctus *frater, &* Piso *quæ essent acta, scripserant. tamen uellem, tua te occupatio non impedißet, quo minus, ut consuesti, ad me, quid ageretur, quid intelligeres, perscriberes.* Me *adhuc* Plancius *liberalitate sua retinet, iam aliquoties conatum ire in* Epirũ. *spes homini est iniecta, non eadem, quæ mihi, poße nos una decedere. quam rem sibi magno honore sperat fore. sed iam, cum aduentare milites dicentur, faciendum nobis erit, ut ab eo discedamus. quod cum faciemus, ad te statim mittemus; ut scias, ubi simus.* Lentulus *suo in nos officio, quod & re, & promissis, & literis declarat, spem nobis nonnullam affert* Pompeij *uoluntatis. sæpe enim tu ad me scripsisti, eum totũ eße in illius potestate.* De Metello *scripsit ad me frater, quantum speraret, profectum esse per te.* Mi Pomponi *pugna, ut tecum, & cum meis mihi liceat uiuere; scribe ad me omnia. premor cum luctu, tum desiderio omnium rerum, quæ mihi me cariores semper fuerant.* Cura, *ut ualeas.*

Ego, *quod, per* Thessaliam *si irem in* Epirũ, *perdiu nihil eram auditurus, & quod mei studiosos habeo* Dyrrachinos, *ad eos perrexi, cum illa superiora* Thessalonicæ *scripsissem. inde cum ad te me conuertam, faciam ut scias*

tuq́; ad me uel im omnia quam diligentißime, cuicuimodi sunt, scribas. ego iam aut rem, aut ne spem quidem exspecto. Vale. VI. kal. Dec. Dyrrhachij.

CICERO S. D. ATTICO. 23

AD V. Kal. Dec. tres epistolas a te accepi, unam datam ad VIII. kal. Nou. in qua me hortaris, ut forti animo mensem Ian. exspectem: eaq́;, quæ ad spem putas pertinere, de Lentuli studio, de Metelli uoluntate, de tota Pompeij ratione, perscribis. in altera epistola, præter consuetudinem tuam, diem non adscribis: sed satis significas tempus. lege enim ab octo tribunis pl. promulgata, scribis te eas literas eo ipso die dedisse, id est ad IV. kal. Nou. &, quid putes utilitatis eam promulgationem attulisse, scribis. in quo si etiam nostra salus cum hac lege desperata erit, uelim pro tuo in me amore hanc inanem meam diligentiam miserabilem potius, quam ineptam, putes: sin est aliquid spei, des operam, ut maiore diligentia posthac à nostris magistratibus defendamur. nam ea ueterum tribunorum pl. rogatio tria capita habuit; unum de reditu meo, scriptum incaute: nihil enim restituitur, præter ciuitatem, & ordinem: quod mihi pro meo casu satis est: sed, quæ cauenda fuerint, & quo modo, te non fugit. alterum caput est tralaticium de impunitate, si quid contra alias leges eius legis ergo factum sit. tertium caput, mi Pomponi, quo consilio, & a quo sit inculcatum, uide. scis enim Clodium sanxiße, ut uix, aut omnino non poßet nec per senatum, nec per populum infirmari sua lex. sed ui-

des, numquam esse obseruatas sanctiones earum legum, quæ abrogarentur. nam si id esset: nulla fere abrogari posset: (neque enim ulla est: quæ non ipsa se sepiat difficultate abrogationis) sed cum, lex abrogatur, illud ipsum abrogaretur, quo modo eam abrogari oporteat. hoc cum re uera ita sit; cum semper ita habitum, obseruatumq; sit: octo nostri tribuni pl. caput posuerũt hoc: SI QVID IN HAC ROGATIONE SCRIPTVM EST, QVOD PER LEGES PLEBIS VE SCITA, HOC EST, QVOD PER LEGEM CLODIAM PROMVLGARE, ABROGARE, DEROGARE, OBROGARE SINE FRAVDE SVA NON LI- *CEAT, NON LICVERIT; QVOD VEL QVI PROMVLGAVIT, DERO- *GAVIT, OB EAM REM POENAE, MVLTAE VE SIT EH. INR. *atque hoc in illis tribunus pl. non lædebat: lege enim collegij sui non tenebantur. quo maior est suspicio malitiæ alicuius; cum id, quod ad ipsos nihil pertinebat, erat autem contra me, scripserunt: ut noui tribuni pl. si essent timidiores, multo magis sibi eo capite utendum putarent. neque id a Clodio prætermissum est. dixit enim in concione ad* III. *non. hoc capite designatis tribunis pl. præscriptum esse, quid liceret. tamen, in lege nulla esse eiusmodi caput, te non fallit. quod si opus esset, omnes in abrogando uterentur. Numium, ac ceteros fugerit. inuestiges, uelim, & quis attulerit; & quare octo tribuni pl. ad senatum de me referre non dubitarint. si enim, quod obseruandum illud caput non putabant: ijdem in abrogando tam cauti fue-*

runt, ut id metuerent, soluti cum essent, quod ne ijs qui dem, qui lege tenentur, est curandum. id capud sane nolim nouos tribunos pl. ferre: sed perferant modo quidlibet: uno capite, quo reuocabor, (modo res conficiatur) ero contentus. Iam dudum pudet tam multa scribere: uereor enim, ne re iam desperata legas; ut hæc mea diligentia miserabilis tibi, alijs irridenda uideatur. sed si est aliquid in spe, uide legem, quam T. Fabio scripsit T. Visellius. ea mihi perplacet. nam Sextij nostri, quam tu tibi probari scribis, mihi non placet. Tertia est epistola prid. id. Nou. data: in qua exponis prudenter, & diligenter, quæ sint, quæ rem distinere uideantur, de Crasso, de Pompeio, de ceteris. quare oro te, ut, si qua spes erit, posse studijs bonorum, auctoritate, multitudine comparata rem confici: des operam, ut uno impetu perfringatur; in eam rem incumbas, ceterosq; tu excites. sin, ut ego perspicio cum tua coniectura, tum etiam mea, spei nihil est: oro, obtestorq; te, ut Quinctm fratrem ames, quem ego miserum misere perdidi; ne uequid eum patiare grauius consulere de se, quam expediat sororis tuæ filio; meum Ciceronem, cui nihil mi sello relinquo præter inuidiam, & ignominiam nominis mei, tueare, quoad poteris; Terentiam, unam omnium ærumnosissimam, sustentes tuis officijs. Ego in Epirum proficiscar, cum primorum dierum nuncios excepero. Tu ad me, uelim, proximis litteris, ut se initia dederint, perscribas. Vale. Pridie Kal. Dec.

CICERO S. D. ATTICO.

ANTEA, *cum ad me scripsissetis, uestro consensu consulares prouincias ornatas esse; etsi uerebar, quorsum id casurum esset, tamen sperabam uos aliquid aliquando uidisse prudentius. postquam mihi & dictum est, & scriptum, uehementer consilium uestrum reprehendi: grauiter sum commotus; quod illa ipsa spes exigua, quae erat, uidetur esse sublata. nam si tribuni pl. nobis succensent, quae potest spes esse? ac uidentur iure succensere: cum & expertes consilij fuerint, qui caussam nostram susceperant; & nostra concessione omnem uim sui iuris amiserint: praesertim cum ita dicant, se nostra caussa uoluisse suam potestatem esse de consulibus ornandis, non ut eos impedirent, sed ut ad nostram caussam adiungerent: nunc, si consules a nobis alieniores esse uelint, posse id libere facere; sin uellent nostra caussa, nihil posse se inuitis.* Nam *quod scribis; ni ita nobis placuisset, illos hoc idem per populum assecuturos fuisse: inuitis tribunis pl. fieri nullo modo potuit: ita uereor, ne & studia tribunorum amiserimus, &, si studia maneant, uinculum illud adiungendorum consulum amissum sit.* Accedit aliud non paruum incommodum, *quod grauis illa opinio, ut quidem ad nos perferebatur, senatum nihil decernere ante, quam de nobis actum esset, amissa est, praesertim in ea caussa, quae non modo necessaria non fuit, sed etiam inusitata, ac noua. neque enim umquam arbitror ornatas esse prouincias designatorum; ut, cum in hoc illa constantia, quae erat mea caussa suscepta, immutata sit, nihil iam possit*

non decerni. iam, ijs, ad quos relatum est, amicis placuisset, non mirum sit: erat enim difficile reperire, qui contra tanta commoda duorum consulum palam sententiam diceret. & fuit omnino difficile non obsequi uel, amicissimo homini, Lentulo, uel Metello, qui simultatem humanissime deponeret. sed uereor, ne, hos cum tenere potuerimus, tribunos pl. amiserimus. hæc res quemadmodum ceciderit, & tota res quo loco sit, uelim ad me scribas, & ita, ut instituisti. nam ista ueritas, etiam si iucunda non est, mihi tamen grata est. Vale. D. IV. id. Dec.

CICERO S. D. ATTICO. 25

POST tuum a me discessum literæ mihi Roma allatæ sunt: ex quibus prospicio nobis in hac calamitate tabescendum esse. neque enim, (sed bonam in partem accipies) si ulla spes salutis nostræ subesset, tu pro tuo amore in me hoc tempore discessisses. sed, ne ingrati, aut ne omnia uelle nobiscum una interire uideamur, hoc omitto: illud abs te peto, des operam, id quod mihi affirmasti, ut te ante Kal. Ian. ubicunque erimus, sistas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 26

LITTERAE mihi a Quincto fratre cum S. C. quod de me est factum, allatæ sunt. mihi in animo est, legum lationem exspectare. si obtrectabitur, utar auctoritate senatus, & potius uita, quam patria carebo. Tu, quæso, festina ad nos uenire. Vale. VI. kal. Ian.

CICERO S. D. ATTICO.

EX TVIS *literis, & ex re ipsa nos funditus periisse uideo. Te oro, ut, quibus in rebus mei tui indigebũt, nostris miserijs ne desis. ego te, ut scribis, cito uidebo. Plura non scribo. Cura ut ualeas.*

M. TVLII CICERONIS

EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER IV.

CICERO S. D. ATTICO.

C VM *primum Romã ueni, fuitque, cui recte ad te literas darem, nil prius faciendum mihi putaui, quam ut tibi absenti de reditu nostro gratularer. cognoram enim, (ut uere scribam) te in consilijs mihi dandis nec fortiorem, nec prudentiorem, quam me ipsum, nec etiam propter meam in te obseruantiam nimiũ in custodia salutis meæ diligentem; eundemq; te, qui primis temporibus erroris nostri, aut totius furoris particeps, & falsi rumoris socius fuisses, acerbissime dissidium nostrum tulisse, plurimumq; operæ, studij, diligentiæ, laboris ad conficiendum reditum meum contulisse. itaque hoc tibi uere affirmo, in maxima lætitia, & exoptatissima*

ma gratulatione unum ad cumulandum gaudium conspe ctum, aut potius complexum mihi tuum defuisse. quem semel nactus, numquam dimisero: ac, nisi etiam præter missos fructus tuæ suauitatis præteriti temporis omnes exegero, profecto hac restitutione fortunæ me ipse non satis dignum iudicabo. Nos adhuc in nostro statu, quod difficillime recuperari posse arbitrati sumus, splendorem nostrum illum forensem, & in senatu auctoritatem, & apud uiros bonos gratiam magis, quam optaramus, consecuti sumus. In re autem familiari, quæ quemadmodum fracta, dissipata, direpta sit, non ingnoras, ualde laboramus, tuarumq; non tam facultatum, quas ego nostras esse iudico, quam consiliorum ad colligendas, & constituẽdas reliquias nostras indigemus. nunc, etsi omnia aut scripta esse a tuis arbitror, aut etiam nuncijs, ac rumore perlata: tamen ea inscribam breui, quæ te puto potissimum ex meis literis uelle cognoscere. Pridie non. Sext. Dyrrhachio sum profectus, ipso illo die, quo lex est lata de nobis. Brundisium ueni nonis Sext. ibi mihi Tulliola mea fuit præsto natali suo ipso die, qui casu idem natalis erat & Brundisinæ coloniæ, & tuæ uicinæ Salutis. quæ res animaduersa a multitudine, summa Brundisinorum gratulatione celebrata est. ante diem VI. id. Sext. cognoui literis Quincti fratris, mirifico studio omnium ætatum, atque ordinum, incredibili concursu Italiæ, legem comitijs centuriatis esse perlatam. inde a Brundisinis honestissimis ornatus, iter ita feci, ut undique ad me cum gratulatione legati conuenerint. ad urbem ita ueni, ut nemo ullius ordinis homo nomenclatori notus fuerit, qui mihi obuiam non uenerit, præter eos inimicos, quibus id ipsum

non liceret aut dissimulare, aut negare. Cum uenissem ad portam Capenam, gradus templorum ab infima plebe completi erant: a qua plausu maximo cum esset mihi gratulatio, significata; similis & frequentia, & plausus me usque ad Capitolium celebrauit. in foro, & in ipso Capitolio miranda multitudo fuit. postridie in senatu, qui fuit dies non. Sept. senatui gratias egimus. eo biduo cum esset annonæ summa caritas, & homines ad theatrum primo; deinde ad senatum concurrissent, impulsu Clodij; mea opera frumenti inopiam esse clamarent; cum per eos dies senatus de annona haberetur; & ad eius procurationem sermone non solum plebis, uerum etiam bonorum Pompeius uocaretur; id'q; ipse cuperet; multitudo'q; a me nominatim, ut id decernerem, postularet: feci, & accurate sententiam dixi; cum abessent consulares, quod tuto se negarent posse sententiam dicere, præter Messalam, & Afranium, factum est S. C. in meam sententiam, ut, cum Pompeio ageretur, ut eam rem susciperet, lex'q; ferretur. quo S. C. recitato, cum concio, more hoc insulso & nouo, plausum, meo nomine recitando, dedisset: habui concionem. omnes magistratus præsentes, præter unum prætorem, & duos tribunos pl. dederunt. postridie senatus frequens, & omnes consulares nihil Pompeio postulanti negarunt. ille legatos quindecim cum postularet, me principem nominauit, & ad omnia me alterum se fore dixit. consules legem conscripserunt, qua Pompeio per quinquennium omnis potestas rei frumentariæ toto orbe terrarum daretur: alteram Messius, qui omnis dat pecuniæ potestatem, & adiungit classem, & exercitum, & maius imperium in prouincijs, quam sit eorum, qui

eas obtineant. illa nostra lex consularis nunc modesta uidetur, hæc Messii non ferenda. Pompeius illam uelle se dicit, familiares hanc. consulares duce Fauonio fremunt: nos tacemus, & eo magis, quod de domo nostra nihil adhuc pontifices responderant. qui si sustulerint religionem, aream præclaram habebimus, superficiem consules ex S. C. æstimabunt: sin aliter, demolientur, suo nomine locabunt, rem totam æstimabunt. Ita sunt res nostræ; ut in secundis, fluxæ; ut in aduersis, bonæ. In re familiari ualde sumus, ut scis, perturbati. præterea sunt quædam domestica, quæ literis non committo. Quinctum fratrem, insigni pietate, uirtute, fide præditum, sic amo, ut debeo. Te exspecto; & oro, ut matures uenire. eóq; animo uenias, ut me tuo consilio egere non sinas. alterius uitæ quoddam initium ordimur. iam quidam, qui nos absentes defenderunt, incipiunt præsentibus occultè irasci, aperte inuidere. uehementer te requirimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

SI FORTE *rarius tibi a me, quam a ceteris, literæ redduntur; peto a te, ut id non modo non negligentiæ meæ, sed ne occupationi quidem tribuas: quæ etsi summa est, tamen nulla esse potest tanta, ut interrumpat iter amoris nostri, & officij mei. nam ut ueni Romam, iterum nunc sum certior factus, esse cui darem literas: itaque has alteras dedi. prioribus tibi declaraui, aduentus noster qualis fuisset, & quis esset status, atque omnes res nostræ quemadmodum essent, ut in se-*

cundis, fluxæ, ut in aduersis, bonæ. Post illas datas, secuta est summa contentio de domo. diximus apud pontifices prid. Kal. Oct. acta res est accurate a nobis: & si umquam in dicendo fuimus aliquid, aut etiam si numquam alias fuimus, tum profecto doloris magnitudo uim quandam nobis dicendi dedit. itaque oratio iuuentuti nostræ deberi non potest: quam tibi, etiam si non desideras, tamen mittam cito. Cum pontifices decressent, ita, si neque populi iussu, neque plebiscito, qui se dedicasse diceret, nominatim ei rei præfectus esset, neque populi iussu, aut plebiscito id facere iussus esset; uideri, posse sine religione iam partem areæ mihi restitui; mihi facta statim est gratulatio nemo enim dubitat, quin domus nobis esset adiudicata. tum subito ille in concionem adscendit, quam Appius ei dedit, nunciat iam populo, pontifices secundum se decreuisse, me autem ui conari in possessionem uenire. hortatur, ut se, & Appium sequantur, & suam libertatem ut defendant. hic cum etiam illi infimi partim admirarentur, partim irriderent hominis amentiam; ego statueram illuc non accedere, nisi cum consules ex S. C. porticum Catuli restituendam locassent. Kal. Oct. habetur senatus frequens. adhibentur omnes pontifices, qui erant senatores. a quibus Marcellinus, qui erat cupidissimus mei, sententiam primus rogatus, quæsiuit, quid essent in decernendo secuti. tum Lucullus de omnium collegarum sententia respondit, religionis iudices pontifices fuisse, legis senatum: se, & collegas suos de religione statuisse, in senatu de lege statuturos. quisque horum, loco sententiam rogatus, multa secundum caussam nostram disputauit. cum ad Clodium uentum est, cupijt diem consumere: neque ei finis

est factus: sed tamen, cum horas tres fere dixisset, odio, & strepitu senatus coactus est aliquando perorare, cũ fieret S.C. in sententiam Marcellini; omnibus praeter unum assentientibus, Serranus intercessit. de intercessione statim ambo consules referre coeperunt: cum sententiae grauissimae dicerẽtur; senatui placere, mihi domum restitui, porticum Catuli locari, auctoritatem ordinis ab omnibus magistratibus defendi: si quae uis esset facta: senatum existimaturum, eius opera factum esse, qui S. C. intercessisset: Serranus pertimuit; & Cornicinus ad suam ueterem fabulam rediijt: abiecta toga, se ad generi pedes abiecit. ille noctem sibi postulauit. non concedebant: reminiscebantur enim Kal. Ian. uix tamen sibi de mea uoluntate concessum est. postridie S. C. factum est id, quod ad te misi. deinde consules porticum Catuli restituendam locarunt: illam porticum redemptores statim sunt demoliti libentissimis omnibus. nobis superficiem aedium consules de consilij sententia aestimarunt HS uicies, cetera ualde illiberaliter, Tusculanam uillam quingentis millibus, Formianum HS ducẽtis quinquaginta millibus. quae aestimatio non modo uehementer ab optimo quoque, sed etiam a plebe reprehenditur. dices, quid igitur caussae fuit? dicunt illi quidem, pudorem meum; quod neque negarim, neque uehementius postularim; sed non est id: nam hoc quidem etiam profuisset: uerum ijdem, mi T. Pomponi, ijdem inquam illi, quos ne tu quidem ignoras, qui mihi pinnas inciderant, nolunt easdem renasci: sed, ut spero, iam renascuntur: tu modo ad nos ueni: quod uereor ne tardius interuentu Varronis tui, nostriq; facias. Quoniam, acta quae sint, habes; de reliqua nostra cogitatione cognosce. Ego me

a Pōpeio legari ita sum passus, ut nulla re impedirer, quin, si uellem, mihi esset integrum, aut, si comitia censorum proximi consules haberent, petere posse, aut uotiuam legationem suscipere prope omnium fanorum, ac sacrorum locorum: sic enim nostræ rationes postulabant: sed uolui meam potestatem esse uel petendi, uel ineunte æstate exeundi: & , interea me esse in oculis ciuium de me optime meritorum, non alienum putaui. Ac forensium quidem rerum hæc nostra consilia sunt, domesticarum autem ualde impedita. Domus ædificatur: scis quo sumptu, qua molestia. reficitur Formianum; quod ego nec relinquere possum, nec uidere. Tusculanum proscripsi: suburbano non facile careo. amicorum benignitas exhausta est in ea re, quæ nihil habuit præter dedecus. quod sensisti tu absens, præsentes. quorum studijs ego, & copijs, si esset per meos defensores licitum, facile essem omnia consecutus. quo in genere nunc uehementer laboratur. Cetera, quæ me sollicitāt, μυστικώτερα sunt. amamur a fratre, & a filia. te exspectamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

AVERE te certo scio, cum scire, quid hic agatur, tum a me scire; non quo certiora sint ea, quæ in oculis omnium geruntur, si a me scribantur, quam cum ab alijs aut scribuntur tibi, aut nunciantur; uerum ut perspicias ex meis literis, quo modo ea feram, quæ geruntur, & qui sit hoc tempore aut mentis meæ sensus, aut omnino uitæ status. Armatis hominibus ante diem tertium non. Nou. expulsi sunt fabri de area nostra, disturbata porticus

Catuli, quæ ex S. C. consulum locatione reficiebatur, & ad tectum pæne peruenerat. Quincti fratris domus primo fracta coniectu lapidum ex area nostra, deinde inflammata, iussu Clodij, inspectante urbe, coniectis ignibus, magna querela, & gemitu, non dicam bonorum, qui, nescio, an ulli sint, sed plane hominum omnium. ille uehemens furere. post hunc uero furorem nil nisi cædem inimicorum cogitare, uicatim ambire, seruis aperte spem libertatis ostendere. etenim antea, cum iudicium nolebat, habebat ille quidem difficilem, manifestamq; caussam, sed tamen caussam: id poterat inficiari, poterat in alios deriuare, poterat etiam aliquid iure factum defendere. post has ruinas, incendia, rapinas, desertus a suis, uix iam Decimum designatorem, uix Gellium retinet: seruorũ consilijs utitur: uidet, si omnes, quos uult, palam occiderit, nihilo suam caussam difficiliorem, quam adhuc sit, in iudicio futuram: itaque ante diem tertium id. Nou. cum Sacra uia descenderẽ, insecutus est me cum suis. clamor, lapides, fustes, gladij, hæc improuisa omnia. discessimus in uestibulum M. Tettij Damionis. qui erant mecum, facile operas aditu prohibuerunt. ipse occidi potuit: sed ego diæta curari incipio: chirurgiæ tædet. ille omnium uocibus cum se non ad iudiciũ, sed ad supplicium præsens trudi uideret, oẽs Catilinas, Acidinos postea reddidit. nam Milonis domum, meãque in Ceramio prid. id Nou. expugnare, & incẽdere ita conatus est, ut palam hora V. cum scutis homines, eductis gladijs, alios cum accensis facibus adduxerit. ipse domum P. Sullæ pro castris sibi ad eam impugnationem sumpserat. tum ex Anniana Milonis domo Q. Flaccus eduxit uiros acres, occidit homines ex

omni latrocinio Clodiano notissimos: ipsum cupiuit; sed ille se in interiorē partē ædiū abdidit. Sulla se in senatu postri die idus. domi Clodius: egregius Marcellinus, oēs acres. Metellus calumnia dicendi tempus exemit, adiuuante Oppio, etiam hercule familiari tuo; de cuius constantia, uirtute uerissimæ literæ. Sextius furere. ille postea, si comitia sua non fierent, urbi minari. proposita Marcellini sententia, quam ille de scripto ita dixerat, ut totam nostram caussam areæ, incediorum, periculi mei, iudicio complecteretur, eáq; omnia comitijs anteferret: proscripsit, se per omnes dies comitiales de cœlo seruaturum. conciones turbulentæ Metelli, temerariæ Appij, furiosissimæ Publij. hæc tamen summa nisi Milo in campum obnunciasset, comitia futura. ante diem XII. kal. Dec. Milo media nocte cum magna manu in campum uenit. Clodius, cum haberet fugitiuorum deiectas copias, in cāpum ire non est ausus. Milo permansit ad meridiem, mirifica hominum lætitia, summā cū gloria. contentio fratrū triū turpis, fracta uis, contemptus furor. Metellus tamen postulat, ut sibi postero die in foro obnunciaetur: nihil eße, quod in campum nocte ueniretur: se hora prima in Comitio fore. itaque ante diem XI. Kal. Ian. in Comitium Milo de nocte uenit, Metellus cum prima luce furtim in campum itineribus prope deuijs currebat. eſſequitur inter lucos hominem Milo, obnunciat. ille se recipit, magno, & turpi Q. Flacci conuicio. ante diem X. Kal nūdinæ concio biduo nulla. ante diem VIII Kal. hæc ego scribebam hora noctis nona. Milo campum iam tenebat. Marcellus candidatus ita stertebat, ut ego uicinus audirem. Clodij uestibulum uacuum sane mihi nunciabatur,

paucis pannosis, sine laterna. meo consilio omnia illi fieri querebantur, ignari quantum in illo heroe esset animi, quantum etiam consilij. miranda uirtus est. noua quædam diuina mitto. sed hæc summa est. comitia fore non arbitror. Publium reum, nisi ante occisus erit, a Milone fore puto. si se inter uiam obtulerit, occisum iri ab ipso Milone uideo. non dubitat facere: præsefert: casum illum nostrum nō extimescit: numquā enim cuiusquam inuidi, & perfidi consilio est usus: nec inerti nobili crediturus. Nos animo dumtaxat uigemus, etiam magis, quam cum florebamus re familiari comminuti sumus. Quincti fratris tamen liberalitati pro facultatibus nostris, ne omnino exhaustus essem, illo recusante, subsidijs amicorum respondemus. quid consilij de omni nostro statu capiamus, te absente nescimus. quare appropera. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

PERIVCVNDVS mihi Cincius fuit ante diem tertium kal. Febr. ante lucem. dixit enim mihi, te esse in Italia, seséq; ad te pueros mittere: quos sine meis literis ire nolui: non quo haberem, quod tibi, præsertim iam prope præsenti, scriberem: sed ut hoc ipsum significarem, mihi aduentum tuum suauissimum exspectatissimumq; esse. quare aduola ad nos, eo animo, ut nos ames, & te amari scias. cetera coram agemus. hæc properantes scripsimus. quo die uenies, utique cum tuis apud me sis. perbelle feceris, si ad nos ueneris. offendes designationem Tyrannionis, mirificam librorum meorum bibliothecam; quorum reliquiæ multo meliores sunt, quã m

putaram. etiam uelim mihi mittas de tuis librariolis duos aliquos, quibus Tyrannio utatur glutinatoribus, ad cetera administris; ijsq; imperes, ut sumant membranulam, ex qua indices fiant, quos uos Græci, ut opinor, συλλάβους appellatis. Sed hæc, si tibi erit commodum: ipse uero utique fac uenias, si potes in his locis adhærescere, & Piliam adducere. ita enim & æquum est, & cupit Tullia. Medius fidius næ tu emisti locum præclarum. gladiatores audio pugnare mirifice. si locare uoluisses, duobus his muneribus liberasses. Sed hæc posterius. tu fac uenias & de librarijs, si me amas, diligenter. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

AIN TV? *existimas ab ullo malle mea legi, probarique, quam a te? cur igitur cuiquam misi prius? urgebar ab eo, ad quem misi, & non habebam exemplar. quid? etiam (dudum enim circumrodo, quod deuorandũ est) subturpicula mihi uidebatur esse παλινῳδία. sed ualeant recta, uera, honesta consilia. non est credibile, quæ sit perfidia in istis principibus, ut uolunt esse, &, ut essent, si quidquam haberent fidei. senseram, noram, inductus relictus proiectus ab ijs: tamem hoc erat in animo, ut cum ijs in rep. consentirem. ijdem erant, qui fuerant. uix aliquando te auctore resipiui. dices, ea te monuisse, suasisse, quæ facerem: non etiam ut scriberem. ego mehercule mihi necessitatem uolui imponere huius nouæ coniunctionis; ne qua mihi liceret labi ad illos, qui etiam tum, cum misereri mei debent, non desinunt inuidere. sed tamen modici fuimus ὑποθέσει, ut scripsi. erimus uberiores,*

si & ille libenter accipiet, & ij subringentur, qui uillam me moleste ferunt habere, quæ Catuli fuerat, aut etiam emisse non cogitant: qui domum negant oportuisse me ædificare, uendere aiunt oportuisse. sed quid ad hoc? si, quibus sententijs dixi quod & ipsi probarent, læstati sunt tamen me contra Pompeij uoluntatem dixisse. sed quoniam, qui nihil possunt, ij me nolunt amare; demus operã, ut ab ijs, qui possunt, diligamur. dices: uel lem, iam pridem. scio te uoluisse, & me. ast nugigeram manum fuisse. iam tempus est me ipsum a me amari, quando ab illis nullo modo possum. Domum meam quod crebro inuisis, est mihi ualde gratum. Viaticum Craßipes præripit. Tu de uia recta in hortos. uidetur cõmodius ad te. postridie scilicet: quid enim tua? sed uiderimus. Bibliothecam mihi tui pinxerunt constructione, & sitybis. eos uelim laudes. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 6

DE LENTVLO *scilicet sic fero, ut debeo. uirum bonum, & magnum hominem, & in summa magnitudine animi multa humanitate temperatum perdidimus; nosq; malo solatio, sed non multo, tamen consolamur, quod ipsius uicem minime dolemus, non ut Saufeius, & uestri, mehercule quia sic amabat patriam, ut mihi aliquo deorum beneficio uideatur ex eius incendio esse ereptus. nam quid fœdius nostra uita? præcipue mea? nam tu quidem, & si es natura* πολιτικὸς, *tamen nullam habes propriam seruitutem: communi frueris nomine. ego uero, qui, si loquor de rep. quod oportet, insanus;*

CICERO S. D. ATTICO. 7

EPISTOLA *tua me ſollicitum de Quincto noſtro, puero optimo, ualde leuauit. uenerat horis duabus ante Cherippus: mera monſtra nunciarat.* De Apollonio *quod ſcribis, qui illi dij irati, homini Græco, qui conturbare quidem putat ſibi licere, quod equitibus.* R. *nam* Terentius *ſuo iure.* De Metello, οὐχ ὅσίη φθιμένοισιν; *ſed tamen multis annis ciuis nemo erat mortuus. quid quidem tibi? nummi meo periculo ſint: quid enim uereris, quemcumque heredem fecit? niſi* Publium *fecit. uerum fecit non improbe, quamquam fuit ipſe. quare in hoc thecam nummariam non retexeris: in alijs eris cautior.* Mea *mandata de domo curabis: præſidia locabis:* Milonem *admonebis.* Arpinatum *fremitus eſt incredibilis de* Laterio. *quid quæris? ecquidem dolui.* ὁ δὲ οὐκ ἐμπάζετο μύθων. Quod *ſupereſt, etiam puerum* Ciceronem *curabis, & amabis, ut facis.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

MVLTA *me in epiſtola tua delectarunt, ſed nihil magis, quam patina tyrotarichi. nam de rauduſculo quod ſcribis,* μήπω μέγ' εἴπῃς πρὶν τελευτήσαντ' ἴδῃς. *ædificati tibi in agris nihil reperio. in opido eſt quiddam, de quo eſt dubium, ſit ne uenale; ac proximum quidem noſtris ædibus. hoc ſcito,* Antium Buthrotum *eſſe* Romæ, *ut* Corcyræ *illud tuum. nihil quietius, nihil alſius, nil amœnius.* ΕΙΜΗΙ CΗΤΩΦ ΙΔΟC. ΚΟC. *poſtea*

uero quam Tyrannio mihi libros disposuit, mens addita ut detur meis ædibus. qua quidem in re mirifica opera Dionysij, & Menophili tui fuit. nihil uenustius, quam illa tua pegmata. postquam misisti, libros illustrarunt ualde. Et scribas ad me uelim de gladiatoribus, sed ita, bene si rem gerunt: non quæro male sic egisse. Apenas uix discesserat, quum epistola. quid ais? putas ne fore, ut legem non ferat? dic, oro te, clarius: uix enim mihi exaudisse uideor. uerũ statim fac ut sciam, si modo est commodum. Ludis quidem quoniam dies est additus, eo etiam melius hic eum diem cum Dionysio conteremus.
De Trebonio prorsus tibi assentior. De Domitio,
Σύκῳ, μὰ τὴν δήμητρα, σῦκον, οὐδ' ἐν
Οὕτως ὅμοιον γέγονεν,
quam est ista περίστασις nostræ: uel quod ab ijsdem, uel quod præter opinionem, uel quod uiri boni nusquam: unũ dissimile, quod huic merito. nam de ipso casu nescio, an illud melius. quid enim hoc miserius, quam eum, qui tot annos, quod habet, designatus consul fuerit, fieri consulem non posse? præsertim cum aut solus, aut certe non plus, quam cum altero petat? si uero id est, quod nescio an sit, ut non minus longas iam in codicillorum fastis futurorum consulum paginulas habeat, quam factorum; quid illo miserius? nisi resp. in qua ne speratur quidem melius quidquam. De Natta ex tuis primum sciui literis. oderam hominem. De poemate quod quæris, quid si cupiat effugere? quid si sinat? De Fabio Lusco quod eram exorsus, homo peramans semper nostri fuit, nec mihi umquam odio: satis enim acutus, & permodestus, ac bene frugi. eum quia non uidebam, abesse putabam, audiui ex

Cauio hoc Firmano; Romæ esse hominem, & fuisse assidum. percussit animum. dices, tantula ne caussa? permulta ad me detulerat non dubia de Firmanis fratribus. quid sit, quod se a me remouit, si modo remouit, ignoro. De eo, quod me mones, ut & me geram πολιτικῶς, & in eo γραμμὴν teneam; ita faciam: sed opus est maiore prudentia; quam a te, ut soleo, petam. Tu uelim & Fabium, si quem habes aditum, odorere; & istum conuiuam tuum degustes; & ad me de istis rebus, & de omnibus quotidie scribas. ubi nihil erit, quod scribas, id ipsum scribito. Cura ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 9

PVTEOLIS magnus est rumor, Ptolemæum esse in regno. si quid habes certius, uelim scire. Ego hic pascor bibliotheca Fausti. fortasse tu putabas his rebus Puteolanis, & Lucrinensibus. ne ista quidem desunt: sed mehercule a ceteris oblectationibus deseror, & uoluptatibus propter remp. sic literis sustentor, & recreor; maloq; in illa tua sedecula, quam habes sub imagine Aristotelis, sedere, quam in istorum sella curuli; tecumq; apud te ambulare, quam cum eo, quo cum uideo esse ambulandum. Sed de illa ambulatione fors uiderit, aut si quis est, qui curet deus. Nostram ambulationem, & Laconicum, eaq; quæ Cyrea sint, uelim, cum poteris, inuisas, & urgeas Philotimum, ut properet; posim tibi aliquid in eo genere respondere. Pompeius in Cumanum Palilibus uenit: misit ad me statim, qui salutem nunciaret. ad eum postridie mane uadebam, cum hæc scripsi. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

SANE uelim ſcire, num cenſum impendant tribuni diebus uitiandis, (eſt enim hic rumor) totáq; de cenſura quid agant, quid cogitent. Nos hic cum Pompeio fuimus. multa mecum de rep. ſane ſibi diſplicens ut loquebatur. (ſic enim in hoc homine dicendum) Syriam ſpernens, Hiſpaniam iactans. hic quoque, ut loquebatur: & opinor uſquequaque, de hoc cum dicemus, ſit hoc quaſi, καὶ τόδε φωκυλίδου. tibi etiam gratias agebat, quod ſigna componenda ſuſcepiſſes. in nos uero ſuauiſſime hercule eſt effuſus. uenit etiam ad me in Cumanum; ac ſe nihil minus uelle, mihi uiſus eſt; quam Meſſalam conſulatum petere. de quo ipſo ſi quid ſcis, uelim ſcire. Quod Luceio ſcribis te noſtram gloriam commendaturum, & ædificium noſtrum quod crebro inuiſis; gratum. Quinctus frater ad me ſcripſit ſe, quoniam Ciceronem ſuauiſsimum ſecum haberet, ad te nonis Mai. uenturum. Ego me de Cumano moui ante diem V. Kal. Mai. eo die Neapoli apud Lætum ante diem IV. kal. Mai. iens in Pompeianum, bene mane hæc ſcripſi. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 11

DELECTARVNT me epiſtolæ tuæ: quas accepi uno tempore duas ante diem V. Kal. perge reliqua. geſtio ſcire iſta omnia. etiam illud cuiuſmodi ſit, uelim perſpicias: potes a Demetrio. dixit Pompeius, Craſſum a ſe in Albano exſpectari ante diem IV. Kal. is cum ueniſſet, Romam

mam esse statim uenturos, ut rationes cum publicanis putarent. quæsiui, gladiatoribus ne? respondit, ante quam inducerentur. id cuiusmodi sit, aut nunc, si scias, aut cum is Romam uenerit, ad me mittas uelim. Nos hic uoramus literas cum homine mirifico (ita mehercule sentio) Dionysio, qui te, omnesq; uos salutat οὐδὲν γλυκύτερον, ἢ πάντα εἰδέναι. quare, ut homini curioso, ita perscribe ad me, quid primus dies quid secundus, quid censores, quid Appius, quid illa populi Appuleia denique, etiam quid a te fiat, ad me uelim scribas. non enim (ut uere loquamur) tam rebus nouis, quam tuis literis, delector. Ego mecum, præter Dionysium, duxi neminem: nec mutuo tamen, ne mihi sermo desit abs te; quo magnopere delector. Tu Luceio nostrũ librum dabis. Demetrij Magnetis tibi mitto, statim ut sit, qui a te mihi epistolam referat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

EGNATIVS Romæ est. sed ego cum eo de re Halimeti uehementer ante egi. grauiter se acturum cum Aquillio confirmauit. uidebis ergo hominem, si uoles. Macroni uix uideor præsto esse. idibus enim auctionem Larini uideo, & biduum præterea. id tu, quoniam Macronem tanti facis, ignoscas mihi, uelim. Sed, si me diligis, postridie Kalendis cena apud me cum Pilia. prorsus id facies. kalendis cogito in hortis Crassipedis, quasi in diuersorio, cenare. facio fraudem S. C. inde domum cœnatus, ut sim mane præsto Miloni. ibi te igitur uidebo, & promouebo. Domus nostra te tota salutat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

NOS in Tusculanum uenisse ad XVII. kal. Dec. uideo te scire. ibi Dionysius nobis præsto fuit. Romæ ad XIV. Kal. uolumus esse: quid dico, uolumus? immo uero cogimur. Milonis nuptiæ, comitiorum non nulla opi* nio est. ergo ut sit rata. Abfuisse me in altercationibus, quas in senatu factas audio, fero nõ moleste. nã aut defendissem, quod non placeret; aut defuissem, cui non oporteret. sed mehercule uelim, res istas, & præsertim statum reip. & quo animo consules ferant hunc σκυλμὸν, rescribas ad me, quantum potes, & uales. sum ὀξύπεινος: &, si quæris, omnia mihi sunt suspecta Crassum quidem nostrũ minore dignitate aiunt profectum paludatũ, quã olim æqualem eius L. Paullum, iterum consulem. o hominem nequam. De libris oratorijs factum est a me diligenter. diu, multumq; in manibus fuerunt. describas licet. Illud etiam te rogo, τὴν παροῦσαν κατάστασιν τυπώδως; ne istuc hospes ueniam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

VESTORIVS noster me per literas facit certiorem, te Roma ad VI. id. Mai. putare profectum esse, tardius, quam dixerat, quod minus ualuisses. si iam melius uales uehementer gaudeo. Velim, domum ad tuos scribas, ut mihi tui libri pateant, non secus, ac si ipse ad esses, cum cæteri, tum Varronis. est enim mihi utendum quibusdam rebus ex ijs libris ad eos, quos in manibus

habeo: quos, ut spero, tibi ualde probabo, uelim, si quid forte noui habes, maxime a Quincto fratre, deinde a C. Cæsare, & si quid forte de comitijs, de rep. (soles enim tu hæc festine odorari.) conscribas ad me. si nihil habebis, tamen scribas aliquid. numquam enim mihi tua epistola aut intempestiua, aut loquax uisa est maxime autem rogo, rebus tuis, totoq; itinere ex sententia confecto, nos quamprimum reuisas. Dionysium iube saluere. Cura, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 15

DE Eutychide, gratum; qui uetere prænomine, nouo nomine T. erat Cæcilius, ut est ex me, & ex te iunctus Dionysius M. Pomponius, ualde mehercule mihi gratũ, si Eutychides tuam erga me beneuolentiam cognoscet, suam illam in meo dolore συμπάθειαν neque tum mihi obscuram, neque post ingratam fuisse. Iter Asiaticum tuum puto tibi suscipiendum fuisse, numquam enim tu sine iustissima caussa tam longe a tot tuis & hominibus, & rebus carißimis, & suauißimis abesse uoluißes. sed humanitatem tuam, amoremq; in tuos reditus celeritas declarabit. sed uereor. ne lepore suo detineat diutius prætor Clodius, & homo pereruditus, ut aiunt, & nunc quidem deditus græcis literis Pituanius. sed, si uis homo esse recipe te ad nos ad quod tempus confirmasti. cum illis tum, cum salui uenerint, Romæ uiuere licebit. Auere te scribis, accipere aliquid a me literarum, dedi, ac multis quidem de rebus ἡμερόλεγδον perscripta omnia: sed, ut conijcio, quoniam mihi non uideris in Epiro diu fuisse, redditas tibi non arbitror, genus autem mea-

rum ad te literarum eiusmodi fere est, ut non libeat cui-quam dare, nisi de quo exploratum sit, tibi eum redditu-rum. Nunc Romanas res accipe. Ad III. non Quinct. Sufenas, & Cato absoluti: Procilius condemnatus. ex quo intellectum est, tres ἀρεοπαγίτας ambitum, comi-tia, interregnum, maiestatem, totam denique remp. floc-ci non facere. debemus, patrem familias domi suæ occide-re nolle, neque tamen id ipsum abunde: nam absoluerunt XXII. condemnauerunt XXVIII. Publius sane di-serto epilogo criminans, mentes iudicum mouerat. Ota-lus in ea caussa fuit, cuiusmodi solet. nos uerbum nul-lum, ueritæ est enim pusilla, quæ nunc laborat, ne ani-mum Publij offenderet. His rebus actis, Reatini me ad sua τέμπη duxerunt, ut agerem caussam contra Interam-nates apud consulem, & decem legatos, quod lacus Veli-nus, a M. Curio, emissus, intercisso monte, in Nar de-fluit. ex quo est illa siccata, & humida tamen modice Ro-sia. uixi cum Axio: qui etiam me ad Septem Aquas du-xit. Redij Romam Fōteij caussa: ad VII. id. Quinct. ueni: spectaculum, primum, magno & æquabili plau-su: (sed hoc ne curaris: ego ineptus qui scripserim) dein-de, Antiphonti operamus. is erat ante manumissus, quam productus. ne diutius pendeas, palmam tulit. sed nihil tam pusillum, nihil tam sine uoce, nihil tam uerum. hæc tu te-cum habeto. in Andromacha tamen maior fuit, quam A-styanacte. nam in ceteris parem habuit neminem. quæris nunc de Arbuscula: ualde placuit. Ludi magnifici, & grati. Venatio in aliud tempus dilata.

Sequere nunc me in campum. ardet ambitus. σῆμα δέ τοι ἐρέω. fœnus ex triente idibus Quinct. factū erat

bessibus. dices, istud quidem non moleste fero. o uirum, o ciuem. Memmium Caesaris omnes opes confirmant. cum eo Domitium consulem iunxerunt; qua pactione, epistolae committere non audeo. Pompeius fremit, queritur, Scaurostudet; sed utrum fronte, an mente, dubitatur ἐξοχὴ nulla est: pecunia omnium dignitatem exaequat. Messala languet: non quo aut animus desit, aut amici: sed coitio consulum, & Pompeius obsunt. ea comitia, puto fore, ut ducantur. Tribunicij candidati iurarunt se arbitrio Catonis petituros, apud eum HS quingena deposuerunt; ut, qui a Catone damnatus esset, id perderet, & competitoribus tribueretur. haec ego pridie scribebam, quã comitia fore putabantur. sed ad te V. kal. Sext. si facta erunt, & tabellarius non erit profectus, tota comitia perscribam. quae si, ut putantur, gratuita fuerint; plus unus Cato potuerit, quam omnes quidem iudices. Messius defendebatur a uobis, e legatione reuocatus. nam eum Caesari legarat Appius. Seruilius edixit, ut adesset. tribus habet Pontinam, Velinam Maeciam, pugnatur acriter; agitur tamen satis. deinde me expedio ad Drusum, inde ad Scaurum. parantur orationibus indices gloriosi. fortasse accedent etiam consules designati. in quibus si Scaurus non fuerit, in hoc iudicio ualde laborabit. Ex Quincti fratris literis suspicor iam eum esse in Britannia. suspenso animo exspecto, quid agat. illud quidem sumus adepti, quod multis & magnis indicijs possumus iudicare, nos Caesari & carissimos, & iucundissimos esse. Dionysium uelim saluere iubeas, & eum roges, & hortere, ut quam primum ueniat, ut possit Ciceronem meum, atque etiam me ipsum erudire. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

OCCVPACIONVM mearum uel hoc signum erit, quod epistola librarij manu est. De epistolarum frequentia te nihil accuso: sed pleræque tantum modo mihi nunciabant, ubi esses, quod erat abs te, uel etiam significabant recte esse. quo in genere maxime delectarunt duæ fere eodem tempore abs te Bruto datæ. scire enim uolebam, te commode nauigasse. sed hæc epistolarum frequentia non tam ubertate sua, quam celeritate delectauit. illa fuit grauis, & plena rerum, quam mihi M. Pacius, hospes, tuus, reddidit. ad eam rescribam igitur, & hoc primum. Paccio re, & uerbis ostendi, quid tua commendatio ponderis haberet. itaque: in intimis est meis, cum antea notus non fuisset. nunc pergam ad cetera. Varro, de quo ad me scribis, includetur in aliquem locum: si modo erit locus: sed nosti genus dialogorum meorum: ut in oratorijs, quos tu in cœlum fers, non mentio potuit fieri cuiusquam ab ijs, qui disputant. nisi eius, qui illis notus, aut auditus esset. hanc ego de rep. quam institui, disputationem in Africani personam. & Phili, & Lælij, & Manilij contuli. adiunxi adolescentes Q. Tuberonem, P. Rutilium, duos Lælij generos, Scæuolam, & Fannium. itaque cogitabam. quoniam in singulis libris utor procœmijs, ut Aristoteles in ijs, quos ἐξωτερικοὺς uocat, aliquid efficere, et non sine caussa istum appellarem: id quod intelligo tibi placere. utinam modo conata efficere possim. rem enim, quod te non fugit, magnam complexus sum, & grauem, & plurimi otij; quo ego maxime egeo.

Quod in ijs libris, quos laudas, personam desideras Scæuolæ:non eam temere dimoui: sed feci idē quod in πολιτείᾳ Deus ille noster Plato. cum in Piræeum Socrates uenisset ad Cephalum, locupletem, & festiuum senem; quoad primus ille sermo haberetur, adest in disputando senex: deinde, cum ipse quo cōmodissime locutus esset, ad rem diuinā dicit se uelle discedere;neque postea reuertitur. credo, Platonem uix putasse satis consonum fore, si hominem id ætatis in tam longo sermone diutius retinuisset. multo ego satius hoc mihi cauendum putaui in Scæuola: qui & ætate, & ualetudine erat ea, qua meministi, & ijs honoribus, ut uix satis decorum uideretur, eum plures dies esse in Crassi Tusculano. & erat primi libri sermo non alienus a Scæuolæ studijs:reliqui libri τεχνολογίαν habēt, ut scis. huic ioculatoriæ disputationi senem illum, ut noras, interesse sane nolui. De re filiæ quod scribis, erit mihi curæ. etenim est luculenta Aureliani, ut scribis, iudicijs: & in eo me etiam Tulliæ meæ uenditabo. Vestorio non desum. gratum enim tibi id esse intelligo, &, ut ille intelligat, curo. sed scis, qui? cum habebat duos faciles, nihil difficilius. Nunc ad ea, quæ quæris de C. Catone. Lege Iunia & Licinia scis absolutum: Fusia ego tibi nuncio absolutum iri, neque patronis suis tam libentibus, quam accusatoribus. is tamen & mecum, & cum Milone in gratiam redijt. Drusus reus est factus a Lucretio, iudicibus reijciendis ad V. nonas Quinct. De prœlio rumores non boni: sed iudicia nosti. Hirrus cum Domitio in gratia est. S. C. quod hic consules de prouincijs fecerunt, Quicumque posthac, non mihi ut quod, iam intelligebamus enūciationē illam Memmij ualde Cæsari displicere. Messala no-

ster, & eius competitor Domitius liberalis in populo ualde fuit. nihil gratius. certe erant consules. ac senatus decreuit, ut tacitum iudicium ante comitia fieret ab ijs consilijs, quæ erant omnibus sortita in singulos. magnus timor candidatorum. sed quidam iudices, in his Opimius Veiento * rantius, tribunos pl. appellarunt, ne iniussu populi indi-* carent. rescidit. comitia dilata ex S. C. dum lex de tacito iudicio ferretur. uenit legi dies. Terentius intercessit. consules, qui illud leui brachio egissent, rem ad senatum detulerunt. hic Abdera, non tacente me. Dices, tamen tu non quiescis? ignosce, uix possum. uerum tamen quid tam ridiculum? senatus decreuerat, ne prius comitia haberentur, quam lex lata esset: si qui intercessisset, res integra referretur. cœpta ferri leuiter. intercessum non inuitis. res ad senatum. de ea re ita censuerunt; comitia primo quoque tempore haberi censere. Scaurus, qui erat paucis diebus illis absolutus, cum ego partem eius ornatissime defendissem, obnunciationibus per Scæuolam interpositis, singulis diebus usque ad prid. Kal. Oct. quo ego hæc die scripsi, sublatis; populo tributim domi suæ satisfecerat. sed tamen, etsi uberior liberalitas huius, gratior esse uidebatur eorum, qui occuparant. Cuperem uultum uidere tuum, cum hæc legeres. nam profecto rem non habes nullam, hæc negotia multarum nundinarum fore. sed senatus hodie fuerat futurus, idest kal. Oct. iam enim lucescit. ibi loquetur, præter Antium, & Fauonium, liber nemo. nam Cato ægrotat. de me nihil timueris: sed tamen promitto nihil. Quid quæris aliud? iudicia, credo. Drusus, Scaurus non fecisse uidentur. tres candidati fore rei putabantur, Domitius a Memmio, Messala a Q. Pompeio Rufo, Scau-

rus a Triario, aut a L. Cæsare. quid poteris, in quies, pro ijs dicere? ne uiuam, si scio. in illis quidem tribus libris, quos tu dilaudas, nihil reperio. Nunc ut opinionem habeas rerum, referendum est. Quæris, ego me ut gesserim? constanter, et libere. Quid ille, inquies, ut ferebat? humaniter; meæq; dignitatis, quoad mihi satisfactum esset, habendam sibi rationem putabat. Quo modo ergo absolu* tus? omnino ΓΟΡΓΑΓΥΜΝΑ accusatorum incredibilis infantia, idest L. Lentuli, L. F. quem fremunt omnes præuaricatum: deinde Pompeij mira contentio, iudicum sordes. attamen XXXII. condemanarunt, XXXVIII. absoluerunt. iudicia reliqua impendent. nondũ est plane expeditus. Dices, tu ergo hæc quo modo fers? belle mehercule, et in eo me ualde amo, amisimus, mi Pomponi non omnem modo succum, ac sanguinem, sed etiam colorem, & speciem pristinam ciuitatis. nulla est resp. quæ delectet, in qua acquiescam. id ne igitur, inquies facile fers? id ipsum. recordor enim, quam bella paullisper nobis gubernantibus ciuitas fuerit. quæ mihi gratia relata sit, nullus dolor me angit. posse doluerunt. multa mihi dant solatia. nec tamen ego de meo statu demigro: quæq; uia maxime est ad naturam, ad eam me refero, & literas, & studia nostra: dicendi laborem delectatione oratoria consolor. domus me, & rura nostra delectant. non recordor, unde ceciderim sed unde surrexerim. fratrem mecum, & te si habebo, per me ista pedibus trahuntur: uobis ἐμφιλοσοφῆσαι possum. locus ille animi nostri, stomachus ubi habitabat olim, concaluit. priuata modo, & domestica nos delectant. miram securitatem uidebis: cuius plurimæ mehercule partes sunt in tuo reditu. memo

enim in terris est mihi tam consentientibus sensibus: Sed accipe alia. Res fluit ad interregnum; & est nonnullus odor dictaturæ, sermo quidem multus, qui etiam Gabinium apud timidos iudices adiuuit. Candidati consulares omnes rei ambitus. accedit etiam Gabinius: quem P. Sulla, non dubitans, quin foris esset, postularat. contra dicente, & nihil obtinente Torquato sed omnes absoluentur, nec posthac quisquam damnabitur, nisi qui hominem occiderit. Hoc tamen agitur seuerius; itaque iudicia calent. M. Fuluius nobilior condemnatus est. multi alij urbani ne respondent quidem. Quid aliud noui? & tamen, absoluto Gabinio, stomachantes alij iudices, hora post, Antiochum Gabinium, nescio quem, solidis pectoribus, libertum, accensum Gabinij, lege Papia condemnarunt. itaq; dixit statim reus læsæ maiestatis ΟΥΚ ΟΙΜΡΙ-ΚΑΜΑΦΙΗΙ. Pontinius uult ad IV. non. Nou. triũphare. huic obuiam Cato, & Seruilius prætor aperte, & Q. Mucius trib. negant enim latum de imperio. & est latum hercule insulse. sed erit cum Pontinio Appius cos. Cato tamen affirmat, se uiuo illum non triumphare. id ego puto, ut multa eiusdem, ad nihil recasurum. Appius sine lege suo sumptu in Ciliciam cogitat. Ab Quincto fratre, & a Cæsare accepi ad IX. kal. Nou. literas, confecta Britannia, obsidibus acceptis, nulla præda, imperata tamen pecunia, datas a litoribus Britanniæ, proximo: ad VI. kal. Oct. exercitum Britannia reportabant. Q. Pilius erat iam ad Cæsarem profectus. Tu, si aut amor in te est noster, ac tuorum, aut illa ueritas; aut si etiam sapis, ac frui tuis commodis cogitas; aduentare, & prope adesse iam debes. non mehercule æquo animo te careo: te

autem, quid mirum, qui Dionysium tantopere desiderem? quem quidem abs te cum dies uenerit, & ego, & Cicero meus flagitabit. Abs te proximas literas habebam, Epheso, ad V. id Sext. datas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

O' EXSPECTATAS *mihi tuas literas, o gratum aduentum, o constantiam promissi, & fidem miram: o nauigationem amandam; quam mehercule ego ualde timebam, recordans superioris tuae transmissionis. sed, ni si fallor, citius te, quam scribis, uidebo. credo enim te putasse, tuas mulieres in Apulia esse: quod cum secus erit, quid te Apulia moretur? nam Vestorio dandi sunt dies, & ille latinus* ἀττικισμός *ex interuallo regustandus. quin tu huc aduolas, & inuisis illius nostrae reip. ger* * *manae. putaui de nummis ante comitia tributim uno loco diuisis palam: uide absolutum Gabinium: detur esse ualiturum. De Messalla quod quaeris, quod scribam, nescio: numquam uidi tam pares candidatos. Messalae copias nosti. Scaurum Triarius reum fecit. si quaeris, nulla est magnopere commota* συμπάθεια. *sed tamen habet aedilitas eius memoriam non ingratam; & est pondus apud rusticos: in patris memoriam. reliqui duo plebeij sic exaequantur, ut Domitius ualeat amicis, addiuuentur tamen non gratissimo munere, Memmius Caesaris commendetur, militibus, Pompeij Gallia nitatur. quibus si non ualuerit; putant fore aliquem, qui comitia in aduentum Caesaris detrudat, Catone praesertim absoluto. Paccianae epistolae respondi. co-*

gnosce cetera. Ex fratris literis incredibilia quædam de Cæsaris in me amore cognoui. eáq; sunt ipsius Cæsaris uberrimis literis confirmata. Britannici belli exitus exspectatur. constat enim, aditus insulæ esse munitos mirificis molibus. etiam illud iam cognitum est, neque argenti scrupulum esse ullum in illa insula, neque ullam spem prædæ, nisi ex mancipijs: ex quibus nullos puto te literis, aut musicis eruditos exspectare. Paullus in medio foro basilicam iam pene texuit ijsdem antiquis columnis; illam autem, quam locauit, facit magnificentißimam. quid quæris? nihil gratius illo monumento, nihil gloriosius. itaque Cæsaris amici, (me dico, & Oppium: disrumparis licet?) monumentum illud, quod tu tollere laudibus solebas, ut forum laxaremus, & usque ad atrium Libertatis explicaremus, contempsimus. sexcenties HS cum priuatis non poterat transigi. minore pecunia efficiemus rem gloriosißimam nam in campo Martio septa tribunicijs comitijs marmorea sumus, & tecta facturi, eáq; cingemus excelsa porticu; ut mille passuum conficiatur. simul adiungetur huic operi Villa etiam Publica. Dicis, quid mihi hoc monumentum proderit? ad quid laboramus res Romanas? non enim te puto de lustro, quod iam desperatum est, aut de iudicijs, quæ lege Plotia fiant, quærere. Nunc te obiurgari patere, si iure. scribis enim in ea epistola, quam C. Domicius mihi reddidit Buthroto datam, in Asiam tibi eundum esse, te arbitrari. mihi mehercule nihil uidebatur esse, in quo tantulum interesset, utrum per procuratores ageres, an per te ipsum; ne toties, & tam longe abesses. sed hæc mallem, integra re, tecum egisse. profecto enim aliquid egissem. nunc reprimam susceptam

obiugationem. utinam ualeat ad celeritatem reditus tui. Ego ad te propterea minus sæpe scribo, quod certum non habeo, ubi sis, aut ubi futurus sis. huic tamen nescio cui, quod uidebatur is te uisurus esse, putaui dādas esse literas. tu, quoniam iturum te in Asiam esse putas, ad quæ tempora te exspectem, facias me certiorem uelim, & de Euty chide quid egeris. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

PVTO *te existimare, me, non oblitum consuetudinis, & instituti mei, rarius ad te scribere, quam solebam: sed, cum loca, & itinera tua nihil habere certi uideo; neque in Epirum, neque Athenas, neque in Asiam, neque cuiquam nisi ad te ipsum proficiscenti, dedi literas. neque enim sunt epistolæ nostræ, quæ si perlatæ non sint, nihil ea res nos offensura sit: quæ tantum habent mysteriorum, ut eas ne librarijs quidem fere committamus. Le-* pidum quo excidat. Consules flagrant infamia, quod C. Memmius candidatus pactionem in senatu recitauit, quam ipse suus competitor Domitius cum consulibus fecisset, ut ambo HS CCCC consulibus darent, si essent ipsi consules facti, nisi tres augures dedissent, qui se affuisse dicerent, cum lex curiata ferretur, quæ lata non esset; & duos consulares, qui se dicerent in ornandis prouincijs consularibus scribendo affuisse, cum omnino ne senatus quidem affuisset, hæc pactio non uerbis, sed nominibus, & perscriptionibus, multorum tabulis cum esse facta diceretur; prolata a Memmio est, nominibus inductis, auctore Pompeio. hic Appius erat idem: ni-*

hil ſane iacturæ. corruerat alter, & plane, inquam, iacebat. Memmius autem, dirempta coitione inuito Caluino, plane refrixerat, & eo magis nunc concitare dictatu ram, fauere iustitio, & omnium rerum licentiæ. Perſpice æquitatem animi mei, & ludum, & contemptionem Seleucianæ prouinciæ, & meam hercule cum Cæſare ſuauiſſimam coniunctionem. hæc enim me una ex hoc naufragio tabula delectat. qui quidem Quinctū meum tuumque, dij boni, quemadmodum tractat honore, dignitate, gratia; non ſecus, ac ſi ego eſſem imperator. hibernam legionem eligendi optio delata commodum, ut ad me ſcribit. hunc tu non ames? quem igitur iſtorum? Sed heus tu, ſcripſeram ne tibi me eſſe legatum Pompeio? & extra urbem quidem fore ex id. Ian. uiſum eſt hoc mihi ad multa quadrare. ſed quid plura? coram, opinor, reliqua; ut tu tamen aliquid exſpectes. Dionyſio plurimam ſalutem: cui quidem ego non modo ſeruaui, ſed etiam ædificaui locum. quid quæris? ad ſummam lætitiam meam, quam, ex tuo reditu capio, magnus ex illius aduentu cumulus accedit. quo die ad me uenies, ſi me amas, apud me cum tuis maneas. Vale.

M. TVLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER V.

CICERO S. D. ATTICO.

EGO VERO & tuum in discessu uidi animum, & meo sum ipse testis: quo magis erit tibi uidendum ne quid noui decernatur; ut hoc nostrum desiderium ne plus sit annuum. De Annio Saturnino curasti probe. De satisdando uero te rogo, quoad eris Romæ, tu ut satisdes. & sunt aliquod satisdationes secundum mancipium, in his & Memmianorum prædiorum, uel Atilianorum. De Oppio factum est, ut uolui, & maxime quod DCCC aperuisti: quæ quidem ego utique uel uersura facta solui uolo; ne extrema exactio nostrorum nominum exspectetur. Nunc uenio ad transuersum illum extremæ epistolæ tuæ uersiculum, in quo me admones de sorore. quæ res se sic habet. Vt ueni in Arpinum, cum ad me frater uenisset, in primis nobis sermo, isq; multus, de te fuit. ex quo ego ueni ad ea, quæ fueramus ego, & tu inter nos de sorore in Tusculano locuti. nihil tam uidi mite, nihil tam placatum, quantum meus frater erat in sororem tuam: ut etiam, si qua fuerat ex ratione sumpta offensio, nó appareret. Illo sic die. postridie ex Arpinati profecti sumus. ut in Arcano Quinctus maneret, dies fecit:

ego Aquini. sed prandimus in Arcano. nosti hunc fundum. quo, ut uenimus, humanissime Quinctus, Pomponia, inquit, tu inuita mulieres, ego acciuero pueros. nihil potuit, mihi quidem ut uisum est, dulcius, idq; cum uerbis, tum etiam animo, & uultu. at illa, audientibus nobis, ego sum, inquit, hic hospita. id autem ex eo, ut opinor, quod antecesserat Statius, ut prandium nobis uideret. tum Quinctus, en, inquit mihi, hæc ego patior quotidie. dices, quid, quæso, istuc erat? magnum, itaque me ipsum commouerat: sic absurde, & aspere uerbis, uultuq; responderat. dissimulaui dolens. discubuimus omnes præter illam: cui tamen Quinctus de mensa misit; illa reiecit. quid multa? nihil meo fratre lenius, nihil asperius tua sorore mihi uisum est. & multa prætereo, quæ tum mihi maiore stomacho, quam ipsi Quincto, fuerunt. ego inde Aquinum, Quinctus in Arcano remansit, & Aquinum ad me postridie mane uenit, mihiq; narrauit, nec secum illam dormire uoluisse, &, cum discessura esset, fuisse eiusmodi, qualem ego uidissem. quid quæris? uel ipsi hoc dicas licet, humanitatem ei, meo iudicio, illo die defuisse. Hæc ad te scripsi fortasse pluribus, quam necesse fuit, ut uideres, tuas quoque esse partes instituendi, & monendi. Reliquum est, ut ante, quam proficiscare, mandata nostra exhaurias, scribas ad me omnia, Pontinium extrudas. cum profectus eris; cures, ut sciam. sic habeas, nihil mehercule te mihi necessarius esse, nec suauius. A. Torquatum amantissime dimisi Minturnis, optimum uicum: cui, me ad te scripsisse aliquid, in sermone significes uelim. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 2

AD VI. id. Mai. cum has dabam literas, ex Pompeiano proficiscebar, ut eo die manerem in Trebulano apud Pontium. deinde cogitabam sine ulla mora iusta itinera facere. In Cumano cum essem, uenit ad me, quod mihi pergratum fuit, noster Hortensius: cui, deposcenti mea mandata, cetera uniuerse mandaui, illud proprie, ne pateretur, quantum esset in ipso, prorogari nobis prouincias. in quo eum tu uelim confirmes, gratumq; mihi fecisse dicas, quod & uenerit ad me; & hoc mihi, praetereaq; si quid opus esset, promiserit, confirmaui ad eam caussam etiam Furnium nostrum; quem ad annum tribunum pl. uidebam fore. Habuimus in Cumano quasi pusillam Romam: tanta erat in his locis multitudo; cum interim Rufio noster, quod se a Vestorio obseruari uidebat, stratagemate hominem percussit: nam ad me non accessit. ita ne? cum Hortensius ueniret, & infirmus & tam longe Hortensius, cum maxima praeterea multitudo, ille non uenit? non, inquam. non uidisti igitur hominem? inquies. qui potui non uidere, cum per emporium Puteolanorum iter facerem? in quo illum, agentem aliquid, credo salutaui; post etiam iussi ualere, cum me a Pansae uilla, numquid uellem, rogasset: hunc hominem parum gratum quisquam putet? aut non in eo ipso laudandum, quod audiri non laborarit? Sed redeo ad illud. Noli putare, mihi aliam consolationem esse huius ingentis molestiae, nisi quod spero non longiorem annua fore. hoc me ita uelle multi non credunt, ex

consuetudine aliquorum. tu, qui scis, omnem diligentiam adhibebis, tum scilicet, cum id agi debebit. cum ex Epiro redieris, de rep. scribas ad me uelim, si quid erit, quod ope riare. non dum enim satis huc erat allatum, quo modo Caesar ferret de auctoritate prescripta: eratq; rumor de transpadanis, eos iussos IV uiros creare. quod si ita est, magnos motus timeo: sed aliquid ex Pompeio sciam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

AD VI. id. Mai. ueni in Trebulanum ad Pontium: ibi mihi tuae literae binae redditae sunt tertio abs te die. eodem autem ex Pompeiano Philotimo dederam ad te literas. nec uero nunc erat sane quid scriberem. qui de rep. rumores, scribe quaeso. in oppidis enim summum ui deo timorem. sed multa inania. quid de ijs cogites, & quando, scire uelim. Ad quas literas tibi rescribi uelis, nescio. nullas enim adhuc acceperam, praeter que mihi binae semel in Trebulano redditae sunt. quarum alterae edictum P. Licinij habebant, (erant autem nonis Mai. datae) alterae rescriptae ad meas Minturnenses. quàm uereor, ne quid fuerit σπουδαιότερον in ijs, quas non accepi, quibus rescribi uis. Apud Lentulum ponam te in gratiam. Dionysius nobis cordi est. Nicanor tuus operam mihi dat egregiam. Iam deest quid scribam, & lucet. Beneuenti cogitabam hodie. nostra continentia, & diligentia faciemus satis. A Pontio, ex Trebulano, ad V. id. Mai.

CICERO S. D. ATTICO. 4

BENEVENTVM ueni ad V. id. Mai. ibi acce pi eas literas, quas tu superioribus literis significaueras te dedisse: ad quas ego ipso eo die dederam ex Trebulano a Pontio. ac binas quidem tuas Beneuenti accepi. quarum alteras Fesulanus multo mane mihi dedit, alteras scriba Tullius. Gratissima est mihi tua cura de illo meo primo & maximo mandato: sed tua profectio spem meam de- * bilitat. ac ne ille illud quidem labat, non quo, sed inopia cogimur eo contenti esse. De illo altero, quem scribis tibi uisum esse non alienum, uereor adduci, ut nostris possit (& tuis δυσδιάγνωστον) πρὸς νῦσιν esse, & quidem summe facilis. sed tu aberis, & me absente rei habebis rationem meæ. nam posset aliquid, si uteruis nostrum adesset, agente Seruio fieri probabile. nunc, si iam res placeat, agendi tamen uiam non uideo. Nunc uenio ad illam epistolam, quam accepi a Tullio. De Marcello, fecisti diligenter. igitur S. C. si erit factum, scribes ad me: sin minus, rem tamen conficies. mihi enim attribui oportebit, item Bibulo. sed non dubito, quin S. C. expeditum sit, in quo præsertim sit compendium populi. De Dorquato, probe. De Masone, & Ligure, cum uenerint. De illo, quod Cherippus: (quoniam hic quo que πρὸς νῦσιν sustulisti): o prouincia: etiā ne hic mihi cu randus est? curandus autem? hactenus, ne quid ad senatum, consule, aut numera: nam DC ceperis. sed tamen commode, quod cum Scrofa. De Pontinio, recte scribis. est enim ita, ut, si ante kal. Iuni. Brundisii futurus sit, mi

rus urgendi fuerint M. Annius, & Tullius. Quæ de Sicinio audisti, ea mihi probantur; modo ne illa exceptio in aliquem incurrat bene de nobis meritum. sed considerabimus. rem enim probo. De nostro itinere, quod statuero: de quinque præfectis, quid Pompeius facturus sit; cum ex ipso cognoro, faciam, ut scias. De Oppio bene curasti, quod ei DCCC exposuisti: idque, quoniam Philotimum habes, perfice, & cognosce rationem: & ut agam amplius, si me amas, prius quam proficiscaris, effice. magna me cura leuaris. Habes ad omnia. etsi pœne præterij. Chartam tibi deesse me cautio est, siquidem eius inopia minus multa ad me scribis. tu uero aufer ducentos. etsi meam in eo parsimoniam huius paginæ contractio significat, dum acta, & rumores uellet: iam, si qua certa habes de Cæsare, exspecto literas: & alias Pontinio de omnnibus rebus diligentes dabis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

PLANE deest, quod scribam. nam nec, quid mandem, habeo; nihil enim prætermissum est: nec quid narrem; noui enim nihil: nec iocandi locus est; ita me multa sollicitant. tantum tamen scito, idibus Mai. nos Venusia mane proficiscentes, has dedisse. eo autem die credo aliquid actum in senatu, sequantur igitur nos tuæ literæ, quibus non modo res omnes, sed etiam rumores cognoscamus. eas accipiemus Brundisii: ibi enim Pontinium ad eam diem, quam tu scripsisti, exspectare consilium est. Nos Tarenti quos cum Pompeio διαλόγους de

rep. habuerimus, ad te perscribemus. etsi id ipsum scire cupio, quod ad tempus recte ad te scribere possem, idest, quam diu Romæ futurus sis; ut, aut quo dem posthac literas, sciam, aut ne dem frustra. Sed ante, quam proficiscare, utique explicatum sit illud, HS XX & DCCC. hoc, uelim, in maximis rebus, & maxime necessarijs habeas; ut, quod auctore te uelle cœpi, adiutore assequar. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

TARENTVM ueni ad XV. kal. Ian. quod Pōtinium statueram exspectare, commodissimum duxi, dies eos, quoad ille ueniret, cum Pompeio consumere, eóq; magis, quod ei gratum esse id uidebam; qui etiam a me petierit, ut secum, & apud se essem quotidie: quod concessi libenter: multos enim eius præclaros de rep. sermones accipiam: instruar etiam consilijs idoneis ad hoc nostrum negocium. Sed ad te breuior iam in scribendo incipio fieri, dubitans, Romæ ne sis, an iam profectus. quod tamen quoad ignorabo, scribam aliquid potius, quam committam, ut, tibi cum possint reddi a me literæ, nō reddantur. nec tamen iam habeo, quid aut mandem tibi, aut narrem. mandaui omnia; quæ quidem tu, ut polliceris, exhauries: narrabo, cum aliquid habebo noui. illud tamen non desinam, dum adesse putabo, de Cæsaris nomine rogare, ut confectum relinquas. auide exspecto tuas litteras, maxime, ut norim tempus profectionis tuæ. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

QVOTIDIE, *uel potius in dies singulos breuiores literas ad te mitto. quotidie enim magis, ac magis suspicor te in* Epirum *iam profectum. sed tamen, ut mandatum scias me curasse; quot ante, ait se* Pompeius *quinos præfectos delaturum nouos, uacationes, iudiciariam caussam.* Ego *cum triduum cum* Pompeio, *&* *apud* Pōpeium *fuissem, proficiscebar* Brundusium *ad* XIII. Kal. Ian. *ciuem illum egregium relinquebam, & ad hæc, quæ timentur, propulsanda paratißimum.* Tuas *literas exspectabo, cum ut quid agas, tum ut, ubi sis, sciam.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

ME ET *incommoda ualetudo, qua iam emerseram, ut pote cum sine febri laborassem, &* Pontinij *exspectatio, de quo adhuc ne rumor quidem uenerat, tenebat duodecimum iam diem* Brundusii: *sed cursum exspectabamus. tu si modo es* Romæ, *(uix enim puto) sin es, hoc uehementer animaduertas uelim.* Romæ *acceperam literas,* Milonem *meum queri per literas iniuria meam, quod* Philotimus *socius esset in bonis suis. id ego ita fieri uolui de* C. Duronij *sententia, quem & amicissimum* Miloni *perspexeram, & talem uirum, qualem tu iudicas, cognoram. eius autem consilium, meumq; hoc fuerat; primum, ut in potestate nostra esset res; ne illum malus emptor alienis mancipijs, quæ permulta secum habet, spoliaret: deinde, ut

Faustæ, cui cautum ille esse uoluisset, ratum esset. erat etiam illud, ut ipsi nos, si quid seruari posset, quam facillime seruaremus. nunc rem totam perspicias uelim. nobis enim scribuntur sæpe maiora. sed, si ille queritur, si scribit ad amicos, si idem Fausta uult: Philotimus, ut ego ei coram dixeram, mihiq; ille receperat, ne sit inuito Milone in bonis: nihil nobis fuerat tanti. sin hæc leuiora sunt, tu iudicabis. loquere cum Duronio. scripsi etiam ad Camillum, ad Lamiam, eoq; magis, quod non confidebam, Romæ te esse. summa erit hæc: statues, ut ex fide, fama req; mea uidebitur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

ACTIVM uenimus ad XVII. Kal. Quinct. cum quidem & Corcyræ, & Sybotis muneribus tuis, quæ & Areus, & meus amicus Eutychides opipare, & φιλοπροσηνέστατα nobis concesserāt, epulati essemus Saliarem in modum. Actio maluimus iter facere pedibus, qui incommodißime nauigassemus: & Leucaten flectere, molestum uidebatur. actuarijs autem minutis Patras accedere sine his impedimentis, non satis uisum est decorum. Ego, ut sæpe tu me currentem hortatus es, quotidie meditor: præcipio meis: faciam denique, ut summa modestia, & summa abstinentia munus hoc extraordinarium traducamus. Parthus, uelim, quiescat, & fortuna nos iuuet: nostra præstabimus. Tu, quæso, quid agas, ubi quoque hoc tempore futurus sis, quales res nostras Romæ reliqueris, maxime de CXX, & de DCCC, cura, ut sciamus. id unis diligenter literis datis, quæ ad

me utique perferantur, consequere. Illud tamen (quoniam nunc abes, cum id non agitur: aderis autem ad tempus, ut mihi scripsisti (memento curare per te, & per omnes nostros, inprimis per Hortensium, ut annus noster maneat suo statu; nequid noui decernatur. hoc tibi ita mando, ut dubitem, an etiam te rogem, ut pugnes, ne intercaletur. sed non audeo tibi omnia onera imponere. annum quidem utique teneto. Cicero meus, modestißimus, & suauissimus puer, tibi salutem dicit. Dionysium semper equidem, ut scis, dilexi, sed quotidie pluris facio, & mehercule in primis, quod te amat, nec tui mentionem intermitti sinit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

VT Athenas ad XV. Kal. Quinct. ueneram, exspectabam ibi iam quartam diem Pontinium, neque de eius aduentu certi quidquam habebam: eram autem totus, crede mihi, tecum: & quamquam sine ijs per me ipse, tamen acrius, uestigijs tuis monitus, de te cogitabam. quid quæris? non mehercule alius ullus sermo, nisi de te. sed tu aliquid de me ipso scire fortasse mauis. hæc sunt. Adhuc sumptus nec in me aut publice, aut priuatim, nec in quemquam comitum. nihil accipitur lege Iulia, nihil ab hospite. persuasum est omnibus meis, seruiendum esse famæ meæ. belle adhuc. hoc animaduersum, Græcorum laude, & multo sermone celebratur. quod superest, elaboratur in hoc a me, sicut tibi sensi placere. sed hæc tum laudemus, cum erunt perorata. Reliqua sunt eiusmodi, ut meum consilium sæpe reprehendam, quod non aliqua ratione ex hoc

negotio emerserim. o rem minime aptam meis moribus. o illum uerum, ἔρδοιτίς dices, quid adhuc? non dum enim in negotio uersaris. nescio, & puto molestiora restare. sed hæc ipsa fero quidem fronte, ut puto, & uolo, bellissime; sed angor intimis sensibus: ita multa uel iracunde, uel insolenter, uel in omni genere stultitiæ insulse, arroganter & dicuntur, & tacentur quotidie. quæ, non, quo te cælem, non perscribo, sed quia δυσεκφόρητα sunt. itaque admirabere meam βαθύτητα, cum salui redierimus: tanta mihi μελέτη huius uirtutis datur. Ergo hæc quoque hactenus: etsi mihi nihil erat propositum ad scribendum; quia quid ageres: ubi terrarum esses, ne suspicabar quidem: nec hercule umquam tamdiu ignarus rerum mearum fui; quid de Cæsaris, quid de Milonis nominibus actum sit. hac non modo nemo, sed ne rumor quidem quisquam; ut sciremus, in rep. quid ageretur. quare si quid erit, quod scias de iis rebus, quas putabis scire me uelle, per mihi gratum erit, si id curaris ad me perferendum. Quid est præterea? nihil sane, nisi illud ualde me Athenæ delectarunt: turbæ duntaxat? & urbis ornamentum, & hominum amores in te, in nos quadam beneuolentia; sed multum ea philosophia, ἄνω, καὶ κάτω: siquidem est in Aristo, apud quem eram: nam Xenonen tuum, uel nostrum potius, Quincto concesseram: tamen propter uicinitatem totos dies simul eramus inuicem. Cum primum poteris, tua consilia ad me scribas; ut sciam, quid agas, ubi quoque, & maxime quando Romæ futurus sis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. II

HVI, toties ne me literas dedisse Romam, cum ad te nullas darem? at uero posthac frustra potius dabo, quam, si recte dari potuerint, committam, ut non dem. Ne prouincia nobis prorogetur, per fortunas, dum ades, quid quid prouideri potest, prouide. non dici potest, quam flagrem desiderio urbis, quam uix harum rerum insulsitatem feram. Marcellus fedendi comes; etsi ille magistratum non gesserit, erit tamen transpadanus. ita mihi uidetur non minus stomachi nostro Cæsari fecisse. sed hoc ipse uiderit. Pompeius mihi quoque uidebatur, quod scribis Varronem dicere, in Hispaniam certe iturus, id ego mini me probabam: qui quidem Theophani facile persuasi, nihil esse melius, quam illud, nusquam illum discedere. ergo Græcus incumbet. ualet autem auctoritas eius apud illum plurimum. Ego has prid. non. Quinct. proficiscens Athenis dedi, cum ibi decem ipsos fuissem dies. uenerat Pontinius. nam Cn. Volusius aderat quæstor. tuus unus Tullius aberat. ἄφρακτα Rhodiorum, & dicrota Mytilenæorum habebam, & aliquid ἐπίκωπον. De Parthis erat silentium. quod superest, dij iuuent. Nos adhuc iter per Græciam summa cum admiratione fecimus. nec mehercule habeo, quod adhuc quem accusem meorum. uidentur mihi nosse nos, nostram caussam, et condicionem profectionis suæ. plane seruiunt existimationi meæ. quod superest, si uerum illud est, οἵα τ' ἂν δέσποινα, certe permanebunt. nihil enim a me fieri ita uidebunt, ut sibi sit delinquendi locus: sin id parum profuerit, fiet aliquid

a nobis seuerius; nam adhuc lenitate dulces sumus; & , ut spero, proficimus aliquantum. sed ego hanc, ut singuli dicunt, ἀνεξίαν in unum annum meditatus sum. pro inde pugna; ne, si quid prorogatum sit, turpis inueniar. Nunc redeo ad quæ mihi mandas. In præfectis excusatio. ijs, quos uoles, deferto: non ero tam μετέωρος, quam in Appuleio fui. Xenonem tam diligo, quam tu: quod ipsum sentire certo scio. Apud Patronem, & reliquos Barones te in maxima gratia posui: & hercule merito tuo feci: nam mihi is ter dixit, te scripsisse ad se, mihi ex illius literis rem illam curæ fuisse. quod ei per gratum erat. sed cum Patro mecum egisset, ut peterem a uestro Ariopago; ὑπομνηματισμὸν tollerent, quem Polycharmo prætore fecerant: commodius uisum est & Xenoni, & post ipsi Patroni, me ad Memmium scribere, qui pridie, quam ego Athenas ueni, Mitylenas profectus erat, ut is ad suos scriberet, posse id sua uoluntate fieri. non enim dubitabat Xeno, quin ab Ariopagitis inuito Memmio impetrari non posset. Memmius autem ædificandi consilium abiecerat, sed erat Patroni iratus. itaque scripsi ad eum accurate: cuius epistolæ misi ad te exemplum. Tu uelim, Piliam meis uerbis consolere. indicabo enim tibi: tu illi nihil dixeris. accepi fasciculum, in quo erat epistola Piliæ: abstuli, aperui, legi: ualde scripta est συμπαθῶς. Brundisio quæ tibi epistolæ redditæ sunt sine mea, tum uidelicet datæ, cum ego me non belle haberem. nam illam νομανδρίαν excusationem ne acceperis. Cura, ut omnia sciam, sed maxime, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 12

NEGOTIVM *magnum est nauigare, atque id mense Quinct. sexto die Delum Athenis uenimus. pridie non. Quinct. a Piraeo ad Zostera, uento molesto, qui nos ibidem nonis tenuit. ad* VIII. *id. ab Ceo iucunde. inde Gyarum saeuo uento, non aduerso: hinc Scyrum, inde Delum, utroque citius, quam uellemus, cursum confecimus. iam nosti* ἄφρακτα *Rhodiorum. nihil, quod minus fluctum ferre possit. itaque erat in animo nihil festinare, Delo nec me mouere, nisi omnia* ἀκρωτήρια *iura uidissem. De Messala ad te statim, ut audiui, De Gyaro dedi literas, & id ipsum consilium nostrum etiam ad Hortensium: cui quidem ualde* συνηγωνίων, *sed tuas de eius iudicij sermonibus, & mehercule omni de reip. statu literas exspecto,* πολιτικώτερον *quidem scripta, (quoniam meos cum Thallumeto nostro peruolutas libros) eiusmodi inquam literas, ex quibus ego, non quid fiat, (nam id uel Helonius, uir grauissimus, potest efficere, cliens tuus) sed quid futurum sit, sciam. Cum haec leges, habebimus consules. omnia perspicere poteris, de Caesare, de Pompeio, de ipsis iudicijs. Nostra autem negotia, quoniam Romae commoraris, amabo te, explica. Cui rei fugerat me rescribere, destrue salinarum plane rogo. De aqua, si quid poterit fieri, eo sis animo, quo soles esse: quam ego cum mea sponte, tum tuis sermonibus aestimo plurimi. ergo quid conficies. Praeterea, si quid Philippus rogauit; quod in tua re faceres, id uelim facias. Plura scribam ad te, cum constitero: nunc eram plane in medio mari. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 13

EPHESVM uenimus ad XI. Kal. Sext. sexagesimo, & quincto post pugnam Bouillam. nauigauimus sine timore, & sine nausea, sed tardius propter aphractorum Rhodiorum imbecillitatem. De concursu legationum, priuatorum, & de incredibili multitudine, quæ mihi iam Sami, sed mirabilem in modum Ephesi præsto fuit, aut audisse te puto, aut quid ad me attinet? ueruntamen decumanis uenissem cũ imperio, Græci quasi Ephesio prætori se alacres obtulerunt. ex quo te quo te intelligere certo scio, multorum annorum ostentationes meas nunc in discrimen esse adductas. sed, ut spero, utemur ea palæstra, quam a te didicimus; omnibusq; satisfaciemus; et eo facilius, quod in nostra prouincia confectæ sunt pactiones. Sed hactenus, præsertim cum cenanti mihi nunciaret Sextius, se de nocte proficisci. Tua negotia Ephesi curæ mihi fuerunt: Thermoque, tametsi ante aduentum meum liberalissime erat pollicitus tuis omnibus, tamen Philogenem, & Seium Rhodium, & Apollonicensem Xenonem commendaui. omnino omnia se facturum recepit. Ego præterea rationem Philogeni permutationis eius, quam tecum feci, edidi. Ergo hæc quoque hactenus. redeo ad urbana. Per fortunas (quoniam Romæ manes) primum illud præfulci, atque præmuni, quæso, ut simus annui; ne intercaletur quidem: deinde exhauri mea mandata, maximeque, si quid potest, de illo domestico, scrupulum quem non ignoras; deinde de Cæsare: cuius in cupiditatem te auctore incubuit; nec me pi-

get. & si intelligis, quam meum sit scire, & curare, quid in rep. fiat: fiat autem? immo uero etiam quid futurum sit: perscribe ad me omnia, sed diligentissime, in primisq; quid iudiciorum status aut factorum aut futurorum etiam laboret. De aqua, si curæ est, si quid Philippus aget, animaduertas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

ANTE, quam aliquo loco consedero, neque longas a me, neque semper mea manu literas exspectabis. cum autem erit spatium, utrumque præstabo. nunc iter conficiebamus æstuosa, & puluerulenta uia: dederam Epheso pridie: has dedi Trallibus. In prouincia mea fore me putabam Kal. Sext. ex ea die, si me amas, παράγγελμα ἐνιαύσιον commoueto. tamen interea hæc quæ uellem, mihi afferebantur: primum otium Parthicum, deinde confectæ pactiones publicanorum, postremo seditio militum sedata ab Appio, stipendiumq; eis usque ad idus Quinct. persolutum. Nos Asia accepit admirabiliter. aduentus noster ne nummo quidem sumptui fuit. spero meos omnes seruire laudi meæ: tamen magno timore sum: sed bene speramus. omnes iam nostri, præter Tullium tuum, uenerunt. erat mihi in animo recta proficisci ad exercitum, æstiuos menses reliquos rei militari dare hibernos iurisdictioni. Tu, uelim, si me nihilominus nosti curiosum in rep. quam te, scribas ad me omnia, quæ sint, quæ ue futura sint. nihil mihi gratius facere potes: nisi tamen id erit mihi gratissimum, si quæ tibi mandaui, confeceris; in primis, quid illud

ἐνδόμυχον: quo mihi scis nihil esse carius. Habes epi-lam plenam festinationis, & pulueris. reliquæ subtiliores erunt. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15.

LAODICEAM ueni pridie kal. Sext. ex hoc die clauum amouebis. nihil exoptatius aduentu meo, nihil carius. sed est incredibile, quam me negotij tædeat. non habeat satis magnũ campũ ille tibi non ignotus cursus animi, et industriæ meæ? præclara opera cessent? quippe ius Laodiceæ me dicere, cũ Romæ A. Plotius dicat? & cũ exercitum noster amicus habeat, tantum me nomen habere duarum legionum exsilium? denique hæc non desidero: lucem, forum, urbem, domum, uos desidero. sed feram, ut potero: sim modo annuus. si prorogatur, actum est. uerum perfacile resisti potest. tu modo Romæ sis. Quæris, quid hic agam: ita uiuam, ut maximos sumptus facio. mirifice delector hoc instituto. admirabilis abstinentia ex præceptis tuis: ut uerear, ne illud, quod tecum permutaui, uersura mihi soluendum sit. Appij uulnera non refrico: sed apparent, nec oculi possunt. iter Laodicea faciebam ad III. non. Sext. cum has literas dabam, in castra Lycaoniam, inde ad Taurum cogitabam, ut cum Morphagene signis collatis, si possem, de seruo tuo deciderem. clitellæ boui sunt impositæ. plane non est nostrum onus: sed feremus. modo, si me amas, sim annuus. adsis tu ad tempus, ut senatum excites. mirifice sollicitus sum, quod iam diu ignota sunt mihi ista omnia. quare, ut ad te ante scripsi,

cum cetera, tum resp. cura, ut mihi nota sit. Plura scribam alias. tarde tibi redditurο, sed dabam familiari homini, ac domestico, C. Andronico Puteolano. tu autem sæpe dare tabellarijs publicanorum poteris, pro magistris scripturæ, & portus, & nostrarum dioecesium. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

ETSI *in ipso itinere, & uia discedebant publicanorum tabellarij, & eramus in cursu: tamen surripiendum aliquid putaui spatij, ne me immemorem mandati tui putares. itaque subsedi in ipsa uia, dum hæc, quæ longiorem desiderant orationem, summatim tibi perscriberem. Maxima exspectatione in perditam, & plane euersam in perpetuum prouinciam nos uenisse scito pridie kal. Sext. moratus triduum Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnadem. audiuimus nihil aliud, nisi imperata ἐπικεφάλαια soluere nõ posse: possessiones omniũ uẽditas: ciuitatum gemitus, ploratus, monstra quædam non hominis, sed feræ nescio cuius immanis. quid quæris? tædet omniũ nos uitæ: leuãtur tamẽ miseræ ciuitates, quod nullus fit sumptus in nos, neque in legatos, neque in quæstorem, neque in quemquam. scito, non modo nos fœnum, aut quod lege Iulia dari solet, non accipere, sed ne ligna quidem; nec præter quattuor lectos & tectum, quemquam accipere quidquam; multis locis ne tectum quidem, & in tabernaculo manere plerumque. itaq; incredibilem in modum concursus fiunt ex agris, ex uicis, ex domibus omnibus mehercule etiam, aduentu nostro. reuiuiscunt iustitia, abstinentia, clementia tui Ciceronis: itaque opi-*

niones

niones omnium superauit. Appius, ut audiuit nos ueni re, in ultimam prouinciam se coniecit Tarsum usque: ibi forum agit. De Partho silentium est: sed tamen concisos equites nostros a barbaris nunciabant ij, qui ueniebant. Bibulus ne cogitabat quidem etiam nunc in prouinciam suã accedere. id autem facere ob eam caussam dicebant, quod tardius uellet decedere, Nos in castra properabamus, quæ aberant bidui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

ACCEPI Romæ sine epistola tua fasciculum literarum, in quo, si modo ualuisti, & Romæ fuisti, Philotimi duco esse culpam, non tuam, hanc epistolam dictaui sedens in rheda, cum in castra proficiscerer, ab quibus aberam bidui. paucis diebus habebam certos homines, quibus darem literas: itaque eo me seruari. Nos, tamen etsi hoc te ex alijs audire malo, sic in prouincia nos gerimus, quod ad abstinentiam attinet, ut nullus teruntius insumatur in quemquam. id fit etiam & legatorum, & tribunorum, & præfectorum diligentia: nam omnes mirifice συμφιλοδοξοῦσιν gloriæ meæ. Lepta noster mirificus est. Sed nunc propero. perscribam ad te paucis diebus omnia. Cicerones nostros Deiotarus filius, qui rex ab senatu appellatus est, secum in regnum. dum in æstiuis nos essemus, illum pueris locum esse bellißimum duximus. Sextius ad me scripsit, quæ tecum esset de mea domestica, & maxima cura locutus, & quid tibi esset uisum. amabo te, incumbe in eam rem, & ad me scribe, quid & possit, & tu censeas. Idem scri-

psit, Hortensium de prorogando nostra prouincia dixisse nescio quid. mihi in Cumano, diligentissime, se, ut annui essemus, defensurum receperat. si quidquam me amas, hunc locum ama. dici non potest, quam inuitus a uobis absim. & simul hanc gloriam iustitiæ, & abstinentiæ fore illustriorem spero, si cito decesserimus. id quod Scæuolæ contigit; qui solos nouem menses Asiæ præfuit. Appius noster, cum me aduentare uideret, profectus est Tarsum usque Laodiceam. ibi forum agit, cum ego sum in prouincia. quam eius iniuriam non insector. satis enim habeo negotij in sanandis uulneribus, quæ sunt imposita prouinciæ. quod, do operam, ut faciam quamminima illius contumelia. sed hoc Bruto nostro uelim dicas, illum fecisse non belle, qui aduentu meo, quam longissime potuerit, discesserit.

CICERO S. D. ATTICO. 18

QVAM *uellem, Romæ esses, si forte non es. nihil enim certi habebamus, nisi accepisse nos tuas literas ad XIV. kal. Sext. datas, in quibus scriptum esset, te in Epirum iturum circiter Kal. Sext. sed, siue Romæ es, siue in Epiro, Parthi Euphratem transierunt duce Pacoro, Orodis Parthorum regis, filio, cunctis referto copijs. Bibulus nondum audiebatur esse in Syria. Cassius in oppido Antiochiæ cum omni exercitu. nos in Cappadocia ad Taurum cum exercitu ad Cybistra. hostis in Cyrrhestica, quæ Syriæ pars proxima est prouinciæ meæ. his de rebus scripsi ad senatum. quas literas, si Romæ es, uidebis, putes ne reddendas: & multa, immo omnia.*

quorum κεφάλαιον, ne quid inter cæſa, & porrecta, ut aiunt, oneris mihi addatur, aut temporis. nobis enim, hac infirmitate exercitus, inopia ſociorum, præſertim fidelium, certisſimum ſubſidium eſt hiems, ea ſi uenerit, nec illi ante in meam prouinciam tranſierint. unum uereor, ne ſenatus propter urbanarum rerum metum Pompeium nolit dimittere. quod ſi alium ad uer mittit, non laboro. nobis modo temporis ne quid prorogetur. Hæc igitur, ſi Romæ es. ſin abes, aut etiam ſi ades; hæc negotia ſic ſe habent. Stamus animis; &, quia conſilijs, ut uidemur, bonis utimur, ſperamus etiam manu. tuto conſedimus, copioſo a frumento, Ciliciam prope conſpiciente, expedito ad mutandum locum, paruo exercitu, ſed, ut ſpero, ad beneuolentiam erga nos conſentiente: quem nos, Deiotari aduentu cum ſuis omnibus copis, duplicaturi eramus. ſocijs multo fidelioribus utimur, quam quiſquam uſus eſſet: quibus incredibilis uidetur & noſtra manſuetudo, & abſtinentia. delectus habetur ciuium Romanorum: frumentum ex agris in loca tuta comportatur. ſi fuerit occaſio, manu; ſin minus, locis nos defendemus. quare bono animo es. uideo enim te, &, qua ſi coram adſis, ita cerno συμπάθειαν amoris tui. ſed te rogo, (ſi ullo pacto fieri poterit) ſi integra in ſenatu noſtra cauſſa ad Kal. Ian. manſerit, ut Romæ ſis menſe Ianuario. profecto nihil accipiam iniuriæ, ſi tu aderis. amicos conſules habemus, noſtrum tribunum pl. Furnium. uerum tua eſt opus aſſiduitate, prudentia, gratia. tempus eſt neceſſarium: ſed turpe eſt, me pluribus uerbis agere tecum. Cicerones noſtri ſunt apud Deiotarum: ſed, ſi opus erit, deducentur Rhodum. Tu, ſi es Ro-

me; ut soles diligentissime: sin in Epiro; mitte tamen ad nos de tuis aliquem tabellarium; ut & tu, quid nos agamus, & nos, quid tu agas, quid'q; acturus sis, scire possimus. Ego tui Bruti rem sic ago, ut suam ipse non ageret. sed iam exhibeo pupillum, neque defendo: sunt enim negotia & lenta, & inania. faciam tamen satis, tibi quidem, cui difficilius est, quam ipsi: sed certe satisfaciam utrique. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

OBSIGNARAM iam epistolam, eam quam puto te modo perlegisse, scriptam mea manu, in qua omnia continentur, cum subito Appij tabellarius ad XI. Kal. Oct. septimo quadragesimo die Roma celeriter (hui tam longe) mihi tuas literas reddidit. ex quibus non dubito, quin, ut Pompeium exspectaris, dum Arimino rediret, etiam in Epirum profectus sis: magis'q; uereor, ut scribis, ne in Epiro sollicitus sis non minus, quam nos hic sumus. De Atiliano nomine scripsi ad Philotimum ne appellaret Messalam. Itineris nostri famam ad te peruenisse lætor, magis'q; lætabor, si reliqua cognoris. Filiolam tuam tibi iam Romæ iucundam esse gaudeo; eam'q;, quam numquam uidi, tamen & amo, & amabilem esse certo scio. Etiam atque etiam uale. De Patrone, & tuis condiscipulis, quæ de Tarentinis in militia laboraui, ea tibi grata esse gaudeo. Quod scribis libenter, repulsam tulisse eum, qui cum sororis tuæ filij patruo certaret: magni amoris signum: itaque me etiam admonuisti ut gauderem. nam mihi in mentem non uene-

rat. non credo, inquis, ut libet: sed plane gaudeo: quoniam τὸ νεμεσᾷν interest τοῦ φθονεῖν. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

SATVRNALIBVS *mane se mihi Pendentissæ dediderunt, septimo, & quinquagesimo die, postquam oppugnare eos cœpimus. qui (malum) isti Pendentissæ, qui sunt? inquies: nomen audiui numquam. quid ego faciam? num potui Ciliciam, Aetoliam, aut Macedoniam reddere? hoc iam sic habeto, nec hoc exercitu hic tanta negotia geri potuisse: quæ cognosce ἐν ἐπιτομῇ. sic enim concedis mihi proximis literis. Ephesum ut uenerim, nosti; qui etiam mihi gratulatus es illius diei celebritate: qua nihil me umquam delectauit magis. inde opidis, ijs, quæ erant, mirabiliter accepti, Laodiceam prid. kal. Sext. uenimus. ibi morati biduum, perillustres fuimus, honorificisq; uerbis omnes iniurias reuellimus superiores. quod * Dein Apameæ quinque dies morati, Synnadis triduum, Philomeli quinque dies, Iconij decem fecimus, nihil ea iurisdictione æquabilius, nihil lenius, nihil grauius. inde ad castra ueni ad VII. kal. Sept. ad III. exercitum lustraui apud Iconium. ex his castris, cum graues de Parthis nuncij uenirent, perrexi in Ciliciam per Cappadociæ partem eam, quæ Ciliciam attingit, eo consilio, ut Armenius Artauasdes, & ipsi Parthi Cappadocia se excludi putarent. cum dies quinque ad Cybistra Cappadociæ castra habuissem, certior sum factus, Parthos ab illo aditu Cappadociæ longe abesse, Ciliciæ magis im-*

mihi ere: itaque confestim iter in Ciliciam feci per Tauri-pylas: Tarsum ueni ad III. non. Oct. inde ad Amanum contendi, qui Syriam a Cilicia aquarum diuortio diuidit, qui mons erat hostium plenus sempiternorum. hic ad III. id. oct. magnũ numerũ hostiũ cæcidimus: castella munitissima, nocturno Pontinij aduentu, nostro matutino, cepimus, incendimus, imperatores appellati sumus: castra paucos dies habuimus, ea ipsa, quæ contra Darium habuerat apud Issum Alexander, imperator haud paullo melior, quam aut tu, aut ego. ibi dies quinque morati, direpto, & uastato Amano, inde discessimus. Interim (scis enim quædam πανικὰ dici, item τὰ κενὰ τοῦ πολέμου) rumore aduentus nostri, & Cassio, qui Antiochia tenebatur, animus accessit, & Parthis timor iniectus est. itaque eos cedentes ab opido Cassius insecutus, rem bene gessit. qua in fuga, magna auctoritate, Osaces, dux Parthorum, uulnus accepit, eoq́; interijt paucis post diebus. erat in Syria nostrum nomen in gratia. uenit interim Bibulus. credo, uoluit appellatione hac inani nobis esse par. in eodem Amano cœpit laureolam in mustaceo quærere. at ille cohortem primam totam perdidit, centurionemq́; primipili, nobilẽ sui generis, Asinium Dentonem, et reliquos cohortis eiusdem, & Sext. Lucilium, T. Gauij Cæpionis, locupletis, & splendidi hominis, filium, tribunum mil. sane plagam odiosam acceperat cum re, tum tempore. Nos Pindenissum quod opidum munitissimum Eleutherocilicum omnium memoria in armis fuit, (feri homines, & acres & omnibus rebus ad defendendum parati) cinximus uallo, & fossa, aggere maximo, uineis, turre altissima, magna tormentorum

copia, multis sagittarijs, magno labore, apparatu, multis saucijs nostris, incolumi exercitu, negotium confecimus. hilara sane Saturnalia. militibus quoque, equis exceptis, reliquam prædam concessimus. mancipia ueniebant Saturnalibus tertijs. cum hæc scribebam in tribunali, res erat ad HS C X X. *hinc exercitum in hiberna agri male pacati deducendum* Quincto *fratri dabam. ipse me* Laodiceam *recipiebam.* Hæc *adhuc. sed ad præterita reuertamur.* Quod *me maxime hortaris, & , quod pluris est, quam omnia, in quo laboras, ut etiam* Ligurino μώμῳ *satisfaciam: moriar, si quidquam fieri potest elegantius. nec tamen ego hanc continentiam appello, quæ uirtus uoluptati resistere uidetur. ego in uita mea nulla umquam uoluptate tanta sum affectus, quanta afficior hac integritate. nec me tam fama, quæ summa est, quã res ipsa, delectat. quid quæris? fui tanti: me ipse non noram: nec satis sciebam, quid in hoc genere facere possem: recte* πεφυσίωμαι. *nihil est præclarius. interim hæc* λαμπρά. Ariobarzanes *opera mea uiuit, regnat.* ἐν παρόδῳ, *consilio, & auctoritate, & quod insidiatoribus eius,* ἀπρόσιτον *me, non modo* ἀδωροδόκητον *præbui, regem, regnumq́; seruaui. interea e* Cappadocia *ne pilum quidem:* Brutum *abiectum, quantum potui, excitaui: quem non minus amo, quam tu; pæne dixi, quam te. atque etiam spero toto anno imperij nostri teruncium sumptus in prouincia nullum fore.* Habes *omnia. nunc publice literas* Romam *mittere parabam. uberiores erunt, quam si ex* Amano *misissem. at te* Romæ *non fore? sed est totum, quid* Kal. Martij *futurum sit. uereor enim, ne, cum de prouincia agetur, si* Cæsar *resistet, nos retineamur. his tu si adess-*

ses, nihil timerem. Redeo ad urbana; quæ ego diu ignorans, ex tuis iucundissimis literis ad V. kal. Ian. denique cognoui. eas diligentissime Philogenes, libertus tuus, curauit, perlonga, & non satis tuta uia, perferendas. nam quas Lenij pueris scribis datas, non acceperam. iucunde de Cæsare, & quæ senatus decreuit, & quæ tu speras. quibus ille si cedit, salui sumus. Incendio Pletoriano quod Leius adustus est, minus moleste fero. Lucceius de Q. Cassio cur tam uehemens fuerit, & quid actum sit, aueo scire. Ego, cum Laodiceam uenero, Quincto, sororis tuæ filio, togam puram iubeor dare: cui moderabor diligentius. Deiotarus, cuius auxilijs magnis usus sum, ad me, ut scripsit, cum Ciceronibus Laodiceam uenturus erat. Tuas etiam Epiroticas exspecto literas; ut habeam rationem non modo negotij, uerum etiam otij tui. Nicanor in officio est, & à me liberaliter tractatur: quem ut puto, Romam cum literis publicis mittam; ut & diligentius perferantur, idem ad me certa de te, & a te referat. Alexis quod mihi toties salutem ad scribit, est gratum: sed cur non suis literis idem facit, quod meus ad te Alexis facit? Phemio quæritur κέρας. Sed hæc hactenus. Cura, & ut sciam, quod cogites Romam. etiam atque etiam uale. Tua, tuosq; Thermo & præsens Ephesi diligentissime commendaram, & nunc per literas ipsumq; intellexi esse perstudiosum tui. Tu uelim, quod antea ad te scripsi, de domo Pammenis, des operam, ut quod tuo, meoq; beneficio puer habet, cures, neque ratione conuellatur. utrique nostrum existimo, tum mihi erit pergratum.

CICERO S. D. ATTICO. 18

TE in Epirum saluum uenisse, & ut scribis, ex sententia nauigasse, uehementer gaudeo: non esse Romæ meo tempore pernecessario, submoleste fero. hoc me tamen consolor, quod non spero te istic iucunde hiemare, & libenter requiescere. Cassius, frater Q. Cassij, familiaris tui, pudentiores illas literas miserat, de quibus tu ex me requiris, quid sibi uolerint, quam eas, quas postea misit, quibus per se scribit confectum esse Parthicum bellum, recesserāt illi quidem ab Antiochia ante Bibuli aduentum, sed nullo nostro εὐημερήματι. hodie uero hiemant in Cyrrhestica, maximumq; bellum impendet. nam & Orodis, regis Parthorum, filius in prouincia nostra est: nec dubitat Deiotarus, cuius filio pacta est Artuasdis filia; ex quo sciri potest, quin cum omnibus copijs ipse prima estate Euphratrem transiturus sit. quo autem die Cassij literæ uictrices in senatu recitatæ sunt, idest, non. Oct. eodem meæ tumultum nunciantes. Axius noster ait nostras auctoritatis plenas fuisse; illis negat creditum. Bibuli nondum erant allatæ: quas certo scio plenas timoris fore. Ex ijs rebus hoc uereor, ne, cum Pompeius propter metum rerum nouarum nusquam dimittatur, Cæsari nullus honos a senatu habeatur; dum hic nodus expediatur, non putet senatus, nos ante, quam successum sit oportere decedere, nec in tanto motu rerum tantis prouincijs singulos legatos præesse. hic, ne quid mihi prorogetur quod ne intercessor quidem sustinere possit horreo, atque eo magis, quod tu abes, qui consilio, gratia

studio multis rebus occurreres. sed dices me ipsum mihi sollicitudinem struere. cogor: & uelim ita sit; sed omnia me tuo. etsi bellum ἀκροτελεύτιον habet illa tua epistola, quam dedisti nauseans Buthroto; TIBI, VT VIDEO, ET SPERO NVLLA AD DECEDENDVM MORA. mallem, VT VIDEO: nihil opus fuit, VT SPERO. acceperam autem satis celeriter Iconij per publicanorum tabellarios a Lentuli triũpho datas. in his γλυκύπικρον illud confirmas, moram mihi nullam fore. deinde addis, si quid secus, te ad me fore uenturum. pungunt me dubitationes tuæ. simul & uides, quas acceperim literas. nam quas Hemoni centurioni Scamulæ ipse scribis te dedisse, non accepi. Lenij pueris te dedisse, sæpe ad me scripseras. eas Laodiceæ denique, cũ eo ueníssem, III. id Febr. Lenius mihi reddidit, datas ad X. Kal. Oct. Lenio tuas commendationes, & statim uerbis, & re aliquo tempore probabo. hæ literæ ceteráue tera habebant, unum hoc nouum, de Cibyratis pantheris. multum te amo, quod respondisti M. Octauio, te non putare: sed posthac omnia, quæ certa non erunt, pro certo negato. nos enim & nostra sponte bene firmi, & mehercule auctoritate tua inflammati uicimus omnes (hoc tu ita reperies) cũ abstinentia, tum iustitia, facilitate, clementia. caue putes quidquam homines magis umquam esse miratos, quam nullum teruncium, me obtinente prouinciam, sumptus factum esse nec in remp. nec in quemquam meorum, præterquam in L. Tullium legatum. is, ceteroqui abstinens, (sed Iulia lege transita, semel tamen in diem, non, ut alij solebant, omnibus uicis: præter eum semel, nemo accepit) facit ut mihi excipiendus sit, cum teruncium nego

sumptus factum. præter eũ accepit nemo. has a nostro Q. Titinio sordes accepimus. Ego, æstiuis confectis, Quinctum fratrem hibernis, & Ciliciæ præfeci. Q. Volusiũ, tui Tiberij generum, certum hominem, sed mirificæ abstinentem, misi in Cyprum, ut ibi pauculos dies esset, ne ciues Romani pauci, qui illic negotiantur, ius sibi dictum negarent. nam euocari ex insula Cyprios non licet. ipse in Asiam profectus sum Tarso nonis Ian. non mehercule dici potest, qua admiratione Ciliciæ ciuitatum, maximeq; Tarsensium. postea uero quam Taurum transgressus sum, mirifica exspectatio Asiæ nostrarum diœcesium, quæ sex mẽsibus imperij mei nullas meas acceperat literas, numquã hospitem uiderat. illud autem tempus quotannis ante me fuerat in hoc quæstu. ciuitates locupletes, ne in hiberna milites reciperent, magnas pecunias dabant: Cyprij talenta Attica CC. qua ex insula (non ὑπερβολικῶς, sed uerißime loquor) nummus nullus me obtinente erogabatur. ob hæc beneficia, quibus illi obstupescunt, nullos honores mihi, nisi uerborũ, decerni sino: statuas, eana, τέθριππα * prohibeo. nec sum in ulla alia re molestus ciuitatibus, sed fortasse tibi, qui hæc prædicem de me. perfer, si me amas: tu enim me hæc facere uoluisti. Iter igitur ita per Asiam feci, ut etiam fames, qua nihil miserius est, quæ tum erat in hac mea Asia, (messis enim nulla fuerat) mihi optanda fuerit. quacunque iter feci, nulla ui, nullo iudicio, nulla contumelia, auctoritate, & cohortatione perfeci, ut Græci, & ciues Romani, qui frumentum cõpresserant, magnum numerum populis pollicerentur. Idibus Feb. quo die has literas dedi, forum instituera magere Laodiceæ Cybiraticum, & Apamensæ: ex idibus

Mart. ibidem Synnadense, Pamphilium, cum Phemio dispiciam κέρας Aonium; Isauricum: ex idibus Mai. in Ciliciam, ut ibi Iunius consumatur. uelim tranquille a Parthis. Quinctilis, si erit, ut uolumus, in itinere est, per prouinciam redeuntibus, consumendus. uenimus enim in prouinciam, Laodiceam, Sulpicio, & Marcello coss. prid. kal. Sext. inde nos oportet decedere ad IV. Kal. Sext. primum contendam a Quincto fratre, ut se præfici patiatur: quod & illo, & me inuitissimo fiet: sed aliter honeste fieri non potest, præsertim cũ, uirũ optimũ, Pontiniũ ne nunc quidem retinere poßim, rapit enim hominẽ Postumius Romam, fortasse etiam Postumia. Habes consilia nostra: nunc cognosce de Bruto. Familiares habet Brutus tuus quosdam creditores Salaminiorum, ex Cypro, M. Scaptium, & P. Matinium; quos mihi maiorem in modum commendauit. Matinium non noui. Scaptius ad me in castra uenit. pollicitus sum curaturum me, Bruti caussa ut ei Salaminij pecuniam soluerent. egit gratias. præfecturam petiuit: negaui me cuiquam negotianti dare: quod idem tibi ostenderam: Cn. Pompeio petenti probaram institutum meum: quid dicam, Torquato in Lenio tuo? multis alijs. si præfectus uellet esse syngraphæ caussa, me curaturum, ut exigeret. gratias egit: discessit Appius noster turmas aliquot equitum dederat huic Scaptio, per quas Salaminios coerceret; & eundem habuerat præfectum. uexabat Salaminios. ego equites ex Cypro decedere ijussi. moleste tulit Scaptius. quid multa? ut ei fidem meam præstarem; cum ad me Salaminij Tarsum uenissent, & una Scaptius, imperaui, ut pecuniam soluerent. multa de syngrapha, de Scaptij iniurijs,

negaui me audire: hortatus sum, petiui etiam pro meis in ciuitatem beneficijs, ut negotium conficerent: denique dixi me coacturũ. homines non modo nõ recusare, sed etiam hoc dicere, se a me soluere: quod enim prætori dare consuessent, quoniam ego non acceperam, se a me quodammodo dare; atque etiam minus esse aliquanto in Scaptij nomine, quam in uectigali prætorio. collaudaui homines. recte, inquit Scaptius: sed subducamus summam. interim cum ego in edicto translaticio centesimas me obseruaturum haberem, cum antocismi anniuersario; ille ex syngrapha postulabat quaternas. quid ais? inquam, possum ne contra meum edictum? at ille profert S. C. Lentulo Philippóq; coss. ut, qui Ciliciam obtineret, ius ex illa syngrapha diceret. cohorrui primo: etenim erat interitus ciuitatis. reperio duo S. C. ijsdem consulibus de eadem sygrapha. Salaminij cum Romæ uersuram facere uellent, non poterant; quod lex Gabinia uetabat. tum ij Bruti familiares, freti gratia Bruti, dare uolebant, si sibi S. C. caueretur. fit gratia Bruti S.C. ut ne ue Salaminijs, ne ue qui eis dedisset, fraudi esset. pecuniam numerarunt: & postea uenit in mentem fœneratoribus, nihil se iuuare illud S. C. quod ex syngrapha ius dici lex Gabinia uetaret. tum fit S. C. ut & ea syngrapha esset, quam cæteræ, sed * ut eodem. Cum hæc disseruissem; seducit me Scaptius; ait se nihil contradicere; sed illos putare talenta CC se debere; ea se uelle accipere; debere autem illo paullo minus: rogat, ut eos ad CC perducam. optime, inquam. uoco illos ad me, remoto Scaptio. quid uos? quantum, inquam, debetis? respondent, CVI. refero ad Scaptium. homo clamare. quid opus est? inquam, rationes confera

tis. assiduunt: subducunt: ad nummum conuenit. illi se numerare uelle, urgere ut acciperet. Scaptius me rursus seducit: rogat, ut rem sic relinquam. dedi ueniam homini impudenter petenti, Græcis querentibus. ut in fano deponerent, postulantibus, non concessi. clamare omnes qui aderant, nihil impudentius Scaptio: qui centesimis cum anatocismo contentus non esset: alij, nihil stultius. mihi autem impudens magis, quam stultus, uidebatur. nam aut, bono nomine, centesimis contentus erat; aut, non bono, quaternas centesimas sperabat. Habes meam caussam: quæ si Bruto non probatur; nescio, cur illum amemus: sed auunculo eius certe probabitur, præsertim cum S. C. modo factum sit, puto, postquam tu es profectus, creditorum caussa, ut centesimæ perpetuo fenore ducerentur. hoc quid intersit, si tuos digitos noui, certe habes subductum. in quo quidem ὁδοῦ πάρεργον. Lucceius M. F. queritur apud me per literas, summum esse periculum, ne culpa senatus, his decretis, res ad tabulas nouas perueniat. commemorat, quid olim mali C. Iulius fecerit, cum dieculam dixerit. numquam resp. plus. Sed ad rem redeo. meditare aduersus Brutum caussam meam: si hæc caussa est, contra quam nihil honeste dici potest, præsertim cum integram rem, & caussam reliquerim.

Reliqua sunt domestica. De ἐνδομύχῳ, probo idem, quod tu, Postumiæ filiæ: quoniam Pontidia nugatur. sed uellem adesses. A Quincto fratre his mensibus nihil exspectaris. nam Taurus propter niues ante mensem Iunium transiri non potest. Thermum, ut rogas, creberrimis literis fulcio. P. Valerium negat habere quidquam Deiotarus rex, eumque ait a se sustentari. Cum scies,

Romæ intercalatum sit, nec ne; uelim ad me scribas certum, quo die mysteria futura sint. Litteras tuas minus paullo exspecto, quam si Romæ esses, sed tamen exspecto. Vale.

M. TVLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER VI.

CICERO S. D. ATTICO.

A CCEPI *tuas literas ad quinctum termilia Laodiceæ, quas legi libentissime, plenissimas amoris, humanitatis, officij, diligentiæ. ijs igitur respondebo: sic enim postulas: nec* οἰκονομίαν *meam instituam, sed ordinem conseruabo tuum. Recentissimas a Cybistris te meas literas habere ais, ad X. Kal. Oct. datas: & scire uis, tuas ego quas acceperim. omnes fere, quas commemoras, præter eas, quas scribis Lentuli pueris & Equotutico, & Brundisio datas. quare non* οἴχεται *tua industria, quod uereris, sed præclare ponitur; siquidem id egisti, ut ego delectarer. nam nulla re sum delectatus magis. Quod meam* εὐθύτητα *in Appio tibi, libertatem etiam in Bruto probo; uehementer gaudeo. ac putaram secus. Appius enim ad me ex itinere bis, ter ue* ὑπομεμψιμοίρους *literas miserat: quod quædam a se constituta rescinderem, ut si medicus, cum æ-*

grotus alij medico traditus sit, irasci uelit ei medico, qui sibi successerit, si, quæ ipse in curando constituerit, mutet ille: sic Appius, *cum ἐξ ἀφαιρέσεως prouinciam curarit, sanguinem miserit, quidquid potuit detraxerit, mihi tradiderit enectam, προσανατρεφομένην eam a me non libenter uidet; sed modo succenset, modo gratias agit. nihil enim a me fit cum ulla illius contumelia. tantummodo dissimilitudo meæ rationis offendit hominem. quid enim potest esse tam dissimile, quam, illo imperante, exhaustam esse sumptibus, & iacturis prouinciam; nobis eam obtinentibus, nummum nullum esse erogatum nec priuatim, nec publice? Quid dicam de illius præfectis? comitibus? legatis? etiam de rapinis? de libidinibus? de contumeliis? nunc autem domus mehercule nulla tanto consilio, aut tanta disciplina gubernatur, aut tam modesta est, quam nostra tota prouincia. hanc nonnulli amici* Appij *ridicule interpretantur: qui me icciroo putent bene audire uelle, ut ille male audiat; & recte facere non meæ laudis, sed illius contumeliæ caussa. sin* Appius, *ut* Bruti *literæ, quas ad te misit, significabant, gratias nobis agit: non moleste fero: sed tamen eo ipso die, quo hæc ante lucem scribebam, cogitabam eius multa, inique constituta, & acta, tollere.* Nunc *uenio ad* Brutum*: quem ego omni studio, te auctore, sum complexus: quem etiam amare cœperam: sed; dico? reuocaui me, ne te offenderem. noli enim putare, me quidquam maluisse, quam ut mandatis satisfacerem nec ulla de re plus laborasse. mandatorum autem mihi libellũ dedit: iisdemq; de rebus tu mecum egeras. omnia sum diligentissime persecutus. primum ab* Ariobarzane *sic contendi, ut talenta, quæ mihi pollicebatur, illi daret. quoad*

mecum

mecum rex fuit, per bono loco res fuit; post a Pompeij procuratoribus sexcentis premi cœptus. Pompeius autem cum ob ceteras caussas plus potest unus, quam ceteri omnes, tum quod putatur ad bellum Parthicum esse uenturus. ei tamen sic nunc soluitur, tricesimo quoque die talenta Attica XXXIII, & hoc ex tributis: nec id satis efficitur in usuram menstruam. sed Cnæus noster clementer id fert: sorte caret: usura, nec ea solida, contentus est. alij neque soluit quidquam, nec potest soluere: nullum enim ærarium, nullum uectigal habet. Appij instituta tributa imperat. ea uix, in fœnus Pompeij quod satis sit, efficiunt. amici regis duo, tres ue perdiuites sunt: sed ij suum tam diligenter tenent, quam ego, aut tu. equidem non desino tamen per literas rogare, suadere, accusare regem. Deiotarus etiam mihi narrauit, se ad eum legatos misisse de re Bruti: eos sibi responsum retulisse, illum non habere. & mehercule ego ita iudico. nihil illo regno spoliatius, nihil rege egentius: itaque aut tutela cogito me abdicare, aut, ut pro Glabrione Scæuola, fœnus, & impendium recusare. Ego tamen quas per te Bruto promiseram præfecturas M. Scaptio, & L. Gauio, qui in regno rem Bruti procurabant, detuli: nec enim in prouincia mea negotiabantur. tu autem meministi, nos sic agere, ut, quot uellet, præfecturas sumeret, dum ne negotiatori. duas ei præterea dederam: sed ij, quibus petierat, de prouincia decesserant. Nunc cognosce de Salaminijs: quod uideo tibi etiam nouum accidisse, tam quam mihi. numquam enim ex illo audiui, illam pecuniam esse suam. quin etiam libellum ipsius habeo, in quo est, Salaminij pecuniam debent. M. Scaptio,

& P. Matinio, familiaribus meis. eos mihi commendat: adscribit etiam, & quasi calcar admouet, intercessisse se pro ijs magnam pecuniam. confeceram, ut soluerent centesimis sexennij ductis cum renouatione singulorum annorum. at Scaptius quaternas postulabat. metui, si impetrasset, ne tu ipse me amare desineres. nă ab edicto meo recessissem; & ciuitatem, in Catonis, & in ipsius Bruti fide locatam, meis'q; beneficijs ornatam, funditus perdidissem. Atque hoc tempore ipso impingit mihi epistolam Scaptius Bruti, rem illam suo periculo esse: quod nec mihi umquam Brutus dixerat, nec tibi: etiam ut praefecturam Scaptio deferrem. id uero per te exceperamus, ne negotiatori: quod si cuiquam, huic tamen non: fuerat enim praefectus Appio: & quidem habuerat turmas equitum, quibus inclusum in curia senatum Salamine obsederat, ut fame senatores quinque morerentur. Itaque ego, quo die tetigi prouinciam, cum mihi Cyprij legati Ephesum obuiam uenissent, literas misi, ut equites ex insula statim decederent. His de caussis credo Scaptium iniquius de me aliquid ad Brutum scripsisse. sed tamen hoc sum animo: si Brutus putabit me quaternas centesimas oportuisse decernere, qui in tota prouincia singulas obseruarem, ita'q; edixissem, id'q; etiam acerbissimis foeneratoribus probaretur; si praefecturam negotiatori denegatam queretur, quod ego Torquato nostro in tuo Lenio, Pompeio ipsi in Sex. Statio negaui, & ijs probaui; si equites deductos moleste feret; accipiam equidem dolorem, mihi illum irasci, sed multo maiorem, non esse eum talem, qualem putassem. Illud quidem fatebitur Scaptius, me ius dicente, sibi omnem pecuniam ex edicto meo auferen-

di potestatem fuisse. Addo etiam illud, quod, uereor, tibi ipsi ut probem: consistere usura debuit, quæ erat in edicto meo. deponere uolebant: impetraui ab Salaminijs, ut silerent. ueniam illi quidem mihi dederunt: sed quid ijs fiet, si huc Paullus uenerit? sed totum hoc Bruto dedi; qui de me ad te humanissimas literas scripsit. ad me autem, etiam cum rogat aliquid, contumaciter, arroganter, ἀκοινωνήτως solet scribere. tu autem uelim, ad eum scribas de his rebus; ut sciam, quo modo hæc accipiat. facies enim me certiorem. atque hoc superioribus literis ad te diligenter perscripseram. sed plane te intelligere uolui, mihi non excidisse illud, quod tu ad me quibusdam literis scripsisses; si nihil aliud de hac prouincia, nisi illius beneuolentiam, deportassem, mihi satis esse. sit sane, quoniam ita tu uis: sed tamen cum eo credo, quod sine peccato meo fiat. * Igitur meo decreto soluatur æs Scaptio, statim quam decretũ sit, tu iudicabis: ne ad Catonem quidem prouocabo. sed noli me putare ἐγκελεύσματα illa tua abiecisse, quæ mihi in uisceribus hærent. flens mihi meam famam commedasti. quæ epistola tua est, in qua mentionem non facias? itaque irascatur, qui uolet, patiar. τὸ γὰρ εὖ, μετ' ἐμοῦ: præsertim cum sex libris tamquam prædibus me ipse obstrinxerim: quos tibi tam ualde probari gaudeo: e quibus unum ἱστορικὸν requiris de Cn. Flauio Cn. F. ille uero ante decemuiros non fuit: quippe qui ædilis curulis fuerit: qui magistratus multis annis post decemuiros institutus est. quid ergo profecit, quod protulit fastos? occultatam putant quodam tempore istam tabulam, ut dies agendi peterentur a paucis. nec uero pauci sunt auctores, Cn. Flauium scribam fastos protulisse, actionesq; composuisse: nec

me hoc, uel potius Africanum, (is enim loquitur) commentum putes. Οὐκ ἐλαθες illud, de gestu histrionis: tu sceleste suspicaris, ego ἀφελῶς scripsi. De me imperatore scribis te ex Philotimi literis cognouisse: sed credo te, iam in Epiro cum esses, binas meas de omnibus rebus accepisse, unas a Pindenisso capto, alteras a Laodicea, utrasque tuis pueris datas: quibus de rebus, propter casum nauigãdi, per binos tabellarios misi Romam literas publice. De Tullia mea tibi assentior: scripsiq; ad eam, & ad Terentiam, mihi placere. tu enim ad me iam ante scripseras, Ac uellem, te in tuum ueterem gregem retulisses. *correcta uero epistola Memmiana, nihil negotij fuit. multo enim malo hunc a Pontidia, quam illum a Seruilia. quare adiunges Aufium nostrum, hominem semper amantem me, nunc, credo, eo magis, quod debet etiam fratris Appij amorem erga me cum reliqua hereditate creuisse; qui declarauit, quanti me faceret, cum sæpe, tum in Bursa. næ tu me solicitudine magna liberaris. Furnij exceptio mihi non placet: nec ego ullum aliud tempus timeo, nisi quod ille solum excipit. Sed scriberem ad te de hoc plura, si Romæ esses. In Pompeio te spem omnem otij ponere non miror. ita res est. remouendumq; censeo illum dissimulantem. sed enim, οἰκονομία si perturbatior est, tibi asignato: te enim sequor σχεδιάζοντα. Cicerones pueri amãt inter se, discunt, exercentur: sed alter, ut dixit Isocrates in Ephoro, & Theopompo, frenis eget, alter calcaribus. Quincto togam puram Liberalibus cogitabam dare. mandauit enim pater. ea sic obseruabo, quasi intercalatum non sit. Dionysius mihi quidem in amoribus est: pueri autem aiunt, eum furenter irasci. sed homo nec do-*

ctior, nec sanctior fieri potest, nec tui, meiq; amantior. Thermũ, Siluium uere audis laudari. ualde se honeste gerunt. adde M. Nonium, Bibulum, me, si uoles. iam Scrofa, uellem, haberet, ubi posset: est enim lautum negotium. cæteri infirmant πολίτευμα Catonis. Hortensio quod caussam meam commendes ualde gratum. De Amiano, spei nihil putat esse Dionisius. Terentij nullum uestigium agnoui. Meragenes certe perijt. feci iter per eius possessionem, in qua animal reliquum nullum est. hæc non noram tum, cum Democrito tuo locutus sum. Rhosij caussam mandaui. Sed heus, tu, quid cogitas infelicitatis? lancibus, & splendidissimis canistris, olusculis nos soles pascere: quid te in uasis fictilibus appositurum putem? Κέρας Phemio mãdatũ est: reperietur: modo aliquid illo dignũ canat. Parthicum bellum impendet. Cassius ineptas literas misit: nec dum Bibuli erant allatæ: quibus recitatis, puto fore, ut aliquando commoueatur senatus. equidem sum magna animi perturbatione. si, ut opto, non prorogatur nostrum negotiũ: habeo Iuniũ, & Quinctilem in metu. esto: duos quidem menses sustinebit Bibulus: quid illo fiet, quem reliquero, præsertim si fratrem? quid de me autem, si non tam cito decedo? magna turba est: mihi tamen cum Deiotaro conuenit, ut ille in meis castris esset cum suis copijs omnibus. habet autem cohortes quadringenarias, nostra armatura, X X X, equitum ∞ ∞. erit ad sustentandum, quoad Pompeius ueniat; qui literis, quas ad me mittit, significat, suum negotium illud fore. hiemant in nostra prouincia Parthi: exspectatur ipse Orodes. quid quæris? aliquantum est negotij. De Bibuli edicto nihil noui, præter illam exceptionem, de qua

tu ad me scripseras, Nimis graui præiudicio in ordinem nostrum. *ego tamen habeo* ἰσοδυναμοῦσαν, *sed tectiorem*, ex Q. *Mucij* P.F. *edicto Asiatico*, Extra quam si ita negotium gestum est, ut eo stari non oporteat, ex fide bona. *multaq; sum secutus Scæuolæ, in ijs illud, in quo sibi libertatem censent Græci datam, ut Greci inter se disceptent suis legibus. breue autem edictum est propter hanc meam* διαίρεσιν, *quod duobus generibus edicendum putaui: quorum unum est prouinciale, in quo est de rationibus ciuitatum, de ære alieno, de usura, de syngraphis, in eodem omnia de publicanis: alterum, quod sine edicto satis commode transigi non potest, de hereditatum possessionibus, de bonis possidendis, magistris faciundis, uendendis: quæ ex edicto & postulari, & fieri solent. tertium, de reliquo iure dicendo,* ἄγραφον *reliqui: dixi me de eo genere mea decreta ad edicta urbana accommodaturum: itaq; curo: & satisfacio adhuc omnibus. Græci uero exultant, quod peregrinis iudicibus utuntur. nugatoribus quidem, inquies. quid refert? tamen se* αὐτονομίαν *adeptos putant. nostri enim, credo graues habent, Turpionem sutorium, & Vettium mancipem. De publicanis quid agam, uideris quærere. habeo in delicijs, obsequor, uerbis laudo, orno; efficio, ne cui molesti sint.* τὸ παραδοξότατον. *usuras eorum, quas pactionibus adscripserant, seruauit etiam Seruilius. ego sic diem statuo satis laxam; quam ante si soluerint, dico me centesimas ducturum: si non soluerint, ex pactione. itaque & Græci soluunt tolerabili fœnore: & publicanis res est gratissima, si illã iam habent: pleno modio uerborum honorem, inuitationem crebram. quid plura? sunt omnes ita*

mihi familiares, ut se quisque maxime putet. sed tamen μηδ᾽ ἐν αὐτοῖς. scis reliqua. De statua Africani, (ὢ πραγμάτων ἀσυγκλώστων: sed me ipsum delectauit in tuis literis) ain' tu? Scipio hic Metellus proauum suum nescit censorem non fuisse? atqui nihil habuit aliud inscriptũ, nisi, CENSOR, ea statua, quæ ad Opis aperte posita in excelso est. in illa autem, quæ ad πολυδεύκους, inscriptum est, COS. quam esse eiusdem, status, amictus, anulus, imago ipsa declarat. at hercule ego cum in turma inauratarum equestrium, quas hic Metellus in Capitolio posuit, animaduertissem in Serapionis subscriptione Africani imaginem, erratum fabrile putaui: nunc uideo Metelli ἀνιστορησίαν turpem. Nam illud de Flauio, & fastis, si secus est, commune erratum est; & tu belle ἠπόρησας; & nos publicam prope opinionẽ secuti sumus, ut multa apud Græcos. quis enim non dixit, Εὔπολιν, τὸν τῆς ἀρχαίας, ab Alcibiade nauigante in Siciliam deiectum esse in mare? redarguit Eratosthenes: affert enim, quas ille post id tempus fabulas docuerit. num iccirco Duris Samius, homo in historia diligens, quod cum multis erauit, irridetur? Quis Zaleucum leges Locris scripsisse non dixit? num igitur iacet Theophrastus, si id a Timæo, tuo familiari, reprehensum est? Sed nescire proauum suum censorem non fuisse, turpe est, præsertim cum post eum consulem nemo Cornelius, illo uiuo, censor fuerit. Quod de Philotimo, & de solutione XXCD scribis: Philotimum circiter Kal. Ian. in Chersonessum audio uenisse. ac mihi ab eo nihil adhuc. reliqua mea Camillus scribit se accepisse. ea quæ sint nescio, & aueo scire. sed hæc posterius, & coram fortasse commodius. Illud me, mi Attice, in extrema fere parte

epistolæ commouit: scribis enim sic, τί λοιπόν? deinde me obsecras amantissime, ne obliuiscar uigilare; & ut animaduertam, quæ fiant. num quid de quo inaudisti? & si nihil eiusmodi est: πολλοῦγε καὶ δεῖ. nec enim me fefellisset, nec fallet. sed ista admonitio tua tam accurata nescio quid mihi significare uisa est. De M. O*ctauio, iterum tibi rescribo, te illi probe respondisse. paullo uellem fidentius.* Nam Cœ*lius libertum ad me misit, & literas accurate scriptas,* * *& de pantheris, sed a ciuitatibus. rescripsi, alterum me moleste ferre, si ego in tenebris laterem, nec audiretur* Ro*mæ, nullum in mea prouincia nummum, nisi in æs alienum, erogari; docuique, nec mihi conciliare pecuniam licere, nec illi capere; monuiq; eum, quem plane diligo, ut, cum alios accusasset, cautius uiueret: illud autẽ alterum alienum esse existimatione mea,* Cybira*tas imperio meo publice uenari.* Lept*æ tua epistola gaudio exultat: etenim scripta belle est, meq; apud eũ magna in gratia posuit.* Filiol*a tua gratũ mihi fecit, quod tibi diligenter mandauit, ut mihi salutẽ adscriberes: gratum etiam* Pili*a: sed illa officiosius, quod mihi quem iam pridem numquam uidet. igitur tu quoque salutem utrique adscribito.* Literas daturum pridie Kal. Ian. *suauem habuit recordationem clarißimi iurisiurandi: quod ego non eram oblitus: magnus enim prætextatus illo die fui.* Habes *ad omnia, non, ut postulasti,* χρύσεα χαλκέων; *sed paria paribus respondemus.* Ecce *autem alia pusilla epistola; quam non relinquam* ἀναντιφώνητον. Be*ne mehercule potuit* Lucceius Tu*sculanum; nisi forte, solet enim, cum suo tibicine. & uelim scire, quis sit status eius.* Lentulum *quidem nostrũ, præter* Tuscu*lanum, proscripsisse audio. cupio expeditos uidere: cupio*

etiam Sextium: addes etiam ijs Cœlium. quibus omnibus est: αἴδεσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι. De Memmio restituendo ut Curio cogitet, te audisse puto. De Egnatij Sidicini nomine, nec nulla, nec magna spe sumus. Pinarium, quem mihi commendas, diligentissime Deiotarus curat, grauiter ægrum. Respondi etiam minori. Tu, uelim, dum ero Laodiceæ, idest ad idus Mai. quam sæpißime mecum per literas colloquare: & cum Athenas ueneris, (iam enim sciemus de rebus urbanis, de prouincijs, quæ omnia in mensem Martium sunt collata) utique ad me tabellarios mittas. Sed heus tu, Genuarios a Cæsare per Herodem, talenta Attica L. extorsistis? in quo, ut audio, magnum odium Pompeij suscepistis. putat enim, suos nummos uos comedisse, Cæsarem * in merito re ædificando diligentiorem fore. hoc ego ex P. Vedio, magno nebulone, sed Pompeij tamen familiari, audiui. hic Vedius uenit mihi obuiam cum duobus essedis & rheda equis iuncta, & lectica, & familia magna: pro qua, si Curio legem pertulerit, HS centena pendat necesse est. erat præterea cynocephalus in essedo: nec deerant onagri. numquam uidi hominem nequiorem. sed extremum audi. Diuersatus est Laodiceæ apud Pompeium Vindullum: ibi sua deposuit, cum ad me profectus est. moritur interim Vindullus: quæ res ad Magnum Pompeium pertinere putabatur. C. Vennonius domum Vindulli uenit: cum omnia obsignaret, in Vedianas res incidit. in his inuentæ sunt quinque lagunculæ matronarum, in quibus una sororis amici tui, hominis Bruti, qui hoc utatur; & illius Lepidi, qui hæc tam negligenter ferat. Hæc te uolui παριστορῆσαι: sumus enim ambo belle curiosi. Vnum

etiam uelim cogites. audio Appium προπύλαιον *Eleusine faceere. num inepti fuerimus, si nos quoque Academiæ fecerimus? puto, inquies. ergo id ipsum scribes ad me. equidem ualde Athenas ipsas amo. uolo esse aliquod monumentum. odi falsas inscriptiones statuarum alienarum. sed ut tibi placebit: faciesq; me, in quem diem Romana incidant mysteria, certiorem, & quo modo hiemaris. Cura ut ualeas. Post Leuctricam pugnam die septingentesimo sexagesimo quincto.*

CICERO S. D. ATTICO. 2

CVM *Philogenes, libertus tuus, Laodiceam ad me, salutandi caussa, uenisset, & se statim ad te nauigaturum esse diceret; has ei literas dedi; quibus ad eas rescripsi, quas acceperam a Bruti tabellario. Et respondebo primum postremæ tuæ paginæ: quæ mihi magnæ molestiæ fuit, quod ad te scriptum est ab Cincio de Statij sermone, in quo hoc molestißimum est, Statium dicere, a me quoque id consilium probari. probari autem? de isto hactenus. dixerim me uel plurima uincla tecum summæ coniunctionis optare: & sunt amoris arctißima: tantum abest, ut ego ex eo, quo adstricti sumus, laxari aliquid uelim. illum autem multa de istis rebus asperius solere loqui, sæpe sum expertus, sæpe etiam leniui iratum. id scire te arbitror. in hac autem peregrinatione, militia uenostra sæpe incensum ira uidi, sæpe placatum. quid ad Statium scripserit, nescio. quidquid acturus de tali re fuit, scribendum tamen ad libertum non fuit. mihi autem erit maximè curæ, ne quid fiat secus, quam uolumus, quámq;*

oportet. nec satis est in eiusmodi re, se quenque præstare. ac maxime partes istius officij sunt pueri Ciceronis, siue iam adolescentis; quod quidem illum soleo hortari. ac mihi uidetur matrem ualde, ut debet, amare, teq́; mirifice. sed est magnum illud quidem, uerumtamen multiplex pueri ingenium: quo ego regendo habeo negotij satis. Quoniam respondi tuæ paginæ postremæ prima mea, nunc ad primam reuertar tuam. Peloponnesias ciuitates omnes maritimas esse, hominis non nequam, sed etiam tuo iudicio probati, Dicearchi tabulis credidi. is multis nominibus in Trophoniana Chæronis narratione Græcos in eo reprehendit, quod mare tam secuti sunt: nec ullum in Peloponneso locum excipit. cum mihi auctor placeret, (etenim erat ἱστορικώτατος, & uixerat in Peloponneso) admirabar tamen, &, uix aggrediens, communicaui cum Dionysio. atque is primo est commotus: deinde, quod tum de isto Dicæarcho non minus bene existimabat, quam tu de C. Vestorio, ego de M. Cluuio, non dubitabat, quin ei crederemus. Arcadiæ censebat esse Lepreon quoddam maritimum: Tene autem, & Aliphera, & Tritia νεόκτιστα ei uidebantur: idq́; τῷ τῶν νεῶν καταλόγῳ confirmabat, ubi mentio non fit istorum. itaque istum ego locum totidem uerbis a Dicæarcho transtuli. Philiasios dici sciebam: & ita fac ut habeas: nos quidem sic habemus. sed primo me ἀναλογία deceperat, φλιοῦς, ὀποῦς, σιποῦς, quod ὀπούντιοι, σιπούντιοι. sed hoc continuo correximus. Lætari te nostra moderatione, & continentia uideo. tum id magis faceres, si adesses, atque hoc foro, quod egi ex idibus Febr. Laodiceæ ad kal. Mai. omnium diœcesium, præter Ciliciæ, mirabilia quædam effeci-

mus. ita multæ ciuitates omni ære alieno liberatæ, multæ ualde leuatæ sunt: omnes suis legibus, & iudicijs usæ, αὐτονομίαν adeptæ, reuixerunt. his ego duobus generibus facultatem ad se aere alieno liberandas, aut leuandas dedi: uno, quod omnino nullus in imperio meo sumptus factus est, (nullum cum dico, non loquor ὑπερβολικῶς) nullus, inquam, ne teruncius quidem. hac autem re, incredibile est, quantum ciuitates emerserint. accessit altera. Mira erant in ciuitatibus ipsorum furta Græcorum, quæ magistratus sui fecerant. quæsiui ipse de ijs, qui annis decem proximis magistratum gesserant. aperte fatebantur: itaque sine ulla ignominia suis humeris pecunias populis retulerunt. populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipso lustro nihil soluerant, etiam superioris lustri reddiderunt. itaque publicanis in oculis sumus. gratis, inquis, uiris. sensimus. Iam cetera iurisdictio nec imperita, & clemens, cum admirabili facilitate. aditus autem ad me minime prouinciales. nihil per cubicularium. ante lucem inambulabam domi, ut olim candidatus. grata hæc, & magna, mihiq; nondum laboriosa ex illa uetere militia. Nonis Mai. in Ciliciam cogitabam: ibi cum Iunium mensem consumpsissem, atque utinam in pace, (magnum enim bellum impendet a Parthis) Quinctilem in reditu ponere. annuæ enim mihi operæ ad III. kal. Sext. emerentur. magna autem in spe sum, mihi nihil temporis prorogatum iri. habebam acta urbana usque ad non. Mart. e quibus intelligebam, Curionis nostri constantia omnia potius actum iri, quam de prouincijs. ergo, ut spero, propediem te uidebo. Venio ad Brutum tuũ, immo nostrum. sic enim mauis. Equidem omnia feci,

quæ potui aut in mea prouincia perficere, aut in regno experiri. omni igitur modo egi cum rege, & ago quotidie, per literas scilicet: ipsum enim triduum, quatriduum ue mecum habui turbulentis in rebus, quibus eum liberaui: sed & eum præsens, & postea creberrime non destiti rogare, & petere mea caussa, suadere, & hortari sua. multum profeci, sed, quantum, non plane, quia lõge absum, scio. Salaminios autem (hos enim poteram coercere) adduxi, ut totum nomen Scaptio uellent soluere, sed centesimis ductis a proxima quidem syngrapha, nec perpetuis. sed renouatis quotannis. numerabantur nummi: noluit Scaptius. tu quis ais Brutum cupere aliquid perdere? quaternas habebat in syngrapha. fieri non poterat: nec, si posset, ego pati possem. audio omnino Scaptiũ pœnitere. nam quod S. C. esse dicebat, ut ius ex syngrapha diceretur; eo consilio factum est, quod pecuniam Salaminij contra legem Gabiniam sumpserant. uetabat autem Auli lex, ius dici de ita sumpta pecunia. decreuit igitur senatus, ut ius diceretur ista syngrapha. nunc ista habet iuris idem, quod ceteræ, nihil præcipui. hæc, a me ordine facta, puto me Bruto probaturum; tibi, nescio; Catoni certe probabo. sed iam ad te ipsum reuertor. Ain' tã dem Attice, laudator integritatis, & elegantiæ nostræ? ausus es hoc ex ore tuo? inquit Ennius: ut equites Scaptio ad pecuniam cogendam darem, me rogare? an tu, si me cum esses, qui scribis morderi te interdum, quod non simul sis, paterere me id facere, si uellem? Non amplius, inquis, quinquaginta. Cum Spartaco minus multi primo fuerunt. quid tandem isti mali in tam tenera insula non fecissent? non fecissent autem? immo quid ante ad-

uentum meum non fecerunt? inclusum in curia senatum habuerunt Salaminium ita multos dies, ut interierint nō nulli fame: erat enim præfectus Appij Scaptius, & habebat turmas ab Appio. id me igitur tu, cuius mehercule os mihi ante oculos solet uersari, cum de aliquo officio, ac laude cogito, tu me, inquam, rogas præfectus ut Scaptius sit? at hoc statuéramus, ut negotiatorem neminem: idq; Bruto probaueramus. Habeat is turmas. cur potius, quam cohortes? sumptu iam nepos euadit Scaptius. Volunt, inquis, principes. Scio: nam ad me Ephesum usque uenerunt; flentesq;, equitum scelera, & miserias suas detulerunt. itaque statim dedi literas, ut ex Cypro equites ante certam diem decederent. ob eamq; caussam, tum ob ceteras, Salaminij nos in cœlum decretis suis sustulerunt. Sed iam quid opus equitatu? soluunt enim Salaminij; nisi forte id uolumus armis efficere, ut fœnus quaternis centesimis ducant. & ego audebo legere unquam, aut attingere eos libros, quos tu dilaudas, si tale quid fecero? nimis, inquam, in isto Brutum amasti dulcissime Attice: nos, uereor, ne parum. atque hæc, scripsi ego ad Brutum, scripsisse te ad me. cognosces nunc cetera. Pro Appio nos hic omnia facimus, honeste tamen, sed plane libenter. nec enim ipsum odimus, & Brutum amamus, & Pompeius a me mirifice contendit; quem mehercule plus plusq; in dies diligo. C. Cœlium quæstorem huc uenire audisti. nescio, quid sit: sed Pammenia illa mihi non placent. Ego me spero Athenis fore mense Septembri. tuorum itinerum tempora scire sane uelim. Εὐήθειαν Sempronij Rufi cognoui ex epistola Corcyræa. quid quæris? inuideo potentiæ Vestorij. Cupiebam etiam nunc plura garrire: sed lu-

cet: urget turba: festinat Philogenes. ualebis igitur, & ualere Piliam, & Caeciliam nostram iubebis literis, & salutebis a meo Cicerone.

CICERO S. D. ATTICO. 3

ETSI *nil sane habebam noui, quod post accidisset, quam dedissem ad te Philogeni, liberto tuo, literas: tamen cum Philotimum Romam remitterem, scribendum aliquid ad te fuit. ac primum illud, quod me maxime angebat, (non quo me aliquid iuuare posses: quippe res est in manibus: tu autem abes longe gentium:*

– Πολλὰ δ᾽ ἐν μεταιχμίῳ

Νότος κυλίνδει πλύματ᾽ εὐρείης ἁλὸς) *obrepsit dies, ut uides, (mihi enim ad* III. *Kal. Sext. de prouincia decedendum est) nec succeditur. quem relinquam, qui prouinciae praesit? ratio quidem, & opinio hominum postulat fratrem: primum, quod uidetur esse honos: nemo igitur potior: deinde, quod solum habeo praetorium. Pontinius enim ex pacto, & conuentu (nam ea lege exierat) iam a me discesserat. Quaestorem nemo dignum putat: etenim est leuis, libidinosus, sagax. De fratre autem primum illud est: persuaderi ei non posse arbitror: odit enim prouinciam. & hercule nihil odiosius, nihil molestius. deinde, ut mihi nolit negare; quidnam mei sit officij; cum bellum esse in Syriam magnum puteatur, id uideatur in hanc prouinciam erupturum; hic praesidij nihil sit; sumptus annuus decretus sit: uideatur ne aut pietatis esse meae, fratrem, aut diligentiae, nugarum aliquid relinquere. Magna igitur, ut uides, sollicitudine afficior, magna inopia*

consilij. quid quæris? toto negotio nobis opus non fuit. quanto tua prouincia melior? decedes, cum uoles: nisi forte iam decesisti. quem uidebitur, præficies Thesprotiæ, & Chaoniæ. nec dum tamen ego Quinctum conueneram; ut iam, si id placeret, scirem, posset ne ab eo impetrari: nec tamen, si posset, quid uellem, habebam. Hoc est igitur eiusmodi; reliqua plena adhuc & laudis, & gratiæ, digna ijs libris, quos dilaudas. conseruatæ ciuitates; cumulate publicanis satisfactũ: offensus contumelia nemo decreto iusto, et seuero perpauci, nec tamen quisquam ut queri audeat. res gestæ dignæ triumpho: de quo ipso nihil cupide agemus, sine tuo quidem consilio certe nihil. Clausula est difficilis in tradenda prouincia. sed hæc deus aliquis gubernabit. De urbanis rebus scilicet plura tu scis; sæpius, & certiora audis. equidem doleo, non me tuis literis certiorem fieri. huc enim odiosa afferebantur de Curione, de Paullo: non quo ullum periculum uideam stante Pompeio, uel etiam sedente; ualeat modo; sed mehercule Curionis &, Paulli, meorum familiarium, uicem doleo. formam igitur mihi totius reip. si iam es Romæ aut cum eris, uelim mittas; quæ mihi obuiam ueniat, ex qua me fingere posim, & præmeditari, quo animo accedam ad urbem. est enim quiddam, aduenientem non esse peregrinum, atque hospitem. Et, quod pæne præterij, Bruti tui caussa, ut sæpe ad te scripsi, feci omnia. Cyprij numerabant: sed Scaptius centesimis, renouato in singulos annos fenore, contentus non fuit. Ariobarzanes non in Pompeium prolixior per ipsum, quam per me in Brutum: quem tamen ego præstare non poteram. erat enim rex perpauper; aberamq; ab eo ita longe, ut nihil possem, nisi literis; quibus pugnare non destiti.

stiti. summa hæc est. pro ratione pecuniæ liberius est Brutus tractatus, quam Pompeius. Bruto curata hoc anno talenta circiter C. Pompeio in sex mensibus promissa CC. in Appij negotio quantum tribuerim Bruto, dici uix potest. quid est igitur, quod laborem? Amicos habet meras nugas, M. Scaptium: qui, quia non habuit a me turmas equitum, quibus Cyprum uexaret, ut ante me fecerat, fortasse succenset: aut quia præfectus non est; quod ego nemini tribui negotiatori, non C. Vennonio, meo familiari, non tuo M. Lenio; & quod tibi Romæ ostenderam me seruaturum, in quo perseueraui. sed quid poterit queris, qui, auferre pecuniam cum posset, noluit? Scaptio, qui in Cappadocia fuit, puto esse satisfactum. is a me tribunatum cum accepisset, quem ego ex Bruti literis ei detulissem, postea scripsit ad me, se uti nolle eo tribunatu. Caius est quidam; cui cum præfecturam detulissem Bruti rogatu, multa & dixit, & fecit cum quadam mea contumelia, P. Clodij canis. is me nec proficiscentem Apameam prosecutus est; nec, cum postea in castra uenisset, atque inde discederet, nunquid uellem, rogauit; & fuit aperte mihi, nescio quare, non amicus. hunc ego si in præfectis habuissem, quem tu me hominem putares? qui ut scis, potentißimorum hominum contumaciam numquam tulerim, ferrem huius asseclæ? etsi hoc plus est, quam ferre, tribuere etiam beneficij aliquid, & honoris. is igitur Caius, cum Apameæ me nuper uidisset Romam proficiscens, me ita appellauit: (Culleollum uix auderem) Vnde inquit, me iubes petere cibaria? profecto respondi lenius, quam putabant oportuisse, qui aderant: me non instituisse ijs dare cibaria, quorum opera non essem usus. abijt ira-

tus. huius nebulonis operatione si Brutus moueri potest, licebit eum solus ames, me æmulum non habebis. sed illum eum futurum esse puto, qui esse debet. tibi tamen caussam notam esse uolui: & ad ipsum hæc perscripsi diligentissime. omnino (soli enim sumus) nullas umquam ad me literas misit Brutus, ne proxime quidem de Appio, in quibus non inesset arrogans, ἀκοινώνητον aliquid. tibi autem ualde solet in ore esse, grauius autem, Non contemnere se, & reges odisse superbos. in quo tamen ille mihi risum magis, quam stomachum, mouere solet. sed plane parum cogitat, quid scribat, aut ad quem. Q. Cicero puer legit, ut opinor, & certe, epistolam inscriptam patri suo. solet enim aperire, idq; de meo consilio; si quid forte sit, quod opus sit sciri. in ea autem epistola erat illud idem de sorore, quod ad me. mirifice conturbatum uidi puerum. lacrymans mecum est questus, quid quæris? miram in eo pietatem, suauitatem, humanitatemq; perspexi: quo maiorem spem habeo, nihil fore aliter, ac deceat. id te igitur scire uolui. Ne illud quidem prætermittam. Hortensius filius fuit Laodiceæ cum gladiatoribus, flagitiose, & turpiter. hunc ego patris caussa uocaui ad cenam, quo die uenit: & eiusdem patris caussa nihil amplius. is mihi dixit, se Athenis me expectaturum, ut mecum decederet. recte, inquam. quid enim dicerem? omnino puto nihil esse, quod dixit. non quidem; ne offendam patrem, quem mehercule ualde diligo. sin fuerint meus comes; moderabor ita, ne quid eum offendam, quem minime uolo. Hæc sunt, etiam illud. Orationem Q. Celeris mihi uelim mittas contra M. Seruilium. literas mitte quamprimum, si nihil fuerit, uel per tuum tabellariũ. Piliæ. & filiæ salutẽ. Cura ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 4

TARSVM *uenimus non. Iun. ibi me multa moue runt: magnum in Syria bellum, magna in Cilicia latrocinia. Mihi difficilis ratio administrandi, quod paucos dies habebam reliquos annui muneris: illud autem difficillimum: relinquendus erat ex S.C. qui praeesset. nihil minus probari poterat, quam quaestor Mesinius. nam de Caelio nihil audiebamus. rectissimum uidebatur, fratrem cum imperio relinquere: in quo multa molesta, discessus noster, belli periculum, militum improbitas, sexcenta praeterea. o rem totam odiosam. sed haec fortuna uiderit: quoniam consilio non multum uti licet. Tu, quando Romam saluus, ut spero, uenisti, uidebis, ut soles, omnia quae intelliges nostra interesse, in primis de Tullia mea: cuius de condicione quid mihi placeret, scripsi ad Terentiã, cum tu in Graecia esses: deinde de honore nostro: quod enim tu abfuisti; ue reor ut satis diligenter actũ in senatu sit de literis meis. Illud praeterea* μυθικώτερον *ad te scribam, tu sagacius odorabere.* τοῦς δ᾽ ἁμαρτός μου ὁ ἀπελεύθερος (οἶδα ὃν λέγω) ἔδοξέ μοι πρώην, ἐξ ὧν ἀλογευόμενος παρεφθέγγετο, πεφυρακέναι τὰς ψήφους ἐκ τῆς ὠνῆς τῶν ὑπαρχόντων τοῦ Κροτωνιάτου τυραννοκτόνου. δέδοικα δὴ, μή τι νοήσῃς, ὡς δήπου τοῦτο περισκεψάμενος, τὰ λοιπὰ ἐξ ἀσφαλίας: *non queo tantum, quãtum uereor, scribere. Tu autẽ fac; ut mihi tuae literae uolent obuiae. Haec festinans scripsi in itinere atq; agmine. Piliae, & puellae Caeciliae bellissimae salutem dices.* Vale.

XXXIII. erant reliqui: sollicitudine prouinciæ tamen uel maxime urgebamur. cum enim arderet Syria bello; & Bibulus, in tanto mœrore suo, maximam curam belli sustineret; ad meq; legati eius, & quæstor, & amici literas mitterent, ut subsidio uenirem: etsi exercitum infirmum habebam, auxilia sane bona, sed ea Galatarum, Pisidarum, Lyciorum; (hæc enim sunt nostra robora) tamen esse officium meum putaui, exercitum habere quam proxime hostem, quoad mihi præesse prouinciæ per. S. C. liceret. sed, quo ego maxime delectabar, Bibulus molestus mihi non erat; de omnibus rebus scribebat ad me potius. & mihi decessionis dies λεληθότως obrepebat. qui cum aduenerit. ἄλλο πρόβλημα, quem præficiam, nisi Cœlius quæstor uenerit; de quo adhuc nihil certi habebamus. Cupiebam mehercule longiorem epistolam facere: sed nec erat res, de qua scriberem; nec iocari præ cura poteram. ualebis igitur, & puellæ salutem articulate dices, nostræq; Piliæ.

CICERO S. D. ATTICO. 6

EGO, dum in prouincia omnibus rebus Appium orno: subito sum factus accusatoris eius socer. id quidem, inquis, dij approbent. ita uelim, teq; ita cupere certo scio: sed, crede mihi, nihil minus putaram ego, qui de Ti. Nerone, qui mecum egerat, certos homines ad mulieres miseram: qui Romam uenerunt factis sponsalibus. sed hoc spero melius. mulieres quidem ualde intelligo delectari obsequio, & comitate adolescentis. cetera noli ἐξακανθίζειν. Sed heus tu, πυροὺς ἐς δῆμον Athenis, pla-

cet hoc tibi? etsi non impediebant mei certe libri: non enim ista largitio fuit in ciues, sed in hospites liberalitas. me tamen de Academiæ προπύλῳ iubes cogitare; quoniam Appius de Eleusine non cogitet. De Hortensio te certo scio dolere: equidem excrucior: decreueram enim cum eo ualde familiariter uiuere. Nos prouinciæ præfecimus Cœlium: puerum, inquies, & fortasse fatuum, & non grauem, & non continentem. assentior: fieri non potuit aliter. nam quas multo ante tuas acceperam literas, in quibus ἐπέχειν te scripseras, quid esset mihi faciundum de relinquendo; eæ me pungebant: uidebam enim, quæ tibi essent ἐποχῆς caussæ, (& erant eædem mihi) puero ne traderem: fratri autem, illud non utile nobis. nam præter fratrem nemo erat, quem sine contumelia quæstori, nobili præsertim, anteferrem. tamen, dum impendere Parthi uidebantur, statueram fratrem relinquere, aut etiam reip. caussa contra S. C. ipse remanere. qui postea quam incredibili felicitate, discesserunt; sublata dubitatio est. uidebam sermones: Hui fratrem reliquit? num est hoc non plus annum obtinere prouinciam? Quid, quod senatus eos uoluit præesse prouincijs, qui non præfuissent? at hic triennium. Ergo hæc ad populum. quid, quæ tecum? nunquam essem sine cura, si quid iracundius, aut contumeliosius, aut negligentius. quæ fortuita hominum? quid, si quid filius puer, & puer bene sibi fidens? qui esset dolor? quem pater non dimittebat; teq; id censere, moleste ferebat. at nunc Cœlius, non dico equidem, quod egerit; sed tamen multo minus laboro. Adde illud. Pompeius, eo robore uir, ijs radicibus, Q. Cassium sine sorte delegit, Cæ-

ſar Antonium: ego ſorte datum offenderem? aut etiam inquirerem in eum, quem reliquiſſem? hoc melius: & huius rei plura exempla. ſenectuti quidem noſtræ profecto aptius. at te apud eum, dij boni, quanta in gratia poſui: eiq; legi literas non tuas, ſed librarij tui. Amicorum literæ me ad triumphum uocant, rem a nobis, ut ego arbitror, propter hanc παλιγγενεσίαν noſtram, non negligendam. quare tu quoque, mi Attice, incipe hoc cupere; quo nos minus inepti uideamur. Vale.

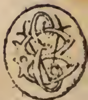
CICERO S. D. ATTICO. 7

QVINCTVS *filius, pie ſane, me quidem certe multum hortante, ſed currentem animum patris ſui ſorori tuæ reconciliauit. eum ualde tuæ literæ excitarunt. quid quæris? confido rem, ut uolumus, eſſe. Bis ad te ante ſcripſi de re mea familiari, ſi modo tibi redditæ literæ ſunt, græce ἐν αἰνιγμοῖς. ſcilicet nihil eſt mouendum. ſed tamen, ἀφελῶς percunctando de nominibus Milonis, & ut expediat, ut mihi recepit, hortando aliquid ita tu proficies. Ego Laodiceæ quæſtorem Meßinium expectare iuſsi, ut confectas rationes lege Iulia apud duas ciuitates poßim relinquere. Rhodũ uolo puerorum cauſſa: inde quamprimum Athenas: etſi Eteſiæ ualde reflant: ſed uolo his magiſtratibus, quorum uoluntatem in ſupplicatione ſum expertus. Tu tamen mitte mihi, quæſo, obuiam literas, numquid putes reip. nomine tardandum eſſe nobis. Tiro ad te dediſſet literas, niſi eum grauiter ægrum Eſeæ reliquiſſem. ſed * nunciant, melius eſſe. ego tamen angor. nihil enim illo adoleſcente caſtius, nihil diligentius. Vale.*

turus esset. Cicero tibi plurimam salutem dicit. tu dices utriusque nostrum uerbis & Piliæ tuæ, & filiæ. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

IN PIRAEEA cum exissem pridie id. Oct. accepi ab Acasto, seruo meo, statim tuas literas: quas quidem cum exspectassem iam diu, admiratus sum, ut uidi obsignatam epistolam, breuitatem eius; ut aperui, rursus σύγχυσιν literularum, quæ solent tuæ copiosissimæ, & clarissimæ esse. ac ne multa, cognoui ex eo, quod ita scripseras, te Romam uenisse ad XII. Kal. Oct. cum febri. perculsus uehementer, nec magis quam debui, statim quæro ex Acasto. ille & tibi, & sibi uisum, & ita se domi ex tuis audisse, ut nihil esset incommode. id uidebatur approbare, quod erat in extremo, febriculam tum te habentem scripsisse. sed clamaui tamen; admiratusq; sum, quod nihilominus ad me tua manu scripsisses. quare de hoc satis. spero enim, quæ tua prudentia, & temperantia, & hercule, ut me iubet Acastus, confido te iam, ut uolumus, ualere. A Turranio te accepisse meas literas gaudeo παραφύλαξον, si me amas, τὴν τοῦ φυρατοῦ φιλοτιμίαν ἀυτὸ τατα. hanc, quæ me hercule mihi magno dolori est, (dilexi enim hominem) procura, quantulacunque est, Pratianam hereditatem. prorsus ille ne attingat. dices nummos mihi opus esse ad apparatum triumphi: in quo, ut præcipis, nec me κενὸν in expetendo cognosces, nec ἄτυφον in abijciendo. Intellexi ex tuis literis, te ex Turrannio audisse, a me pro-

unciam fratri traditam. adeon' ego non perspexeram prudentiam literarum tuarum? ἐπέχειν te scribebas. quid erat dubitatione dignum? si eßet quidquam; cur placeret, fratrem, & talem fratrem, relinqui? ἀθέτησις ista mihi tua, non ἐποχὴ, uidebatur. monebas de Q. Cicerone puero, ut eum quidem neutiquam relinquerem: τοὐμὸν ὄναρ ἐμοί. eadem omnia, quasi collocuti essemus, uidimus. non fuit faciendum aliter, meq; ἐπιχειρονία ἐποχὴ tua dubitatione liberauit. sed puto te accepisse de hac re epistolam, scriptam accuratius. ego tabellarios postero die ad uos eram missurus, quos puto ante uenturos, quam nostrum Sauseium. sed, cum sine meis literis ad te uenire, uix rectum erat. Tu mihi, ut polliceris, de Tulliola mea, id est de Dolabella, perscribas: de rep. quam praeuideo in summis periculis: de censoribus, maximeq; de signis, tabulis quid fiat, referatur ne. Idibus Oct. has dedi literas: quo die, ut scribis, Caesar Placentiam legiones quattuor. quaeso, quid nobis futurũ est? In arce Athenis statio mea nũc placet. Vale.

M. TVLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER VII.

CICERO S. D. ATTICO.

DEDERAM equidem L. Saufeio literas, & dederam ad te unum; quod, cum non esset temporis mihi ad scribendum satis, tamen hominem tibi tam familiarem sine meis literis ad te uenire nolebam. sed, ut philosophi ambulant, has tibi redditum iri putabam prius. sin iam illas accepisti, scis me Athenas uenisse pridie id. Oct. e naui egressum in Piraeum tuas ab Acasto nostro literas accepisse; conturbatum, quod cum febre Romam uenisses: bono tamen animo esse cœpisse, quod Acastus ea, quæ uellem, de alleuato corpore tuo nunciaret; cohorruisse autem, quod tuæ literæ de legionibus Cæsaris afferrent; & egisse tecum, ut uideres, ne quid φιλοτιμία eius, quem nosti, nobis noceret; & de quo iam pridem ad te scripseram. Turranius autem secus tibi Brundisii dixerat: quod ex iis literis cognoui, quas a Xenone, optimo uiro, accepi. Cur fratrem prouinciæ non præfecissem, exposui breuiter. Hæc fere sunt in illa epistola: nunc audi reliqua. Per fortunas, omnem tuum amorem, quo me es amplexus, omnemq; tuam prudentiam, quam mehercule in omni genere iudico singula-

rem, conferto ad eam curam, ut de omni statu meo cogi-tes. uidere enim mihi uideor tantam dimicationem, nisi idem deus, qui nos melius, quam optare auderemus, Parthico bello liberauit, respexerit remp. sed tantam, quanta numquam fuit. age, hoc malum mihi commune est cum omnibus: nihil tibi mando, ut de eo cogites: illud meum proprium πρόβλημα, quæso, suscipe. uides ne, ut te au ctore sim utrunque complexus? ac uellem a principio te audisse amicissime monentem.

Ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθες:

ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος:

sed aliquando tamen persuasisti, ut alterum complecterer, quia de me erat optime meritus; alterum, quia tantum ua lebat. feci igitur, atque effeci omni obsequio, ut neutri il lorum quisquam esset me carior. hæc enim cogitabamus; nec mihi, iuncto cum Pompeio, fore necesse peccare in rep. aliquando; nec, cum Pompeio sentienti, pugnandum esse cum Cæsare: tanta erat illorum coniunctio. nunc im pendet, ut & tu ostendis, & ego uideo, summa inter eos contentio. me autem uterque numerat suum. nisi for te simulat alter. nam Pompeius non dubitat (uere enim iu dicat) ea, quæ de rep. nunc sentiat, mihi ualde probari. utriusque autem accepi eiusmodi literas eodem tempore, quo tuas, ut neuter quenquam omnium pluris facere, quã me, uideretur. uerum quid agam? non quæro illa ul-tima, (si enim castris res geretur, uideo cum altero uinci satius esse, quam cum altero uincere) sed illa, quæ tum a-gentur, cum uenero; ne ratio absentis habeatur, ut exer citum dimittat. dic M. Tulli, quid dicam? exspecta, amabo te, dum Atticum conueniam. non est locus ad ter

giuersandum contra Cæsarem. ubi illæ sunt densæ dextera? nam, ut illi hoc liceret, adiuui, rogatus ab ipso Rauennæ de Cœlio tribuno pl. ab ipso autem? etiam a Cnæo nostro, in illo diuino tertio consulatu. aliter sensero: αἰδέομαι non Pompeium modo, sed Τρῶας, καὶ Τρωάδας. Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην καταθήσει, quis? tu ipse scilicet, laudator & factorum, & scriptorum meorum. hanc ego plagam effusi per duos superiores Marcellorum consulatus, cum est actum, de prouincia Cæsaris. nunc incido in discrimen ipsum. itaque, ut stultus primus suam sententiam dicat, mihi ualde placet de triumpho nos moliri aliquid, extra urbem esse cum iustissima caussa. tamen dabunt operam, ut eliciant sententiam meam. Ridebis hoc loco fortasse: quam uellem etiam nunc in prouincia morari. plane opus fuit, si hoc impendebat. etsi nil miserius. nam, δὸ ὑπάργεγον, uolo te hoc scire: omnia illa prima, quæ etiã tu literis in cœlum ferebas, ἐπίκτητα fuerunt. quam non est facilis uirtus, quam uero difficilis eius diuturna simulatio. cum enim hoc rectum, & gloriosum putarem, ex annuo sumptu, qui mihi decretus esset, me C. Cœlio quæstori relinquere annuum, referre in ærarium ad HS CIↃ: ingemuit nostra cohors, omne illud putans distribui sibi oportere: ut ego amicior inuenirer Phrygum, & Cilicum ærarijs, quam nostro. sed me non mouerunt. nam & mea laus apud me plurimum ualuit: nec tamen quidquam honorifice in quemquã fieri potuit, quod prætermiserim. Sed hæc fuerit, ut ait Thucydides, ἐκβολὴ λόγου non inutilis. Tu autem de nostro statu cogitabis: primum quo artificio tueamur beneuolentiam Cæsaris: deinde de ipso triumpho: quem uideo, nisi rep.

tempora impedient, εὐπόριστον. indico autem cum ex literis amicorum, tum ex supplicatione: quam qui non decreuit, plus decreuit, quam si omnes decreuisset triumphos. ei porro assensus est unus, familiaris meus, Fauonius, alter iratus Hirrus. Cato autem & scribendo affuit, & ad me de sententia sua iucundissimas literas misit. sed tamen gratulans mihi Cæsar de supplicatione triumphat de sententia Catonis; nec scribit quid ille sententiæ dixerit, sed tantum, supplicationem eum mihi non decreuisse. Redeo ad Hirrum. cœperas eum mihi placere: perfice. habes Scrofam, habes Silium. ad eos ego etiam antea scripsi, & ad ipsum Hirrum: locutus enim erat cum ijs, commode se potuisse impedire, sed noluisse; assensum tamen esse Catoni, amicissimo meo; cum is honorificentissimam in me sententiam dixisset; nec me ad se ullas literas misisse, cum ad omnes mitterem. uerum dicebat. ad eum enim solum, & ad Crassipedem non scripseram. Atque hæc de rebus forensibus. redeamus domum. Disiungere me ab illo uolo. mirus est φυράτης, germanus Laertidius.

Ἀλλὰ τὰ μὲν προτέτυχθαι ἐάσομεν ἀχνύμενοί περ.

Reliqua expediamus, hoc primum, quod accessit cura dolori meo, sed hoc tamen, quidquid est: Prætianum cum ijs rationibus, quas ille meas tractat, admisceri nolo. scripsi ad Terentiam, scripsi etiam ad ipsum, me quidquid possem nummorum, ad apparatum sperati triumphi ad te redacturum. ita puto ἄμεμπτα fore. uerum, ut lubebit. Hanc quoque suscipe curam, quemadmodum experiamur. id & ostendisti quibusdam literis, ex Epiro, & Athenis datis; & in eo ego te adiuuabo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

BRVNDISIVM uenimus VII. Kal. Dec. usi tua felicitate nauigandi. ita belle nobis flauit ab Epiro lenissimus Auster mitis. hunc σπουδειάζοντα, si cui uoles τῶν νεωτέρων, pro tuo uendito. Inualetudo tua me ualde conturbat. significant enim tuæ literæ, te prorsus laborare. ego autem, cum sciam, quam sis fortis, uehementius esse quiddam suspicor, quod te cogat cedere, & propemodum infringat. etsi alteram quartanam Pamphilus tuus mihi dixit decessisse, & alteram leuiorem accedere. Terentia uero, quæ quidem eodem tempore ad portam Brundisinam uenit, quo ego in portum, mihiq; obuia in foro fuit, L. Pontium sibi in Trebulano dixisse narrabat, etiam eam decessisse. quod si ita est, quod maxime hercule opto: id spero tua prudentia, & temperantia te consecutum. Venio ad epistolas tuas, quas ego sexcentas uno tempore accepi, aliam alia iucundiorem, quæ quidem erant tua manu. nam Alexidis manum amabam, quod tam prope accedebat ad similitudinem tuæ literæ: manum non amabã, quia indicabat te nõ ualere. cuius quoniam mentio iam facta est, Tironem Patris ægrum reliqui, adolescentem, ut nosti, (& adde si quiduis) probum: nihil uidi melius: itaque careo ægre. quamquam uidebatur se non grauiter habere: tamen sum sollicitus, maximamq; spem habeo in M'. Curij diligentia, de qua ad me scripsit Tiro, & multi nunciarunt. Curius autem ipse sensit, quam tu uelles a me diligi: & eo sum admodum delectatus: & mehercule est, quem facile diligas.

αὐτόχθον in homine urbanitas. eius testamentũ de tortorio
* Ciceronum signis obsignatum, cohortisq; prætoriæ. fecit
palam te ex libella, me ex teruncia. Corcyræ Alexion me
opipare muneratus est. Q. Ciceroni obsisti non potuit,
quominus Thyamim uideret. Filiola tua te delectari læ-
tor, & probari tibi στοργὴν φυσικὴν πρὸς τὰ τέκνα. et-
enim, si hæc non est, nulla potest homini esse ad homi-
nem naturæ adiunctio: qua sublata, uitæ societas tollitur.
bene eueniat, inquit Carneades, spurcæ, sed tamen prudẽ
tius, quam Lucius noster, & Patron: qui cum omnia
ad se referant, nec quidquam alterius caussa fieri putent;
& cum ea re bonum uirum oportere esse dicant, ne ma
lum habeat, non quo id natura rectum sit; non intelli-
gunt se de callido homine loqui, non de bono uiro. sed hæc
opinor sunt in ijs libris, quos tu laudando, animos mihi ad
didisti. Redeo ad rem. Quo modo exspectabam epistolam
quam Philoxeno dedisses? scripseras enim, in ea esse de
sermone Pompeij Neapolitano. eam mihi Patro Brundisij
reddidit: Corcyræ, ut opinor, acceperat. nihil potuit esse
iucundius. erat enim de rep. de opinione, quam is uir ha
beret integritatis meæ, de beneuolentia, quam ostendit
eo sermone, quem habuit de triumpho. sed tamen hoc
iucundissimum, quod intellexi, te ad eum uenisse, ut
eius animam erga me perspiceres. hoc mihi in quam acci-
dit iucundissimum. De triumpho autem, nulla me cupi
ditas umquam tenuit ante Bibuli impudentissimas literas,
quas amplissime supplicatio consecuta est. a quo si ea gesta
sunt, quæ scripsit, gauderem, & honori fauerem: nunc il-
lum, qui pedem porta, quoad hostis cis Euphratem fuit,
nõ extulerit, honore augeri; me, ut cuius exercitu spem
illius

illius exercitus habuit, idem non assequi, dedecus est nostrum, nostrum, inquam, te coniungens. itaque omnia experiar, & , ut spero, assequar. quod si tu ualeres, iam mihi quaedam explorata essent: sed, ut spero; ualebis. De rauduſculo Numeriana *multum te amo.* Hortensius *quid egerit, aueo scire,* Cato *quid agat: qui quidem in me turpiter fuit maleuolus: dedit integritatis, iustitiae, clementiae, fidei mihi testimonium, quod non quaerebam; quod postulabam, negauit. itaque* Caesar *ijs literis, quibus mihi gratulatur, & omnia pollicetur, quo modo exultat* Catonis, *in me ingratissimi, iniuria? at hic idem* Bibulo *dierum* X X. *ignosce mihi, non possum haec ferre, nec feram. cupio ad omnes tuas epistolas, sed nihil necesse est: iam enim te uidebo. illud tamen de* Chrysippo. *nam de altero illo minus sum admiratus, operario homine: sed tamen ne illo quidem quidquam improbius.* Chrysippum *uero, quem ego, propter literularum nescio quid, libenter uidi, in honore habui, discedere a puero, insciente me? mitto alia, quae audio, multa: mitto furta: fugam non fero, qua mihi nihil uisum est sceleratius. itaque usurpaui uetus illud* Drusi, *ut ferunt, praetoris in eo, qui eadem liber non iuraret: me istos liberos non addixisse, praesertim cum adesset nemo, a quo recte uindicarentur. id tu, ut uidebitur, ita accipies: ego tibi assentiar.* Vni *tuae disertissimae epistolae non rescripsi, in qua est de periculis reip. quid rescriberem? ualde eram perturbatus: sed, ut nihil magnopere metuam,* Parthi *faciunt, qui repente* Bibulum *semiuiuum reliquerunt.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

AD VIII. idus Dec. in Trebulanũ ueni, & ibi tuas literas legi, quas Philotimus mihi reddidit, e quibus hanc primo adſpectu uoluptatem cepi, quod erant a te ipſo ſcriptæ: deinde earum accuratiſſima diligentia ſum mirum in modum delectatus. Ac primum illud, in quo te Dicæarcho aſſentiri negas, et ſi cupidiſſime expeditum a me ſit, & approbante te, ne diutius anno in prouincia eſſem, tamen non eſt noſtra contentione perfectum. ſic enim ſcito, uerbum in ſenatu factum eſſe numquam de ullo noſtrum, qui prouincias obtinuimus, quo in his diutius, quam ex S. C. maneremus: ut iam ne iſtius quidem rei culpam ſuſtineam, quod minus diu fuerim in prouincia, quam fortaſſe fuerit utile. ſed quid, ſi hoc melius? opportune dici uĩ detur, ut in hoc ipſo. ſiue enim ad concordiam res adduci poteſt, ſiue ad bonorum uictoriam; utriuſuis rei me aut adiutorem uelim eſſe, aut certe non expertem: ſin uincuntur boni; ubicunque eſſem, una cum ijs uictus eſſem. quare celeritas noſtri reditus ἀμεταμέλητα debet eſſe. quod ſi iſta nobis cogitatio de triumpho iniecta non eſſet, quam tu quoque approbas: næ tu haud multum requireres illum uirum, qui in VI. libro informatus eſt. quid enim tibi faciam, qui illos libros deuoraſti? qui nunc ipſum non dubitabo rem tantam abijcere, ſi id erit rectius. utrumque uero ſimul agi non poteſt, & de triumpho ambitioſe, & de rep. libere.. ſed ne dubitaris, quin, quod honeſtius, id mihi futurum ſit antiquius. Nam quod putas utilius eſſe uel mihi, quod tutius ſit,

uel etiam ut reip. prodesse possim, me esse cum imperio: id coram considerabimus quale sit. habet enim res deliberationem: etsi ex parte magna tibi assentior. De animo autem meo erga remp. bene facis, quod non dubitas; & illud probe iudicas, nequaquam satis pro meis officijs, pro ipsius in alios effusione illum in me liberalem fuisse: eius'q; rei caussam uere explicas; & eis, quæ de Fabio, Caninio'q; acta scribis, ualde consentiunt. quæ si secus essent, totumq; se ille in me profudisset: tamen illa quam scribis, custos urbis me præclaræ inscriptionis memorem esse cogeret; nec mihi concederet, ut imitarer Volcatium, aut Seruium, quibus tu es contentus; sed aliquid nos uellet nobis dignum & sentire, & defendere. quod quidem agerem, si liceret, alio modo, ac nunc, agendum est. de sua potentia dimicant homines hoc tempore, periculo ciuitatis. nam, si resp. defenditur; cur ea, consule isto ipso, defensa non est? cur ego, in cuius caussa reip. salus consistebat, defensus postero anno non sum? cur imperium illi, aut cur illo modo prorogatum est? cur tantopere pugnatum est, ut de eius absentis ratione habenda decem tribuni pl. ferrent? his ille rebus ita conualuit, ut nunc in uno ciue resp. ad resistendum imbecilla sit. quam mallem, tantas ei uires non dedisset, quam nunc tam ualenti resisteret. sed, quoniam res eo deducta est, non quæram, ut scribis, τὸ σκάφος τῶν Ἀτρειδῶν. mihi σκάφος unum erit, quod a Pompeio gubernabitur. illud ipsum, quod ais; quid fiet, cum erit dictum? dic M. Tulli σύντομα. Pompeio assentiar: ipsum tamen Pompeium separatim ad concordiam hortabor. sic enim sentio; maximo in periculo rem esse. uos scilicet plura, qui in urbe estis. uerumtamen hoc ui-

deo, cum homine audacißimo, paratißimoq; negotium esse, omnes damnatos, omnes ignominia affectos, omnes damnatione, ignominiaq; dignos illac facere, omnem fere iuuentutem, omnem illam urbanam, ac perditam plebem, tribunos ualentes, addito C. Cassio, omnes, qui ære alieno præmantur; quos plures esse intelligo, quam putaram. caussam solum illa caussa nõ habet; cæteris rebus abundat. hic omnia facere omnis debet, ne armis decernatur: quorũ exitus semper incerti, nunc uero in alteram partem magis timendi. Bibulus de prouincia decesßit: Veientonem præfecit. in decedendo erit, ut audio, tardior. quem cum ornauit Cato, declarauit, ijs se solis non inuidere, quibus nihil, aut non multum ad dignitatem posset accedere. Nunc uenio ad priuata: fere enim respondi tuis literis de rep. & ijs, quas in suburbano, & ijs, quas postea scripsisti. ad priuata uenio. Vnum etiam de Cœlio. tantum abest, ut meam ille sentẽtiam moueat, ut ualde ego ipsi, quod de sua sententia decesserit, pænitendũ putẽ. sed quid est, quod cuncti Luceijs sint addicti? hoc te prætermisisse miror. De Philotimo, faciam equidem, ut mones: sed ego mihi ab illo non rationes exspectabam, quas tibi edidit, uerum id reliquum, quod ipse in Tusculano me referre in commentarium mea manu uoluit. quodq; idem in Asia mihi sua manu scriptum dedit. id si præstaret, quantum mihi æris alieni esset, tibi edidit, tantum, & plus etiam ipse mihi deberet. sed in hoc genere, si modo per remp. licebit, non accusabimur posthac: neque hercule antea negligentes fuimus, sed amicorum multitudine occupati. ergo utemur, ut polliceris, & opera, & consilio tuo: nec tibi erimus, ut spero, in eo molesti. De serperastris cohortis meæ,

nihil est, quod doleas. ipsi enim, se collegerunt admiratione uitæ integritatis meæ. sed me mouerat nemo magis, quam is, quem tu neminem putas. idem & initio fuerat, & nunc est egregius: sed in ipsa decessione significauit, sperasse se aliquid; & id, quod animum induxerat paulisper, non tenuit: sed cito ad se rediit, meis'q; honorificentissimis erga se officiis uictus, pluris ea duxit, quam omnem pecuniam. Ego a Curio tabulas accepi, quas mecum porto. Hortensii legata cognoui. nunc aueo scire, quid hominis sit, & quarum rerum auctionem instituat. nescio enim, cur, cum portam Flumentanam Cælius occuparit, ego Puteolos non faciã meos. Venio ad Piræea. in quo magis reprehendendus sum, quod homo Romanus Piræea scripserim, non Piræeum; (sic enim omnes nostri locuti sunt) quam quod, in, addiderim: non enim hoc ut opido præposui, sed ut loco. & tamen Dionysius noster, qui est nobiscum, & Nicias Cous non rebatur, opidum esse Piræea. sed de re uidero. nostrum quidem si est peccatum, in eo est, quod non, ut de opido locutus sum, sed ut de loco: secutus'q; sum, non dico Cæcilium, Mane ut ex portu in Piræeum; (malus enim auctor latinitatis est) sed Terentium, cuius fabellæ, propter elegantiam sermonis, putabantur a C. Lælio scribi: Heri aliquot adolescẽtuli coimus in Piræeum. & idem, Mercator hoc addebat, captã e Sunio. quod si δήμους opida uolumus esse, tam est opidum Sunium, quam Pirræeum sed quoniam grammaticus es; si hoc mihi ζήτημα persolueris, magna me molestia liberaris. Ille mihi literas blandas mittit. facit idem pro eo Balbus. mihi certum est, ab honestissima sententia digitum nusquam. sed scis, illi reliquũ quantũ sit. putas ne

*Igitur uerendum esse, ne, aut obijciat id nobis aliquis, si languidius; aut repetat, si fortius? quid ad hæc reperis? soluamus, inquis. age, a Cœlio mutuabimur. hoc tu tamen consideres uelim. puto enim, in senatu si quando præclare pro rep. dixero, Tartessium istum tuum mihi exeunti, Iube sodes nummos curare. Quid superest? etiam. gener est suauis mihi, Tulliæ, Terentiæ quantumuis. uel ingenij, uel humanitatis satis. reliqua, quæ nosti, ferenda. scis * enim, quos aperuimus. qui omnes, præter eum, de quo per te egimus, reum me facere rentur. ipsis enim expensum nemo offeret. Sed hæc coram: nam multi sermonis sunt. Tironis reficiendi spes est in M. Curio: cui ego scripsi, tibi eum gratissimum facturum. Vale. D. V. id. Dec. a Pontio, ex Trebulano.*

CICERO S. D. ATTICO. 4

DIONYSIVM, *flagrantem desiderio tui, misi ad te, nec mehercule æquo animo, sed fuit concedendum. quem quidem cognoui cum doctum, quod mihi iam ante erat notum, tum sanctum, plenum officij, studiosum etiã meæ laudis, frugi hominem, ac, ne libertinum laudare uidear, plane uirum bonum. Pompeium uidi IV. id. Dec. fuimus una horas duas fortasse. magna lætitia mihi uisus est affici meo aduentu. de triumpho hortari, suscipere partes suas: monere, ne ante in senatum accederem, quam rem confecissem; ne, dicendis sententijs, aliquem tribunum alienarem. quid quæris? in hoc iudicio, & officio sermonis nihil potuit esse prolixius. de rep. autem ita mecum locutus est, quasi non dubium bellum habere-*

mus. nihil ad ſpem concordiæ: plane illum ab ſe alienatum, cum ante intelligeret, tum uero proxime iudicaſſe: ueniſſe Hirciũ a Cæſare, qui eſſet illi familiariſsimus; ad ſe non acceſsiſſe; &, cum ille ad VIII. id. Dec. ueſperi ueniſſet, Balbus de tota re conſtituiſſet, ad VII. ad Scipionem ante lucem ueniſſe; multa de nocte profectum eſſe ad Cæſarem. hoc illi τεκμηριώδες uidebatur eſſe alienationis. quid multa? nihil me aliud conſolatur, niſi quod illum, cui etiam inimici alterum conſulatum, fortuna ſummam potentiam dederit, non arbitror fore tam amentem, ut hæc in diſcrimen adducat. quod ſi ruere cœperit; næ ego multa timeo; quæ non audeo ſcribere. ſed, ut nunc eſt, ad III. non. Ian. ad urbem cogito. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

MVLTAS uno tempore accepi epiſtolas tuas: quæ mihi, quamquam recentiora audiebam ex ijs, qui ad me ueniebant, tamen erant iucundæ. ſtudium enim, & beneuolentiam declarabant. Inualetudine tua moueor: &, Piliam in idem genus morbi delapſam, curam tibi afferre maiorem ſentio. date igitur operam, ut ualeatis. De Tirone, uideo tibi curæ eſſe: quem quidem ego, &, ſi mirabiles utilitates mihi præbet, cum ualet, in omni genere uel negotiorum, uel ſtudiorum meorum, tamen propter huma nitatem, & modeſtiam malo ſaluum, quam propter uſum meum. Philogenes mecum nihil umquam de Luſcenio locutus eſt: de ceteris rebus habes Dionyſium. Sororem tuam non ueniſſe in Arcanum miror. De Chryſippo, meum conſilium probari tibi, non moleſte fero,

Ego in Tusculanum nihil sane hoc tempore. deuium est τοῖς ἀπαντῶσιν, & habet alia δύσχρηστα. sed de Formiano Tarracinam pridie kal. Ian. inde Pontinium sumam: inde Albanum Pompeij: ita ad urbem III. non. natali meo. De rep. quotidie magis timeo. non enim boni, ut putaui, consentiunt. quos ego equites R. quos senatores uidi, qui acerrime cum cetera, tum hoc iter Pompeij uituperarent? pace opus est. ex uictoria cum multa mala, tum certe tyrannis existet. sed haec propediem coram. Iam plane mihi deest, quid ad te scribam. nec enim de rep. quod uterque nostrum scit eadem: & domestica nota sunt ambobus. reliquum est iocari, si hic sinat. nam ego is sum, qui, illi concedi, putem utilius esse, quod postulat, quam signa conferri. sero enim resistimus ei, quem per annos decem aluimus contra nos. quid sentis igitur? inquis. nihil scilicet, nisi de sententia tua, nec prius quidem, quam nostrum negotium aut confecerimus, aut deposuerimus. Cura igitur, ut ualeas. aliquando ἀπότριψαι quartanam istam diligentiam, quae in te summa est.

CICERO S. D. ATTICO. 6

PLANE deest, quid ad te scribam. nota omnia tibi sunt: nec ipse habeo a te quid exspectem. tantum igitur nostrum illud sollemne seruemus, ut ne quem istuc euntem sine literis dimittamus. De rep. ualde timeo: nec adhuc fere inueni, qui non concedendum putaret Caesari, quod postularet, potius, quam depugnandum. est illa quidem impudens postulatio, opinione ualentior: cur autem nunc primum ei resistamus? οὐ γὰρ ἂν τόδε μεῖζον ἔποι κα-

κὸν, quam cum quinquennium prorogabamus, aut cum ut absentis ratio haberetur, ferabamus. nisi forte hæc illi tum arma dedimus, ut nunc cum bene parato pugnaremus. dices, quid tu igitur sensurus es? non idem, quod dicturus. sentiam enim omnia facienda, ne armis decertetur: dicam idem, quod Pompeius; neque id faciam humili animo. sed rursus hoc permagnum reip. malum est, & quodammodo mihi præter ceteros non rectũ, me in tantis rebus a Pompeio dissidere. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

DIONYSIVS, uir optimus, ut mihi quoque est perspectus, & doctissimus, tuiq; amantissimus Romam uenit XV. Kal. Ian. & literas a te mihi reddidit. tot enim uerba sunt de Dionysio in epistola tua. illud putato. non adscribis, Et tibi gratias egit. at qui certe ille agere debuit: &, si esset factum, quæ tua est humanitas, adscripsisses. mihi autem nulla de eo παλινῳδία datur propter superioris epistolæ testimonium. sit igitur sane bonus uir. hoc enim ipsum bene fecit, quod mihi sui cognoscendi penitus etiam istam facultatem dedit. Philogenes recte ad te scripsit: curauit enim, quod debuit. eum ego uti ea pecunia uolui, quoad liceret. itaque usus est menses XIIII. Pontinium cupio ualere: & quod scribis in urbem introisse, uereor quid sit. nam id nisi graui de causa non fecisset. Ego, quoniam IV. non. Ian. compitalicius dies est, nolo eo die in Albanum uenire molestus familiæ: ueniam III. non. igitur: inde ad urbem prid. non. Tua λῆψις quem in diem incurrat, nescio: sed prorsus te commo

ueri incommodo ualetudinis tuæ nolo. De honore nostro, nisi quid occulte Cæsar per suos tribunos molitus erit, cætera uidentur esse tranquilla. tranquilissimus autem animus meus, qui totum istuc æqui boni facit, & eo magis, quod iam a multis audio constitutum esse Pompeio, & eius consilio, in Siciliam me mittere, quod imperium habeam. idest Αβδηριτικόν. nec enim senatus decreuit, nec populus iussit, me imperium in Sicilia habere. sin hoc resp. ad Pōpeium refert: qui me magis, quam priuatum aliquem, mittat? itaque, si hoc imperium mihi molestum erit; utar ea porta, quam primum uidero. Nam quod scribis, mirificam exspectationem esse mei, neque tamen quemquam bonorum, aut satis bonorum dubitare; quid sensurus sim: ego, quos tu bonos esse dicas, non intelligo: ipse nullos noui, sed ita, si ordines bonorum quærimus. nam singulares sunt boni uiri. uerum in dissensionibus ordines bonorum, & genera quærenda sunt. senatum bonum putas, per quem sine imperio prouinciæ sunt? numquam enim Curio sustinuisset, si cum eo agi cœptum esset. quam sententiam senatus sequi noluit. ex quo factum est, ut Cæsari non succederetur. an publicanos? qui numquam firmi. sed nunc Cæsari sunt amicissimi. an feneratores? an agricolas? quibus optatissimum est otium. nisi eos timere putas, ne sub regno sint, qui id numquam, dum modo otiosi essent, recusarunt. quid ergo? exercitum retinentis, cum legis dies transierit, rationem haberi placet? mihi uero ne absentis quidem. sed, cum id datum est, illud una datum est. Annorum decem imperium, & ita latum, placet? placet igitur etiam me expulsum, & agrum Campanum periisse, & adoptatum patricium a plebeio, Gaditanum a Mi-

tylenæo. & Labieni diuitiæ, & Mamurræ placent, & Balbi horti, & Tusculanum. sed horum omnium fons unus est. imbecillo resistendum fuit: & id erat facile. nunc legiones XI. equitatus tantus, quantum uolet; trāspadani, plebs urbana, tot tribuni pl. tam perdita iuuentus, tanta auctoritate dux, tanta audacia. cum hoc aut depugnandum est, aut habenda e lege ratio. depugna, inquis potius, quam seruias: ut quid? si uictus eris, proscribare: si uiceris, tamen seruias. quid ergo, inquis, acturus es? idem quod pecudes, quæ dispulsæ sui generis sequuntur greges. ut bos armenta, sic ego bonos uiros, aut eos, quicumque dicentur boni, sequar, etiam si ruent. quid sit optimum male contractis rebus, plane uideo. nemini est enim exploratum, cum ad arma uentum est, quid futurum sit: at illud omnibus, si boni uicti sunt, nec in cæde principum clementiorem hunc fore, quam Cinna fuerit, nec moderatiorem, quam Sylla, in pecunijs locupletium. Ἐμπολιτεύομαί σοι iam dudum; & facerem diutius, nisi me lucerna desereret. Ad summam, dic M. Tulli. assentior Cn. Pompeio, idest T. Pomponio. Alexim, humanissimum puerum, nisi forte, dum ego absum, adolescens factus est, (id enim agere uidebatur) saluere iubeas uelim.

CICERO S. D. ATTICO. 8

QVID opus est de Dionysio tum ualde affirmare? an mihi nutus tuus non faceret fidem? suspicionem autem eo mihi maiorem tua taciturnitas attulerat, quod & tu soles conglutinare amicitias testim●ijs tuis; et illum aliter

cum alijs de nobis locutum audiebam. sed prorsus ita esse, ut scribis, mihi persuades; itaque ego is in illum sum, quem tu me esse uis. Diem tuum ego quoque ex epistola quadam tua, quam incipiente febricula scripseras, mihi notaueram; & animaduerteram, posse, pro re nata, te non incommode ad me in Albanum uenire III. non. Ian. sed, amabo te, nihil incommodo ualetudinis feceris. quid enim est tantum in uno, aut altero die? Dolabellã uideo Liuiæ testamento cum duobus coheredibus esse in triente, sed iuberi mutare nomen. est πολιτικὸν σκέμμα, rectum ne sit nobili adolescenti mutare nomen mulieris testamento. sed id φιλοσοφώτερον διευκρινήσομεν, cum sciemus, quantum quasi sit in trientis triente. Quod putasti fore, ut ante, quam istuc uenirem, Pompeium uiderem; factum est ita. nam VI. Kal. ad Lauernium me consecutus est. una Formias uenimus, & ab hora octaua ad uesperum secreto collocuti sumus. Quod quæris, ecquæ spes pacificationis sit: quantum ex Pompeij multo, & accurato sermone perspexi, ne uoluntas quidem est. sic enim existimat, si ille, uel dimisso exercitu, consul factus sit, σύγχυσιν τῆς πολιτείας fore. atque etiam putat eum, cum audierit, contra se diligenter parari, consulatum hoc anno neglecturum, ac potius exercitum prouinciamq; retenturum. sin autem ille fureret; uehementer hominem contemnebat, & suis & reip. copijs confidebat. quid quæris? etsi mihi crebro ξυνὸς ἐνυάλιος occurrebat; tamen leuabar cura, uirum fortem, & peritum, & plurimum auctoritate ualentem audiens, πολιτικῶς de pacis simulatæ periculis disserentem. habebamus autem in manibus Antonij concionem, habitam X. Kal. Ian. in qua

erat accusatio Pompeij usque a toga pura, querella de damnatis, terror armorum. in quibus ille, Quid censes, aiebat, facturum esse ipsum, si in possessionem reip. uenerit, cum hæc quæstor eius infirmus, & inops audeat dicere? quid multas? non modo non expetere pacem istam, sed etiam timere uisus est. ex illa autem sententia ira relinquendæ urbis mouet hominem, ut puto. mihi autem illud molestissimum est, quod soluendi sunt nummi Cæsari, & instrumentum triumphi eo conferendum: est enim ἄμορφον, ἀντιπολιτευομένου χρεωφειλέτην esse. Sed hæc, & multa alia coram. Valetudinem tuam cura diligenter.

CICERO S. D. ATTICO. 9

QVOTIDIE ne, inquis, a te accipiendæ literæ sunt? si habebo, cui dem, quotidie. at iam ipse ades. tum igitur, cum uenero, desinam. Vnas uideo mihi a te non esse redditas; quas L. Quinctius familiaris meus cum ferret, ad Bustum Basilij uulneratus, & despoliatus est. uidebis igitur, num quid fuerit in ijs, quod me scire opus sit, & simul tu hoc διευκρινήσεις: πρόβλημα sane πολιτικόν: cum sit necesse, aut haberi Cæsaris rationem, illo exercitum uel per senatum, uel per tribunos pl. obtinente; aut persuaderi Cæsari; ut tradat prouinciam, atque exercitum, & ita consul fiat; aut, si id non persuadeatur, haberi comitia sine illius ratione, illo patiente, atque obtinente prouinciam; aut, si per tribunos pl. non patiatur, tamen quiescat, rem adduci ad interregnum; aut, si ob eam caussam, quod ratio eius non habeatur, exercitum ad-

ducat, armis cum eo contendere; illum autem initium facere armorum aut statim nobis minus paratis, aut tum, cum comitijs, amicis eius postulantibus, ut lege ratio habeatur, impetratum non sit: ire autem ad arma aut hanc unam ob caussam, quod ratio non habeatur; aut addita caussa, si forte tribunus pl. senatum impediens, aut populum incitans notatus, aut senatus consul. circumscriptus, aut sublatus, aut expulsus, sit dicens ue se expulsum, ad illum confugerit: suscepto autem bello, aut tenenda sit urbs, aut, ea relicta, ille a commeatu, & reliquis copijs intercludendus: quod horum malorum, quorum aliquod certe subeundum est, minimum putes. dices profecto, persuaderi illi, ut tradat exercitum, & ita consul fiat. est omnino id eiusmodi, ut, si ille eo descendat, contra dici nihil poßit: idq; eum, si non obtinet, ut ratio habeatur retinentis exercitum, non facere miror. nobis autem, ut quidam putant, nihil est timendum magis, quam ille consul. at sic malo, inquies, quam cum exercitu. certe. sed istuc ipsum, SIC, o magnum malum, putat aliquis. neque ei remedium est ullum. cedendum est, si id uolet. uide consulem illum iterum, quem uidisti consolatu priore. at tum imbecillus plus, inquis, ualuit, quam tota resp. quid nunc putas? & eo consule, Pompeio certum est esse in Hispania. o rem miseram: quidem id ipsum deterrimum est, quod recusari non potest, & quod ille si faciat, iam iã à bonis omnibus summã ineat gratiã. Tollamus igitur hoc, quo illum posse adduci negant. de reliquis quid est deterrimum? concedere illi, quod, ut idem dicit, impudentissime postulat. nam quid impudentius? tenuisti prouinciam per decem annos, non tibi a senatu, sed a

te ipso per uim, & per factionem datos. præterijt tempus legitimum, non legis, sed libidinis tuæ; fac tamen, legis: ut succedatur, decernitur: impedis; & ais, habe mei rationem. habe tu nostrum. exercitum tu habeas diutius, quã populus iussit, inuito senatu? Depugnes oportet, nisi cõcedis. Cũ bona quidem spe, ut ait idem, uel uincendi, uel in libertate moriendi. Iam, si pugnandum est; quo tempore, in casu; quo consilio, in temporibus situm est. itaque te in ea quæstione non exerceo. ad ea, quæ dixi, affer, si quid habes. equidem dies, noctesq; torqueor.

CICERO S. D. ATTICO. 10

SVBITO consilium cepi, ut ante, quam luceret, exirem; ne qui conspectus fieret, aut sermo, lictoribus presertim laureatis. de reliquo, neque hercule, quid agam, nec quid acturus sim, scio: ita sum perturbatus temeritate nostri amentissimi consilij. tibi uero quid suadeam, cuius ipse consilium exspecto? Cnæus noster quid consilij ceperit, capiat ue, nescio, adhuc in oppidis coarctatus: & stupent omnes. si in Italia consistat, erimus una. sin cedet, consilij res est. adhuc certe, nisi ego insanio stulte omnia, & incaute. Tu, quæso crebro ad me scribe, uel quod in buccam uenerit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 11

QVAESO, quid hoc est? aut quid agitur? mihi enim tenebræ sunt. Cingulum, inquit, nos tenemus. Anconem

amiſimus. Labienus diſceſſit ab Cæſare. utrum de impe ratore populi R. an de Hannibale loquuntur? hominem amentem, & miſerum, qui ne umbram quidem umquam τοῦ καλοῦ uiderit. atque hæc ait omnia facere ſe dignitatis cauſſa. ubi eſt autem dignitas, niſi ubi honeſtas? num honeſtum igitur, habere exercitum nullo publico conſilio? occupare urbes ciuium, quo facilior ſit aditus ad patriam? χρεῶν ἀποκοπὰς, φυγάδων καθόδους, ſexcenta alia ſcelera moliri, τὴν θεῶν μεγίστην ὡς ἔχειν τυραννίδα? ſibi habeat ſuam fortunam. unam mehercule tecum apricationem in illo Lucretino tuo ſole malim, quam omnia iſtiuſmodi regna; uel potius mori millies, quam ſemel iſtiuſmodi quidquam cogitare. quid ſi tu uelis? inquis. age quis eſt cui uelle nō liceat? ſed ego hoc ipſum, uelle, miſerius eſſe duco quam in crucem tolli. una res eſt ea miſerior, adipiſci, quod ita uolueris. Sed hæc actenus: libenter enim in his moleſtijs ἐνσχολάζωσοι. redeamus ad noſtrum. Per fortunas, quale tibi conſilium Pompeij uidetur? hoc quæro quod urbem reliquerit. ego enim ἀπορῶ. tum nihil abſurdius. Vrbem tu relinquas? ergo idem, ſi Galli uenirent. non eſt, inquit, in parietibus reſp. at in aris, & focis. fecit idem Themiſtocles. fluctum enim totius barbariæ ferre urbs una non poterat. at idem Pericles non fecit, annum fere poſt quinquageſimum, cum præter mœnia nihil teneret. noſtri olim, urbe reliqua capta, arcem tamen retinuerunt.

οὕτως που τῶν πρόσθεν ἐπευθόμεθα κλέα ἀνδρῶν.

rurſus autem ex dolore municipali, ſermonibusq́; eorum, quos conuenio, uidetur hoc conſilium exitum habiturum. mira hominum querella eſt (neſcio iſtic: ſed facies, ut

sciam) sine magistratibus urbem esse, sine senatu. fugiens denique Pompeius mirabiliter homines mouet. quid quæris? alia caussa facta: nihil iam concedendum putant Cæsari. hæc, tu mihi explica, qualia sint. Ego negotio præsum non turbulento. uult enim me Pompeius esse, quem tota hæc Campana, et maritima ora habeat ἐπίσκοπον, ad quem delectus, & summa negotij referatur. itaque uagus esse cogitabam. Te puto iam uidere, quæ sit ὁρμὴ Cæsaris, qui populus, qui totius negotij status. ea uelim scribas ad me, & quidem, quoniam mutabilia sunt, quamsæpissime. acquiesco enim & scribens ad te, & legens tua. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

VNAM adhuc a te epistolam acceperam, datam XII. kal. Iun. in qua significabatur, aliam te ante dedisse, quam non acceperam. sed quæso, ut scribas quam sæpissime, non modo si quid scies, aut audieris, sed etiam si quid suspicabere; maximeq; quid nobis faciundum, aut non faciundum putas. Nam quod rogas, curem, ut scias, quid Pompeius agat: ne ipsum quidem scire puto: nostrum quidem nemo. uidi Lentulum cos. Formijs X. Kal. Iun. uidi Libonē. plena timoris, et terroris omnia. ille iter Larinum. ibi enim cohortes, & Luceriæ, & Theani, reliquæ in Apuleia. inde utrum consistere uspiam uelit, an mare transire, nescitur. si manet, uereor, ne exercitum firmum habere non poßit. sin discedit, quo, aut qua, aut quid nobis agendum sit, nescio. nam istum quidē, cuius φαλαρισμὸν timet, omnia teterrime facturum puto.

nec enim rerum prolatio, nec senatus, magistratuúmq; discessus, nec ærarium clausum tardabit. Sed hæc, ut scribis, cito sciemus. interim uelim mihi ignoscas, quod ad te scribo tam multa toties. acquiesco enim, & tuas uolo elicere literas, maximéq; consilium, quid agam, aut quo me pacto geram; dimittam ne me penitus in caussam, (non deterreor periculo, sed disrumpor dolore: tam ne nullo consilio, aut tam contra meum cõsilium gesta esse omnia?) an cuncter, & tergiuerser, & ijs me dem, qui tenent, qui potiuntur. αἰδέομαι Τρῶας; nec solum ciuis, sed etiam amici officio reuocor. etsi frangor sæpe misericordia puerorum. ut igitur ita perturbato, etsi te eadem solicitant, scribe aliquid, & maxime, si Pompeius Italia cedit, quid nobis agendum putes. M'. quidem Lepidus (nam fuimus una) eum finem statuit, L. Torquatus eundem. me cum multa, tum etiam lictores impediunt. nihil uidi umquam quod minus explicari posset. itaque a te nihil dum certi exquiro, sed quid uideatur. denique ipsam ἀπορίαν tuam cupio cognoscere. Labienum ab illo discessisse, propemodum constat. si ita factum esset, ut ille Romam ueniens magistratum, & senatum Romæ offenderet: magno usui caussæ nostræ fuisset. damnasse enim sceleris hominem amicum, reip. caussa, uideretur. quod nunc quoque uidetur, sed minus prodest. non enim habet, cui prosit; euḿq; arbitror pænitere: nisi forte id ipsum est falsum, discessisse illum: nos quidem pro certo habebamus. Et uelim, (quamquam, ut scribis, domesticis te finibus tenes) formam mihi urbis exponas, ecquod Pompeij desiderium, ecquæ Cæsaris inuidia appareat; etiam quid censeas de Terentia, & Tullia; Romæ eas esse, an mecum,

an aliquo tuto loco. & hæc, & si quid aliud, ad me scribas uelim, uel potius scriptites. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

DE Vennonianis rebus tibi assentior. Labienum ἥρωα iudico. facinus iam diu nullum ciuile præclarius. qui ut aliud nihil, hoc tamen profecit; dedit illi dolorem. sed etiam ad summam profectum aliquid puto. amo etiam Pisonem: cuius iudicium de genero suspicor uisum iri graue. quamquam, genus belli quod sit, uides. ita ciuile est, ut non ex ciuium dissensione, sed ex unius perditi ciuis audacia natum sit. is autem ualet, exercitum tenet multa spe, & promissis; omnia omnium concupiuit. huic tradita urbs est, nuda præsidio, referta copijs. quid est, quod ab eo non metuas, qui illa templa, & tecta non patriam, sed prædam putet? quid autem sit acturus, aut quo modo, nescio, sine senatu, sine magistratu. ne simulare quidem poterit quidquam πολιτικῶς. nos autem ubi exurgere poterimus? aut quando? quorum dux quam ἀςρατήγητος, tu quoque animaduertis; cui ne Picena quidem nota fuerint. quæ autem sine consilio res stet? ut enim alia omittam decem annorum peccata, quæ condicio non huic fugæ præstitit? nec uero nunc quid cogitet, scio: ac non desino per literas sciscitari. nihil esse timidius constat, nihil perturbatius. itaque nec præsidium, cuius parandi caussa ad urbem retentus est, nec locum, ac sedem præsidij ullam uideo. spes omnis in duabus, inuidiose retentis, pæne alienis legionibus. nam delectus adhuc quidem inuitorum est, & a pugnando abhorrentium. con-

dicionum autem amissum tempus est. quid futurum sit, nõ uideo. commissum quidem a nobis certe est, siue a nostro duce, ut, e portu sine gubernaculis egreßi, tempestati nos traderemus. itaque de Ciceronibus nostris dubito quid agam. nam mihi interdum amandandi uidentur in Græciam. de Tullia autem, & Terentia, cum mihi barbarorum aduentus ad urbem proponitur, omnia timeo: cum autem Dolabellæ uenit in mentem, paullum respiro. sed uelim consideres, quid faciendum putes: primum πρὸς τὸ ἀσφαλές: (aliter enim mihi de illis, ac de me ipso, consulendum est) deinde πρὸς τὰς δόξας; ne reprehendamur, quod eas Romæ uelimus esse in communi bonorum fuga: quin etiam tibi, & Peducæo, (scripsit enim ad me) quid faciatis, uidendum est. is enim splendor est uestrum, ut eadem postulentur a uobis, quæ ab amplissimis ciuibus. sed de hoc tu uidebis, quippe cum de ipso, ac de me ista considerare uelim. Reliquum est, ut, & quid agatur, quoad poteris, explores, scribasq; ad me, & quid ipse coniectura assequare. quod etiam a te magis expecto. nam acta omnibus nunciantibus, a te expecto futura. μάντις δ᾽ ἄριστος. Loquacitati ignosces, quæ & me leuat ad te quidem scribentem, & elicit tuas literas.

AENIGMA Oppiorum ex Velia plane non intellexi: est enim numero Platonis obscurius. iam intellexi *tuum aenigma. Oppios enim de Velia Saccones dicis in eo æstu, aut diu. quo aperto, reliqua patebant, & cum Terentiæ summa congruebant. L. Cæsarem uidi Minturnis ad VIII. Kal. Febr. mane, cum absurdissimis mandatis, non hominem, sed scopas solutas: ut id ipsum mihi ille uideatur irridendi caussa fecisse, qui tantis de rebus

huic mandata dederit: nisi forte non dedit, & hic sermone aliquo arrepto pro mandatis abusus est. Labienus, uir mea sententia magnus, Theanum uenit ad IX. kal. Febr. ibi Pompeium, consulesq; conuenit. qui sermo fuerit, & quid actum sit, scribam ad te, cum certum sciam. Pompeius ab Theano Larinum uersus profectus est ad VIII. kal. eo die mansit Venafri. aliquantum animi uidetur nobis attulisse Labienus. sed ego nondum habeo, quid ad te ex his locis scribam. ista magis exspecto, quid illinc afferatur, quo pacto de Labieno ferat, quid agat Domitius in Marsis, Tignij Thermus, P. Attius Cinguli, quæ sit populi urbani uoluntas, quæ tua coniectura de rebus futuris. hæc uelim crebro, & quid tibi de mulieribus nostris placeat, & quid acturus ipse sis, scribas. Si scriberem ipse, longior epistola fuisset: sed dictaui propter lippitudinem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

AD VI. kal. Febr. Capuam Calibus proficiscens, cum leuiter lippirem, has literas dedi. L. Cæsar mandata Cæsaris detulit ad Pompeium VIII. kal. cum is esset cum consulibus Theani. probata condicio est, sed ita, ut ille de ijs oppidis, quæ extra suam prouinciam occupauisset, præsidia deduceret. id si fecisset, responsum est, ad urbem nos redditvros esse, & rem per senatum confecturos. spero etiam in præsentia pacem nos habere. nam & illum furoris, & hunc nostrum copiarum suppenitet. Me Pompeius Capuam uenire uoluit, & adiuuare delectum, in quo parum prolixe respondens, Campani co

loni. gladiatores Cæsaris, qui Capuæ sunt, de quibus ante ad te falsum ex Torquati literis scripseram, sane commode Pompeius distribuit, binos singulis patribus familiarum. secutorum in ludo L ↄↄ *fuerunt. eruptionem facturi fuisse dicebantur. sane multum in eo reip. prouisum est.* De *mulieribus nostris, in quibus est tua soror, quæso uideas, ut satis honestum nobis sit, eas Romæ esse, cum cæteræ ulla dignitate discesserint. hoc scripsi ad eas, & ad te ipsum antea. uelim, eas cohortere. ut exeant; præsertim cum ea præsidia in ora maritima habeamus, cui ego præsum, ut in his pro renata non incommode possint esse. nam si quid offendimus in genero nostro; quod quidem ego præstare non debeo; id fit maius; quod mulieres nostræ præter ceteras Romæ remanserunt. tu ipse cum* Sexto*, scire uelim, quid cogites de exeundo, de totaq; re quid existimes. equidem ad pacem hortari non desino: quæ uel iniusta utilior est, quam iustissimum bellum. sed hæc, ut fors tulerit.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

VT AB *urbe discessi, nullum adhuc intermisi diem, quin aliquid ad te literarum darem; non quo haberem magnopere, quid scriberem; sed ut loquerer tecum absens: quo mihi, cum coram id non liceret, nihil est iucundius.* Capuam *cum uenissem ad* V I. Kal *pridie, quam has literas dedi, consules conueni, multosq; nostri ordinis.* Omnes *cupiebant,* Cæsarem*, abductis præsidijs, stare conditionibus ijs, quas tulisset. uni* Fauonio *leges ab illo nobis imponi non placebat: sed is auditus in consi-*

lio. Cato enim ipse iam seruire, quam pugnare, mauult: sed tamen ait, in senatu se adesse uelle, cum de condicionibus agatur, si Cæsar adductus sit, ut præsidia deducat. ita, quod maxime opus est, in Siciliam ire non curat: quod metuo ne obsit, in senatu esset uult. Postumus autem, de quo nominatim senatus decreuit, ut statim in Siciliam iret, Furfanoq; succederet, negat se iturum sine Catone, & suam in senatu operam, auctoritatemq; magni æstimat. ita res ad Fannium peruenit. is cum imperio in Siciliam præmittitur. In disputationibus nostris summa uarietas est. plerique negant, Cæsarem in condicione mansurum; postulataq; hæc ab eo interposita esse, quo minus, quod opus esset ad bellum, a nobis pararetur. ego autem eum puto facturum, ut præsidia deducat. uicerit enim, si consul factus erit & minori scelere uicerit, quam quo est ingressus. sed accipienda plaga est. sumus enim flagitiose imparati cum a militibus, tum a pecunia quam quidem omnem non modo priuatam, quæ in urbe est, sed etiam publicam, quæ in ærario, illi reliquimus. Pompeius ad legiones Atianas est profectus; Labienum secum habet. ego tuas opiniones de his rebus expecto. Formias me continuo recipere cogitabam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

OMNES arbitror mihi tuas literas redditas esse, sed primas præpostere, reliquas ordine, quo sunt omissæ, per Terentiam. De mandatis Cæsaris, aduentuq; Labieni, & responsis consulum ad Pompeium, scripsi ad te lit

ris ijs, quas ad V. kal. Capua dedi: pluraq; præterea in eandem epistolam conieci. nunc has expectationes habemus duas; unam, quid Cæsar acturus sit, cum acceperit ea, quæ referenda ad illum data sunt L. Cæsari; alteram, quid Pompeius agat: qui quidem ad me scribit, paucis diebus se firmum exercitum habiturum; spemq; affert, si in Picenum agrum ipse uenerit, nos Romam redituros esse. Labienum secum habet, non dubitantem de imbecillitate Cæsaris copiarum: cuius aduentu Cnæus noster multo animi plus habet. nos a consulibus Capuam uenire iussi sumus ad non. Febr. Capua profectus sum Formias ad I I I. kal. eo die cum Calibus tuas literas hora fere nona accepissem, has statim dedi. De Terentia, & Tullia tibi assentior; ad quas scripseram, ad te ut referrent. si nondum profectæ sunt, nihil est, quod se moueant, quoad perspiciamus, quo loco sit res. Tuæ literæ mihi gratæ, iucundæq; sunt. De pueris in Græciā transportandis tum cogitabam, cum fuga ex Italia quæri uidebatur. nos enim Hispaniam peteremus: illis hoc æque commodum non erat. tu ipse cum Sextio etiam nunc mihi uideris Romæ recte esse posse. etenim minime amici Pōpeio nostro esse debetis: nemo enim umquā tantum de urbanis præsidijs detraxit. Vides ne me etiam iocari? scire iam te oportet, L. Cæsar quæ responsa referat a Pompeio, quas ab eodem ad Cæsarem ferat literas. scriptæ enim, et datæ ita sunt, ut proponerentur in publico. in quo accusaui mecum ipse Pompeium, qui, cum scriptor luculentus esset, tantas res, atque eas, quæ in omnium manus uenturæ essent, Sextio nostro scribendas dederit. itaque nihil umquam legi scriptum σηςιῶδέςερον. perspici tamen ex li-

teris Pompeij potest, nihil Cæsari negari, omniaque, & cumulate, quæ postulet, dari: quæ ille, amentissimus fuerit, nisi acceperit, præsertim cum impudentissime postulauerit. quis enim tu es, qui dicas, si in Hispaniam profectus erit, si præsidia dimiserit? tamen conceditur, minus honeste nunc quidem, uiolata iam ab illo rep. illatoq; bello, quam si olim de ratione habenda impetrasset: tamen uereor, ut his ipsis contentus sit. nam cum ista mandata dedisset L. Cæsari, debuit esse paullo quietior, dum responsa referrentur: dicitur autem nunc esse acerrimus. Trebulano quidem scribit, se ab illo IX. kal. Febr. rogatum esse, ut scriberet ad me, ut essem ad urbem: nihil ei me gratius facere posse. hæc uerbis plurimis. intellexi ex dierum ratione, ut primum de discessu nostro Cæsar audisset, laborare eum cœpisse, ne omnes abessemus: itaque non dubito, quin ad Pisonem, quin ad Seruium scripserit. illud admiror, non ipsum ad me scripsisse, non per Dolabellam, non per Cœlium egisse. quamquam non aspernor Trebatij literas, a quo me unice diligi scio. rescripsi ad Trebatium, (nam ad ipsum Cæsarem, qui mihi nihil scripsisset, nolui) quam illud hoc tempore esset difficile: me tamen in prædijs meis esse, neque delectum ullum, neque negotium suscepisse. in quo quidem manebo, dum spes pacis erit. sin bellum geretur; non deero officio, nec dignitati meæ, pueros ὑπεκθέμενος in Græciam. totam enim Italiam flagraturam bello intelligo: tantum mali excitatum partim ex improbis, partim ex inuidis ciuibus. sed hæc paucis diebus ex illius ad nostra responsa responsis intelligentur, quorsum euasura sint. tum ad te scribam plura, si erit bellum: sin autem etiam induciæ, te

ipsum, ut spero, uidebo. Ego IV. non. Febr. quo die has literas dedi, in Formiano, quo Capua redieram, mulieres exspectabam: quibus quidem scripseram, tuis literis admonitus, ut Romæ manerent: sed audio maiorem quendam in urbe timorem esse. Capuæ nonis Febr. esse uolebam, quia consules iusserant. quidquid huc erit a Pompeio allatum statim ad te scribam, tuasq; de istis rebus literas exspectabo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

IV. non. Feb. mulieres nostræ Formias uenerunt, tuaq; erga se officia, plena tui suauissimi studij, attulerunt. eas ego, quo ad sciremus utrum turpe pace nobis, an misere bello esset utendum, in Formiano esse uolui, & una Cicerones. ipse cum fratre Capuam ad consules (nonis enim adesse iußi sumus) III. non. profectus sum, cum has literas dedi. Responsa Pompeij grata populo, & probata concioni esse dicuntur. ita putaram. quæ quidem si ille repudiarit, iacebit: si acceperit. Vtrum igitur, inquies, mauis? responderem, si, quemadmodum parati essemus, scirem. Caßium, erat hic auditum, expulsum Ancone, eamq; urbem a nobis teneri: si bellum futurum est, negotium utile. Cæsarem quidem, L. Cæsare cum mandatis de pace misso, tamen aiunt acerrime delectum habere, loca occupare, uincire præsidijs: o perditum latronem, uix ullo otio cumpensandam, hanc reip. turpitudinem. sed stomachari desinamus, tempori pareamus, cum Pompeio in Hispaniam eamus. hæc opto in malis; quoniam illius alterum consulatum a rep. ne

data quidem occasione repulimus. Sed hæc hactenus. De Dionysio, fugit me ad te antea scribere: sed ita constitui, expectare responsa Cæsaris: ut, si ad urbem rediremus, ibi nos exspectaret; sin tardius id fieret, tum eum accerseremus. omnino quid ille facere debuerit in nostra illa fuga, quid docto homine, & amico dignum fuerit, cum præsertim rogatus esset: sed hæc non nimis exquiro a Græcis. tu tamen uidebis, si erit, quod nolim, accersendus, ne molesti simus inuito. Quinctus frater laborat, ut tibi quod, debet, ab Egnatio soluat. nec Egnatio uoluntas deest: nec parum locuples est: sed, cum tale tempus sit, ut Q. Titinius (multum enim est nobiscum) uiaticum se neget habere. idemq; debitoribus suis denunciarit, ut eodem fœnore uterentur; atque hoc idem etiam L. Ligus fecisse dicatur; nec hoc tempore aut domi numos Quinctus habeat, aut exigere ab Egnatio, aut uersuram usquam facere posit: miratur, te non habuisse rationem huius publicæ difficultatis. ego autem, etsi illud ψευδησιόδειον (ita enim putatur) obseruo; μηδὲ δίκην, præsertim in te, a quo nihil umquam uidi temere fieri; tamen illius querela mouebar. hoc, quidquid est, te scire uolui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

NIHIL habeo, quod ad te scribam. quin etiam eam epistolam, quam eram elucubratus, ad te non dedi. erat enim plena spei bonæ; quod & concionis uoluntatem audieram, & illum condicionibus usurum putabam, præsertim suis. ecce tibi IV, non. Febr. mane accepi literas

tuas, Philotimi, Furnij, Curionis ad Furnium, quibus irridet L. Cæsaris legationem. plane oppressi uidemur: nec, quid consilij capiam, scio: nec mehercule de me laboro: de pueris quid agam, non habeo. Capuam tamen proficiscebar hæc scribens, quo facilius de Pompeij rebus cognoscerem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

BREVILOQVENTEM *iam me tempus ipsum facit. pacem enim desperaui: bellum nostri nullum administrant. caue enim putes, quidquam esse minoris his consulibus: quorum ego spe audiendi aliquid, & cognoscendi nostri apparatus, maximo imbri Capuam ueni prid. non. ut eram iussus. illi autem non dum uenerant, sed erant uēturi, inanes, imparati. Cnæus autem Luceriæ dicebatur esse, & adire cohortes legionum Atianarum non firmissimarum. at illum ruere nunciant, & iam iamq; adesse, non ut manum conferat, (quicū enim?) sed ut fugam intercludat. ego autem in Italia καὶ συναποθανεῖν; nec te id consulo. sin extra. quid ago? ad manendum hiems, lictores, improuidi, & negligentes duces, ad fugam hortatur amicitia Cnæi, caussa bonorum, turpitudo coniungendi cum tyranno: qui quidem, incertum est, Phalarim ne, an Pisistratum sit imitaturus. Hæc uelim explices, & me iuues consilio: etsi te ipsum istic iam calere puto: sed tamen quantum poteris. ego si quid hic hodie noui cognoro, scies. iam enim aderunt consules ad suas nonas. Tuas quotidie literas exspectabo. ad has autem, cum poteris, rescribes. Mulieres, & Cicerones in Formiano reliqui. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 20

DE *malis nostris tu prius audis, quam nos: istinc enim emanant. boni autem hinc quod expectes, nihil est.* Veni *Capuam ad non. Febr. ita ut iusserant consules. eo die* Len*tulus uenit sero. alter consul omnino non uenerat* VII. *idus. eo enim die ego* Capua *discessi, & mansi* Calibus. *inde has literas postridie ante lucem dedi. hæc,* Capuæ *dum fui, cognoui, nihil in consulibus, nullum usquam delectum. nec enim conquisitores* φαινόπροσωπεῖν *audent; cum ille adsit contra; cum noster dux nusquam sit, nihil agat: nec nomina dant: deficit enim non uoluntas, sed spes.* Cnæus *autem noster (o rem miseram, & incredibilem) ut totus iacet. non animus est, non consilium, non copiæ, non diligentia. mitto illam fugam ab urbe turpissimam, timidissimas in oppidis conciones, ignorationem non solum aduersarij, sed etiam suarum copiarum. hoc cuiusmodi est?* VII. *id.* Febr. Capuam C. Cas*sius trib. pl. uenit, attulit mandata ad consules, ut* Romam *uenirent, pecuniam de sanctiore ærario auferrent, statim exirent urbe relicta. redeant; quo præsidio? deinde exeant, quis sinat? consul ei rescripsit, ut prius ipse in* Picenum. *at illud totum erat amissum: sciebat nemo, præter me ex literis* Dolabellæ. *mihi dubium non erat, quin ille iam iamq; foret in* Apulia, Cnæus *noster in naui. ego quid agam?* σκέμμα *magnum, neque mehercule mihi quidem ullum, nisi omnia essent acta turpissime: neque ego ullius consilij particeps. sed tamen, quod me deceat. ipse me* Cæsar *ad pacem hortatur: sed antiquiores literæ,*

quam ruere cœpit. Dolabella, Cœlius, me illi ualde satis facere. mira me ἀπορία torquet. iuua me consilio, si potes: & tamen ista, quantum potes, prouide. nihil habeo, tanta rerum perturbatione, quod scribam. tuas literas exspecto. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 21

PEDEM *in* Italia *uideo nullum esse, qui non in istius potestate sit.* De Pompeio *scio nihil; eumq;, nisi in nauim se contulerit, exceptum iri puto. o celeritatem incredibilem, huius autem nostri: sed non possum sine dolore accusare eum, de quo angor, & crucior.* Tu *eadem non sine caussa times: non quo minus quidquam* Cæsari *expediat ad diuturnitatem uictoriæ, & dominationis: sed uideo, quorum arbitrio sit acturus. recte sit. censeo cedendum de oppidis his. egeo consilij: quod optimũ factu uidebitur, facies. cum* Philotimo *loquere: atque adeo* Terentiam *habebis idibus.* Ego *quid agam? qua aut terra, aut mari persequar eum, qui ubi sit, nescio? etsi terra quidem qui possum? mari, quo? tradam igitur isti me: fac posse tuto: multi enim hortantur: num etiam honeste? nullo modo quidem. a te petam consilium, ut soleo. explicari res non potest: sed tamen, si quid in mentem uenit, uelim scribas, & ipse quid sis acturus.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

V. *id* Feb. *uesperi e* Philotimo *literas accepi;* Domitiũ

exercitum firmum habere; cohortes ex Piceno, Lentulo, & Thermo ducentibus, cum Domitij exercitu coniunctas esse; Cæsarem intercludi posse, eumq; id timere; bonorum animos recreatos Romæ, improbos quasi perculsos. hæc, metuo equidem, ne sint insomnia: sed tamen M. Lepidum, L. Torquatum, C. Cassium trib. pl. (ij enim sunt nobiscum, id est, in Formiano) Philotimi literæ ad uitam reuocarunt. ego autem illa metuo ne ueriora sint, nos omnes pæne iam captos esse, Pompeium Italia cedere. quem quidem (o rem acerbam) persequi Cæsar dicitur. persequi Cæsar Pompeium? quid? ut interficiat? o me miserum: & non omnes nostra corpora opponimus? in quo tu quoque ingemiscis. sed quid faciamus? uicti, oppressi, capti plane sumus. Ego tamen, Philotimi literis lectis, mutaui consilium de mulieribus: quas, ut scripseram ad te, Romam remittebam: sed mihi uenit in mentem, multum fore sermonem, me iudicium iam de caussa publica fecisse; qua desperata, quasi hunc gradū mei reditus esse, quod mulieres reuertissent. De me autem ipso tibi assentior, ne me dem incertæ, & periculosæ fugæ: cum reip. nihil prosim, nihil Pompeio; pro quo emori cum pie possum, tum libenter. manebo igitur: etsi uiuere. Quod quæris, hic quid agatur: tota Capua, & omnis hic delectus iacet: desperata res est; in fuga omnes sunt; nisi quid eiusmodi fuerit, ut Pompeius istas Domitij copias cum suis coniungat. sed uidebamur omnia biduo, triduo ue sciturі. Cæsaris literarum exemplum tibi misi: rogaras enim. cui nos ualde satisfacere, multi ad me scripserunt. quod patior facile; dum, ut adhuc, nihil faciam turpiter. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 23

PHILOTIMI *literæ me quidem non nimis, sed eos, qui in his locis erant, admodum delectarunt. ecce postridie Cassii literæ Capuam a Lucretio, familiari eius, Nigidium a Domitio Capuam uenisse; eum dicere, Vibullium cum paucis militibus e Piceno currere ad Cnæum, cōfestim sequi Cæsarem, Domitium non habere militū uim. idem scripsit, consules Capua discessisse. non dubito, quin Cnæus in fuga sit, modo effugiat. a consilio fugiendi, ut tu censes, absum.*

CICERO S. D. ATTICO. 24

CVM *dedissem ad te literas tristes, & metuo ne ueras, de Lucretij ad Caßium literis Capua missis: Cephalio uenit a nobis, attulit etiam a te literas hilariores, nec tamen firmas, ut soles. omnia facilius credere possum, quam quod scribitis, Pompeium exercitum habere. nemo huc ita affert; omniaq;, quæ nolim. rem miseram. malas caussas semper obtinuit, in optima concidit. quid dicam? nisi, illud eum scisse; neque enim erat difficile; hoc nescisse; erat enim ars difficilis, recte remp. regere. Sed iam iamq; omnia sciemus, & scribemus ad te statim.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 25

NON *uenit idem usu mihi, quod tu tibi scribis;*

Quoties

Quoties exorior. ego enim nunc paullum exorior, & maxime quidem his literis, quæ Roma afferuntur, de Domitio, de Picentiũ cohortibus. omnia erant facta hoc biduo lætiora: itaque fuga, quæ parabatur, repressa est. Cæsaris interdicta. Si te secundo lumine hic offendero, respuuntur. bona de Domitio, præclara de Afranio fama est. Quod me amicissime admones, ut me integrum, quoad possim, seruem, gratum est. Quod addis, ne propensior ad turpem caussam uidear: certe uideri possum. ego me ducem in ciuili bello, quoad de pace ageretur, negaui esse: non quin rectum esset: sed quia, quod multo rectius fuit, id mihi fraudem tulit. plane eum, cui Cnæus noster alterum consulatum deferret, & triumphum, at quibus uerbis? pro suis gestis amplissimis, inimicum habere nolueram. ego scio, & quem metuam, & quam ob rem. sin erit bellum, ut uideo fore: partes meæ non desiderabuntur. De HS X X Terentia tibi rescripsit. Dionysio, dum existimabam uagos nos fore, nolui molestus esse. tibi autem, crebro ad me scribenti de eius officio, nihil rescripsi; quod diem ex die expectabam, ut statuerem, quid esset faciendum. nunc, ut uideo, pueri certe in Formiano uidentur hiematuri; num & ego, nescio. si enim erit bellum, cum Pompeio esse constitui. quod habebo certi, faciam, ut scias. ego bellum fœdissimum futurum puto; nisi qui, ut tu scis, Parthicus casus extiterit. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER VIII.

CICERO S. D. ATTICO.

CVM ad te literas dedissem, redditæ mihi literæ sunt a Pompeio. cetera de rebus in Piceno gestis, quæ ad se Vibullius scripsisset, de delectu Domitij; quæ sunt nobis nota, nec tam læta erant in his literis, quam ad me Philotimus scripserat: (ipsam tibi epistolam misissem; sed subito fratris puer proficiscebatur: cras igitur mittam) sed in ea Pompeij epistola erat in extremo ipsius manu: Tu, censeo, Luceriam uenias: nusquam eris tutius. Id ego in eam partem accepi, hæc opida, atque oram maritimam illum pro derelicto habere: nec sum miratus, eum, qui caput ipsum reliquisset, reliquis membris non parcere. ei statim rescripsi, hominemq; certum misi de comitibus meis, non me quærere, ubi tutissimo essem: si me uellet sua, aut reip. caussa Luceriam uenire, statim esse uenturum: hortatusq; sum, ut oram maritimam retineret, si rem frumentariam sibi ex prouincijs suppeditari uellet. Hæc me frustra scribere uidebam: sed uti in urbe retinenda tunc, sic nunc in Italia non relinquenda testificabar sententiam meam. sic enim parari uideo, ut Luceriam omnes copiæ contrahantur: & ne is quidem lo-

eius stabilis: sed ex eo ipso, si urgeamur, paretur fuga. quominus mirere, si inuitus in eã caussam descendo, in qua neque pacis, neque uictoriæ ratio quæsita sit umquã, semper flagitiosæ, & calamitosæ fugæ. eundem; ut, quemcunque fors tulerit, casum subeam potius cum ijs, qui dicuntur esse boni, quam uidear a bonis dissentire. etsi propediem uideo bonorum, id est lautorum, & locupletum, urbem refertam fore, municipijs uero his relictis, refertißimam. quo ego in numero essem, si hos lictores molestissimos non haberem: nec me M. Lepidi, L. Volcatij, Ser. Sulpicij comitum pæniteret: quorum nemo nec stultior est, quam L. Domitius; nec inconstantior, quam Ap. Claudius. unus Pompeius me mouet, beneficio, non auctoritate. quam enim ille habeat auctoritatem in hac caussa, qui, cum omnes Cæsarem metuebamus, ipse eum diligebat? postquam uero ipse metuere cœpit, putat omnes hostes illi oportere esse. ibimus tamen Luceriam; nec eum fortasse delectabit noster aduentus. dissimulare enim non potero, mihi, quæ adhuc acta sunt, displicere. Ego, si somnum capere possem, tam longis te epistolis non obtunderem. tu, si tibi eadem caussa est, me remunerere sane uelim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

MIHI uero omnia grata; & quod scripsisti ad me, quæ audieras; & quod non credidisti, quæ digna diligentia mea non eßent; & quod monuisti, quod sentiebas. Ego ad Cæsarẽ unas Capua literas dedi, quibus ad ea rescripsi, quæ mecum ille de gladiatorib. suis egerat, breues, sed beneuolen

tiam significantes, non modo sine contumelia, sed etiam cum maxima laude Pompeij. id enim illa sententia postulabat, quia illum ad concordiam hortabar. eas si quo ille misit, in publico proponat, uelim. Alteras eodem die dedi, quo has ad te. non potui non dare, cum & ipse ad me scripsisset, & Balbus. earum exemplum ad te misi. nihil arbitror fore, quod reprehendas. si qua erunt, doce me. quo modo enim effugere possum? nihil, inquies, omnino scripseris. qui magis effugias eos, qui uolent fingere? ueruntamen ita faciam; quoad fieri poterit. Nam quod me hortaris ad memoriam factorum, dictorum, scriptorum etiam meorum: facis amice tu quidem, mihiq; gratissimum: sed mihi uideris aliud tu honestum, meq; dignum in hac caussa iudicare, atque ego existimem. mihi enim nihil illa in gente umquam ab ullo auctore reip. ac duce turpius factum esse uidetur, quam a nostro amico factum est. cuius ego uicem doleo, qui urbem reliquit, id est patriam; pro qua, & in qua mori praeclarum fuit. ignorare mihi uideris, haec quanta sit clades. es enim etiam nunc domi tuae: sed, inuitis perditissimis hominibus, esse diutius non potes. hoc miserius, hoc turpius quidquam? uagamur egentes, cum coniugibus, & liberis. in unius hominis, quotannis periculose aegrotantis, anima positas omnes nostras spes habemus, non expulsi, sed euocati e patria, quam non seruandam ad reditum nostrum, sed diripiendam, inflammandamq; reliquimus. ita multi nobiscum sunt, non in suburbanis, non in hortis, non in ipsa urbe: & si non sunt, non erunt. nos interea, ne Capuae quidem, sed Luceriae, & oram quidem maritimam iam relinquemus. Afranium expectabimus, & Petreium. nam in

Labieno parũ est dignitatis. hic tu in me illud desideras.* nihil de me dico: alij uiderint. hic quidem quæ est*domi ue* stræ estis, & eritis omnes boni. quis tum se mihi non ostendit? quis nunc adest hoc bello? sic enim iam appellandum est. Vibullij res gestæ sunt adhuc maximæ. id ex Pompeij literis cognosces. in quibus animaduertito illum locum, ubi erit διπλῆ uidebis, de Cnæo nostro ipse Vibullius quid existimet. Quo igitur hæc spectat oratio? ego pro Pompeio libenter emori possum. facio pluris omnium hominum neminem. sed non ita non meo* iudicio spem de salute reip. significas enim aliquanto secus, quam solebas: ut etiam Italia si ille cedat, putes cedendum: quod ego nec reip. puto esse utile, nec liberis meis: præterea neque rectum, neque honestum. sed cur? poteris ne uidere tyrannum? quasi intersit, audiam, an uideam; aut locupletior mihi sit quærendus auctor, quam Socrates; qui, cum triginta tyranni essent, pedem porta non extulit. Est mihi præterea præcipua caussa manendi: de qua utinam aliquando tecum loquar. Ego XIII. kal. cum eadem lucerna hanc epistolam scripsissem, qua inflammaram tuã, Formijs ad Pompeium, si de pace ageretur, profecturus eram; si de bello, uidero. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

MAXIMIS, & miserrimis rebus perturbatus, cum coram tecum mihi potestas deliberandi non esset, uti tamen tuo consilio uolui. deliberatio autem omnis hæc est: si Pompeius Italia cedat, quod eum facturum esse suspicor, quid mihi agendum putes, & quo facilius consilium

dare possis; quid in utramque partem mihi in mentem ueniat, explicabo breui. Cum merita Pompeij summa erga salutem meam, familiaritasq́; , quæ mihi cum eo est, tum ipsa reip. caussa me adducit, ut mihi uel consilium meum cum illius consilio, uel fortuna coniungenda esse uideatur. Accedit illud: si maneo, & illum comitatum optimorum, & clarissimorum ciuium desero; cadendum est in unius potestatem, qui etsi multis rebus significat se nobis esse amicum; &, ut esset, a me est (tute scis) propter suspicionem huius impendentis tempestatis multo ante prouisum: tamen utrunque considerandum est, & quanta ei fides sit habenda; &, si maxime exploratum sit, eum nobis amicum fore, sit ne uiri fortis, & boni ciuis, esse in ea urbe, in qua cum summis honoribus, imperijsq́; usus sit, res maximas gesserit, sacerdotio sit amplissimo præditus, non futurus sit sui iuris, subeundumq́; periculum sit cum aliquo forte dedecore, si quando Pompeius remp. recuperarit. In hac parte hæc sunt: uide nunc, quæ sint in altera. Nihil actum est a Pompeio nostro sapienter, nihil fortiter; adde etiam, nihil nisi contra consilium auctoritatemq́; meam. Omitto illa uetera, quod istum in remp. ille aluit, auxit, armauit; ille legibus per uim, & contra auspicia ferendis auctor: ille Galliæ ulterioris adiunctor; ille gener; ille in adoptando P. Clodio augur; ille restituendi mei, quam retinendi, studiosior; ille prouinciæ propagator; ille absentis in omnibus adiutor: idem etiam tertio consulatu, postquam esse defensor reip. cœpit, contendit, ut decem tribuni pl. ferrent, ut absentis ratio haberetur: quod idem ipse sanxit lege quadam sua; Marcoq́; Marcello consuli, finienti prouincias Gallias kal. Mart. restitit:

ſed, ut hæc omittam, quid fœdius, quid perturbatius hoc ab urbe diſceſſu, ſiue potius turpiſſima fuga? quæ condicio non accipienda fuit potius, quam relinquenda patria? malæ condiciones erant, fateor: ſed numquid hoc peius? at recuperabit remp. quando? aut quid ad eam ſpem eſt parati? non ager Picenus amiſſus? non patefactum iter ad urbem? non pecunia omnis & publica, & priuata aduerſario tradita? denique nulla cauſſa, nullæ uires, nulla ſedes, quo concurrant, qui remp. defenſam uelint. Apulia delecta eſt, inaniſſima pars Italiæ, & ab impetu huius belli remotiſſima. fuga, & maritima opportunitas uiſa quæri deſperatione. inuite cœpi Capuam; non quo munus illud defugerem, ſed ſine cauſſa, in qua nullus eſſet ordinum, nullus apertus priuatorum dolor, bonorum autem eſſet aliquis, ſed hebes, ut ſolet; &, ut ipſe ſenſiſſem, multitudo, & infimus quiſque propenſus in alteram partem; multi mutationis rerum cupidi. dixi ipſi, me nihil ſuſcepturum ſine præſidio, & ſine pecunia: itaque habui nihil omnino negotij: quod ab initio uidi, nihil quæri præter fugam. Eum ſi nunc ſequor, quoniam? cum illo non. ad quem cum eſſem profectus, cognoui in ijs locis eſſe Cæſarem, ut tuto Luceriam uenire non poſſem. infero mari nobis, incerto curſu, hieme maxima nauigandum eſt. Age, iam cum fratre, an ſine? cum filio, an quo modo? in utraque enim re ſumma difficultas erit, ſummus animi dolor. Qui autem impetus illius erit in nos abſentes, fortunasq́; noſtras? acrior, quam in ceterorum; quod putabit fortaſſe in nobis uiolandis aliquid ſe habere populare. Age iam has compedes, faſces inquam hos laureatos efferre ex Italia, quam moleſtum eſt? Qui autem locus erit nobis tutus, (ut

iam placatis utamur fluctibus) ante quam ad illum ueneri mus? qua autem, aut quo, nihil scimus. At si restitero, & fuerit nobis in hac parte locus; idem fecero, quod in Cinnæ dominatione Philippus. quod L. Flaccus, quod Q. Mucius; quoquo modo ea res huic quidem cecidit: qui tamen ita dicere solebat, se id fore uidere, quod factum est; sed hoc malle, quam armatum ad patriæ mœnia accedere. aliter Thrasybulus, & fortaße melius. sed est certa quædam illa Mucij ratio, atque sententia; est illa etiam Philippi; &, cum sit neceße, seruire tempori; & non amittere tempus, cum sit datum. sed in hoc ipso habent tamen ijdem fasces molestiam. sit enim nobis amicus, quod incertum est; sed sit, deferet triumphum. non accipere ne periculosum sit, an accipere inuidiosum ad bonos? ò rem, inquis, difficilem, & inexplicabilem. atqui explicanda est. qui enim fieri poteſt? ac ne me exiſtimaris ad manendum eſſe propenſiorem, quod plura in ea parte uerba fecerim. poteſt fieri, quod ſit in multis quæſtionibus, ut res uerboſior hæc fuerit, illa uerior. quamobrem, ut maxima de re æquo animo deliberanti, ita mihi des conſilium uelim. nauis & in Caieta eſt parata nobis, & Brundusij. ſed ecce nuncij, ſcribente me hæc ipſa noctu in Caleno, ecce literæ, Cæſarem ad Corfinium, Domitium Corfinij cum firmo exercitu, & pugnare cupiente. non puto etiam hoc Cnæum noſtrum commiſſurum, ut Domitium relinquat. etſi Brundiſium Scipionem cum cohortibus duabus præmiſerat: legionem a Fauſto conſcriptam, in Siciliam ſibi placere a conſule duci, ſcriſerat ad conſules. ſed turpe Domitium erit deſerere, implorantem eius auxilium. eſt quædam ſpes mihi quidem non magna, ſed in his locis

firma, Afranium in Pyrenæo cum Trebonio pugnasse, pulsum Trebonium, etiam Fabium tuum transisse cum co hortibus: summum autem, Afranium cum magnis copijs aduentare. id si est, in Italia fortasse manebitur. ego autem, cum esset incertum iter Cæsaris, quod uel ad Capuam, uel ad Luceriam iturus putabatur, Leptam ad Pompeium misi, & literas; ipse, ne quo inciderem, reuerti Formias. Hæc te scire uolui, scripsiq; sedatiore animo, quam proxime scripseram, nullum meum iudicium interponens; sed exquirens tuum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

DIONYSIVS quidē tuus potius, quam noster, cuius ego cum satis cognossem mores, tuo tamen potius stabam iudicio, quam meo; ne tuum quidem testimonium, quod ei sæpe apud me dederas, ueritus, superbum se præbuit in fortuna, quam putauit nostram fore: cuius fortunæ nos, quantum humano consilio effici poterit, motum ratione quadam gubernabimus. cui qui noster honos quod obsequium, quæ etiam ad cæteros contempti cuiusdam hominis commendatio defuit? ut meum iudicium reprehendi a Quincto fratre, uulgóq; ab omnibus mallem, quam illum non efferre laudibus; Ciceronésq; nostros meo potius labore subdoceri, quam me alium ijs magistrum quærere. ad quem ego quas literas, dij immortales, miseram? quantum honoris significantes, quantum amoris? Dicæarchum mehercule, aut Aristoxenum diceres accersi, non unum omnium loquacissimum, & minime aptum ad docendum. sed est memoria bona. me dicet esse meliore. Quibus literis ita respondit, ut ego nemi-

ni, cuius caussam non reciperem. semper enim, si potero, si ante suscepta caussa non impediar. numquam reo cuiquam, tam humili, tam sordido, tam nocenti, tam alieno, tam praecise negaui, quam hic mihi. plane sine ulla exceptione praecidit. nihil cognoui ingratius: in quo uitio nihil mali non inest. Sed de hoc nimis multa. Ego nauem paraui: tuas literas tamen exspecto: ut sciam, quid respondeant consultationi meae. Sulmone C. Atium Pelignũ aperuisse Antonio portas, cũ essent cohortes quinque, Q. Lucretium inde effugisse scis, Cnaeum ire Brundisium desertum. confecta res est. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

CVM ante lucem VIII. kal. ad te literas dedissem. uesperi ad nos eodem die uenit ipse Dionysius, auctoritate tua permotus, ut suspicor. quid enim putem aliquid? etsi solet, cum aliquid furiose fecit, paenitere. numquam autem certior fuit, quam in hoc negotio. nam quod ad te non scripseram, postea audiui, a tertio milliario tum * eum isse πολλὰ μάτην KAE PECCINECHE ἐχθυμῶν δῆτα. multa, inquam, mala cum dixisset, suo capiti, ut aiunt. sed meam mansuetudinem. conieceram in fasciculum una cum tua uenientem ad illum epistolam: hanc ad me referri uolo; nec ullam ab aliam caussam Pollicem, seruum a pedibus meum Romam misi. eo autem ad te scripsi, ut si tibi forte reddita esset, mihi curares referendam; ne in illius manus perueniret. Noui si quid esset, scripsissem. pendeo animi expectatione Corfiniensi; in qua de salute reip. decernitur. Tu fasciculum, qui est M'. Cu-

rio inscriptus, uelim cures ad eum perferendum; Tironemq; Curio commendes; ut ei, ut petijt, si quid opus erit, in sumptum eroget. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

OBSIGNATA iam epistola, quam de nocte daturus eram, sicut dedi, (nam eam uesperi scripseram) C. Sosius prætor in Formianum uenit ad M'. Lepidum uicinum nostrum, cuius quæstor fuit; Pompeij literarũ ad consulem exemplum attulit. Literæ mihi a L. Domitio ad VII. kal. Mart. allatæ sunt. earum exemplum infra scripsi. nunc, ut ego non scribam, tua sponte te intelligere scio, quanti reip. intersit, omnes copias in unum locum primo quoque tempore conuenire. tu, si tibi uidebitur, dabis operam, quamprimum ad nos uenias. præsidij Capuæ, quantum constitueris esse satis, relinquas. Vales.

Deinde supposuit exemplum epistolæ Domitij, quod ego ad te pridie miseram. Dij immortales, qui me horror perfudit. quam sum sollicitus, quidnam futurum sit. hoc tamen spero, magnum nomen imperatoris fore, magnum in aduentu terrorem. spero etiam, quoniam adhuc nihil * nobis obfuit, nihil mutasse, nec tegentia hoc, quod cum fortiter, & diligenter, tum etiam mehercule: modo enim audiui, quarta nam a te discessisse. moriar, si magis gauderem, si id mihi accidisset. Piliæ dic, non esse æquum, eam diutius habere, nec id esse uestræ concordiæ. Tironem nostrum ab altera relictum audio. sed eum uideo in sumptum ab alijs mutuatum. ego autem Curium nostrum, si quid opus esset rogaram. malo

Tironis uerecundiam in culpa esse, quam illiberalitatem Curij. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

VNUM etiam restat amico nostro ad omne dedecus, ut Domitio non subueniat. at nemo dubitat, quin subsidio uenturus sit: ego non puto. deseret igitur talem ciuem, & eos, quos una scis esse? cum habeat praesertim & ipse cohortes XXX? nisi me omnia fallent, deseret. incredibiliter pertimuit. nihil spectat, nisi fugam: cui tu (uideo enim, quid sentias) me comitem putas debere esse. ego uero, quem fugiam, habeo; quem sequar, non habeo. quod enim tu meum laudas, & memorandum dicis, malle quod dixerim me cum Pompeio uinci, quam cum istis uincere: ego uero malo, sed cum illo Pompeio, qui tum erat, aut qui mihi esse uidebatur: cum hoc uero, qui ante fugit, quam scit, aut quem fugiat, aut quo, qui nostra tradidit, qui patriam reliquit, Italiam relinquit, si malui, contigit; uictus sum: quod superest, nec ista uidere possum, quae, numquam timui, ne uiderem; nec mehercule istum, propter quem mihi non modo meis, sed memet ipso carendum est. Ad Philotimum scripsi de uiatico, siue a Moneta, (nemo enim soluit) siue ab Oppijs, tuis contubernalibus. caetera apposita tibi mandabo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

O REM turpem, & ea re miseram. sic enim sen-

tio, id demum, aut potius id solum esse miserum, quod turpe sit. aluerat Cæsarem: eundem repente timere cœperat: condicionem pacis nullam probarat: nihil ad bellum pararat: urbem reliquerat: Picenum amiserat culpa: in Apuliam se compegerat: ibat in Græciam: omnes nos ἀπροσφωνήτους, expertes sui tanti, tam inusitati consilij, relinquebat. ecce subito literæ Domitij ad illum, ipsius ad cõsules. fulsisse mihi uidebatur τὸ καλὸν ad oculos eius, & exclamasse ille uir, qui esse debuit,

Πρὸς ταῦθ᾽ ὅ, τί χρὴ, καὶ παλαμάσθων,
καὶ πάντ᾽ ἐπ᾽ ἐμοὶ τεκταινέσθων.
Τὸ γὰρ εὖ, μετ᾽ ἐμοῦ.

at ille tibi, πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ dicens, pergit Brundisium. Domitium autem aiunt, re audita, & eos, qui una essent, se tradidisse. o rem lugubrem: itaque intercludor dolore, quo ad te plura non scribam. tuas literas exspecto. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

EPISTOLAM meam quod peruulgatam scribis esse, non fero moleste: quin etiam ipse multis dedi describendam. ea enim & acciderunt iam, & impendent, ut testatum esse uelim, de pace quid censuerim. cum autem ad eam hortarer, eum præsertim hominem, non uidebar ullo modo facilius moturus, quam si id, ad quod eum hortarer, conuenire eius sapientiæ dicerem. eam si admirabilem dixi, cum eum ad salutem patriæ hortabar; non sum ueritus, ne uiderer assentari; cui tali in re libenter me ad pedes abiecissem. Qua autem est, Aliquid imper-

tias temporis; *non est de pace, sed, de me ipso, & de meo officio ut aliquid cogitet*. Nam *quod testificor, me expertem belli fuisse; etsi id reperspectum est, tamen eo scripsi, quo in suadendo plus auctoritatis haberem*. Eodemq; *pertinet, quod caussam eius probo*. Sed *quid haec nunc? utinam aliquid profectum esset: nae ego istas literas in concione recitari uelim. siquidem ille ipse ad eundem in publico proposuit epistolam illam, in qua est*, pro tuis rebus gestis amplissimis. *amplioribus ne, quam suis, quam Africani? ita tempus ferebat. siquidem etiam uos duo tales ad quinctũ milliariũ. quid nunc ipsum, unde se recipienti, quid agẽti? quid acturo? quanto aut ferocius ille caussae suae confidet, cum uos, cum uestri similes non modo frequentes, se laeto uultu gratulantes uiderit?* Num igitur *peccamus? minime uos quidem: sed tamen signa conturbantur, quibus uoluntas a simulatione distingui posset*. Q*uae uero* S.C. *uideo? sed apertius, quam proposueram*. Ego *Arpini uolo esse prid. kal. deinde circum uillulas nostras errare, quas uisurum me postea desperaui*. Εὐγενῆ *tua consilia, & tamen pro temporibus non incauta, mihi ualde probantur*. Lepido *quidem* (*nam fere* συνδιημερεύομεν *quod gratissimum illi est*) *numquam placuit ex* Italia *exire*, Tullo *multo minus. crebro enim illius literae ab alijs ad nos commeant. sed me illorum sententiae minus mouebant. minus multa dederant illi reip. pignora. tua mehercule auctoritas uehementer mouet. affert enim & reliqui temporis recuperandi rationem, & praesentis tuendi. sed, obsecro te, quid hoc miserius, quam alterũ plausus in foedissima caussa quaerere, alterum offensiones in optima? alterũ existimari conseruato*

rem inimicorum, alterum desertorem amicorum? & me hercule quamuis amemus Cnæum nostrum; ut & facimus, & debemus: tamen hoc, quod talibus uiris non subuenit, laudare non possum. nam siue timuit; quid ignauius? siue, ut quidam putant, meliorem suam caussam illorum cæde fore putauit; quid iniustius? Sed hæc omittamus; augemus enim dolorem retractando. V I. Kal. uesperi Balbus minor ad me uenit, occulta uia currens ad Lentulum cos. missu Cæsaris, cum literis, cum mandatis, cum promißione prouinciæ, Romam ut redeat. cui persuari posse non arbitror, nisi erit conuentus. idem aiebat, nihil malle Cæsarem, quam ut Pompeium aßequeretur: id credo: ut rediret in gratiam, id non credo: & metuo, ne omnis hæc clementia ad unam illam crudelitatem colligatur. Balbus quidem maior ad me scribit, nihil malle Cæsarem, quam principe Pompeio sine metu uiuere. tu puto hæc credis. sed, cum hæc scribebam V. Kal. Pompeios iam Brundisium poterat uenisse: expeditus enim antecesserat legiones Luceria. sed hoc τέρας horribili uigilantia, celeritate diligentia est. plane, quid futurum sit, nescio. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. IO

DIONYSIVS cum ad me præter opinionem meam uenisset, locutus sum cum eo liberalissime: tempora exposui: rogaui, ut diceret, quid haberet in animo: me nihil ab ipso inuito contendere. respondit, se, quod in nummis haberet, nescire quo loci esset: alios non soluere, alio rum diem nōdum esse. dixit etiam alia quædam de seruulis

ſuis, quare nobiſcum eſſe non poſſet. morem geßi: dimiſi a me, ut magiſtrum Ciceronum, non libenter; ut hominem ingratum, non inuitus. Volui te ſcire, quid ego de eius facto iudicarem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. II

QVOD me magno animi motu perturbatum putas; ſum equidem, ſed non tam magno, quã tibi fortaſſe uideor. leuatur enim omnis cura, cum aut conſiſtit conſilium, aut cogitando nihil explicatur. lamentari autẽ licet: illud tamẽ totos dies: ſed uereor, ne, nihil cum proficiam, etiam dedecori ſim ſtudijs, ac literis noſtris. conſumo igitur omne tempus, conſiderans, quanta uis ſit illius uiri, quem noſtris libris ſatis diligenter, ut tibi quidem uidetur, expreſſimus. tenes ne igitur, moderatorem illum reip. quo referre uelimus omnia? nam ſic quincto, ut opinor, in libro loquitur Scipio. VT enim gubernatori curſus ſecundus, medico ſalus, imperatori uictoria. ſic huic moderatori reip. beata ciuium uita propoſita eſt, ut opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, uirtute honeſta ſit. huius enim operis, maximi inter homines, atque optimi illum eſſe effectorem uolo. Hoc Cnæus noſter cum ante a numquam, tum in hac cauſſa minime cogitauit. dominatio quæſita ab utroque eſt, non id actum, beata, & honeſta ciuitas ut eſſet. Nec uero ille urbẽ reliquit, quod eã tueri non poſſet; nec Italiam, quod ea pelleretur: ſed hoc a primo cogitauit, omnes terras, omnia maria mouere, reges barbaros incitare, gentes feras armatas in Italiam adducere, exercitus conficere maximos, genus illud Sullani regni iampridem

appetitur,

appetitur, multis, qui una sunt, cupientibus. an censes, nihil inter eos conuenire? nullam pactionem fieri potuisse? hodie potest. sed neutri σκοπὸς est ille, ut nos beati simus. uterque regnare uult. Hæc, a te inuitatus, breuiter exposui. uoluisti enim me, quid de his malis sentirem, ostēdere. προθεσπίζω igitur, noster Attice, non ariolans, ut illa, cui nemo credidit, sed coniectura prospiciens. Iamq; mari magno. non multo inquam secus possum uaticinari: tanta malorum impendet Ἰλιάς. atque hoc nostra grauior est caussa, qui domi sumus, quam illorum, qui una transierunt, quod illi quidem alterum metuunt, nos utrūque. cur igitur, inquis, remansimus? uel tibi paruimus; uel non occurrimus; uel hoc fuit rectius. conculcari, inquam, miseram Italiam uidebis proxima æstate ab utriusque mancipijs ex omni genere collectis. nec tam proscriptio pertimescenda, quæ Luceriæ multis sermonibus denūciata est, quam uniuersæ interitus: tantas in confligendo utriusque uires uideo futuras. Habes coniecturam meam. tu autem consolationis fortasse aliquid exspectasti. nihil inuenio. nihil fieri potest miserius, nihil perditius, nihil fœdius. Quod quæris, quid Cæsar ad me scripserit: quod sæpe: gratissimum sibi esse, quod quierim: oratq;, in eo ut perseuerem. Balbus minor hæc eadem mandata. iter autem eius erat ad Lentulum cos. cum literis Cæsaris, præmiorumq; promissis, si Romam reuertisset. uerum, cum habeo rationem dierum, ante puto transmissurum, quam potuerit conueniri. Epistolarum Pompeij duarum, quas ad me misit, negligentiam, meamq; in rescribendo diligentiam uolui tibi notam esse. earum exempla ad te misi. Cæsaris hic per Apuliam ad Brun-

disium cursus quid efficiat, exspecto. utinam aliquid simile Parthicis rebus, simul aliquid audiero, scribam ad te. tu ad me uelim bonorum sermones. Romæ frequentes esse dicuntur. scio equidem te in publicum non prodire: sed tamen, audire te multa, necesse est. Memini tibi librum afferri, a Demetrio Magnete ad te missum, περὶ ὁμονοίας. eum mihi uelim mittas. uides, quam caussam mediter. Vale.

Cn. Pompeius procos. M. Ciceroni imp. S.

Q. Fabius ad me uenit ad IV. id. Febr. is nunciat L. Domitium cum suis cohortibus XI. & cohortibus XIV. quas Vibullius adduxit, ad me iter habere; habuisse in animo proficisci Corfinio: & ad V. id. Febr. C. Hirrum cum V. cohortibus subsequi. censeo, ad nos Luceriam uenias. nam te hic tutissime puto fore. Vale.

Cicero imp. Cn. Pompeio procos. S.

Ad XV. Kal. Mart. Formijs accepi tuas literas: ex quibus ea, quæ in agro Piceno gesta erant, cognoui commodiora esse multo, quam ut erat nobis nunciatum: Vibullijq; uirtutem, industriamq; libenter agnoui. Nos adhuc in ea ora, ubi præpositi sumus, ita fuimus, ut nauem paratam haberemus. ea enim audiebamus, & ea uerebamur, ut, quodcumque tu consilium præcepisses, id nobis persequendum putaremus. nunc, quoniam auctoritate, & consilio tuo in spe firmiore sumus; si teneri posse putas Tarracinam, & oram maritimam, in ea manebo. & si præsidia in opidis nulla sunt. nemo enim nostri ordinis in his locis est, præter M. Eppium, quem ego Minturnis esse uolui, uigilantem hominem, & industrium, L. Torquatum, uirum fortem, & cum au-

ctoritate, Formijs non habemus: ad te profectum arbitrantur. ego omnino, ut proxime tibi placuerat, Capuã ueni eo ipso die, quo tu Theano Sidicino es profectus. ualueras enim me cum M. Considio propræt. illa negotia tueri. cum eo uenissem, uidi T. Ampium delectum habere diligentisſime, ab eo accipere Libonem summa item diligentia, & in illa colonia auctoritate. fui Capuæ, quoad consules. iterum, ut erat dictum ab consulibus, ueni Capuam ad non. Feb. cum fuissem triduum, recepi me Formias. nunc quod tuum consilium, aut quæ ratio belli sit, ignoro. si tenendam hanc oram putas, quæ & opportunitatem, & dignitatem habet, & egregios ciues, &, ut arbitror, teneri potest: opus est esse, qui præsit. sin omnia in unum locum contrahenda sunt: non dubito, quin ad te statim ueniam: quo mihi nihil optatius est: idq; tecum, quo die ab urbe discesſimus, locutus sum. ego, si cui adhuc uideor segnior fuisse, dum ne tibi uideor, non laboro. & tamen, si, ut uideo, bellum gerendum est, confido me omnibus facile satisfacturum. M. Tullium, meum necessarium, ad te misi, cui tu, si tibi uideretur, ad me literas dares. Vale.

Cn. Pompeius procos. M. Ciceroni imp. S.

Tuas literas libenter legi. recognoui enim tuam pristinam uirtutem etiam in salute communi. consules ad eum exercitum, quem in Apulia habui, uenerunt. Magnopere te hortor pro tuo singulari, perpetuoq; studio in remp. ut te ad nos conferas; ut, communi consilio reip. afflictæ opem, atque auxilium feramus. censeo, uia Appia iter facias, & celeriter Brundisium uenias. Cura ut ualeas.

M. Cicero imp. Cn. Pompeio procos. S.

Cum ad te literas misissem, quæ tibi Canusij redditæ sunt, suspicionem nullam habebam, te reip. caussa mare transiturum; eramq; in spe magna, fore, ut in Italia possemus aut concordiam constituere, qua mihi nihil utilius uidebatur, aut remp. summa cum dignitate defendere. interim, non dum meis literis ad te perlatis, ex ijs mandatis, quæ D. Lælio ad consules dederas, certior tui consilij factus, non exspectaui, dum mihi a te literæ redderentur; confestimq; cum Quincto fratre, & cum liberis nostris iter ad te in Apuliam facere cœpi. cum Theanum Sidicinum uenissem, C. Messius, familiaris tuus, mihi dixit, alijque complures; Cæsarem iter habere Capuam, & eo ipso die mansurum esse Eserniæ. sane sum commotus; quod, si ita esset, non modo iter meum interclusum, sed me ipsum plane exceptum putabam. itaque tum Cales processi, ut ibi potissimum consisterem, dum certum nobis ab Esernia de eo, quod audieram, referretur. at mihi, cum Calibus essem, affertur literarum tuarum exemplum, quas tu ad Lentulum cos. misisses. hæ scriptæ sic erant: literas tibi a L. Domitio ad XIII. kal. Mart. allatas esse: earumq; exemplum subscripseras: magniq; interesse reip. scripseras, omnes copias primo quoque tempore in unum locum conuenire; & ut, præsidij quod satis esset, Capuæ relinqueret. His ego literis lectis, in eadem opinione fui, qua reliqui omnes, te cum omnibus copijs ad Corfinium esse uenturum: quo mihi, cum Cæsar ad oppidum castra haberet, tutum iter esse non arbitrabar. cum res in summa exspectatione esset, utrumque simul audimus, & quæ Corfinij acta essent, & te iter Brundisium facere cœpisse.

cumq; nec mihi, nec fratri meo dubium esset, quin Brun*disium contenderemus, a multis, qui e* Samnio, Apuliaq; *ueniebant, admoniti sumus, ut caueremus, ne exciperemur a Cæsare; quod is in eadem loca, quæ nos petebamus, profectus, celerius etiam, quam nos possemus, eo, quo intenderat, uenturus esset. quod cum ita esset; nec mihi, nec fratri meo, nec cuiquam amicorum placuit committere, ut temeritas nostra non solum nobis, sed etiam reip. noceret; cum præsertim non dubitaremus, quin, si etiam tutum nobis iter fuisset, te tamen iam consequi non possemus. interim accepimus tuas literas, Canusio ad* X. *kal.* Mart. *datas, quibus nos hortaris, ut celerius* Brundisium *ueniamus. quas cum accepissemus ad* I I I. *kal.* Mart. *non dubitabamus, quin tu iam* Brundisium *peruenisses: nobisq; iter illud omnino interclusum uidebamus, neque minus nos esse captos, quam qui Corfinium uenissent. neque enim eos solos arbitrabamur capi, qui in armatorum manus incidissent, sed eos nihilo minus, qui regionibus exclusi, intra præsidia, atque intra arma aliena uenissent. quod cum ita sit; maxime uellem primum tecum semper fuisse; quod quidem tibi ostenderam, cum a me* Capuam *reijciebam: quod feci non uitandi oneris caussa, sed quod uidebam, teneri illam urbem sine exercitu non posse: accidere autem mihi nolebam, quod doleo uiris fortissimis accidisse. quoniam autem, tecum ut essem, non contigit: utinam tui consilij certior factus essem. nam suspicione assequi non potui; quod omnia prius arbitratus sum fore, quam ut hæc reip. caussa in* Italia *non posset duce te consistere. neque uero nunc consilium tuum reprehendo, sed fortunam reip. lugeo: nec, si ego, quid tu sis se-*

cutus, non perspicio, icirco minus existimo, te nihil, nisi summa ratione, fecisse. mea quae semper fuerit sententia, primum de pace uel iniqua condicione retinenda, deinde de urbe, (nam de Italia quidem nihil mihi umquam ostenderas) meminisse te arbitror. sed mihi non sumo, ut meum consilium ualere debuerit: secutus sum tuum, neque id reip. caussa, de qua desperaui, quae & nunc afflicta est, nec excitari sine ciuili perniciosissimo bello potest: sed te quaerebam: tecum esse cupiebam: neque eius rei facultatem, si qua erit, praetermittam. Ego me in hac omni caussa facile intelligebam pugnandi cupidis hominibus non satisfacere. primum enim prae me tuli, me nihil malle, quam pacem: non quin eadem timerem, quae illi: sed ea bello ciuili leuiora ducebam. inde, suscepto bello, cum pacis condiciones ad te afferri, a teq; ad ea honorifice, & large responderi uiderem; duxi meam rationem; quam tibi facile me probaturum, pro tuo in me beneficio, arbitrabar. Memineram me esse unum, qui pro meis maximis in remp. meritus supplicia miserrima, & crudelissima pertulissem: me esse unum, qui, si offendissem eius animum, cui tum, cum iam in armis essemus, consulatus tamen alter, & triumphus amplissimus deferebatur, subijcerer eisdem proelijs: ut mea persona semper ad improborum ciuiũ impetus aliquid uideretur habere populare. atque haec non ego prius sum suspicatus, quam mihi palam denunciata sunt: neque ea tam pertimui, si subeunda essent, quam declinanda putaui, si honeste uitare possem. Quoniam breuem illius temporis, dum in spe pax fuit, rationem nostram uides; reliqui facultatem res ademit. Iis autem, quibus non satisfacio, facile respondeo, neque enim ego a-

inicior C. Cæsari umquam fui, quam illi, neque illi amiciores reip. quam ego. hoc inter me, & illos interest; quod, cum & illi ciues optimi sint, & ego ab ista laude non absim, ego conditionibus, quod idem te intellexeram uelle, illi armis disceptari maluerunt. quæ quoniam ratio uicit; perficiam profecto, ut neque resp. ciuis a me animum; neque tu amici desideres. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

MIHI molestior lippitudo erat etiam, quã ante fuerat: dictare tamen hanc epistolã malui, quã Gallo Fabio, amantissimo utriusque nostrum, nihil ad te literarum dare. nam pridie quidem, quoquo modo potueram, scripseram ipse eas literas, quarum uaticinationem falsam esse cupio. huius autem epistolæ non solum ea caussa est, ut ne quis a me dies intermittatur, quin dem ad te literas; sed etiam hæc iustior, ut ad te impetrarem, ut sumeres aliquid temporis; quo quia tibi perexiguo opus est, explicari mihi tuum consilium plane uolo, ut penitus intelligam. Omnia sunt integra nobis. nihil prætermissum est quod non habeat sapientem excusationem, non modo probabilem. nam certe neque tum peccaui, cum, imparatam iam Capuam, non solum ignauiæ delectus, sed etiam perfidiæ suspicionem fugiens, accipere nolui: neque, cum, post condiciones pacis per L. Cæsarem, & Fabium allatas, caui, ne animum eius offenderem, cui Pompeius iam armatus armato consulatum triumphumq; deferret. Nec uero hæc extrema quisquã potest iure reprehendere, quod mare non transierim. id enim, etsi erat delibera-

tonis, tamen obire non potui: neque enim suspicari debui; praesertim cum ex ipsius Pompeij literis, idem quod uideo te existimasse, non dubitarim, quin is Domitio subuenturus esset. & plane, quid rectum, & quid faciendum mihi esset, diutius cogitare malui. Primum igitur, haec qualia tibi esse uideantur, etsi saepius significata sunt a te, tamen accuratius mihi praescribas, uelim: deinde aliquid etiam in posterum prospicias, fingasque, quem me esse deceat, & ubi me plurimum prodesse reip. sentias: ecquae pacifica persona desideretur, an in bellatore sint omnia. Atque ego, qui omnia officio metior, recordor tamen tua consilia. quibus si paruissem, tristitiam illorum temporum non subijssem. memini, quid mihi tum suaseris per Theophanem, per Culeonem: idq; saepe ingemiscens sum recordatus. quare nunc saltem ad illos calculos reuertamur, quos tũ abiecimus, ut non solũ gloriosis cõsilijs utamur, sed etiam paullo salubrioribus. sed nihil praescribo. accurate uelim prescribas tuam ad me sententiam. Volo etiam exquiras, quam diligentissime poteris, (habebis autem, per quos possis) quid Lentulus noster, quid Domitius agat, quid acturus sit, quemadmodum nunc se gerant, num quem accusent, num cui succenseant: quid dico, num cui? num Pompeio. omnino culpam omnẽ Pompeius in Domitium confert: quod ipsius literis cognosci potest: quarum exemplum ad te mitto. Haec igitur uidebis: &, quod ad te ante scripsi, Demetrij Magnetis librũ, quem ad te misit, de concordia, uelim mihi mittas. Vale.

Cn. Magnus procos. M. Marcello L. Lentulo cos. S.

Ego, quod existimabam, dispersos nos, neque reip. utiles, neque nobis praesidio esse posse, idcirco ad L. Domitiũ

literas misi, primum uti ipse cum omni copia ad nos ueniret: si de se dubitare, ut cohortes XIX, quae ex Piceno ad me iter habebant, ad nos mitteret. quod ueritus sum, factum est, ut Domitius implicaretur, neque ipse satis firmus esset ad castra facienda, quod meas XIX et suas XII. cohortes tribus in opidis distributas haberet; (nam partim Albae, partim Sulmone collocauit) neque, si uellet, expedire posset. nunc scitote, me esse in summa solicitudine. nam & tot, & tales uiros periculo obsidionis liberare cupio: neque subsidio ire possum; quod his duabus legionibus non puto esse committendum, ut illuc ducantur. ex quibus tamen non amplius XIV. cohortes contrahere potui, quas Brundisium misi; neque Canusium sine praesidio, dum abessem, putaui esse dimittendum. D. Aelio mandaram, quod maiores copias sperabam nos habituros, ut, si uobis uideretur, alteruter uestrum ad me ueniret, alter in Ciliciam cum ea copia, quam Capuae, & circum Capuam comparastis, & cum ijs militibus, quos Faustus legit, proficisceretur; Domitius cum XII. suis cohortibus eodem adiungeretur; reliquae copiae omnes Brundisium cogerentur, & inde nauibus Dyrrhachium transportarentur. nunc, cum hoc tempore nihilo magis ego, quam uos, subsidio Domitio ire possim, seu per montes explicare; non est nobis committendum, ut ad has XIV. cohortes, quas dubio animo habeo, hostis accedere, aut in itinere me consequi possit. Quamobrem placitum est mihi, (etiam uideo C. Marcello, & ceteris nostri ordinis, qui hic sunt (ut Brundisiũ ducerem hanc copiã, quam mecum habeo. uos hortor, ut, quodcumque militum contrahere poteritis, contrahatis, & eodem ueniatis

quamprimum. arma, quæ ad me missuri eratis, ijs, censeo, armetis milites, quos uobiscum habetis. quæ arma superabunt, ea si Brundisium iumentis deportaritis, uehementer reip. profueritis. de hac re uelim nostros certiores faciatis. ego ad P. Lupum, & C. Coponium prætores misi, ut se uobis coniungerent, &, militum quod haberent, ad nos deducerent. Vale.

Cn. Pompeius procos. L. Domitio procos. S.

Miror, te ad me nihil scribere, & potius ab alijs, quã a te, de rep. certiorem me fieri. Nos, disiecta manu, pares aduersarijs esse non possumus. contractis nostris copijs, spero nos & reip. & communi saluti prodesse posse. quam obrem cum constituisses, ut Vibullius mihi scripserat ad V. id. Febr. Corfinio proficisci cum exercitu, & ad me uenire: miror, quid caussæ fuerit, quare consilium mutaris. nam illa caussa, quam mihi Vibullius scribit, leuis est, te propterea moratum esse, quod audieris, Cæsarem Firmo progressum in Castrum Truentinum uenisse. quanto enim magis appropinquare aduersarius cœpit, eo tibi celerius agendum erat, ut te mecum coniungeres, prius, quam Cæsar aut tuum iter impedire, aut me abs te excludere posset. Quamobrem etiam te rogo, et hortor, id quod non destiti superioribus literis a te petere, ut primo quoque die Luceriam aduenias antequam copiæ, quas instituit Cæsar cõtrahere, in unum locũ coactæ nos a nobis distrahant. sed si erunt, qui te impediant, ut illas suas seruent: æquum est me a te impetrare, ut cohortes, quæ ex Piceno, & Camerino uenerunt, quæ fortunas suas reliquerunt, ad me missum facias. Vale.

Cn. Pompeius procos. L. Domitio procos. S.

Literas abs te M. Calenius ad me attulit ad XIII. *kal. Mart. in quibus literis scribis, tibi in animo esse, obseruare Cæsarem, & , si secundum mare ad me ire cœpisset, confestim in Samnium ad me uenturum; sin autem ille circum istæc loca commoraretur, te ei, si propius accessisset, resistere uelle. te animo magno, & forti istam rem agere existimo: sed diligentius nobis est uidendum, ne distracti pares esse aduersario non possimus; cum ille magnas copias habeat, & maiores breui habiturus sit. non enim pro tua prudentia debes illud solum animaduertere, quot in præsentia cohortes, contra te habeat Cæsar, sed quantas breui tempore equitum, & peditum copias contracturus sit. cui rei testimonio sunt literæ, quas Bussenius ad me misit; in quibus scribit, id quod ab alijs quoque mihi scribitur, præsidia Curionem, quæ in Vmbria, & Tuscis erant, contrahere, & ad Cæsarem iter facere. quæ si copiæ in unum locum fuerint coactæ, ut pars exercitus ad Albam mittatur; pars ad te accedat, ut non pugnet, sed locis suis repugnet: hærebis, neque solus cum ista copia tantam multitudinem sustinere poteris, ut frumentatum eas. Quamobrem te magnopere hortor, ut quamprimum cum omnia copia huc uenias. consules constituerunt idem facere. ego Metuscilio ad te mandata dedi, prouidendum esse, nec duæ legiones sine Picentinis cohortibus in conspectum Cæsaris committerentur. Quamobrem nolito commoueri, si audieris me regredi, si forte Cæsar ad me ueniet: cauendum enim puto esse, ne implicatus hæream. nam neque castra, propter anni tempus, & militum animos, facere possum; neque ex omnibus opidis contrahere co-*

pias expedit; ne receptum amittam. itaque non amplius XIV. cohortes Luceriam coegi. consules præsidia omnia deducturi sunt, aut in Siciliam ituri. nam aut exercitum firmum habere oportet, quo confidamus perrumpere nos posse; aut regiones eiusmodi obtinere, e quibus repugnemus. id quod neutrum nobis hoc tempore contingit: quod & magnam partem Italiæ Cæsar occupauit; & nos non habemus exercitum tam amplum, neque tam magnum, quam ille. itaque nobis prouidendum est, ut summam reip. rationem habeamus. Etiam atque etiam te hortor, ut cum omni copia quamprimum ad me uenias. possumus etiam nunc remp. erigere, si communi consilio negotium administrabimus: sin distrahemur, infirmi erimus. mihi hoc constitutum est. His literis scriptis, Sica a te mihi literas attulit, & mandata. Quod me hortare, ut istuc ueniam: id me facere non arbitror posse; quod non magnopere his legionibus confido. Vale.

Cn. Pompeius L. Domitio S.

Literæ mihi a te redditæ sunt ad XIII. Kal. Mart. in quibus scribis, Cæsarem apud Corfinium castra posuisse. quod putaui & præmonui, fit, ut nec in præsentia committere tecum prœlium uelit, & omnibus copijs conductis, te implicet, ne ad me iter expeditum tibi sit, atque istas copias coniungere optimorum ciuium possis cum his legionibus, de quarum uoluntate dubitamus. quo etiam magis tuis literis sum commotus. neque enim eorum militum, quos mecum habeo, uoluntati satis confido, ut de omnibus fortunis reip. dimicem: neque etiam, qui ex delectibus conscripti sunt a consulibus, conuenerunt. Quare da operam, si ulla ratione etiam nunc efficere potes, ut

te explices, huc quamprimum uenias ante, quam omnes copiæ aduersariorum conueniant. neque enim celeriter ex delectibus huc homines conuenire possunt: & , si conuenirent, quantum ijs committendum sit, quod inter se ne noti sunt, contra ueteranas legiones, non te præterit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

LIPPITVDINIS meæ signum tibi sit librarij manus, & eadem caussa breuitatis. etsi nunc quidem, quod scriberem nihil erat. omnis exspectatio nostra erat in nuncijs Brundisinis. si nactus hic esset Cnæum nostrum spes dubia pacis: sin ille ante transmisisset, exitiosi belli metus, sed uides ne, in quē hominē inciderit resp.? quā acutū, quam uigilantem, quā paratum? si mehercule neminem occiderit, nec cuiquam quidquā ademerit; ab ijs, qui eum maxime timuerāt, maxime diligetur. multū mecum municipales homines loquuntur, multum rusticani. nihil prorsus aliud curant, nisi agros, nisi uillulas, nisi nummulos suos. & uide, quam conuersa res est. illum, quo antea confidebant, metuunt; hunc amant, quem timebant. id quantis nostris peccatis, uitijsq; euenerit, non possum sine molestia cogitare. quæ autem impendere putarem, scripseram ad te; & iam tuas literas exspectabam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

NON dubito, quin tibi odiosæ sint epistolæ quoti-

*diana, cum præsertim neque noua de re aliqua certiorem te faciam, neque nouam denique iam reperiam scribendi ullam sententiam. sed, si dedita opera, cum caußa nulla esset, tabellarios ad te cum inanibus epistolis mitterem; facerem inepte: euntibus uero, domesticis præsertim, ut nihil ad te dem literarum, facere non possum. & simul (crede mihi) requiesco paullulum in his miserijs, cũ quasi tecum loquor; cum uero tuas epistolas lego, multo etiam magis. omnino intelligo, nullum fuisse tempus post has fugas, & formidines, quod magis debuerit mutum esse a literis: propterea quod neque Romæ quidquam auditur noui, nec in his locis, quæ a Brundisio absunt propius quam tu, biduum, aut triduum. Brundisij autem omne certamen uertitur huius primi temporis. qua quidem exspectatione torqueor. sed omnia ante nos sciemus. eodem enim die uideo Cæsarem a Corfinio post meridiem profectum esse, quo Canusio mane Pompeium. eo modo autem ambulat Cæsar, & ijs diarijs militum celeritatem incitat, ut timeam, ne citius ad Bundisium, quam opus sit, accesserit. Dices, Quid igitur proficis, qui anticipes eius rei molestiam, quam triduo sciturus sis? Nihil equidem: sed, ut supra dixi, tecum perlibenter loquor. & simul scito, labare meum consilium, illud, quod satis iam fixum uidebatur. non mihi satis idonei sunt auctores ij, qui a te probantur. quod enim umquam eorum in rep. forte factum extitit? aut quis ab ijs ullam rem laude dignam desiderat? nec mehercule laudandos existimo, qui trans mare belli parandi caussa profecti sunt. (quamquam hæc ferenda non erant) uideo enim, quantum id bellũ, & quam pestiferũ futurum sit. sed me mouet unus uir; cuius fugien

tis comes, remp. recuperantis socius uideor esse debere. Toties ne igitur sententiam mutas? ego tecum, tamquam mecum, loquor. quis autem est, tanta quidem de re, quin uarie secum ipse disputet? simul & elicere cupio sententiam tuam; si manet, ut firmior sim; si mutata est, ut tibi assentiar. omnino ad id, de quo dubito, pertinet, me scire, quid Domitius acturus sit, quid noster Lentulus. de Domitio * uaria audimus, modo esse in Tiburti, aut Lepidi; quo cum Lepidus accessisset ad urbem. quod item falsum uideo esse. ait enim Lepidus eum nescio quo penetrasse itineribus: occultandi sui caussa, an maris apiscendi, ne id quidem scit. ignorat enim de filio. addit illud, sane molestum: pecuniam Domitio satis grandem, quam is Coreni habuerit, non esse redditam. de Lentulo autem nihil audimus. hæc uelim exquiras, ad meq; perscribas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

AD V. non. Mart. epistolas mihi tuas Aegypta reddidit, unam ueterem IV. Kal. quam te scribis dedisse Pinario, quem non uidimus; in qua exspectas, quidnam præmissus agat Vibullius, qui omnino non est uisus a Cæsare. in altera epistola, uideo, te scire ita esse: & quemadmodum redeuntem excipiam Cæsarem, quem omnino uitare cogito: & aut Hemonis fugam tendis, com- * mutationemq; uitæ tuæ. quod tibi puto esse faciendum. & ignoras, Domitius cum fascibus ne sit. quod cum scies, facies, ut sciamus. Habes ad primam epistolam. secutæ sunt duæ, pridie kal. ambæ datæ, quæ me conuenerunt de pristino statu, iam tamen, ut ante

ad te scripsi, labantem. Nec me mouet, quod scribis, Ioui ipsi iniquum. nam periculum in utriusque iracundia positum est: uictoria autem ita incerta, ut deterior caussa paratior mihi esse uideatur. nec me consules mouent, qui ipsi pluma, aut folio facilius mouentur: officij me deliberatio cruciat, cruciauitq; adhuc. Cautior certe est mansio. honestior existimatur traiectio: malo interdum, multi me non caute, quam pauci non honeste, fecisse existiment. De Lepido, & Tullo quod quaeris: illi uero non dubitant, qui Caesari praesto futuri, in senatumq; uenturi sint. Recentissima tua est epistola kal. data, in qua optas congressum, pacem non desperas: sed ego, cum haec scribebam, nec illos congressuros, nec, si congressi essent, Pompeium ad ullam condicionem accessurum putabam. Quod uideris non dubitare, si consules transeant, quid nos facere oporteat: certe transeunt, uel, quomodo nunc est, transierunt. sed memento, praeter Appiũ, neminem esse fere, qui non ius habeat transeundi. nam aut cum imperio sunt, ut Pópeius, Scipio, Setenas, Fannius, Voconius, Sextius, ipsi consules; quibus more maiorum concessum est, uel omnes adire prouincias: aut legati sunt eorum. sed nihil desero. quid placeat tibi, & quid propemodum rectum sit, intelligo. Plura scriberem, si ipse possem: sed, ut mihi uideor, potero biduo. Balbi Cornelij literarum exemplum, quas eodem die accepi, quo tuas, misi ad te, ut meam uicem doleres, cum me derideri uideres. Vale.

Balbus Ciceroni imp. S.

Obsecro te, Cicero, suscipe curam, & cogitationem dignissimam tuae uirtutis, ut Caesarem, & Pompeium,

perfidia

perfidia hominum distractos, rursus in pristinam concordiam reducas. crede mihi, Caesarem non solum in tua fore potestate, sed etiam maximum beneficium te sibi dedisse iudicaturum, si huc te reijcias. uelim, idem Pompeius faciat: qui ut adduci tali tempore ad ullam condicionem possit, magis opto, quam spero. sed, cum constiterit, & timere desierit; tum incipiam non desperare, tuam auctoritatem plurimum ualituram. Quod Lentulum cos. meum uoluisti hoc remanere; Caesari gratum, mihi uero gratissimum medius fidius fecisti. nam illum tanti facio, qui non Caesare magis diligam. qui si passus esset, nos secum, ut consueueramus, loqui; & non se totum etiam & etiam ab sermone nostro auertisset: minus miser, quam sum, essem. nam caue putes, hoc tempore plus me quemquam cruciari; quod eum, quem ante me diligo, uideo in consulatu quiduis potius esse, quam consulem. quod si uoluerit tibi obtemperare, & nobis de Caesare credere, & consulatum reliquum Romae peragere: incipiam sperare, etiam consilio senatus, auctore te, illo relatore, Pompeium, & Caesarem coniungi posse. quod si factum erit, me satis uixisse putabo. Factum Caesaris de Corfinio totum me probaturum scito, & quo modo in huiusmodi re commodius cadere non potuit, quam ut res sine sanguine confieret. Balbi mei, tuiq; aduentu delectatum te, ualde gaudeo. is quaecumque tibi de Caesare dixit, quaeq; Caesar scripsit; scio te tibi probabit, quaecumque fortuna eius fuerit, bellissime scripsisse. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

OMNIA *mihi prouisa sunt, praeter occultum a*

* & tum iter ad mare superum. hoc enim mari uti non possumus hoc tempore anni. illuc autem, quo spectat animus, & quo res uocat, qua ueniam? cedendum enim est celeriter; ne forte qua re impediar, atque alliger. nec uero ille me ducit, qui uidetur: quem ego hominem ἀπολιτικώτατον omniũ iam ante cognoram, nunc uero etiam ἀστρατηγικώτατον. non me igitur is ducit, sed sermo hominum, qui ad me a Philotimo scribitur. is enim me ab optimatibus ait conscindi. quibus optimatibus, dij boni? qui nunc quo modo occurrunt, quo modo autem se uenditant Cæsari? municipia uero deum: nec simulant, ut cum de illo ægroto uota faciebant. sed plane, quidquid mali hic Pisistratus non fecerit, tam gratum est, quam si alium facere prohibuerit. hunc propitium sperant: illum iratum putant. quas fieri censes ἀπαντήσεις ex opidis? quos honores? metuunt, inquies. credo, sed hercule illum magis. huius insidiosa clementia delectantur: illius iracundiam formidant. iudices DCCCL, qui præcipue Cnæo nostro delectabantur, ex quibus quotidie aliquem uideo, nescio quas eius Lucerias horrent. itaque quæro, qui sint isti optimates, qui me exturbent, cum ipsi domi maneant. sed tamen, quiscunque sunt, αἰδέομαι Τρῶας. etsi, qua spe proficiscar, uideo: coniungóq; me cum homine magis ad uastandam Italiam, quam ad uincendum parato. do* mum quem exspecto. & quidem, cum hæc scribebam IV. non. iam exspectabam aliquid a Brundisio. quid autem aliquid? quam inde turpiter fugisset, & uictor hic qua se referret, & quo. quod ubi audissem; si ille Appia ueniret, ego Arpinum cogitabam. Vale.

M. TVLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM

LIBER IX.

CICERO S. D. ATTICO.

E T S I, *cum tu has literas legeres, putabam fore, ut scirem iam, quin Brundisij actum esset; nam Canusio* V I I I. *Kal. profectus erat Cnæus; hæc autem scribebam prid. non.* X I V. *die postquam ille Canusio mouerat: tamen angebar singularum horarum exspectatione; mirabar'q;, nihil allatum esse ne rumoris quidem: nam erat mirum silentium. sed hæc fortasse* κενόσπουδα *sunt: quæ tamen iam sciantur, necesse est. illud molestum, me adhuc inuestigare non posse, ubi Lentulus noster sit, ubi Domitius: quæro autem, quo facilius scire possim, quid acturi sint, ituri ne ad Pompeium, &, si sint, qua, quando ue ituri sint. urbem quidem iam refertam esse optimatium audio, Sosium, & Lupũ, quos Cnæus noster ante putabat Brundisium uenturos eße, quam se, ius dicere. hinc uero uulgo uadunt. etiam M. Lepidus, quocũm diem conterere solebam, cras cogitabat. nos autem in Formiano morabamur, quo citius audiremus. deinde Arpinum uolebamus. inde, iter quamaxime* ἀνάπαντητον *esset, ad mare superum, remotis, siue omnino missis lictoribus, audio enim, bonis uiris, qui & nunc, & sæ*

se antea magno præsidio reip. fuerunt, hanc cunctationem nostram non probari, multaq; in me, & seuere in conuiuijs tempestiuis quidem disputari. cedumus igitur; &, ut boni ciues simus, bellum Italiæ terra, mariq; inferamus; & odia improborum rursus in nos, quæ iam extincta erant, incendamus; & Luccæij consilia, ac Theophanis persequamur. nam Scipio uel in Syriam proficiscitur, sorte; uel cum genero, honeste; uel Cæsarem fugit, iratum. Marcelli quidem, nisi gladium Cæsaris timuissent, manerent. Appius & eodem timore, & inimicitiarum recentium. & tamen, præter hunc, & C. Cassium, reliqui legati, Faustus pro quæs. ego unus, cui utrumuis licet. frater accederet; quem socium huius fortunæ esse, non erat æquum; cui magis etiam Cæsar irascetur: sed impetrare non possum, ut maneat. dabimus hoc Pompeio; quod debemus. nam me quidem alius nemo mouet; non sermo bonorum, qui nulli sunt; non caussa, quæ acta timide est, agetur improbe. uni hoc damus, nec id quidem roganti, nec suam caussam, ut ait, agenti, sed publicam. Tu quid cogites de transeundo in Epirum, scire uelim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

ETSI nonis Mart. die tuo, ut opinor, exspectabam a te epistolam longiorem: tamen ad eam ipsam breuem, quã III. non. ὑπὸ τῶν διάλυσιν dedisti, rescribendum putaui. Gaudere ais te, mansisse me; & scribis, in sententia te manere. mihi autem superioribus literis uidebare non dubitare, quin cederem, ita si & Cnæus bene comitatus con

scendisset, & consules transissent. utrum, hoc tu parum commeministi, an ego non satis intellexi, an mutasti sententiam? sed aut ex epistola, quam exspecto, perspiciam, quid sentias; aut alias abs te literas eliciam. Brundisio nihil dum erat allatum. o rem difficilem, planeq; perditam. quam nihil prætermittis in consilio dando. quam nihil tamen, quod tibi ipsi placeat, explicas. Non esse me una cum Pompeio, gaudes: ac proponis, quam sit turpe me adesse, cum quid de illo detrahatur: nefas esse approbare. certe. contra igitur? dij, inquis, auerruncent. quid ergo fiet, si in altero scelus est, in altero supplicium? impetrabis, inquis, a Cæsare, ut tibi abesse liceat, & esse otioso. supplicandum igitur? miserum. quid, si non impetraro? Et de triumpho erit, inquis, integrum. quid, si hoc ipso premar? accipiam? quid fœdius? negem? repudiari se totum, magis etiam, quam olim in XX. uiratu, putabit. ac solet, cum se purgat, in me conferre omnem illorum temporum culpam: ita me sibi fuisse inimicum, ut ne honorem quidem a se accipere uellem. quanto nunc hoc idem accipiet asperius? tanto scilicet, quanto & honor hic illo est amplior, & ipse robustior. Nam quod negas te dubitare, quin magna in offensa sim apud Pompeium hoc tempore: non uideo caussam, cur ita sit, hoc quidem tempore. qui enim, amisso Corfinio denique certiorem me sui consilij fecit, is queretur Brundisium me non uenisse, cum inter me, & Brundisium Cæsar esset? deinde, etiam scit, ἀπαῤῥησίαστον esse in ea caussa querellam suam. me putat de municipiorum imbecillitate, de delectibus, de pace, de urbe, de pecunia, de Piceno occupando plus uidisse, quam se. sin, cum potuero, non uenero: tum erit inimicus. quod ego

non eo uereor, ne mihi noceat: (quid enim faciet?
τὶς δ' ἔςι δοῦλος, τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὤν;)
sed quia ingrati animi crimen horreo. confido igitur aduentum nostrum illi, quoquo tempore fuerit, ut scribis, ἀσμένιςον fore. Nam quod ais, si hic temperantius egerit, consideratius consilium te daturum: qui hic potest se gerere non perdite? uita, mores, ante facta, ratio suscepti negotij, socij, uires bonorum, aut etiam constantia. Vix dũ epistolam tuam legeram, cum ad me, currens ad illum, Postumus Curtius uenit, nihil nisi classes loquens, & exercitus. eripiebat Hispanias: tenebat Asiam, Siciliam, Africam, Sardiniam: confestim in Graeciam persequebatur. eundum igitur est, nec tam ut belli, quam ut fugae socij simus. nec enim ferre potero sermones istorum, quicumque sunt. non sunt enim certe, ut appellantur, boni. sed tamen id ipsum scire cupio, quid loquantur: idq; ut exquiras, meq; certiorem facias, te uehementer rogo. Nos adhuc, quid Brundisij actum esset, plane nesciebamus. cum sciemus, tum ea re, & ex tempore consilium capiemus, sed utemur tuo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

DOMITII filius transijt Formias VII. id. currens ad matrem Neapolim; mihiq; nunciari iussit, patrem ad urbem esse; cum de eo curiose quaesisset seruus noster Dionysius. nos autem audieramus eum profectum siue ad Pompeium, siue in Hispaniam. id cuiusmodi sit, scire sane uelim. nam ad id, quod delibero, pertinet, si ille certe

nusquam discesſit, intelligere Cnæum, non eſſe faciles nobis ex Italia exitus, cum ea tota armis, præſidijsq; teneatur, hieme præſertim. nam ſi commodius anni tempus eſſet; uel infero mari liceret uti. nunc nihil poteſt, niſi ſupero, tranſmitti, quo iter interclusum eſt. quæres igitur & de Domitio, & de Lentulo. A Brundiſio nulla adhuc fama uenerat: & erat hic dies VII. id. quo die ſuſpicabamur, aut pridie Brundiſium ueniſſe Cæſarem. nam Kalendis Arpis manſerat. ſed ſi Poſtumum audire uelles, perſecuturus erat Cnæum: tranſiiſſe enim iam putabat, coniectura tempeſtatum, ac dierum. ego nautas cũ non putabam habiturum: ille confidebat, & eo magis, quod audita nauicularijs hominis liberalitas eſſet. ſed tota res Brundiſina iam quo modo habeat ſe, diutius neſcire non poſſum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

EGO *etſi tam diu requieſco, quam diu aut ad te ſcribo, aut tuas literas lego: tamen & ipſe egeo argumento epiſtolarum, & tibi idem accidere certo ſcio. quæ enim ſoluto animo familiariter ſcribi ſolent, temporibus his excluduntur: quæ autem ſunt horum temporum, ea iam contriuimus. ſed tamen, ne me totum ægritudini dedam. ſumpſi mihi quaſdam tamquam* θέσεις, *quæ et politiæ ſunt, & temporum horum; ut & abducam animum ab querellis, et in eo ipſo, de quo agitur, exercear. ea ſunt huiuſmodi.*
Εἰ μενετέον ἐν τῇ πατρίδι τυραννουμένῃ: τυραννουμένης δὲ αὐτῆς, εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσισ πειρατέον, κἂν μέλλῃ διὰ τοῦτο περὶ τῶν ὅλων ἡ πόλις κινδυνεύσειν. εἰ εὐλαβητέον τὸν καταλύοντα, μὴ αὐτὸς ἄρθηται. εἰ πει-

ρατέον ἀρήγειν τῇ πατρίδι εἰρήνῃ μᾶλλον, ἢ πολέμῳ εἰ πολιτικὸν τὸ ἡσυχάζειν ἀναχωρήσαντά ποι τῆς πατρίδος τυραννουμένης, ἢ διὰ παντὸς ἰτέον κινδύνου τῆς ἐλευθερίας πέρι; εἰ πόλεμον ἐπακτέον τῇ χώρᾳ, καὶ πολιορκητέον αὐτὴν τυραννουμένην. εἰ καὶ μὴ δοκιμάζοντα τὴν διὰ πολέμου κατάλυσιν τῆς τυραννίδος συναπογραπτέον ὅμως τοῖς ἀρίσθοις. εἰ τοῖς εὐεργέταις, καὶ φίλοις συγκινδυνευτέον ἐν τοῖς πολιτικοῖς, κἂν μὴ δοκῶσιν εὖ βεβουλεῦσθαι περὶ τῶν ὅλων. εἰ ὁ μεγάλα τὴν πατρίδα εὐεργετήσας, δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀνήκεσα παθὼν, καὶ φθονηθεὶς, κινδυνεύσειεν ἂν ἐθελοντὴς ὑπὲρ τῆς πατρίδος: ἢ ἀφετέον αὐτῷ ἑαυτοῦ ποτε, καὶ τῶν οἰκειοτάτων ποιεῖσθαι πρόνοιαν ἀφεμένῳ τὰς πρὸς τοὺς ἰσχύοντας διαπολιτείας. *in his ego me consultationibus exercens, &, disserens in utramque partem tum græce, tum latine, & abduco parumper animum a molestijs, &* τῶν προὔργου τι *delibero. Sed uereor, ne tibi* ἄκαιρος *sim. si enim recte ambulauit is, qui hanc epistolam tulit, in ipsum tuum diem incidit.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

NATALI *die tuo scripsisti epistolam ad me plenã consilij, summæq; tum beneuolentiæ, tum etiam prudentiæ. eam mihi Philotimus postridie, quam a te acceperat, reddidit. Sunt ista quidem, quæ disputas, difficillima, iter ad superum, nauigatio infero, discessus Arpinum, ne hunc fugisse; mansio Formijs, ne obtulisse nos gratulationi uideamur: sed miserius nihil, quam ea uidere, quæ tamen iam, iam inquam uidenda erunt. Fuit apud me*

Postumus: scripsi ad te, quam grauis. uenit ad me etiam Q. Fusius, quo uultu, quo spiritu? properans Brundisium, scelus accusans Pompeij, leuitatem, & stultitiam senatus. hæc qui in mea uilla non feram, cur tum in curia potero ferre? Age, finge me quamuis εὐσομάχος hæc ferentem: quid illa, dic M. Tulli, quem habebunt exitum? Et omitto caußam reip. quam ego amissam puto cum uulneribus suis, tum medicamentis his, quæ parantur. de Pompeio quid agam? cui plane (quid cum negem?) succensui, semper enim caußæ euentorum magis mouent, quam ipsa euenta. hæc igitur mala, quibus maiora esse quæ possunt? considerans, uel potius iudicans eius opera accidisse, & culpa inimicior eram huic, quam ipsi Cæsari. ut maiores nostri funestiorem diem esse uoluerunt Alliensis pugnæ, quam urbis captæ; quod hoc malum ex illo; itaque alter religiosus etiam nunc dies, alter in uulgus ignotus: sic ego, decem annorum peccata recordans, in quibus inerat ille etiam annus, qui nos, hoc defendente, ne dicam grauius, afflixerat; præsentisq; temporis cognoscens temeritatem, ignauiam, negligentiam, succensebam. sed ea iam mihi exciderunt. beneficia eiusdem cogito, cogito etiam dignitatem. intelligo serius equidem, quam uellem, propter epistolas, sermonesq; Balbi, sed uideo plane. nihil aliud agi, nihil actum ab initio, quam ut hunc occideret. ego igitur. si quis apud Homerum, cum ei & mater, & dea dixisset,

Αὐτίκα γάρ τοι ἔπειτα μεθ᾽ Ἕκτορα πότμος ἕτοιμος,

matri ipse respondit.

Αὐτίκα τεθναίην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ᾽ ἔμελλον ἑταίρῳ

Κτεινομένῳ ἐπαμῦναι. quid, si non ἑταίρῳ solum, sed etiã

ἐν τέχνῃ? adde, tali uiro, talem caussam agenti. & ego uero hæc officia mercanda uita puto. optimatibus uero tuis nihil confido nihil iam ne inseruio quidem. uideo, ut se huic dent, ut daturi sint. quidquam tu illa putas fuisse de ualetudine decreta municipiorum præ his de uictoria gratulationibus? timent, inquies. at ipsi tum se timuisse dicunt. sed uideamus. quid actum sit Brundisij. ex eo fortasse mea consilia nascentur, aliæq; literæ. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

NOS adhuc Brundisio nihil. Roma scripsit Balbus, putare iam Lentulum cos. transmisisse, nec eũ a minore Balbo conuentum; quod is hoc iam Canusij audisset; inde ad se eũ scripsisse: cohortesq; sex, quæ albæ fuissent, ad Curtium Minucia transisse: id Cæsarem ad se scripsisse, & breui tempore eum ad urbem futurum. ego utar tuo consilio: neque me in Arpinum hoc tempore abdam. etsi, Ciceroni meo togam puram cum dare Arpini uellem. hanc eram ipsam excusationem relicturus ad Cæsarem. sed fortasse in eo ipso offendetur, cur non Romæ potius. sed tamen, si est conueniendus, hic potissimum. tum reliqua uidebimus, idest & quo, & qua, & quando. Domitius, ut audio, in Cossano, & quidem, ut aiunt, paratus ad nauigandum: si in Hispaniam, non probo: si ad Cnæum, laudo: quouis potius certe, quam ut Curtium uideat; quem ego patronus adspicere non possum. quid alios? sed, opinor, quiescamus; ne nostram culpam coarguamus; qui, dum urbem, idest patriam, amamus, dumq; rem conuenturam putamus, ita nos ges-

simus, ut plane interclusi, captiq; simus. scripta iam epistola, Capuae literae sunt allatae hoc exemplo. Pompeius mare transiit cum omnibus militibus, quos secum habuit. hic numerus est hominum millia XXX, & consules duo, & tribuni pl. & senatores, qui fuerant cum eo, omnes cum uxoribus, & liberis. Conscendisse dicitur ad IV. non. Mart. ex ea die fuere septemtriones uenti. naues, quibus usus non est, omnes aut praecidisse, aut incendisse dicunt. de hac re literae L. Metello trib. pl. Capuam allatae sunt ab Clodia socru, quae ipsa transiit, antea sollicitus eram, & angebar, sicut res scilicet ipsa cogebat, cum consilio explicare nihil possem: nunc autem, postquam Pompeius, &, consules ex Italia exierunt, non angor, sed ardeo dolore.

– οὐδέ μοι ἦτορ
ἔμπεδον, ἀλλ᾽ἀλαλύκτημαι.

non sum, inquam, mihi crede, mentis compos: tantum mihi dedecoris admisisse uideor. me non primum cum Pompeio, qualicumque consilio uso, de inde cum bonis esse, quamuis caussa temere instituta? praesertim cum ij ipsi, quorum ego caussa timidius me fortunae committebam, uxor, filia, Cicerones pueri, me illuc sequi mallent, hoc turpe, & me indignum putarent. nam Quinctus quidem frater, quidquid mihi placeret, id rectum se putare aiebat, id animo aequißimo sequetur. tuas nunc epistolas a primo lego. haec me paullum recreant. primae monent, & rogant, ne me proijciam. proximae gaudere te ostendunt, me remansisse. eas cum lego, minus mihi turpis uideor, sed tam diu, dum lego: deinde emergit rursum dolor & αἰσχροῦ φαντασία. Quambrem ob

secro te, mi Tite, eripe mihi nunc dolorem, aut minue saltem, aut consolatione, aut consilio, aut quacumque re potes. quid tu autem posis? aut quid homo quisquam? uix iam deus. equidem illud molior, quod tu mones, sperasq; fieri posse; ut mihi Cæsar concedat, ut absim, cum aliquid in senatu contra Cnæum agatur. sed timeo, ne non impetrem. uenit ab eo Furnius: (ut quidem scias, quos sequamur: Q. Titinij filium cum Cæsare esse nunciat) sed illum maiores mihi gratias agere, quam uellem. quid autem me roget, (paucis ille quidem uerbis, sed ἐν δυνάμει) cognosce ex ipsius epistola. me miserum, quod tu non ualuisti. una fuissemus: consilium certe non defuisset, σύτε δὲ ἐρχομένῳ sed acta ne agamus: reliqua paremus. me adhuc hæc duo fefellerunt, initio spes compositionis; qua facta uolebam, ut populari, ut ea sollicitudine senectutem nostram liberari: deinde bellum crudele, & exitiosum suscipi a Pompeio intelligebam. melioris medius fidius ciuis, & uiri putabam, quouis supplicio affici, quam illi crudelitati non solum præesse, uerum etiam interesse. uidetur uel mori satius fuisse, quam esse cum ijs. Ad hæc igitur cogita, mi Attice, uel potius excogita. quemuis euentum fortius feram, quam hunc dolorem. Vale.

Cæsar imp. S. D. Ciceroni imp.

Cum Furniū nostrum tantum uidissem; neque loqui, neque audire me commodo potuisset; cum properarem, atque essem in itinere, præmißis iam legionibus: præterire tamen non potui, quin & scriberem ad te, & illum mitterem, gratiasq; agerem. etsi hoc officium & feci sæpe; & sæpius mihi facturus uideor: ita de me mereris. in primis a te peto, quoniā confido me celeriter ad urbē uenturū

ut te ibi uideam; ut tuo consilio, gratia, dignitate, ope omnium rerum uti poßim. Ad propositum reuertar; festinationi meæ, breuitatiq; literarum ignoscens. reliqua ex Furnio cognosces.

CICERO S. D. ATTICO. 7

SCRIPSERAM ad te epistolam, quam darem IV. id. sed eo die is, cui dare uolueram, non est profectus. uenit autem eo ipso die ille celeripes, quem Saluius dixerat: attulit uberrimas tuas literas; quæ mihi quiddam, quo starem, instillarunt. recreatum enim me non queo dicere. sed plane τὸ συνέχον effecisti. ego enim non iam id ago, mihi crede, ut prosperos exitus consequar. sic enim uideo, nec, duobus his uiuis, nec hoc uno, nos umquam remp. habituros. ita neque de otio nostro spero iam, nec ullam acerbitatem recuso. unum illud extimescebam, nequid turpiter facerem, uel dicam, iam effecisse. sic ergo habeto, salutares te mihi literas misisse, neque solum has longiores, quibus nihil potest esse explicatius, nihil perfectius, sed etiam illas breuiores, in quibus hoc mihi iucundissimum fuit, consilium, factumq; nostrum ab Sexto probari. pergratumq; mihi tu fecisti; a quo diligi me, & quid rectum sit, intelligi, scio. Longior uero tua epistola non me solum, sed meos omnes ægritudine leuauit. itaque utar tuo consilio, & ero in Formiano: ne aut ad urbem ἀπάντησις mea animaduertatur; aut, si nec hic, nec illic eum uidero, deuitatum se a me putet. Quod autem suades, ut ab eo petam, ut mihi concedat, ut idem tribuam Pompeio, quod ipsi tribuerim, id me iã pridem agere

intelliges ex literis Balbi, & Oppij: quarum exempla tibi misi: misi etiam Cæsaris ad eos sana mente scriptas: quo modo in tanta insania? sin mihi Cæsar hoc non concedat; uideo tibi illud placere, me πολίτευμα de pace suscipere: in quo non extimesco periculum. cum enim tot impendeant, cur non honestissimo depacisci uelim? sed uereor, ne Põpeio quid oneris imponam;

μή μοι γοργείην κεφαλὴν δεινοῖο πελώρου

intorqueat. mirandum enim in modum Cnæus noster Sullani regni similitudinem concupiuit. εἰδὼς σοι λέγω. nihil, inquam, ille minus obscure tulit. Cum hoc ne igitur, inquies, esse uis? Beneficium sequor mihi crede, non caussam, ut in Milone, ut in. sed hactenus. Caussa igitur non bona est? immo optima: sed agetur (memento) fœdissime. primum consilium est, suffocare urbem, & Italiã fame: deinde, agros uastare, urere, pecunijs locupletum non abstinere. sed, cum eadem metuam ab hac parte; si illinc beneficium non sit, rectius putem quiduis domi perpeti: sed ita meruisse illum de me puto, ut ἀχαριστίας crimen subire non audeam. quamquam a te eius quoque rei iusta defensio est explicita. De triumpho tibi assentior. quem quidem totum facile, & libenter abiecero. egregie probo fore, ut, dũ agamus, ὁ πλοῦς ὡραῖος obrepat: si modo, inquis, satis ille erit firmus. est firmior etiam, quam putabamus. de isto licet bene speres. promitto tibi, si ualebit, tegulam illum in Italia nullam relicturum. te ne igitur socio? cõtra mehercule meum iudicium, & contra omnium antiquorum auctoritatem: nec tam ut illam adiuuem, quam ut hæc ne uideam, cupio discedere. noli enim putare tolerabiles horum insanias, nec uniusmodi fore. etsi

quid te horum fugit, legibus, iudicijs, senatu sublato, libidines, audacias, sumptus, egestates tot egentissimorum hominum nec priuatas posse res, nec remp. sustinere? abeamus igitur qualibet nauigatione: etsi id quidem, ut tibi uidebitur: sed certe abeamus. sciemus enim, id quod exspectas, quid Brundisii actum sit. Bonis uiris quod ais probari, quæ adhuc fecerimus, scirique ab ijs non profectis: ualde gaudeo; si est nunc ullus gaudendi locus. De Lentulo inuestigabo diligentius: id mandaui Philotimo, homini forti, ac nimium optimati. Extremum est, ut tibi argumentum ad scribendum fortasse iam desit. nec enim alia de re nunc ulla scribi potest: & de hac quid iam amplius inueniri potest? sed quoniam & ingenium suppeditat, (dico mehercule, ut sentio) & amor, quo & meum ingenium incitatur: perge, ut facias, & scribe, quantum potes. In Epirum quod me non inuitas, comitem non molestum: subirascor: sed uale. nam, ut tibi ambulandum, ungendum, sic mihi dormiendum. etenim literæ tuæ mihi somnum attulerunt. Cenantibus pridie idus nobis, ac noctu quidem, Statius a te epistolam breuem attulit. De L. Torquato quid modo quæris? non modo Lucius, sed etiam Aulus profectus est, alij multi. De Reatinorum corona, quod scribis; moleste fero, in agro Sabino sementem fieri proscriptionis. Senatores multos esse Romæ, nos quoque audieramus. ecquid potes dicere, cur exierint? in his locis opinio est, cōiectura magis, quā nuncio, aut literis, Cæsarem Formijs ad XI. Kal. Apr. fore. hic ego uellem habere Homeri illam Mineruam simulatæ Mentori, cui dicerem:

Μέντορ πῶς τ' ἄρ ἴω, πῶς τ' ἄρ προσπτύσομαι αὐτόν;

nullam rem umquam difficiliorem cogitaui: sed cogito tamen; nec ero, ut in malis, imparatus. sed cura, ut ualeas. puto enim diem tuum heri fuisse,

Cæsar Oppio, Cornelio S.

Gaudeo mehercule uos significare literis, quam ualde probatis ea, quæ apud Corfinium sunt gesta. consilio uestro utar libenter, & hoc libentius, quod mea sponte facere constitueram, ut quam lenißimum me praberem; & Pompeium, darem operam, ut reconciliarem. tentemus, hoc modo si poßimus omnium uoluntates recuperare, & diuturna uictoria uti: quoniam reliqui crudelitate odium effugere non potuerunt, neque uictoriam diutius tenere, præter unum L. Sullam, quem imitaturus non sum. hæc noua sit ratio uincendi; ut misericordia, & liberalitate nos muniamus, id quemadmodum fieri poßit, non nulla mihi in mentem ueniunt, & multa reperiri poßsunt. De his rebus, rogo uos, ut cogitationem suscipiatis. Cn. Magium, Pompeij præfectum, deprehendi: scilicet meo instituto usus sum, & eum statim missum feci. iam duo præfecti fabrum Pompeij in meam potestatem uenerunt, & a me missi sunt. si uolent grati esse, debebunt Pompeium hortari, ut malit mihi esse amicus, quam ijs, qui & illi, & mihi semper fuerunt inimicißimi: quorum artificijs effectum est, ut resp. in hunc statum perueniret. Vale.

Balbus Ciceroni imp. S.

Subito, postea quam literas cõmunes cum Oppio ad te dedi, ab Cæsare epistolam accepi, cuius exemplum tibi misi; ex quibus perspicere poteris, quam cupiat concordiam, & Pompeium reconciliare, & quam remotus sit ab omni crudelitate: quod eum sentire, ut debeo, ualde gaudeo. De

te,

te, & tua fide, & pietate idem mehercule, mi Cicero, sentio, quod tu, non posse tuam famam & officium sustinere, ut contra eum arma feras, a quo tantum beneficium te accepisse prædices. Cæsarem hoc idem probaturum, exploratum, pro singulari eius humanitate, habeo: eiq; cumulatissime satisfacturum te certo scio, cum nullam partem belli contra eum suscipias, neque socius eius aduersarijs fueris. atque hoc non solum in te, tali, & tanto uiro, satis habebit; sed etiam mihi ipse sua concessit bonitate, ne in ijs castris essem, quæ contra Lentulum, aut Pompeium futura essent; quorum beneficia maxima haberem: sibiq; satis esse dixit, si togatus urbana officia sibi præstitissem; quæ etiam illis, si uellem, præstare possem. itaq; nunc Romæ omnia negotia Lentuli procuro; sustineo; meumq; officium, fidem, pietatem ijs præsto. sed mehercule rursus tam abiectam compositionis spem non desperatissimam esse puto: quoniam Cæsar est ea mente, qua optare debemus. hac re mihi placet, si tibi uidetur, te ad eum scribere; & ab eo præsidium petere, ut petisti a Pompeio, me quidem approbante, temporibus Milonianis. præstabo (si Cæsarem bene noui) eum prius tuæ dignitatis, quam suæ utilitatis rationem habiturum. Hæc quam prudenter tibi scribam, nescio: sed illud certe scio, me ab singulari amore, ac beneuolentia, quæcunque scribo, tibi scribere: quod te (ita, incolumi Cæsare, moriar) tanti facio, ut paucos æque ac te caros habeam. De hac re cum aliquid constitueris, uelim mihi scribas. nam non mediocriter laboro, ut utrique, ut uis, tuam beneuolentiam præstare posis: quam mehercule te præstaturum confido. Fac ualeas.

Balbus, & Oppius S. D. M. Ciceroni.

Nedum hominum humilium, ut nos sumus, sed etiam amplissimorum uirorum consilia ex euentu, non ex uolun tate, a plerisque probari solent: tamen freti tua humanita te, quod uerissimum nobis uidebitur, de eo, quod ad nos scripsisti, tibi consilium dabimus: quod si non fuerit pru dens, at certe ab optima fide, & optimo animo proficisce tur. Nos, nisi id, quod nostro iudicio Caesarem facere oportere existimamus, ut, simul Romam uenerit, agat de re conciliatione gratiae suae, & Pompeij; id eum facturum ex ipso cognouissemus: te hortari desineremus, ut uelles his rebus interesse, quo facilius, & maiore cum dignitate per te, qui utrique es coniunctus, res tota confieret: aut si ex contrario putaremus, Caesarem id non facturum; & eum uelle cum Pompeio bellum gerere, sciremus; nunquam tibi suaderemus, contra hominem optime de te meri tum arma ferres; sicuti te semper orauimus, ne contra Caesarem pugnares. sed cum etiam num, quid facturus Cae sar sit, magis opinari, quam scire, possimus; non possu mus nisi hoc, non uideri eam tuam esse dignitatem, neque fidem omnibus cognitam, ut contra alterutrum, cum utri que sis maxime necessarius, arma feras: & hoc, non dubi tamus, quin Caesar pro sua humanitate maxime sit pro baturus. nos tamen (si tibi uidebitur) ad Caesarem scribe mus, ut nos certiores faciat, quid in hac re acturus sit. a quo si erit nobis rescriptum, statim, quae sentiemus, ad te scribemus, & tibi fidem faciemus, nos ea suadere, quae nobis uidentur tuae dignitati, non Caesaris rationi, esse uti lissima. & hoc Caesarem, pro sua indulgentia in suos, pro baturum putamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

TRES epistolas tuas accepi postridie iduum : erant autem I V. I I I. prid. id. datæ : igitur antiquissimæ cuique primum respondebo. Assentio tibi, ut in Formiano potissimum commorer. & iam de supero mari πλάβο- * que, ut antea ad te scripsi, & quonam modo possem uoluntate eius nullam reip. partem attingere. Quod laudas, quia obliuisci me scripsi antefacta, & dicta nostri amici : ego uero ita facio : quin ea ipsa, quæ a te commemorantur, secus ab eo in me ipsum facta esse, non memini : tanto plus apud me ualere beneficij gratiam, quam iniuriæ dolorem, uolo. faciamus igitur, ut censes, col- * ligamusq; nos : festino enim similiurus decurro, atque cursu : θέσεις meas commentari non desino : sed sunt quædam earum perdifficiles ad iudicandum. De optimatibus, sit sane ita, ut uis : sed nosti illud, Διόνυσιος ἐν κορίνθῳ, Titinij filius apud Cæsarem est. Quod autem quasi uereri uideris, ut mihi tua consilia displiceant : me uero nihil delectat aliud, nisi consilium, & literæ tuæ. quare fac, ut ostendis, ne destiteris ad me, quidquid tibi in mentem uenerit, scribere : mihi nihil potest esse gratius. Venio ad alteram nunc epistolam. Recte non credis de numero militum. ipso dimidio plus scripsit Clodia. falsum etiam de corruptis nauibus. Quod consules laudas; ego quoque animum laudo, consilium reprehendo. discessu enim illorum, actio de pace sublata est, quam quidem ego meditabar : itaque postea Demetrij librum de concordia tibi remisi, & Philotimo dedi. nec uero dubito,

quin exitiosum bellum impendeat, cuius initium ducetur a fame. & me tamen doleo non interesse huic bello; in quo tanta uis sceleris futura est, ut, cum parentes non alere ne fariũ sit, nostri principes antiquissimam, & sanctissimã parentem patriam fame necandam putent. atque hoc non opinione timeo, sed interfui sermonibus. omnis hæc classis Alexandria, Colchis, Tyro, Sidone, Andro, Cypro, Pamphylia, Licia, Rhodo, Chio, Byzantio, Lesbo, Smyrna, Mileto, Co, ad intercludendos commeatus Italiæ, & ad occupandas frumentarias prouincias comparatur. at quam uenit iratus & ijs quidem maxime, qui eam maxime saluam uolebant, quasi relictus ab ijs, quos reliquit. itaque mihi dubitanti, quid me facere par sit, permagnum pondus affert beneuolentia erga illum; qua dempta, perire melius esset in patria, quam patriam seruando euertere. De septemtrione, plane ita est. metuo, ne uexetur Epirus. sed quem tu locum Græciæ non diremptum iri putas? prædicat enim palam, & militibus ostendit, se largitione ipsa superiorem, quam hunc, fore. Illud me præclare admones, cum illum uidero, ne nimis indulgenter, & ut cum grauitate potius loquar. plane sic faciendum. Arpinum, cum eum conuenero, cogito; ne forte aut absim, cum ueniet, aut cursem huc illuc uia deterrima. Bibulum, ut scribis, audio uenisse, & redisse prid. id. Philotimum, ut ais epistola tertia, expectabas: at ille idibus a me profectus est. eo serius ad tuam illam epistolam, cui ego statim rescripseram, redditæ sunt meæ literæ. De Domitio, ut scribis, ita opinor esse, ut & in Cossano sit, & consilium eius ignoretur. Iste omnium turpissimus, & sordidissimus, qui

consularia comitia a prætore ait haberi posse, est idem, qui semper in rep. fuit. itaque nimirum hoc illud est, quod Cæsar scribit in ea epistola, cuius exemplum ad te misi, se uelle uti consilio meo: age, esto hoc commune: gratia: ineptum id quidem: sed puto, hoc simulat ad quasdam senatorum sententias: dignitate, fortasse sententia consularis. illud extremum est, ope omnium rerum. id, ego suspicari cœpi tum ex tuis literis, aut hoc ipsum esse, aut non multo secus. nam permagni eius interest, rem ad interregnum non uenire. id assequitur, si per prætores consules creantur. nos autem in libris habemus, non modo consules a prætoribus, sed ne prætores quidem creari ius esse, id'q; factum esse numquam: consules, eo non esse ius, quod maius imperium a minore rogari non sit ius: prætores autem, cum ita rogentur, ut collegæ consulum sint, quorum est maius imperium. aberit non longe, quin hoc a me decerni uelit, neque sit contentus Galba, Scæuola, Cassio, Antonio.

– τότε μοι χάνοι εὐρεῖα χθών.

sed quanta tempestas impendeat, uides. Qui transierint senatores, scribam ad te, cum certum habebo. De re frumentaria recte intelligis; quæ nullo modo administrari sine uectigalibus potest: nec sine caussa & eos, qui circum illum sunt, omnia postulantes, & bellum nefarium times. Trebatium nostrum, etsi, ut scribis, nihil bene sperat, tamen uidere sane uelim. quem fac horteris, ut properet. opportune enim ad me ante aduentum Cæsaris uenerit. De Lanuino, statim, ut audiui Phameam mortuum, optaui, si modo esset futura resp. ut id aliquis emeret meorum: neque tamen ad te, qui maxime meus, cogitaui.

sciebam enim, de quoto anno, & quantum in solo, solere quærere: neque solum Romæ, sed etiam Deli tuū digamma uideram. uerumtamen ego illud quamquam est bellum, minoris æstimo, quam æstimabatur Marcello consule; cum ego istos hortulos propter domum Antij quam tum habebam, iucundiores mihi fore putabam, & minore impensa, quam si Tusculanum refecissem. uolui HS Q. egi per prædem, illi daret, Antij cum haberet uenale: noluit. sed nunc omnia ista iacere puto propter nummorum caritatem. mihi quidem erit aptissimum, uel nobis potius, si tu emeris. sed eius dementias caue contemnas. ualde est uenustum. quamquam mihi ista omnia iam addicta uastitati uidentur. Respondi epistolis tribus: sed exspecto tuas. nam me adhuc tuæ literæ sustentarunt. Dec. Liberalibus.

CICERO S. D. ATTICO. 9

NIHIL habebam, quod scriberem: neque enim noui quidquam audieram: & ad tuas omnes rescripseram pridie: sed cum me ægritudo non solum somno priuaret, uerum ne uigilare quidem sine summo dolore pateretur; tecum ut quasi loquerer, in quo uno acquiesco, hoc nescio quid, nullo argumento proposito, scribere institui. Amens mihi fuisse uideor a principio, et me una hæc res torquet, quod non omnibus in rebus labentem, uel potius ruentem Pompeium tāquam unus manipularis secutus sim. uidi hominem XIV. Kal. Feb. plenum formidinis. illo ipso die sensi, quid ageret. numquam mihi postea placuit: nec umquam aliud in alio peccare destitit. nihil interim ad me scribere, nihil nisi fugā cogitare. quid quæris? sicut ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς

alienantur immundæ, insulsæ, indecoræ: sic me illius fugę, negligentiæq; deformitas auertit ab amore. nihil enim dignum faciebat, quare eius fugæ comitem me adiungerem. nunc emergit amor: nunc desideriũ ferre non possum: nunc mihi nihil libri, nihil literæ, nihil doctrina prodest. itaque dies & noctes, tamquam auis illa, mare prospecto, euolare cupio. do, do pœnas temeritatis meæ. etsi quæ fuit illa temeritas? quid feci non consideratissime? si enim nihil præter fugam quereretur; fugissem libentissime: sed genus belli crudelissimi, & maximi, quod, non dum uident homines, quale futurum sit, perhorrui. quæ minæ municipijs? quæ nominatim uiris bonis? quæ denique omnibus, qui remansissent? quam crebro illud? Sulla potuit; ego non potero? mihi autem hæserunt illa. Male Tarquinius, qui Porsenam, qui Octauium Mamilium contra patriam: impie Coriolanus, qui auxilium petijt a Volscis: recte Themistocles, qui mori maluit: nefarius Hippias, Pisistrati filius, qui in Marathonia pugna cecidit, arma contra patriam ferens. At Sulla, at Marius at Cinna recte. immo iure fortasse: sed quid eorum uictoria crudelius? quid funestius? huius belli genus fugi, & eo magis, quod crudeliora etiam cogitari, & parari uidebam. me quem nõ nulli conseruatorem istius urbis, quem parentem esse dixerunt, Getarum, & Armeniorum, & Colchorum copias ad eam adducere? me meis ciuibus famem, uastitatem inferre Italiæ? hunc primum mortalem esse deinde etiam multis modis posse extingui cogitabam: urbem autem, & populum nostrum seruandum ad immortalitatem, quantum in nobis esset, putabam. & tamen spes quædam me obtentabat, fore, ut aliquid conueniret

potius, quam aut hic tantum sceleris, aut ille tantum flagitij admitteret. alia res nunc tota est, alia mea. Sol, ut est in tua quadam epistola, excidisse mihi e mundo uidetur. ut ægroto, dum anima est, spes esse dicitur; sic ego, quo ad Pompeius in Italia fuit, sperare non destiti. hæc me fefellerunt; & ut uerum loquar, ætas iam a diuturnis laboribus deuexa ad otium, domesticarum me rerum delectatione molliuit. nunc siue periculo experiundum erit, experiar certe, ut hinc auolem. ante oportuit fortasse: sed ea, quæ scripsisti, me tardarunt, & auctoritas maxime tua. nam cum ad hunc locum uenissem, euolui uolumen epistolarum tuarum, quod ego sub signo habeo, seruoq; diligentissime. erat igitur in ea, quam X. kal. Febr. dederas, hoc modo. SED uideamus, & Cnæus quid agat, & illius rationes quorsum fluant. quod si iste Italiam relinquet; faciet omnino male, &, ut ego existimo, ἀλογίςως; sed tum demum consilia nostra commutanda erunt. Hos scribis post diem quartum, quam ab urbe discessimus. deinde VIII. Kal. Febr. TANTVMMODO Cnæus noster ne, ut urbem ἀλογίςως reliquit, sit Italiam relinquat. Eodem die das alteras literas, quibus mihi consulēti planissime respondes: est enim sic. SED uenio ad consultationem tuam. si Cnæus Italia cedit, in urbem redeūdū puto. qui enim finis peregrinationis? hoc mihi plane hæsit: & nunc ita uideo, infinitum bellum iunctum miserrima fuga; quā tu peregrinationem ὑποκορίζῃ. Sequitur χρησμὸς VI. Kal. Febr. EGO si Pompeius manet in Italia, nec res ad pactionem uenit, longius bonum puto fore: sin Italiā relinquit, ad posterū bellū ἄσπονδον strui existimo. Huius igitur belli ego particeps, & socius, & adiu-

tor esse cogor; quod & ἄσπονδον, & cum ciuibus. Deinde VI. id. Febr. cum iã plura audires de Pompij consilio, concludis epistolam quandam hoc modo. EGO quidem tibi non sim auctor, si Pompeius Italiam relinquit, te quoque profugere. summo enim periculo facies, nec reip. proderis; cui quidem posterius poteris prodesse, si manseris. Quem φιλόπατρον, ac πολιτικὸν hominis prudentis, & amici tali admonitu non moueret auctoritas? Deinceps III. id. Febr. iterum mihi respondes consulẽti, sic. QVOD quaeris a me, fugam ne fidam, an moram defendam utiliorem putem: ego uero in praesentia subitum discessum, & praecipitem profectionem cum tibi, tum ipsi Cnaeo inutilem, & periculosam puto: & satius esse existimo, uos dispertitos, & in speculis esse: sed medius fidius turpe nobis puto esse de fuga cogitare. Hoc turpe Cnaeus noster biennio ante cogitauit: ita Sullaturit animus eius, & proscripturit diu. Inde, ut opinor, cum tu ad me quaedam γενικώτερον scripsisses, & ego mihi a te quaedam significari putassem, ut Italia cederem: detestaris hoc diligenter XI. Kal. Mart. EGO uero nulla epistola significaui. si Cnaeus Italia cederet, ut tu una cederes: aut, signicaui, non dico fui inconstans, sed demens. In eadẽ epistola alio loco. NIHIL relinquitur, nisi fuga: cui te socium neutiquam puto esse oportere, nec umquam putaui. Totam autem hanc deliberationem euoluis accuratius in literis VII. Kal. Mart. datis SI M'. Lepidus, & L. Volcatius remanent, manendum puto, ita, ut, si saluus sit Pompeius, & constiterit alicubi, hanc νεκυίαν relinquas; & te in certamine uinci cum illo facilius patiaris, quam cum hoc in ea, quae prespicitur futura, colluuie regnare. Multa disputas huic sen-

tentiæ conuenientia. inde ad extremum. QVID SI, inquis, Lepidus, & Volcatius discedunt? plane ἀπορῶ quod euenerit igitur, & quod egeris, id στερκτέον putabo. Si tum dubitares, nunc certe non dubitas, istis manentibus. Deinde in ipsa fuga V. kal. Mart. INTEREA non dubito, quin in Formiano mansurus sis. commodissime enim τὸ μέλλον ibi καραδοκήσεις Ad kal. Mart. cum ille quinctum iam diem Brundisij esset. TVM poterimus deliberare, non scilicet integrare, sed certe minus infra cta, quam si una proieceris te. Deinde IV. non. Mart. ἐπὶ τὴν λῆψιν cum breuiter scriberes, tamen ponis hoc. CRAS scribam plura, & ad omnia: hoc tamen dicam, non pænitere me consilij de tua mansione: &, quamquam magna sollicitudine, tamen, quia minus mali puto esse, quam in illa profectione, maneo in sententia, & gaudeo te mansisse. Cum uero iam angerer, & timerem, ne quid a me dedecoris esset admissum; III. non. Mart. TAMEN, te non esse una cum Pompeio, non fero moleste: postea, si opus fuerit, non erit difficile: & illi, quoquo tempore fiat, erit ἀσμένιστον: sed hoc ita dico si hic, qua ratione initium fecit, eadem cetera aget, sincere, temperate, prudenter; ualde uidero, & consideratius utilitati nostræ consuluero. VII. id. Mart. scribis, Peducæo quoque nostro probari, quod quierim: cuius auctoritas multum apud me ualet: His ego tuis scriptis me consolor, ut nihil a me adhuc delictum putem. tu modo auctoritatem tuam defendito aduersus me. nihil opus esse, conscius ego, alijs. ego, si nihil peccaui, reliqua tuebor. ad ea tute hortare, & me omnino tua cogitatione adiuua. Hic nihil dum de reditu Cæsaris audiebatur. Ego his literis hoc tamen profeci: per

legi omnes tuas, & in eo acquieui. Lentulum nostrum scis Puteolis esse? quod cum e uiatore quodam esset auditum, qui se diceret, eum in Appia, cum is paullum lecti cam aperuisset, cognosse, & si uix ueri simile, misi tamen Puteolos pueros, qui peruestigarent, & ad eum literas. inuentus est uix, in hortis suis se occultans: literasq; mihi remisit, mirifice gratias agens Caesari: de suo autem consilio C. Caecio mandata ad me dedisse. eum ego hodie exspectabam, idest XIV. Kal. Apr. Venit etiam ad me Matius Quinquatribus, homo mehercule, ut mihi uisus est, temperatus, & prudens: existimatus quidem est semper auctor otij. quã ille haec non probare mihi quidem uisus est, quam illam ut νεκμάν, tu appellas, timere. huc ego in multo sermone epistolam ad me Caesaris ostendi, eam, cuius exemplum ad te antea misi: rogauique, ut interpretaretur, quid esset, quod illi scriberet, consilio meo se uti uelle, gratia dignitate, ope rerum omnium. respondit, se non dubitare, quin & opem, & gratiam meam ille ad pacificationem quaereret. utinam aliquod in hac miseria reip. πολιτικὸν opus efficere, & nauare mihi liceat. Matius quidem & illum in ea sententia esse confidebat, & se auctorem fore pollicebatur. Pridie autem apud me Crassipes fuerat, qui se pridie non. Mart. Brundisio profectum, atque ibi Pompeium reliquisse dicebat: quod etiam, qui VIII. id. illinc profecti erant, nunciabant: illa uero omnes, in quibus etiam Crassipes, qui pru dentia potuit attendere, sermones minaces, inimicos optimatium, municipiorum hostes, meras proscriptiones, meros Sullas: quae Luceium loqui, quae totam Graeciam, quae uero Theophanem. & tamen omnis spes salutis in illis est: &

ego excubo animo, nec partem ullam capio quietis: & ,ut has pestes effugiam, cum dissimillimis nostri esse cupio. quid enim tu illuc Scipionem, quid Faustum, quid Libonem prætermissurum sceleris putas? quorum creditores conuenire dicuntur. quid eos autem, cum uicerint, in ciues effecturos? quam uero putas μικροψυχίαν Cnæi nostri esse? nunciant, Aegyptum, & Arabiam εὐδαίμονα cogitare; Hispaniam abiecisse. monstra narrant: quæ falsa esse possunt: sed certe et hæc perdita sunt, & illa non salutaria. Tuas literas iam desidero. post fugam nostram, numquam tantum earum interuallum fuit. Misi ad te exemplum literarum mearum ad Cæsarem; quibus me aliquid profecturum puto. Vale.

Cicero imp. S. D. Cæsari imp.

Vt legi tuas literas, quas ab Furnio nostro acceperam, quibus mecum agebas, ut ad urbem essem; te uelle uti consilio, & dignitate mea: minus sum admiratus: de gratia, & de ope quid significares, mecum ipse quærebam: spe tamen deducebar ad eam cogitationem, ut te pro tua admirabili, ac singulari sapientia de otio, de pace, de concordia ciuium agi uelle arbitrarer: & ad eam rationem existimabam satis aptam esse & naturam, & personam meam. quod si ita est; & si qua de Pompeio nostro tuendo, & tibi, ac reip. reconciliando cura te attingit: magis idoneum, quam ego sum, ad eam caussam profecto reperies neminem: qui & illi semper, & senatui, cum primum potui, pacis auctor fui; nec, sumptis armis, belli ullam partem attigi; iudicauiq; te eo bello uiolari, contra cuius honorem, populi R. beneficio concessum, inimici, atque inuidi niterentur. sed ut eo tempore non modo ipse au

ctor dignitatis tuæ fui, uerum etiam ceteris auctor ad te adiuuandum: sic me nunc Pompeij dignitas uehementer mouet. aliquot enim sunt anni, cum uos duos delegi, quos præcipue colerem, & quibus essem, sicut sum, amicissimus. Quamobrem a te preto, uel potius precibus, omnibus oro, & obtestor, ut in tuis maximis curis aliquid impertias temporis huic quoque cogitationi, ut tuo beneficio bonus uir, gratus, pius deniq; esse in maximi beneficij memoria possim. quæ si tantum ad me ipsum pertinerent, sperarem me a te tamen impetraturum: sed, ut arbitror, & ad tuam fidem, & ad remp. pertinet, me & pacis, & utriusque uestrum, et ad ciuium concordiam, per te, quã accomodatissimum, conseruari. Ego, cum ante a tibi de Lentulo gratias egissem, cum ei saluti, qui mihi fuerat, fuisses; tamen, eius literis lectis, quas ad me gratissimo animo de tua liberalitate, beneficioq; misit, eandem me salutem a te accepisse putaui, quam ille. in quem si me intelligis esse gratum; cura, obsecro, ut etiam in Pompeium esse possim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

LEGEBAM tuas literas XIII. kal. cum mihi epistola affertur a Lepta, circumuallatum esse Pompeium, ratibus etiam exitus portus teneri. non mediusfidius præ lacrymis possum reliqua nec cogitare, nec scribere. misi ad te exemplum. miseros nos, cur non omnes factum illis una executi sumus? ecce eadem a Matio, & Trebatio quibus Minturtis obuij Cæsaris tabellarij. torqueor infelix, ut iam illum Mucianum exitum exoptem, at-

quã honesta, at quam expedita tua consilia, quam euigilata tuis cogitationibus, qua itineris, qua nauigationis, qua congressus, sermonisq; cum Cesare? omnia tum honesta, tum cauta. in Epirum uero inuitatio quam suauis, quam liberalis, quam fraterna? De Dionysio, sum admiratus: qui apud me honoratior fuit, quam apud Scipionem Panætius: a quo impurissime hæc, hæc nostra fortuna despecta est. odi hominem, & odero: utinam ulcisci possem: sed illum ulciscentur mores sui. Tu, quæso, nunc uel maxime, quid agendum nobis sit, cogita. Populi R. exercitus Cn. Pompeium circumsidet: fossa & uallo septum tenet: fuga prohibet: nos uiuimus, & stat urbs ista? prætores ius dicunt? ædiles ludos parant? uiri boni usuras perscribunt? ego ipse sedeo? coner illuc ire, ut insanus? implorare fidem municipiorum? boni non sequentur; leues irridebunt; rerum nouarum cupidi; uictores præsertim, & armati, uim, & manus afferent. Quid censes igitur? ecquidnam est tui consilij? adfinis huius miserrimæ uitæ? nunc doleo, nunc torqueor, cum quibusdam aut sapiens uideor, quod una non ierim, aut felix fuisse. mihi contra: numquam enim illius uictoriæ socius esse uolui, calamitatis mallem fuisse. quid ego nunc tuas literas, quid tuã prudentiam, aut beneuolentiam implorem? actum est. nulla re iam possum iuuari, qui ne quid optem quidem iã habeo, nisi ut aliqua inimici misericordia liberetur. οὐκ ἔστ' ἔτυμος λόγος, ut opinor, ille de ratibus. quid enim est, quod Dolabella ijs literis, quas III. id. Mart. a Brundisio dedit, hanc εὐημερίαν quasi Cæsaris scriberet, Pompeium in fuga esse? eumq; primo uento nauigaturum? quod ualde discrepat ab ijs epistolis, quarũ exempla antea ad te misi. hic

quidem mera scelera loquuntur: sed non erat nec recentior auctor, nec huius rei quidem melior Dolabella. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. II

TVAS XI. Kal. accepi literas, quibus omnia consilia differs in id tempus, cum scierimus, quid actū sit. & certe ita est: nec interim potest quidquam statui, ne cogitari quidem: quamquam hæ mihi literæ Dolabellæ iubent ad pristinas cogitationes reuerti. fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempestas, qua ego illum usum puto, συναγωγὴ consiliorum tuorum non est a me collecta ad querellam, sed magis ad consulationem meam. nec enim me tam hæc mala angebant, quam suspicio culpæ, ac temeritatis meæ. eam nullam puto esse; quoniam cum consiliis tuis mea & facta, & consilia consentiunt. Quod mea prædicatione factum esse scribis magis, quam illius merito, ut tantum ei debere uiderer: est ita. ego illa extuli semper, & eo quidem magis, ne quid illi superiorum meminisse me putaret. quæ si maxime meminissem, tamen illius temporis similitudinem iam sequi deberem. nihil me adiuuit, cum posset: & postea fuit amicus, & tam ualde: & quam ob caussam, plane scio. ergo ego quoque illi. quin etiam illud par in utroque nostrum, quod ab eisdem illecti sumus. sed utinam tantum ego ei prodesse potuissem, quantum ille mihi potuit. mihi tamen, quod fecit, est gratissimum. nec ego, eum nunc iuuare qua re possim, scio: nec si possem, cum tam pestiferum bellum pararet, adiuuandum putarem. tantum offendere animum eius hic manes nolo, nec mehercule ista uidere, quæ tu

potes iam animo prouidere, nec interesse istis malis possem: sed eo tardior ad discedendum fui quod difficile est de discessu uoluntario sine ulla spe reditus cogitare. nam ego hunc ita paratum uideo peditatu, equitatu, classibus, auxiliis Gallorum, quos Matius ἐσάλπιζεν, ut puto, sed certe dicebat, peditum, equitum se polliceri sumptu suo annos decem. sed sit hoc λάπισμα, magnas habet certe copias, & habebit non ille uectigal, sed ciuium bona. adde confidentiā hominis. adde imbecillitatem bonorum uirorum; * qui quidem, quod illum sibi merito iratum putant, oderunt. ut tu scribis ludum. ac uellem, scribis, quisnam hic significasset. sed & iste, quia plus ostenderat, quam fecit, & uulgo illum, qui amarunt, non amant. municipia uero, & rustici Romani illum metuunt, hunc adhuc diligunt. quare ita paratus est, ut, & iam si uincere non possit, quo modo tamen ipse uinci possit, non uideam. ego autem non tam γοητείαν huius timeo, quam πειθανάγκην. αἱ γὰρ τῶν τυράννων δεήσεις, φησὶ Πλάτων, οἶσθ' ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις. Illa ἀλίμενα uideo tibi non probari, quæ ne mihi quidem placebant: sed habebam in illis & occultationem & ὑπηρεσίαν fidelem, quæ si mihi Brundisii suppetant mallem: sed ibi occultatio nulla est. uerum, ut scribis, cum sciemus. Viris bonis me non nimis excuso. quas enim eos cenas & facere & obire scripsit ad me Sextus? quam lautas, quam tempestiuas? sed sint quamuis boni; non sunt meliores, quam nos: mouerent me, si essent fortiores. De Lanuino Phameæ erraui: Troianum somniaueram. id ego uolui Q. sed pluris est. istuc tamen cuperem emeres, si ullam spem fruendi uiderem. Nos quæ monstra quotidie intelligamus, ex illo

illo libello, qui in epistolam coniectus est. Lentulus noster Puteolis est, ἀδημονῶν, ut Cæcius narrat. quid agat? διατροπὴν Corfiniensem reformidat: Pompeio nunc putat satisfactum: beneficio Cæsaris mouetur, sed tamen mouetur magis prospecta re.

Men'hæc posse ferre? omnia misera: sed hoc nihil miserius. Pompeius Cn. Magium de pace misit, & tamen oppugnatur: quod ego non credebam: sed habeo a Balbo literas, quarum ad te exemplum misi. lege, quæso, & illud infimum caput ipsius Balbi, optimi, cui Cnæus noster locum, ubi hortos ædificaret, dedit: quem cui nostrum non sæpe prætulit? itaque miser torquetur. sed, ne bis eadem legas, ad ipsam te epistolam reiicio. spem autem pacis habeo nullam. Dolabella suis literis, id. Mart. datis, merum bellum loquitur. maneamus ergo in illa eadem sententia misera, & desperata: quando hoc miserius esse nihil potest.

Balbus Ciceroni imp. S.

Cæsar nobis literas perbreues misit, quarum exemplũ subscripsi. breuitate epistolæ scire poteris eum ualde esse distentum, qui tanta de re tam breuiter scripserit. si quid præterea noui fuerit, statim tibi scribam.

Cæsar Oppio, Cornelio S.

Ad VII. id. Mart. Brundisium ueni: ad murum castra posui. Pompeius est Brundisij: misit ad me Cn. Magium de pace. quæ uisa sunt, respondi. hoc uos statim scire uolui. cum in spem uenero, de compositione aliquid me conficere; statim uos certiores faciam. Valete.

Quomodo me nunc putas, mi Cicero, torqueri, postquam rursus in spem pacis ueni, ne qua res compositio-

nem eorum impediat? namque, quod absens facere possum, opto. quod si una essem, aliquid fortasse proficere possem. nunc exspectatione crucior. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

MISERAM *ad te* VIII. *Kal. exemplum epistolæ* Balbi *ad me, &* Cæsaris *ad eum. ecce tibi eodem die* Capuæ *literas accepi ab* Q. Pedio, Cæsarem *ad se prid. id.* Mart. *misisse literas hoc exemplo.* Pompeius *se opido tenet: nos ad portas castra habemus: conamur opus magnum, & multorum dierum, propter altitudinem maris: sed tamen nihil est, quod potius faciamus. ab utroque portus cornu moles iacimus, ut aut illum quam primum traijcere quod habet* Brundisij *copiarum cogamus, aut exitus prohibeamus.* Vbi *est illa pax, de qua* Balbus *scripserat torqueri se? ecquid acerbius? ecquid crudelius? atque eum loqui quidem* αὐθεντικῶς *narrant:* Cn. Carbonis, M. Bruti *se pœnas persequi, omniumq; eorum, in quos* Sulla *crudelis hoc socio fuisset; nihil* Ciceronem *se duce facere, quod non hic* Sulla *duce fecisset: ad ambitionem, quibus exsilij pœna superioribus legibus non fuisset, ab illo patriæ proditores de exsilio reductos esse: queri de* Milone *per uim expulso: neminem tamen se uiolaturum, nisi qui arma hæc contra.* Bæbius *quidam a* Curione III. *id. profectus, homo non infans, sed quis, ulli non dicat: plane nescio, quid agam. illinc quidem* Cnæum *profectum puto. quidquid est, biduo sciemus.*

CICERO S. D. ATTICO. 13

A TE *nihil: ne ante prorsus quidem quid literarum. nec mirum: quid enim est, quod scribamus? ego tamen nullum die prætermitto. Scripta epistola, literæ mihi ante lucẽ a Lepta Capua redditæ sunt, id. Mart. Pompeium à Brundisio conscendisse, at Cæsarem ad* VII. *kal. Apr. Capuæ fore.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

CVM *dedissem ad literas, ut scires Cæsarem Capuæ* VII. *kal. fore; allatæ mihi sunt literæ, eum in Albano apud Curionem* V. *Kal. fore. eum cum uidero, Arpinum pergam. si mihi ueniam, quam peto, dederit, utar condicione: sin minus, impetrabo aliquid a me ipso. ille, ut ad me scripsit, legiones singulas posuit Brundisii, Tarenti, Siponti. claudere mihi uidetur maritimos exitus, & tamen ipse Græciam spectare potius, quam Hispanias. sed hæc longius absunt. Me nunc & congressus huius stimulat; (is uero adest) & primas eius actiones horreo. uolet enim, credo, senatusconsultum facere: uolet augurum decretum: rapiemur, aut absentes uexabimur. uel ut consules roget prætor, uel dictatorem dicat: quorum neutrum ius est. at si Sulla potuit efficere, ab interrege ut dictator diceretur, & magister equitum: cur hic nón possit? nihil expedio, nisi ut aut ab hoc, tanquam Q. Mucius, aut ab illo, tamquam L. Scipio. Cum tu hæc leges, ego illum fortasse conuenero* τέτλα· κύντερον.

ne illud quidem nostrum proprium. erat enim spes propinqui reditus, erat hominum querella. nunc exire cupimus; qua spe reditus, mihi quidem numquam in mentem uenit. non modo autem nulla querella est municipalium hominum, ac rusticorum, sed contra metuunt ut crudelem, iratum: nec tamen mihi quidquam est miserius, quam remansisse; nec optatius, quam euolare, non tam ad belli, quam ad fugæ societatem. sed tu omnia consilia differebas in id tempus, cum sciremus, quæ Brundisij acta essent. scimus nempe, hæremus nihilominus. uix enim spero mihi hunc ueniam daturum: etsi multa affero iusta ad impetrandũ. sed tibi omnem illius, meumq; sermonem, omnibus uerbis expressum, statim mittam. Tu nunc omni amore enitere, ut nos cura tua, & prudentia iuues. ita subito accurrit, ut ne Trebatium quidem ut constituerã, possim uidere. omnia nobis imperatis agenda: sed tamen

-ἄλλα μὲν αὐτὸς, ut ait ille,

Αλλα δ'ὲ καὶ δαίμων ὑποθήσεται.

quidquid egero, continuo scies. Mandata Cæsaris ad consules, & ad Pompeium, quæ rogas, nulla habeo. quæ descripta attulit illa e uia misi ad te: equibus mandata puto intelligi posse. Philippus Neapoli est Lentulus Puteolis. de Domitio, ut facis, sciscitare, ubi sit, quid cogitet. Quod scribis, asperius me, quam mei patiantur mores de Dionysio scripsisse: uide, quam sim antiquorum hominum: te mediusfidius hanc rem grauius putaui laturum esse, quam me. nam præterquam quod te moueri arbitror oportere iniuria, quæ mihi quoquam facta sit; præterea te ipsum quonam modo hic uiolauit, cum in me

tam improbus fuit? sed tu id quanti æstimes, tuum iudicium est: nec tamen in hoc tibi quidquam oneris impono: ego autem illum male sanum semper putaui, nunc etiam impurum, & scelaratum puto, nec tamen mihi inimiciorem, quam sibi. Philargyro bene: caussam certe habuisti & ueram, & bonam: relictum esse me potius. quam reliquisse. Cum dedissem iam literas ad VIII. Kal. quos cum Matio pueros, & Trebatio miseram, epistolam mihi attulerunt hoc exemplo.

Matius & Trebatius Ciceroni imp. S.

Cum Capua exissemus, in itinere audiuimus Pompeium Brundisio ad XVI. kal. Apr. cum omnibus copijs, quas habuerat, profectum esse: Cæsarem postero die in opidum introisse, concionatum esse, inde Romam contendisse: uelle antea Kal. esse ad urbem, & paucos dies ibi commorari, deinde in Hispanias proficisci. Nobis non alienum uisum est, quoniam de aduentu Cæsaris pro certo habebamus, pueros tuos ad te remittere, ut id tu quamprimum scires. Mandata tua nobis curæ, sunt æque, ut tempus postularit, agemus. Trebatius Sceuola facit ut antecedat. Epistolam conscripta, nunciatum est nobis, Cæsarẽ ad VIII. kal. Capuæ, ad VII. Sinuessæ hoc pro certo putamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

CVM, *quid scriberem ad te, nihil haberem, tamen, ne quem diem intermitterem, has dedi literas.* Ad VII. Kal. *Cæsarem Sinueßæ mansurum, nunciabant ab eo mihi literæ redditæ sunt ad* VII. *kal. quibus iam opes*

meas, non, ut in superioribus literis, opem, exspectat. cum eius clementiam Corfiniensem illam per literas collaudauissem, rescripsit hoc exemplo.

Cæsar imp. Ciceroni imp. S.

Recte auguraris de me, (bene enim tibi cognitus sum) nihil a me abesse longius crudelitate. atque ego cum ex ipsa re magnam capio uoluptatem: tum meum factum probari abs te, triumpho, & gaudeo. neque illud me mouet, quod ij, qui a me dimissi sunt, discessisse dicuntur; ut mihi rursus bellum inferrent. nihil enim malo, quam & me mei similem esse, & illos sui. Tu uelim mihi ad urbem præsto sis, ut tuis consilijs, atque opibus, ut consueui, in omnibus rebus utar. Dolabella tuo nihil scito mihi esse iucundius. hanc adeo habebo gratiam illi. neque enim aliter facere poterit: tanta eius humanitas, is sensus, ea in me est beneuolentia. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

TREBATIVM VI. Kal. quo die has literas dedi, expectabam. ex eius nuncio, Matijq; literis meditabor, quo modo cum illo loquar. o tempus miserum. nec dubito, quin a me contendat, ad urbem ueniam. senatum enim kal. uelle se frequentem adesse, etiam Formijs proscribi iussit. ergo ei negandum est? sed quid præripi? statim ad te perscribam omnia. ex illius sermone statuam, Arpinum ne mihi eundum sit, an quo alio. Volo Ciceroni meo togam puram dare, istic puto. tu quæso cogita, quid deinde. nam me hebetem molestiæ reddiderunt. A Curio, uelim scire, ecquid ad te scriptum sit

de Tirone. ad me enim ipse Tiro ita scripsit, ut uerear, quid agat. qui autem ueniunt inde, id modo nunciant. sane in magnis curis etiam hæc me solicitãt. in hac enim fortuna perutilis eius & opera, & fidelitas esset.

CICERO S. D. ATTICO. 17

VTRVMQVE ex tuo consilio. nam & oratio fuit ea nostra, ut bene potius ille de nobis existimaret, quã gratias ageret: & in eo mansimus, ne ad urbem. illa fefellerunt, facilem quod putaramus. nihil uidi minus. dam nari se nostro iudicio, tardiores fore reliquos, si in his non ueniremus, dicere. ego, dissimulem illorum esse caussam. cum multa: ueni igitur, & age de pace. nec ne, inquam, arbitratu? an tibi, inquit, ego præscribam? sic, inquam, agam, senatui non placere in Hispanias iri, nec exercitus in Græciam transportari: multaq; inquam de Cnæo deplorabo. tum ille, ego uero ista dici nolo. ita putabam, inquam: sed ego eo nolo adesse, quod aut sic mihi dicendum est, multaque, quæ nullo modo possem silere, si adessem; aut non ueniendum. summa fuit, ut ille quasi exitum quærens, ut deliberarem. non fuit negandum. ita discessimus. credo igitur hunc me non amare. at ego me amaui; quod mihi iam pridem usu non uenit. reliqua, o dij, qui comitatus, quæ, ut tu soles dicere, νεκυία: in qua erat Eros Celeri. o rem perditam, o copias desperatas. quid? Seruij filius. quot in his castris fuerunt, quibus Pompeius circumsideretur? sex legiones. multum uigilat, audet; nullum uideo finem mali. nunc certe promenda tibi sunt consilia. Hoc fuerat extremum il-

la tamen κατάκλεισις illius est odiosa, quam pæne præterij: si sibi consilijs nostris uti non liceret, usurum, quorum pos sit, ad omniáq; esse descensurum. uidisti igitur uirum, ut scripseras? ingemuisti? certe. cedo reliqua. quid? continuo ipse in Puteolanum, ego Arpinum. inde exspecto quidem ΛΑΛΤΕCΑΝ illam tuam. tu (malum) inquies actum ne agas. etiam illum ipsum, quem sequimur, multa fefellerunt. sed ego tuas literas exspecto. nihil est enim, ut iã antea, Videamus hoc quorsum euadat. Extremum fuit de congressu nostro. quo quidem non dubito quin istum offenderim. eo maturius agendum est. amabo te epistolam, & πολιτικόν. ualde tuas literas nunc expecto. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

EGO meo Ciceroni, quoniam Roma caremus; Arpini potissimum togam puram dedi: idq; municipibus nostris fuit gratum. etsi omnes, & illos, & qua iter feci, me stos, afflictosq; uidi: tam tristis, & tam atrox est ἀναθεώρησις huius ingentis mali. delectus habetur. in hiberna deducuntur ea, quæ etiam cum a bonis uiris, cum iusto in bello, cum modeste fiunt, tamen ipsa per se molesta sunt, quam censes acerba nunc esse, cum a perditis, in ciuili nefario bello, petulantissime fiant? caue autem putes, quemquam hominem in Italia turpem esse, qui hinc absit. uidi ipse Formijs uniuersos. neque mehercule umquam homines putaui; & noram omnes, sed numquam uno loco uideram. Pergamus, igitur, quo placet; & nostra omnia relinquamus. proficiscamur ad eum, cui gratior noster aduentus erit,

quam si una fuissemus. tum enim eramus in maxima spe; nunc, ego quidem, in nulla. nec, præter me, quisquam Italia cessit, nisi qui hunc inimicum sibi putaret. nec mehercule hoc facio reip. caussa, quam funditus deletam puto, sed ne quis me putet ingratum in eum, qui me leuauit ijs incommodis, quibus idem affecerat: & simul, quod ea, quæ fiunt, aut quæ certe futura sunt, uidere non potero. etiam quidem S. C. *facta quædam iam puto, utinam in* Volcatij *sententiam. sed quid refert? est enim una sententia omnium. sed erit iniustissimus* Seruius, *qui filium misit ad affligendum* Cn. Pompeium. *aut certe capiendum, cum* Pontio Titiniano. *etsi hic quidem timoris caussa: ille uero? sed stomachari desinamus, & aliquando sententiam, ut nihil noui, nisi id; quod minimum uellem spiritum reliquum esse.* Nos, *quoniam superum mare obsidetur, infero nauigabimus: &, si* Puteolis *erit difficile,* Crotonem *petemus, aut* Thurios; *& boni ciues, amantes patriæ, mare infestum habebimus. aliam rationem huius belli gerendi nullam uideo. in* Aegyptum *nos abdimus. exercitu pares esse non possumus. pacis fides nulla est. sed hæc satis deplorata sunt.* Tu *uelim literas* Cephalioni *des de omnibus rebus actis, denique etiam de sermonibus hominum; nisi plane obmutuerunt.* Ego *tuis consilijs usus sum, maxime quod & grauitatem in congressu nostro tenui, quam debui; & ad urbem ut non accederem, perseueraui.* Quod *superest, scribe, quæso, quam accuratissime, (iam enim extrema sunt) quid placeat, quid censeas. etsi iam nulla dubitatio est. tamen, siquid uel potius quidquid ueniet in mentem, scribas uelim.* Vale.

M. TVLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER X.

CICERO S. D. ATTICO.

T ERTIO non. cum in Laterium fratris uenissem, accepi literas, & paullum respiraui: quod post has ruinas mihi non acciderat. per enim magni æstimo, tibi firmitudinem animi nostri & factum nostrum probari. Sexto enim nostro quod scribis probari, ita lætor, ut me quasi patris eius, cui semper uni tribui plurimum, iudicio comprobari putem: qui mihi, quod sæpe soleo recordari, dixit olim, non is illis Decembribus, cum ego, Sexte, quidnam ergo?

Μὴ μὰν, inquit ille, ἀσπουδί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην,
Ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι, καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.

eius igitur mihi uiuit auctoritas; & simillimus eius filius eodem est apud me pondere, quo fuit ille: quem saluere uelim iubeas plurimum. Tu tuum consiliũ etsi non in longum tempus differs, (iam enim illum emptum pacificatorem perorasse puto, iam actum aliquid esse in consessu senatorum) tamen suspensum me detines, sed eo minus, quod non dubito, quid nobis agendum putes. quid enim Flauio legionem, & Siciliam dari scribis, & id iam fieri? quæ tu scelera partim parari, & iam cogitari,

partim ex tempore futura censes? ego uero Solonis, popularis tui, & , ut puto, etiam mei, legem negligam, qui capite sanxit, si qui in seditionem non alterutrius partis fuisset. nisi tu aliter censes. & hinc abero, & filij. sed alterum mihi est certius: nec praeripiam tamen; exspectabo tuum consilium, & eas literas, nisi alias iam dedisti, quas scripsi, ut Cephalioni dares. Quod scribis, non quo aliunde audieris, sed te ipsum putare, me attractum iri, si de pace agatur: mihi omnino nō uenit in mentē, quae possit actio esse de pace, cum illi certissimum sit, si possit exspoliare exercitu, et prouincia Pompeium. nisi forte iste summarius ei potest persuadere, ut, dum oratores eant, & redeant, quiescat. nihil uideo, quod sperem, aut quod iam putem fieri posse. sed tamen hominis hoc ipsum probi est, & magnum τὸν πολιτικωτάτων σκεμμάτων, ueniendum ne sit in consilium tyranni, si is aliqua de re bona deliberaturus sit. quare, si quid eiusmodi euenerit, ut accersamur (quod equidē nō curo: quid enim essem de pace dicturus, dixi; ipse ualde repudiauit) sed tamen, si quid acciderit, quid censeas mihi faciendum, utique scribito. nihil enim mihi adhuc accidit, quod maioris consilij esset. Trebatij, boni uiri, & ciuis uerbis te gaudeo delectatum: tuáq; ista crebra ἐκφώνησις, ΙΠΕΡΕΙ me sola, adhuc delectauit. Literas tuas uehementer expecto, quas quidem credo iam datas esse. Tu cum Sexto seruasti grauitatem eandem, quam mihi praecipis. Celer tuus disertus magis est quam sapiens. De iuuenibus, quae ex Tullia audisti, uera sunt. M. Antonij istud, quod scribis, non mihi uidetur tam re esse triste, quam uerbo. haec est ἄλη, in qua nunc sumus, mortis instar. aut enim mihi libere inter

malos πολιτευτέον fuit, aut uel periculose cum bonis: aut nos temeritatem bonorum sequamur: aut audaciam improborum insectemur. utrumque periculosum est. at hoc, quod agimus, & turpe, nec tamen tutum. Istum qui filium Brundisium de pace misit, (de pace idem sentio, quod tu; simulationem esse apertam; parari autem bellum acerrime) legatum iri non arbitror: cuius adhuc, ut optaui; mentio facta nulla sit. eo minus habeo necesse scribere, aut etiam cogitare, quid sim facturus, si acciderit, ut legarer. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

EGO cum accepissem tuas literas nonis Ap. quas Cephalio attulerat, essemq; Minturnis postridie mansurus, & inde protinus: sustinui me in Arcano fratris, ut, dum aliquid certius afferretur, occultiore in loco essemus, agerenturq; nihilominus, quæ sine nobis agi * possunt. ΜΜΤΕΥCΑ iam adest, & animus ardet: nec est quidquam, quo, & qua. sed hæc nostra erit cura, & peritorum. tu tamen, quod poteris, ut adhuc fecisti, nos consilijs iuuabis. res sunt inexplicabiles. fortunæ sunt committenda omnia. sine spe conamur ulla. melius si quid acciderit, mirabimur. Dionysium nolim ad me profectum: de quo ad me Tullia mea scripsit: sed & tempus alienum est; & homini non amico nostra incommoda, tanta præsertim, spectaculo esse nollem: cui te meo nomine inimicum esse nolo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

CVM, quid scriberem, plane nihil haberem; hæc autem reliqua essent, quæ scire cuperem, profectus ne esset, quo in statu urbem reliquisset, in ipsa Italia quem cuique regioni, aut negotio præfecisset, & qui essent ad Pompeium, & ad consules ex S. C. de pace legati: ut igitur hæc scirem, dedita opera has ad te literas misi. feceris igitur commode, mihiq; gratum, si me de his rebus, & si quid erit aliud, quod scire opus sit, feceris certiorem. ego in Arcano opperior, dum ista cognosco. Ad VII. id. alteram tibi eodem die hanc epistolam dictaui; & pridie dederam mea manu longiorem. Visum te aiunt in Regia: nec reprehendo: quippe cum ipse istam reprehensionem non fugerim. sed expecto tuas literas. neque iam sane uideo, quod expectem: sed tamen, etiam si nihil erit, id ipsum ad me uelim scribas. Cesar mihi ignoscit per literas, quod non uenerim; seséq; in optimam partem id accipere dicit. facile patior, quod scribit, secum Tullum, & Seruium questos esse, quia non idem sibi, quod mihi, remisisset. homines rediculos, qui cum filios misissent ad Cn. Pompeium circumsidendum, ipsi in senatum uenire dubitarent. sed tamen exemplum misi ad te Cæsaris literarum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

MVLTAS a te accepi epistolas eodem die, omnes diligenter scriptas: eam uero, quæ uoluminis instar erat,

ſæpe legendam, ſicuti facio: in qua non fruſtra laborem ſu-ſcepiſti: mihi quidem pergratum feciſti. quare, ut id, quo ad licebit, id eſt, quoad ſcies ubi ſumus, quam ſæpiſſime facias, te uehementer rogo. at deplorandi quidem, quod quotidie facimus, ſit iam nobis aut finis omnino, ſi poteſt, aut moderatio quædam, quod profecto poteſt. non enim, quam dignitatem, quos honores, quem uitæ ſtatum amiſerim, cogito, ſed quid conſecutus ſim, quid præſtiterim, qua in laude uixerim, his denique in malis quid interſit inter me, & iſtos, quos propter omnia amiſimus. hi ſunt, qui niſi me ciuitate expuliſſent, obtinere ſe non poſſe putarunt licentiam cupiditatum ſuarum: quorum ſocietas, & ſceleratæ conſenſionis, fides quo eruperit, uides. alter ardet furore, & ſcelere, nec remittit aliquid, ſed in dies ingraueſcit: modo Italia expulit: nunc alia ex parte perſequi, ex alia prouincia ſpoliare conatur: nec iam recuſat, ſed quodam modo poſtulat, ut, quemadmodum eſt, ſic etiam appelletur tyrannus. alter, is, qui nos ſibi quondam ad pedes ſtratos ne ſubleuabat quidem, qui ſe nihil contra huius uoluntatem aiebat facere poſſe, elapſus e ſoceri manibus, ac ferro, bellum terra, & mari comparat, non iniuſtum ille quidem, ſed tum pium, tum etiam neceſſarium, ſuis tamen ciuibus exitiabile, niſi uicerit; calamitoſum etiam, ſi uicerit. horum ego ſummorum imperatorum non modo res geſtas non antepono meis, ſed ne fortunam quidem ipſam, qua illi florentiſſima, nos duriore conflictati uidemur. quis enim poteſt, aut deſerta per ſe patria, aut oppreſſa, beatus eſſe? &, ſi, ut nos a te admonemur, recte in illis libris diximus, nihil eſſe bonum, niſi quod honeſtum: nihil malum, niſi quod

turpe sit: certe uterque istorum est miserrimus; quorum utrique semper patriæ salus, & dignitas posterior sua dominatione, & domesticis commodis fuit. Præclara igitur conscientia sustentor, cum cogito me de rep. aut meruisse optime, cum potuerim, aut certe numquam, nisi diuine, cogitasse, eáq; ipsa tempestate euersam esse remp. quam ego XIV. annis ante prospexerim. hac igitur conscientia comite proficiscar, magno equidem cum dolore, nec tam id propter me, aut propter fratrem meum, quorum iam acta ætas, quam propter pueros, quibus interdum uidemur præstare etiam remp. debuisse: quorum quidem alter, non tam, quia maiore pietate est, me mirabiliter excruciat; alter, (o rem miseram; nihil enim mihi accidit in omni uita acerbius) indulgentia uidelicet nostra deprauatus, eo progressus est, quo non audeo dicere: & expecto tuas literas. scripsisti enim, te scripturum esse plurima, cum ipsum uidisses. omne meum obsequium in illum fuit cum multa seueritate: neque unum eius, nec paruum, sed multa magna delicta compressi. patris autem lenitas amanda potius ab illo, quam tam crudeliter negligenda. nam literas eius ad Cæsarem missas ita grauiter tulimus, ut te quidem celaremus; sed ipsius uidemus uitam insuauem reddidisse. hoc uero eius iter, simulatióq; pietatis qualis fuerit, non audeo dicere. tantum scio, post Hirtium conuentum, accersitum ab Cæsare: cum eo de meo animo a suis rationibus alienissimo, & consilio relinquendi Italiam. & hæc ipsa timide. sed nulla nostra culpa est: natura metuenda est. hæc Curionem, hæc Hortensii filium, non patrum culpa, corrupit. iacet in mærore meus frater, neque tam de sua uita, quam de mea me-

fuisset, ante, quam proficisceretur, concionem habere ausum non esse, uehementerq́; animo perturbato profectum. Cum autem ex eo quærerem, quid uideret, quod exemplū, quam remp. plane fatebatur nullam spem reliquam: Pompeij claßem timebat: quæ si esset, se de Sicilia abiturum. Quid isti, inquam, sex tui fasces? si ab senatu, cur laureati? si ab ipso, cur sex? Cupiui, inquit, ex S.C. surrepto; nam aliter non poterat. at ille impendio nunc magis odit senatum: a me, inquit, omnia proficiscentur. sex autem, quia duodecim nolui: nam licebat. Tum ego, quam uellem, inquam, petijsse ab eo, quod audio Philippum impetrasse: sed ueritus sum, quia ille a me nihil impetrabat. Libenter, inquit, tibi concessisset. uerum puta te impetrasse. ego enim ad eum scribam, ut tu ipse uoles, de ea re nos inter nos locutos. quid autem illius interest, quoniam in senatum non uenis, ubi sis? quin nunc ipsum minime offendisses, eius caussa si in Italia non fuisse. Atque ego, me recessum, & solitudinem quærere, maxime quod lictores haberem. laudabat consilium. Quid ergo, inquam? nam mihi cursus in Græciam per tuam prouinciam est; quoniam ad mare superum milites sunt. Quid mihi, inquit, optatius? hoc loco multa perliberaliter. ergo hoc quidem est uerum profecto, ut non modo tuto, uerum etiam palam nauigaremus. Reliqua in posterum diē distulit: ex quibus scribam ad te, si quid erit epistola dignum. Sunt autem, quæ præterij, interregnum ne esset expectaturus, an, quo modo dixerim? Ad se ille quidem deferri consulatum, sed se nolle, in próximum annum. Et alia sunt, quæ exquiram. Iurabat ad summam, quod nullo negotio faceret, amicissimum mihi Cæsarem. esse debet. quid enim,

X

inquam, scripsit ad me Dolabella? dico quid? affirmabat, cum scripsisset, quod me cuperet ad urbem uenire, illum quidem gratias agere maximas, & non modo probare, sed etiam gaudere. quid quæris? atque iubebat. est enim suspicio illa domestici mali, & sermonis Hirtiani. quam cupio illum dignum esse nobis, & quam ipse me inuito, quæ pro illo sit suspicandum. sed opus fuit Hirtio conuento. est profecto nescio quid. sed uelim quamminimo. & tamen eum nondum redisse miramur. sed hæc uidebimus. Tu Oppios Terentiæ dabis. iam enim urbis unum periculum est. Me tamen consilio iuua, pedibusne Rhegium, an hinc statim in nauem. cæterum, quoniam commoror, ego ad te statim habebo, quod scribam, simul ut uidero Curionem. De Tirone cura, quæso, quod facis, ut sciam, quid is agat.

CICERO S. D. ATTICO. 5

DE tota mea cogitatione scripsi ad te antea satis, ut mihi uisus sum, diligenter: de die nihil sane potest scribi certi, præter hoc, non ante Lunam nouam. Curionis sermo postridie eandem habuit fere summam, nisi quod apertius significauit, se harum rerum exitum non uidere. Quod mihi mandas de quodam regendo, ἀρκαδίαν. tamen nihil prætermittam. atque utinam tu. sed modestior non ero. Epistolam ad Vestorium statim de Tullia. ac ualde requirere solebat. Commodius tecum Vectenus est locutus, quam ad me scripserat: sed mirari satis hominis negligentiam non queo. cum enim mihi Philotimus dixisset, HS L emere de Canuleio diuersorium il-

lud posse, minoris etiam empturum, si uectenum rogassem; rogaui, ut si quid posset, ex ea summa detraheret: promisit: ad me nuper. HS XXX emisse: ut scriberem, cui uellem addici: diem pecuniæ id. Nou. esse. rescripsi ei stomachosius, cum ioco tamen familiari. nunc, quoniam agit liberaliter, nihil accuso hominem, scripsiq; ad eum, me a te certiorem esse factum. Tu, de tuo itinere quid, et quando cogites, uelim me certiorem facias. ad XV. kal. Mai. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

ME adhuc nihil, præter tempestatem, moratur. astute nihil sum acturus. fiat in Hispania quidlibet: & tamen retice. meas cogitationes omnes explicaui tibi superioribus literis. quocirca hæ sunt breues: & tamen, quia festinabam, eramq; occupatior de Quincto fratre: ita me quidem sedulo; sed nosti reliqua. Quod deinde mones, & amice, & prudenter mones: sed erunt omnia facilia, si ab uno illo cauero. magnum opus est. mirabilia multa. nihil simplex; nihil sincerum. uellem, suscepisses iuuenem regendum. pater enim nimis indulgens, quidquid ego astrinxi, relaxat. si sine illo possem, regerem; quod tu potes: sed ignosco. magnum, inquam, opus est. Pompeium pro certo habemus per Illyricum proficisci in Galliam. ego nunc, qua, & quo uidebo. Ego uero Apuliam, & Sipontum, & tergiuersationem istam probo: nec tuam rationem eandem esse duco, quam meam: non quin in rep. rectum idem sit utrique nostrum: sed ea non agitur: regnandi contentio est; in

qua pulsus est modestior rex, & probior, & integrior, & is, qui nisi uincit, nomen populi R. deleatur necesse est: sin autem uincit, Sullano more, exemploq; uincet. ergo hac in contentione neutrum tibi palam sentiendum, & tempori seruiendum est. Mea caussa autem alia est, quod beneficio uinctus, ingratus esse non possum: nec tamen in acie, sed Melitæ, aut alio in loco, siue in opidulo futurum puto. Nihil, inquies, iuuas eum, in quem ingratus esse non uis? Immo minus fortasse uoluisset. sed de hoc uidebimus. exeamus modo: quod ut meliore tempore possimus, facit Adriatico mari Dolabella, freto Siciliensi Curio. Iniecta autem mihi spes quædam est, uelle mecum Ser. Sulpicium colloqui. ad eum misi Philotimum cum literis. si uir esse uolet præclara συνόδια. sin autem; erimus nos, qui solemus. Curio mecum uixit, iacere Cæsarem putans offensione populari, Siciliæq; diffidens, si Pompeius nauigare cœpisset. Quinctum puerum accepi uehementer. auaritiam uideo fuisse, & spem magni congiarij. magnum hoc malum est: sed scelus illud, quod timueramus, spero nullum fuisse. hoc autem uitium, puto te existimare non nostra indulgentia: sed a natura profectum. quem tamen nos disciplina regimus. De Oppijs Veliensibus quid placeat, cum Philotimo uidebis. Epirum nostram putabimus: sed alio cursus uidebamur habituri. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

ET *res ipsa monebat, & tu ostenderas, & ego uidebam, de ijs rebus, quas intercipi periculosum esset, fi-*

uem inter nos scribendi fieri tempus esse: sed, cum ad me sæpe mea Tullia scribat, orans, ut, quid in Hispania geratur, & expectem, & semper adscribat idem uideri tibi, idq; ipse etiam ex tuis literis intellexerim; non puto esse alienum, me ad te quid de ea re sentiam, scribere. Consilium istud tunc esset prudens, ut mihi uidetur, si nostras rationes ad Hispaniensem casum accommodaturi essemus: quod fieri dicitis oportere. necesse est enim, aut, id quod maxime uelim, pelli istum ab Hispania; aut trahi id bellum; aut istum, ut confidere uidetur, apprehendere Hispanias. si pelletur: quam gratus, aut quam honestus tum erit ad Pompeium noster aduentus; cum ipsum Curionem ad eum transiturum putem? si trahitur bellum: quid expectem, aut quam diu? relinquitur, ut, si uincimur in Hispania, quiescamus. id ego contra puto. istum enim uictorem magis relinquendum puto, quam uictum, & dubitantem magis, quam fidentem suis rebus. nam cædem uideo, si uicerit, & impetum in priuatorum pecunias, & exulum reditum, & tabulas nouas, & turpissimorum honores, & regnum non modo Romano homini, sed ne Persæ quidem cuiquam tolerabile. tacita esse poterit in id dignitas nostra? pati poterunt oculi, me cum Gabinio sententiam dicere? & quidem illum rogari prius? præsto esse clientem tuum Clœlium, Catuli Plaguleium, ceteros? sed cur inimicos colligo? qui meos necessarios, a me defensos, nec uidere in curia sine dolore, nec uersari inter eos sine dedecore potero. quod si ne id quidem est exploratum, fore, ut mihi liceat: (scribunt enim ad me amici eius, me illi nullo modo satisfecisse, quod in senatum non uenerim) tamen ne dubitemus, an ei nos etiam cum periculo

uenditemus, qui eum coniuncti ne cum præmio quidem uoluimus esse? deinde hoc uide, non esse iudicium de tota contentione in Hispanijs: nisi forte, his amissis, arma Pompeium abiecturum putas: cuius omne consilium Themistocleum est. existimat enim, qui mare teneat, eum necesse rerum potiri. itaque, qui numquam egit, ut Hispaniæ per se tenerentur, naualis apparatus ei semper antiquissima cura fuit. nauigabit igitur, cum erit tempus, maximis classibus, & ad Italiam accedet: in qua nos sedentes quid erimus? nam medios esse iam non licebit. classibus aduersabimur igitur? quod malum maius scilicet tantum? denique quid turpius? Hannibal hic in absentis solus tuli scelus: eiusdem cum Pompeio, & cum reliquis principibus non feram? quod si iam misso officio, periculi ratio habenda est: ab illis est periculum, si peccaro, ab hoc, si recte fecero: nec ullum in his malis consilium periculo uacuum inueniri potest: ut non sit dubium, quin cum periculo fugiamus, quod fugeremus etiam cum salute. Non simul cum Pompeio mare transierimus. Omnino non potuimus: extat ratio dierum: sed tamen (fateamur enim, quod est: ne condamus quidem, ut possumus) fefelli ea res, quæ fortasse nõ debuit, sed fefellit: pacem putaui fore: quæ si esset, iratum mihi Cæsarem esse, cum idem amicus esset Pompeio nolui. senseram enim, quam ijdem essent. hoc ueritus in hanc tarditatem incidi, sed assequar omnia, si propero; si cunctor, amitto. & tamen, mi Attice, auguria quoque me incitant quadam spe non dubia, non hæc collegij nostri ab Appio. sed illa Platonis de tyrannis. nullo enim modo posse uideo stare istum diutius, quin ipse per se, etiam languentibus nobis, concidat, quippe qui florentis, ac nouos,

ut uti diebus ipsi illi egenti, ac perditæ multitudini in odium acerbißimum uenerit, qui duarum rerum simulationem tam cito amiserit, mansuetudinis in Metello, diuitiarum in ærario. Iam, quibus utatur uel socijs, uel ministris, si ij prouincias, si remp. regent, quorum nemo duo menses potuit patrimonium suum gubernare? Non sunt omnia colligenda: quæ tu acutißime perspicis. sed tamen ea pone ante oculos: iam intelliges id regnum uix semestre esse posse. quod si me fefellerit, feram, sicut multi præclarißimi homines in rep. excellentes, tulerunt. nisi forte me Sardanapali uicæ in suo lectulo mori malle censueris, quam exsilio Themistocleo: qui cum fuisset, ut ait Thucydides. τῶν τε παραχρῆμα δι' ἐλαχίστης βουλῆς κράτιστος γνώμων, καὶ τῶν μελλόντων ἐπὶ πλεῖστον τοῦ γενησομένου ἄριστος εἰκαστὴς, tamen incidit in eos casus, quos uitasset, si eum nihil fefellisset. etsi is erat (ut ait idem) qui τό, τε ἄμεινον, ἢ χεῖρον ἐν τῷ ἀφανεῖ ἔτι προεώρα μάλιστα: tamen non uidit, nec quo modo Lacedæmoniorum, nec quo modo suorum ciuium inuidiam effugeret, nec quid Artaxerxi polliceretur. non fuisset & illa nox tam acerba Africano, sapientißimo uiro, nõ tam dirus ille dies Sullanus callidißimo uiro C. Mario, si nihil utrumque eorum fefellißet. nos tamen hoc confirmamus illo augurio, quo diximus: nec nos fallit, nec aliter accidet. corruat iste, necesse est, aut per aduersarios; aut ipse per se, qui quidem sibi est aduersarius unus acerrimus. id spero uiuis nobis fore. quamquam tempus est nos de illa perpetua iam, non de hac exigua uita cogitare. sin quid acciderit maturius; haud sane mea multum interfuerit, utrum factum uideam, an futurum esse multo ante uiderim. quæ cum ita sint, non est committendum, ut

ijs paream, quos contra, ne senatus, ne quid resp. detrimenti acciperet, armauit. Tibi sunt omnia commendata: quæ commendationis meæ pro tuo in nos amore non indigent. ne hercule quidem reperio, quid scribam: sedeo enim πλουδοκῶν: & si nihil umquam tam fuit scribendum, quam nihil mihi umquam ex plurimis tuis iucunditatibus gratius accidisse, quam quod meam Tulliam suauissime, diligentissimeq; coluisti. ualde eo ipsa delectata est; ego autem non minus. cuius quidem uirtus mirifica. quo modo illa fert publicam cladem? quo modo domesticas tricas? quantus autem animus in discessu nostro? στοργὴ sit summa συντηξις: tamen nos recte facere, & bene audire uult. Sed hac super re nimis; ne meam ipse συμπάθειαν euocem. Tu, si quid de Hispanijs certius, & si quid aliud, dum adsumus, scribes: & ego fortasse discedens dabo ad te aliquid, eo etiam magis, quod Tullia te non putabat ex Italia hoc tempore. Cum Antonio item est agendum, ut cum Curione, Melitæ me uelit esse: huic bello nolle interesse. eo uelim tam facili uti possem, & tam bono in me, quam Curio. is ad Missenum VI. non. uenturus dicebatur, idest hodie: sed præmisit mihi odiosas literas, hoc exemplo.

Antonius trib. pl. propræt. Ciceroni imp. S.

Nisi te ualde amarem, & multo quidem plus, quam putas, non extimuissem rumorem, qui de te prolatus est, cum præsertim falsum esse existimarē: sed quia te nimio plus diligo, non possum dissimulare, mihi famam quoque, quamuis sit falsa, magni esse. Te iturum trans mare, credere non possum, cum tanti facias Dolabellam, & Tulliam tuam, feminam lectissimam, tantiq; ab om-

nibus nobis fias; quibus mehercule dignitas, amplitudoq; tua pæne carior est, quam tibi ipsi. sed tamen non sum arbitratus esse amici, non commoueri etiam improborũ sermone. atq; eo feci studiosius, quod iudicabam duriores partes mihi impositas esse ab offensione nostra, quæ magis a ζηλοτυπίᾳ mea, quam ab iniuria tua nata est. sic enim uolo te tibi persuadere, mihi neminem esse cariorem te, excepto Cæsare; meq; illud una iudicare, Cæsarem maxime in suis M. Ciceronem reponere. Quare, mi Cicero, te rogo, ut tibi omnia integra serues, eius fidem improbes, qui tibi, ut beneficium daret, prius iniuriam fecit: contra, eum ne profugias, qui te, & si non amabit, (quod accidere non potest) tamen, saluum, amplissimumq; esse cupiet. Dedita opera ad te Calpurnium, familiarissimum meum, misi; ut mihi magnæ curæ tuam uitam, ac dignitatem esse scires. Eodem die a Cæsare Philotimus literas attulit, hoc exemplo.

Cæsar imp. M. Ciceroni imp. S.

Etsi te nihil temere, nihil imprudenter facturum iudicaram: tamen permotus hominum fama, scribendum ad te exstimaui, & pro nostra beneuolentia petendum, ne quo progredereris inclinata iam re, quo integra etiam progrediendum tibi non existimasses. namque & amicitiæ grauiorem iniuriam feceris; & tibi minus commode consulueris, si non fortunæ obsecutus uidebere; omnia enim secundissima nobis, aduersissima illis accidisse uidentur; nec caussam secutus; eadem enim tum fuit, cum ab eorum consiliis abesse iudicasti; sed meum aliquod factum condemnauisse: quo mihi grauius abs te nil accidere potest. quod ne facias, pro iure nostræ amicitiæ te peto.

Postremo, quid uiro bono, & quieto, & bono ciui magis conuenit, quam abesse a ciuilibus controuersiis? quod non nulli cum probarent, periculi caussa sequi non potuerunt. tu explorato & uitæ meæ testimonio, & amicitiæ iudicio, neque tutius, neque honestius reperies quidquam, quam ab omni contentione abesse. XV. kal. Mai. ex itinere. Vale.

Aduentus Philotimi (at cuius hominis, quam insulsi, & quam sæpe pro Pompeio mentientis) exanimauit omnes, qui mecum erant: nam ipse obdurui. Dubitauit nostrũ nemo, quin Cæsar itinera repressisset: uolare dicitur. Petreius cum Afranio se coniunxisset: nihil affert eiusmodi. Quid quæris? etiam illud erat persuasum, Pompeium cum magnis copijs iter in Germaniam per Illyricum fecisse. id enim αὐθεντικῶς nunciabatur. Melitam igitur, opinor, capessemus, dum, quod in Hispania: quod quidem propemodum uideor ex Cæsaris literis ipsius uoluntate facere posse; qui negat neque honestius, neque tutius mihi quidquam esse, quam ab omni contentione abesse. dices, ubi ille, ergo tuus animus, quem proximis literis? adest, & idem est: sed utinam meo solum capite decernerem: lacrymæ meorum me interdum molliunt, precantium, ut de Hispanijs exspectemus. M. Cœlij quidem epistolam, scriptam miserabiliter, quæ hoc idem obsecraret, ut exspectarem, ne fortunas meas, ne unicam filiam, ne meos omnes tam temere proderem, non sine magno fletu legerunt pueri nostri. etsi meus quidem est fortior, eoq; ipso uehementius commouet, nec quidquam, nisi de dignatione, laborat. Melitam igitur; deinde, quod uidebitur. tu tamen etiam nunc mihi aliquid literarum, & maxime si quid ab Afra.

nio. Ego, si cum Antonio locutus ero, scribam ad te, quid actum sit: ero tamen in credendo, ut mones, cautus. nam occultandi ratio tum difficilis, tam etiam periculosa est. * Seruium exspecto ad nonas, & adijcit a Postumia, & Seruij filij. Quartanam leuiorem esse gaudeo. Misi ad te Cœlij etiam literarum exemplum.

Cœlius M. Ciceroni imp. S.

Exanimatus tuis literis, quibus te nihil, nisi triste, cogitare ostendisti; neque, id quod esset, perscripsisti; neque non tamen, quale esset, quid cogitares, aperuisti; has ad te illico literas scripsi: Per fortunas tuas Cicero, per liberos te oro, & obsecro, ne quid grauius de salute, & incolumitate tua consulas. nam deos, hominesq; amicitiamq; nostram testificor, me tibi prædixisse, neque temere monuisse; sed, postquam Cæsarem conuenerim, sententiamq; eius, qualis futura esset parta uictoria cognorim, te certiorem fecisse. Si existimas eandem rationem fore Cæsaris in dimittendis aduersarijs, & condicionibus ferendis, erras. nihil, nisi atrox, & sæuum, cogitat, atque etiam loquitur: iratus senatui exijt: his intercessionibus plane incitatus est: non mehercule erit deprecationi locus. Quare, si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuæ reliquæ tibi caræ sunt; si aliquid apud te nos, si, uir optimus, gener tuus, ualet: eorum fortunam non debes uelle conturbare; ut eam caussam, in cuius uictoria salus nostra est, odisse, aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra salutem tuam habeamus. Denique illud cogita, quod offensæ fuerit, in ista cunctatione te subijsse. nunc te contra uictorem facere, quem dubijs rebus lædere noluisti, & ad eos fugatos ac-

cedere, quos resistentes sequi nolueris, summæ stultitiæ est. uide, ne, dum pudet te parum optimatem esse; parum diligenter, quod optimum sit, eligas. quod si totum tibi persuadere non possum; saltem, dum, quid de Hispanijs agamus, scitur, exspecta, quas tibi nuncio aduentu Cæsaris fore nostras. quam isti spem habeant amissis Hispanijs, nescio. quod porro tuum consilium sit ad desperatos accedere, non medius fidius reperio. Hoc, quod tu non dicendo mihi significasti, Cæsar audierat: ac simul atque, aue, mihi dixit, statim, quid de te audisset, exposuit. negaui me scire: tamen ab eo petiui, ut ad te literas mitteret, quibus maxime ad remanendum commoueri posses. me secum in Hispaniam ducit. nam, nisi ita faceret, ego prius, quam ad urbem accederem, ubicumque esses, ad te percurrissem, & hoc a te præsens contendissem, atque omni ui te retinuissem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita; ne te, tuosq; omnes funditus euertas, nec te sciens, prudensq; eo demittas, unde exitum uides nullum esset, quod si te aut uoces optimatium commouent; aut non nullorum hominum insolentiam, & iactationem ferre non potes: eligas censeo, aliquod oppidum uacuum a bello; dum hæc decernuntur, quæ iam erunt confecta. id si feceris, & ego te sapienter fecisse iudicabo, & Cæsarem non offendes. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

ME CAECVM qui hæc ante non uiderim: misi ad te epistolam Antonij. & cum ego sæpissime scripsissem, nihil me contra Cæsaris rationes cogitare; meminisse me generi mei, meminisse amicitiæ; potuisse, si aliter sentirem, esse

cum Pompeio; me autem, quia cum lictoribus inuitus cursarem, abesse uelle, nec id ipsum certum etiam nunc habere: uide, quam ad hæc τυραννικῶς.

Tuum consilium quam uerum est. nam qui se medium esse uult, in patria manet: qui proficiscitur, aliquid de alterutra parte iudicare uidetur. sed ego is non sum, qui statuere debeam, iure quis proficiscatur, necne. partes mihi Cæsar has imposuit, ne quem omnino discedere ex Italia paterer. quare parui refert me probare cogitationem tuam, si nihil tamen tibi remittere possum. ad Cæsarem mittas, censeo, & ab eo hoc petas. non dubito, quin impetraturus sis, cum præsertim te amicitiæ nostræ rationem habiturum esse pollicearis.

Habes σκυτάλην λακωνικήν. omnino excipiam hominem. erat autem V. non. uenturus uesperi, id est hodie. cras igitur ad me fortasse ueniet. tentabo audeam, nihil properare. missurum ad Cæsarem clamabam. cum paucißimis alicubi occultabor. certe hinc istis inuitißimis euolabo, atq; utinam ad Curionem. σὺν θεῷ τοι λέγω. magnus dolor accessit. efficietur aliquid dignum nobis. δυσουρία tua mihi ualde molesta. medere amabo, dum est ἀρχή. De Maßiliensibus gratæ tuæ mihi literæ. queso, ut sciam, quidquid audieris. Siciliam cuperem, si possem palam: quod a Curione effeceram. Hic ego Seruium exspecto: rogor enim ab eius uxore, & filio: & puto opus esse. Hic tamen Cyteridem secũ lectica aperta portat, altera uxorem. septem præterea coniunctæ lecticæ amicarum. hæ sunt amicorum. uide, quam turpi leto pereamus. & dubita; si potes, quin ille, seu uictus, seu uictor redierit, cædem facturus sit. ego uero uel lintriculo, si nauis non erit, eripiam me ex

istorum parricidio. Sed plura scribam, cum illum conuenero. Iuuenem nostrum non possum non amare: sed ab eo nos non amari, plane intelligo. nihil ego uidi tam ἀνηθοποίητον, tam auersum a suis, tam nescio quid cogitans. uim incredibilem molestiarum. sed erit curæ, & est, ut regatur. mirum est enim ingenium: ἤθους ἐπιμελητέον.

CICERO S. D. ATTICO. 9

OBSIGNATA iam epistola superiore, non placuit ei dare, cui constitueram, quod erat alienus: itaque eo die data non est. interim uenit Philotimus, & mihi a te literas reddidit: quibus quæ de fratre meo scribis, sunt ea quidem parũ firma, sed habent nihil ὕπουλον nihil fallax, nihil non flexibile ad bonitatem, nihil, quod non, quo uelis, uno sermone poßis perducere. ne multa, omnes suos, etiam quibus irascitur crebrius, tamen caros habet, me quidem se ipso cariorem. Quod de puero aliter ad te scripsit, & ad matrem de filio, non reprehendo. De itinere, & de sorore, quæ scribis, molesta sunt, eoq; magis, quod ea tempora nostra sunt, ut ego his mederi non possim: nam certe mederer. sed quibus in malis, & qua in desperatione rerum simus, uides. Illa de ratione nummaria non sunt eiusmodi, (sæpe enim audio ex ipso) ut non cupiat tibi præstare, & in eo laboret. sed si mihi Q. Axius in hac mea fuga HS XIII. non reddit, quæ dedi eius filio mutua, & utitur excusatione temporis; si Lepta, si cæteri: soleo mirari, de nescio queis HS XX cum audio ex illo se urgeri. uides enim. pro

fecto angustias. curari tamen ea tibi utique iubet. an existimas illum in isto genere lentulum, aut restrictum? nemo est minus. De *fratre satis. de eius filio, indulsit illi quidem suus pater semper; sed non facit indulgentia mendacem, aut auarum, aut non amantem suorum; ferocem fortasse, & arrogantem, & infestum facit. itaque habet hæc quoque, quæ nascuntur ex indulgentia: sed ea sunt tolerabilia: (quid enim dicam, hac iuuentute?) ea uero, quæ mihi quidem, qui illum amo, sunt his ipsis malis, in queis sumus, miseriora, non sunt ab obsequio nostro: nã suas radices habent: quas tamen euellerem profecto, si liceret. sed ea omnia mihi sunt patienda. ego meum facile teneo. nihil est enim eo tractabilius. cuius quidem misericordia languidiora adhuc consilia cepi: & quo ille me fortiorem uult esse, eo magis timeo, ne in eum existam crudelior.* Sed Antonius *uenit heri uesperi. iam fortasse ad me ueniet, aut ne id quidem, quoniam scripsit, quid fieri uellet. sed scies continuo, quid actum sit.* Nos *iam nihil, nisi occulte.* De *pueris quid agam? paruo ne nauigio committam? quid mihi animi in nauigando censes fore? recordor enim, æstate cum illo* Rodiorum ἀφράκτῳ *nauigans, quam fuerim solicitus. quid, duro tempore anni, actuariolo fore censes? o rem undique miseram.* Trebatius *erat mecum, uir plane, & ciuis bonus. quæ ille monstra, dij immortales. etiam ne* Balbus *in senatum uenire cogitet? sed ei ipsi cras ad te literas dabo.* Vectenum *mihi amicum, ut scribis, ita puto esse. cum eo, quod* ἀποτόμως *ad me scripserat de nũmis curãdis,* θυμικώτερον *erat. id tu, si ille aliter acceperit, ac debuit, lenies.* Monetali *autem adscripsi, quod ille ad me,* Proconsuli: *sed quo-*

niam est homo, & nos diligit, ipse quoque a nobis diligatur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

QVIDNAM *mihi futurum est? aut quis me non solum infelicior, sed iam etiam turpior? nominatim de me sibi imperatum dicit Antonius: nec me tamen ipse adhuc uiderat, sed hoc Trebatio narrauit. Quid agam nunc, cui nihil procedit, caduntq; ea, quæ diligentißime sunt cogitata, teterrime? ego enim Curionem nactus, omnia me consecutum putaui. is de me ad Hortensium scripserat. Reginus erat totus noster. huic nihil suspicabamur cum hoc mare negotij fore. quo me nunc uertam? undique custodior. sed satis lacrymis.* παραπλουτέον *igitur, & occulte in aliquam onerariam corrependum, non committendum, ut etiam cōpacto prohibiti uideamur. Sicilia petenda: quam si erimus nacti, maiora quædam consequemur. sit modo recte in Hispanijs: quamquam de ipsa Sicilia utinam sit uerum: sed adhuc nihil secundi. concursus Siculorum ad Catonem dicitur factus; orasse, ut resisteret; omnia pollicitos: commotum illum, delectum habere cœpisse. non credo, ut est luculentus auctor. potuisse certe tenere illam prouinciam scio. ab Hispanijs autem iam audietur. Hic nos C. Marcellum habemus, eadem de re cogitantem, aut bene simulantem. quamquam ipsum non uideram, sed ex familiarißimo eius audiebam. tu, quæso, si quid habebis noui. ego, si quid moliti erimus, ad te statim scribam. Quinctum filium seuerius adhibebo, utinam proficere possem. tu tamen eas epistolas, qui*

bus

bus asperius de eo scripsi, aliquando concerpito, ne quando quid emanet: ego item tuas. Seruium exspecto, nec ab eo quidquam ὑγιές. scies, quid erit. Sine dubio errasse nos, confitendum est, at semel? at una in re? immo omnia, quo diligentius cogitata, eo facta sunt imprudentius. ἀλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι, ἐάσομεν ἀχνύμενοί περ: in reliquis modo ne ruamus. iubes enim profectionem meam prouidere. quid prouideam? ita patent omnia, quae accidere possunt, ut, ea si uitem, sedendum sit cum dedecore, & dolore; si negligam, periculum est, ne in manus incidam perditorum. sed uide, quantis in miserijs simus. optandum interdum uidetur, ut aliquam accipiamus ab istis quamuis acerbam iniuriam, ut tyranno in odio fuisse uideamur. quod si nobis is cursus, quem speraram, pateret; effecissem aliquid profecto, ut tu optas, & hortaris, dignũ nostra mora: sed mirificae sunt custodiae: & quidem ille ipse Curio suspectus. quare ui, aut clã agendũ est: et, si ui, forte ne cum tempestate: clam autem, istis. in quo si quod σφάλμα, uides quam turpe est. trahimur: nec fugiendũ, si quid uiolentius. De Caelio, saepe mecum agito; nec, si quid habuero tale, dimittam. Hispanias spero firmas esse. Massiliensium factum cum ipsum per se luculentum est, tum mihi argumento est, recte esse in Hispanijs. minus enim auderent, si aliter esset. & scirent. nam & iuncti, & diligentes sunt. Odium autem recte animaduertis significatum theatro. Legiones autem has, quas in Italia assumpsit, alienissimas esse uideo: sed tamen nihil inimicius, quam sibi ipse. illud recte times, ne ruat. si desperarit, certe ruet. quo magis efficiendũ aliquid est, fortuna uelim meliore, animo Caeliano. sed primum quidque: quod, quale

cumque erit, continuo scies. Nos iuueni, ut rogas, suppeditabimus, & Peloponnesum ipsam sustinebimus. est enim indoles: modo aliquid hoc sit ἦθος ΑΚΙΜΟΔΟΝ: quod si adhuc nullum est, esse tamen potest: aut ἀρετὴ non est διδακτόν: quod mihi persuaderi non potest. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. II

EPISTOLA tua gratissima fuit meæ Tulliæ, & mehercule mihi. semper secum aliquid afferunt tuæ literæ. scribes igitur: ac, si quid ad spem poteris, ne dimiseris. Tu Antonij leones pertimescas caue. nihil est illo homine iucundius. attende πρᾶξιν πολιτικοῦ. Euocauit literis e municipijs de nos: & IV uiri uenerunt ad uillam eius mane. primum dormijt ad horam tertiam: deinde, cum esset nunciatum, uenisse Neapolitanos, & Cumanos, (his enim est Cæsar iratus) postridie redire iussit: lauari se uelle, & περὶ κοιλιολουσίαν γίνεσθαι. hoc heri effecit. hodie autem in Aenariam transire constituit. exulibus reditum pollicetur. Sed hæc omittamus, de nobis aliquid agamus. Ab Axio accepi literas. De Tirone gratum. Vectenum diligo. Vestio reddidi. Seruius prid. non. Mai. Minturnis mansisse dicitur, hodie in Liternino mansurus apud C. Marcellum. cras igitur nos mature uidebit, mihiq; dabit argumentum ad te epistolæ. iam enim non reperio, quid tibi scribam. Illud admiror, quod Antonius ad me ne nuncium quidem, cum præsertim me ualde obseruarit. uidelicet (aut aliquid atrocius de me imperatum est) coram negare mihi non uult. quod ego nec rogaturus eram, nec, si impetrassem, crediturus. nos tamen aliquid excogitabi-

mus. Tu, quæso, si quid in Hispanijs. iam enim poterit audiri: & omnes ita exspectant, ut, si recte fuerit, nihil negotij futurum putent. ego autem nec, retentis his, confectam rem puto; neque, amissis, desperatam. Silium, & Ocellam, & ceteros credo retardatos. te quoque a Curtio impediri uideo. etsi, ut opinor, habes Scytha ὁ vov. uitam * miseram, maiusq; malum, tum diu timere, quam est illud ipsum, quod timetur.

CICERO S. D. ATTICO. 12

SERVIVS, ut antea scripsi, cum uenisset nonis Mai. postridie ad me uenit, ne diutius te teneam, nullius consilij exitum inuenimus. numquam uidi hominem perturbatiorem metu. neque hercule quidquã timebat, quod non esset timendum: illum sibi iratum, hunc non amicũ: horribilem utriusque uictoriam, cum propter alterius crudelitatem, alterius audaciam, tum propter utriusque difficultatem pecuniariam, quã frui nusquam, nisi ex priuatorum bonis, posset. atque hæc ita multis cum lacrymis loquebatur, ut ego mirarer eas tam diuturna miseria non exaruisse. mihi quidem etiam lippitudo hæc, propter quam non ipse ad te scribo, sine ulla lacryma est, sed sæpius odiosa est propter uigilias. quamobrem quidquid habes ad cõsolandum, collige, & illa scribe, non ex doctrina, neque ex libris: nam id quidem domi est; sed nescio quo modo imbecillior est medicina, quam morbus: hæc potius conquire, de Hispanijs, de Massilia: quæ quidem satis bella Seruius affert: qui etiam de duabus legionibus luculentos auctores esse dicebat. hæc igi-

tur si habebis, & talia. & quidem paucis diebus aliquid audiri necesse est. sed redeo ad Seruium. Distulimus omnino sermonem in posterum, sed tardus ad exeundum: multo se in suo lectulo malle, quidquid foret. odiosus scrupulus de filij militia Brundusina. unum illud fortissime asseuerabat, si damnati restituerentur, in exsilium se iturum. nos autem ad hæc, & ipsum certo fore, &, quæ iam fiebant, non esse leuiora: multáq; colligebamus. uerum ea non animum eius augebant, sed timorem; ut iam celandus magis de nostro consilio, quam ad idem uideretur. quare in hoc non multum est. Nos a te admoniti de Cœlio cogitabimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

SERVIVS cum esset apud me, Cephalio cum tuis literis VI. id. uenit, quæ nobis magnam spem attulerunt meliorum rerum de octo cohortibus. etenim hæ quoque, quæ in his locis sunt, labare dicuntur. Eodem die Funisulanus a te attulit literas, in quibus erat confirmatius idem illud. ei de suo negotio respondi cumulate, cum omni tua gratia. adhuc non satisfaciebat: debet autem mihi multos nummos, nec habetur locuples. nunc ait sedaturum: cui expensum tulerit, morari. tabellarijs, si apud te esset, qua satisfecisses, dares. quantum sit, Eros Philotimi tibi dicet. sed ad maiora redeamus. Quod optas; Cœlianum illud maturescit. itaque torqueor, utrum uentum exspectem. uexillo opus est: conuolabunt. Quod suades, ut palam: prorsus assentior. itaque me profecturum puto. tuas tamen interim literas expecto. Seruij consilio nihil

expeditur. omnes capitones in omni sententia occurrunt. unum C. Marcello *cognoui timidiorem; quem consulem fuisse pænitet.* ὢ πολλῆς ἀγεννείας: *qui etiam* Antonium *confirmasse dicitur, ut me impediret; quo ipse, credo, honestius.* Antonius *autem* V I. *id* Capuam *profectus est. ad me misit; se, pudore deterritum, ad me non uenisse, quod me sibi succensere putaret. ibitur igitur, & ita quidē, ut censes; nisi cuius grauioris personæ suscipiendæ spes erit ante oblata. sed uix erit tam cito.* Allienus *autem prætor putabat aliquem, si ego non, ex collegis suis. quiuis licet, dummodo aliquis.* De *sorore, laudo.* De Quincto *puero, datur opera. spero esse meliora.* De Quincto *fratre, scito eum non mediocriter laborare de usura. sed adhuc nihil a* L. Egnatio *expreßit.* Axius *de* X I I. *millibus pudens: sæpe enim adscripsit, ut* Gallio, *quantum is uellet, darem. quod si non scripsisset, possem ne aliter? & quidem sæpe sum pollicitus. sed tantum uoluit cito. me uero adiuuarent his in angustijs. sed tu istos. uerum alias.* Te a quartana *liberatum gaudeo, itemq;* Piliam. Ego, *dum panes, & cetera in nauem parantur, excurro in* Pompeianum. Vecteno *uelim gratias, quod studiosus. si quemquam nactus fueris, qui perferat; literas des ante, quam discedimus.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

COMMODVM *ad te dederam literas de pluribus rebus, cum ad me bene mane* Dionysius *fuit. cui quidem ego non modo placabilem me præbuissem, sed totum remisissem, si uenisset quā mente tu ad me scripseras. erat enim sic*

In tuis literis, quas Arpini acceperam: eum uenturum, facturumque quod ego uellem. ego uolebam autem, uel cupiebam potius, esse eum nobiscum. quod quia plane, cum in Formianum uenisset, praeciderat, asperius ad te de eo scribere solebam. at ille perpauca locutus, hanc summam habuit orationis; ut sibi ignoscerem; se rebus suis impeditum nobiscum ire non posse. pauca respondi. magnum accepi dolorem: intellexi fortunam ab eo nostram despectam esse. quid quaeris? fortasse miraberis: in maximis horum temporum doloribus hunc mihi scito esse. uelim, ut tibi amicus sit. hoc cũ tibi opto, opto ut beatus sis, erit enim tam diu. Consilium nostrum spero uacuum periculo fore. nam & dissimulabimus, &, ut opinor, acerrime obseruabimus. nauigatio modo sit, qualem opto, caetera, quae quidem consilio prouideri poterunt, cauebuntur. tu, dum adsumus, non modo quae scieris, audieris ue, sed etiam quae futura prouidebis, scribas uelim. Cato, qui Siciliam tenere nullo negotio potuit, &, si tenuisset, omnes boni ad eum se cõtulissent, Syracusis profectus est ante diem VIII. kal. Mai. ut ad me Curio scripsit. utinam, quod aiunt, Cotta Sardiniam teneat. est enim rumor. o, si id fuerit, turpem Catonem. Ego, ut minuerem suspicionem profectionis, aut cogitationis meae, profectus sum in Pompeianum ad IV. id. ut ibi essem, dum, quae ad nauigandum opus essent, pararentur. cum ad uillam uenissem, uentum est ad me: Centuriones trium cohortium, quae Pompeijs sunt, me uelle postridie (haec mecum Ninnius noster) uelle eos mihi se, & opidum tradere. at ego tibi postridie a uilla ante lucem, ut me omnino illi ne uiderent. quid enim erat in tribus cohortibus?

quid si plures, quo apparatu? cogitaui eadem illa Cœliana, quæ legi in epistola tua; quam accepi, simul in Cumanum ueni, eodem die. & simul fieri poterat, ut tentaremur. omnem igitur suspicionem sustuli. sed cum redeo, Hortensius ueneret, ad Terentiam salutatum diuerterat, sermone erat usus honorifico erga me. tamen eum, ut puto, uidebo: misit enim puerum, se ad me uenire. hoc quidem melius quam collega noster Antonius: cuius inter lectores lectica mima portatur. Tu, quoniam quartana cares, non modo morbum remouisti, sed etiam grauedinem, te uegetum nobis in Græcia siste; & literarum aliquid interea.

CICERO S. D. ATTICO. 15

PRID. *id. Hortensius ad me uenit scripta epistola. uellem cetera eius. quam in me incredibilem ἐκτένειαν, qua quidem cogito uti. deinde Serapion cum epistola tua. quam prius quam aperuissem, dixi ei, te ad me de eo scripsisse antea, ut feceras. deinde, epistola lecta, cumulatissime cetera. & hercule hominem probo. nam & doctum & probum existimo. quin etiam naui eius me, & ipso conuectore usurum puto. Crebro refricat lippitudo, non illa quidem perodiosa, sed tamen quæ impediat scriptionem meam. Valetudinem tuam iam confirmatam esse & a uetere morbo, & a nouis tentationibus, gaudeo. Ocellam uellem haberemus. uidentur enim esse hæc paullo faciliora. nunc quidem æquinoctiũ nos moratur, quod ualde perturbatũ erat. id. s. cras erit. utinã idem maneat Hortensius: siquidẽ adhuc erat. liberalius esse nihil potest. De diplo*

mate admiraris, quasi nescio cuius te flagitij insimularē. negas enim te reperire, qui mihi id in mentem uenerit. ego autem, quia scripseras te proficisci cogitare, (etenim audieram, nemini aliter licere) eo te habere censebam, et quia pueris diploma sumpseras. habes caussam opinionis meæ. & tamen uelem scire, quid cogites, in primisq;, si quid etiā nunc noui est XVII. Kal. Ian.

CICERO S. D. ATTICO. 16

TVLLIA mea peperit XVI. kal. Iun. puerum ἑπταμηνιαῖον. quod ηὐτόκησεν, gaudebā. quod quidem est natum, perimbecillum est. Me mirificæ tranquillitates adhuc tenuerunt, atque maiore impedimento fuerunt, quā cogitationes, quibus asseruor. nā illa Hortensiana omnia fuere infantia. ita fiet homo nequissimus. a Saluio liberto deprauatus est. itaq; posthac nō scribam ad te, quid facturus sim, sed quid fecerim. omnes enim Κωρυκαῖοι uidentur subauscultare, quæ loquor. Tu tamen, si quid de Hispanijs, siue quid aliud, perge, quæso, scribere: nec meas literas exspectaris, nisi cum, quo opto, peruenerimus, aut si quis ex cursu. Sed hoc quoque timide scribo. ita omnia adhuc tarda, et spissa. ut male posuimus initia, sic cetera sequuntur. furias nunc sequimur: eædem nos fortasse furiæ persequentur. ex Balbi autem sermone, quem tecum habuit, non probamus de Melita. dubitas igitur, quia nos in hostium numero habeat? scripsi equidem Balbo, te ad me de beneuolentia scripsisse, et de suspicione. de altero egi gratias: de altero ei me purgaui. ecquem tu hominem infeliciorē? nō loquor plura, ne te quoque excruciem. ipse conficior, uenisse tempus, cum iam nec fortiter, nec prudenter quidquam facere possim. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XI.

CICERO S. D. ATTICO.

ACCEPI a te signatum libellum, quem Anteros attulerat; ex quo scire nihil potui de nostris domesticis rebus: de quibus acerbissime afflictor, quod, qui eas dispensauit, neque, adest istic, neque, ubi terrarum sit, scio. omnem autem spem habeo existimationis, priuatarumq; rerum in tua erga me mihi perspectissima beneuolentia: quam si his temporibus miseris, & extremis praestiteris; haec pericula, quae mihi communia sunt cum ceteris, fortius feram. idq; ut facias, te obtestor, atque obsecro. ego in cistophoro in Asia habeo ad HS bis uicies. huius pecuniae permutatione fidem nostram facile tuebere. quam quidem ego nisi expeditam relinquere putassem, credens ei, cui tu scis iam pridem minime credere; commoratus essem paulisper., nec domesticas res impeditas reliquissem. ob eamq; caussam serius ad te scribo, quod sero intellexi, quid timendum esset. Te etiam atque etiam oro, ut me totum tuendum suspicias; ut, si ij salui erunt, quibuscum sum, una cum ijs possim incolumis esse, salutemq; meam beneuolentiae tuae acceptam referre. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

LITERAS tuas accepi prid. non. Febr. eoq; ipso die ex testamento creui hereditatem. ex multis meis, & miserrimis curis est una enata, si, ut scribis, ista hereditas fidem, & famam meam tueri potest: quam quidem te intelligo, etiam sine hereditate, tuis opibus defensurum fuisse. De dote quod scribis, per omnes deos te obtestor, ut totam rem suscipias, & illam miseram mea culpa, & negligentia, tueare meis opibus, si quae sunt, tuis, quibus tibi molestum non erit, facultatibus. cui quidem deesse omnia, quod scribis, obsecro te noli pati. in quos enim sumptus abeunt fructus praediorum? Iam illa HS L X, quae scribis, nemo mihi umquam dixit ex dote esse detracta: numquam enim essem passus. sed haec minima est ex ijs iniurijs, quam accepi; de quibus ad te dolore, & lacrymis scribere prohibeor. Ex ea pecunia, quae fuit in Asia. partem dimidiam fere exegi. tutius uidebatur fore ibi, ubi, est, quam apud publicanos. Quod me hortaris, ut firmo sim animo: uellem. posses aliquid afferre, quammobrem id facere possem. sed si ad ceteras miserias accessit etiam id quod mihi Chrysippus dixit parari, (tu nihil significasti) de domo: quis me miserior uno iam fuit? oro; obsecro, ignosce, non possum plura scribere. quanto maerore urgear, profecto uides. quod si mihi commune cum ceteris esset, qui uidentur in eadem caussa esse: minor mea culpa uideretur, & eo tolerabilior esset: nunc nihil est, quod consoletur; nisi quid tu efficis, si modo etiam nunc effici potest, ut ne qua singulari afficiar

calamitate, & iniuria. Tardius ad te remisi tabellarium quod potestas mittendi non fuit. A tuis & nummorum accepi HS L XX, & uestimentorum quod opus fuit. Qui bus tibi uidebitur, uelim des literas nomine meo. nosti meos familiares. signum requirent, aut manum: dices ijs, me propter custodias ea uitasse. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

QVID hic agatur, scire poteris ex eo, qui literas attulit: quem diutius, tenui, quia quotidie aliquid noui espectabamus. neque nunc mittendi tamen ulla caussa fuit, præter eam, de qua tibi rescribi uolusti. Quod ad kal. Quinct. pertinet, quid uellem, utrumque graue est, & tam graui tempore, periculum tantæ pecuniæ, & dubio rerum exitu, ista, quam scribis, abruptio. quare, ut alia, sic hoc uel maxime tuæ fidei, beneuolentiæq; permitto, & illius consilio, & uoluntati: cui miseriæ consuluissem melius, si tecum olim coram potius, quam per literas, de salute nostra, fortunisq; deliberauissem. Quod negas præcipuum mihi ullum incommodum impendere: etsi ista res nihil habet, consolationis, tamen etiam præcipua multa sunt, quæ tu profecto uides grauissima esse, & me facillime uitare potuisse, ea tamen erunt minora, si, ut adhuc factum est, administratione, diligentiaq; tua leuabuntur. Pecunia apud Egnatium est. sit a me, ut est. neque enim hoc, quod agitur, uidetur diuturnum esse posse, ut scire iam possim, quid maxime opus sit. et si egeo rebus omnibus; quod is quoque in angustijs est, qui cum sumus; cui magnam dedimus pecuniam, mutuã opinantes, nobis, constitutis rebus, eam rem

etiam honori fore. Tu, ut ante a fecisti, uelim, si qui erunt, ad quos aliquid scribendum a me existimes, ipse cōficias. Tuis salutē dic. Cura, ut ualeas. in id quoque, quod scribis, omnibus rebus cura, & prouide, ne quid ei desit, de qua scis me miserrimum esse. Idibus Iun. ex castris.

CICERO S. D. ATTICO. 4

ACCEPI ab Isidoro literas, & postea datas binas. ex proximis cognoui prædia non uenisse. uidebis ergo, ut sustentetur per te. de Fursinati, si modo futuri sumus, erit mihi res opportuna. Meas literas quod requiris, impedior inopia rerum, quas nullas habeo literis dignas, quippe cui nec, quæ accidunt, nec, que aguntur, ullo modo probentur. utinam coram tecum olim potius, quam per epistolas. Hic tua, ut possum, tueor apud hos. cætera Celer. ipse fugi adhuc omne munus, eo magis, quod ita nihil poterat agi, ut mihi, & meis rebus aptum esset. Quid sit gestum noui, quæris: ex Isidoro scire poteris: reliqua non uidentur esse difficiliora. Tu id uelim, quod scis me maxime uelle, cures, ut scribis, ut facis. Me conficit sollicitudo, ex qua etiam summa infirmitas corporis: qua leuata, ero una cum eo, qui negotium gerit, estq; in spe magna. Brutus amicus in caussa uersatur acriter. Hactenus fuit, quod, acute a me scribi posset. De pensione altera, oro te, omni cura considera, quid sit faciendum, ut scripsi ijs literis, quas Pollex tulit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

QVAE me caussæ mouerint, quam acerbæ, quam

graues, quam noua, coegerintq́; impetu magis quodam animi uti, quam cogitatione, non possum ad te sine maximo dolore scribere: fuerunt quidem tantæ, ut id, quod uides, effecerint. itaque nec quid ad te scribam de meis rebus, nec quid a te petam, reperio. rem, & summam negotij uides. equidem ex tuis literis intellexi, & ijs, quas communiter cum alijs scripsisti, & ijs, quas tuo nomine, quod etiam mea sponte uidebam; te subdebilitatum nouas rationes tuendi mei quærere. Quod scribis placere, ut propius accedam, iterq́; per opida noctu faciam: non sane uideo, quemadmodũ id fieri possit. neq; enim ita apta habeo diuersoria, ut tota tẽpora diurna in his possim consumere: neque ad id, quod quæris, multum interest, utrum me homines in opido uideant, an in uia. sed tamen hoc ipsum, sicut alia. considerabo quemadmodum commodissime fieri posse uideatur. ego propter incredibilem & animi, et corporis molestiã conficere plures literas non potui: ijs tantum rescripsi, a quibus acceperam. tu uelim & Basilio, & quibus præterea uidebitur, etiam Seruilio conscribas, ut tibi uidebitur, meo nomine. Quod tanto interuallo nihil omnino ad uos: profecto intelligis, rem mihi deesse, de qua scribam, non uoluntatem. Quod de Vatinio quæris: neque illius, neque cuiusquam mihi præterea officium deest, si reperire possent, qua in re me iuuarent. Quinctus auersissimo a me animo Patris fuit. eodem Corcyra filius uenit: inde profectos eos una cum ceteris arbitror. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

SOLLICITVM *esse te cum de tuis, communi-*

busq; fortunis, tum maxime de me, ac de dolore meo, sentio. qui quidem dolor meus non modo non minuitur, cum socium sibi adiungit dolorem tuum, sed etiam augetur. omnino pro tua prudentia sentis, qua consolatione leuari maxime possim. probas enim meum consilium, negasq; mihi quidquam tali tempore potius faciendum fuisse. addis etiam, (quod etsi mihi leuius est, quam tuum iudicium, tamen non est leue) ceteris quoque, idest qui pondus habeant, factum nostrum probari. id si ita putarem, leuius dolerem. crede, inquis, mihi. credo equidem: sed scio, quam cupias minui dolorem meum. Me discessisse ab armis, numquam pænituit. tanta erat in illis crudelitas, tanta cum barbaris gentibus coniunctio, ut non nominatim, sed generatim proscriptio esset informata; ut iam omnium iudicio constitutum esset, omnium uestrum bona prædam esse illius uictoriæ: uestrum, plane dico. nunquã enim de te ipso, nisi crudelissime, cogitatum est. quare uoluntatis me meæ numquam pænitebit: consilij pænitet. in opido mallem resedisse, quoad accerserer: minus sermonis subijssem: minus accepissem doloris: ipsum hoc me non angeret. Brundisij iacere, in omnes partes est molestum, propius accedere, ut suades, quo modo sine lictoribus, quos populus dedit, possum? qui mihi incolumi adimi non possunt: quos ego modo paulisper cum bacillis in turbam conieci ad opidum accedens, ne quis impetus militum fieret. reliquo tempore me domo. te nunc ad Oppium, quoniam ijs placeret modo propius accedere, ut hac de re considerarent. credo fore auctores. sic enim recipiunt, Cæsari non modo de conseruanda, sed etiam de augenda mea dignitate curæ fore: meq; hortantur, ut ma-

gno animo sim, ut omnia summa sperem: ea spondent, confirmant. quæ quidem mihi exploratiora essent, si re mansissem. sed ingero præterita. uide, quæso, igitur ea, quæ restant; & explora cum istis: & si putabis opus esse, & si istis placebit, quo magis factum nostrum Cæsar probet, quasi de suorum sententia factum; adhibeantur Trebonius, Pansa, si qui alij, scribantq; ad Cæsarem, me, quidquid fecerim, de sua sententia fecisse. Tulliæ meæ morbus, & imbecillitas corporis me exanimat; quam tibi intelligo magnæ curæ esse; quod est mihi gratissimum. De Pompeij exitu mihi dubium numquam fuit. tanta enim desperatio rerum eius, omnium regum, & populorum animos occuparat, ut, quocumque uenisset, hoc putarem futurum. non possum eius casum non dolere. hominem enim integrum, & castum, & grauem cognoui. De Fannio consoler te? perniciosa loquebatur de mansione tua. Lucius uero Lentulus Hortensij domum sibi, & Cæsaris hortos, & Baias, desponderat. omnino hæc eodem modo ex hac parte fiunt. nisi illud erat infinitum. omnes enim, qui in Italia remanserant, hostium numero habebantur. sed uelim hæc aliquando solutiore animo. Quinctum fratrem audio profectum in Asiam, ut deprecaretur. de filio nihil audiui; sed quære ex Diochare, Cæsaris liberto, quē ego non uidi, qui istas Alexandrinas literas attulit. is dicitur uidisse an euntem, an iam in Asia? Tuas literas, prout res postulat, exspecto: quas uelim cures quam primum ad me perferendas. Vale. XV. kal. Dec.

CICERO S. D. ATTICO. 7

GRATAE mihi tuæ literæ sunt, quibus accurate perscripsisti omnia, quæ ad me pertinere arbitratus es. Factum igitur, ut scribis istis placere, ijsdem istis lictoribus me uti, quod concessum Sextio sit. cui non puto suos esse concessos, sed ab ipso datos: audio enim eum ea S. C. improbare, quæ post discessum tribunorum facta sunt. quare poterit, si uolet sibi constare, nostros lictores comprobare. quamquam quid ego de lictoribus, qui pæne ex Italia decedere sin iussus? nam ad me misit Antonius exemplum Cæsaris ad se literarum, in quibus erat, se audiuisse, Catonem, & L. Metellum in Italiam uenisse Romæ ut essent palam: id sibi non placere; ne qui motus ex eo fierent: prohiberiq; omnes Italia, nisi quorum ipse caussam cognouisset. deq; eo uehementius erat scriptum. itaque Antonius petebat a me per literas, ut sibi ignoscerem: facere se non posse, quin ijs literis pareret. tum ad eum misi L. Lamiam, qui demostraret, illum Dollabellæ dixisse, ut ad me scriberet; ut in Italiam quamprimum uenirem: eius me literis uenisse. tum ille edixit ita, ut me exciperet, & Lelium nominatim . . quod sane nollem. poterat enim, sine nomine, re ipsa excipi. o multas, & graues offensiones: quas quidem, tu das operam, ut lenias; nec tamen nihil proficis: quin hoc ipso minuis dolorem meũ, quod, ut minuas, tam ualde labores: idq; uelim ne grauere quamsæpissime facere. maxime autem assequere quod uis, si me adduxeris, ut existimem, me bonorum iudicium non funditus perdidisse. quamquam quid tu in eo potes? nihil scilicet: sed, si quid

quid res dabit tibi facultatis, id me maxime consolari poterit: quod nunc quidē uideo non esse. sed si quid ex euentis: ut hoc nunc accidit. dicebar debuisse cum Pompeo proficisci. exitus illius minuit eius officij praetermissi reprehensionem. sed ex omnibus nihil magis tamen desideratur, quam quod Africam non ierim. iudicio hoc sum usus, non esse barbaris auxilijs fallacissimae gentis remp. defendendam, praesertim contra exercitum saepe uictorem. non probant fortasse. multos enim uiros bonos in Africam uenisse audio, & scio fuisse antea. ualde hoc loco urgeor. hic quoque opus est casu aliqui sint ex eis, aut, si potest, omnes, qui salutem anteponant. nam si perseuerant, & obtinent; quid nobis futurum sit, uides. dices, quid illis, si uicti erunt? honestior est plaga. Haec me excruciant. Sulpicij autem consilium, non scripsisti, cur meo non anteponeres: quod etsi non tam gloriosum est, quam Catonis; tamen & periculo uacuum est, & dolore. Extremum est eorum, qui in Achaia sunt. ij tamen ipsi se hoc melius habent, quam nos, quod & multi sunt uno in loco, &, cum in Italiam uenerint, domum statim uenerint. Haec tu perge, ut facis, mitigare, & probare quamplurimis. Quod te excusas: ego uero & tuas caussas nosco: & mea interesse puto te istic esse, uel ut cum ijs, quibus oportebit agas, quae erunt agenda de nobis, ut ea, quae egisti. in primisq; hoc uelim animaduertas. multos esse arbitror, qui ad Caesarem detulerint, delaturi ue sint, me aut poenitere consilij mei, aut non probare, quae fiant. quorum etsi utrumque uerum est; tamen ab illis dicitur animo a me alienato non quo ita perspexerint. sed totum ut hoc Balbus sustineat, & Oppius, & eorum crebris literis il-

tius uoluntas erga me confirmetur, & hoc plane ut fiat, diligentiam adhibebis. Alterum est, cur te nolim discedere, quod scribis Terentiam flagitare. o rem miseram. quid scribam? aut quid uelim? breue faciam: lacrymæ enim se subito profuderunt; tibi permitto: tu consule. tantum uide, ne hoc temporis Terentiæ obesse aliquid possit. ignosce, obsecro te; non possum præ fletu, & dolore diutius in hoc loco commorari. tantum dicam, nihil mihi gratius esse, quam quod eam diligis. Quod literas, quibus putas opus esse, curas dandas, facis commode. Quinctum filium, uidi, qui Sami uidisset, patrem Sicyone: quorum deprecatio est facilis. utinam illi, qui prius illum uiderunt, me apud eum uelint adiutum tantum, quantum ego illos uellem, si quid possem. Quod rogas, ut in bonam partem accipiam, si qua sint in tuis literis, quæ me mordeant: ego uero in optimam; teq; rogo, ut aperte, quemadmodum facis, scribas ad me omnia, idq; facias quam sæpissime. Vale. XIV. Kal. Ian.

CICERO S. D. ATTICO. 8

QVANTIS curis afficiar, etsi profecto uides, tamen cognosces ex Lepta, & Trebatio. maximas pœnas pendo temeritatis meæ; quam tu prudentiam mihi uideri uis; neque te deterreo, quo minus id disputes, scribasq; ad me quam sæpißime: non nihil enim me leuant tuæ literæ hoc tempore. Per eos, qui nostra caussa uolunt, ualentq; apud illum, diligentissime contendas opus est, per Balbum, & Oppium maxime, ut de me scribant quamdiligentissime: oppugnamur enim, ut audio, & a præsentibus quibusdã,

& per literas. ijs ita occurrendum, ut rei magnitudo postulat. Furnius est illic, mihi inimicissimus. Quinctus mi sit filium non solum sui deprecatorem, sed etiam accusatorem mei. dictitat, se a me apud Caesarem oppugnari. quod refellit Caesar ipse, omnesq; eius amici. neque uero desistit, ubicumque est, omnia in me maledicta conferre. nihil mihi umquam tam incredibile accidit, nihil in his malis tam acerbum. qui ex ipso audissent, cum Sicyone palam multis audientibus loqueretur, nefaria quaedam ad me pertulerunt. nosti genus, etiam expertus es fortasse: in me id est omne conuersum. sed augeo commemorando dolorem, & facio etiam tibi. quare ad illud redeo. cura, ut huius rei caussa, dedita opera, mittat aliquem Balbus. ad quos uidebitur, uelim cures literas meo nomine. Vale. XV. Kal. Ian.

CICERO S. D. ATTICO. 9

EGO uero & incaute, ut scribis, & celerius, quam oportuit, feci: nec in ulla sum spe, quippe qui exceptionibus edictorum retinear. quae si non essent sedulitate effectae, et beneuolentia tua, liceret mihi abire in sollitudines aliquas. nunc ne id quidem licet. quid autem me iuuat, quod ante initum tribunatum ueni, si ipsum, quod ueni, nihil iuuat? iam, quid sperem ab eo, qui mihi amicus numquam fuit; cum iam lege etiam sim confectus, & oppressus? quotidie Balbi ad me literae languidiores multaeq; multorum ad illum, fortasse contra me. meo uitio pereo. nihil mihi mali caussa attulit. omnia culpa contracta sunt. ego enim, cum genus belli uiderem, imparata, & infirma

omnia contra paratissimos iueram, (quid facerem?) ceperamq; consilium non tam forte, quam mihi præter ceteros concedendum. cessimus, uel potius parui. ex quibus unus qua mente fuerit, is, quem tu mihi commendas, cognosces ex ipsius literis, quas ad te, et ad alios misit. quas ego numquam aperuissem, nisi res acta sic esset. delatus est ad me fasciculus: solui, si quid esset ad me literarum: nihil erat. epistola Vatinio, & Ligurio altera: iussi ad eos deferri. illi ad me statim ardentes dolore uenerunt, scelus hominis clamantes. epistolas mihi legerunt plenas omnium in me probrorum. hic Ligurius furere: se enim scire, summo illum in odio fuisse Cæsari: illum tamen non modo fouisse, sed & tantam pecuniam illi dedisse honoris mei caussa. hoc ego dolore accepto, uolui scire, quid scripsisset ad ceteros. ipsi enim illi putaui perniciosum fore, si eius hoc tantum scelus percrebuisset, cognoui. eiusdem generis literas ad te misi. quas si putabis illi ipsi utile esse reddi, reddes: nil me lædet. nam quod resignatæ sunt: habet, opinor, eius signum Pomponia. hac ille acerbitate initio nauigationis cum usus esset, tanto me dolore affecit, ut postea iacuerim. neque nunc tam pro se, quam contra me, laborare dicitur. ita omnibus rebus urgeor, quas sustinere uix possum, uel plane nullo modo possum: quibus in miserijs una est pro omnibus, quod istam miseram, patrimonio, fortuna omni spoliatam, relinquam. quare te, ut polliceris, uidere plane uelim. alium enim, cui illam commendem, habeo neminem: quoniam matri quoque eadem intellexi esse parata, quæ mihi. sed, si me non offendes, satis tamen habeto commendatam, patremq; in ea, quantum poteris, mitigato. Hæc ad te die natali

meo scripsi: quo utinam susceptus non essem, aut ne quid ex eadem matre postea natum esset. plura scribere fletu prohibeor.

CICERO S. D. ATTICO. 10

AD *meas incredibiles ægritudines aliquid noui accedit ex ijs, quæ de Q. fratre ad me afferuntur.* P. Terentius, *meus necessarius, operas in portu, & scriptura* Asiæ *pro magistro dedit. is* Quinctum *filium* Ephesi *uidit* VI. *id.* Dec. *eumq; studiose propter amicitiam nostram inuitauit. cumq; ex eo de me cunctaretur, eum sibi ita dixisse narrabat, se mihi esse inimicissimum; uolumenq; sibi ostendisse orationis, quam apud Cæsarem contra me esset habiturus: multaq; a se dicta contra eius amentiam: multa postea* Patris *consimili scelere secum* Quinctum *patrem locutum: cuius furorem ex ijs epistolis, quas ad te misi, perspicere potuisti. hac tibi dolori esse certo scio: me quidē excruciant, & eo magis, quod mihi cum illis ne querendi quidem locum futurum puto.* De Africanis *rebus longe alia nobis, ac tu scripseras, nunciantur. nihil enim firmius esse dicunt, nihil paratius. accedit* Hispania, & *alienata* Gallia, *legionum nec uis eadem, nec uoluntas, urbanæ res perditæ. quid est, ubi acquiescam? nisi quam diu literas lego. quæ essent profecto crebriores, si quid haberes, quo putares meam molestiam minui posse. sed tamen te rogo, ne intermittas scribere ad me, quidquid erit; eosque, qui mihi tam crudeliter inimici sunt, si odisse non potes, accuses tamen; non ut aliquid proficias, sed ut tibi me earum esse sentiant.* Plura *ad te scribam, si*

Id. Mart. uespere. eo autem die mane tabellarios miseram, quibus ad te dederam literas. tuis tamen lectis literis, pu taui aliquid rescribendum esse, maxime, quod ostendis te pendere animi, quamnam rationem sim Caesari allaturus profectionis meae tum, cum ex Italia discesserim. nihil opus est mihi noua ratione. saepe enim ad eum scripsi, multaq; mandaui, non potuisse, cum cupijssem, sermones hominũ sustinere: multaq; in eam sententiam. nihil enim erat, quod minus eum uellem existimare, quam me tanta de re non meo consilio usum esse. postea, cum mihi literae a Balbo Cornelio minore missae essent, illum existimare, Quinctum fratrem lituum meae profectionis fuisse, (ita enim scripsit) qui non dum cognosset quae de pace Quinctus scripsisset ad multos: etsi multa praesens in praesentem acerbe dixerat, & fecerat, tamen L. in eo his uerbis ad Caesarem scripsi. De Quincto fratre meo non minus laboro, quam de me ipso: sed eum tibi commendare hoc meo tempore non audeo. illud dumtaxat tamen audebo petere abs te, quod te oro, ne quid existimes ab illo factum esse, quo minus mea in te officia constarent minus ue te diligerem, potiusq; illum semper auctorem nostrae coniunctionis fuisse, meiq; itineris comitem, non ducem. quare ceteris in rebus tantum ei tribues, quantũ humanitas tua, amicitiaq; uestra postulat: ego ei ne quid apud te obsim, id te uehementer etiam atque etiam rogo. Quare, si quis congressus fuerit mihi cum Caesare, (etsi non dubito, quin is lenis in illum futurus sit, idq; iam declarauerit) ego tamen is ero, qui semper fui. sed, ut uideo, multo magis est nobis laborandum de Africa. quam quidem tu scribis confirmari quotidie magis ad condicionis

ſpem, quam uictoriæ. quod utinam ita eſſet: ſed longe ali ter eſſe intelligo, teq; ipſum ita exiſtimare arbitror, aliter autem ſcribere non fallendi, ſed confirmandi mei cauſſa, præſertim cum adiungatur ad Africam etiam Hiſpania. Quod me admones, ut ſcribam ad Antonium, & ad cæteros: ſi quid uidebitur tibi opus eſſe, uelim facias id, quod ſæpe feciſti. nihil enim uenit mihi in mentem, quod ſcribendum putem. Quod me audis fractiorem eſſe animo: quid putas, cum uideas acceſſiſſe ad ſuperiores ægritudines præclaras generi actiones? Tu tamen uelim ne intermittas, quo ad eius facere poteris, ſcribere ad me, etiam ſi rem, de qua ſcribas, non habebis. ſemper enim afferunt aliquid mihi literæ tuæ. Galeonis hereditatem creui. puto enim cretionem ſimplicem fuiſſe, quoniã ad me nulla miſſa eſt. Vale. VIII. id. Mart.

CICERO S. D. ATTICO. 13

A MVRENAE liberto nihil adhuc acceperam literarum. P. Siſer reddiderat eas, quibus reſcribo. De Seruij patris literis quod ſcribis, item, Quinctum in Syriam ueniſſe, quod ais eſſe qui nuncient: ne id quidem uerum eſt. Quod certiorem te uis fieri, quo quiſque in me animo ſit, aut fuerit eorum, qui huc uenerunt: neminem alieno intellexi: ſed, quantum id mea interſit, exiſtimare te poſſe certo ſcio. mihi cum omnia ſunt intolerabilia ad dolorem, tum maxime, quod in eam cauſſam ueniſſe me uideo, ut ſola utilia mihi eſſe uideantur, quæ ſemper nolui. P. Lentulum patrem Rhodi eſſe aiunt, Alexandriæ filium: Rhodoq; Alexandriam C. Caſſium profectum

esse constat. Quinctus mihi per literas satisfacit, multo asperioribus uerbis, quam cum grauißime accusabat. ait enim se ex literis tuis intelligere, tibi non placere, quod ad multos de me asperius scripsit: itaque se pænitere, quod animum tuum offenderit: sed se iure fecisse. deinde perscribit spurcißime, quas ob caussas fecerit: sed neque hoc tempore, nec antea patefecisset odium suum in me, nisi omnibus rebus me esse oppressum uideret. atque utinam uel nocturnis, quemadmodum tu scripseras, itineribus propius te accessissem. nunc nec ubi, nec quando te sim uisurus, possum suspicari. De coheredibus Fufidianis nihil fuit, quod ad me scriberes: nam & æquum postulant: &, quidquid egisses, recte esse actum putarem. De fundo Frusinati redimendo iampridem intellexisti uoluntatem meam. etsi tum meliore loco res erant nostræ, neque tam mihi desperaturi uidebamur. tamen in eadem sum uoluntate. id quemadmodum fiat, tu uidebis. Et uelim, quoad poteris, considere, ut sit, unde nobis suppeditentur sumptus necessarij. si quas habuimus facultates, eas Pompeio tum, cum id uidebamur sapienter facere, detulimus. itaque tum & a tuo uillico sumpsimus, & aliunde mutuati sumus, cũ Quinctus quereretur per literas, sibi nos nihil dediße, qui neque ab illo rogati sumus, neque ipsi eam pecuniam aspeximus, sed uelim uideas, quid sit, quod confici poßit, quidq; mihi de omnibus des consilij: & caussam nosti. Plura ne scribam, dolore impedior, si quid erit, quod ad quos scribendum meo nomine putes, uelim, ut soles, facias: quotiesq; habebis, cui des ad me literas, nolim prætermittas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

QVONIAM *iustas caussas affers, quod te hoc tempore uidere non possum: quæso, quid sit mihi faciendum. ille enim ita uidetur Alexandriam tenere, ut eum scribere etiam pudeat de illis rebus: ij autem ex Africa iam affuturi uidentur. Achæi item ex Asia redituri ad eos, aut libero aliquo loco commoraturi. quid mihi igitur putas agendum? uideo difficile esse consilium: sum enim solus, aut cum altero, cui neque ad illos reditus sit, neque ab his ipsis quidquam ad spem ostendatur. sed tamen scire uelim, quid censeas: idq; erat cum alijs, cur te, si fieri posset, cuperem uidere.* Minucium XII. *sola curasse, scripsi ad te antea. quod superest, uelim uideas, ut curetur.* Quinctus *non modo non cum magna prece ad me, sed acerbißime scripsit. filius uero mirifico odio. nihil fingi potest mali, quo non urgear. omnia tamen sunt facilliora, quam peccati dolor, qui & maximus est, & æternus. cuius peccati si socios essem habiturus ego, quos putaui, tamen esset ea consolatio tenuis: sed habet aliorum omnium ratio exitum, mea nullum. alij capti, alij interclusi non ueniunt in dubium de uoluntate, eo minus scilicet, cum se expedierint, & una esse cœperint. ij autem ipsi, qui sua uoluntate ad* Fusium *uenerunt, nihil possunt, nisi timidi, existimari. multi autem sunt, qui, quicunque sunt, modo ad illos se recipere uolent, recipientur. quo minus debes mirari, non posse me tanto dolori resistere. solius enim meum peccatum corrigi non potest, & fortasse* Lælij*: sed quid me id leuat?* Caium *quidem* Cassium *aiunt consiliũ* Alexandriam *eundi mutauisse.* Hæc ad

te scribo, non ut queas tu demere sollicitudinem, sed ut cognoscam, ecquid tu ad ea afferas, quæ me cōficiūt: ad quæ gener accedit, & cetera, quæ, fletu reprimor, ne scribam. quin etiam Aesopi filius me excruciat. prorsus nihil abest, quin sim miserrimus. Sed ad primum reuertor: quid putes faciendum, occulte ne aliquo propius ueniendum, an mare transeundum. nam hic maneri diutius non potest. De Fufidianis quare nihil potuit confici? genus enim condicionis eiusmodi fuit, in quo non solet esse controuersia; cum ea pars, quæ uidetur esse minor, licitatione expleri posset. hæc ego nō sine caussa quæro: suspicor enim, coheredes dubiam nostram caussam putare, & eo rem in integro esse. Vale. Pridie id. Mai.

CICERO S. D. ATTICO. 16

NON meo uitio fit, hoc quidem tempore, (ante enim est peccatum) ut me ista epistola nihil consoletur. nam & exigue scripta est, & suspiciones magnas habet, non esse ab illo; quas animaduertisse te existimo. De obuiam itione ita faciam, ut suades. neque enim ualde aduentus eius opinio est: neque, si qui ex Asia ueniunt, quidquam auditum esse dicunt de pace: cuius ego spe in hanc fraudem incidi. nihil uideo, quod sperandum putem, nunc præsertim, cū ea plaga in Asia sit accepta, in Illyrico, in Caßiano negotio, in ipsa Alexandria, in urbe, in Italia. ego uero, etiā si rediturus ille est, qui adhuc bellum gerere dicitur, tamen ante reditum eius negotium confectū iri puto. Quod autem scribis, quandam lætitiam bonorum esse commotam, ut sit auditum de literis: tu quidem nihil prætermittis, in quo putes aliquid solatij esse: sed ego non adducor,

quemquam bonum ullam salutem putare mihi tanti fuisse, ut eam peterem ab illo, & eo minus, quod huius consilij iam ne socium quidem habeo quemquam. qui in Asia sunt, rerum exitum exspectant. Achaici etiam Fusio spem deprecationis afferunt. horum & timor idem fuit primo, qui meus, & constitutum: mora Alexandrina causam illorum correxit, meam euertit. quamobrem idem a te nunc peto, quod superioribus literis, ut, si quid in perditis rebus dispiceres, quod mihi putares faciendum, me moneres. si recipior ab his, quod uides non fieri; tamen, quoad bellum erit, quid agam, aut ubi sim, non reperio. sin iactor, eo minus. itaque tuas litteras exspecto; easq; ut ad me sine dubitatione scribas, rogo. Quod suades, ut ad Quinctum scribam de his literis: facerem, si me quidquā istæ literæ delectarent. etsi quidam scripsit ad me his uerbis. Ego, ut in his malis, Patris sum non inuitus: essem libentius, si frater tuus ea de te loqueretur, quæ ego audire uellem. Quod ais illum ad te scribere, me sibi nullas literas remittere: semel ab ipso accepi: ad eas Cephalioni dedi; qui multos menses tempestatibus retentus est. Quinctum filium ad me acerbissime scripsisse, iam ante ad te scripsi. Extremum est, quod te orem, si putas rectum esse, & a te suscipi posse, cum Camillo communices, ut Terentiam moneatis de testamento. tempora monent, ut uideat, ut satisfaciat, quibus debeat. auditum ex Philotimo est, eam scelerate quædam facere. credibile uix est. sed certe, si quid est, quod fieri possit, prouidendum est. de omnibus rebus uelim ad me scribas, & maxime quid scribas de ea: in quo tuo consilio egeo, etiam si nihil excogitas: id enim mihi erit pro desperato. Vale. III. non. Iun.

ab illo datas ullas literas. ex quo illud intelligis, illud de literis ad V. Id. Febr. datis (quod inane esset, etiam si uerum esset) non uerum esse. L. Terentium discessisse ex Africa scimus, Paestumq; uenisse. quid is afferat, aut quo modo exierit, aut quid in Africa fiat, scire uelim: dicitur enim per Nasidium emissus esse. id quale sit, uelim, si inueneris, ad me scribas. De HS X, ut scribis, faciam. Vale. XVIII. Kal. Quint.

CICERO S. D. ATTICO. 18

DE illius ab Alessandria discessu, nihil adhuc rumoris, contraq; opinio, ualde esse impeditum: ita que nec mitto, ut constitueram, Ciceronem; & te rogo, ut me hinc expedias. quoduis enim supplicium leuius est hac permansione. hac de re & ad Antonium scripsi, & ad Balbum, & ad Oppium. siue enim bellum in Italia futurum est, siue classibus utetur; hic esse me, minime conuenit: quorum fortasse utrumque erit: alterum certe intellexi omnino ex Oppij sermone, quem tu mihi scripsisti, quae istorum uia esset: sed, ut eam flectas, te rogo. nihil omnino iam exspecto, nisi miserum. sed hoc perditius, in quo nūc sum, fieri nihil potest. quare, cum Antonio loquare, uelim, & cum istis; & rem, ut poteris, expedias; & mihi quamprimum de omnibus rebus rescribas. Vale. XII. kal. Quinct.

CICERO S. D. ATTICO. 19

CVM tuis dare possem literas, non praetermisi: etsi, quid scriberem, non habebam. tu ad nos & rarius scribis, quam solebas, & breuius: credo, quia nihil habes,

quod me putes libenter legere, aut audire posse. uerumtamen uelim, quid erit, qualecumque erit, scribas. est autem unum, quod mihi sit optandum, si quid agi de pace possit: quod nulla equidem habeo in spe: sed, quia, ut leuiter interdum significas, cogis me sperare, quod optandum uix est. Philotimus dicitur idibus Sext. nihil habeo de illo amplius. tu uelim, ad ea mihi rescribas, quae ad te antea scripsi. mihi tantum temporis satis est, dum, ut in pessimis rebus, aliquid caueam, qui nihil umquam caui. Vale. XI. kal. Sext.

CICERO S. D. ATTICO. 20

XVII. kal. Sept. uenerat die XXVIII. Seleuceа Peria C. Trebonij, is, qui se Antiochiae diceret apud Caesarem uidisse Quinctum filium cum Hirtio: eos de Quincto, quae uoluissent, impetrasse, nullo quidem, negotio. quod ego magis gauderem, si ista nobis impetrata quidquam ad spem explorati haberent. sed & alia timenda sunt, ab alijsq́; & ab hoc ipso quae dantur, ut a domino, rursus in eiusdem sunt potestate. etiam Sallustio ignouit. omnino dicitur nemini negare. quod ipsum est suspectum, notionem eius differri. M. Gallius Q. F. mancipia Sallustio reddidit. is uenit, ut legiones in Siciliam traduceret: et protinus iturum Caesarem Patras. quod si faciet; ego, quod ante mallem, aliquo propius accedam. Tuas literas ad eas, quibus a te proxime consilium petiui, uehementer exspecto. Vale. XVI. kal. Sept.

CICERO S. D. ATTICO. 21

ACCEPI VI. kal. Sept. literas a te, datas XII. kal. doloremque, quem ex Quincti scelere iam pridiem acceptū iam abieceram, lecta eius epistola grauißimū cepi. tu etsi non potuisti ullo modo facere, ut mihi illam epistolam non mitteres: tamen mallem non esse missam. Ad ea autē, quæ scribis de testamento, uidebis, quid, et quo modo. De nummis, & illa sic scripsit, ut ego ad te antea; & nos, si quid opus erit, utemur ex eo, de quo scribis. Ille ad Kal. Sept. Athenis non uidetur fore. multa enim in Asia dicuntur morari, maxime Pharnaces. legio XII, ad quam primum Sulla uenit, lapidibus egisse hominem dicitur. nullam putant se commoturam: illum arbitrantur protinus Patris in Siciliam. sed, si hoc ita est, huc ueniat necesse est. ac mallem illum. aliquo enim modo hinc euasissem. nunc metuo, ne sit exspectandum: & cum reliquis etiam loci grauitas hic miserrime perferenda. Quod me mones ut ea uideam, quæ ad tempus accommodem: facerem, si res pateretur, & si ullo modo fieri posset: sed in tantis nostris peccatis, tantisq; nostrorum iniuriis, nihil est, quod aut facere dignum nobis, aut simulare possem. Sullana confers: in quibus omnia genere ipso præclarissima fuerunt, moderatione paullo minus tēperata: hac autem eiusmodi sunt, ut obliuiscar: multoque malim quod omnibus sit melius, quorum utilitati meam iunxi. Tu ad me tamen uelim quam sæpissime scribas eoq; magis, ꝙ præterea nemo scribit: ac si omnes, tuas tamē maxime exspectarem. Quod scribis, illum per me Quin

cto fore placatiorem: scripsi ad te antea, cum statim Quincto filio omnia tribuisse, nostri nulla mentionem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

DILIGENTER *mihi fasciculum reddidit* Balbi *tabellarius. accepi enim a te literas, quibus uideris uereri, ut epistolas illas acceperim: quas quidem uellem mihi numquam redditas. auxerunt enim mihi dolorem: nec, si in aliquem incidissent, quidquam noui attulissent. quid enim tam peruulgatum, quam illius in me odium, & genus hoc literarum? quod ne* Cæsar *quidem ad istos uidetur misisse, quasi quo illius improbitate offenderetur, sed, credo, uti notiora nostra mala essent.* Nam *quod te uereri scribis, ne illi obsint, eiq; rei mederi: ne rogari quidem se passus est de illo. quod quidem mihi molestum non est: illud molestius, istas impetrationes nostras nihil ualere.* Sulla, *ut opinor, cras erit hic cum* Messala. *currunt ad illum pulsi a militibus; qui se negant usquam, nisi acceperint. ergo ille huc ueniet: quod non putabant: tarde quidem: itinera enim ita facit, ut multos dies in operam ponat.* Pharnaces *autem, quo modo agit, afferet moram. quid mihi igitur censes? iam enim corpore uix sustineo grauitatem huius cæli, qui mihi laborem affert in dolore.* An *his illuc euntibus mandem, ut me excusent, ipse accedam propius? quæso, attende; & me, quod adhuc sæpe rogatus non fecisti, consilio iuua. scio rem difficilem esse: sed, ut in malis.* Etiam *illud mea magni interest; te ut uideam. profecto aliquid profecero, si id acci-*

ðerit. De testamento, ut scribis, animaduertes. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 23

QVOD ad te scripseram, ut cum Camillo communicares, de eo Camillus mihi scripsit, te cum eo locutum. tuas literas exspectabam: nisi illud quidem mutari, si aliter est, ut oportet, non uideo posse: sed cum a nullo accepissem literas, desideraui tuas, (etsi putabam te fortiorem factum non esse) modo ualeres. scripseras enim te quodam ualetudinis genere tentari. Augustius quidam Rhodo uenerat VIII. id. Quinct. is nunciabat, Quinctum F. ad Cæsarem profectum IV. kal. Iun. Philotimum Rhodum pridie eius diei uenisse, habere ad me literas. ipsum Augustium audies. sed tardius iter faciebat. eo feci, ut celeriter eunti darem. quid sit in ijs literis, nescio: sed mihi ualde Quinctus frater gratulatur. equidem in meo tanto peccato nihil ne cogitatione quidem assequi possum, quod mihi tolerabile possit esse. Te oro, ut de hac miseria cogites, & illud, de quo ad te proxime scripsi, ut aliquid conficiatur ad inopiam propulsandam, & etiam de ipso testamento. illud quoque uellem antea: sed omnia timuimus. melius quidem in pessimis nihil fuit dissidio. aliquid fecissemus, ut uiri uel tabularum, nouarum nomine, uel nocturnarum expugnationum, uel Metellæ, uel omnium maiorum. nec res perijsset, & uideremur aliquid doloris uirilis habuisse. memini omnino tuas literas; sed & tempus illud: etsi quiduis præstitit. nunc quidem ip-

*sa uidetur denunciare. audimus enim de statu reip. o dij, generum ne nostrum potissimum, ut hoc uel tabulas nouas? placet mihi igitur, & idem tibi, nuncium remitti. petet fortasse tertiam pensionem. considera igitur tum, ne uim * abuso nascetur, an prius. ego, si ullo modo potuero, uel nocturnis itineribus experiar, ut te uideam. tu & hæc, & si quid erit, quod intersit me scire, scribas uelim. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 24

QVAE *dudum ad me, & quæ etiam ad meam Tulliam de me scripsisti, ea sentio esse uera: eo sum miserior, (etsi nihil uidebatur addi posse) quod mihi non modo irasci grauissima iniuria accepta, sed ne dolere quidem impune licet. quare istud feramus: quod cum tulerimus, tamen eadem erunt perpetienda, quæ tu, ne accidant, ut caueamus, mones. ea enim est a nobis contracta culpa, ut omni statu, omniq; populo eundem exitum habitura uideatur. sed ad meam manum rediero. etenim hæc occultius agenda. uide quæso etiam nunc de testamento, quod tum factum, cum illa quærere cœperat. non * credo, & commoti neque eum rogari, ne me quidem, sed quasi ita sit: quoniam in sermonem iam uenisti, poteris eam mouere, ut alicui committat, cuius extra periculum huius belli fortuna sit. equidem tibi potissimum uelim, si idem illa uellet: quam quidem cœlo miseram, me hoc timere. De illo altero, scio equidem uenire nunc nil posse: sed seponi, & occultari possunt, ut extra ruinam sint eam, quæ impendet. Nam quod scribis, nobis nostra,*

& tua Terentiæ fore parata: tua credo: nostra qua poterunt esse? de Terentia autem (mitto cetera, quæ sunt innumerabilia) quid ad hoc addi potest? scripseras, ut HS XII. permutaret, tantum esse reliquum de argento. misit illa CCIↃↃ mihi, & adscripsit, tantum esse reliquum. cũ hoc tam paruum de paruo detraxerit, perspicis quid in maxima re fecerit? Philotimus non modo nullus uenit, sed ne per literas quidem, aut per nuncium certiorem facit me, quid egerit. Epheso qui ueniunt, ibi se eum de suis controuersiis in ius adeuntem uidisse nunciant: quæ quidem (ita enim uerisimile est) in aduentum Cæsaris fortasse rejiciuntur. ita aut nihil puto eum habere, quod putet ad me celerius proferendum, & eo me magis esse despectum: aut, etiam si quid habet; id, nisi omnibus suis negotijs confectis, ad me referre non curet. ex quo magnum equidem capio dolorem, sed non tantum, quantum uideor debere. nihil enim mea minus interesse puto, quam quid illinc afferatur. quamobrem id te intelligere certo scio. Quod me mones de uultu, & oratione ad tempus accommodanda: etsi difficile est, tamen imperarem mihi, si mea quidquam interesse putarem. Quod scribis, literis, putare, Africanum negotium confici posse: uelim scriberes, cur ita putares. mihi quidem nihil in mentem uenit, quare id putem fieri posse: tu tamen, uelim, si quid erit, quod consolationis aliquid habeat, scribas ad me. sin, ut perspicio, nihil erit, scribas id ipsum. ego ad te, si quid audiero citius, scribam. Vale. VIII. id. Sext.

CICERO S. D. ATTICO.

FACILE *assentior tuis literis; quibus exponis pluribus uerbis, nullum te habere consilium, quo a te possim iuuari. consolatio certe nulla est, quæ leuare possit dolorem meum. nihil est enim contractum casu: nam id esset ferendum: sed omnia fecimus ijs erroribus, & miserijs & animi, & corporis, quibus proximi utinam mederi maluissent, quam obesse. quoniam neque consilij tui, neque consolationis cuiusquam spes ulla mihi ostenditur; non quæram hæc a te posthac. tantum uelim, ne pristinum hoc officiũ intermittas: scribas ad me, quidquid ueniet tibi in mentem, cũ habebis, cui des, & dum erit, ad quem des; quod longum non erit. Illum discessisse* Alexãdria, *rumor est non firmus, ortus ex* Sulpicij *literis: quas cuncti postea nuncij confirma runt. quod uerum, an falsum sit, quoniã me a nihil interest, utrum malim, nescio. Quod ad te iam pridem de testamẽto scripsit apud epistolas uelim ut poßim aduersas ego huius miserrima facultate confectus conflictor. nihil umquam simile natum puto cui si qua re consulere aliquid possum, cupio a te admoneri. uideo eandem esse difficultatem, quam in consilio dato: attamen hoc me magis sollicitat, quam omnia. In pensione secunda cæci fuimus. alium mallem. sed præterijt. te oro, ut in perditis rebus, si quid cogi, conficiq; potest, quod sit in tuto, ex argento, neq; satis multa ex suppellectile, des operã. iã enim mihi uidetur adesse extremũ, nec ulla fore cõdicio pacis, eaque, quæ sunt, etiã sine aduersario peritura. hæc etiã, si uidebitur, cum* Terẽtia *loquare oppor tune. non queo omnia scribere.* Vale. III. *non.* Quinct.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XII.

CICERO S. D. ATTICO.

V NDECIMO die postquam a te discesseram, hoc literularum exaraui, egrediens e uilla ante lucem: atque eo die cogitabam in Anagnino, postero autem in Tusculano, ibi unum diem. V. Cal. igitur ad constitutum: atque utinam continuo ad complexum meæ Tulliæ, ad osculum Atticæ possim currere. quod quidem ipsum scribe quæso ad me; ut, dum consisto in Tusculano, sciam, quid garriat: sin rusticatur, quid scribat. ei'q; interea aut scribes salutem, aut nunciabis, item'q; Piliæ: & tamen, etsi continuo congressuri sumus, scribes ad me, si quid habebis. Cum complicarem hanc epistolam, noctuabundus ad me uenit cum epistola tua tabellarius. qua lecta, de Atticæ febricula scilicet ualde dolui. reliqua, quæ exspectabam, ex tuis literis cognoui omnia. sed quod scribis, igniculum matutinum γεροντικώτερον est memoriola uacillare. ego enim IV. Cal. Axio dederam, tibi III. Quincto quo die uenissem, idest V. Cal. hoc igitur habebis, noui nihil. quid ergo opus erat epistola? quid, cum corā sumus, et garrimus quidquid in buccā? est profecto quædā λέσχη, quæ habet, etiam si nihil subest, collocutione ipsa suauitatem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

HIC rumor est, T. Murcum periisse naufragio, Asinium delatum uiuum in manus militum, L naues delatas Vticam reflatu hoc, Pompeium non comparere, nec in Balearibus omnino fuisse, ut Patietus affirmat. sed auctor nullius rei quisquam. Habes, quae, dum tu abes, locuti sunt. Ludi interea Praeneste. ibi Hirtius, & isti omnes. & quidem ludi dies octo. quae coenae? quae deliciae? res interea fortasse transacta est. o miros homines. at Balbus aedificat: τί γὰρ αὐτῷ μέλει; uerum, si quaeris, homini non recta, sed uoluptaria quaerenti non ne βεβίωται? Tu interea dormis. iam explicandum est πρόβλημα, si quid acturus es. si quaeris quid putem, ego fructū puto. sed quid multa? iam te uidebo. & quidem, ut spero, de uia recta ad me. simul enim & diem Tyrannioni constituemus, & si quid aliud. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

VNVM te puto minus blandum esse, quam me: aut, si uterque nostrum est aliquando aduersus aliquem, in nos certe numquam sumus. audi igitur me hoc ἀγοντόλως dicentem. ne uiuam mi Attice, si mihi non modo Tusculanum, ubi caeteroqui sum libenter, sed μακάρων νῆσοι tanti sunt, ut sine te sim totos dies. quare obduretur hoc triduum: ut te quoque ponam in eodem πάθει: quod ita est profecto: sed uelim scire, hodie ne statim de auctione, aut quo die uenias, ego me interea cum libellis, ac mo-

leste fero Vennonij historiam non habere: sed tamen, ne nihil de re, nomen illud, quod a Cæsare, tres habet condiciones, aut emptionem ab hasta, (perdere malo: etsi præter ipsam turpitudinem, hoc ipsum puto esse perdere) aut delegationem a mancipe, annua die, (quis erit, cui credam? aut quando iste Metonis annus ueniet?) aut Vecteni condicione, semisse. σκέψαι igitur: ac uereor, ne iste iam auctionem nullam faciat, sed, ludis factis, clypo subsidio currat, ne talis uir ἀλογηθῇ, sed μελήσει.

CICERO S. D. ATTICO. 4

O GRATAS tuas mihi, iucundasq; literas quod queris? restitutus est mihi dies festus: angebar enim, quod Tiro ἐνερευθέστερον te sibi esse uisum dixerat. addam igitur, ut censes, unum diem. Sed de Catone πρόβλημα ἀρχιμήδειον est. non assequor, ut scribam, quod tui conuiuæ non modo libenter, sed etiam æquo animo legere possint. quin etiã, si a sententijs eius dictis, si ab omni uoluntate, consilijsque, quæ de rep. habuit, recedam, ψευδῶςq; uelim grauitatem, constantiamq; eius laudare; hoc ipsum tamen ijs odiosum ἄκουσμα sit. sed uere laudari ille uir non potest, nisi hæc ornata sint; quod ille ea, quæ non sunt, & futura uiderit, &, ne fierent, contenderit, &, facta ne uideret, uitam reliquerit. horum quid est, quod Atedio probare possimus? sed cura obsecro, ut ualeas; eamque, quam ad omnes res adhibes, in primis ad conualescendum adhibe prudentiam.

CICERO S. D. ATTICO. 5

QVINCTVS pater quartum, uel potius millesimum nihil sapit, qui lætetur Luperco filio, & Statio, ut cernat duplici dedecore cumulatam domum. addo etiam Philotimum tertium. o stultitiam, nisi mea maior esset, singularem: (quod autem os in hanc rem, ἔρανον a te) fac, non ad διψῶσαν κρήνην, sed ad πειρήνην cum uenisses, ἄμπνευμα σεμνὸν ἀλφειοῦ πειρήνην, ut scribis, haurire, in tantis suis persertim angustijs? ποῖ ταῦτ' ἄρ' ἀποσκήψῃ? sed ipse uiderit. Cato me quidem delectat, sed etiam Bassum Lucilium sua. De Cœlio, tu quæres, ut scribis. ego nihil noui. noscenda est natura, non facultas modo. De Hortensio, & Virginio tu, si quid dubitabis. etsi, quod magis placeat, ego quantum adspicio, non facile inuenerís. Cum Mustella, quemadmodum scribis, cum uenerit Crispius. Ad Aulum scripsi, ut ea, quæ bene nossem de auro, Pisoni demonstrarem. tibi enim sane assentior, & istud nimium duci, & omnia nunc undique contrahenda. Te quidē nihil agere, nihil cogitare aliud, nisi quod ad me pertineat, facile perspicio, meisq́; negotijs impediri cupiditatem tuam ad me ueniendi. sed mecum esse te puto; non solum quod meam rem agis, uerum etiam quod uidere uideor, quo modo agas. neque enim ulla hora tui mihi est operis ignota. Tubulum prætorem uideo L. Metello, Q. Maximo consulibus. nunc uelim, P. Scæuola pontifex maximus, quibus consulibus tribunus pl. equidem puto Cæpione, & Pompeio: prætor enim P. Furio, Sex. Atilio. dabis igitur tribunatum, &, si poteris, Tu

bulus quo crimine. & uide quæso, L. Libio, ille, qui de Ser. Galba, Censorino, & Manilio, an Quinctio, Manio consulibus tribunus pl. fuerit: conturbor enim. in Bruti epitoma Fannianorum, scripsi, quod erat in extremo: idq; ego secutus, hunc Fannium qui scripsit historiam, generum esse scripseram Lelij. sed tu me γεωμετρικῶς refelleras: te autem nunc Brutus, & Fănius. ego tamen de bono auctore Hortensio sic acceperam, ut apud Brutum est. hunc igitur locum expedies. Ego misi Tironem Dolabellæ obuiam. is ad me idibus reuertetur. te exspectabo postridie. de Tullia mea tibi antiquißimum, esse uideo: idq; ita ut sit, te uehementer rogo. Ergo & in integro omnia: sic enim scribis. mihi etsi kalendæ uitandæ fuerunt, inceßionumq; ἀρχέτυπα fugienda, conficiendæq; tabulæ: nihil tamen tanti, ut a te abessem, fuit. cum Romæ essem, & te iam iamq; uisurum me putarem quotidie: tamen horæ, quibus expectabam, longæ uidebantur. scis me minime esse blădũ: itaque minus aliquăto dico, quă sentio.

CICERO S. D. ATTICO. 6

DE COELIO, uide, quæso, ne qua lacuna sit in auro. ego ista non noui. sed certe in collybo est detrimenti satis. huc aurum si accedit: sed quid loquor? tu uidebis. Habes Hegesiæ genus, quod Varro laudat. uenio ad Tyrannionem: Ain tu? uerum hoc fuit, sine me? at ego quoties, cum essem otiosus. sine te tamen nolui? quo modo hoc ergo lues? uno scilicet, si mihi librum miseris: quod ut facias, etiam atque etiam rogo. Etsi me non magis liber ipse delectabit, quam tua admiratio delectauit. amo enim

πάντα φιλόδημον: te'q; istam tam tenuem θεωρίαν tam ual de admiratum esse gaudeo. etsi tua quidem sunt eiusmodi omnia. scire enim uis, quo uno animus alitur. sed, quaeso, quid ex ista acuta, & graui refertur ad τέλος? sed longa oratio est, & tu occupatus in meo fortasse aliquo negotio: & pro isto asso sole, quo tu abusus es in nostro pratulo, a te nitidum solem, unctum'q; repetemus. sed ad prima redeo: librum, si me amas, mitte. tuus est enim profecto, quoniam quidem est missus ad te. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

TANTVM ne ab re tua est. otij tibi, ut etiam Oratorem legas? macte uirtute. mihi quidem gratum: & erit gratius, si non modo in libris tuis, sed etiam in aliorũ per librarios tuos Aristophanem reposueris pro Eupoli. Caesar autem mihi irridere uisus est QVAESO illud tuum, quod erat εὐφυὲς, & urbanum: ita porro te sine cura esse iussit, ut mihi quidem dubitationem omnem tolleret. Atticam doleo tam diu: sed quoniam iam sine horrore est, spero esse, ut uolumus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

QVAE desideras, omnia scripsi in codicillis, eos'q; Eroti dedi, breuiter, sed etiam plura quam quaeris; in ijs de Cicerone: cuius quidem cogitationis initium tu mihi attulisti. locutus sum cum eo liberalissime: quod ex ipso, uelim, si modo tibi erit commodum, sciscitere. sed quid differo? exposui, te ex me detulisse, ecquid uellet, ecquid require-

ret. uelle Hispaniam, requirere liberalitatem. de liberalitate, dixi, quantum Publius, quantum flamen Lentulus filio. de Hispania, duo attuli, primum idem, quod tibi, me uereri uituperationem: non satis esse, si haec arma reliquissemus? etiam contraria? deinde fore, ut angeretur, cum a fratre familiaritate, & omni gratia uinceretur. uelim magis liberalitate uti mea, quam sua libertate: sed tamen permisi. tibi enim intellexeram non nimis displicere. ego etiam atque etiam cogitabo: teq; ut idem facias, rogo. magna res: simplex est manere: illud anceps. uerum uidebimus. De Balbo, & in codicillis scripseram, & ita cogito, simul ac redierit. sin ille tardius, ego tamen triduum. Et, quod praeterij, Dolabella etiam mecum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

DE Cicerone, multis res placet. comes est idoneus. sed de prima pensione ante uideamus. adest enim dies, & ille currit. Scribe, quaeso, quid referat Celer egisse Caesarem cum candidatis, utrum ipse in foenicularium, an in campum Martium cogitet. & sane scire uelim, numquid necesse sit comitijs esse Romae. nam & Piliae satisfaciendum est, & utique Atticae. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

NAE ego essem hic libenter, atque id quotidie magis, ni esset ea caussa, quam tibi superioribus literis scripsi. nihil hac solitudine iucundius, nisi paullum interpelasset,

Amyntæ filius, ὁ ἀπεραντολογίαν δούς. cetera noli putare amabiliora fieri posse ulla litore, prospectu maris, tum his rebus omnibus. sed neque hæc digna longioribus literis: nec erat, quod scriberem, & somnus urgebat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 11

MALE *mehercule de Athamante. tuus autē dolor humanus is quidem, sed magnopere moderandus. consolationum autem multæ uiæ, sed illa rectissima. impetret ratio, quod dies impetratura est. Alexim uero curemus, imaginem Tironis; quem ægrum Romam remisi: &, si quid habet collis ἐπιδήμιον, ad mecum testamento transferamus. tota domus superior uacat, ut scis. hoc puto ualde ad rem pertinere.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

MALE *de Scio. sed omnia humana tolerabilia ducenda. ipsi enim quid sumus? aut quam diu hæc curaturi sumus? ea uideamus, quæ ad nos magis pertinent, nec tamen multo, quid agamus de senatu. Et, ut ne quid prætermittam, Cæsonius ad me literas misit, Postumiam Sulpicij domum ad se uenisse. De Pompeij Magni filia, tibi rescripsi, nihil me hoc tempore cogitare. alteram uero illam, quam tu scribis, puto nosti. nihil enim uidi fœdius. sed adsum: coram igitur. Obsignata epistola, accepi tuas. Atticæ hilaritatem libenter audio; commotiunculis συμπάσχω.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

DE dote, tanto magis perpurga. Balbi regia condicio est delegandi. quoquo modo confice. turpe est rem impeditam iacere. Insula Arpinas habere potest germanum ἀποθέωσιν: habere uideatur: ἐκγόνιμος est: igitur animus in hortis: quos tamen inspiciam, cum uenero. De Epicuro, ut uoles: etsi μεθαρμόζομαι in posterum genus hoc personarum. incredibile est, quam ea quidam requirant. ad antiquos igitur ἀνεμέσητον γάρ. nihil habeo, ad te quod perscribam: sed tamen institui quotidie mittere, ut eliciam tuas literas; non quo aliquid ex his exspectem; sed nescio quo modo tamen exspecto. quare siue habes quid, siue nihil habes, scribe tamen aliquid, teq; cura. Commouet me attica. etsi assentior Cratero. Bruti literæ, scriptæ & prudenter, & amice, multas mihi tamen lacrymas attulerunt. Me hæc solitudo minus stimulat, quam ista celebritas. te unum desidero: sed literis non difficilius utor, quam si domi essem. ardor tamen ille urget, & manet, non mehercule indulgente me, sed tamen non repugnante. Quod scribis de Appuleio, nihil puto opus esse tua contentione, nec Balbo, & Oppio; quibus quidem ille receperat; mihiq; etiam iusserat nunciari, se molestum omnino non futurum. sed cura, ut excuset morbi caussa in dies singulos. Lænas hoc receperat. prende C. Septimiũ, L. Statilium. denique nemo negabit se iuraturum, quem rogaris. quod si erit durius, ueniam, & ipse perpetuum morbum iurabo. cum enim mihi carendum sit conuiuijs, malo id lege uideri facere, quam dolore. Cocceium uelim appel

les: quod enim dixerat, non facit. ego autem uolo aliquod emere latibulum, perfugium doloris mei. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

DE me excusando apud Appuleium dederam ad te pridie literas. nihil esse negotij arbitror. quemcunque appellaris, nemo negabit. sed Septimium uide, & Lænatem, & Statilium. tribus enim opus est. sed mihi Lænas totum receperat. Quod scribis, a Iunio te appellatum; omnino Cornificius locuples est: sed tamen scire uelim, quamdo dicar spopondisse; & pro patre, an ne pro filio: neque eo minus, ut scribis, procuratores Cornificij, & Appuleium prædiatorem uidebis. Quod me ab hoc mærore recreari uis; facis, ut omnia: sed, me mihi non defuisse, tu testis es. nihil enim de mærore minuendo scriptum ab ullo est, quod ego non domi tuæ legerim. sed omnem consolationem uincit dolor. quin etiam feci, quod profecto ante me nemo, ut ipse me per literas consolarer. quem librum ad te mittam, si descripserint librarij. affirmo tibi nullam consolationē esse talem. totos dies scribo; non quo proficiam quid; sed tantisper impedior, non equidem satis, (uis enim urget) sed relaxor tamen, ad omniáq; nitor, non ad animum, sed ad uultum ipsum, si queam, reficiendum: id'q; faciens, interdum mihi peccare uideor, interdum peccaturus esse, nisi faciam. solitudo aliquid adiuuat; sed multo plus proficeret, si tu tamen interesses. quæ mihi una caussa est hinc discedēdi. nam, pro malis, recte habebat. quamquam ipsum doleo. non enim iam in me idem esse poteris: perierunt illa, quæ amabas. De Bruti ad

me

me literis scripsi ad te antea. prudenter scriptæ: sed nihil quod me adiuuarent. quod ad te scripsit, id uellem, ut ipse adesset: certe aliquid, quoniam me tam ualde amat, adiuuaret. quod si quid scies, scribas ad me uelim, maxime autē, Pansa quando. De Attica, doleo. credo tamen Cratero. Piliam angi uetabat. is mihi est pro omnibus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

APVD Appuleium, quoniam in perpetuum non placet, in dies ut excuser, uidebis. in hac solitudine careo omnium colloquio: cumq; mane me in siluam abstrusi densam, & asperam, non exeo inde ante uesperum. secundum te, nihil est mihi amicius solitudine. in hac mihi omnis sermo est cum literis. eum tamen interpellat fletus: cui repugno, quoad possum: sed adhuc pares non sumus. Bruto, ut suades, rescribam. eas literas cras habebis. cum erit cui des, dabis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

TE, TVIS negotiis relictis, nolo ad me uenire. ego enim potius accedam, si diutius impediere: etsi ne decessissem quidem e conspectu tuo, nisi me plane nihil ulla res adiuuaret. quod si esset aliquod leuamen, id esset in te uno: &, cum primum ab aliquo poterit esse, a te erit. nunc tamen ipsum sine te esse non possum: sed nec tuæ domi probatur, nec meæ poteram: nec, si propius essem uspiam, tecum tamen essem. idem enim te impediret, quo minus mecum esses; quod nunc etiam impedit. mihi ad-

huc nihil aptius fuit hac solitudine: quam uereor ne Philippus tolat. heri enim uesperi uenerat. Me scriptio, & literæ non leniunt, sed obturbant. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

MARCIANVS ad me scripsit, me excusatum esse apud Appuleium a Laterensi, Nasone, Lænate. Torquato, Strabone. his uelim meo nomine reddendas literas cures, gratum mihi eos fecisse. Quod pro Cornificio me abhinc amplius annis XXV. spopondisse dicit Flauius: & si reus locuples est, & Appuleius prædiator liberalis, tamen uelim des operam, ut inuestiges ex consponsorum tabulis, sit ne ita. mihi enim ante ædilitatem meam nihil erat cum Cornificio. potest tamen uideri. sed scire certum uelim: & appelles procuratores, si tibi uidetur: quamquã quid ad me? ueruntamen. Pansæ profectionem scribes, cum scies. Atticam saluere iube & eam cura obsecro diligenter. Piliæ salutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

DVM recordationes fugio, quæ quasi morsu quodam dolorem efficiunt, refugio a te admonendo. quod uelim mihi ignoscas, eiusmodi est. etenim habeo non nullos ex ijs, quos nunc lectito, auctores, qui dicant, fieri id oportere, quod sæpe tecum egi, & quod a te approbari uolo. de fano illo dico; de quo tantum, quantum me amas, uelim cogites. equidem neque de genere dubito; placet enim mihi Cluatij: neque de re; statutum est enim: de loco non num-

quam. uelim igitur cogites. ego, quantum his temporibus tam eruditis fieri poterit, profecto illam consecrabo omni genere monumentorum, ab omnium ingenijs scriptorum & Graecorum, & Latinorum: quae res forsitan sit refricatura uulnus meum. sed iam quasi uoto quodam & promisso me teneri puto: longum'q; illud tempus, cum non ero, magis me mouet, quam hoc exiguum, quod mihi tamen nimium longum uidetur. habeo enim nihil, tentatis rebus omnibus, in quo acquiescam. nam, dum illud tractabam, de quo antea scripsi ad te, quasi fouebam dolores meos: nunc omnia respuo; nec quidquam habeo tollerabilius, quam solitudinem: quam, quod eram ueritus, non obturbauit Philippus. nam, ut heri me salutauit, statim Romam profectus est. Epistolam, quam ad Brutum, ut tibi placuerat, scripsi, misi ad te. curabis cum tua perferendam. eius tamen misi ad te exemplum, ut, si minus placeret, ne mitteres. Domestica quod ais ordine administrari, scribes, quae sunt ea: quaedam enim exspecto. Cocceius uide ne frustretur. nam Libo quod pollicetur, ut Eros scribit, non incertum puto. de sorte mea Sulpicio confido, & Egnatio scilicet. de Appuleio, quid est, quod labores? cum sit excusatio facilis. Tibi ad me uenire, ut ostendis; uide, ne non sit facile. est enim longum iter; discedentem'q; te, quod celeriter tibi erit fortasse faciundũ, non sine magno dolore dimittam. sed omnia, ut uoles. ego enim, quidquid feceris, id cum recte, tum etiam mea caussa factum putabo. Heri, cum ex aliorum literis cognouissem de Antonij aduentu, admiratus sum, nihil esse in tuis, sed erant pridie fortasse scriptae, quam datae. neque ista quidem curo. sed tamẽ opinor propter praedes suos accurrisse

ſe. Quod ſcribis, Terentiam de obſignatoribus mei teſtamenti loqui: primum tibi perſuade, me iſtæc non curare, neque eſſe quidquam aut paruæ curæ, aut nouæ loci: ſed tamen quid ſimile? illa eos non adhibuit, quos exiſtimauit quæſituros, niſi ſciſſent quid eſſet: num id etiam mihi periculi fuit? ſed tamen faciat illa, quod ego. dabo meum teſtamentum legendum cui uoluerit: intelliget, non potuiſſe honorificentius a me fieri de Nepote, quam fecerim. nam quod non aduocaui ad obſignandum: primum mihi non uenit in mentem: deinde ea re non uenit, quia nihil attinuit. tute ſcis, (ſi modo meminiſti) me tibi tum dixiſſe, ut de tuis aliquos adduceres: quid enim opus erat multis? equidem domeſticos iuſſeram: tum tibi placuit, ut mitterem ad Silium. inde eſt natũ, ut ad Publium. ſed neceſſe neutrũ fuit. hoc tu tractabis, ut tibi uidebitur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

EST hic quidem locus amenus, & in mari ipſo qui & Antio, & Circæis adſpici poſsit: ſed ineunda nobis ratio eſt, quemadmodum in omni mutatione dominorum, qui innumerabiles fieri poſſunt in infinita poſteritate, (ſi modo hæc ſtabunt) illud, quaſi conſecratum, remanere poſſit. equidem iam nihil egeo uectigalibus, & paruo contentus eſſe poſſum. cogito interdum trans Tiberim hortos aliquos parare, & quidem ob hanc cauſſam maxime: nihil enim uideo, quod tam celebre eſſe poſsit: ſed [illegible] coram uidebimus; ita tamen, ut hac æſta- [illegible] ſolutum ſit. tu tamen cum Appella Chio [illegible] mnis. De Cocceo, & Libone quæ ſcribis,

approbo, maxime, quod de iudicatu meo responsum sit. si quid perspexeris, et tamen quid procuratores Cornificij dicant, uelim scire, ita ut in ea re te, cum tam occupatus sis, non multũ operæ uelim ponere. De Antonio quoque Balbus ad mecũ Oppio conscripsit, idq; tibi placuisse, ne perturbarer. illis egi gratias. te tamen, ut iam ante ad te scripsi, scire uolo, me neque isto nuncio esse perturbatum, nec iam ullo perturbatum iri. Pansa si hodie, ut putabas, profectus est, posthac iam incipito scribere ad me, de Bruti aduentu quid exspectes, idest, quos ad dies. id, si scies ubi iam sit, facile coniectura assequere. Quod ad Tironem de Terentia scribis, obsecro te, mi Attice, suscipe totum negotium. uides & officium agi meum quoddam, cui tu es conscius, &, ut nonnulli putant, Ciceronis rem. me quidem id multo magis mouet, quod mihi est & sanctius, & antiquius, præsertim cum hoc alterum neque sincerum, neque firmum putem fore. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

NONDVM uideris perspicere, quam me nec Antonius commouerit, nec quidquam iam eiusmodi possit commouere. De Terentia autem scripsi tibi eis literis, quas dederam pridie. Quod me hortaris, idque a ceteris desiderari scribis, ut dißimulem me tam grauiter dolere: possumne magis, quod totos dies consumo in literis? quod etsi non dissimulationis, sed potius leniendi & sanandi animi caussa facio: tamen, si mihi minus prosum, simulationi certe facio satis. Minus multa ad te scripsi, quod exspectabam tuas literas ad eas, quas ad te pridie dederam.

exſpectabam autem maxime de ſano, non nihil etiam de Terentia. Velim me facias certiorem proximis literis, Cn. Cæpio, Seruiliæ Claudij pater, uiuo ne patre ſuo naufragio perierit, an mortuo; item Rutilia uiuo ne C. Cotta, filio ſuo, mortua ſit, an mortuo. pertinet ad eum librum, quem de luctu minuendo ſcripſimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 21

LEGI *Bruti epiſtolam, eamq. tibi remiſi, ſane non prudenter reſcriptam ad ea, quæ requiſieras: ſed ipſe uiderit. quamquam illud turpiter ignorat. Catonem primũ ſententiam putat de animaduerſione dixiſſe; quam omnes ante dixerant, præter Cæſarem. & cum ipſius Cæſaris tã ſeuera fuerit, qui tum prætorio loco dixerit; conſularium putat leniores fuiſſe, Catuli, Seruilij, Lucullorum, Curionis, Torquati, Lepidi, Gellij, Volcatij, Figuli, Cottæ, L. Cæſaris, C. Piſonis, etiam M'. Acilij Glabrionis, Silani, Murenæ, deſignatorum conſulum. cur ergo in ſententiam Catonis? quia uerbis luculentioribus, & pluribus rem eandem comprehenderat. Me autem hic laudat, quod retulerim, non quod patefecerim, quod cohortatus ſim, quod denique ante, quam conſulerem, ipſe iudicauerim. quæ omnia quia Cato laudibus extulerat in cœlum, perſcribendaq; cenſuerat; iccirco in eius ſententiam eſt facta diſceßio. hic autem ſe etiam tribuere multũ mihi putat, quod ſcripſerit, Optimum conſulem. quis enim ieiunius dixit inimicus? Ad cætera uero tibi quemadmodum reſcripſit? tantum rogat de S. C. ut corrigas. hoc quidem feciſſet, etiam ſi Ranio admonitus eſſet. Sed hæc iterum ipſe uiderit.*

De hortis, quoniam probas, effice aliquid. rationes meas nosti. si uero etiam a Faberio recedit; nihil negotij est. sed etiam sine eo posse uideor contendere. uenales certe sunt Drusi. fortasse & Lamiani, & Caßiani. sed coram. De Terentiano non possum commodius scribere, quam tu scribis: officiũ sit nobis antiquißimũ. si quid nos fefellerit, illius mallo me, quam mei, pœnitere, Ouiæ C. Lollij curanda sunt HS C. negat Eros posse, sine me; credo, quod accipienda aliqua sit; & danda æstimatio. uellem tibi dixisset. si enim res est, ut mihi scribit, parata; nec in eo ipso mentitur: per te confici potuit. cognoscas, & conficias, uelim. Quod me in forum uocas; eo uocas, unde, etiam bonis meis rebus, fugiebam. quid enim mihi cum foro sine curia? in oculos incurrentibus ijs, quos æquo animo uidere non possum. Quod autem homines a me postulare scribis, ut Romæ sim, neque mihi, ut absim, concedere, aut quatenus eos mihi concedere: iam pridem scito esse, cum unum te pluris, quam omnes illos, putem. ne me quidem contemno; meoq; iudicio multo stare malo, quam omnium reliquorum. neque tamen progredior longius, quam mihi doctißimi homines concedunt: quorum scripta omnia, quæcumque sunt in eam sententiam, non legi solum, quod ipsum erat fortis ægroti, accipere medicinam, sed in mea etiam scripta transtuli, quod certe afflicti, & fracti animi non fuit. ab his me remedijs noli in istam turbam uocare, ne recidam. De Terentia, quod mihi omne onus imponis, non cognosco tuam in me indulgentiam. ista enim sunt ipsa uulnera, quæ non possum tractare sine maximo gemitu. moderare igitur, quæso, ut potes, neque enim a te plus, quam potes, postulo. potes autem.

quid ueri sit, perspicere tu unus. De Rutilia, quoniam uideris dubitare, scribes ad me, cum scies; sed quamprimum, num Clodia, D. Bruto consulari, filio suo, mortuo, uixerit. id de Marcello, aut certe de Postumia sciri potest, illud autem de M. Cotta, aut de Syro, aut de Satyro. De hortis, etiam atque etiam rogo. omnibus meis, eorumq;, quos scio mihi non defuturos, facultatibus, sed potero meis; enitendum mihi est. sunt etiam, quae uendere facile possim: sed, ut non uendam, eiq; usuram pendam, a quo emero, non plus annum, possum assequi, quod uolo, si tu me adiuuas. paratissimi sunt Drusi. cupit enim uendere. proximos puto Lamiae. sed abest. tu tamen, si quid potes, odorare. ne Silius quidem quidquam utitur, & ijs usuris facillime sustentabor. habe tuum negotium; nec, quid res mea familiaris postulet, quam ego non curo, sed quid uelim, existima. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

PVTARAM te aliquid noui; quod eiusmodi fuerat initium literarum; quamuis non curarem, quid in Hispania fieret, tamen te scripturum: sed uidelicet meis literis respondisti, ut de foro, & de curia. sed domus est, ut ais, forum. quid ipsa domo mihi opus est, carenti foro? occidimus, occidimus, Attice, iam pridem nos quidem, sed nunc fatemur, postea quam unum, quo tenebamur, amisimus. itaque solitudinem sequor. & tamen, si qua me res isto abduxerit, enitar, si quo modo potero, (potero autem) ut praeter me nemo dolorem mecum sentiat; si ullo modo poterit, ne tu quidem. Atque etiam illa caussa est non ue-

niendi. meministi, quid ex te Atedius quæsierit. quin etiam nunc molesti sunt: quid existimas, si uenero? De Terentia ita cura, ut scribis, meq́; hac ad maximas ægritudines accessione non maxima libera. Et, ut scias me ita dolere, ut non iaceam, quibus consulibus Carneades, & ea legatio Romam uenerit, scriptum est in tuo annali. hæc nunc quæro, quæ caussa fuerit. de oropo, opinor, sed certum nescio: &, si ita est, quæ controuersiæ: præterea, qui eo tempore nobilis Epicureus fuerit Athenis, qui præfuerit hortis: qui etiam Athenis πολιτικοὶ fuerint illustres. quæ etiam ex Apollodori puto posse inueniri. De Attica, molestum: sed quoniam leuiter: recte esse confido. De Megala dubium mihi non erat. unde enim tam felix Ligus pater? nam quid de me dicam? cui ut omnia contingant, quæ uolo, leuari non possum. De Drusi hortis, quanti licuisse tu scribis, id ego quoque audieram, &, ut opinor, heri ad te scripseram: sed quanti quanti, bene emitur, quod necesse est. mihi, quoquo modo tu existimas, (scio enim, ego ipse quid de me existimem) leuatio quædam est, si minus doloris, at officij debiti. Ad Sicam scripsi, quod utitur L. Cotta. si nihil conficeretur de transtiberinis, habet in Ostiensi Cotta celeberrimo loco, sed pusillum loci, ad hanc rem tamen plus etiam satis. id uelim cogites. nec tamen ista pretia hortorum pertimueris. nec mihi argento iam, nec ueste opus est, nec quibusdam amœnis locis: hoc opus est. uideo etiam, a quibus adiuuari possim. sed loquere cum Silio: nihil enim est melius. mandaui etiam Sicæ. rescripsit, constitutum se cum eo habere. scribat igitur ad me, quid egerit, & tu uidebis.

CICERO S. D. ATTICO. 23

BENE *fecit A. Silius, qui transegerit. neque enim ei deesse uolebam, & quid possem, timebam. De Ouia, confice, ut scribis. De Cicerone, tempus esse iam uidetur: sed quaero, quod illi opus erit Athenis, permutari ne possit, an ipsi ferendum sit: de totaq; re, quemadmodum, & quando placeat, uelim consideres. Publius iturus ne sit in Africam, & quando, ex Atedio scire poteris. quaeras, & ad me scribas, uelim. Et, ut ad meas ineptias redeam, uelim me certiorem facias, P. Crassus, Vinuliae filius, uiuo ne P. Crasso, consulari, patre suo, mortuus sit, ut ego meminisse uideor, an post. item quaero de Regillo, Lepidi filio, recte ne meminerim, patre uiuo mortuum. Cispiana explicabis, itemq; Pratiana. De Attica, optime: & ei salutem dices, & Piliae.*

CICERO S. D. ATTICO. 24

SCRIPSIT *ad me diligenter Sica de Silio, seq; ad te rem detulisse: quod tu idem scribis. mihi & res, & condicio placet, sed ita, ut numerato malim, quam aestimatione. uoluptarias enim possessiones nolet Silius: uectigalibus autem ut his possum esse contentus, quae habeo, sic uix minoribus. unde ergo numerato? HS DC exprimes ab Hermogene, cum praesertim necesse erit. & domi uideo esse HS DC. reliquae pecuniae uel usuram Silio pendemus, dum a Faberio, uel ab aliquo, qui Faberio debet. repraesentabimus. erit etiam aliquid alicunde. sed totam rem tu guber*

nabis. Drusianis uero hortis multo antepono: neque sunt numquam comparati, mihi crede. una me caussa mouet, in qua scio me τετυφῶσθαι: sed, ut facias, obsequere huic errori meo. Nam quod scribis ἐγγήραμα: actum iam de isto est; alia magis quæro. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 25

SICA, ut scribit, etiam si nihil confecerit cum A. Silio, tamen se scribit X. kal. esse uenturum. cuius occupationibus ignosco: eaq; mihi sunt notæ. De uoluntate tua, ut simul simus, uel studio potius, & cupiditate, non dubito. De Nicia quod scribis: si ita me haberem, ut eius humanitate frui possem, in primis uellem illum mecum habere: sed mihi solitudo & recessus prouincia est. quod quia facile ferebat Sica, eo magis illum desidero. præterea nosti Niciæ nostri imbecillitatem, molliciem, consuetudinem uictus. cur ego illi molestus uelim, cum mihi ille iucundus esse nō possit? uoluntas tamen eius mihi grata est. Vnam rem ad me scripsisti, de qua decreui nihil tibi rescribere. spero enim me a te impetrasse, ut priuares me ista molestia. Piliæ, & Atticæ salutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 26

DE SILIANO negotio, etsi mihi non est ignota condicio, tamen hodie me ex Sica arbitror omnia cogniturum. Cottæ quidem negas te nosse. sed ultra Silianam uilla est, quam puto tibi notam esse, uillula sordida, & ualde pusilla: nihil agri: ad aliam rem loci satis, nihil ad eā,

Amyntæ filius, ὁ ἀπεραντολογίαν δούς. cætera noli putare amabiliora fieri posse ulla litore, prospectu maris, tum his rebus omnibus. sed neque hæc digna longioribus literis: nec erat, quod scriberem, & somnus urgebat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 11

MALE mehercule de Athamante. tuus autē dolor humanus is quidem, sed magnopere moderandus. consolationum autem multæ uiæ, sed illa rectissima. impetret ratio, quod dies impetratura est. Alexim uero curemus, imaginem Tironis; quem ægrum Romam remisi: &, si quid habet collis ἐπιδήμιον, ad mecum testamento transferamus. tota domus superior uacat, ut scis. hoc puto ualde ad rem pertinere. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

MALE de Scio. sed omnia humana tolerabilia ducenda. ipsi enim quid sumus? aut quam diu hæc curaturi sumus? ea uideamus, quæ ad nos magis pertinent, nec tamen multo, quid agamus de senatu. Et, ut ne quid prætermittam, Cæsonius ad me literas misit, Postumiam Sulpicij domum ad se uenisse. De Pompeij Magni filia, tibi rescripsi, nihil me hoc tempore cogitare. alteram uero illam, quam tu scribis, puto nosti. nihil enim uidi fœdius. sed adsum: coram igitur. Obsignata epistola, accepi tuas. Atticæ hilaritatem libenter audio; commotiunculis συμπάσχω. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

DE dote, tanto magis perpurga. Balbi regia condicio est delegandi. quoquo modo confice. turpe est rem impeditam iacere. Insula Arpinas habere potest germanum ἀποθέωσιν: habere uideatur: ἐκγόνιμος est: igitur animus in hortis: quos tamen inspiciam, cum uenero. De Epicuro, ut uoles: etsi μεθαρμόζομαι in posterum genus hoc personarum. incredibile est, quam ea quidam requirant. ad antiquos igitur ἀνεμέσητον γάρ. nihil habeo, ad te quod perscribam: sed tamen institui quotidie mittere, ut eliciam tuas literas; non quo aliquid ex his exspectem; sed nescio quo modo tamen exspecto. quare siue habes quid, siue nihil habes, scribe tamen aliquid, teq; cura. Commouet me attica. etsi assentior Cratero. Bruti literæ, scriptæ & prudenter, & amice, multas mihi tamen lacrymas attulerunt. Me hæc solitudo minus stimulat, quam ista celebritas. te unum desidero: sed literis non difficilius utor, quam si domi essem. ardor tamen ille urget, & manet, non mehercule indulgente me, sed tamen non repugnante. Quod scribis de Appuleio, nihil puto opus esse tua contentione, nec Balbo, & Oppio; quibus quidem ille receperat, mihiq; etiam iusserat nunciari, se molestum omnino non futurum. sed cura, ut excuset morbi caussa in dies singulos. Lænas hoc receperat. prende C. Septimiũ, L. Statilium. denique nemo negabit se iuraturum, quem rogaris. quod si erit durius, ueniam, & ipse perpetuum morbum iurabo. cum enim mihi carendum sit conuiuijs, malo id lege uideri facere, quam dolore. Coccæium uelim appel

les: quod enim dixerat, non facit. ego autem uolo aliquod emere latibulum, perfugium doloris mei. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

DE me excusando apud Appuleium dederam ad te pridie literas. nihil esse negotij arbitror. quemcunque appellaris, nemo negabit. sed Septimium uide, & Lænatem, & Statilium. tribus enim opus est. sed mihi Lænas totum receperat. Quod scribis, a Iunio te appellatum; omnino Cornificius locuples est: sed tamen scire uelim, quando dicar spopondisse; & pro patre, an ne pro filio: neque eo minus, ut scribis, procuratores Cornificij, & Appuleium prædiatorem uidebis. Quod me ab hoc mærore recreari uis; facis, ut omnia: sed, me mihi non defuisse, tu testis es. nihil enim de mærore minuendo scriptum ab ullo est, quod ego non domi tuæ legerim. sed omnem consolationem uincit dolor. quin etiam feci, quod profecto ante me nemo, ut ipse me per literas consolarer. quem librum ad te mittam, si descripserint librarij. affirmo tibi nullam consolationē esse talem. totos dies scribo; non quo proficiam quid; sed tantisper impedior, non equidem satis, (uis enim urget) sed relaxor tamen, ad omniaq; nitor, non ad animum, sed ad uultum ipsum, si queam, reficiendum: id'q; faciens, interdum mihi peccare uideor, interdum peccaturus esse, nisi faciam. solitudo aliquid adiuuat; sed multo plus proficeret, si tu tamen interesses. quæ mihi una caussa est hinc discedēdi. nam, pro malis, recte habebat. quamquam ipsum doleo. non enim iam in me idem esse poteris: perierunt illa, quæ amabas. De Bruti ad

me literis scripsi ad te antea. prudenter scriptæ: sed nihil quod me adiuuarent. quod ad te scripsit, id uellem, ut ipse adesset: certe aliquid, quoniam me tam ualde amat, adiuuaret. quod si quid scies, scribas ad me uelim, maxime autẽ, Pansa quando. De Attica, doleo. credo tamen Cratero. Piliam angi uetabat. is mihi est pro omnibus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

APVD Appuleium, quoniam in perpetuum non placet, in dies ut excuser, uidebis. in hac solitudine careo omnium colloquio: cumq; mane me in siluam abstrusi densam, & asperam, non exeo inde ante uesperum. secundum te, nihil est mihi amicius solitudine. in hac mihi omnis sermo est cum literis. eum tamen interpellat fletus: cui repugno, quoad possum: sed adhuc pares non sumus. Bruto, ut suades, rescribam. eas literas cras habebis. cum erit cui des, dabis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

TE, TVIS negotijs relictis, nolo ad me uenire. ego enim potius accedam, si diutius impediere: etsi ne decessissem quidem e conspectu tuo, nisi me plane nihil ulla res adiuuaret. quod si esset aliquod leuamen, id esset in te uno: &, cum primum ab aliquo poterit esse, a te erit. nunc tamen ipsum sine te esse non possum: sed nec tuæ domi probatur, nec meæ poteram: nec, si propius essem uspiam, tecum tamen essem. idem enim te impediret, quo minus mecum esses; quod nunc etiam impedit. mihi ad-

huc nihil aptius fuit hac solitudine: quam uereor ne Philipus tolat. heri enim uesperi uenerat. Me scriptio, & literæ non leniunt, sed obturbant. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

MARCIANVS ad me scripsit, me excusatum esse apud Appuleium a Laterensi, Nasone, Lænate. Torquato, Strabone. his uelim meo nomine reddendas literas cures, gratum mihi eos fecisse. Quod pro Cornificio me abhinc amplius annis XXV. spopondisse dicit Flauius: & si reus locuples est, & Appuleius prædiator liberalis, tamen uelim des operam, ut inuestiges ex consponsorum tabulis, sit ne ita. mihi enim ante ædilitatem meam nihil erat cum Cornificio. potest tamen uideri. sed scire certum uelim: & appelles procuratores, si tibi uidetur: quamquã quid ad me? ueruntamen. Pansæ profectionem scribes; cum scies. Atticam saluere iube & eam cura obsecro diligenter. Piliæ salutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

DVM recordationes fugio, quæ quasi morsu quodam dolorem efficiunt, refugio a te admonendo. quod uelim mihi ignoscas; eiusmodi est. etenim habeo non nullos ex ijs, quos nunc lectito, auctores, qui dicant, fieri id oportere, quod sæpe tecum egi, & quod a te approbari uolo. de fano illo dico; de quo tantum, quantum me amas, uelim cogites. equidem neque de genere dubito; placet enim mihi Cluatij: neque de re; statutum est enim: de loco non num-

quam. uelim igitur cogites. ego, quantum his temporibus tam eruditis fieri poterit, profecto illam consecrabo omni genere monumentorum, ab omnium ingenijs scriptorum & Graecorum, & Latinorum: quae res forsitan sit refricatura uulnus meum. sed iam quasi uoto quodam & promisso me teneri puto: longum'q; illud tempus, cum non ero, magis me mouet, quam hoc exiguum, quod mihi tamen nimium longum uidetur. habeo enim nihil, tentatis rebus omnibus, in quo acquiescam. nam, dum illud tractabam, de quo antea scripsi ad te, quasi fouebam dolores meos: nunc omnia respuo; nec quidquam habeo tolerabilius, quam solitudinem: quam, quod eram ueritus, non obturbauit Philippus. nam, ut heri me salutauit, statim Romam profectus est. Epistolam, quam ad Brutum, ut tibi placuerat, scripsi, misi ad te. curabis cum tua perferendam. eius tamen misi ad te exemplum, ut, si minus placeret, ne mitteres. Domestica quod ais ordine administrari, scribes, quae sunt ea: quaedam enim exspecto. Coccaeius uide ne frustretur. nam Libo quod pollicetur, ut Eros scribit, non incertum puto. de sorte mea Sulpicio confido, & Egnatio scilicet. de Appuleio, quid est, quod labores? cum sit excusatio facilis. Tibi ad me uenire, ut ostendis; uide, ne non sit facile. est enim longum iter; discedentem'q; te, quod celeriter tibi erit fortasse faciundũ, non sine magno dolore dimittam. sed omnia, ut uoles. ego enim, quidquid feceris, id cum recte, tum etiam mea caussa factum putabo. Heri, cum ex aliorum literis cognouissem de Antonij aduentu, admiratus sum, nihil esse in tuis, sed erant pridie fortasse scripta, quam datae. neque ista quidem curo. sed tamẽ opinor propter praedes suos accurrisse

se. Quod scribis, Terentiam de obsignatoribus mei testamenti loqui: primum tibi persuade, me istaec non curare, neque esse quidquam aut paruae curae, aut nouae loci: sed tamen quid simile? illa eos non adhibuit, quos existimauit quaesituros, nisi scissent quid esset: num id etiam mihi periculi fuit? sed tamen faciat illa, quod ego; dabo meum testamentum legendum cui uoluerit: intelliget, non potuisse honorificentius a me fieri de Nepote, quam fecerim. nam quod non aduocaui ad obsignandum: primum mihi non uenit in mentem: deinde ea re non uenit, quia nihil attinuit. tute scis, (si modo meministi) me tibi tum dixisse, ut de tuis aliquos adduceres: quid enim opus erat multis? equidem domesticos iusseram: tum tibi placuit, ut mitterem ad Silium. inde est natū, ut ad Publium. sed necesse, neutrū fuit. hoc tu tractabis, ut tibi uidebitur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

EST hic quidem locus amenus, & in mari ipso qui & Antio, & Circaeis adspici possit: sed ineunda nobis ratio est, quemadmodum in omni mutatione dominorum, qui innumerabiles fieri possunt in infinita posteritate, (si modo haec stabunt) illud, quasi consecratum, remanere possit. equidem iam nihil egeo uectigalibus, & paruo contentus esse possum. cogito interdum trans Tiberim hortos aliquos parare, & quidem ob hanc caussam maxime: nihil enim uideo, quod tam celebre esse possit: sed quos, coram uidebimus; ita tamen, ut hac aestate fanum absolutum sit. tu tamen cum Appella Chio confice de columnis, De Cocceo, & Libone quae scribis,

approbo, maxime, quod de iudicatu meo responsum sit. si quid perspexeris, et tamen quid procuratores Cornificij dicant, uelim scire, ita ut in ea re te, cum tam occupatus sis, non multũ operæ uelim ponere. De Antonio quoque Balbus ad mecũ Oppio conscripsit, idq́; tibi placuisse, ne perturbarer. illis egi gratias. te tamen, ut iam ante ad te scripsi, scire uolo, me neque isto nuncio esse perturbatum, nec iam ullo perturbatum iri. Pansa si hodie, ut putabas, profectus est, posthac iam incipito scribere ad me, de Bruti aduentu quid exspectes, idest, quos ad dies. id, si scies ubi iam sit, facile coniectura assequere. Quod ad Tironem de Terentia scribis, obsecro te, mi Attice, suscipe totum negotium. uides & officium agi meum quoddam, cui tu es conscius, &, ut nonnulli putant, Ciceronis rem. me quidem id multo magis mouet, quod mihi est & sanctius, & antiquius, præsertim cum hoc alterum neque sincerum, neque firmum putem fore. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

NONDVM uideris perspicere, quam me nec Antonius commouerit, nec quidquam iam eiusmodi poßit commouere. De Terentia autem scripsi ad te ijs literis, quas dederam pridie. Quod me hortaris, idq́; a ceteris desiderari scribis, ut dißimulem me tam grauiter dolere: possumne magis, quod totos dies consumo in literis? quod etsi non dissimulationis, sed potius leniendi, & sanandi animi caussa facio: tamen, si mihi minus proficio, simulationi certe facio satis. Minus multa ad te scripsi, quod exspectabam tuas literas ad eas, quas ad te pridie dederam.

exſpectabam autem maxime de fano, non nihil etiam de Terentia. Velim me facias certiorem proximis literis, Cn. Cæpio, Seruiliæ Claudij pater, uiuo ne patre ſuo naufragio perierit, an mortuo; item Rutilia uiuo ne C. Cotta, filio ſuo, mortua ſit, an mortuo. pertinet ad eum librum, quem de luctu minuendo ſcripſimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 21

LEGI Bruti epiſtolam, eamq. tibi remiſi, ſane non prudenter reſcriptam ad ea, quæ requiſieras: ſed ipſe uiderit. quamquam illud turpiter ignorat. Catonem primũ ſententiam putat de animaduerſione dixiſſe; quam omnes ante dixerant, præter Cæſarem. & cum ipſius Cæſaris tã ſeuera fuerit, qui tum prætorio loco dixerit; conſularium putat leniores fuiſſe, Catuli, Seruilij, Lucullorum, Curionis, Torquati, Lepidi, Gellij, Volcatij, Figuli, Cottæ, L. Cæſaris, C. Piſonis, etiam M'. Acilij Glabrionis, Silani, Murenæ, deſignatorum conſulum. cur ergo in ſententiam Catonis? quia uerbis luculentioribus, & pluribus rem eandem comprehenderat. Me autem hic laudat, quod retulerim, non quod patefecerim, quod cohortatus ſim, quod denique ante, quam conſulerem, ipſe iudicauerim. quæ omnia quia Cato laudibus extulerat in cœlum, perſcribendaq; cenſuerat; iccirco in eius ſententiam eſt facta diſceßio. hic autem ſe etiam tribuere multũ mihi putat, quod ſcripſerit, Optimum conſulem. quis enim ieiunius dixit inimicus? Ad cætera uero tibi quemadmodum reſcripſit? tantum rogat de S. C. ut corrigas. hoc quidem feciſſet, etiam ſi Ranio admonitus eſſet. Sed hæc iterum ipſe uiderit.

De hortis, quoniam probas, effice aliquid. rationes meas nosti. si uero etiam a Faberio recedit; nihil negotij est. sed etiam sine eo posse uideor contendere. uenales certe sunt Drusi. fortasse & Lamiani, & Caßiani. sed coram. De Terentiano non possum commodius scribere, quam tu scribis. officiũ sit nobis antiquißimũ. si quid nos fefellerit, illius mallo me, quam mei, pænitere, Ouiæ C. Lollij curanda sunt HS C. negat Eros posse, sine me; credo, quod accipienda aliqua sit; & danda æstimatio. uellem tibi dixisset. si enim res est, ut mihi scribit, parata; nec in eo ipso mentitur: per te confici potuit. cognoscas, & conficias, uelim. Quod me in forum uocas; eo uocas, unde, etiam bonis meis rebus, fugiebam. quid enim mihi cum foro sine curia? in oculos incurrentibus ijs, quos æquo animo uidere non possum. Quod autem homines a me postulare scribis, ut Romæ sim, neque mihi, ut absim, concedere, aut quatenus eos mihi concedere: iam pridem scito esse, cum unum te pluris, quam omnes illos, putem. ne me quidem contemno; meoq; iudicio multo stare malo, quam omnium reliquorum. neque tamen progredior longius, quam mihi doctissimi homines concedunt: quorum scripta omnia, quæcumque sunt in eam sententiam, non legi solum, quod ipsum erat fortis ægroti, accipere medicinam, sed in mea etiam scripta transtuli, quod certe afflicti, & fracti animi non fuit. ab his me remedijs noli in istam turbam uocare, ne recidam. De Terentia, quod mihi omne onus imponis, non cognosco tuam in me indulgentiam. ista enim sunt ipsa uulnera, quæ non possum tractare sine maximo gemitu. moderare igitur, quæso, ut potes, neque enim a te plus, quam potes, postulo. potes autem,

quid ueri sit, perspicere tu unus. De Rutilia, quoniam uideris dubitare, scribes ad me, cum scies; sed quamprimum, num Clodia, D. Bruto consulari, filio suo, mortuo, uixerit. id de Marcello, aut certe de Postumia sciri potest, illud autem de M. Cotta, aut de Syro, aut de Satyro. De hortis, etiam atque etiam rogo. omnibus meis, eorumq;, quos scio mihi non defuturos, facultatibus, sed potero meis; enitendum mihi est. sunt etiam, quæ uendere facile possim: sed, ut non uendam, eiq; usuram pendam, a quo emero, non plus annum, possum aßequi, quod uolo, si tu me adiuuas. paratissimi sunt Drusi. cupit enim uendere. proximos puto Lamiæ. sed abest. tu tamen, si quid potes, odorare. ne Silius quidem quidquam utitur, & ijs usuris facillime sustentabor. habe tuum negotium; nec, quid res mea familiaris postulet, quam ego non curo, sed quid uelim, existima. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

PVTARAM te aliquid noui; quod eiusmodi fuerat initium literarum; quamuis non curarem, quid in Hispania fieret, tamen te scripturum: sed uidelicet meis literis respondisti, ut de foro, & de curia. sed domus est, ut ais, forum. quid ipsa domo mihi opus est, carenti foro? occidimus, occidimus, Attice, iam pridem nos quidem, sed nunc fatemur, postea quam unum, quo tenebamur, amisimus. itaque solitudinem sequor. & tamen, si qua me res isto abduxerit, enitar, si quo modo potero, (potero autem) ut præter me nemo dolorem mecum sentiat; si ullo modo poterit, ne tu quidem. Atque etiam illa caussa est non ue-

niendi. meministi, quid ex te Atedius quæsierit. quin etiam nunc molesti sunt: quid existimas, si uenero? De Terentia ita cura, ut scribis, meq; hac ad maximas ægritudines accessione non maxima libera. Et, ut scias me ita dolere, ut non iaceam, quibus consulibus Carneades, & ea legatio Romam uenerit, scriptum est in tuo annali. hæc nunc quæro, quæ caussa fuerit. de oropo, opinor, sed certum nescio: &, si ita est, quæ controuersiæ: præterea, qui eo tempore nobilis Epicureus fuerit Athenis, qui præfuerit hortis: qui etiam Athenis πολιτικοὶ fuerint illustres. quæ etiam ex Apollodori puto posse inueniri. De Attica, molestum: sed quoniam leuiter: recte esse confido. De Megala dubium mihi non erat. unde enim tam felix Ligus pater? nam quid de me dicam? cui ut omnia contingant, quæ uolo, leuari non possum. De Drusi hortis, quanti licuisse tu scribis, id ego quoque audieram, &, ut opinor, heri ad te scripseram: sed quanti quanti, bene emitur, quod necesse est. mihi, quoquo modo tu existimas, (scio enim, ego ipse quid de me existimem) leuatio quædam est, si minus doloris, at officij debiti. Ad Sicam scripsi, quod utitur L. Cotta. si nihil conficeretur de transtiberinis, habet in Ostiensi Cotta celeberrimo loco, sed pusillum loci, ad hanc rem tamen plus etiam satis. id uelim cogites. nec tamen ista pretia hortorum pertimueris. nec mihi argento iam, nec ueste opus est, nec quibusdam amœnis locis: hoc opus est. uideo etiam, a quibus adiuuari possim. sed loquere cum Silio: nihil enim est melius. mandaui etiam Sicæ. rescripsit, constitutum se cum eo habere. scribat igitur ad me, quid egerit, & tu uidebis.

CICERO S. D. ATTICO. 23

BENE *fecit A. Silius, qui transegerit. neque enim ei deesse uolebam, &, quid possem, timebam.* De Ouia, *confice, ut scribis.* De Cicerone, *tempus esse iam uidetur: sed quæro, quod illi opus erit Athenis, permutari ne possit, an ipsi ferendum sit: de totaq; re, quemadmodum, & quando placeat, uelim consideres.* Publius *iturus ne sit in* Africam, *& quando, ex* Atedio *scire poteris. quæras, & ad me scribas, uelim.* Et, *ut ad meas ineptias redeam, uelim me certiorem facias,* P. Crassus, Vinuliæ *filius, ui uo ne* P. Crasso, *consulari, patre suo, mortuus sit, ut ego meminisse uideor, an post. item quæro de* Regillo, Lepidi *filio, recte ne meminerim, patre uiuo mortuum.* Cispiana *explicabis, itemq;* Pratiana. De Attica, *optime: & ei salutem dices, &* Piliæ.

CICERO S. D. ATTICO. 24

SCRIPSIT *ad me diligenter* Sica *de* Silio, *seq; ad te rem detulisse: quod tu idem scribis. mihi & res, & conditio placet, sed ita, ut numerato malim, quam æstimatione. uoluptarias enim possessiones nolet* Silius: *uectigalibus autem ut his possum esse contentus, quæ habeo, sic uix minoribus. unde ergo numerato?* HS DC *exprimes ab* Hermogene, *cum præsertim necesse erit. & domi uideo esse* HS DC. *reliquæ pecuniæ uel usuram* Silio *pendemus, dum a* Faberio, *uel ab aliquo, qui* Faberio *debet. repræsentabimus. erit etiam aliquid alicunde. sed totam rem tu guber*

nabis. Drusianis uero hortis multo antepono: neque sunt numquam comparati, mihi crede. una me caussa mouet, in qua scio me τετυφῶσθαι: sed, ut facias, obsequere huic errori meo. Nam quod scribis ἐγγήραμα: actum iam de isto est; alia magis quaero. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 25

SICA, ut scribit, etiam si nihil confecerit cum A. Silio, tamen se scribit X. kal. esse uenturum. cuius occupationibus ignosco: eaq; mihi sunt nota. De uoluntate tua, ut simul simus, uel studio potius, & cupiditate, non dubito. De Nicia quod scribis: si ita me haberem, ut eius humanitate frui possem, in primis uellem illum mecum habere: sed mihi solitudo & recessus prouincia est. quod quia facile ferebat Sica, eo magis illum desidero. praeterea nosti Niciae nostri imbecillitatem, molliciem, consuetudinem uictus. cur ego illi molestus uelim, cum mihi ille iucundus esse nō possit? uoluntas tamen eius mihi grata est. Vnam rem ad me scripsisti, de qua decreui nihil tibi rescribere. spero enim me a te impetrasse, ut priuares me ista molestia. Piliae, & Atticae salutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 26

DE SILIANO negotio, etsi mihi non est ignota condicio, tamen hodie me ex Sica arbitror omnia cogniturum. Cottae quidem negas te nosse. sed ultra Silianam uilla est, quam puto tibi notam esse, uillula sordida, & ualde pusilla: nihil agri: ad aliam rem loci satis, nihil ad eā,

quam quæro. ſequor celebritatem. ſed, ſi perficitur de hortis Silij, hoc eſt, ſi perficis; (eſt enim totum poſitum in te) nihil eſt ſcilicet, quod de Cotta cogitemus. De Cicerone, ut ſcribis, ita faciam: ipſi permittam de tempore: nummorum quantum opus erit, ut permutetur, tu uidebis. Ex Atedio, quod ſcribis, ſi quid inueneris, ſcribes. Et ego ex tuis animaduerto literis, & profecto tu ex meis, nihil habere nos, quod ſcribamus. eadem quotidie: quæ iam, iamq́; ipſa contrita ſunt: tamen facere non poſſum, quin quotidie ad te mittam, ut tuas accipiam. De Bruto tamen, ſi quid habebis. ſcire enim iam puto, ubi Panſam exſpectet. ſi, ut conſuetudo eſt, in prima prouincia; circiter kalendas affuturus uidetur. uellem, tardius. ualde enim urbem fugio multas ob cauſſas. itaque id ipſum dubito, an excuſationem aliquam ad illum parem: quod quidem uideo facile eſſe. ſed habemus ſatis temporis ad cogitandum. Piliæ, Atticæ ſalutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 27

DE SILIO nihilo plura cognoui ex præſente Sica, quam ex literis tuis. ſcripſeras enim diligenter. ſi igitur tu illum conueneris, ſcribes ad me, ſi quid uidebitur. De quo putas ad me miſſum eſſe; ſit miſſum, nec ne, neſcio; dictum quidem mihi certe nihil eſt. tu igitur, ut cœpiſti: &, ſi quid ita conficies, (quod equidem non arbitror fieri poſſe) ut illi probetur; Ciceronem, ſi tibi placebit, adhibebis. tius aliquid intereſt, uideri illius cauſſa uoluiſſe: mea quidem nihil, niſi id, quod tu ſcis, quod ego æſtimo. Quod me ad meam conſuetudinem reuocas, fuit meum

quidem iam pridem remp. regere, quod faciebam: sed interea erat, ubi acquiescerem. nunc plane nec ego uictum, nec uitam illam collere possum: nec in ea re, quid alijs uideatur, mihi puto curandum. mea mihi conscientia pluris est, quam omnium sermo. Quod me ipse per literas consolatus sum; non pœnitet me, quantum profecerim. mærorem minui. dolorem nec potui, nec, si possem, uellem. De Triario, bene interpretaris uoluntatem meam. tu uero nihil, nisi ut illi uolent. amo illum mortuum: tutor sum liberis: totam domum diligo. De Castricino negotio, si Castricius pro mancipijs pecuniam accipere uolet, eamq; ei solui, ut nunc soluitur; certe nihil est commodius. sin autem ita actum est, ut ipsa mancipia abduceret; non mihi uidetur esse æquum. rogas enim me, ut tibi scribam, quid mihi uideatur: nolo enim negotij Quinctum fratrem quidquam habere: quod uideor mihi intellexisse, tibi uideri idem. Publius, si æquinoctium exspectat, ut scribis Atedium dicere, nauigaturus uidetur. mihi autem dixerat, per Siciliam. utrum, & quando, uelim scire. Et uelim aliquando, cum erit tuum commodum, Lentulum puerum uisas, eiq; de mancipijs. quæ tibi uidebitur, attribuas. Piliæ, Atticæ salutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 28

SILIVS, ut scribis, hodie. cras igitur, uel potius cum poteris, scribes, si quid erit, cum uideris. Nec ego Brutum uito, nec tamen ab eo leuationem ullam exspecto: sed erant caussæ, cur hoc tempore istic esse nollem: quæ si manebunt, quærenda erit excusatio ad Brutum: &, ut

nunc est, mansuræ uidentur. De hortis, quæso explica. caput illud est, quod scis. sequitur, ut etiam mihi ipsi quiddam opus sit. nec enim esse in turba possum, nec a uobis abesse. huic meo consilio nihil reperio isto loco aptius. & de hac re quid tui consilij sit, mihi persuasum est, & eo magis, quod idem intellexi tibi uideri, me ab Oppio, & Balbo ualde diligi. cum ijs communices, quantopere, & quare uelim hortos; sed ita posses, si expediatur illud Faberianum. sin igitur auctores futuri, qua etiam iactura faciunda sit representabo: (quod possum) adducito; tum enim illud desperandum denique intelliges, & quid inclinent ad hoc meum consilium ad iuuandum. si quid erit, magnum est adiumentum: sin minus, quacunque ratione contendamus. uetus illud ἐγγήραμα, quẽadmodum scripsisti, uel ἐντάφιον putato. de illo Ostiensi nihil est cogitandum, si hoc non assequimur. a Lamia non puto posse. Damasippi experiendum est. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 29

QVAERO, quid ad te scribam: sed nihil est: eadem quotidie. Quod Lentulum inuisis, ualde gratum. pueros attribue ei, quot, & quos uidebitur. De Silij uoluntate uendendi, & de eo, quanti; tu uereri uideris, primum ne noluit, deinde ne tanti. Sica aliter: sed tibi assentior. quare, ut ei placuit, scripsi ad Egnatium. Quod Silius te cum Clodio loqui uult: potes id mea uoluntate facere: commodius'q; id est, quam, quod ille a me petit, me ipsum scribere ad Clodium. De mancipijs Castricianis, commodissimum esse credo, transigere Egnatium: quod

ſcribis te ita futurum putare. Cum Ouia, quæſo, quidem ut conficiatur. Quoniam, ut ſcribis, nox erat, in hodierna epiſtola plura exſpecto. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 30

SILIVM mutaſſe ſententiam, Sica mirabatur. equidem magis miror, quod, cum in filium cauſſam conferret, quæ mihi non iniuſta uidetur; (habet enim qualem uult (ais te putare, ſi addiderimus aliud, a quo refugiat, cum ab ipſo id fuerit deſtinatum, uenditurum. Quæris a me, quod ſummum pertium conſtituam; & quantum ante ire iſtos hortos. Druſi: acceſſi numquam: Coponianam uillam, & ueterem, & non magnam, noui; ſiluam nobilem, fructum autem neutrius: quod tamen puto nos ſcire oportere. ſed mihi, utrius iſtorum, tempore magis meo, quam ratione, æſtimanda ſunt. poſſim autem aſſequi, nec ne, tu uelim cogites. ſi enim Faberianum uenderem, explicare uel repræſentatione non dubitarem, de Silianis, ſi modo adduceretur, ut uenderet: ſi uenales non haberet, tranſirem ad Druſum, uel tanti, quanti Egnatius illum uelle tibi dixit. magno etiam adiumento nobis Hermogenes poteſt eſſe in repræſentando. at concede mihi, quæſo, ut eo animo ſim, quo is debeat eſſe, qui emere cupiat: & tamen ſeruio ita cupiditati, & dolori meo, ut a te regi uelim. Egnatius mihi ſcripſit. is ſi quid tecum locutus erit, (commodiſſime enim per eum agi poteſt) ad me ſcribes: & id agendum puto. nam cum Silio non uideo confici poſſe. Piliæ, & Atticæ ſalutem. Hæc ad te mea manu. uide, quæſo, quid agendum ſit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 31

PVBLILIA ad me scripsit, matrem suam cum Publilio loqui, eam ad me cum illo uenturam, & se una, si ego paterer. orat multis, & supplicibus uerbis, ut liceat, & ut sibi rescribam. res quam molesta sit, uides. rescripsi, me etiam grauius eße affectum, quam tum, cum illi dixissem, me solum esse uelle; quare nolle me hoc tempore eam ad me uenire. putabam, si nihil rescripsissem, illa cum matre uenturam: nunc non puto. apparebat enim illas literas non illius eße. illud autem, quod fore uideo, ipsum uolo uitare, ne illæ ad me ueniant. & una est uitatio: & ego nollem: sed neceße est. te hoc nunc rogo, ut explores, ad quam diem hic ita posim eße, ut ne opprimar. ages, ut scribis, temperate. Ciceroni uelim hoc proponas, (ita tamen, si tibi non iniquum uidebitur) ut sumptus huius peregrinationis (quibus, si Romæ esset, domum'q; conduceret, quod facere cogitabat, facile contentus futurus erat) accommodet ad mercedes Argileti & Auentini. & cum ei proposueris: ipse uelim reliqua moderere, quemadmodum ex his mercedibus suppeditemus ei quod opus sit. præstabo, nec Bibulum, nec Acidinum, nec Messalam, quos Athenis futuros audio, maiores sumptus facturos, quam quod ex eis mercedibus recipietur. itaque uelim uideas, primum, conductores qui sint, & quanti; deinde, ut sit, qui ad diem soluat; & quid uiatici, quid instrumenti satis sit. iumento certe Athenis nihil opus sit, quibus autem in uia utatur, domi sunt plura, quam opus erat: quod etiam tu ani maduertis. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 32

EGO, *ut heri ad te scripsi, si & Siluis is fuerit, quem tu putas, nec Drusus facilem se præbuerit, Damasippum uelim aggrediare. is, opinor, ita partes fecit in ripa nescio quotenorum iugerum, ut certa pretia constitueret; quæ mihi nota non sunt. scribes ad me igitur, quidquid egeris. Vehementer me sollicitat Atticæ nostræ ualetudo; ut uerear etiam, ne qua culpa sit. sed & pædagogi probitas, & medici assiduitas, & tota domus in omni genere diligens me rursus id suspicari uetat. cura igitur. plura enim non possum. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 33

EGO *hic uel sine Sica (Tironi enim melius est) facilli me possem esse, ut in malis: sed, cũ scribas uidendũ mihi esse, ne opprimar; ex quo intelligã, te certũ illius profectionis diem non habere; putaui esse cõmodius, me istuc uenire. quod idem uideo tibi placere. cras igitur in Sicæ suburbano: inde, quemadmodum suades, puto me in Ficulensi fore. quibus de rebus ad me scripsisti, quoniam ipse uenio, coram uidebimus tuam quidem & in agendis nostris rebus, & in consilijs ineundis, mihiq; dandis, in ipsis literis, quas mittis, beneuolentiam, diligentiam, prudentiam mirifice diligo.*

CICERO S. D. ATTICO. 34

TV *tamen, si quid cum Silio, uel illo ipso die, quo ad*

Sicam uenturus ero; certiorem me uelim facias, & maxime cuius loci detractionem fieri uelit. quod enim scribis, extremi; uide, ne is ipse locus sit, cuius caussa de tota re, ut scis, est, a nobis cogitatum. Hirtij epistolam tibi misi, & recentem, & beneuole scriptam. Ante, quam proxime discessi, numquam mihi uenit in mentem, quo plus insumptum in monumentum esset, quam nescio quid, quod lege conceditur tantundem populo dandum esse: quod non magnopere moueret, nisi nescio quomodo, ἀλόγως fortasse, nollem illud ullo nomine, nisi fani, appellari. quod si uolumus; uereor, ne assequi non possimus, nisi mutato loco. hoc quale sit, quaeso considera. nam etsi minus urgeor, meq; ipse propemodum collegi: tamen indigeo tui consilij. itaque te uehementer etiam atque etiam rogo, magis quam a me uis, aut pateris te rogari, ut hanc cogitationem toto pectore amplectare. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 35

FANUM fieri uolo; neque hoc mihi erui potest: se pulcri similitudinem effugere, non tam propter pœnam legis studeo, quam ut maxime assequar ἀποθέωσιν: quod poteram, si in ipsa uilla facerem: sed, ut saepe locuti sumus, commutationes dominorum reformido. in agro ubicumq; fecero, mihi uideor assequi posse, ut posteritas habeat religionem. hae meae tibi ineptiae (fatebor enim) ferēdae sunt. non habeo, ne me quidem ipsum, quicum tam audacter communicem, quam te: si tibi res, si locus, si institutum placet, lege, quaeso, legem, mihiq; eam mitte. si quid in mentem uenient, quo modo eum effugere

poßimus; utemur. Ad Brutum si quid scribes, nisi alienum putabis, obiurgato eum, quod in Cumano esse noluerit propter eam caussam, quam tibi dixi; cogitanti enim mihi, nihil tam uidetur potuisse facere rusticæ. Et, si tibi placebit sic agere de fano, ut cœpimus; uelim cohortere & exacuas Cluatium. nam etiam si alio loco placebit; illius nobis opera, consilio'q; utendum puto. Tu ad uillam fortasse cras. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 36

A TE heri duas epistolas accepi, alteram pridie datam Hilario, alteram eodem die tabellario: accepi'q; ab Aegypta literas eodem die, Piliam, & Atticam plane belle se habere. tuæ literæ mihi redditæ sunt tertiodecimo die. Quod mihi Bruti literas, gratum. ad me quo'q; misit. eam ipsam ad te epistolam misi, & ad eam exemplum mearum literarum. De fano, si nihil mihi hortorum inueneris; qui quidem tibi inueniendi sunt, si me tanti facis, quanti certe facis; ualde probo rationem tuam de Tusculano. quamuis prudens ad cogitandum sis, sicut es: tamẽ, nisi magnæ curæ tibi esset, ut ego cõsequerer id, quod magnopere uellem, numquam ea res tibi tam belle in mentem uenire potuisset. sed nescio quo pacto celebritatem requiro: ita'q; hortos mihi cõficias, necesse est. maxima est in Scapulæ celebritas, propinquitas præterea ubi sis, ne totum diem in uilla. quare, antequam discedis, Othonẽ si Romæ est, conuenias peruelim. si nihil erit, etsi tu meam stultitiã cõsuesti ferre, eo tamẽ progrediar, ut mihi stomachere. Drusus enim certe uendere uult. si ergo aliud erit,

non mea erit culpa, nisi emero? qua in re ne labar, quæso prouide. prouidendi autem una ratio est, si quid de Scapulanis possumus. Et uelim me certiorem facias, quam diu in suburbano sis futurus. Apud Terentiam gratia opus est nobis, tuáq; auctoritate. sed facies, ut uidebitur. scio enim, si quid mea intersit, tibi maiori curæ solere esse, quã mihi. Hirtius ad me scripsit, Sex. Pompeium Corduba exisse, & fugisse in Hispaniam citeriorem, Cnæum fugisse nescio quo: neque enim curo: nihil præterea. noui literas Narbone dedit XIV. Cal. Mai. Tu mihi de Caninij naufragio, quasi dubia re, misisti. scribas igitur, si quid erit certius. Quod me á mæstitia auocas, multum proficies, si locum sano dederis. multa mihi εἰς ἀποθέωσιν in mentem ueniunt: sed loco ualde opus est. quare etiã Othonem uide. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 37

NON dubito, quin occupatissimus fueris, qui ad me nihil literarum. sed homo nequam, qui tuum commodum non exspectarit, cum ob eam unam caussam missus esset. nunc quidem, nisi quid te tenuit, suspicor esse in suburbano. at ego hic, scribendo dies totos, nihil equidem leuor, sed tamen aberro. Asinius Pollio ad me scripsit de impuro nostro cognato. quod Balbus minor nuper satis plane, Dolabella obscure, hic apertissime. ferrem grauiter, si noua ægrimoniæ locus esset. sed tamen quid impurius? o hominem cauendum: quamquam mihi quidem. sed tenendus dolor est. Tu, quoniam necesse nihil est, sic scribes aliquid, si uacabis. Quod putas oportere prouideri iam animi me i

firmitatem, grauiusq; quosdam scribis de me loqui, quam aut te scribere, aut Brutum: si, qui me fractum animo, & debilitatum putant, sciant, quid literarum, & cuius generis conficiam; credo, si modo homines sint, existimēt me, siue ita leuatus sim, ut animum uacuum ad res difficiles scribendas afferam, reprehendendum non esse; siue hanc aberrationem a dolore delegerim, quæ maxime liberalissima, doctoq; homine dignissima, laudari etiam oportere. sed, cum ego faciam omnia, quæ facere possim ad me adiuuandum; tu effice id, quod uideo te non minus, quam me, laborare. hoc mihi debere uideor, neque leuari posse, nisi soluero, aut uidero me posse soluere, id est locum, qualem uolo, inuenero. Heredes Scapulæ si istos hortos, ut scribis tibi Othonem dixisse, partibus quattuor factis, liceri cogitant: nihil est scilicet emptori loci. sin uenibunt: quid fieri possit, uidebimus. nam ille locus publicatus, qui est Treboniј, & Cusiniј, erat ad me allatus. sed scis aream esse. nullo pacto probo. Clodiæ sane placent; sed non puto esse uenales. De Drusi hortis, quamuis ab ijs abhorreas, ut scribis; tamen eo confugiam, nisi quid inueneris. ædificatio me non mouet: nihil enim aliud ædificabo, nisi id, quod etiam si illos non habuero. κύριος mihi sic placuit, ut cetera Antisthenis, hominis acuti magis, quam eruditi. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 38

TABELLARIVS cum ad me sine literis tuis uenisset, existimaui, tibi eam caussam non scribendi fuisse, quod pridie scripsisses ea ipsa, ad quæ rescripsi hac epistola

exspectaram tamen aliquid de literis Asinij Pollionis. *sed nimium ex meo otio tuum specto. quamquam tibi remitto, nisi quid necesse erit, necesse ne habeas scribere, nisi eris ualde otiosus.* De tabellarijs *facerem, quod suades, si essent ullæ necessariæ literæ, ut erant olim, cum, breuioribus diebus, tamen quotidie respondebant tempori tabellarij. & erat aliquid,* Silius, Drusus, *alia quædam. nunc, nisi* Otho *extitisset, quid scriberemus, non erat. id ipsum dilatum est: tamen alleuor, cum loquor tecum absens, multo etiam magis, cum tuas literas lego. sed quoniam & abes; (sic enim arbitror) & scribendi necessitas nulla sit, conquiescent literæ, nisi quid noui extiterit.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 39

QVALIS *futura sit Cæsaris uituperatio contra laudationem meam, perspexi ex eo libro, quem* Hirtius *ad me misit, in quo colligit uitia* Catonis, *sed cum maximis laudibus meis. itaque misi librum ad* Muscam, *ut tuis librarijs daret. uolo enim eum diuulgari: quod quo facilius fiat, imperabis tuis.* συμβουλευτικὸν *sæpe conor: nihil reperio: & quidem mecum habeo &* Ἀριστοτέλους, & Θεοπόμπου πρὸς Ἀλέξανδρον: *sed quid simile? illi, quæ et ipsis honesta essent, scribebant, & grata* Alexandro. *ecquid tu eiusmodi reperis? mihi quidem nihil in mentē uenit.* Quod *scribis te uereri, ne & gratia, & auctoritas nostra hoc meo mœrore minuatur: ego, quid homines aut reprehendat, aut postulent, nescio; ne doleam? qui potest? ne iaceam? quis umquam minus? dum tua me domus leua-*

bat, quis a me exclusus? quis uenit, qui offenderetur? Asturam sum a te profectus. legere isti læti, qui me reprehendunt, tam multa non possunt, quam ego scripsi. quam bene, nihil ad rem. sed genus scribendi id fuit, quod nemo abiecto animo facere posset. triginta dies in hortis fui. quis aut congressum meum, aut facilitatem sermonis desiderauit? nunc ipsum, ea lego, ea scribo, ut ijs, qui mecũ sunt, difficilius otium ferant, quam ego laborem. si quis requirit, cur Romæ non sim: quia discessus est: cur non sim in his meis prædiolis, quæ sunt huius temporis: quia frequentiam illam non facile ferrem. ibi sum igitur, ubi is, qui optimas Baias habebat, quotannis hoc tempus consumere solebat. cum Romam uenero, nec uultu, nec oratione reprehendar. hilaritatem illam, qua hanc tristitiam temporum condiebamus, in perpetuum amisi. constantia, & firmitas nec animi, nec orationis requiretur. De hortis Scapulanis hoc uidetur effici posse, aliud tua gratia, aliud nostra, ut præconi subijciantur. id nisi fit, excludemur. sin ad tabulam uenimus, uincemus facultates Othonis nostra cupiditate. Nam quod ad me de Lentulo scribis, non est in eo. Faberiana modo res certa sit; tuq; enitare, quod facis: quod uolumus, consequemur. Quod quæris, quã diu hic: paucos dies: sed certum non habeo: simul ac constituero, ad te scribã: & tu ad me, quam diu in suburbano sis futurus. quo die ego ad te hæc misi, de Pilia, & Attica mihi quoque eadem, quæ scribis, & scribuntur, & nunciantur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 40

NIHIL erat, quod scriberem: scire tamen uolebam

ubi esses; si abes, aut absuturus es, quando rediturus esses. facias igitur me certiorem. Et quod tu scire uolebas, ego quando ex hoc loco: postridie iduum Lanuuij constitui manere, inde postridie in Tusculano, aut Romæ. utrum sim facturus, eo ipso die scies. Scis, quam sit φιλαίτιον συμφορά, *minime in te quidem: sed tamen auide sum affectus de fano: quod nisi, non dico effectum erit: sed fieri uidero; audebo hoc dicere, & tu, ut soles, accipies; incursabit in te dolor meus, non iure ille quidem: sed tamen feres hoc ipsum quod scribo, ut omnia mea fers, ac tulisti. omnes tuas consolationes unam hanc in rem uelim conferas. si quæris, quid optem: primum Scapulæ, deinde Clodiæ, postea, si Silius nolet, Drusus aget iniuste, Cusinij, & Trebonij. puto Terentium esse dominum, Rebilum fuisse certo scio. sin autem tibi Tusculanum placet, ut significasti quibusdam literis: tibi assentiar. hoc quidem utique perficies, si me leuari uis; quem iam etiam grauius accusas, quam patitur tua consuetudo: sed facis summo amore, & uictus fortasse uitio meo: sed tamen, si me leuari uis, hæc est summa leuatio, uel, si uerum scire uis, una. Hirtij epistolam si legeris, quæ mihi quasi* πρόπλασμα *uidetur eius uituperationis, quam Cæsar scripsit de Catone; facias me, quid tibi uisum sit, si tibi erit commodum, certiorem. Redeo ad fanum. nisi hac æstate absolutum erit, quam uides integram restare: scelere me liberatum non putabo. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 41

NVLLVM *a te desideraui diem literarum. uidebã*

enim quæ ſcribas: & tamen ſuſpicor, uel potius intellige bam, nihil fuiſſe, quod ſcriberes. ad VI. id. uero & abeſſe te putabam, & plane uidebam, nihil te habere. ego tamen ad te fere quotidie mittam. malo enim fruſtra, quam te non habere, cui des; ſi quid forte ſit, quod putes me ſcire oportere. itaque accepi VI. id. literas tuas inanes. quid enim habebas, quod ſcriberes? mihi tamen illud, quidquid erat, non moleſtum fuit, nihil aliud ſcire me, noui te nihil habere. ſcripſiſti tamen neſcio quid de Clodia. ubi ergo ea eſt, aut quando uentura? placet mihi res ſic, ut ſecundum Othonem nihil magis. ſed neque hanc uendituram puto: delectatur enim, & copioſa eſt: & illud alterum quam ſit, difficile, te non fugit. ſed obſecro enitamur, ut aliquid ad id, quod cupio, excogitemus. Ego me hinc poſtridie exiturum puto, ſed aut in Tuſculanum, aut domum, inde fortaſſe Arpinum. cum certum ſciero, ſcribam ad te. Venerat mihi in mentem monere te, ut id ipſum, quod facis, faceres: putabam enim commodius te idem iſtud domi agere poſſe, interpellatione ſublata. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 42

EGO poſtridie iduum, ut ſcripſi ad te ante, Lanuuij manere conſtitui, inde aut Romæ, aut in Tuſculano. ſcies ante utrumque. Quod ſcies recte illam rem fore leuamento; bene facis; cum id eſſet, mihi crede, perinde, ut exiſtimare tu non poſſes: res indicat, quantopere id cupiam, cum tibi audeam confiteri, quem id non ita ualde probare arbitrer. ſed ferendus tibi in hoc meus error: ferendus? immo uero etiam adiuuandus. De Othone, diffido, for-

tusse quia cupio; sed tamen maior etiam res est, quam facultates nostrae, praesertim aduersario & cupido, & locuplete, & herede. Proximum est, ut uelim Clodiae. si ista minus confici possunt, effice quiduis. ego me maiore religione, quam quisquam fuit ullius uoti, obstrictum puto. uidebis etiam Trebonianos: etsi absunt domini: sed, ut ad te heri scripsi, considerabis etiam de Tusculano: ne aestas effluat: quod certe non est committendum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 43

ET Hirtium aliquid ad te συμπαθῶς de me scripsisse, facile patior; (fecit enim humane) & te eius epistolam ad me non misisse, multo facilius: tu enim etiam humanius. Illum librum, quem ad me misit de Catone, propterea uolo diuulgari ab tuis, ut ex istorum uituperatione sit illius maior laudatio. Quod per Mustellam agis; habes hominem ualde idoneum, meiq; sane studiosum iam inde a Pontiano. perfice igitur aliquid: quid autem aliud, nisi ut aditus sit emptori? quod per quemuis heredem potest effici. sed Mustellam id perfecturum, si rogaris, puto. Mihi uero & locum, quem opto, ad id, quod uolumus, dederis, & praeterea ἐγγήραμα. Nam illa Silij, & Drusi non satis οἰκοδεσποτικὰ mihi uidentur. quid enim sedere totos dies in uilla ista? igitur malim primum Othonis, deinde Clodiae. si nihil fiet, aut Druso ludus est suggerendus, aut utendum Tusculano. Quod domi te inclusisti, ratione fecisti: sed quaeso confice, & te uacuum redde nobis. Ego hinc, ut scripsi antea, postridie idus Lanuuium, deinde postridie in Tusculano. contudi enim animum, & fortasse uici, si modo per-

mansero. scies igitur fortasse cras, summum perendie. Sed quid est quæso? Philotimus nec Cartini Pompeium teneri, (qua de re literarum ad Clodium Patauinum missarum exemplum mihi Oppius, et Balbus miserant: sed id factũ arbitrari) bellumq; narrat reliquum satis magnum. solet omnino esse Fuluiaster: sed tamen, si quid habes. uolo etiam scire de naufragio Caniniano, quid sit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 44

EGO *hic duo magna* συντάγματα *absolui. nullo enim alio modo a miseria quasi aberrare possum. tu mihi, etiam si nihil erit, quod scribas, quod fore ita uideo; tamen id ipsum scribas uelim, te nihil habuisse, quod scriberes, dum modo ne his uerbis.* De Attica, *optime.* Ἀκηδία *tua me mouet: etsi scribis nihil esse.* In Tusculano *eo commodius ero, quod & crebrius tuas literas accipiam, & te ipsum nonnumquam uidebo. nam ceteroqui* ἀνεκτότερα *erant* Asturæ*: nec, quæ refricant, hic me magis angunt. etsi tamen, ubicumque sum, illa sunt mecum.* De Cæsare *uicino scripseram ad te, quia cognoram ex tuis literis. eum* σύνναον Quirini *malo, quam* Salutis. Tu *uero peruulga* Hirtium. *id enim ipsum putaram, quod scribis; ut, cum ingenium amici nostri probaretur,* ὑπόθεσις *uituperandi* Catonis *irrideretur.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 45

VINCAM, *opinor, animum, &* Lanuuio *pergam*

in Tusculanum. aut enim mihi in perpetuum fundo illo carendum est: (nam dolor idem manebit, tantum medio-crius) aut nescio quid intersit, utrum illuc nunc ueniam, an ad decem annos. neque enim ista maior admonitio, quam quibus assidue, conficior & dies, & noctes. quid ergo, inquies, nihil literæ? in hac quidem re, uereor, ne etiam contra. nam essem fortasse durior, exculto enim animo nihil agreste, nihil inhumanum est. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 46

TV igitur, ut scripsisti, nec id incommodo tuo. uel binæ enim poterunt literæ. occurram etiam, si necesse erit. ergo id quidem, ut poteris. De Mustela, ut scribis. etsi magnum opus est. eo magis delabor ad Clodiam. quã-quam in utroque Faberianum nomen explorandum est. de quo, nihil nocuerit, si aliquid cum Balbo eris locutus, & quidem, ut res est, emere nos uelle, nec posse sine isto nomine, nec audere incerto. sed quando Clodia Romæ futura est, & quia tanti rem æstimas; eo prorsus specto; non quin illud malim; sed & magna res est, & difficile certamen cum cupido, cum locuplete, cum herede. etsi de cupiditate nemini concedam: ceteris rebus infir-miores sumus. sed hæc coram. Hirtij librum, ut facis, diuulga. De Philotimo, idem & ego arbitrabar. Domum tuam pluris uideo futuram uicino Cæsare. Tabellariũ meum hodie exspectamus. nos de Pilia, & Attica certiores faciet. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 47

DOMI te libenter esse, facile credo: sed uelim scire, quid tibi restet, aut iam ne confeceris. ego te in Tusculano exspecto, eoque magis, quod Tironi statim te uenturũ scripsisti, & addidisti, te putare opus esse. sentiebam omnino, quantum mihi præsens prodesses; sed multo magis post discessum tuum sentio. quamobrem, ut ante ad te scripsi, aut ego ad te totus, aut tu ad me, quot licebit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 48

HERI non multo post, quam tu a me discessisti, puto, quidam urbani, ut uidebantur, ad me mandata, & literas attulerunt a C. Mario C. F. eum multis uerbis agere mecum per cognationem, quæ mihi secum esset, per eum Marium, quem scripsissem, per eloquentiam L. Crassi, aui sui, ut se defenderem: caussamq. suam mihi perscripsit. rescripsi, patrono illi nihil opus esse, quoniam Cæsaris, propinqui eius, omnis potestas esset, uiri optimi, & hominis liberalissimi: me tamen ei fauturum. O tempora: fore, cum dubitet Curtius consulatum petere? Sed hæc hactenus. De Tirone mihi curæ est: sed iam sciam, quid agat. heri enim misi, qui uideret: cui etiam ad te literas dedi. Epistolam ad Cæsarem tibi misi. Horti quam in diem proscripti sint, uelim ad me scribas.

CICERO S. D. ATTICO. 49

VT *me leuarat tuus aduentus, sic discessus afflixit. quare, cum poteris, id est cum Sexti auctioni operam dederis, reuises nos. uel unus dies mihi erit utilis; quid dicam, gratus? ipse Romam uenirem, ut una essemus, si satis consiliũ quadam de re haberem.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 50

TIRONEM *habeo citius, quam uerebar. uenit etiam Nicias: & Valerium hodie audiebam esse uenturũ. quam uis multi sint, magis tamen ero solus, quam si unus esses. sed exspecto te a Peducao utique. tu autem significas aliquid, etiam ante uerum id quidem, ut poteris. De Virgilio, ut scribis. hoc tamen uelim scire, quando auctio Epistolam ad Caesarem mitti, uideo tibi placere. quid quaeris? mihi quoque idem maxime placuit, & eo magis, quod nihil est in ea, nisi optimi ciuis, sed ita optimi ut tempora, quibus parere omnes πολιτικοὶ praecipiunt. sed scis nobis esse uisum, ut isti ante legerent. tu igitur id curabis. sed, nisi plane ijs intelliges placere, mittenda non est. id autem utrum illi sentiant, an uero simulent, tu intelliges. sed mihi simulatio pro repudiatione fuerit, τοῦτο δὲ μυλώσῃ. De Caerellia quid tibi placeret, Tiro mihi narrauit: debere, non esse dignitatis meae: perscriptionem tibi placere: hoc metuere, alterum in metu non ponere. sed & haec, & multa alia coram. sustinenda tamen, si tibi uidebitur, solutio est nominis Caerelliani, dum & de Metone, & de Faberio sciam.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 51

L. TVLLIVM *Montanum nosti, qui cum* Cicerone *profectus est. ab eius sororis uiro literas accepi*, *Montanum* Planco *debere, quod praes pro* Flaminio *sit*, HS XX; *de ea re nescio quid te a* Montano *rogatum. sane uelim, siue* Plancus *est rogandus, siue qua re potes illum iuuare, iuues. pertinet ad nostrum officium. si res tibi forte notior est, quam mihi; aut si* Plancum *rogandum putas, scribas ad me uelim; ut, quid rei sit, & quid rogandum, sciam.* De *epistola ad* Caesarem *quid egeris, exspecto.* De Silio, *non ita sane laboro. tu mihi aut* Scapulanos, *aut* Clodianos *efficias, necesse est. sed nescio quid uideris dubitare de* Clodia; *utrum, quando ueniat, an, sint ne uenales?* Sed *quid est, quod audio,* Spintherem *fecisse diuortium?* De *lingua latina securi es animi, dices, qui talia conscribis.* ἀπόγραφα *sunt; minore labore fiunt: uerba tantum affero, quibus abundo.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 52

EGO, *etsi nihil habeo, quod ad te scribam, scribo tamen, quia tecum loqui uideor.* Hic *nobiscum sunt* Nicias *&* Valerius. *hodie tuas literas exspectabamus matutinas. erunt fortasse alterae pomeridianae, nisi te* Epiroticae *literae impedient: quas ego non interpello.* Misi *ad te epistolas ad* Martianum, *& ad* Montanum. *eas in eundem fasciculum uelim addas, nisi forte iam dedisti.* Vale.

M. TVLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XIII.

CICERO S. D. ATTICO.

A D CICERONEM ita scripsisti, ut neque seuerius, neque temperatius scribi potuerit, nec magis quam quemadmodum ego maxime uellem. prudentissime etiam ad Tullios. quare aut ista proficient, aut aliud agamus. De pecunia uero, uideo a te omnem diligentiam adhiberi, uel potius iam adhibitã: &, si efficis, a te hortos habebo. nec uero ullum genus possessionis est, quod malim, maxime scilicet ob eam caussam, quæ suscepta est; cuius festinationem mihi tollis, quoniam de æstate polliceris, uel potius recipis: deinde etiam ad καταβίωσιν, mæstitiamq; minuendam nihil mihi reperiri potest aptius. cuius rei cupiditas impellit me interdũ, ut te hortari uelim. sed me ipse reuoco. non enim dubito, quin, quod me ualde uelle putes, in eo tu me ipsum cupiditate uincas. itaque istuc iam profecto habeo. Exspecto, quid istis placeat de epistola ad Cæsarem. Nicias te, ut debet, amat, uehementerq; tua sui memoria delectatur. Ego uero Peducæum nostrum uehementer diligo. nam & quanti patrem feci, totum in hunc: ipsum per se æque amo, atque illum amaui; te uero plurimum,

qui

qui hoc ab utroque nostrum fieri uelis. Si hortos inspexeris, etsi de epistola certiorem me feceris, dederis, mihi quod ad te scribam: sin minus, scribam tamen aliquid: numquam enim deerit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2.

GRATIOR mihi celeritas tua, quam ipsa res: quid enim indignius? sed iam ad ista obduruimus, et humanitatem omnem exuimus. Tuas literas hodie exspectabam, nihil equidem ut ex ijs noui: quid enim? uerumtamen. Oppio, & Balbo epistolas deferri iubebis: & tamen Pisonem sicubi de auro. Faberius si uenerit, uidebis, ut tantum attribuatur, si modo attribuetur; quantum debetur. accipies ab Erote. Ariarathes, Ariobarzanis filius, Romam uenit. uult, opinor, regnum aliquod emere a Cæsare. nam, quo modo nunc est, pedem ubi ponat in suo, non habet. omnino eum Sextius noster parochijs publicis occupauit: quod quidem facile patior. uerumtamen, quod mihi, summo beneficio meo, magna cum fratribus illius necessitudo est, inuito eum per literas, ut apud me diuersetur. ad eam rem cum mitterem Alexãdrum, has ei dedi literas. Cras igitur auctio Peducæi: cum poteris ergo: & si impediet fortasse Faberius; sed tamen, cum licebit. Dionysius noster grauiter queritur, & tamen iure, a discipulis abesse tam diu. multis uerbis scripsit ad me; credo item ad te. mihi quidem uidetur etiam diutius absuturus: ac nollem: ualde enim hominem desidero. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

A TE literas expectabam, nondum scilicet: nam has mane rescribebam. Ego uero ista omnia sic probo, ut nihil aliud me moueat, nisi quod tu uideris dubitare. illud enim non accipio in bonam partem, quod ad me refers. quid? ipse negotium meum gererem, nisi consilio tuo? sed tamen intelligo, magis te id facere diligentia, qua semper uteris, quam quod dubites de nominibus istis. etenim Coelium non probas: plura non uis. utrunq; laudo: his igitur utendum est. praes aliquando factus esset, in his quidem tabulis. a me igitur omnia, quod dies longiores: teneamus modo, quod uolumus. puto fore istam etiam a praecone diem, certe ab heredibus. De Crispo, & Mustela uidebis: & uelim scire, quae sit pars duorum. De Bruti aduentu eram factus certior. attulerat enim ab eo Aegypta libertus literas. misi ad te epistolam, quia commode scripta erat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

HABEO munus a te elaboratum decem legatorum. & quidem puto. nam filius anno post quaestor fuit, quam consul Mummius. sed quoniã saepius de nominibus quaeris quid placeat: ego quoque tibi saepius respondeo, placere. Si quid poteris cum Pisone, conficies: Aulus enim uidetur in officio futurus. uelim ante possis: si minus, utique simul cum Brutus ueniet in Tusculanum. magni interest mea, una nos esse. scies autem, qui dies is futurus

ſit, ſi puero negotium dederis, ut quærat. Spurium Mummium putaram in decem legatis fuiſſe: & uidelicet: etenim εὔλογον, fratri fuiſſe. fuit enim ad Corinthum.

CICERO S. D. ATTICO. 5

MISI tibi Torquatum. colloquere tu quidem cum Silio. ut ſcribis, & urge. illam diem negabat eſſe menſe Maio, iſtam non negabat. ſed tu, ut omnia, iſtuc quoque ages diligenter. De Criſpo, & Muſtela ſcilicet, cum quid egeris. Quoniam ad Bruti aduentum fore te nobiſcum polliceris, ſatis eſt, præſertim cum hi tibi dies in magno noſtro negotio conſumantur.

CICERO S. D. ATTICO. 6

DE aquæ ductu probe feciſti. columnarium, uide ne nullum debeamus. quamquam mihi uideor audiſſe a Camillo, commutatam eſſe legem. Piſoni, quid eſt, quod honeſtius reſpondere poſſimus, quam ſolitudinem Catonis? nec coheredibus ſolum Herennianis, ſed etiam, ut ſcis (tu enim mecum egiſti) de puero Lucullo: quam pecuniam tutor (nam hoc quoque ad rem pertinet) in Achaia ſumpſerat. ſed agit liberaliter, quoniam negat ſe quidquam facturum contra noſtram uoluntatem. coram igitur, ut ſcribis, conſtituemus, quemadmodum rem explicemus. Quod reliquos coheredes conueniſti, plane bene. Quod epiſtolam meam ad Brutum poſcis, non habeo eius exemplum, ſed tamen ſaluum eſt, & ait Tiro te habere oportere, &, ut recordor, una cum illius obiurgatoria tibi meam

quoque, quam ad eũ rescripseram, misi. Iudiciali molestia ut caream, uidebis. Tuditanum istum, proauum Hortensij, plane non noram; & filium, qui tum non potuerat esse legatus, fuisse putaram. Mummium fuisse ad Corinthum, pro certo habeo. saepe enim hic Spurius, qui nuper est * epistolas mihi pronunciabat uersiculis faceti ad familiares missas a Corintho. sed non dubito, quin fratri fuerit legatus, non in decem. atque hoc etiam accepi, non solitos maiores nostros legare in decẽ, qui essent imperatorum necessarij, ut nos, ignari pulcherrimorum institutorum, aut negligentes potius, M. Lucullum, & L. Murænam, & ceteros ad L. Lucullum mißimus. illudq; εὐλογώτατον, illum fratri in primis eius legatis fuisse. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

OPERAM tuam multam, qui & hæc cures, & mea expedias, & sis in tuis multo minus diligens, quam in meis. Sextius apud me fuit, et Theopompus pridie: uenisse a Cæsare narrabat literas: hoc scribere, sibi certum esse Romæ manere; caussamq; eã adscribere, quæ erat in epistola nostra, ne se absente leges suæ negligerentur, sicut esse neglecta sumptuaria. est εὔλογον: idq; eram suspicatus. sed istis mos gerendus est; nisi placet hanc ipsam sententiam nos persequi. & Lentulum cum Metella fecisse diuortium. hæc omnia tu melius. rescribes igitur quidquid uoles, dum modo quid. iam enim nõ reperio, quid te rescripturum putem, nisi forte de Mustela, aut si Silium uideris. Brutus heri uenit in Tusculanum post horam decimã. hodie igitur me uidebit: ac uellem, cum tu adesses. misi

equidem ei nunciari, te, quoad potuisses, exspectasse eius aduentum, uenturumq; si audisses, meque, ut facio, continuo te certiorem esse facturum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

PLANE *nihil erat, quod ad te scriberem. modo enim discesseras, et paullo post triplices remiseras. uelim cures fasciculum ad* Vestorium *deferendum: & alicui des negotium, qui quaerat,* Q. Faberij *fundus num quis in* Pompeiano, Nolano *uenalis sit.* Epitomen Bruti Caelianorum *uelim mihi mittas, &* a Philoxeno Παναιτίου περὶ προνοίας. *Te idibus uidebo cum tuis.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

COMMODVM *discesseras heri, cum* Trebatius *uenit, paullo post* Curtius, *hic salutandi caussa, sed mansit inuitatus.* Trebatium *nobiscum habemus. hodie mane* Dolabella. *multus sermo ad multum diem. nihil possum dicere* ἐκτενέστερον, *nihil* φιλοστοργότερον. *uentum est tamen ad* Quintum. *multa* ἄφατα, ἀδιήγητα, *sed unum eiusmodi; quod, nisi exercitus sciret, non modo* Tironi *dictare, sed ne ipse quidem auderem scribere. sed hactenus.* δ᾽καὶ ἕως *ad me uenit, cum haberem* Dolabellam, Torquatus; *humanissimeq;* Dolabella, *quibus uerbis secum egissem, exposuit, commodum enim egeram diligentissime. quae diligentia grata est uisa* Torquato. *A te exspecto, si quid de* Bruto. *quamquam* Nicias *confectum putabat, sed diuortium non probari. quo etiam magis laboro idem, quod tu, si quid*

est enim offensionis, hæc res mederi potest. mihi Arpinum eundum est. nam & opus est constitui a nobis illa prædiola: & uereor, ne excundi potestas non sit, cum Cæsar uenerit: de cuius aduentu eam opinionem Dolabella habet, quā tu coniecturam faciebas ex literis Messallæ. cum illuc uenero, intellexeroq; quid negotij sit; tum, ad quos dies rediturus sim, scribam ad te. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

MINIME miror, te & grauiter ferre de Marcello, & plura uereri periculi genera. quis enim hoc timeret, quod neque acciderat antea, nec uidebatur natura ferre, ut accidere posset? omnia igitur metuenda. sed illud παρὰ τὴν ἱστορίαν tu, præsertim me reliquum consularem? quid tibi Seruius, quid uidetur? quamquam hoc nullam ad partem ualet scilicet, mihi præsertim, qui non minus bene actum cum illis putem. quid enim sumus? aut quid esse possumus? domi ne, an foris? quod nisi hoc mihi uenisset in mentem, scribere ista nescio quæ; quo uerterem me, non haberem. ad Dolabellam, ut scribis, ita puto faciendum, κοινότερα quedam, & πολιτικώτερα. faciendū certe aliquid est. ualde enim desiderat. Brutus si quid, curabis ut sciam. cui quidem quamprimum agendum puto, præsertim si statuit. sermunculum enim omnem aut restinxerit, aut sedarit. sunt enim, qui loquantur etiam mecum. Sed hæc ipse optime, præsertim si etiam tecum loquetur. Mihi est in animo proficisci XI. kal. hic enim nihil habeo quod agam, ne hercule illic quidem nec usquam, sed tamen illic. Hodie Spintherem exspecto, mi-

ſit enim Brutus ad me: per literas purgat Cæſarem de interitu Marcelli: in quem, ne ſi inſidijs quidem ille interfectus eſſet, caderet ulla ſuſpicio. nunc uero, cum de Magio conſtet, non ne furor eius omnem cauſſam ſuſtinet? plane, quid ſit, non intelligo. explanabis igitur. quamquam nihil habeo, quod dubitem, niſi, ipſi Magio quæ fuerit cauſſa amentiæ: pro quo quidem etiam ſponſor factus eſt. nimirum id fuit. ſoluendo enim non erat. credo enim petiiſſe a Marcello aliquid, & illum, ut erat conſtantius reſpondiſſe. οὐ γὰρ ὄνειδος. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 11

CREDEBAM eſſe facile: totum eſt aliud, poſtea quam ſum a te diiunctior. ſed fuit faciendum, ut & conſtituerem mercedulas prædiorum, & ne magnum onus obſeruantiæ Bruto noſtro imponerem. poſthac enim poterimus commodius colere inter nos in Tuſculano: hoc autem tempore, cum ille me quotidie uidere uellet, ego ad illum ire non poſſem, priuabatur omni delectatione Tuſculani. tu igitur, ſi Seruilia uenerit, ſi Brutus quid egerit, etiam, ſi conſtituerit quando obuiam, quidquid denique erit, quod ſcire me oporteat, ſcribes. Piſonem, ſi poteris, conuenias. uides, quam maturum ſit. ſed tamen, quod commodo tuo fiat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

VALDE me momorderunt epiſtolæ tuæ de Attica noſtra: eædē tamen ſanauerunt. quod enim te ipſe cōſolaba

re eisdem literis, id mihi erat satis firmum ad leniendã ægri tudinem. Ligarianam præclare uendidisti. post hac quid quid scripsero, tibi præconium deferam. Quod ad me de Varrone scribis; scis, me antea orationes, aut aliquid id genus solitum scribere, ut Varronem nusquam possem intexere. postea autem quam hæc cœpi φιλολογώτερα, iam Varro mihi denunciauerat magnam sane, & grauem προσφώνησιν. biennium præterijt, cum ille καλλιππίδης assiduo cursu cubitum nullum processerit. ego autem me parabam ad id, quod ille mihi misisset, ut αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώιον, si modo potuissem. nam hoc etiam Hesiodus adscribit, αἴκε δύνηαι. nunc illam περὶ τελῶν σύνταξιν, sane mihi probatam, Bruto, ut tibi placuit, despondimus. idq; eum non nolle mihi scripsisti. ergo illam ἀκαδημικήν, in qua homines, nobiles illi quidem, sed nullo modo philologi, nimis acute loquuntur, ad Varronem transferamus. etenim sunt Ἀντιόχεια, quæ iste ualde probat. Catulo, & Lucullo alibi reponemus, ita tamen, si tu hoc probas: deq; eo mihi rescribas, uelim. De Brinniana auctione accepi a Vestorio literas. ait, sine ulla controuersia rem ad me esse collatã (Romæ uidelicet, aut in Tusculano me fore putauerunt) ad VIII. kal. Quinct. dices igitur uel amico tuo, uel Othoni coheredi meo, uel Labeoni nostro, paullum proferãt auctionem; me circiter nonas in Tusculano fere. cum Pisone Erotem habes. De Scapulanis hortis toto pectore cogitemus. dies adest.

CICERO S. D. ATTICO. 13

COMMOTVS tuis literis, quod ad me de Varro-

ne scripseras, totam Academiam ab hominibus nobilissimis abstuli, transtuliq; ad nostrum sodalem, & ex duobus libris contuli in quatuor. grandiores sunt omnino, quam erant illi; sed tamen multa detracta. tu autem mihi peruelim scribas, qui intellexeris illum uelle. illud utique scire cupio, quem intellexeris ab eo ζηλοτυπεῖσθαι, nisi fortè Brutum. id hercle restabat. sed tamen scire peruelim. libri quidem ita exierunt; (nisi forte me communis φιλαυτία decipit) ut in tali genere ne apud Græcos quidem simile quidquam. tu illam iacturam feres æquo animo, quod illa, quæ habes de Academicis, frustra descripta sunt. multo tamen hæc erunt splendidiora, breuiora, meliora. nunc autem ἀπορῶ, quo me uertam. uolo Dolabellæ ualde desideranti. non reperio, quid: & simul αἰδέομαι Τρῶας: neque, si aliquid, potero μέμψιν effugere. aut cessandum igitur, aut aliquid excogitandum. sed quid hæc leuia curamus? Attica mea, obsecro te, qui agit? quæ me ualde angit. sed crebro regusto tuas literas, in his acquiesco: tamen exspecto nouas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

BRINNII libertus, coheres noster, scripsit ad me, uelle, si mihi placet, coheredes, & Sabinum Albium ad me uenire. id ego plane nolo. hereditas tanti non est. & tamen obire auctionis diem facile poterunt, (est enim III. idus) si me in Tusculano postridie nonas mane conuenerint. quod si laxius uolent proferre diem, poterunt uel biduum, uel triduum, uel, ut uidebitur. nihil enim interest. quare, nisi iam profecti sunt, retinebis homines. De Bru-

to, si quid erit, de Cæsare, si quid scies præterea, scribes. Illud etiam atque etiã consideres uelim placeat ne tibi mitti ad Varronem, quod scripsimus; etsi etiam ad te aliquid pertinet. nam scito, te ei dialogo adiunctum esse tertium. opinor igitur consideremus. etsi nomina iam facta sunt: sed uel induci, uel mutari possunt. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

QVID agit, obsecro te, Attica nostra? nam triduo abs te nullas acceperam, nec mirum: nemo enim uenerat: nec fortasse caussa fuerat. itaque ipse, quid scriberem, non habebam. quo autem die has Valerio dabam, exspectabam aliquem meorum: qui si uenisset, & a te quid attulisset, uidebam non defuturum, quid scriberem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

NOS, cum flumina, & solitudinem sequeremur, quo facilius sustentare nos possemus, pedem e uilla adhuc egressi non sumus: ita magnos, & assiduos imbres habebamus. Illam Academicen σύνταξιν totam ad Varronem traduximus: modo fuit Catuli, Luculli, Hortensii: deinde, quia παρὰ τὸ πρέπον uidebatur, quod erat hominibus non ignota, non illa quidem ἀπαιδευσία, sed in ijs rebus ἀτριψία; simul ac ueni ad uillam, eosdem illos sermones ad Catonem, Brutumq; transtuli. ecce tuæ literæ de Varrone. nemini uisa est aptior Ἀντιόχεια ratio. sed tamen uelim scribas ad me, primum placeat ne tibi aliquid ad il-

lum; deinde, si placebit, hoc ne potißimum. Quid Seruilia, iam ne uenit? Brutus ecquid agit, ecquando? De Cæsare quid auditur? Ego ad nonas, quemadmodum dixi. Tu cum Pisone, si quid poteris. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

DE VI. exspectabam Roma aliquid. non imperassem igitur aliquid tuis. nunc eadem illa, quid Brutus cogitet, aut si aliquid egit, & quid a Cæsare. sed quid ista, quæ minus curo? Attica nostra quid agat, scire cupio. etsi tuæ literæ (sed iam nimis ueteres sunt) recte sperare iubent. tamen exspecto recens aliquid. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

VIDES, propinquitas quid habet. nos uero conficiamus hortos. colloqui uidebamur, in Tusculano cum essem: tanta erat crebritas literarum. sed id quidem iam erit. ego interea admonitu tuo perfeci sane argutulos libros ad Varronem, sed tamen exspecto, quid ad ea, quæ scripsi ad te: primum qui intellexeris eum desiderare a me, cum ipse homo πολυγραφώτατος numquam me lacessisset: deinde, quem ζηλοτυπεῖν: multo Hortensium minus, aut eos, qui de rep. loquuntur. plane hoc mihi explices uelim: in primis, maneas ne in sententia, ut mittam ad eum, quæ scripsi; an nihil necesse putes. sed hæc coram. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

COMMODVM discesserat Hilarius librarius IV. kal. cui dederam literas ad te, cum uenit tabellarius cum tuis literis pridie datis: in quibus illud mihi gratissimum fuit, quod Attica nostra rogat te, ne tristis sis, quodq; tu ἀκίνδυνα esse scribis. Ligarianam, ut uideo, præclare auctoritas tua commendauit. scripsit enim ad me Balbus, ac Oppius, mirifice se probare, ob eamq; caussam ad Cæsarem meam se oratiunculam misisse. hoc igitur idem tu mihi antea scripseras. In Varrone ista caussa me non moueret, ne uiderer φιλένδοξος. sic enim constituebam, neminem includere in dialogos eorum, qui uiuerent: sed, quia scribis & desiderari a Varrone, & magni illum æstimare, eos confeci, & absolui, nescio quam bene, sed ita accuratæ, ut nihil posset supra: Academicam omnem quæstiones libris quattuor. in eis, quæ erant contra ἀκαταληψίαν, præclare collecta ab Antiocho, Varroni dedi: ad ea ipse respondeo: tu es tertius in sermone nostro. si Cottam, & Varronem fecissem inter se disputantes, ut a te proximis literis admoneor; meum κωφὸν πρόσωπον esset. hoc in antiquis personis suauiter fit, ut & Heraclides in multis, & nos sex de rep. libris fecimus, sunt etiam de oratore nostri tres, mihi uehementer probati. in eis quoque eæ personæ sunt, ut mihi tacendum fuerit. Crassus enim loquitur, Antonius, Catulus senex, C. Iulius, frater Catuli, Cotta, Sulpicius. puero me hic sermo à me inducitur, ut nullæ esse possent partes meæ. quæ autem his temporibus scripsi, Ἀριστοτέλειον morem habent; in quo sermo ita in-

ducitur ceterorum, ut penes ipsum sit principatus. ita confeci quinque libros περὶ τελῶν, ut Epicurea L. Torquato, Stoica M. Catoni, περιπατητικὰ M. Pisoni daremus. ἀζηλότυπον id fore putaram, quod omnes illi decesserant. haec Academica, ut scis, cum Catulo, Lucullo, Hortensio contuleram. sane in personas non cadebant. erat enim λογικώτερα, quam ut illi de ijs somniasse unquam uiderentur. itaque, ut legi tuas de Varrone, tanquam ἕρμαιον arripui. aptius esse nihil potuit ad id philosophiæ genus, quo ille maxime mihi delectari uidetur, easq; partes, ut non sim consecutus, ut superior mea caussa uideatur. sunt enim uehementer πιθανὰ Antiochia: quæ diligenter a me expressa, acumen habent Antiochi, nitorem orationis nostrum; si modo is est aliquis in nobis. sed tu, dandos ne putes hos libros Varroni, etiam atque etiam uidebis. mihi quædam occurrunt: sed ea coram. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

A CAESARE literas accepi consolatorias, datas prid. kal. Mai. Hispali. De urbe augenda quid sit promulgatum, non intellexi. id sane scire uelim. Torquato nostra officia grata esse, facile patior: eaq. augere non desinam. De uxore Tuberonis, & priuigna, neque possum iam abdere; (est enim res peruulgata) neque Tuberonem uolo defendere: mirifice est enim φιλαίτιος. theatrum quidem sane bellum habuisti. ego, etsi hoc loco facillime sustentor, tamen te uidere cupio: itaque, ut constitui, adero. Fratrem credo a te esse conuentum. scire igitur studeo, quid egeris. De fama nihil sane laboro. etsi scripseram ad te tunc

ſtulte. nihil melius. curandum enim non eſt: atque hoc in omni uita ſua quemque a recta conſcientia tranſuerſum unguem non oportet diſcedere, uiden', quam φιλοσόφως? an tu nos fruſtra exiſtimas hæc in manibus habere? δεδῆχθαι te nollem, quod nihil erat. redeo enim rurſus eodem. quidquam ne me putas curare in toto, niſi ut ei ne deſim? id ago ſcilicet, ut iudicia uidear tenere. μὴ γὰρ αὐτοῖς. uellem tam domeſtica ferre poſſem, quam iſta contemnere. putas autem me uoluiſſe aliquid, quod perfectum non ſit? non licet ſcilicet ſententiam ſuam: ſed, tamen, quæ tum acta ſunt, non poſſum non probare: & tamen non curare pulchre poſſum, ſicuti facio. ſed nimium multa de nugis.

CICERO S. D. ATTICO. 21

AD Hirtium dederam epiſtolam ſane grandem, quã ſcripſeram proxime in Tuſculano. huic, quam tu mihi miſiſti, reſcribam alias: nunc alijs malo. Quid poſſum de Torquato, niſi aliquid a Dolabella? quod ſimul ac, continuo ſcietis. exſpectabam hodie, aut ſummum cras ab eo tabellarios; qui ſimul ac uenerint, mittentur ad te. A Quincto exſpecto. proficiſcens enim e Tuſculano VIII. Kal. ut ſcis, miſi ad eum tabellarios. Nunc, ad rem ut redeam, inhibere illud tuum, quod ualde mihi arriſerat, uehementer diſplicet. eſt enim uerbum totum nauticum. quamquam id quidem ſciebam: ſed arbitrabar ſuſtineri remos, cum inhiberi eſſent remiges iuſſi. id non eſſe eiuſmodi didici heri, cum ad uillam noſtram nauis appelleretur. non enim ſuſtinent, ſed alio modo remigant. id ab ἐποχῆς re-

notißimum est. quare facies, ut ita sit in libro, quemadmodum fuit. dices hoc idem Varroni, si forte mutauit. nec est melius quidquam, quam ut Lucullus.

Sustineat currum, ut bonu' sæpe agitator, equosque. semperq; Carneades προβολὴν pugilis, & retentionem aurigæ similem facit ἐποχῇ. inhibitio autem remigum motũ habet, & uehementiorem quidem, remigationis nauem cõuertentis ad puppim. uides, quanto hoc diligentius curem, quam aut de rumore, aut de Pollione. De Pansa etiam, si quid certius. credo enim palam factum esse. De Critonio, si quid esset. Certe ne de Metello, & Balbino? dic mihi, placet ne tibi primum edere iniussu meo? hoc ne Hermodorus quidem faciebat, is, qui Platonis libros solitus est diuulgare; ex quo λόγοισιν Ἑρμόδωρος. quid illud? rectum ne existimas cuiquam quidquam ante, quam Bruto? cui te auctore προσφωνῶ. scripsit enim Balbus ad me, se a te quinctum de finibus librum descripsisse: in quo non sane multa mutaui, sed tamen quædam. tu autem commode feceris, si reliquos continueris; ne & ἀδιόρθωτα habeat Balbus, & ἕωλα Brutus. sed hæc hactenus: ne uidear περὶ μικρὰ σπουδάζειν. etsi nunc quidem maxima mihi sunt hæc: quid est enim aliud? Varroni quidem quæ scripsi te auctore, ita propero mittere, ut iam Romam miserim describenda. ea si uoles, statim habebis; scripsi enim ad librarios, ut fieret tuis, si uelles, describendi potestas. ea uero continebis, quoad ipse te uideam, quod diligentißime facere soles, cum a me tibi dictum sit. Quomodo autem fugit me, tibi dicere? mirifice Cærellia, studio uidelicet philosophiæ flagrans, describit a tuis. istos ipsos de finibus habet; ego autem tibi non

firmo. (possum falli, ut humanus) a me non habere. nũquam enim ab oculis meis absuerunt: tantum porro aberat, ut binos scriberent: uix singulos confecerunt. tuorum tamen ea nullum delictum arbitror, idemq; te uolo existimare. a me enim prætermissum est, ut dicerem eos exire nõdum uelle. Hui *quam diu de nugis. de re enim nihil habeo, quod loquar.* De Dolabella *tibi assentior. coheredes, ut scribis, in* Tusculano. De Cæsaris *aduentu, scripsit ad me* Balbus, *non ante* Kal. Sex. De Attica *optime, quod leuius, ac lenius, & quod fert* εὐκόλως. Quod *autem de illa nostra cogitatione scribis, in qua nihil tibi credo ea, quæ noui: ualde probo hominem, domum, facultates: quod caput est, ipsum non noui: sed audio laudabilia de* Scrofa. *etiam proxime accedit, si quid hoc ad rem.* εὐγενέστερος *est etiam, quam pater. coram igitur, & quidem propenso animo ad probandum. accedit enim, quod patrem, ut scire te puto, plus etiam, quam non modo tu, sed quam ipse scit, amo, idq; & merito, & iamdiu.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

DE VARRONE, *non sine caussa, quid tibi placeat, tam diligenter exquiro. occurrunt mihi quædam: sed ea coram. te autem* ἀσμενέστατα *intexui, faciamq; id crebrius. proximis enim tuis literis primum, te id non nolle, cognoui.* De Marcello, *scripserat ad te* Cassius *antea,* τὰ κατὰ μέρος Seruius. *rem acerbam: ad prima redeo. Scripta nostra nusquam malo esse, quam apud te, sed ea tam feras dari, cum utrique nostrum uidebitur. ego & librarios tuos culpa libero, neque te accuso, et tamen aliud quid-*

dam

dam ad te scripseram, Carelliam quadam habere, qua nisi a te non potuerit. Balbo *quidem intelligebam satisfaciendum fuisse: tantum nolebam, aut obsoletum* Bruto, *aut* Balbo *inchoatum dari.* Varroni, *simul ac te uidero, si tibi uidebitur, mittam. quid autem dubitarim, cum uidero te, scies. Attributos quod appellas, ualde probe.* Te *de prædio auiæ exerceri, moleste fero.* De Bruto *nostro, perodiosum: sed uita fert. mulieres autem uix satis humanæ, quæ inimico animo ferant, cũ utraque officio pareat.* Tullium *scribam, nihil fuit, quod appellares. nam tibi mandassem, si fuisset. nihil enim est apud eum positum nomine uoti. sed est quidam apud illum meum. id ego in hãc rem statui conferre. itaque & ego recte tibi dixi, ubi esset: & tibi ille recte negauit. hoc quoque ipsum continuo adoriamur.. locum hominibus non sane probo, quod est desertior: sed habet εὐλογίαν. uerum hoc quoque, ut censueris; quippe qui omnia.* Ego, *ut constitui, adero: atque utinam tu quoque eodem die. sin quid, multa enim, utique postridie. etenim coheredes: a queis sine te opprimi, malitia est.* Alteris *iam literis nihil ad me de* Attica. *sed id quidem mihi in optima spe pono. illud accuso, non te, sed illam, ne salutem quidem. at tu & illi, &* Piliæ *plurimam: nec me tamen irasci iudicaris.* Epistolam Cæsaris *misi, si minus legisses:* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 23

ANTEMERIDIANIS *tuis literis heri statim rescripsi: nunc respondebo uespertinis.* Brutus *mallem, me arcesseret. nam & æquius erat, cum illi iter instaret &*

ſubitum, & longum: & mehercule nunc, cum ita ſimus affecti, ut non poßimus plane ſimul uiuere, (intelliges enim profecto, quo maxime poſita συμβίωσις) facile patiebar, nos potius Romæ *una eſſe, quam in* Tuſculano. *libri ad* Varronem *non morabantur. ſunt enim defecti, ut uidiſti: tantum librariorum menda tolluntur. de quibus libris ſcis me dubitaſſe; ſed tu uideris. item, quos* Bruto *mittimus, in manibus habent librarij.* Mea *mandata, ut ſcribis, explica. quamquam iſta retentione omnes ait uti* Trebatius*: quid tu iſtos putas? noſti domum, quam conſice* εὐλόγως. *incredibile eſt, quam ego iſta non curem. omni tibi aſſeueratione affirmo, quod mihi credas uelim, mihi maiori offenſioni eſſe, quam delectationi, poſſeßiunculas meas. magis enim doleo, me non habere cui tradam, quam habere, qui utar. atque illud* Trebatius *ſe tibi dixiſſe narrabat. tu autem ueritus es fortaſſe, ne ego inuitus audirem. fuit id quidem humanitatis: ſed, mihi crede, iam iſta non curo. quare da te in ſermonē, et perſeca, et conſice, excita, compella, loquere, ut te cum illa* Scæua *loqui putes. ne exiſtimes eos, qui non debita conſectari ſoleant, quod debeatur, remiſſuros. de die tantum uideto, & id ipſum bono modo.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 24

QVID *eſt, quod* Hermogenes *mihi* Clodius, Andromenem *ſibi dixiſſe, ſe* Ciceronem *uidiſſe* Corcyræ? *ego enim audita tibi putaram. nil igitur ne ei quidem literarum? an non uidit? facies ergo ut ſciam.* Quid *tibi ego de* Varrone *reſcribam? quattuor* διφθέραι *ſunt in tua poteſtate.*

quod egeris, id probabo. nec tamen αἰδέομαι Τρῶας: quid enim? sed ipsi quam res illa probaretur, magis uerebar. sed quoniam tu suscipis, in alteram aurem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 25

DE RETENTIONE, rescripsi ad tuas accurate literas scriptas. conficies igitur, & quidem sine ulla dubitatione, aut retractatione. hoc fieri & oportet, & opus est. De Andromene, ut scribis, ita putarã: scisses enim, mihiq; dixisses. Tu tamen ita mihi de Bruto scribis, ut de te nihil. quando autem illum putas? nam ego Romam pridie idus. ita uolui Bruto scribere: sed quoniam tu te legisse scribis, fui fortasse ἀσαφέστερος, me ex tuis litteris intellexisse, nolle eum me quasi prosequendi sui caussã Romam nunc uenire. sed quoniam iam adest meus aduentus; fac quæso, ne quid eũ idus impediant, quo minus suo commodo in Tusculano sit: nec. n. ad tabulam eum desideraturus eram. in tali enim negotio cur tu unus non satis es? sed ad testamentum uolebam: quod iam malo alio die; ne ob eam caussam Romam uenisse uidear. scripsi igitur ad Brutum, iam illud, quod putassem, idibus, nihil opus esse. uelim ergo totum hoc ita gubernes, ut ne minima quidem re ulla Bruti commodum impediamus. Sed quid est tandem, quod perhorrescas, quia tuo periculo iubeam libros dari Varroni? etiam nunc, si dubitas, fac, ut sciamus. nihil est enim illis elegantius. uolo Varronem, præsertim cum ille desideret: sed est, ut scis,

δεινὸς ἀνήρ: τάχα κεν καὶ ἀναίτιον αἰτιόῳτο.

ita mihi sæpe occurrit uultus eius, querentis fortasse uel

hoc, meas partes in ijs libris copiosius defensas esse, quam suas: quod mehercule intelliges non esse, si quando in Epirum ueneris. nam nunc Alexionis epistolis cedimus: sed tamen ego non despero probatum iri Varroni: & id, quoniam impensam fecimus in macrocola, facile patior teneri. sed etiam atque etiam dico, tuo periculo fiet. quare, si addubitas, ad Brutum transeamus: est enim is quoque Antiochius. o Academiam uolaticam, & sui similem, modo huc, modo illuc. sed, quaeso, epistola mea ad Varronem ualde ne tibi placuit? male mihi sit, si umquam quidquam tam enitar. at ego ne Tironi quidem dictaui, qui totas περιοχὰς persequi solet, sed Spintheri sylabatim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 26

DE VIRGILII parte ualde probo. sic ages igitur. & quidem id erit primũ, proximum Clodiae. quod si neutrum metuo, ne turbem, & irruam in Drusum. intemperans sum in eius rei cupiditate, quam nosti. itaque reuoluor identidem in Tusculanum. quiduis enim potius, quam ut non hac aestate absoluatur. Ego, ut tempus est nostrum, locum habeo nullum, ubi facilius esse possim, quam Asturae. sed quia qui mecum sunt, credo, quod maestitiam meam non ferunt, domum properant: etsi poteram remanere, tamen, ut scripsi tibi, proficiscar hinc, ne relictus uidear. quo autem Lanuuio? conor equidem in Tusculanum: sed faciam te statim certiorem. tu literas conficies. equidem, credibile non est, quantum scribam die: quin etiam noctibus: nihil est enim somni. heri etiam effeci epi

stolam ad Cæsarem: tibi enim placebat. quam non fuit malum scribi, si forte opus esse putares. ut quidem nunc est, nihil sane est necesse mittere. sed id quidem, ut tibi uidebitur. mittam tamen ad te exemplum fortasse Lanuuio, nisi forte Romam: sed cras scies.

CICERO S. D. ATTICO. 27

EPISTOLAM *ad Cæsarem, nobis uero semper rectissime placuit, ut isti ante legerent. aliter enim fuissemus & in nos inofficiosi, & in nosmet ipsos, si illum offensuri fuimus, pæne periculosi. isti autem ingenue. mihiq; gratum, quod, quid sentirent. non reticuerunt: illud uero uel optime, quod ita multa mutari uolunt, ut mihi de integro scribendi caussa non sit. quamquam de Parthico bello quid spectare debui, nisi quod illum uelle arbitrabar? quod enim aliud argumentũ epistolæ nostræ, nisi κολακεία, fuit? an, si ea, quæ optima putaram, suadere uoluissem, oratio mihi defuisset? totis igitur literis nihil opus est. ubi enim ἐπίτευγμα magnum nullum fieri poßit, ἀπότευγμα uel non magnum molestum futurum sit; quid opus est παρακινδυνεύειν? præsertim cum illud occurrat, illum, cum antea nihil scripserim, existimaturum, me, nisi toto bello confecto, nihil scripturum fuisse. atque etiam uereor, ne putet, me hoc quasi Catonis μείλιγμα esse uolisse. quid quæris? ualde me pænitebat: nec in hac quidem re quidquã magis ut uellem accidere potuit, quam quod σπουδὴ nostra non est probata. incidissemus etiam in illos, in eis in cognatum tuum. sed redeo ad hortos. Plane illuc te ire, nisi tuo magno commodo, nolo: nihil enim urget. quidquid*

erit, operam Faberio ponamus. de die tamen auctionis, si quid scies. Eum, qui e Cumano uenerat, quod & plane ualere Atticam nunciabat, & literas se habere aiebat, statim ad te misi. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 28

HORTOS *quoniam hodie eras inspecturus, quid uisum tibi sit, cras scilicet. De Faberio autem, cum uenerit. De epistola ad Cæsarem; iurato, mihi crede, non possum: nec me turpido deterret, & si maxime debeat: quam enim turpis est assentatio, cum uiuere ipsum turpe sit nobis? sed, ut cœpi, non me hoc turpe deterret: (ac uellem quidem: essem enim, qui esse debebam) sed in mentem nihil uenit. nam, quæ sunt ad Alexandrum hominum eloquentium, & doctorum suasiones, uides quibus in rebus uersentur. adolescentem incensum cupiditate uerissimæ gloriæ, cupientem sibi aliquid consilij dari, quod ad laudem sempiternam ualeret, cohortantur ad decus. non deest oratio. ego quid possum? tamen nescio quid e quercu exsculpseram, quod uideretur simile simulacri. in eo quod non nulla erant paullo meliora, quam ea, quæ fiunt, & facta sunt, reprehenduntur. quod me minime pænitet. si enim peruenissent istæ literæ; mihi crede, nos pæniteret. quid? tu non uides, ipsum illum Aristotelis discipulum, summo ingenio, summa modestia, postea quam rex appellatus sit, superbum, crudelem, immoderatum fuisse? quid, tu hunc de pompa, Quirini contubernalem, his nostris moderatis epistolis lætaturum putas? ille uero potius non scripta desiderat, quam scripta non probet. postremo, ut uolet.*

abiit illud, quod tum me stimulabat, quod tibi dabam πρόβλημα ἀρχιμήδειον. multo mehercule magis nunc opto casum illum, quam tum timebam, uel quemlibet. Nisi quid te aliud impediet, mihi optato ueneris. Nicias a Dolabella magnopere accersitus, (legi enim literas) etsi inuito me, tamen eodem me auctore profectus est. Hoc manu mea. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 29

CVM *quasi alias res quaererem de philologis e Nicia, incidimus in Talnam. ille de ingenio nihil nimis: modestum, & frugi. sed hoc mihi non placuit. se scire aiebat ab eo nuper petitam Cornificiam, Quincti filiam. uetulam sane, & multarum nuptiarum: non esse probatam mulieribus, quod ita reperirent, rem non maiorem* DCCC. *hoc putaui te scire oportere. De hortis ex tuis literis cognoui, & Chrysippo, in uilla, cuius insulsitatem bene noram, uideo nihil, aut pauca mutata. balnearia tamen laudat maiora. de minoribus ait hiberna effici posse. tecta igitur ambulatiuncula addenda est: quam ut tantam faciamus, quantam in Tusculano fecimus, prope dimidio minoris constabit isto loco. ad id autem, quod uolumus. ἀφίδρυμα, nihil aptius uidetur, quam lucus, quem ego norã: sed celebritatem nullam tum habebat; nunc audio maximam. nihil est, quod ego malim. hoc τὸν τῦφον μου πρὸς θεῶν τροποφόρησον. Reliquũ est. si Faberius nobis nomen illud explicat; noli quaerere, quanti: Othonem uincas uolo. nec tamen insaniturum illum puto: nosse enim mihi hominem uideor. ita male autẽ audio ipsum esse tractatum, ut mihi ille emptor non esse*

uideatur: quid enim pateretur? sed quid argumentor? si Faberianum explicas, emamus uel magno: sin minus, ne paruo quidem possumus. Clodiam igitur: a qua ipsa ob eam caussam sperare uideor, quod & multo minoris sunt, & Dolabellæ nomen iam expeditum uidetur, ut etiam repræsentatione concludam. De hortis satis. Cras aut te, aut caussam: quam quidem futuram Faberianam: sed si poteris. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 30

CICERONIS epistolam tibi remisi. o te ferreum, qui illius periculis non moueris. me quoque accusat. eam epistolam tibi misissem. nam illam alteram de rebus gestis eodem exemplo puto. In Cumanum hodie misi tabellarium. ei dedi tuas ad Vestorium, quas Pharnaci dederas. Commodum ad te miseram Demeam, cum Eros ad me uenit. sed in eius epistola nihil erat noui, nisi, auctionem biduum. ab ea igitur, ut scribis: & uelim, confecto negotio Faberiano: quem quidem negat Eros hodie. cras mane putat. a te colendus est. iste autem κολακίαι non longe absunt a scelere. te, ut spero, perendie. Sicunde potes. erues, quid decem legati Mummio fuerunt. Polybius non nominat. ego memini, Albinum consularem, & Sp. Mummium: uideor audisse ex Hortensio, Tuditanum: sed in Libonis annali, XIV. annis post prætor est factus Tuditanus, quam consul Mummius. non sane quadrat. uolo aliquem Olympiæ, aut ubi uisum πολιτικὸν σύλλογον, more Dicæarchi, familiaris tui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 31

V. KAL. *mane accepi a Demea literas pridie datas, ex quibus aut hodie, aut cras te exspectare deberem. sed, ut opinor, idem ego, qui exspecto tuum aduentum, morabor te. non enim puto tam expeditum Faberianum negotium futurum, etiam si est futurum, ut non habeat aliquid moræ. cum poteris igitur: quoniam etiamdum abes. Dicæarchi, quos scribis, libros sane uelim mihi mittas: addas etiam* καταβάσεως. *De epistola ad Cæsarem,* κεκρικά: *atque id ipsum, quod isti aiunt illum scribere, se, nisi constitutis rebus, non iturum in Parthos; idem ego suadebam in illa epistola; utrum liberet, facere posse, auctore me. hoc enim ille exspectat uidelicet, neque est facturus quidquam, nisi de meo consilio. obsecro, abijciamus ista, & semiliberi saltem simus: quod assequemur & tacendo, & latendo. Sed aggredere Othonem, ut scribis. confice, mi Attice, istam rem. nihil enim aliud reperio, ubi & in foro non sim, & tecum esse possim. quanti autem, hoc mihi uenit in mentem. C. Albanius proximus est uicinus. is ∞ iugerum de M. Pilio emit, ut mea memoria est, HS CXV. omnia scilicet nunc minoris: sed accedit cupiditas: in qua, præter Othonem, non puto nos ullum aduersarium habituros. sed eum ipsum tu poteris mouere, facilius etiam, si Canium haberes. o gulam insulsam. pudet me patris. rescribes, si quid uoles.*

CICERO S. D. ATTICO.

ALTERAM *a te epistolam cum hodie accepissem, nolui te una mea contentum. Tu uero age, quod scribis, de Faberio. in eo enim totum est positum id, quod cogitamus. quæ cogitatio si non incidisset, (mihi crede istuc, ut cetera) non laborarem. quamobrem, ut facis, (istuc enim addi nihil potest) urge, insta, perfice. Dicæarchi* περὶ ψυχῆς *utrosque uelim mittas, &* καγαβάσεως τριπολιτικὸν *non inuenio, & epistolam eius, quam ad Aristoxenum misit. tres eos libros maxime nunc uellem: apti essent ad id, quod cogito. Torquatus Romæ est. iussi, ut tibi daretur. Catulū, & Lucullum, ut opinor, antea. his libris noua procœmia sunt addita, quibus eorum uterque laudatur. eas literas uolo habeas. & sunt quædam alia. Et quod ad te de decem legatis scripsi, parum intellexti, credo, quia* διὰ σημείων *scripseram. de C. Tuditano enim quærebam, quæ ex Hortensio audieram fuisse in decem, cum uideo in Libonis prætorem L. Popillio P. Rupilio cos. annis XVI. ante, quam prætor factus est, legatus esse potuisset: nisi admodum sero quæstor est factus: quod non arbitror. uideo enim curules magistratus eum legitimis annis perfacile cepisse. Postumium autem, cuius statuam in Isthomo meminisse te dicis, sciebam fuisse. is autem est, qui cum Lucullo fuit; quem tu mihi addidisti, sane ad illum* σύλλογον *personam idoneam. uidebis igitur, si poteris, ceteros; ut possumus* πομπεῦσαι καὶ τοῖς προσώποις. *Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 33

NEGLIGENTIAM *miram. semel ne putas mihi dixisse* Balbum, *&* Faberium, *professionem relatam? quin etiam eorum iussu miseram, qui profiteretur: ita enim oportere dicebant. professus est* Philotimus *libertus. nosti credo librarium: sed scribis, & quidem confectum.* Ad Faberium, *ut tibi placet, literas misi. cum* Balbo *autem puto te aliquid fecisse* H. *in* Capitolio. In Virgilio *mihi nulla est* δυσωπία. *nec enim eius caussa sane debeo: &, si emero, quid erit, quod postulet? sed uidebis, ne is cum sit in* Africa, *ut* Cœlius. De *nomine tu uidebis, cum* Cuspio: *sed, si* Plancus *destinat, tum haberes difficultatem.* Te *ad me uenire uterque nostrum cupit: sed ista res nullo modo relinquenda est.* Othonem *quod speras posse uinci, sane bene narras, de æstimatione, ut scribis, cum agere cœperimus: etsi nihil scripsit nisi de modo agri.* Cum Pisone, *si quid poteris.* Dicæarchi *librum accepi:* καταβάσεως *exspecto. negotium dederis. reperies ex eo libro, in quo sunt* S. C. Cn. Cornelio, *&* L. *cos.* De Tuditano *autem, quod putas,* ἄλογον *est, tum illum; quoniam fuit ad* Corinthum. *non enim temere dixit* Hortensius, *aut quæstorem, aut tribunum mil. idq; potius fuisse credo. sed tu de* Antiocho *scire poteris. uide etiam, quo anno quæstor, aut tribunus mil. fuerit: si neutrum, eodem in præfectis, aut contubernalibus fuerit, modo fuerit in eo bello.* De Varrone *loquebamur: lupus in fabula. uenit enim ad me, & quidem id temporis, ut retinendus esset: sed ego ita egi, ut non scinderem pænulam. memini*

enim tui: & multi erant, nosq; imparati. qui refert? paullo post C. Capito *cum* C. Carinate. *horum ego uix attigi pænulam: tamen remanserunt. cecidit belle. sed casu sermo a* Capitone *de urbe augenda, a ponte* Muluio Tiberim *duci, secundum montes* Vaticanos, *campum* Martiũ *tuum ædificari, illum autem campum* Vaticanum *fieri quasi* Martium *campum. quid ais? inquam. at ego ad tabulam, ut, si recte possem,* Scapulanos *hortos. caue facias, inquit: nam ista lex perferetur: uult enim* Cæsar. *Audire me, facile passus sum: fieri autem, moleste fero. sed tu quid ais? quamquam quid quæro? nosti diligentiam* Capitonis *in rebus nouis perquirendis, non concidit* Camilo. *facies igitur me certiorem de idibus. ista enim me res adducebat, eo adiunxeram ceteras: quas consequi tamen biduo, aut triduo post facile potero. te tamen in uia confici minime uolo. quin etiam* Dionysio *ignõsco.* De Bruto *quod scribis, feci ut ei liberum esset, quod ad me attineret. scripsi enim ad eum heri, idibus* Mai. *eius opera mihi nihil opus esse.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 34

ASTVRAM *ueni* VIII. Kal. Iul. *uitandi enim caloris caussa,* Lanuuij *tres horas acquieueram. tu uelim, si graue non erit, efficias, ne ante nonas mihi illuc ueniendum sit. id potes per* Egnatium Maximum. Illud *in primis cum* Publilio *me pæne absente conficies: de quo, quæ fama sit, scribes. id populus curat scilicet. non mehercule arbitror: etenim hæc decantata erat fabula: sed complere paginam uolui. quid plura? ipse enim*

adſum, niſi quid tu prorogas: ſcripſi enim ad te de hortis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 35

O REM *indignam: Gentilis tuus urbem auget: quã hoc biennio primum uidit: & ei parum magna uiſa eſt, quæ etiam ipſum capere potuerit. hac de re igitur exſpecto literas tuas.* Varroni, *ſcribis, te, ſimul ac ueniſſet. dati igitur iam ſunt; nec tibi integrum eſt: (hui, ſi ſcias quanto periculo tuo) aut fortaſſe literæ meæ te retardarunt: ſed eas nondum legeras, cum has proximas ſcripſiſti. ſcire igitur aueo, quo modo res ſe habeat.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 36

DE *Bruti amore, ueſtráq; ambulatione; etſi mihi nihil noui affers; ſed idem, quod ſæpe; tamen hoc audio libentius, quo ſæpius: eóq; mihi iucundius eſt, quod tu eo lætaris; certiúsq; eo eſt, quod a te dicitur.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 37

HAS *alteras hodie literas. De Xenonis nomine, & de Epiroticis XL, nihil poteſt fieri nec commodius, nec aptius, quam ut ſcribis. id erat locutus mecum eodem modo Balbus minor. Noui nihil ſane, niſi Hirtium cum Quincto acerrime pro me litigaſſe: omnibus eum locis facere, maximéq; in conuiuijs: cum multa de me, tum redire ad patrem: nihil autem ab eo tam* ἀξιοπίστως *dici, quam alieniſ-*

ſimos nos eſſe a Cæſare: fidem nobis habendam non eße, me uero etiam cauendum. φοβερὸν ἦν, niſi uiderem ſcire regem, me animi nihil habere. Ciceronem uero meum uexari, ſed id quidem arbitratu ſuo. Laudationem Porciæ gaudeo me ante dediſſe Leptæ tabellario, quam tuas acceperim literas. eam tu igitur, ſi me amas, curabis, ſi modo mittetur, iſto modo mittendam Domitio, et Bruto. De gladiatoribus, de ceteris, quæ ſcribis ἀνεμοφόρητα, facies me quotidie certiorem. Velim, ſi tibi uidetur, appelles Balbum, & Offilium de auctione proſcribenda. equidem locutus ſum cum Balbo. placebat. puto conſcripta habere Offilium omnia. habet & Balbus; ſed Balbo placebat, propinquum diem, & Romæ: ſi Cæſar moraretur, poſſe in diem differri. ſed is quidem adeße uidetur. totum igitur conſidera. placet enim Veſtorio. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 38

ANTE lucem cum ſcriberem contra Epicureos, de eodem oleo, & opera exaraui neſcio quid ad te, & ante lucem dedi. deinde cum ſomno repetito, ſimul cum Sole experrectus eſſem, datur mihi epiſtola a ſororis tuæ filio, quam ipſam tibi miſi, cuius eſt principium non ſine maxima contumelia: ſed fortaſſe οὐκ ἐπέσχητεν. eſt autem ſic. EGO enim non probo, quidquid non belle in te dici poteſt. poſſe uult in me multa dici non belle, ſed ea ſe negat approbare. hoc quidquam poteſt eſſe impurius? iam cetera leges, (miſi enim ad te) iudicabisque. Bruti noſtri quotidianis, aßiduisq. laudibus, quas ab eo de nobis haberi, permulti mihi renunciauerunt, commotum

iſtum, aliquando ſcripſiſti aliquid ad me; credo, & ad te, idq; ut ſciam, facies. nam, ad patrem de me quid ſcripſerit, neſcio: de matre quam pie? VOLVERAM, inquit, ut quamplurimum tecum eſſem, conduci mihi domum: & id ad te ſcripſeram: neglexiſti. ita minus multum una erimus. non ego iſtam domum uidere non poſſum: qua de cauſſa, ſcis. Hanc autem cauſſam pater odium matris eſſe dicebat. nunc me iuua, mi Attice, conſilio, πότερον δίκας τεῖχος ὕψιον, id eſt utrum aperte hominem aſperner, ac reſpuam, ἢ σκολιᾶς ἀπάτας: ut enim Pindaro, ſic δίχα μοι νόος, ἀτρέκειαν εἰπεῖν, omnino moribus meis illud aptius, ſed hoc fortaſſe temporibus. tu autem, quod ipſe tibi ſuaſeris, idem mihi perſuaſum putato. equidem uereor maxime, ne in Tuſculano opprimar. in turba hæc eſſent faciliora. utrum igitur Aſturæ? quid? Cæſar ſubito. iuua me, quæſo, conſilio: utar eo, quod tu decreueris. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 39

O INCREDIBILEM uanitatem: ad patrem domo ſibi carendum propter matrem, plenam pietatis. hic autem iam langueſcit, & ait tibi illum iure iratum. ſed utar tuo conſilio. σκολιὰ enim tibi uideo placere. Romam, ut cenſes, ueniam, ſed inuitus. ualde enim in ſcribendo hæreo. Brutum, inquis, eadem. ſcilicet: ſed niſi hoc eſſet, res me iſta non cogeret. nec enim inde uenit, unde mallem: neque diu abfuit: neque ullam literam ad me. ſed tamen ſcire aueo, qualis ei totius itineris ſumma fuerit. Libros mihi, de quibus ad te antea ſcripſi, uelim mittas, & maxime φαίδρου περὶ θεῶν & ΓΓΔΔΔΟϹ.

Ita ne nunciat Brutus, *illum ad bonos uiros* εὐαγγέλια? *sed ubi eos? nisi forte se suspendit. hic autē, ut fultum est? ubi igitur* φιλοτέχνημα *illud tuum, quod uidi in* Parthenone? Ahalam, *&* Brutum. *sed quid faciam? illud optime, quod ne is quidem, qui omnium flagitiorum auctor, bene de nostro. at ego uerebar, ne etiam* Brutus *eum diligeret. ita enim significarat ijs literis, quas ad meas. at uellem aliquid degustasse de fabulis. sed corā, ut scribis. etsi quid mihi auctor es, aduolo ne an maneo? equidem & in libris hæreo, & illum hic excipere nolo. ad quem ut audio, pater hodie ad* Saxa Acrimonia. *mirū, quā inimicus ibat, ut ego obiurgarē. sed ego ipse* κέπφωμα. *itaque posthac. tu tamen uide, quid de aduentu meo censeas; &* τὰ ὅλα. *cras si perspici potuerint, mane statim ut sciam.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 40

EGO *uero* Quincto *epistolam ad sororem misi. cum ille quereretur filio cum matre bellum, & se ob eam caussam domo cessurum filio diceret; dixi, illum commodas ad matrem literas, ad te nullas. ille alterum mirabatur: de te autem suam culpam, quod sæpe grauiter ad filium scripsisset de tua in illum iniuria. quod autem relanguisse se dicit; ego ei, tuis literis lectis,* σκολιαῖς ἀπάταις *significaui me non fore. tum enim mentio* Canai. *omnino, si id consilium placeret, esset necesse. sed, ut scribis, ratio est habenda grauitatis, & utriusque nostrum idem consiliū esse debet: etsi in me grauiores iniuriæ, & certe notiores. si uero etiam* Brutus *aliquid afferet, nulla dubitatio est.*

sed

ſed coram: magna enim res, & multæ cautionis. cras igitur, niſi quid a te commotus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 41

VENIT *ille ad me* καὶ μάλα κατηφής. *& ego, σύ δέ τι σύννους? rogas? inquit. quod iter inſtet, et iter ad bellum, idq; tũ periculoſum, tũ etiã turpe. que uis igitur? inquã. æs, inquit, alienum, & tamen ne uiaticum quidẽ. hoc loco ego ſumpſi quiddã de tua eloquentia: nam tacui. at ille: ſed me maxime angit auunculus. quidnam? inquam. quod mihi, inquit, iratus eſt. cur pateris? inquam. malo enim ita dicere, quam, cur committis? non patiar, inquit: cauſſam enim tollam. & ego, rectiſſime quidem: ſed, ſi graue non eſt, uelim ſcire, quid ſit cauſſæ. quia dum dubitabam, quam ducerem, non ſatisfaciebam matri, ita ne illi quidem. nunc nihil mihi tanti eſt: faciam, quod uolunt. feliciter uelim, inquam; teq́; laudo, ſed quando? nihil ad me, inquit, de tempore, quoniam rem probo. at ego, inquam, cenſeo, prius, quam proficiſcaris. ita patri quoque morem geſſeris. faciam, inquit, ut cenſes. Hic dialogus ſic concluſus eſt. Sed heus tu, diem meum ſcis eſſe* III. *non. Ian.? aderis igitur. ſcripſeram iam: ecce tibi, orat* Lepidus, *ut ueniam (opinor augures nihil habere) ad templum effandum* Saturni ἀσπουδον. *uidebimus te igitur.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 42

EGO *uero utar prorogatione diei: tuq́; humaniſſime feciſti. qui me certiorem feceris, atq́; ita, ut eo tempo-*

re acciperem literas, quo non exspectarem, tuq; ut ab ludis scriberes. sunt omnino mihi quædam agenda Romæ: sed consequemur biduo post. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 43

SVAVES tuas literas: etsi acerba pompa: uerumtamen scire omnia non acerbum est, uel de Cotta. populum uero præclarum, quod propter malum uicinum ne Victoriæ quidem plauditur. Brutus apud me fuit: cui quidem ualde placebat, me aliquid ad Cæsarem. annueram: sed pompam uideret. Tu autem ausus es Varroni dare. exspecto, quid iudicet. quando autem perleget? De Attica probo. est quiddam, etiam animum leuari tum spectatione, tum etiam religionis opinione, & fama. Cottam mihi uelim mittas. Libonem mecum habeo, & habueram ante Cascam. Brutus mihi T. Ligarij uerbis nunciauit, quod appelletur L. Curfidius in oratione Ligariana, erratum esse meum: sed, ut aiunt, μνημονικὸν ἁμάρτημα. sciebam, Curfidium pernecessarium Ligoriorum: sed eum uideo ante esse mortuum. da igitur, quæso, negotium Pharnaci, Antæo, Saluio, ut id nomen ex omnibus libris tollatur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 44

FVIT apud me Lamia post discessum tuum, epistolamq; ad me attulit missam sibi a Cæsare: quæ quamquam ante data erat, quam illa Diocharinæ, tamen plane declarabat, illum ante ludos Romanos esse uenturum.

in qua extrema scriptum erat, ut ad ludos omnia pararet, ne ue committeret, ut frustra ipse properaßet. prorsus ex his litteris non uidebatur esse dubium, quin ante eam diem uenturus esset: idem'q; Balbo, cum eam epistolam legisset, uideri Lamia dicebat. Dies feriarum mihi additos, uideo; sed quam multos, fac, si me amas, sciam. de Basilo poteris, & de altero uicino Egnatio. Quod me hortaris, ut eos dies consumam in philosophia explicanda: currentem tu quidem: sed cum Dolabella uiuendum esse istis diebus uides. quod nisi me Torquati caussa teneret; satis erat dierum, ut Puteolos excurrere possem, & ad tempus redire. Lamia quidem a Balbo, ut uidebatur, audiuerat, multos nummos domi esse numeratos, quos oporteret quamprimum diuidi: magnum pondus argenti: auctionem, præter prædia, primo quoque tempore fieri oportere. scribas ad me uelim, quid tibi placeat. equidem, si ex omnibus esset eligendum, nec diligentiorem, ne officiosiorem facile delegissem Vestorio, ad quem accuratissimas literas dedi: quod idem te fecisse arbitror. mihi quidem hoc satis uidetur. tu quid dicis? unum enim pungit, ne negligentiores esse uideamur. exspectabo igitur tuas literas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 45

POLLEX quidem, ut dixerat, ad idus Sext. ita mihi Lanuuij pridie iduum præsto fuit. sed plane pollex, non index. cognosces igitur ex ipso. Balbum conueni: (Lepta enim de sua ui in curatione laborãs, me ad eũ perduxerat) in eo autem Lanuuino quod Lepido tradidit. ex

eo hoc primum. Paulo ante acceperam eas literas, in quibus magnopere confirmat, ante ludos Romanos. legi epistolam. multa de meo Catone: quem sæpißime legendo, se dicit copiosiorem factum; Bruti Catone lecto se, sibi uisum disertum. Ex eo cognoui certiorem Cluuij, (o Vestorium negligentem) liberam, testibus præsentibus sexaginta duobus. metuebam, ne ille arcessendus esset: nunc mittendum est, ut meo iussu cernat. idem igitur Pollex. Etiam de hortis Cluuianis egi cum Balbo. liberalius: se enim statim ad Cæsarem scripturum. Cluuium autem a T. Hordeonio legare & Terentiæ HS L ↄↄↄ, & sepulcro, multisq; rebus, nihil a nobis. subaccusa quæso Vestorium. quid minus probandum, quam Plotium unguentarium per suos pueros omnia tanto ante Balbo, illum mihi ne per meos quidem? De Cosinio doleo. dilexi hominem. Quincto delegabo, si quid æri meo alieno superabit, & emptionibus; ex quibus mihi etiam æs alienum faciendum puto. De domo Arpini nihil scio. Vestorium, nil est, quod accuses. iam enim obsignata hac epistola, noctu tabellarius noster uenit, & ab eo literas diligenter scriptas attulit, & exemplum testamenti. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 46

POSTEA QVAM *abs te Agamemno, non ut uenirem, (nam id quoque fecissem, nisi Torquatus esset) sed, ut scriberem, tetigit; omisi ea, quæ manibus habebam, abieci; quod iusseras, edolaui. Tu uelim e Pollice cognoscas rationes nostras sumptuarias. turpe est enim nobis, illum, qualiscumque est, hoc primo anno agere: post mo-*

derabimur diligentius. Idem Pollex remittendus est, ut ille cernat. Plane Puteolos non fuit eundum, cum ob ea, quæ ad te scripsi, tum quod Cæsar adest. Dolabella scribit, se ad me postridie iduum. o magistrum molestum. Lepidus ad me heri uesperi literas misit Antio. nam ibi erat. habet enim domum, quam nos uendidimus. rogat magnopere, ut sim Kalendis in senatu: me & sibi, & Cæsari uehementer gratũ esse facturum. puto equidem nihil esse: dixisset enim tibi fortasse aliquid Oppius: quoniam Balbus est æger: sed tamen malim uenire frustra, quam desiderari, si opus esset: moleste ferrem postea: itaque hodie Antij, cras ante meridiem domi. tu uelim, nisi te impediuisti, apud nos pridie Kal. cum Pilia. Te spero cum Publilio confecisse. equidem kalen. in Tusculanum recurram. me enim absente omnia cum illis transigi malo. Quincti fratris epistolam ad te misi, non satis humane illam quidem respondentem meis literis, sed tamen quod tibi satis sit, ut equidem existimo: tu uidebis. Heri nescio quid in strepitu uideor exaudisse, cum diceres te in Tusculanum uenturum: quod utinam, iterum utinam, tuo tamen commodo. Lepta me rogat, ut, si quid sibi opus sit, accurram. mortuus enim Babullius. Cæsar opinor ex uncia: etsi nihil adhuc: sed Leptæ ex triente. ueretur autem, ne non liceat tenere hereditatem, ἀλόγως omnino, sed ueretur tamen. is igitur, si acciderit, accurram: sin minus, haud ante, quam necesse erit. Tu Pollicem, cum poteris.

CICERO S. D. ATTICO. 47

LAVDATIONEM Porciæ tibi misi correctam: ac eo

properaui, ut, si forte aut Domitio filio, aut Bruto mitteretur, hæc mitteretur. id, si tibi erit commodum, magnopere cures uelim. & uelim M. Varronis, & Lollij mittas laudationem, Lollij utique. nam illam legi: uolo tamen regustare. quædam enim uix mihi credo legisse. Atticæ primum salutem, quam quidem ruri esse arbitror. multam igitur salutem & Piliæ. De Tigellio, si quid noui: qui quidē, ut mihi Gallus Fabius scripsit, μέμψιν ἀναφέρει mihi quandam iniquißimam, me Phameæ defuisse, cum eius caussam recepissem: quam quidem receperam contra pueros Octauios Cn. F. non libenter: sed Phameæ caussam uolebam. erat enim, si meministi, in consulatus petitionē per te mihi pollicitus, si quid opus esset: quod ego perinde tuebar, ac si usus essem. is ad me uenit, dixitq; iudicem operam dare sibi constituisse ea die ipso, quo de Sextio nostro lege Pompeia in concilium iri necesse erat. scis enim dies illorum iudiciorum præstitutos fuisse. respondi non ignorare eum, quid ego deberem Sextio. quem uellet alium diem si sumpsisset, me ei non defuturum. ita tum ille discessit iratus. puto me tibi narrasse. non laboraui scilicet, nec hominis alieni iniustißimam iracundiam mihi curandam putaui. Gallo autem narraui, cum proxime Romæ fui, quid audißem, neque nominaui Balbum minorem. habuit suum negotium Gallus, ut scribit. ait illum, me animi conscientia, quod Phameam destituissem, de se suspicari. quare tibi hactenus mando, de illo nostro, si quid poteris, exquiras: de me ne quid labores. est bellum, aliquem libenter odisse, & quemadmodum non omnibus seruire. etsi mehercule, ut tu intelligis, magis mihi isti seruiunt: si obseruare seruire est.

CICERO S. D. ATTICO. 48

ADMONITVS *quibusdam tuis literis, ut ad Cæsarem uberires literas mitterem, institueram, cum mihi Balbus nuper, in Lanuuino dixisset se, & Oppium scripsisse ad Cæsarem, me legisse libros contra Catonem, & uehementer probasse: conscripsi de his ipsis libris epistolam Cæsari, quæ deferretur ad Dolabellam: sed eius exemplum misi ad Oppium, & Balbum, scripsiq; ad eos ut tum deferri ad Dolabellam iuberent meas literas, si ipsi exemplum probassent. ita mihi rescripserunt, nihil umquam se legisse melius: epistolam'q; meam iusserunt dari Dolabellæ. Vestorius ad me scripsit, ut iuberem mancipio dari seruo suo pro mea parte Petreio cuidam fundum Brinnianum, ut ipse ei Puteolis recte mancipio dare posset. eum seruum, si tibi uidebitur, ad me mittes. opinor enim ad te etiam scripsisse Vestorium. De aduentu Cæsaris idem, quod a te, mihi scriptum est ab Oppio, & Balbo. Miror te nihil dum cum Tigellio, uel ut hoc ipsum, quantum acceperit. prorsus aueo scire: nec tamen flocci facio. Quæris, quid cogitem de obuiam itione: quid censes, nisi Alsium? & quidem ad Murenam de hospitio scripseram: sed opinor cum Matio profectum. Sallustius igitur urgebitur. Scripto iam superiore uersiculo, Eros mihi dixit, sibi Murenam liberalißime respondisse. eo igitur utamur. nam Silius culcitras non habet. Dida autem, opinor, hospitibus totam uillam conceßit.*

CICERO S. D. ATTICO. 49

AD Cæsarem quam misi epistolam, eius exemplum fugit me tum tibi mittere. nec id fuit, quod suspicaris, ut me puderet tui; ne ridicule Micillus. nec mehercule scripsi aliter, ac si πρὸς ἴσον ὅμοιον scriberem. bene enim existimo de illis libris, ut tibi coram. itaque scripsi & ἀκολακεύτως, & tamen sic, ut nihil eum existimem lectu- rum libentius. De Attica, nunc demum mihi est exploratum. itaque ei deintegro gratulare. Tigellium totum mihi, & quidem quamprimum: nam pendeo animi. Narrabo tibi. Quinctus cras; sed ad me, an ad te, nescio. mihi scripsit, Romam VIII. kal. sed misi, qui inuitaret. etsi hercle iam Romam ueniendum est; ne ille ante aduolet. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 50

HOSPITEM mihi tam grauem ἀμεταμέλητον. fuit enim periucunde. sed cum secundis Saturnalibus ad Philippum uesperi uenisset, uilla ita completa militibus est, ut uix triclinium, ubi cœnaturus ipse Cæsar esset, uacaret: quippe hominum ∞ ∞. sane sum commotus, quid futurum esset postridie. ac mihi Barba Cassius subuenit: custodes dedit: castra in agro: uilla defensa est. ille tertijs Saturnalibus apud Philipphum ad horam VII. nec quemquam admisit. rationes opinor cum Balbo. inde ambulauit in litore. post horam VIII. in balneum. tum audiuit: de Mamurra non mutauit. unctus est, ac-

cubuit, ἐμετικὴν agebat: itaque & edit, & bibit ἀδεῶς, & iucunde: opipare sane, & apparate: nec id solum, sed bene, cocto, condito, sermone bono, et, si quæris, libenter. præterea tribus tricliniis accepti οἱ περὶ αὐτὸν ualde copiose. libertis minus lautis, seruisq; nihil defuit: nam lautiores eleganter accepti. quid multa? homines uisi sumus: hospes tamen non is, cui diceres: amabo te, eodem ad me cum reuertere. semel satis est. σπουδαῖον οὐδὲν in sermone, φιλόλογα multa. quid quæris? delectatus est, & libenter fuit. Puteolis se aiebat unum diem fore, alterum ad Baias. Habes hospitium, siue ἐπισταθμείαν. odiosam mihi duxi, non molestam. Ego paullisper hic, deinde in Tusculanum. Dolabellæ uillam cum præteriret, omnis armatorum copia dextra sinistra ad equum, nec usquam alibi. hoc ex Nicia.

Vale.

M. TVLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XIV.

CICERO S. D. ATTICO.

DIVERTI *ad illum, de quo tecum mane. nihil perditius: explicari rem non posse. etenim, si ille tali ingenio exitum non reperiebat, quis nunc reperiet? quid quaeris? periisse omnia aiebat. quod haud scio an ita sit. uerum ille gaudens; affirmatq; minus diebus* XX *tumultum Gallicum. in sermonem se post idus Mart. praeterquam Lepidi, uenisse nemini: ad summam, non posse istaec sic abire. o prudentem Oppium, qui nihilo minus illum desiderat, sed loquitur nihil, quod quemquam bonum offendat. Sed haec hactenus. Tu, quaeso, quidquid noui, (multa autem exspecto) scribere ne pigrere; in his, de Sexto, satis ne certum, maxime autem de Bruto nostro: de quo quidem ille, ad quem diuerti, Caesarem solitum dicere: Magni refert, hic quid uelit; sed, quidquid uult, ualde uult. idq; cum animaduertisse, cum pro Deiotaro Niceae dixerit: ualde uehementer eum uisum, & libere dicere. atque etiam (ut enim quidque succurrit, libet scribere) proxime, cum Sextij rogatu apud eum fuisse, exspectaremq; sedens quoad uocarer, dixisse eum: Ego dubitem, quin summo in odio sim, cum M. Cicerone sedeat, nec suo*

commodo me conuenire poßit? atqui, si quisquam est facilis, hic est: tamen non dubito, quin me male oderit. Hæc, & eiusmodi multa. sed ad propositum. Quidquid erit, non modo magnum, sed etiam paruum, scribes. equidem nihil intermittam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

DVAS *a te accepi epistolas heri. ex priore theatrum, Publiumq; cognoui, bona signa consentientis multitudinis. plausus uero L. Caßio datus etiam facetus mihi quidem uisus est. Altera epistola de Madro scripta. apud quem nullum* σαλάκωμα, *ut putas. processi enim, sed minus diu: eius sermone enim sum retentus. Quod autem ad te scripseram, obscure fortasse, id eiusmodi est. diebat, Cæsarem secum, quo tempore. Sextij rogatu, ueni ad eum, cum exspectarem sedens: dixisse: ego nunc tam sim stultum, ut hunc ipsum, facilem hominem, putem mihi esse amicum, cum tam diu sedens meum commodum exspectet? Habes igitur* φαλάκρωμα, *inimicissimum otij, id est Bruti. In Tusculanum hodie, Lanuuij cras, inde Asturæ cogitabam. Piliæ paratum est hospitium: sed uellem Atticam. uerum tibi ignosco, quarum utriqui salutem. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 3

TRANQVILLAE *quidē tuæ literæ: quod utinam diutius: nam Matius posse negabat. Ecce autem structores nostri ad frumentū profecti, cum inanes rediissent,*

rumorem afferunt magnum, Romæ domum ad Antonium frumentum omne portari: πανικὸν certe: scripsisses enim. Corumbus Balbi nullus adhuc: & mihi notum nomen. bellus enim esse dicitur architectus. Ad obsignandum tu adhibitus non sine caussa uideris. uolunt enim nos ita putare: nescio, cur non animo quoque sentiant. sed quid hæc ad nos? odorare tamen Antonij διάθεσιν quem quidem ego epularum magis arbitror rationem habere, quam quidquam mali cogitare. tu, si quid πραγματικὸν habes, scribe: sin minus, populi ἐπισημασίαν & minorū dicta perscribito.. Piliæ, & Atticæ salutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

NVNC quid putas me Lanuuij? at ego te istic quotidie aliquid noui suspicor. tument negotia. nam cum Matius, quid censes ceteros? equidem doleo, quod nunquam in ulla ciuitate accidit, non una cum libertate remp. recuperatam. horribile est, quæ loquantur, quæ minitentur. ac uereor Gallica etiam bella, ipse Sextus quo euadat. sed omnia licet concurrant, idus Martiæ consolantur. nostri autem ἥρωες, quod per se ipsos confici potuit, gloriosissime, & magnificentissime confecerunt. reliquæ res opes, & copias desiderant; quas nullas habemus. Hæc ego ad te, ut, si quid noui, (nam quotidie aliquid exspecto) confestim ad me: &, si noui nihil, nostro more tamen ne patiamur intermitti literulas, equidem non committam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

SPERO *tibi iam esse, ut uolumus; quoniam quidem ἐσίγησας, quam leuiter commotus esses: sed tamen uelim scire, quid agas. Signa bella, quod Caluena moleste fert, si suspectum esse Bruto. illa signa non bona, si cum signis legiones ueniunt e Gallia. quid tu illas putas, quæ fuerunt in Hispania? non ne idem postulaturas? quid eas, quas Annius transportauit? Caninium uolui, sed μνημονικὸν ἁμάρτημα, ab aleatore φυρμὸς πολύς. nam ista quidem Cæsaris libertorum coniuratio facile opprimeretur, si recta saperet Antonius. Meam stultam uerecundiam, qui legari noluerim ante res prolatas, ne deserere uiderer hunc rerum tumorem: cui certe si possem mederi, deesse non deberem: sed uides magistratus: siquidem illi magistratus: uides tamen tyranni satellites in imperijs: uides eiusdem exercitus, uides in latere ueteranos: quæ sunt εὐρίπιστα omnia: eos autem, qui orbis terræ custodijs non modo septi, uerum etiam magni esse debebant, tantummodo laudari, atque amari, sed parietibus contineri. atque illi quoquo modo beati, ciuitas misera. Sed uelim scire, quid aduentus Octauij, num qui concursus ad eum, num quæ νεωτερισμοῦ suspicio. non puto equidem: sed tamen, quidquid est, scire cupio. Hæc scripsi ad te proficiscens Astura, III. id. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 6

PRID. *id. Fundis accepi tuas literas cenans. pri-*

mum igitur, melius esse: deinde meliora te nunciare. Odiose illa enim fuerant, legiones uenire. Nam de Octauio susq; deque. Exspecto, quid de Mario: quem quidem ego sublatum rebar a Cæsare. Antonij colloquium cum heroibus nostris pro re nata non incommodum: se tamen adhuc me nihil delectat præter idus Mart. nam quoniam Fundis sum cum Ligure nostro, discrucior, Sextilij fundum a Verberone Curtilio poßideri. quod cum dico, de toto genere dico. quid enim miserius, quam ea nos tueri, propter quæ illum oderamus? etiam ne consules, & tribunos pl. in biennium, quos ille uoluit? nullo modo reperio, quemadmodum poßim πολιτεύεσθαι. nihil enim tam σόλοικον, quam τυραννοκτόνους in cælo eße tyranni facta defendi. sed uides consules: uides reliquos magistratus, si isti magistratus: uides languorem bonorum. exultant lætitia in municipijs. dici enim nō potest, quātopere gaudeāt, ut ad me concurrant, ut audire cupiant uerba mea de re: nec ulla interea decreta. sic enim πεπολιτεύμεθα, ut uictos metueremus. Hæc ad te scripsi apposita secunda mensa. plura, & πολιτικώτερα postea: & tu, quid agas, quidq; agatur.

CICERO S. D. ATTICO. 7

POSTRIDIE id. Paullū Caietæ uidi. is mihi de Mario, & de rep. alia quædam sane peßima. a te scilicet mihi: nemo enim meorum. sed Brutum nostrum audio uisum sub Lanuuio. ubi tandem est futurus? nam cum reliqua, tum de hoc scire aueo omnia. Ego e Formiano exiens XVII. Cal. ut inde altero die in Puteolanum, scripsi hæc.

A Cicerone mihi literæ ſane πεπινωμέναι & bene longæ. ceteræ autem uel finge poſſunt: πῖνος literarum ſignificat doctorem. nunc magnopere a te peto, de quo ſum nuper tecum locutus, ut uideas, ne quid ei deſit. id cum ad officium noſtrum pertinet, tum ad exiſtimationem, & dignitatem: quod idem intellexi tibi uideri omnino. ſi ergo eſt, uolo menſe Quinctili in Græciam. ſunt omnia faciliora. ſed cum ſint ea tempora, ut certi nihil eſſe poßit, quid honeſtũ mihi ſit, quid liceat, quid expediat: quæſo, da operam, ut illũ quam honeſtißime, copioſiſſimeq; tueamur. hæc, & cetera, quæ ad nos pertinebunt, ut ſoles, cogitabis, ad meque, aut quod ad rem pertineat, aut, ſi nihil erit, quod in buccam uenerit, ſcribes. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

TV ME iam rebare, cũ ſcribebas, in agris eſſe noſtris. at ego accepi XVII. Cal. in diuerſoriolo Sinueſſano tuas literas. De Mario probe. etſi doleo L. Craßi nepotem. Optime, iam etiam Bruto noſtro probari Antonium. nam quod Iuniam ſcribis moderate, & amice ſcriptas literas attuliſſe: mihi Paullus dedit ad ſe a fratre miſſas, quibus in extremis erat, ſibi inſidias fieri, ſe id certis auctoribus comperiſſe. hoc nec mihi placebat, & multo illi minus. Reginæ fuga mihi non moleſta: ſed, Clodia quid egerit, ſcribas ad me uelim. De Byzantijs curabis, ut cetera: & Pelopem ad te arceſſe. Ego, ut poſtulas, Baiana negotia, chorumq; illum, de quo ſcire uis, cum perſpexero, tum ſcribam, ne quid ignores. Quid Galli, quid Hiſpani, quid Sextus agat uehementer expecto. ea ſcilicet tu decla-

rabis, qui cetera. Nauseolam tibi tum caussam otij dedisse, facile patiebar. uidebar enim mihi, legenti tuas literas, requiesse paullisper. De Bruto semper ad me omnia perscribito, ubi sit, quid cogitet: quem quidem ego spero iam tuto uel solum tota urbe uagari posse. ueruntamen. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

DE rep. multa cognoui ex tuis literis: quas quidem multiiuges accepi uno tempore a Vestorij liberto. ad ea autem, quæ requiris, breui respondebo. Primum, uehementer me Cluuiana delectant. Sed, quod quæris, quid arcesserim Chrysippum: tabernæ mihi duæ corruerunt, reliquæ rimas agunt: itaque non solum inquilini, sed mures etiam migrauerunt. hanc ceteri calamitatem uocant, ego ne incommodum quidem. o Socrates, o Socratici uiri, numquam uobis gratiam referam. dij immortales, quam mihi ista pro nihilo. sed tamen ea ratio ædificandi initur, consiliario quidem, & auctore Vestorio, ut hoc damnũ quæstuosum sit. Hic turba magna est, eritque, ut audio, maior: duo quidem quasi designati consules. o dij boni, uiuit tyrannis. tyrannus occidit? eius interfecti morte lætamur, cuius facta defendimus? itaque quam seuere nos M. Curtius accusat: ut pudeat uiuere: neque iniuria. nam mori millies præstitit, quam hæc pati, quæ mihi uidentur habitura etiam uetustatem. & Balbus hic est, multumq; mecum: ad quem a Vetere literæ, datæ pridie Kal. Ian. cum a se Cæcilius circunsideretur, & iam teneretur, uenisse cum maximis copijs Pacorum Parthum: ita sibi esse eum ereptum, multis suis amissis: in qua re accusat Volcatium.

Volcatium. ita mihi uidetur bellum illud instare. sed Dolabella, & Nicias uiderint. idem Balbus meliora de Gallia: XXI. die literas habebat: Germanos, illasq; nationes, re audita de Cæsare, legatos misisse ad Aurelium, qui est præpositus ab Hirtio, se, quod imperatum esset, esse facturos. quid quæris? omnia plena pacis, aliter ac mihi Caluena dixerat.

CICERO S. D. ATTICO. 10.

ITA ne uero? hoc meus, & tuus Brutus egit, ut Lanuuij esset? ut Trebonius itineribus deuijs proficisceretur in prouinciam? ut omnia facta, scripta, dicta, promissa, cogitata Cæsaris plus ualerēt, quam si ipse uiueret? meministi ne clamare, illo ipso primo Capitolino die senatum in Capitolium a prætoribus uocari? dij immortales, quæ tum opera effici potuerunt, lætantibus omnibus bonis, etiam sat bonis, fractis latronibus. Liberalia tu accusas. quid fieri tū potuit? iam pridem perieramus. meministi ne te clamare, caussam perisse, si funere elatus esset? at ille etiam in foro combustus, laudatusq; miserabiliter: seruique, & egentes in tecta nostra cum facibus immissi. quæ deinde? ut audeant dicere, tunc contra Cæsaris nutum? hæc, & alia ferre non possum itaque γῆν πρὸ γῆς cogito. Tua tamen ὑπηνέμιος nausea iam ne plane abijt? mihi quidem ex tuis literis coniectanti ita uidebatur. redeo ad Thebassos, Scæuas, Frangones. hos tu existimas confidere, se illa habituros, stantibus nobis? in quibus plus uirtutis putarunt, quam experti sunt. pacis isti scilicet amatores, & non latrocinij auctores. at ego cum tibi de Curtilio scri-

psi, Sextilianoq; fundo, scripsi de Censorino, de Messalla, de Planco, de Postumio, de genere toto. melius fuit perijsse illo interfecto, quod numquam accidisset, quam haec uidere. Octauius Neapolim uenit XIV. Kal. ibi eum Balbus mane postridie: eodemq. die mecum in Cumano: illum hereditatem aditurum. sed, ut scribis, ῥίζόθεμιν magnam cum Antonio. Buthrotia mihi tua res est, ut debet, eritq; curae. Quod quaeris, iam ne ad centena Cluuianum: aduentare uidetur: sed primo anno L X X X. detersimus. Quinctus pater ad me grauia de filio, maxime quod matri nũc indulgeat, cui antea bene merenti fuerit inimicus. ardentes in eum literas ad me misit. ille autem quid agat, si scis, neque dum Roma es profectus, scribas ad me uelim, & hercule si quid aliud. uehementer delector tuis literis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. II

NVDIVS tertius dedi ad te epistolam longiorem: nunc ad ea, quae proxime. Velim mehercule, Asturae Brutus. Ακολασίαν istorum scribis. an censebas aliter? equidem etiam maiora exspecto. cum equidem concionem lego, De tanto uiro, de clarissimo ciue, ferre non queo. etsi ista iam ad risum. sed memento: sic alitur consuetudo perditarum concionum: ut nostri illi, non heroes, sed dij, futuri quidem in gloria sempiterna sint, sed non sine periculo quidem. uerum illis magna consolatio, conscientia maximi, & clarissimi facti: nobis quae? qui, interfecto rege, liberi non sumus. sed haec fortuna uiderit, quoniam ratio non gubernat. De Cicerone, quae scribis, iucũda mihi sunt: uelim, sint prospera. quod uero curae tibi est, ut ei suppedi-

tetur ad usum, & cultum copiose; per mihi gratum est; idque ut facias, te etiam rogo. De Buthrotijs, & tu recte cogitas, & ego non dimitto istam curam: suscipiam omnem etiam actionem; quam uideo quotidie faciliorem. De Cluuiano, quoniam in re mea me ipsum diligentia uincis, res ad centena perducitur. ruina rem non fecit deteriorem, haud scio an iam fructuosiorem. Hic mecum Balbus, Hirtius, Pansa, modo uenit Octauius, & quidem in proximam uillam Philippi, mihi totus deditus. Lentulus Spinther hodie apud me: cras mane uadit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

O MI Attice, uereor, ne nobis idus Martiæ nihil dederint præter lætitiam, & odij pœnam, ac doloris. quæ mihi istinc afferuntur? quæ hic uideo? ὢ πράξεως καλῆς μὲν, ἀτελοῦς δέ. Scis quam diligam Siculos, & quam illam clientelam honestam iudicem. multa illis Cæsar, neque me inuito. etsi Latinitas erat non ferenda: uerumtamen, ecce autem Antonius, accepta grandi pecunia, fixit legem, a dictatore comitijs latam, qua Siculi ciues Romani: cuius rei, uiuo illo, mentio nulla. Quid? Deiotari nostri caussa non similis? dignus ille quidem omni regno, sed non per Fuluiam. sexcenta similia uerum illuc refero. tam claram, tamq; testatam rem, tamq; iustam Buthrotiam non tenebimus aliqua ex parte? & eo quidem magis, quo ista plura. Nobiscum hic perhonorifice, & amice Octauius: quem quidem sui Cæsarem salutabant, Philippus non: itaque ne nos quidem: quem nego posse bonum ciuem: ita multi circumstant, qui quidem nostris mor

tem minitantur. negant haec ferri posse. quid censes, cum Romam puer uenerit, ubi nostri liberatores tuti esse non possunt? qui quidem semper erunt clari, conscientia uero facti sui etiam beati: sed nos, nisi me fallit, iacebimus. itaque exire aueo, ubi nec Pelopidarum, inquit. haud amo uel hos designatos; qui etiam declamare me coegerunt; ut ne apud aquas quidem acquiescere liceret. sed hoc meae nimiae facilitatis. nam id erat quondam quasi necesse: nunc, quoquo modo se res habet, non est item, quam dudum. Nihil habeo, quod ad te scribam: scribo tamen, non ut delecter meis literis, sed ut eliciam tuas. tu, si quid erit de ceteris, de Bruto utique quidquid. Haec conscripsi X. kal. accubans apud Vestorium, hominem remotum a dialecticis, in arithmeticis satis exercitatum.

CICERO S. D. ATTICO. 13

SEPTIMO denique die literae mihi redditae sunt, quae erant a te XIII. kal. datae: quibus quaeris, atque etiam me ipsum nescire arbitraris, utrum magis tumulis prospectuque, an ambulatione ἁλιτενεῖ delecter. est mehercule, ut dicis, utriusque loci tanta amoenitas, ut dubitem, utra anteponenda sit.

ἀλλ᾽ οὐ δαιτὸς ἐπηράτου ἔργα μέμηλεν,
Ἀλλὰ λίην μέγα πῆμα διοτρεφὲς εἰσορόωντες
Δείδιμεν. ἐν δοιῇ δὲ σαώσεμεν, ἢ ἀπολέσθαι.

quamuis enim tu magna, & mihi iucunda scripseris de D. Bruti aduentu ad suas legiones: in quo spem maximam uideo: tamen, si est bellum ciuile futurum, quod certe erit, si Sextus in armis permanebit, quem permansurum

esse certo scio; quid nobis faciendum est, ignoro. neque enim iam licebit, quod Caesaris bello licuit, neque huc illuc. quem cunque enim haec pars perditorum laetatum morte Caesaris putabit, (laetitiam autem apertissime tulimus omnes) hunc in hostium numero habebit. quae res ad caedem maximam spectat. restat, ut in castra Sexti, aut, si forte, Bruti nos conferamus. res odiosa, & aliena nostris aetatibus, & incerto exitu belli: & nescio quo pacto tibi ego possim, mihi tu dicere:

Τέκνον ἐμὸν οὔτοι δέδοται πολεμήια ἔργα,
Ἀλλὰ σύγ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα λόγοιο.

sed haec fors uiderit, ea, quae talibus in rebus plus; quam ratio, potest. nos autem id uideamus, quod in nobis ipsis esse debet, ut, quidquid acciderit, fortiter, & sapienter feramus, & accidisse hominibus meminerimus; nosq; cum multum literae, tum non minimum idus quoque Martiae consolentur. Suscipe nunc meam deliberationem, qua sollicitor. ita multa ueniunt in mentem in utramque partem. Proficiscor, ut constitueram, legatus in Graeciam: caedis impendentis periculum non nihil uitare uideor, sed casurus in aliquam uituperationem, quod reip. defuerim tam graui tempore. sin autem mansero; equidem uideo in discrimine, sed accidere posse suspicor, ut prodesse possim reip. Iam illa consilia priuata sunt, quod sentio ualde esse utile ad confirmationem Ciceronis, me illuc uenire. nec alia caussa profectionis mihi ulla fuit, cũ consilium cepi legari ab Caesare. tota igitur hac de re, ut soles, si quid ad me pertinere putas, cogitabis. Redeo nunc ad epistolam tuam. scribis enim esse rumores, me, ad lacum quod habeo, uendi turum, minusculam uero uillam utique Quincto traditu

rum, uel impenso pretioso; quo introducatur, ut tibi Quinctus F. dixerit, dotata Aquillia. ego uero de uenditione nihil cogito, nisi quid, quod magis me delectet, inuenero. Quinctus autem de emendo nihil curat hoc tempore: satis enim torquetur debitione dotis: in qua mirificas Q. Egnatio gratias agit: a ducenda autem uxore sic abhorret, ut quidquam libero lectulo neget esse iucundius. Sed hæc quoque hactenus. redeo enim ad miseram, seu nullam potius remp. M. Antonius ad me scripsit de restitutione Sex. Clodij: quam honorifice, quod ad me attinet, ex ipsius literis cognosces: misi enim tibi exemplum: quam dissolute, quam turpiter, quamq; perniciose, ut non numquam Cæsar desiderandus esse uideatur, facile existimabis. quæ enim Cæsar numquam neque fecisset, neque passus esset, ea nunc ex falsis eius commentarijs proferuntur. ego autem Antonio facillimum me præbui. etenim ille, quoniam semel induxit animum, sibi licere quod uellet, fecisset nihilo minus me inuito. itaque mearum quoque literarum misi tibi exemplum.

Antonius consul S. D. Ciceroni.

Occupationibus est factum meis, & subita tua profectione, ne tecum coram de hac re agerem. quam ob caussam uereor, ne absentia mea leuior sit apud te. quod si bonitas tua responderit iudicio meo, quod semper habui de te; gaudebo. A Cæsare petij, ut Sex. Clodium restitueret: impetraui. erat mihi in animo etiam tum sic uti beneficio eius, si tu concessisses. quo magis laboro, ut tua uoluntate id per me facere nunc liceat. quod si duriorem te eius miseræ, & afflictæ fortunæ præbes; non contendam ego aduersus te: quamquam uideor debere tueri commenta-

rium Cæsaris. sed mehercule, si humaniter, & sapienter, & amabiliter in me cogitare uis, facilem te profecto præbebis, & noles P. Clodium, in optima spe puerum repositum, existimare, non te insectatum esse, cum potueris, amicos paternos. patere, obsecro te, pro rep. uideri geßisse simultatem cum patre eius: non contempseris hāc familiam. honestius enim, & libentius deponimus inimicitias reip. nomine susceptas, quam contumaciæ. Me deinde sine ad hanc opinionem iam nunc dirigere puerum, & tenero animo eius persuadere, non esse tradendas posteris inimicitias. quamquam, tuam fortunam, Cicero, ab omni periculo abesse, certum habeo: tamen arbitror malle te quietam senectutem, & honorificam potius agere, quàm sollicitam. Postremo, meo iure te hoc beneficium rogo. nihil enim non tua caussa feci. Quod si non impetro, per me Clodio daturus non sum: ut intelligas, quanti apud me auctoritas tua sit, atque eo te placabiliorem præbeas. Vale.

Cicero Antonio cos. S.

Quid mecum per literas agis, unam ob caussam mallem coram egisses. non enim solum ex oratione, sed etiam ex uultu, & oculis, & fronte, ut aiunt, meum erga te amorem perspicere potuisses. nam cum te semper amaui, primum tuo studio, post etiam beneficio prouocatus: tum his temporibus resp. te mihi ita commendauit, ut cariorem habeam neminem. literæ uero tuæ, tum amantißime, tum honorificentißime scriptæ, sic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium uiderer, sed accipere a te ita petente, ut inimicum meum, necessarium tuum, me inuito seruare nolles, cum id nullo negotio facere posses. Ego uero tibi istuc, mi Antoni, remitto, atque ita, ut me a te eum

his uerbis scripseris, liberalissime, atque honorificentissime tractatum existimem. idq; cum totum, quoquo modo se res haberet, tibi dandum putarem, tum do etiam humanitati, & naturæ meæ. nihil enim umquam non modo acerbum in me fuit, sed ne paullo quidem tristius, aut se uerius, quam necessitas reip. postulauit. Accedit, ut ne in ipsum quidem Clodium meum insigne odium fuerit umquã: semperq; ita statui, nõ esse insectandos inimicorum amicos, præsertim humiliores, nec his præsidijs nosmet ipsos esse spoliandos. Nam de puero Clodio tuas partes esse arbitror, ut eius animum tenerum, quemadmodum scribis, his opinionibus imbuas, ut ne quas inimicitias residere in familijs nostris arbitretur. contendi cum P. Clodio cum ego publicam caussam, ille suam defenderet. nostras contentiones resp. dijudicauit. si uiueret, mihi cum illo nulla contentio iam maneret. Quare, quoniam hoc a me sic petis, ut quæ tua potestas est, ea neges te me inuito usurum; puero quoque hoc a me dabis, si tibi uidebitur: non quo aut ætas nostra ab illius ætate quidquam debeat periculi suspicari, aut dignitas mea ullam contentionem extimescat: sed ut nosmet ipsi inter nos coniunctiores simus, quam adhuc fuimus: interpellantibus enim his inimicitijs animus tuus mihi magis patuit, quam domus. Sed hæc hactenus: illud extremum. ego quæ te uelle, quæq; ad te pertinere arbitrabor semper sine ulla dubitatione summo studio faciam. hoc uelim tibi penitus persuadeas.

CICERO S. D. ATTICO. 14

ITERA *dum eadem ista mihi, coronatus Quinctus*

noster Parilibus? Parilibus solus ne? etsi addis Lamiam: quod demiror equidem: sed scire cupio, qui fuerint alij: quamquam satis scio, nisi improbum neminem. explanabis igitur hoc diligentius. ego autem casu cum dedissem ad te literas VI. *kal. satis multis uerbis, tribus fere horis post accepi tuas, & magni quidem ponderis. itaque ioca tua plena facetiarum, de hæresi Vestoriana, & de Pherionum more Puteolano, risisse me satis, nihil est necesse rescribere.* πολιτικώτερα *illa uideamus. Ita Brutos, Cassiumq́; defendis, quasi eos ego reprehendam: quos satis laudare nō possum. rerum ego uitia collegi, non hominum. sublato enim tyranno, tyrannida manere uideo. nam quæ ille facturus non fuit, ea fiunt, ut de Clodio: de quo mihi exploratum est, illum non modo non facturum, sed etiā ne passurum quidem fuisse. sequetur Rufio Vestorianus. Victor numquam scriptus, cæteri quis non? cui seruire ipsi non potuimus, eius libellis paremus. Nam Liberalibus quis potuit in senatum non uenire? fac id potuisse aliquo modo: num, etiam cum uenissemus, libere potuimus sententiam dicere? non ne omni ratione ueteri, qui armati aderant, cùm præsidij nos nihil haberemus, defendendi fuerunt? illam sessionem Capitolinam mihi non placuisse, tu testis es. quid ergo? culpa ista Brutorum? minime illorū quidem, sed aliorum Brutorum, qui se cautos, ac sapientes putant: quibus satis fuit, lætari; nonnullis etiam gratulari; nullis, permanere. sed præterita omittamus: istos omni cura, præsidioq́; tueamur; & quemadmodum tu præcipis, contenti idibus Mart. simus: quæ quidem nostris amicis, diuinis uiris, aditum ad cælum dederunt, libertatem populo R. non dederunt. Recordare tua. non ne memini-*

sti clamare te, omnia perijsse, si ille funere elatus esset? sapienter id quidem: itaque ex eo quæ manarint, uides. Quæ scribis Kalendis Iunij Antonium de prouincijs relaturũ, ut & ipse Gallias habeat, & utriusque dies prorogetur: licebit ne decerni libere? si licuerit; libertatem esse recuperatam lætabor. si non licuerit; quid mihi attulerit ista domini mutatio præter lætitiam quam oculis cepi iusto interitu tyranni? Rapinas scribis ad Opis fieri: quas nos quoque tum uidebamus. næ nos & liberati ab egregijs uiris, nec liberi sumus. ita laus illorum est, culpa nostra. & hortaris me, ut historias scribam: ut colligam tanta eorum scelera, a quibus etiam nunc obsidemur? potero ne eos ipsos non laudare, qui te obsignatorem adhibuerunt? nec mehercule me raudusculum mouet: sed homines beneuolos, qualescumque sunt, graues est insequi contumelia. sed de omnibus meis consilijs, ut scribis, existimo exploratius nos ad Cal. Iun. statuere posse: ad quas adero, & omni ope, atque opera enitar, adiuuante me scilicet auctoritate tua, & gratia, & summa æquitate caussæ, ut de Buthrotijs S. C. quale scribis, fiat. Quod me cogitare iuber, cogitabo equidem. etsi tibi dederam superiore epistola cogitandum. tu autem, quasi iam recuperata rep. uicinis tuis Maßiliensibus sua reddis. hæc armis, quæ quam firma habeamus, ignoro, restitui fortasse possunt auctoritate non possunt. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

EPISTOLA *breuis, quæ postea a te scripta est, sane mihi fuit iucunda, de Bruti ad Antonium, & de eius-*

dem ad te literis. posse uidentur esse meliora, quam adhuc fuerint: sed nobis, ubi simus, & quo iam nos conferamus, prouidendum est. o mirificum Dollabellam meum, iam enim dico meum, antea, crede mihi, subdubitabam. magnam ἀναθεώρησιν res habet: de saxo, in crucem, columnam tollere, locum illum sternendum locare. quid quæris? heroica. sustulisse mihi uidetur simulationem desiderij, adhuc quæ serpebat in dies, & inueterata, uerebar, ne periculosa nostris tyrannoctonis esset. nunc prorsus assentior tuis literis, speroq; meliora. quamquam istos ferre non possum: qui, dum se pacem uelle simulant, acta nefaria defendunt. sed non possunt omnia. incipit res melius ire, quam putaram. nec uero discedam, nisi cum tu id me honeste putabis facere posse. Bruto certe meo nullo loco dero: idque, etiam si mihi cum illo nihil fuisset, facerem propter eius singularem, incredibilemq; uirtutem. Piliæ nostræ uillam totam, queq; in uilla sunt, trado, in Pompeianum ipse proficiscens Cal. Mai. quam uelim Bruto persuadeas, ut Asturæ sit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

V. NON. *conscendens ab hortis Cluuianis in phaselum epicopum has dedi literas, cum Piliæ nostræ uillam ad Lucrinum, uillicosq; procuratores tradidissem. ipse autem eo die in Pæti nostri tyro tarichum imminebam, perpaucis diebus in Pompeianum, post in hæc Puteolana, & Cumana regna renauigare. o loca cæteroqui ualde expetenda, interpellantium autem multitudine pæne fugienda. Sed ad rem ut ueniam, o Dollabellæ nostri magnam*

ἀρισίαν. quanta est ἀναθεώρησις, equidem laudare eum, & hortari non desisto. recte tu omnibus epistolis significas, quid de re, quid de uiro sentis. mihi quidem uidetur Brutus noster iã uel coronam auream per forũ ferre posse. quis enim audeat uiolare, proposita cruce, uel saxo? præsertim tãtis plausibus, tanta approbatione infirmorũ? Nũc, mi Attice me fac ut expedias. cupio, cum Bruto nostro affatim satisfecerim, excurrere in Græciam. magni interest Ciceronis, uel mea potius, uel mehercule utriusque, me interuenire discenti. nam epistola Leonidæ, quam ad me misisti, quid habet, quæso, in quo magnopere lætemur? numquam illa mihi satis laudari uidebitur, cum ita laudabitur, QVOMODO NVNC EST. non est fidentis hoc testimonium, sed potius timentis. Herodi autem mandaram, ut mihi κατὰ μίτον scriberet: a quo adhuc nulla litera est. uereor, ne nihil habuerit, quod mihi, cum cognossem, iucundum putaret fore.

Quod ad Xenonem scripsisti, ualde mihi gratum est: nihil enim deesse Ciceroni, tum ad officium, tum ad existimationem meam pertinet.

Flammam Flaminium audio Romæ esse. ad eum scripsi, me tibi mandasse per literas, ut de Montani negotio cum eo loquerere. & uelim cures epistolam, quam ad eũ misi, reddendam, & ipse quod commodo tuo fiat, cum eo colloquare. puto, si quid in homine pudoris est, præstaturum eum, ne pro se quodã modo dependatur. De Attica pergratum mihi fecisti, quod curasti, ante scirem recte esse, quam non belle fuisse. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

IN Pompeianum ueni V. Kal. Mai. cum pridie, ut antea ad te scripsi, Piliam in Cumano collocauissem. ibi mihi cœnanti literæ tuæ sunt redditæ, quas dederas Demetrio liberto prid. Cal. in quibus multa sapienter, sed tamen talia, quemadmodum tute scribebas, ut omne consilium in fortuna positum uideretur. itaque his de rebus ex tempore, & coram. De Butrotio negotio, utinam quidem Antonium conueniam: multum profecto proficiam. sed non arbitrantur eum a Capua declinaturum. quo quidem metuo, ne magno reip. malo uenerit. quod idem L. Cæsari uidebatur; quem pridie Neapoli affectum grauiter uideram. quamobrem ista nobis ad Cal. Iun. tractanda, & perficienda sunt. Sed hactenus. Quinctus filius ad patrem acerbissimas literas misit: quæ sunt ei redditæ, cum uenissemus in Pompeianum: quarum tamen erat caput, Aquilliam nouercam non esse laturum. sed hoc tolerabile fortasse, illud uero? se ab Cæsare habuisse omnia, nihil a patre, reliqua sperare ab Antonio. o perditum hominem. sed μελήσει. Ad Brutum nostrum, & Cassium, & ad Dolabellam epistolas scripsi. earum exempla tibi misi, non ut deliberarem reddendæ ne essent, (plane enim iudico esse reddendas) sed quod non dubito, quin tu idem existimaturus sis. Ciceroni meo, mi Attice, suppeditabis quantum uidebitur; meq; tibi hoc onus imponere patiere. quæ adhuc fecisti, mihi sunt gratissima. Librum meum illum ἀνέκδοτον non dum, ut uolui, perpoliui. ista uero, quæ tu contexi uis, aliud quiddam separatum uolumen ex

ſpectant. ego autem (credas mihi uelim) minore pericu lo exiſtimo contra illas nefarias partes, uiuo tyranno, dici potuiſſe, quam mortuo. ille enim neſcio quo pacto ferebat me quidem mirabiliter: nunc, quacumque nos commouimus, ad Cæſaris non modo acta, uerum etiam cogitata reuocamur. De Montano, quoniam Flamma uenit, uidebis. puto rem meliore loco eſſe debere. Vale.

Cicero S. D. Dolabellæ cos. ſuo.

Etſi contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, ſatiſq; ex ea magnam lætitiam, uoluptatemq; capiebam: tamen non poſſum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod uulgo hominum opinio ſocium me adſcribat tuis laudibus. neminem conueni, (conuenio autem quotidie plurimos: ſunt enim permulti optimi uiri, qui, ualetudinis cauſſa, in hæc loca conueniant, præterea ex mancipijs frequentes neceſſerij mei) quin omnes, cum te ſummis laudibus ad cælum extulerunt, mihi continuo maximas gratias agant. negant enim ſe dubitare, quin tu, meis præceptis, & conſilijs obtemperans, præſtantiſſimum te ciuem, & ſingularem conſulem præbeas. quibus ego quamquam uerißime poſſim reſpondere, te quæ facias, tuo iudicio, & tua ſponte facere, nec cuiuſquam egere conſilio: tamen neque plane aſſentior, ne imminuam tuam laudem, ſi omnis a meis conſilijs profecta uideatur; neque ualde nego: ſum enim auidior etiam, quam ſatis eſt, gloriæ. & tamen non alienum eſt dignitate tua, quod ipſi Agamemnoni, regi regum, fuit honeſtum, habere aliquem in conſilijs capiundis Neſtorem. mihi uero glorioſum, te iuuenem conſulem florere laudibus, quaſi alumnum diſciplinæ meæ. Lucius qui

dem Cæsar, cum ad eum ægrotum Neapolim uenissem, quã quam erat oppressus totius corporis doloribus, tamen ante, quam me plane salutauit, o mi Cicero, inquit, gratulor tibi, cum tantum uales apud Dolabellam, quantum si ego apud sororis filium ualerem, iam salui esse possemus. Dolabellæ uero tuo & gratulor, & gratias ago: quem quidem, post te consulem, solum possumus uere consulem dicere. deinde multa de facto, ac de re gesta: tum nihil magnificentius, nihil præclarius actum umquam, nihil reip. salutarius. atque hæc una uox omnium est. A te autem peto, ut me hanc quasi falsam hereditatem alienæ gloriæ sinas cernere, meq; aliqua ex parte in societatem tuarum laudum uenire patiare. quamquam, mi Dolabella, (hæc enim iocatus sum) libentius omnes meas, si modo sunt aliquæ meæ laudes, ad te transfuderim, quam aliquam partem exhauserim ex tuis. nam cum te semper tantũ dilexerim, quantũ tu intelligere potuisti; tum his tuis factis sic incensus sum, ut nihil umquam in amore fuerit ardentius. NIHIL est enim, mihi crede, uirtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. semper amaui, ut scis, M. Brutum, propter eius summum ingenium, suauissimos mores, singularem probitatem, atque constantiam: tamen idibus Mart. tantum accessit ad amorem, ut mirarer locum fuisse augendi in eo, quod mihi iam pridem cumulatum etiam uidebatur. quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere? tantum accessit, ut mihi nunc denique amare uidear, antea dilexisse. Quare quid est, quod ego te hortter, ut dignitati & gloriæ seruias? proponã tibi claros uiros, quod facere solent, qui hortantur? neminem habeo clariorem, quam te ipsum. te imitere oportet, tecum

ipse certes. nec licet quidem tibi iam, tantis rebus gestis, non tui similem esse. quod cum ita sit; hortatio non est necessaria, gratulatione magis utendum est. contigit enim tibi, quod haud scio an nemini, ut summa seueritas animaduersionis non modo non inuidiosa, sed etiam popularis, esset, & cum bonis omnibus, tum infimo cuique gratissima. Hoc si tibi fortuna quadam contigisset, gratularer felicitati tuæ: sed contigit magnitudine tũ animi, tum etiam ingenij, atque consilij. legi enim concionem tuam: nihil illa sapientius. ita pedetentim, & gradatim tum accessus a te ad caussam facti, tum recessus, ut res ipsa maturitatem tibi animaduertendi omnium concessu daret. Liberasti igitur & urbem periculo, & ciuitatem metu: neque solum ad tempus maximam utilitatem attulisti, sed etiam ad exemplum. quo facto, intelligere debes, in te positam esse remp. tibiq; non modo tuendos, sed etiam ornandos illos uiros, a quibus initium libertatis profectum est. Sed his de rebus coram plura propediem, ut spero. Tu, quoniam remp. nosq. conseruas, fac, ut diligentißime te ipsum, mi Dolabella, custodias. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

SAEPIVS me iam agitas, quod rem gestam Dolabellæ nimis in cælum uidear efferre. ego autem, quamquã sane probo factum, tamen, ut tantopere laudarem, adductus sum tuis & unis, & alteris literis. sed totum se a te abalienauit Dolabella, ea de caussa, qua me quoque sibi inimicißimum reddidit. o hominem pudentem. kal. Iun. debuit: adhuc non soluit, præsertim cum se maximo ære alieno

no Faberij manu liberarit, & Opem ab eo petierit. licet enim iocari: ne me ualde conturbatum putes. atque ego ad eum VIII. id. literas dederam bene mane. eodem autem die tuas literas uesperi acceperam in Pompeiano, satis celeriter, tertio abs te die. sed, ut ad te eo ipso die scripseram, satis aculeatas ad Dolabellam literas dedi: quæ si nihil profecerint, puto fore, ut me præsentem non sustineat. Albianum te confecisse arbitror. De Petulciano nomine, quod mihi suppeditatus es, gratissimum est, & simile tuorum omnium. sed ego Erotem ad ista expedienda factum mihi uidebar reliquisse: cuius non sine magna culpa uacillarunt. sed cum ipso uidero. De Montano, ut sæpe ad te scripsi, erit tibi tota res curæ. Seruius proficiscens, quod disperanter tecum locutus est, minime miror, neque ei quidquam in desperatione concedo. Brutus noster, singularis uir, si in senatum non est Kal. Iun. uenturus; quid facturus sit in foro, nescio. sed hoc ipse melius. Ego ex his, quæ parari uideo, non multum idibus Martijs profectum iudico: itaque de Græcia quotidie magis & magis cogito. nec enim Bruto meo, exsilium, ut scribis ipse, meditanti, uideo quid prodesse possim. Leonidæ me literæ satis delectarunt. De Herode tibi assentior. Saufeium legisse uellem. Ego ex Pompeiano VI. idus Mai. cogitabam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

NONIS Mai. cum essem in Pompeiano, accepi binas a te literas, alteras sexto die, alteras quarto. ad superiores igitur prius. Quam mihi iucundum, oportune

tibi Barnachum literas reddidisse. Tu uero cum Cassio, ut cætera. quã commode autem, quod id ipsum, quod me mones, quatriduo ante ad eum scripseram, exemplumq; mearũ literarum ad te miseram. sed cum Dolabellæ auaritia (sic enim tu ad me scripseras) magna desperatione affectus essem; ecce tibi & Bruti, & tuæ literæ, ille exsilium meditari, nos autem alium portum propiorem huic ætati uidebamus: in quem mallem equidem peruehi florente Bruto nostro, constitutáq; rep. sed nunc quidem, ut scribis, non utrum uis: assentiris enim mihi, nostram ætatem præsertim a castris ciuilibus abhorrere. M. Antonius ad me tantum de Clodio rescripsit, meam lenitatem, & clementiam & sibi esse gratam, & mihi uoluptati magnæ fore. sed Pansa furere uidetur de Clodio, itemq; de Deiotaro; & loquitur seuere, si uelis credere. illud tamen non belle, ut mihi quidem uidetur, quod factum Dolabellæ uehementer improbat. De coronatis, cum sororis tuæ filius a patre accusatus esset, rescripsit, se coronam habuisse honoris Cæsaris caussa, posuisse luctus gratia: postremo, se libenter uituperationem subire, quod amaret etiam mortuum Cæsarem. Ad Dolabellam, quem admodum tibi dicis placere, scripsi diligenter: ego etiam ad Sicam. tibi hoc oneris non impono. nolo te illum iratum habere. Seruij orationem cognosco: in qua plus timoris uideo, quam consilij: sed quoniam perterriti omnes sumus, assentior Seruio.. Publilius tecum tricatus est. huc enim Cærellia missa ab istis est legata ad me: cui facile persuasi, mihi id, quod rogaret, ne licere quidem, non modo non libere. Antonium si uidero, accurrate agam de Bruthroto. Venio ad recentiores literas. quamquam de Ser

uio iam rescripsi, me facere magnam πρᾶξιν Dolabellæ. mihi mehercule ita uidetur, non potuisse maior tali re, taliq; tempore. sed tamen, quidquid ei tribuo, tribuo ex tuis literis. tibi uero assentior, maiorem πρᾶξιν eius fore, si mihi, quod debuit, dissoluerit. Brutus, uelim, sit Asturæ. Quod autem laudas me, quod nihil ante de profectione constituam, quam, ista quo euasura sint, uidero: muto sententiam. neque quidquam tamen ante, quam te uidero. Atticam meam gratias mihi agere de matre gaudeo: cui quidem ego totam uillam, cellamq; tradidi, eamq; cogitabam V. id. uidere. tu Atticæ salutem dices: nos Piliam diligenter tuebimur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

POMPEIANO naui aduectus sum in Luculli nostri hospitium VI. id. hora fere tertia. egressus autem e naui, accepi tuas literas, quas tuus tabellarius in Cumanum attulisse dicebatur, nonis Mai. datas, a Lucullo postridie eadem fere hora, qua ueni, VII. id. Lanuuio datas. audi igitur ad omnes. Primum, quæ de re mea gesta & in solutione, & in Albano negotio, grata. de tuo autem, cum in Pompeiano essem, Misenum uenit Antonius: inde ante discessit, quam illum uenisse audissem: a quo in Sannium. uide, quid speres. Romæ igitur de Buthroto. L. Antonij horribilis concio, Dolabellæ præclara. iam uel sibi habeat nummos, modo numeret idibus. Tertullæ nollem abortum. tam enim Cassii sunt iam, quam Bruti ferendi. De regina uelim, atque etiam de Cesare illo. Persolui primæ epistolæ: uenio ad secundam. De Quinctis,

Buthroto, cum uenero, ut scribis. Quod Ciceroni suppeditas, gratum. Quod errare me putas, qui remp. putem pendere a Bruto: sic se res habet: aut nulla erit, aut ab isto, istisue seruabitur. Quod me hortaris, ut scriptam concionem mittam: accipe a me, mi Attice, καθολικὸν θεώρημα earum rerum, in quibus satis exercitati sumus. nemo umquam neque poeta, neque orator fuit, qui quemquam meliorem, quam se, arbitraretur. hoc etiam malis contigit: quid tu Bruto putas, & ingenioso, & erudito? de quo etiam experti sumus nuper in edicto. scripseram rogatu tuo. meum mihi placebat, illi suum. quin etiam, cum, ipsius precibus pene adductus, scripsissem ad eum de optimo genere dicendi, non modo mihi, sed etiam tibi scripsit, sibi illud, quod mihi placeret, non probari. quare sine quaeso sibi quemque scribere: suam cuique sponsam, mihi meã; suum cuique amorem, mihi meum. non scite: hoc enim Atilius, poeta durissimus. atque utinam liceat isti concionari. cui si esse in urbe tuto licebit, uicimus. ducem enim no ui belli ciuilis aut nemo sequetur, aut ij sequentur, qui facile uincantur. Venio ad tertiam. Gratas fuisse meas literas Bruto, & Cassio, gaudeo: itaque ijs rescripsi. Quod Hirtium per me meliorem fieri uolunt: do equidẽ operam; & ille optime loquitur. sed uiuit, habitatq; cum Balbo; qui item bene loquitur. quid credas, uideris. Dolabellam ualde placere tibi uideo. mihi quidem egregie. Cum Pansa uix in Pompeiano. is plane mihi probabat se bene sentire, & cupere pacem. Caussam armorum quaeri plane uideo. Edictum Bruti, & Cassii probo. Quaeris, ut suscipiam cogitationem, quid nam istis agendum putem. consilia temporum sunt; quae in horas commutari

uides. Dollabellæ & prima illa actio, & hæc contra Antonium concio mihi profecisse permultum uidetur. prorsus ibat res. nunc autem uidemur habituri ducem: quod unum municipia, boniq; desiderant. Epicuri mentionem facis, & audes dicere μὴ πολιτεύεσθαι. non te Bruti nostri uulticulus ab ista oratione deterret? Quinctus filius, ut scribis, est dextella. per eum igitur, quod uolemus, facile auferemus. exspecto, si, ut putas, L. Antonius produxit Octauium, qualis concio fuerit. Hæc scripsi. statim enim Caßij tabellarius. eram continuo Piliam salutaturus: deinde ad epulas Vestorij, nauicula. Atticæ plurimam salutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 21

CVM paullo ante dedissem ad te Caßij tabellario literas, V. id. uenit noster tabellarius, & quidem portenti simile, sine tui literis. sed cito conieci, Lanuuij te fuisse. Eros autem festinauit, ut ad me literæ Dolabellæ perferrentur, non de re mea, (nondum enim meas acceperat) sed rescripsit ad eas, quarum exemplum tibi miseram, sane luculente. Ad me autem, cum Cassii tabellarium dimisissem, statim Balbus. o dij boni, quam facile perspiceres timere otium. & nosti uirum, quam tectus: sed tamen Antonij consilia narrabat; illum circuire ueteranos, ut acta Cæsaris sancirent, idq; se facturos esse iurarent: ut rata omnes haberent, eaq; duumuiri omnibus mensibus inspicerent. questus est etiam de sua inuidia, eaq; omnis eius oratio fuit, ut amare uideretur Antonium. quid quæris? nihil sinceri. mihi autem non est dubium, quin res

spectet ad castra. acta enim illa res est animo uirili, consilio puerili. quis enim hoc non uidit, regni heredem relictum? quid autem absurdius, hoc metuere, alterum in metu non ponere? quin etiam hoc ipso tempore multa ὑποσόλοικα, Pontij Neapolitanum a matre tyrannoctoni possideri. legendus mihi sæpius est Cato maior, ad te missus. amariorem enim me senectus facit; stomachor omnia. sed mihi quidem βεβίωται: uiderint iuuenes. tu mea curabis, ut curas. Hæc scripsi, seu dictaui, apposita secunda mensa, apud Vestorium. postridie apud Hirtium cogitabam, & quidem πεντέλοιπον. sic hominem traducere ad optimates paro. λῆρος πολύς. nemo est istorum, qui otiũ non timeat. quare talaria uideamus. quiduis enim potius, quam castra. Atticæ salutem plurimam uelim dicas. Exspecto Octauij concionem, & si quid aliud, maxime autem ecquid Dolabella tinniat, an in meo nomine tabulas nouas fecerit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

CERTIOR a Pilia factus, mitti ad te idibus tabellarios, statim hoc nescio quid exaraui. Primum igitur scire te uolui, me hinc Arpinum XVI. kal. Iun. eo igitur mittes, si quid erit posthac. (quamquam ipse iam iamq; adero) cupio enim ante, quam Romam uenio, odorari diligentius, quid futurum sit. quamquam uereor, ne nihil coniectura aberrem. minime enim obscurum est, quid isti moliantur. meus uero discipulus, qui hodie apud me cenat, ualde amat illum, quem Brutus noster sauciauit. & si quæris, (perspexi enim plane) timent otium. ὑπόθεσιν

autem hanc habent, eamq; præferunt, uirum clarissimum interfectum; totam remp. illius interitu perturbatam: irrita fore, quæ ille egisset, simul ac desistemus timere: clementiam illi malo fuisse: qua si usus non fuisset, nihil ei tale accidere potuisse. Mihi autem uenit in mentem, si Pompeius cum exercitu firmo ueniat, quod est εὔλογον, certe fore bellum. hæc me species, cogitatioq; perturbat. neque enim, quod tibi tum licuit, nobis nunc licebit: nam aperte lætati sumus. deinde habent in ore, nos ingratos. nullo modo licebit, quod tum & tibi licuit, & multis. φαινοπροσωπητέον ergo, & ἰτέον in castra? millies mori melius, huic præsertim ætati. itaque me idus Martiæ non tam consolantur, quam antea; magnum enim mendum continent. etsi illi iuuenes

ἄλλοις ἐν ἐσθλοῖς τόνδ' ἀπωθοῦνται ψόγον.

Sed, si tu melius quippiam speras; quod & plura audis, & interes consiliis; scribas ad me uelim; simulq; cogites, quid agendum nobis sit super legatione uotiua. equidem in his locis moneor a multis, ne in senatu Kalendis. dicuntur enim occulte milites ad eam diem comparati, & quidem in istos qui mihi uidentur ubiuis tutius, quam in senatu, fore. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM

LIBER XV.

CICERO S. D. ATTICO.

O FACTVM *male de Alexione. incredibile est, quanta me molestia affecerit; nec mehercule ex ea parte maxime, quod plerique mecum; ad quem igitur medicum te conferes? quid mihi iam medico? aut, si opus est, tanta inopia est? amorem erga me, humanitatem, suauitatemq́; desidero. etiam illud: quid est, quod non pertimescendum sit; cum hominem temperantem, summum medicum, tantus improuise morbus oppresserit? sed ad hæc omnia una consolatio est, quod ea condicione nati sumus, ut nihil, quod homini accidere poßit, recusare debeamus.* De Antonio, *iam antea tibi scripsi, non esse eum a me conuentum. uenit enim* Missenum, *cum ego essem in* Pompeiano. *inde ante profectus est, quam ego eum uenisse cognoui. sed casu, cum legerem tuas literas,* Hirtius *erat apud me in* Puteolano. *ei legi, & egi primum, quod attinet. nihil mihi concedebat. deinde ad summum, arbitrũ me statuebat non modo huius rei, sed totius consulatus sui.* Cum Antonio *autem sic agemus, ut perspiciat, si in eo negotio nobis satisfecerit; totum me futurum suum.* Dolabellam *spero domi esse.* Redeamus *ad nostros: de qui*

bus tu bonam spem te significas habere propter edictorum humanitatem: ego autem perspexi, cum a me XVII. Kal. de Puteolano Neapolim Pansæ conueniendi caussa proficisceretur Hirtius, omnem eius sensum: seduxi enim, & ad pacem sum cohortatus. non poterat scilicet negare se uelle pacem, sed non minus se nostrorum arma timere, quam Antonij, & tamen utrosque non sine caussa præsidium habere, se autem utraque arma metuere. quid quæris? οὐδὲν ὑγιές. De Quincto F. tibi assentior: patri quidem gratissimæ, & bellæ tuæ literæ fuerunt. Caerelliæ uero facile satisfeci. nec ualde laborare mihi uisa est: & si illa, ego certe non laborarem. istam uero, quam tibi molestam scribis esse, auditam a te esse omnino demiror. nam quod eam collaudaui apud amicos, audientibus tribus filijs eius, & filia: τοῦτο ὔλογον. quid est hoc? quid est autem, cur ego personatus ambulem? parum ne fœda persona est ipsius senectutis? Quod Brutus rogat, ut ante kalendas, ad me quoque scripsit: & fortasse faciam: sed plane, quid uelit, nescio. quid enim illi afferre consilij possum, cum ipse egeam consilio? & cum ille suæ immortalitati melius, quam nostro otio, consuluerit? De Regina, rumor extinguetur. De Flamma, obsecro te, si quid potes. Heri dederam ad te literas exiens e Puteolano, diuerteramq; in Cumanum. ibi pene ualentem uideram Piliam. quin etiam paullo clam ijs eam uidi: uenerat enim in funus: cui funeri ego quoque operam dedi. Cn. Lucullus, familiaris noster, matrem efferebat. mansi igitur eo die in Sinuessano: atque inde mane postridie Arpinum proficiscens, hanc epistolam exaraui. erat autem nihil noui quod aut scriberem, aut ex te quærerem: nisi forte

hoc ad te putas pertinere. Brutus *misit ad me orationem suam habitam in concione* Capitolina; *petiuitq́; a me, ut eam ne ambitiose corrigerem ante, quam ederet. est autem oratio scripta elegantissime sententijs, uerbis, ut nihil posset ultra. ego tamem, si illam caussam habuissem scripsissem ardentius* ὑπόθεσις, *uides, quæ sit, persona dicentis. itaque eam corrigere non potuit. quo enim in genere* Brutus *noster esse uult, & quod iudicium habet de optimo genere dicendi, ita consecutus est ea ratione, ut elegantius nihil esse possit. sed ego solus alius sum, siue hoc recte, siue non recte. tu tamen uelim orationem legas, nisi forte iam legisti, certioremq́; me facias, quid iudices ipse. quamquam uereor, ne cognomine tuo lapsus* ὑπεραττικὸς *sis in iudicando. sed si recordabere* Δημοσθένους *flumina, tum intelliges posse &* ἀττικώτατα, *& grauissime dici. sed hæc corā. nunc nec sine epistola, nec cum inani epistola uolui ad te* Metrodorum *uenire.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

XV. *Cal. e* Sinuessano *proficiscens, cum dedissem ad te literas, diuertissemq́; a* Cumis *in* Vestiano, *accepi a tabelario tuas literas: in quibus nimis multa de* Buthroto. *non enim tibi ea res maiori curæ aut est, aut erit, quam mihi. sic enim decet, te mea curare, tua me. quamobrē id quidem sic susceptum est mihi, ut nihil sim habiturus antiquius.* L. *Antonium concionatum esse, cognoui tuis literis, & alijs sordide: sed id quale fuerit, nescio: nihil enim scripsisti.* De Menedemo, *probe.* Quinctus *certe ea dictitat quæ scribis.* Consilium *meum a te probari, quod ea non*

scribam, quæ tu a me postularis, facile patior, multoq; magis id probabis, si orationem eam, de qua hodie a te scripsi, legeris. Quæ de legionibus scribis, ea uera sunt. sed non satis hoc mihi uideris tibi persuasisse, quid de Buthrotijs nostris per senatum speres confici posse. quod puto, (tantum enim uideo) non uidemur esse uicturi. sed, si etiam nos hoc fallat, de Buthroto te non fallet. De Octauij concione idem sentio, quod tu: ludorumq́; eius apparatus, & Matius, ac Postumus mihi procuratores non placent. Saserna collega dignus. sed isti omnes, quemadmodum sentis, non minus otium timent, quã nos arma. Balbũ leuari inuidia per nos uelim: sed ne ipse quidem id fieri posse confidit: itaque alia cogitat. Quod prima disputatio Tusculana te confirmat, sane gaudeo: neque enim ullum est perfugium aut melius, aut paratius. Flamma quod bene loquitur, non moleste fero. Tyndaritanorum caussa, de qua laboras, quæ sit, ignoro. hos tamen πεντέλοιπον mouere ista uidentur, in primis erogatio pecuniæ. De Alexione doleo; sed, quoniam inciderat in tam grauem morbũ; bene actum cum illo arbitror. quos tamen secundos heredes, scire uellem, & diem testamenti. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

X I. Cal. accepi duas epistolas tuas; quibus duabus meis respondisti. una erat X V. Cal. altera X I I data. ad superiorem igitur. Prius accurres in Tusculanum, ut scribis: quo me V I. Cal. uenturum arbitrabar. Quod scribis parendum uictoribus: non mihi quidem, cui

sunt multa potiora. nam illa, quæ recordaris Lentulo, & Marcello cos. acta in æde Apollinis; nec caussa eadem est; nec simile tempus; præsertim cum Marcellum scribas, aliosq; discedere. erit igitur nobis coram odorandum, & constituendum, tuto ne Romæ esse possimus. noui conuentus habitatores sane mouent. in magnis enim uersamur angustijs. sed sint ista parui: quin & maiora comtemnimus. Caluæ testamentum cognoui, hominis turpis, ac sordidi. Tabula Demonici quod tibi curæ est, gratum. De Mario scripsi iam pridem ad Dolabellam accuratissime; modo literæ redditæ sint. eius caussa & cupio, & debeo. Venio ad propiorem. Cognoui de Alexione, quæ desiderabam. Hirtius est tuus. Antonio, quam est, uolo peius esse. De Quincto filio, ut scribis, A M. cato de patre coram agemus. Brutum omni re, qua possum, cupio iuuare. cuius de oratiuncula idem te, quod me, sentire uideo: sed parum intelligo, quid me uelis scribere, quasi a Bruto habita oratione, cum ille ediderit. qui tandem conuenit? an, sicut in tyrannum iure optimo cæsum multa dicentur, multa scribentur a nobis? sed alio modo, & tempore. De sella Cæsaris, bene tribuni. præclaros etiam XIV. ordines. Brutum apud me fuisse gaudeo, modo & libenter fuerit, & sat diu.

CICERO S. D. ATTICO. 4

X. KAL. VIII. *ferrea Q. Fusio uenit tabellarius, nescio quid ab eo literularum, ut me sibi restituerem, sane insulse, ut solet: nisi forte, quem non ames, omnia uidentur insuse fieri. scripsi ita ut te probaturum existimem. mi-*

bi duas a te epistolas reddidit, unam X I. alteram X. Cal. ad recentiorem prius. & leuiorem laudo: si uero etiam Calsulenus, ἀνωποτ αμῶν. Antonij consilia narras turbulenta: itaque utinam potius per populum agat, quam per senatum: quod quidem ita credo. se mihi totum eius consilium ad bellum spectare uidetur, siquidem D. Bruto prouincia eripitur. quo modo ego de illius neruis existimo, non uidetur fieri posse sine bello. sed non cupio; quoniam cauetur Buthrotijs. rides? ast condoleo, non mea potius aßiduitate, diligentia, gratia perfici. Quod scribis te nescire, quid nostris faciundum sit: iam pridem me illa ἀπορία sollicitat: itaque stulta iam iduum Martiarum est consolatio: animis enim usi sumus uirilibus, consilijs, mihi crede, puerilibus: excisa enim est arbor, non euulsa: itaque, quam fruticetur, uides. redeamus igitur, quoniam sæpe usurpas, ad Tusculanas disputationes. Saufeium pete. cælemus: ego numquam indicabo. Quod te a Bruto scribis, ut certior fieret, quo die in Tusculanum essem futurus, ut ad te ante scripsi, V I. Cal. & quidem ibi te quam primum peruidere uelim. puto enim nobis Lanuuium eundum, & quidem non sine multo sermone. sed μηλήσει. Redeo ad superiorem: ex qua prætereo illa prima de Buthrotijs: quæ mihi sunt inclusa medullis: sit modo, ut scribis, locus agendi. De oratione Bruti, prorsus contendis committere: tam multis uerbis agis. ego ne ut eam caussam, quam is scripsit? ego scribam non rogatus ab eo? nulla παρεγχείρησις fieri potest contumeliosior. at inquis, ἡρακλείδιον aliquod. non recuso id quidem; sed & componendum argumentum est; & scribendi exspectandum tempus maturius. licet enim de me, ut libet, exi

ſtimes: uelim quidem quam optime. ſi hæc ita manant, ut uidentur, (feres, quod dicam) me idus Martiæ non delectant. ille enim numquam reuertiſſet: nos timor confirmare eius acta non coegiſſet: aut (ut in Sauſeianam, reliquasq; Tuſculanas diſputationes, ad quas tu etiam Veſtorium hortaris) ita gratioſi eramus apud illum, quem dij mortuum perdant, ut noſtræ ætati, quoniam interfecto domino liberi non ſumus, non fuerit dominus ille fugiendus. rubeo, mihi crede; ſed iam ſcripſeram: delere nolui. De Menedemo, uellem uerum fuiſſet. De Regina, uelim uerum ſit. Cetera coram & maxime, quid noſtris faciendum ſit, quid etiam nobis, ſi Antonius militibus obſeſſurus eſt ſenatum. Hanc epiſtolam ſi illius tabellario dediſſem, ueritus ſum, ne ſolueret: itaque miſi dedita opera: erat enim reſcribendum tuis. Quam uellem, Bruto ſtudium tuum nauare potuiſſes. ego igitur ad eum literas. Ad Dolabellam Tironem miſi cum mandatis, & literis. eum ad te uocabis; &, ſi quid habebis, quod placeat, ſcribes. Ecce autem de tranſuerſo L. Cæſar, ut ueniam ad ſe, rogat, in nemus; aut ſcribam, quo ſe uenire uelim: Bruto enim placere, ſe a me conueniri. o rem odioſam, & inexplicabilem. puto me ergo iturum, & inde Romam, niſi quid mutaro. Summatim adhuc ad te: nihil dum enim a Balbo. tuas igitur exſpecto, nec actorum ſolum, ſed etiam futurorum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

A BRVTO tabellarius redijt: attulit & ab eo, & Caſſio, conſilium meum magnopere exquirunt, Brutus qui

dem, utrum de duobus. o rem miseram. plane non habeo, quid scribam: itaque silentio puto me usurum: nisi quid aliud tibi uidetur. sin tibi quid uenit in mentem, scribe quæso. Cassius uero uehementer orat, ac petit, ut Hirtium quamoptimum faciam. sanum putas? ὁ θησαυρὸς ἄνθρακες. epistolam tibi misi. Vt tu de prouincia Bruti, & Cassii per S.C. ita scribit & Balbus; & Hirtius quidem, se acturum. etenim iam in Tusculano est: mihi que, ut absim, uehementer auctor est: ille quidem, periculi caussa: quod sibi etiã fuisse dicit: ego autem, etiã ut nullũ periculũ sit; tantum abest, ut Antonij suspicionem fugere non curem, ne uidear eius secundis rebus non delectari, ut mihi caussa sit, cur Romam uenire nolim, ne illum uideam. Varo autem noster ad me epistolam misit, sibi a nescio quo missam, (nomen enim delerat) in qua scriptum erat, ueteranos eos, qui reijciantur, (nam partem esse dimissam) impoßibile loqui; ut magno periculo Romæ sint futuri, qui ab eorum partibus dissentire uideantur. Quis porro noster itus, reditus, uultus, incessus inter istos: quod si, ut scribis, L. Antonius in Decimum. reliqui in nostros; ego quid faciam? aut quo me pacto geram? mihi uero deliberatum est, ut nunc quidem est, abesse ex ea urbe, in qua non modo florui cum summa, uerum etiam seruiui cum aliqua dignitate: nec tam statui ex Italia exire, de quo te cum deliberabo, quam istuc non uenire.

CICERO S. D. ATTICO. 6

CVM ad me Brutus noster scripsisset, & Cassius, ut Hirtium, quem adhuc bonum fuisse sciebant, neque

confidebant fore, mea auctoritate meliorem facerem, (Antonio *est enim fortasse iratior, caussæ uero amicißimus)* tamen ad eum scripsi, eiq; dignitatem Bruti, & Caßij commendaui. ille quid mihi rescripsisset, scire te uolui, si forte idem tu, quod ego, existimares, istos etiam nunc uereri, ne forte ipsi nostri plus animi habeant, quam habent.

Hirtius Ciceroni suo S.

Rure an redierim, quæris, an ego, cum omnes caleant, ignauiter aliquid faciam? etiam ex urbe sum profectus: utilius enim statui abesse. has tibi literas exiens in Tusculanum *scripsi. noli autem me tam strenuum putare, ut ad nonas recurram. nihil enim iam uideo opus esse nostra cura: quoniam præsidia sunt in tot annos prouisa.* Brutus, & Caßius *utinam, quam facile a te de me impetrare possunt, ita per te exorentur, ne quod* Callidius *ineant consilium. cedentes enim hæc ais scripsisse: quo? aut quare? retine, obsecro te,* Cicero *illos: noli sinere hæc omnia perire, quæ funditus medius fidius rapinis, incendijs, cædibus peruertuntur. tantum, si quid timent, caueant, nihil præterea moliantur. non mediusfidius acerrimis consilijs plus, quam etiam inertißimis, dummodo diligentibus, consequentur. hæc enim, quæ fluunt, per se diuturna non sunt, in contentione præsentes ad nocendum habent uires. quid speres de illis, ad me scribe.* Habes Hirtij epistolam: *cui rescripsi, nil illos callidius cogitare, idq; confirmaui. hoc qualecunque esset, te scire uolui.* Vale.

OBSIGNATA *iam epistola,* Balbus *ad me,* Seruiliam *rediisse, confirmare non discessuros. nunc exspecto te literas.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 7

GRATVM, quod mihi epistolas: quæ quidem me delectarunt, in primis Sexti nostri. dices, quia te laudat. puto mehercule id quoque esse caussa: sed tamen etiam ante, quam ad eum locum ueni, ualde mihi placebat cum sensus eius de rep. tum scribendi cura. Seruius uero pacificator cum librariolo suo uidetur obijsse legationem, & omnes captiunculas pertimescere. debuerat autem, Non ex iure manu consertum, sed quæ sequuntur. Tu quoque scribes.

CICERO S. D. ATTICO. 8

POST tuum discessum binas a Balbo; nihil noui: itemq; ab Hirtio, qui se scribit uehementer offensum esse ueteranis. exspectat animus, quidnam agant de Cal. Martijs. mi si igitur Tironem, & cum Tirone plures, quibus singulis, ut quid accidisset, daret literas. atque etiam scripsi ad Antonium de legatione: ne, si ad Dolabellam solum scripsissem, iracundus homo commoueretur. quod autem aditus ad eum difficilior esse dicitur, scripsi ad Eutrapelum, ut is ei meas literas redderet, legatione mihi opus esse. honestior est uotiua: sed licet uti utraque. De te quæso etiam atque etiam uide. uelim possis coram: si minus, literis idem consequemur. Græceius ad me scripsit, C. Cassium sibi scripsisse, homines comparari, qui armati in Tusculanum mitterentur. id quidem mihi non uidebatur: sed cauendum tamen, ut ille quæ plures ui-

dent debet aliquid crastinus dies ad cogitandum nobis dare. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

III. non. uesperi a Balbo redditæ mihi literæ, fore nonis senatum, ut Brutus in Asia, Caßius in Sicilia frumentum emendum, & ad urbem mittendum curarent. o rem miseram: primum ullam ab istis, dein, si aliquam, hanc legatariam prouinciam: atque haud scio, an melius sit, quam ad Eurotam sedere. sed hæc casus gubernabit: ait autem, eodem tempore decretum iri, ut & ijs, & reliquis prætorijs prouinciæ decernantur. hoc certe melius, quã illa Persicæ porticus. nolo enim Lacædamonem longinquã Lanuuium existimari. rides, inquies, in talibus rebus? quid faciam? plorando fessus sum. Dij immortales, quam me conturbatum tenuit epistolæ tuæ prior pagina. quid autem iste in domo tua casus armorum? sed hunc quidem nimbum cito transiisse lætor. tu quid egeris tua cum tristi, tum etiam difficili ad consiliandum legatione, uehementer exspecto. est enim inexplicabilis: ita circumsidemur copijs omnibus. me quidem Bruti literæ, quas ostendis a te lectas, ita perturbarunt, ut, quamquam ante egebam consilio, tamen animi dolore sim tardior. sed plura, cum ista cognoro. hoc autem tempore, quod scriberem, nihil erat, eoq; minus, quod dubitabam, tu has ipsas literas esses ne accepturus. erat enim incertum, uisurus ne te esset tabellarius. ego tuas literas uehementer exspecto.

CICERO S. D. ATTICO. 10

O BRVTI *amanter scriptas: o iniquũ tuũ tempus, qui ad eum ire non possis. ego autem quid scribam? ut beneficio istorum utantur? quid turpius? ut moliantur aliquid? nec audent, nec iam possunt. age, quiescant auctoribus nobis? quis incolumitatem præstat? si uero aliquid de* Decimo *gratius; quæ nostris uita, etiam si nemo molestus sit? ludos uero non facere, quid fœdius? frumentum imponere, quæ est alia* Dionis *legatio? aut quod munus in rep. sordidius? prorsus quidem consilia tali inire ne iis quidem tuta sunt, qui dant: sed possim id negligere proficiens: frustra uero quid ingrediar? matris consilio cum utatur, uel etiam precibus, quid me interponam? sed tamen cogitabo, quo genere utar literarum: nam silere non possum. statim igitur mittam uel* Antium, *uel* Circæos. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 11

ANTIVM *ueni ante* V I. *kal.* Bruto *iucundus noster aduentus. deinde, multis audientibus,* Seruilia, Turtella, Porcia, *querere, quid placeret. aderat etiam* Fauonius. *ego, quod eram meditatus in uia, suadere, ut uteretur* Asiatica *curatione frumenti; nihil esse iam reliqui, quod ageremus, nisi ut saluos esse: in eo etiam ipsi reip. esse præsidium. quam orationem cum ingressus essem,* Cassius *interuenit. ego eadem illi repetiui. hoc loco, fortibus sane oculis,* Cassius, (Martem *spira-*

re diceres) se in Siciliam non iturum. ego ne ut beneficium accepisse in contumelia? quid ergo agis? inquam. at ille, in Achaiam se iturum. quid tu, inquam, Brute? Romam inquit, si tibi uidetur. mihi uero minime: tuto enim non eris. quid, si possem esse? placeret ne? atque ut omnino neque nunc, neque ex pretura in prouinciam ires: sed auctor non sum, ut te urbi committas. dicebam ea, quæ tibi profecto in mentem ueniunt, cur non esset tuto futurus. multo inde sermone querebantur; atque id quidem Cassius maxime, amissas occasiones; Decimum'q; grauiter accusabat. ea negabam oportere præterita: assentiebar tamen. cum'q; ingressus essem dicere, quid oportuisset, nec uero quidquam noui, sed ea, quæ quotidie omnes; nec tamen illum locum attingere, quemquam præterea oportuisse tangi, sed senatum uocari, populum ardentem studio uehementius incitari, totam suscipere remp. exclamat tua familiaris: Hoc uero neminem umquam audiui. ego repressi. sed & Cassius mihi uidebatur iturus; (etenim Seruilia pollicebatur se curaturam, ut illa frumenti curatio de S.C. tolleretur) & noster cito deiectus est de illo inani sermone. uelle enim se, dixerat. constituit igitur, ut ludi, absente se, fierent suo nomine. proficisci autem mihi in Asiam uidebitur ab Antio uelle. ne multa nihil me in illo itinere, præter conscientiam, delectauit. non enim fuit committendum, ut ille ex Italia prius, quam a me conuentus esset, discederet. hoc dempto munere amoris, atque officij, sequebatur, ut mecum ipse:

Ἡ δ' ὁδὸς ὁδός σοι τὶ δύναται νῦν θεοπρόπε?

prorsus dissolutum offendi nauigium, uel potius dissipatum, nihil consilio, nihil ratione, nihil ordine. itaque et

si ne antea quidem dubitaui, tamen nunc eo minus, euolare hinc, id'q; quamprimum, ubi nec Pelopidarum facta, neque famam audiam. Sed heus tu, ne forte sis nescius. Dolabella me sibi legauit ad IV. non. Arp. id mihi heri uesperi nunciatum est. uotiua ne tibi quidem placebat. etenim erat absurdum, quæ, si stetisse resp. uouissem, ea me, euersa illa, uota dissoluere. & habent, opinor, liberæ legationes definitum tempus lege Iulia, nec facile addi potest: id'q; adeo genus legationis, ut, cum uelis, introire, exire liceat. quod nunc mihi additū est. bella est autem huius iuris quinquennij licentia. quamquam quid de quinquennio cogitem? contrahi mihi negotium uidetur. sed βλάσφημα mittamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

BENE *mehercule de Buthroto. at ego Tironem ad Dollabellam cum literis, quia iusseras, miseram. quid nocet? De nostris autem Antiatibus satis uidebar plane scripsisse, ut non dubitares, essent quin otiosi futuri, usuri'q; beneficio Antonij contumelioso. Cassius frumentariam rem aspernabatur. eam Seruilia sublaturam S. C. se esse dicebat. noster uero, καὶ μάλα σεμνὸς, in asiam; postea quam mihi est assensus, tuto se Romæ esse non posse. ludos enim absens facere malebat. statim autem se iturum, simul ac ludorum apparatum ijs, qui curaturi essent, tradidisset. nauigia colligebat: erat animus in cursu. interea in eisdem locis erant futuri. Brutus quidē se aiebat Asturæ. L. quidem Antonius liberaliter literis sine cura me esse iubet. habeo unū beneficium: alterum forte, si in Tuscu*

lanum uenerit. o negotia non ferenda, quæ feruntur tamen. τὰν δ' αἰτίαν τῶν βρούτων τίς ἔχει? Octauiano, ut perspexi, satis ingenij, satis animi: uidebaturq́; erga nostros ἥρωας ita fore, ut nos uellemus, animatus. sed quid ætati credendum sit, quid nomini, quid hereditati, quid κατηχήσει, magni consilij est; uitricus quidem nihil censebat; quem Asturæ uidimus. sed tamen alendus est, & ,ut nihil aliud, ab Antonio seiungendus. Marcellus præclare, si præcipit nostro nostri: cui quidem ille deditus mihi uidebitur: Pansæ autem, & Hirtio non nimis credebat. bona indoles, ἐὰν διαμένῃ.

CICERO S. D. ATTICO. 13

VIII. Kal. duas a te accepi epistolas: respondebo igitur priori prius. Assentior tibi, ut nec duces simus, nec agmen cogamus, faueamus tamen. Orationem tibi misi. eius custodiendæ, & proferendæ arbitrium tuum. sed quando illum diem, cum tu edendam putes? Inducias, quas scribis, non intelligo fieri posse. melior est ἀναντιφωνησία: qua me usurum arbitror. Quod scribis, legiones duas Brundisium uenisse: uos omnia prius: scribes igitur, quid quid audieris. Varronis διάλογον exspecto. Iam probo ἡρακλείδιον, præsertim cum tu tantopere delectere. sed, quale uis, uelim scire. Quod ad te antea, atque adeo prius scripsi, (sic enim mauis ad scribendum tibi uere dicere) fecisti me acriorem. ad tuum iudicium, quod mihi erat notum, addidisti Peducæi auctoritatem, magnam quidem apud me & in primis grauem. enitar igitur, ne desideres aut industriam meam, aut diligentiam.

Vectenum, ut scribis, & Faberium foueo. Clodium nihil arbitror malitiose. quamquam, si quid egerit de libertate retinenda, qua certe nihil est dulcius, tibi assentior. Ita ne Gallo? o hominem nequam. quid enim dicam aliud? cautum Marcellum, me sic, sed non tamen cautissimum. Longiori epistolæ, superioriq; respondi. nunc breuiori, propriori'q; quid respondeam, nisi eam fuisse dulcißimam? Res Hispanienses ualde bonæ. modo Balbiliũ incolumem uideam, subsidium nostræ senectutis. De Anniano item, quod me ualde obseruat Visellia. sed hæc quidem humana. De Bruto te nihil scire dicis: sed Selicia, uenisse M. Scaptium, eum'q; non qua pompa, ad se tamen clam uenturum, sciturum'q; me omnia. quæ ego statim. interea narrat eadem, Baßi seruum uenisse, qui nunciaret, legiones Alessandrinas in armis esse, Bassum arceßi, caßium exspectari. quid quæris? uidetur resp. ius suum recuperatura. sed ne quid ante. nostri horum exercitationem in latrocinio, & amentiam. Dolabella, uir optimus, etsi cum scribebam; secunda mensa apposita, uenisse eum ad Baias audiebam, tamen ad me ex Formiano scripsit. quas literas, cum e balneo exiissem, accepi, sese de attributione omnia summa fecisse. Vectenum accusat. tricatur scilicet, ut homo talis. sed ait totum negotium Sextium nostrum suscepisse, optimum quidem illum uirum, nostri'q; amantißimum: quæro autem, quid tandem Sextius in hac re facere posit, quod non quiuis nostrum? sed, si quid præter spem erit, facies ut sciam. sin est, ut arbitror, negotium perditum; scribes tamen, neque ista res commouebit. Nos hic φιλοσοφοῦμεν, (quid enim aliud?) & τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος magnifice

explicamus, προσφωνοῦμενq; Ciceroni. qua de re enim potius pater filio? deinde alia. quid queris? extabit opera peregrinationis huius. Varronem hodie, aut cras uenturum putabant. ego autem in Pompeianum properabam; non quo hoc loco quidquam pulchrius; sed interpellatores illic minus molesti. sed perscribe, quæso, quæ caussa sit Mirtillo: (pœnas quidem illum pependisse audiui) & satis ne patet, unde corruptus. Hæc cum scriberem, tantum quod existimabam ad te orationem esse perlatam. hui quam timeo, quid existimes. etsi quid ad me? quæ non sit foras proditura, nisi rep. recuperata: de quo quid sperem, non audeo scribere. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

VI. KAL. accepi a Dolabella literas, quarum exemplum tibi misi: in quibus erat, omnia se fecisse; quæ tu uelles. statim ei rescripsi, & multis uerbis gratias egi: sed tamen, ne miraretur, cur idem iterum facerem, hoc caussæ sumpsi, quod ex te ipso coram antea nihil potuissem cognoscere. sed quid multa? literas hoc exemplo dedi.

Cicero S.D. Dollabellæ cos. suo.

Antea cũ per literas Attici nostri de tua summa liberalitate, summoq; erga se beneficio certior factus essem; cumq; tu ipse etiam ad me scripsisses, te fecisse ea, quæ nos uoluissemus: egi tibi gratias per literas ijs uerbis, ut intelligeres, nihil te mihi gratius facere potuisse. postea uero quam ipse Atticus ad me uenit in Tusculanum huius unius rei caussa, tibi ut apud me gratias ageret, cuius eximiam quandam, & admirabilem in caussa Buthrotia uoluntatem, &

singularem erga se amorem perspexisset: teneri non potui, quin tibi apertius illud idem his literis declararem. ex omnibus enim, mi Dolabella, studijs in me, & officijs, quae summa sunt, hoc, scito mihi & amplißimum uideri, & gratissimum esse, quod perfeceris, ut Atticus intelligeret, quantum ego te, quã tu me amares. quod reliquum est, Buthrotiam & caussam, & ciuitatem, quamquam a te constituta est, (beneficia autem nostra tueri solemus) tamen uelim, receptam in fidem tuam, a meq; etiam tibi commendatam, auctoritate, & auxilio tuo tectam uelis esse. satis erit in perpetuum Buthrotijs praesidijs; magnaq; cura, & sollicitudine Atticum, & me liberaris; si hoc honoris mei caussa susceperis, ut eos semper a te defensos uelis. quod ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo. His literis scriptis, me ad συντάξεις dedi: quae quidem, uereor, ne miniata cærula tua pluribus locis notandae sint: ita sum, μετέωρος, & magnis cogitationibus impeditus.

CICERO S. D. ATTICO. 15

L. ANTONIO male sit, siquidem Buthrotijs molestus est. Ego testimonium composui: quod, cum uoles, obsignabo. Tu nummos Arpinatum, si L. Fadius aedilis petet, uel omnes reddito. ego ad te alia epistola scripsi de HS C X, quae Statio curarentur. si ergo petet Fadius, ei uolo reddi; praeter Fadium, nemini. apud me item puto depositum. id scripsi ad Erotem, ut redderet. Reginam odi. me iure facere scit. sponsor promissorum eius Ammonius; quae quidem erant φιλόλογα, & dignitatis meae,

ut uel in concione dicere auderem. Saram autem præter quam quod nefarium hominem cognoui, præterea in me contumacem. semel eum omnino domi meæ uidi, cum φιλολόγων ex eo quærerem, quid opus esset; Atticum se dixit quærere. superbiam autem ipsius reginæ, cum esset trans Tiberim in hortis, commemorare sine magno dolore non possum. nihil igitur cum istis: nec tam animum me, quam stomachum, non habere arbitrantur. Profectionem meam ut uideo, Erotis dispensatio impedit. nam cum ex reliquis, quæ nonis Apr. fecit, abundare debeam; cogor mutuari; quod'q; ex istis fructuosis rebus receptum est, id ego ad illud fanum sepositum putabam. sed hæc Tironi mandaui, quem ob eam caussam Romam misi. te nolui impeditum impedire. Cicero noster quo modestior est, eo me magis commouet. ad me enim de hac re nihil scripsit, ad quem nimirum potißimum debuit. scripsit hoc autem ad Tironem, sibi post Kal. Apr. (sic enim annuum tempus confici) nihil datum esse; tibi pro tua natura semper placuisse, te'q; existimasse id etiam ad dignitatem meam pertinere, eum non modo liberaliter a nobis, sed etiam ornate, cumulate'q; tractari. quare uelim cures, (nec tibi essem molestus si per alium hoc agere possem) ut permutetur Athenas, quod sit in annuum sumptum. & scilicet Eros numerabit. eius rei caussa Tironem misi. curabis igitur, & ad me, si quid tibi de eo uidebitur, scribes.

CICERO S. D. ATTICO. 16

TANDEM a Cicerone tabellarius: & mehercule literæ πεπινωμένως scriptæ: quod ipsum προκοπὴν aliquā si

gnificaret. itemq; cæteri præclara scribunt. Leonidas tamen retinet suum illud ADHVC. summis uero laudibus Herodes. quid quæris? uel uerba mihi dari facile patior in hoc, meq; libenter præbeo credulum. Tu uelim, si quid tibi est a tuis scriptum, quod pertineat ad me, certiorē me facias.

NARRO tibi: hæc loca uenusta sunt, abdita certe, & , si quid scribere uellis, ab arbitris libera: sed nescio quo modo οἶκος φίλος: itaque me referunt pedes in Tusculanum: & tamen hæc ῥωπογραφία ripulæ uidetur habitura celerem satietatem equidem etiam pluuias metuo, si prognostica nostra uera sunt: ranæ enim ῥητορεύουσιν. Tu, quæso, fac sciam, ubi Brutum nostrum, & quo die uidere poßim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

DVAS accepi postridie idus, alteram eo die datam, alteram idibus, prius igitur superiori. De Bruto, cum scies. De consulum ficto timore cognoueram. Sica enim φιλόστοργος ille quidem, sed tumultuosus ad me etiam illam suspicionem pertulit. Quid tu autem, τὰ μὲν διδόμενα? nullum enim uerbum a Siregio. non placet. De Plætorio uicino tuo permolestе tuli, quemquam prius audisse, quam me. De Syro prudenter. L. Antonium per Marcum fratrem, ut arbitror, facillime deterrebis auctoritate, uel ui. sed non dum acceperas literas. nec cuiquam, nisi L. Fadio ædili. aliter enim nec ante, nec iure fieri potest. Quod scribis tibi deesse HS C, quæ Ciceroni curata sint: uelim ab Erote quæras, ubi merces insularum. Arabioni de Sito nihil irascor. ego de itinere, nisi explicato A, nihil cogito. quo idem

tibi uideri puto.. Habes ad superiorem: nunc audi ad alteram. Tu uero facis, ut omnia, quod Seruiliæ non dees, id est Bruto. De Regina gaudeo te non laborare, certe etiam tibi probari. Erôtis rationes & ex Tirone cognoui, & uocaui ipsum. Gratissimum, quod polliceris, Ciceroni nihil defuturum: de quo mirabilia Messalla; qui, Lanuuio rediens ab illis, uenit ad me. & mehercule ipsius literæ sic & φιλοςόργος, et πινῶς scriptæ, ut eas uel in acroasi audeam legere, quod magis illi indulgendum puto. De Buciliano Sextium puto non moleste ferre. Ego, si Tiro ad me, cogito in Tusculanum. Tu uero, quidquid erit, quo me scire par sit, statim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

XVII. Kal. etsi satis uidebar scripsisse ad te, quid mihi opus sit, & quid te facere uellem, si tibi commodum esset: tamen, cum profectus essem, & in lacu nauigarem, Tironem statui ad te esse mittendum, ut ijs negotijs, quæ agerentur, interesset. atque etiam scripsi ad Dolabellam, me si ei uideretur, uelle proficisci: petijq; ab eo de mulis uecturæ itineris. ut in eis, cum intelligo te distentissimum esse qua de Butrhotijs, qua de Bruto, cuius etiam ludorum suorum curam, etiam admistrationem suspicor ex magna parte ad te pertinere; ut ergo in eiusmodi re, tribues nobis paullum operæ: nec enim multum opus est. mihi res ad cædem, & eam quidem propinquam, spectare uidetur. uides homines: uides arma. prorsus non mihi uideor esse tutus. sin tu aliter sentis, uelim ad me scribas. domi enim manere si recte possum, multo malo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

QVIDNAM est, quod audendum amplius de Buthrotijs? stetisse enim te frustra scribis. quid autem si refert Brutus? doleo mehercule te tam esse detentum. Quod decem hominibus referendum est acceptum, est illud quidem ἐργῶδες sed ἀνεκτὸν, mihiq; gratißimum. De armis, nihil uidi apertius: fugiamus igitur, &, ut ais, coram. Theophanes quid uelit, nescio. scripserat enim ad me. cui rescripsi, ut potui. mihi autem scripsit. uenire ad me se uelle, ut & de suis rebus, & quædam, quæ ad me pertinerent. tuas literas exspecto, uide quæso, ne quid temere fiat. Statius scripsit ad me, locutum secum esse Q. Ciceronem ualde asseueranter, se hæc ferre non posse, certum sibi esse ad Brutum, & Caßium transire. hoc enim uero nunc discere aueo. hoc ego quid sit, interpretari non possum. potest aliquid iratus Antonio: potest gloriam nouam quærere: potest totum esse χεδίασμα: & nimirum ita est. sed tamen & ego uereor, & pater conturbatus est: scit enim, quæ ille de hoc: mecum quidem ἄφατα. nolim. plane, quid uelit, nescio. A Dolabella mandata habebo, quæ mihi uidebuntur, id est nihil. Dic mihi, C. Antonius uoluit ne fieri semptemuir? fuit certe dignus. De Menedemo est, ut scribis. facies omnia mihi nota. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

EGI gratias Vecteno. nihil enim potuit humanius.

Dollabellæ mandata sint qualibet, modo aliquid, uel quod Niciæ nunciem. quis enim hæc, ut scribis anteno? nunc dubitare quemquam prudenter, quin meus discessus desperationis sit, non legationis? Quod ais, extrema quædam iam homines de rep. loqui, & eos quidem uiros bonos: ego quo die audiui illum tyrannum in concione clarißimum uirum appellari, subdiffidere cœpi: postea uero quam tecum Lanuuij uidi nostros tantum spei habere ad uiuendum, quantum accepissent ab Antonio, desperaui. itaque, mi Attice, fortiter hoc uelim accipias, ut ego scribo. genus illud interitus, quo casurus est, fœdũ * duces, & quasi denunciatum non ab Antonio. ex hac nassa exire constitui, non ad fugam, sed ad spem mortis melioris. hæc omnis culpa Bruti. Pompeium Cartheiæ receptum scribis. iam igitur contra hunc exercitum. utra ergo castra? media enim tollit Antonius. illa infirma, hæc nefaria. properemus igitur. sed iuua me consilio, Brundisione, an Puteolis. Brutus quidem subito: sed sapienter. πάσχωτι quando enim illum? sed humana ferenda. tu ipse eum uidere non potes. dij illi mortuo, qui umquam Buthrotium. sed acta missa. uideamus, quæ agenda sint. Rationes Erotis, etsi ipsum nondum uidi, tamen & ex literis eius, & ex eo, quod Tiro cognouit, propemodum cognitas habeo. uersuram scribis esse faciendam mensium quinque, id est ad Kal. Non. HS C C: in eam diem cadere nummos, qui a Quincto debentur. uelim igitur, quoniam Tiro negat tibi placere, me eius rei caussa Romam uenire; si te ea res nihil offendet, uideas, unde nummi sint, mihi feras expẽsum. hoc uideo in præsentia opus esse. reliqua diligentius ex hoc ipso exquiram, in his, de mercedi

bus dotalium prædiorum: quæ si fideliter Ciceroni curabuntur, quamquam uolo laxius, tamen ei prope modum nihil deerit. equidem uideo mihi quoque opus esse uiaticum: sed id ex prædijs, ut cadet, ita soluetur. mihi autem opus est uniuerso quidem: etsi mihi uidetur iste, qui umbras timet, ad cædem spectare: tamen, nisi explicata solutione, non sum discessurus. sit ne autem excitata, nec ne, tecum cognoscam. Hanc putaui mea manu scribendam: itaque feci. De Fadio, ut scribis: utrique alij nemini. re scribas uelim hodie. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 21

NARRO *tibi: Quinctus pater exultat lætitia: scripsit enim filius, se icirco profugere ad Brutũ uoluisse, quod cum sibi negotium daret Antonius, ut eum dictatorem efficeret, præsidiũ occuparet, id recusasset: recusasse autem se, ne patris animum offenderet: ex eo sibi illum hostem. tum me, inquit, collegi, uerens, ne quid mihi ille iratus tibi noceret, itaque eum placaui. & quidem* CCCC *certa; reliqua in spe. scripsit autem Statius, illum cum patre habitare uelle. hoc uero mirum: & id gaudet. quem tu illo certiorem nebulonem? Ἐπέχω uestram de re Canij deliberationis probo. nihil eram suspicatus de tabulis: ἀκεραίως restitutam arbitrabar. Quæ differs, ut mecum coram: exspectabo. Tabellarios, quoad uoles, tenebis: es enim occupatus. Quod Xenonem, probe. Quod scribis, cum absoluero. Quincto scripsisti, te ad eum literas. nemo attulerat. Tiro negat iam tibi placere Brundisium, & quidem dicere aliquid de militibus. at*

ego iam destinaram, Hydruntem quidem. mouebant me tuæ quinque horæ. hic autem quantus πλοῦς? sed uidebimus. Nullas a te XI. Kal. quippe: quid enim iam noui? cumprimum igitur poteris, uenies. ego propero, ne ante Sextus; quem aduentare aiunt. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

GRATVLOR nobis Quinctum filium exiisse: molestus non erit. Pansam bene loqui credo: semper enim coniunctum esse cum Hirtio scio amicissimum Bruto, & Cassio puto, si expediet: sed quando illos uidebit? inimicum Antonio: quando, aut cur? quousque ludemur? Ego autem scripsi Sextum aduentare, non quo iam adesset, sed quia certe id ageret, ab armisq; nullus discederet. certe, si pergit, bellum paratum est. hic autem noster Cytherius, nisi uictorem, neminem uicturum. quid ad hæc Pansa? utro erit, si bellum erit; quid uidetur fore? sed & hæc, & alia coram, hodie quidem, ut scis, aut cras. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 23

MIRIFICE torqueor, sine dolore tamen: sed permulta mihi de nostro itinere in utramque partem occurrit. quousque? inquies. quoad erit integrum: erit autem usque dum ad nauem. Pansa si rescripserit, & meam tibi, & illius epistolam mittam. Silium exspectabam: cui ὑπόμνημα compositum, si quid noui. Ego literas misi ad Brutum: cuius de itinere etiam ex te uelim, si quid scies, cognoscere.

CICERO S. D. ATTICO. 24

TABELLARIVS, *quem ad* Brutum *miseram, ex itinere rediit* V I I. *Kal. ei Seruilia dixit, eo die* Brutum Puteolis *profectum. sane dolui meas redditas non esse. Silius ad me non uenerat. caussam composui. eum libellum tibi misi. te quo die exspectem, uelim scire.*

CICERO S. D. ATTICO. 25

DE *meo itinere uariæ sententiæ: multi enim ad me. sed tu incumbe, quæso, in eam curam. magna res est. an probas, si ad* Kal. Ian. *cogitamus? meus animus est æquus, sic tamen, ut si nihil offensionis sit. & tu etiam scribe, quo die* Olympia *cum mysteria scilicet, ut tu scires. casus consiliũ nostri itineris iudicabit. dubitemus igitur. hiberna enim nauigatio odiosa; eoq; ex te quæsieram mysteriorum diẽ.* Brutum, *ut scribis, uisum iri a me puto. ego hinc uolo prid. kal.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 26

DE Quincti *negotio uideo a te omnia facta, ille tamen dolet, dubitans, utrum morem gerat* Leptæ, *an idem infirmet* Silio Mandibili. L. Pisonem *uellem exire legatum* ψευδογράφω S. C. *uelim scire, quid sit.* Tabellarius *ille, quem tibi dixeram a me ad* Brutum *esse missum in* Anagnium, *ad me uenit ea nocte, quæ proxima ante kal. fuit, literasq; ad me attulit: in quibus unum alienum summa*

sua prudentia, ut spectem ludos suos. rescripsi scilicet, primum me iam profectum, ut non integrum sit: dein, ἀτοπώτατόν esse, me, qui Romam omnino post hæc arma non accesserim, neque id tam periculi mei caussa fecerim, quam dignitatis, subito ad ludos uenire. tali enim tempore ludos facere illi honestum est. cui non necesse est spectare, mihi ut non est necesse, sic nec honestum est. equidem illos celebrari, & esse quamgratissimos mirabiliter cupio; idq; ita futurum esse confido; & tecum ago, ut iam ab ipsa commissione ad me, quemadmodum accipiantur; dein de omnino reliquorum dies singulos prosequare. sed de ludis hactenus. Reliqua pars epistolæ: illa namque in utranque. sed tamen non nullos interdum iacit igniculos uiriles, quod quale uideretur, ut posses interpretari, misi ad te exemplum epistolæ. quamquam mihi tabellarius noster dixerat, tibi quoque se attulisse literas a Bruto, easq; a Tusculano esse delatas. Ego itinera sic composueram, ut nonis Quinct. Puteolis essem. ualde enim festino, ita tamen, ut, quantum homo possit, quam cautissime nauigem. M. Aelium cura libera. ei sine paucos specus in extremo fundo, & eos quidem subterraneos, seruitutis apud Thalne quid habituros: id me iam iã nolle; neque mihi quid quam esse tanti, sed, ut mihi dicebat, quamlenissime, potius ut cura liberetur, quam ut me succensere aliqnid suspicetur. Item de illo Tulliano, cupide libero. cum Caselio loquare. parua res est: sed tu bene attendisti. nimis callide agebatur. ego autem, si mihi imposuisset aliquid, quod pæne fecit, nisi tua malitia affuisset; animo iniquo tulissem. itaque, ut erit, rem impediri malo. Octauam partem Tullij luminariũ in ædium ad strane memineris. cui Cærellia uideris

mancipio dare ad eam summam, quæ sub præcone fuit maxima. id opinor esse CCCLXXX. Noui si quid erit, atque etiam si quid prospicies, quod futurum putes, scribas ad me quamsæpissime uelim. Varroni, quemadmodum tibi mandaui, memineris excusare tarditatem literarum mearum. Mundus istum. M. Ennius quid egerit de testamento, (curiosus enim) facias me uelim certiorem. Ex Arpinati, VI. non. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 27

GAVDEO id te mihi suadere, quod ego mea sponte pridie feceram. nam cum ad te VI. non. darem, eidem tabellario dedi etiam ad Sextum, scriptas πάνυ φιλοσόργως. Ille autem, quod Puteolos prosequitur, humane: quod queritur, iniuste. non enim ego tam illum exspectare, cum de Cossano rediret, debui, quam ille aut non ire ante, quam me uidisset, aut citius reuerti, sciebat etiam me celeri ter uelle proficisci, seseq; ad me in Tusculanum scripseras esse uenturum. Te, ut a me discesseris, lacrymasse, moleste ferebam. quod si me præsente fecisses, consilium totius itineris fortasse mutassem. sed illud præclare, quod consolata est spes breui tempore congrediendi: quæ quidem exspectatio me maxime sustentat. meæ tibi literæ non deerunt. De Bruto, scribam ad te omnia. Librum tibi celeriter mittam de gloria. excudam aliquid ἡρακλείδιον, quod lateat in thesauris tuis. De Planco, memini. Attica iure queritur. Quod me de Bacchi, de statuarum coronis certiorem fecisti, ualde gratum: nec quidquam posthac non modo tantum, sed ne tantulum quidem præterieris.

Et de Herode, & Metio meminero, & de omnibus, quæ te uelle suspicor. Modo turpem sororis tuæ filium, cum hæc scriberem. aduentabat autem βουλύσει cenantibus nobis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 28

EGO, ut ad te pridie scripseram, nonis constitueram uenire in Tusculanum. ibi igitur quotidie tuas literas exspectabo, & maxime de ludis; de quibus etiam ad Brutum tibi scribendum est. cuius epistolæ, quam interpretari ipse uix poteram, exemplum pridie tibi miseram. Atticæ meæ uelim me ita excuses, ut omnem culpam in te transferas, & ei tamen confirmes, me minime totum amorem eo mecum abstulisse.

CICERO S. D. ATTICO. 28

BRVTI ad te epistolam misi. dij boni, quanta ἀμηχανία cognosces, cum legeris. De celebratione ludorum, tibi assentior. Ad M. Aelium nullus tu quidem domum, sed sicubi inciderit. De Tulliano semisse, M. Axianum adhibebis, ut scribis. Quod cum Cosiano egisti, optime. Quod nõ solũ mea, uerum etiam tua expedis, gratum. Legationem probari meam, gaudeo. Quod promittis, dij faxint: quid enim mihi, meis, iucundius? sed istam quã tu excipis, metuo: Brutum cum conuenero, perscribam omnia. De Planco, & Decimo, sane uelim Sextum scutum abijcere. De Mundo, si quid scies. Rescripsi ad omnia, nunc nostra accipe. Quinctus filius Puteolos: mirus ci-

uis, ut tu Fauonium, Asinium dicas: & quidem duas ob caussas, & ut mecum, & σπεύσασθαι uult cum Bruto, & Caßio. Sed tu quid ais? scio enim te familiarem esse Othonum. ait hic sibi Iuliam ferre: constitutum enim esse dißidium. quæsiuit ex me pater, qualis esset fama. dixi, nihil sane me audisse (nesciebam enim cur quæreret) nisi de ore, & patre. sed cur tu, inquam? at ille, filium uelle. tum ego, etsi ἐβδελυττόμην, tamen negaui. putaui illa esse uera. σκοπὸς hoc est enim huic nostro, nihil præbere. illa autem οὐ παρὰ τούτῳ. ego tamen suspicor hunc, ut solet, alucinari. sed uelim quæras, (facile autem potes) & me certiorem. Obsecro te, quid est hoc? signata iam epistola, Formiani, qui apud me cenabant, Plancum se aiebant; hunc Buthrotium; pridie, quam hoc scribebam, id est III. nonarum, uidisse demissum; sine phaleris; seruulos autem dicere, eum, & agripetas eiectos a Buthrotijs. macte. se amabo te, perscribe mihi totum negotium.

Vale.

M. TVLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XVI.

CICERO S. D. ATTICO.

NONIS Quinct. ueni in Puteolanum, iens ad Brutum. in Nesidie hæc scripsi, sed eo die, quo ueneram, cœnanti Eros tuas literas. Ita ne? nonis Iulij? mehercule istis. sed stomachari totum diem licet. quid quam ne turpius, quam Bruto, Iulijs? redeo ad meum, igitur ἔλθωμεν. nihil uidi. Sed quid est quæso, quod agripetas Buthroti concisos audio? quid autem Plancus tam cursim (ita enim audiebam) diem, & noctem? sane cupio scire, quid sit. Meam profectionem laudari gaudeo. Dymæos agro pulsos, mare infestum habere, nil mirum uidendum est, ut mansio laudetur. ἐν ὁμοπλοίᾳ Bruti uidetur aliquid præsidij esse: sed, opinor, minuta nauigia. sed iam sciam, & ad te cras. De Ventidio. παλινὸν puto. De Sexto, pro certo habebatur, ad arma. quod si uerũ est; sine bello ciuili uideo seruiendum. quid ergo? Kal. Ian. in Pansa spes. λῆρος πολὺς, in uino & in somno istorum. D E C C X, optime. Ciceronis rationes explicentur. Obius enim recessis multa, quæ uellem: in his ne hoc quidem malum, in mandatis sat abunde: HS L X X I I satis esse, affatim prorsus, sed Xenonem perexigue, &

γλίσχρως præbere, id est minutatim. quo plus permutasti quam ad fructum insularum, id ille annus habeat, in quē itineris sumptus accessit. hinc ex Cal. Apr. ad HS LXXX accommodetur. nunc enim insulæ tantum. uidendum enim est, quid cum Romæ erit. non enim puto socrum illam ferendam. Pindaro decumano negaram. Nunc, cuius rei caussa tabellarium miserim, accipe. Quinctus filius mihi pollicetur se Catonem. egit autem & pater, & filius, ut tibi sponderem, sed ita, ut tum crederes, cum ipse cognosses. huic ego literas ipsius arbitratu dabo: eæ te ne mouerint. has scripsi in eam partem, ne me motum putares. dij faxint, ut faciat ea, quæ promittit. commune enim gaudium: sed ego; nihil dico amplius. is hinc VII. idus. ait enim attributionem in idus, se autem urgeri acriter. tu ex meis literis, quo modo respondeas, meditabere. Plura, cum & Brutum uidero, & Erotem remittam. Atticæ meæ excusationem accipio, eamq; amo plurimum: cui, & Piliæ salutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

VI. idus duas epistolas accepi, unam a meo tabellario, alteram Bruti. De Buthrotijs longe alia fama in his locis fuerat: sed cum alijs multis hoc ferendum. Erotem remisi citius, quam constitueram, ut esset cum Hortensio, & quia equitibus quidem ait se idibus constituisse. Hortensius uero impudenter: nihil enim debetur ei, nisi ex tertia pensione, quæ est Calend. Sext. ex qua pensione ipsa maior pars est ei soluta aliquanto ante diem. sed hæc Eros uidebit idibus. De Publilio autem, quod perscribi oportet, moram non puto esse faciendam. sed cum ui-

deas, quantum de iure nostro decesserimus, qui de residuis CCCC HS, CC præsentia soluerimus, reliqua perscribamus; loqui cum eo, si tibi uidebitur, poteris, eum commodum nostrũ exspectare debere, cum tanta sit a nobis iactura facta iuris. Sed, amabo te, mi Attice, (uides ne quam blande?) omnia nostra, quoad eris Romæ, ita gerito, regito, gubernato, ut nihil a me exspectes. quamquam enim reliqua satis apta sint ad soluendum; tamen fit sæpe, ut ij, qui debent, non respondeant ad tempus. si quid eiusmodi acciderit, ne quid tibi sit fama mea potius. non modo uersura, uerum etiam uenditione, si ita res coget, nos uindicabis. Bruto tuæ literæ gratæ erant. fui enim apud illum multás horas in Neside, cum paullo ante tuas literas accepissem. delectari mihi Tereo uidebatur; & habere maiorem Attio, quam Antonio, gratiam. mihi autem quo lætiora sunt, eo plus stomachi, & molestiæ est, populum R. manus suas non in defendenda rep. sed in plaudendo consumere. mihi quidem uidentur istorum animi incendi etiam ad repræsentandam improbitatem suam. sed tamen, dum modo doleant aliquid, doleant quidlibet. Consilium meum quod ais quotidie magis laudari; non moleste fero; exspectabamque, si quid de eo ad me scriberes. ego enim in uarios sermones incidebam: quin etiam idcirco trahebam, ut quamdiutißime integrum esset. sed quoniã Euro uilla extrudimur, Brundisium cogito. facilior enim, & exploratior deuitatio legionum fore uidetur, quam piratarum, qui apparere dicuntur. Sextius VI. id. exspectabatur, sed non uenerat quod sciam. Caßius cum claßicula sua uenerat. ego, cum eum uidissem V. Kalendas, in Pompeianũ cogitabã, inde

Aculanum. nosti reliqua. De Tutia ita putaram. De C. Metio non credo, nec tamen curo plus, quam tu. Planco, & Oppio scripsi equidem, quoniam rogaras: sed, si tibi uidebitur, ne necesse habueris reddere. cum enim tua caussa fecerint omnia; uereor, ne meas literas superuacaneas arbitrentur. Oppio quidem utique: quem tibi amicissimum cognoui. uerum, ut uoles tu. Quoniam scribis hic maturum te in Epiro, feceris mihi gratum. si ante eo ueneris, quam mihi in Italiam te auctore ueniendum est. literas ad me quamsæpissime, rebus minus necessarijs aliquem nactus: sin autem erit quid maius, domo mittito. Ἡρακλείδειον, si Brundisium salui, adoriemur. de Gloria misi tibi. custodies igitur, ut soles: sed notentur eclogarij quos Saluius, bonos auditores nactus, in conuiuio dumtaxat legat. mihi ualde placent: mallem tibi. Etiam atque etiam uale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

TV VERO sapienter. nunc demum enim rescribo ijs literis, quas mihi misisti, conuenio Antonio Tiburi. sapienter igitur, quod manus dedisti, quodq; etiam ultro gratias egisti. certe enim, ut scribis, deseremur ocyus a rep. quam a re familiari. quod uero scribis te magis delectari, O TITE SI QVID EGO: addis mihi scribendi alacritatem. Quod Erotem non sine munusculo exspectare dicis; gaudeo non fefellisse eam rem opinionem tuam. sed tamen idem σύνταγμα nisi ad te retractatius, & quidem ἀρχέτυπον ipsum, crebris locis inculcatū, & refectum. hunc tu translatū in ma

crocolum lege arcano conuiuis tuis, sed, si me amas, hilaris, & bene acceptis; ne in me stomachum erumpant, cum sint tibi irati. De Cicerone, uelim ita sit, ut audiuimus. De Xenone, coram cognoscam: quamquam nihil ab eo arbitror neque indiligenter, neque illiberaliter. De Herode, faciam, ut mandas, & ea, quae scribis, ex Saufeio, & Xenone cognoscam. De Quincto filio, gaudeo tibi meas literas prius a tabellario meo, quam ab ipso, redditas. quamquam te nihil fefellisset. ueruntamen. sed exspecto, quid ille tecum, quid tu uicissim, nec dubito, quin suo more uterque. sed eas literas Curium mihi spero redditurum: qui quidem etsi per se est amabis, a meq; diligitur: tamen accedet magnus cumulus commendationis tuae. Literis tuis satis responsum est. nunc audi, quod, etsi intelligo scribi necesse non est, scribo tamen. Multa me mouent in discessu, in primis mehercule, quod disiungor a te. mouet etiam nauigationis labor, alienus non ab aetate solum nostra, uerum etiam a dignitate: tempus'q; discessus subabsurdum. relinquimus enim pacem, ut ad bellum reuertamur; quod'q; temporis in prædiolis nostris, & belle ædificatis, & satis amoenis, consumi potuit, in peregrinatione consumimus. Consolantur hæc, aut proderimus aliquod Ciceroni: aut, quantum profici possit, iudicabimus. deinde tu iam, ut spero, & ut promittis, aderis. quod quidem si acciderit, omnia nobis erunt meliora. Maxime autem me angit ratio reliquorum meorum. quae quamquam explicata sunt; tamen, quod & Dolabellae nomen in ijs est, & attributio est mihi nominum ignota, conturbor, nec ulla res magis angit ex omnibus. itaque non mihi uideor errasse, quod ad Balbum

scripsi apertius, ut, si quid tale accidisset, ut non concurrent nomina, subuenirem; meq; tibi etiam mandasse, ut si quid eiusmodi accidisset, cum eo communicares. quod facies, si tibi uidebitur, eoq; magis, si proficisceris in Epi*rum.* Hæc ego *conscendens e* Pompeiano *tribus actuariolis decemscalmis.* Brutus *erat in* Neside *etiam nunc*, Neapoli Casius. Ecquid *amas* Deiotarum, *& non amas* Eram? *qui, ut* Blesamius *uenit ad me, cum ei præscriptum esset, ne quid sine* Sextij *nostri sententia ageret, neque ad illum, neque ad quemquam nostrum retulit.* At*ticum nostrum cupio suauiari: ita mihi dulcis salus uisa est, per te missa ab illa. refers igitur ei plurimam, itemq;* Piliæ *dicas uelim.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

ITA *ut heri tibi narraui, uel fortasse hodie, (* Quin*ctus enim altero die se aiebat) in* Nesida VIII. *idus. ibi* Brutus*. quam ille doluit de nonis* Iulijs*. mirifice est conturbatus. itaque sese scripturum aiebat, ut uenationem etiam, quæ postridie ludos* Apollinares *futura est, proscriberent,* III. *idus* Quinct*. Libo interuenit. is* Philo*nem,* Pompeij *libertum, &* Hilarum *suum uenisse a* Sex*to cum literis ad consules, siue quo alio nomine sunt. earum exemplum nobis legit, si quid uideretur. pauca* παρὰ λέξιν*: ceteroqui & satis grauiter, & non contumaciter. tantum addi placuit, quod erat,* COS. *solũ, ut esset,* PRAET. TRIB. PL. SENATVI; *ne illi non proferrent eas, quæ ad ipsos misæ essent.* Sextum *autem nunciauit cum una solum legione fuisse* Carthagine*, eiq; eo ipso die, quo*

opidum Boriam cepisset, nunciatum esse de Cæsare: capto opido, miram lætitiam, commutationemq; animorum, concursumq; undique, sed illum ad sex legiones, quas in ulteriore reliquisset, reuertisse. ad ipsum autem Libonem scripsit, nihil esse, nisi ad larem suum liceret. summa postulatorum, ut omnes exercitus dimittantur, qui ubique sint. Hæc fere de Sexto. De Buthrotijs undique quærens nihil reperiebam. alij, concisos agripetas: alij Plancum acceptis nummis, relictis illis aufugisse. itaque non uideo sciturum me, quid eius sit, ne statim aliquid literarum. Iter illud Brundisium, de quo dubitabam, sublatum uidetur. legiones enim aduentare dicuntur: hæc autem nauigatio habet quasdam suspiciones periculi: itaque constituebam ut ὁμοπλοίᾳ. paratiorem offendi Brutum, quam audiebam. nam & ipse Domitius bona plane habet dicrota, suntq; nauigia præterea luculenta Sextij, Buciliani, ceterorum. nam Cassij classem, quæ plane bella est, non numero, ultra Fretum. illud est mihi submolestum, quod parum Brutus properare uidetur. primum confectorum ludorum nuncios exspectat; deinde, quantum intelligo, tarde est nauigaturus. consistens in locis pluribus. tamen arbitror esse commodius tarde nauigare, quam omnino non nauigare. etsi, cum processerimus, exploratiora uidebuntur, & tectis utemur. Tuas iam literas Brutus exspectabat: cui quidem ego non nouum attuleram de Tereo Attij. ille Brutum putabat. sed tamen rumoris nescio quid afflauerat, commissione Græcorum, frequentiam non fuisse: quæ quidem me minime fefellit: scis enim, quid ego de græcis ludis existimem. nunc audi quod pluris est, quam omnia, Quinctus fuit mecum dies

complures, & , si ego cuperem, ille uel plures fuisset: sed, quantum fuit, incredibile est, quam me in omni genere delectarit, in eoq; maxime, in quo minime satis faciebat. sic enim commutatus est totus & scriptis meis quibusdam, quæ in manibus habebam, & assiduitate orationis, & præceptis, ut tali animo in remp. quali nos uolumus, futurus sit. hoc cum mihi non modo confirmasset, sed etiam persuasisset; egit mecum accurate multis uerbis, tibi ut sponderem, se dignum & te, & nobis futurum; neque se postulare, ut statim crederes, sed, cum ipse perspexisset, tũ ut se amares. quod nisi fidem mihi fecisset, iudicassemq; hoc, ꝙ dico, firmum fore; non fecissem id, quod dicturus sum. duxi enim mecum adolescentem ad Brutum. sic ei probatum est, quod ad te scribo, ut ipse crediderit, me sponsorem accipere noluerit, eumq; laudans amicissime mentiorem tui fecerit, complexus, osculatusq; dimiserit. quamobrem etsi magis est, quod gratuler tibi, quam quod te rogem; tamen etiam rogo, ut, si quæ minus antea propter infirmitatem ætatis constanter ab eo fieri uidebatur, ea iudices illum abiecisse; mihiq; credas, multum allaturum uel plurimum potius, ad illius iudicium confirmandum, auctoritatem tuam. Bruto cum sæpe iniecissem de μονπλοίᾳ, non perinde, atque ego putaram, arripere uisus est. existimabam μετεωρότερον esse: & hercule erat, & maxime de ludis. at mihi, cum ad uillam redissem, Cn. Lucceius, qui multum utitur Bruto, narrauit, illum ualde morari, non tergiuersantem, sed exspectantem, si qui forte casus. itaque dubito, an Venusiam tendam, & ibi exspectem de legionibus: si aberunt, ut quidam arbitrantur, Hydruntem: si neu-

trum erit ἀσφαλὲς, eodem reuertar. iocari me putas? moriar, si quisquam me tenet præter te: etenim circumspice: sed ante erubesco. O dies in auspicijs Lepidi descriptos, & aptos ad consiliũ reditus nostri. magna ῥοπὴ ad proficiscendum tuis literis. atque utinam te illic. sed ut conducere putabis. Nepotis epistolam exspecto. cupidus ille meorum? qui ea, quibus maxime γαυριῶ, legenda non putet. & ais μετ' ἀμύμονα: tu uero ἀμύμων: ille quidem ἄμβροτος. Mearum epistolarum nulla est συναγωγή. sed habet Tiro instar septuaginta. & quidẽ sunt a te quædam sumendæ. eas ego, oportet, perspiciam, corrigam. tum denique edentur.

CICERO S. D. ATTICO. 5

EGO adhuc (perueni enim Vibonem ad Sicam) magis commode, quã strenue nauigaui: remis enim magnam partem: prodromi nulli. illud satis opportune. duo sinus fuerunt, quos transmitti oportet, Pestanus, & Vibonensis: utrumque pedibus equis transmisimus. ueni igitur ad Sicam, octauo, die e Pompeiano; cum unum diem Veliæ constitissem: ubi quidem fui sane libenter apud Thalnam nostrum: nec potui accipi, illo absente præsertim, liberalius. IX. kal. igitur ad Sicam. ibi tanquam domi meæ scilicet: itaque obduxi posterum diem. sed putabam, cum Regium uenissem, fore, ut illic, δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντες, cogitaremus, corbita ne Patras, an actuariolis ad Leucopetram Tarentinorum, ast inde Corcyram: & si oneraria, statim ne Freto, an Syracusis. hac super re scribam ad te Rhegio. Mehercule, mi Attice, sæpe mecum, ἡ δὲ ὖς ὁδὸς σοι τί δύναται; cur ego tecum non sum?

cur, ocellos Italiæ, uillulas meas non uideo? sed id satis, superque, tecum me non esse, fugientem periculum. nec id nunc quidem, nisi fallor, ullum est. ad ipsum enim re uocat me auctoritas tua. scribis enim, in cælum ferri profectionem meam, sed ita, si ante kal. Ian. redeam: quod quidem certe enitar; malo enim uel cum timore domi esse, quam sine timore Athenis tuis. sed tamen prospice, quo ista uergant, mihiq; aut scribe, aut, quod multo malim, affer ipse. hæc hactenus. Illud uelim in bonam partem accipias, me agere tecum, quod tibi maiori curæ sciam esse, quam ipsi mihi. nomina mea, per deos, expedi, exsolue: bella reliqui. sed opus est diligentia, cohæredibus pro Cluuiano Cal. Sext. persolutum ut sit. cum Publio quomodo agendum sit, uidebis. non debet urgere, quoniam iure non utimur: sed tamen ei quoque satis fieri plane uolo. Terentiæ uero quid ego dicam? etiam ante diem, si potes. quin, si, ut spero, celeriter in Epirum; hoc, quod satis dato debeo, peto a te, ut ante prouideas, planeq; expedias, & solutum relinquas. sed de his satis; metuoque, ne tu nimium putes. nunc negligentiam meam cognosce. De Gloria librum ad te misi: & in eo proœmium, idest, quod in Academico tertio id euenit ob eam rem, quod habeo uolumen proœmiorum. ex eo eligere soleo, cum aliquid σύγγραμμα institui. itaque iam in Tusculano, qui non meminissem meo abusum isto proœmio, conieci id in eum librum, quem tibi misi. cum autem in naui legerem Academicos, agnoui erratum meum: itaque statim nouum proœmium exaraui. & tibi misi. tu illud desecabis, & hoc agglutinabis. Piliæ salutem dices, & Atticæ, delicijs, atque amoribus meis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

VIII. id. Sext. cum a Leucopetra profectus, (inde enim transmittebam) stadia circiter CCC processissem, reiectus sum Austro uehementi ad eandem Leucopetram. ibi cum uentum exspectarem, (erat enim uilla Valerij nostri, ut familiariter essem, & libenter) Rhegini quidem, illustres homines, eo uenerunt, Roma sane recentes, in ijs Bruti nostri hospes, qui Brutum Neapoli reliquisset. hæc afferebant, edictum Bruti, & Cassii, & fore frequentem senatum kalendis: a Bruto, & Cassio literas missas ad consulares, & prætorios; ut adessent, rogare. summam spem nunciabant, fore, ut Antonius cederet, res conueniret, nostri Romam redirent. Addebant etiam, me desiderari, subaccusari. quæ cum audissem, sine ulla dubitatione abieci consilium profectionis; quo mehercule ne antea quidem delectabar. lectis uero tuis literis, admiratus equidem sum, te tam uehementer sententiam commutasse: sed, non sine caussa, arbitrabar. etsi quamuis non fueris suasor, & impulsor profectionis meæ, approbator certe fuisti, dummodo Cal. Ian. Romæ essem. ita fiebat, ut, dum minus periculi uideretur, abessem, in flammam ipsam uenirem. sed hæc, etiam si non prudenter, tamen ἀνεμέσητα sunt; primum, quod de mea sententia acta sunt; deinde, etiam si te auctore quid debet, qui consilium dat, præstare præter fidem? Illud admirari satis non potui, quod scripsisti his uerbis: Bene igitur tu, qui, εὐθανασίαν, bene relinquis patriam? An ego relinquebam? aut tibi tum relinquere uidebar, tu id non modo non prohibebas, uerum etiam appro-

probabas? grauiora, quæ restant. Velim σχόλιον aliquod elimes ad me, oportuisse te istuc facere. *Ita ne, mi Attice, defensione eget meum factum, præsertim apud te, quid mirabiliter approbasti? ego uero istum ἀπολογισμὸν συντάξομαι, sed ad eorum aliquem, quibus inuitis, & dissuadentibus profectus sum; etsi quid iam opus est σχολίῳ? si perseuerassem, opus fuisset. at hoc ipsum non constanter. nemo doctus umquam (multa autem de hoc genere scripta sunt) mutationem consilij inconstantiam dixi esse, deinceps igitur hæc.* NAM *si Phædro nostro, expedita excusatio esset, nunc quid respondemus? Ergo id erat meum factum, quod Catoni probare non possim, flagitij scilicet plenum,* & dedecoris. *utinam a primo ita tibi esset uisum. tu mihi sicut esse soles, fuisses Cato. Extremum illud uel molestissimum.* Nam Brutus noster silet: *hoc est, non audet hominem id ætatis monere. aliud nihil habeo, quod ex ijs a te uerbis significari putem. & hercule ita est.* Nam XVI. *kal. Sept. cum uenissem Veliam, Brutus audiuit. erat enim cum suis nauibus apud Heletem fluuium citra Veliam millia passuum* III. *pedibus ad me statim. dij immortales, quam ualde ille reditu, uel potius reuersione mea lætatus: effudit illa omnia, quæ tacuerat: ut recordarer illud tuum,* Nam Brutus noster silet. *maxime autem dolebat, me kal. Sext. in senatu non fuisse. Pisonem ferebat in cælum: se autem lætari, quod effugissem duas maximas uituperationes, unam, quam itinere faciendo me intelligebam suscipere, desperationis, ac relictionis reip. (flentes mecum uulgo quærebantur, quibus de meo celeri reditu non probabam) alteram, de qua Brutus, & qui una erant, (multi autem erant) læta-*

bantur, quod eam uituperationẽ effugissem, me existimari ad Olympia. hoc uero nihil turpius quouis reip. tempore. sed hoc ἀναπολόγητον. *ego uero Austro gratias miras, qui me a tanta infamia auerterit.* Reuersionis *has speciosas caussas habes, iustas illas quidem, & magnas, sed nulla iustior, quam quod tu idem alijs literis:* Prouide, si cui quod debetur, ut sit unde par pari respondeatur. mirifica enim δυσχρησία est propter metum armorum. *in Freto medio hanc epistolam legi, ut, quid possem prouidere, in mentem non ueniret mihi, nisi quod præsens me ipse defenderem. Sed hæc hactenus. reliqua coram. Antonij edictum legi a Bruto, & horum contra, scriptum præclare. sed quid ista edicta ualeant, aut quo spectent, plane non uideo. nec ego nunc ut Brutus censebat, istuc ad remp. capessendam uenio. quid enim fieri potest? num quis Pisoni est assensus? num redijt ipse postridie? sed abesse hanc ætatem longe a sepulcro negant oportere. Sed, obsecro te, quid est, quod audiui de Bruto? Piliam* πειράζεσθαι παραλύσει. *te scripsisse aiebat. ualde sum commotus. etsi idem te scribere, sperare melius. ita plane uelim. ei dicas plurimam salutem, & suauissimæ Atticæ. Hæc scripsi nauigans, cum Pompeianum accederem, XIV. kal.*

CICERO S. D. ATTICO. 7

CVM *sciam, quo die uenturus sim, faciam, ut scias. impedimenta exspectanda sunt, quæ Anagnia ueniunt: & familia ægra est. Kal. uesperi literæ mihi ab Octauiano redditæ sunt, magna molitur. ueteranos, quiqui*

Casilini, & Calatiæ sunt, perduxit ad suam sententiam: nec mirum: quingenos denarios dat, cogitat reliquas colonias obire. plane hoc spectat, ut se duce bellum geratur cum Antonio. itaque uideo paucis diebus nos in armis fore. quem autem sequamur? uide nomen: uide ætatem. atque a me postulat, primum ut clam colloquatur, uel Capuæ. puerile hoc quidem, si id putat clam fieri posse. docui literis, id nec opus esse nec fieri posse. misit ad me Cæcinam quendam Volaterranum, familiarem suum, qui hoc pertulit, Antonium cum legione Alaudarum ad urbem pergere, pecunias mancipijs impetrare, legionem sub signis ducere. consultabat utrum Romam cum ∞ ∞ ∞ ueteranum proficisceretur, an Capulã teneret, & Antonium nenientem excluderet, an iret ad tres legiones Macedonicas, quæ iter secundum mare superum faciunt, quas sperat suas esse. hæ congiarium ab Antonio accepere noluerunt, ut hic quidem narrat, & ei conuicium grande fecerunt, concionantemq; reliquerunt. quid quæris? ducem se profitetur, nec nos sibi putat deesse oportere. equidem suasi, ut Romam pergeret: uidetur enim mihi & plebeculam urbanam, &, si fidem fecerit, etiam bonos secum habiturus. o Brute ubi es? quantam εὐκαιρίαν amittis. non equidem hoc diuinaui, sed aliquid tale putaui fore. Nunc tuum consilium exquiro, Romam ne uenio, an hic maneo, an Arpinum? ἀσφαλέιαν habet is locus. fugiam Romam, ne desideremur, si quid actum uidebitur. hoc igitur explica. numquam in maiore ἀπορίᾳ fui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

BINAE *mihi uno die literæ ab* Octauio. *nunc quidem, ut* Romam *statim ueniam: uelle se rem agere per senatum: cui ego, non posse senatum ante kal.* Ian. *quod quidem ita credo. ille autem addit, consilio tuo. quid multa? ille urget: ego autem* σκέπτομαι, *non confido ætati; ignoro, quo animo: nil sine* Pansa *tuo uolo: uereor, ne ualeat* Antonius: *nec a mari discedere libet, & metuo, ne quæ* ἀριστεία *me absente.* Varroni *quidem displicet consilium pueri, mihi non. firmas copias habet,* Brutum *habere potest: & rem gerit palam: centuriat* Capuæ, *dinumerat. iam, iamque uideo bellum. ad hæc rescribe.* Tabellarium *meum* kalendis Romæ *profectum sine tuis literis, miror.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

VI. Arpinū *ueni, ad* IIII. *in* Sinuessanū. *eodē die, uulgo loquebantur,* Antonium *mansurū esse* Cassilini. *itaque mutaui consilium. statueram enim recta* Appia Romam. *facile me ille esset assecutus. aiunt. n. cū* Cæsariana *uti celeritate. uerti igitur me a* Minturnis Arpinum *uersus. constitueram, ut pridie idus aut* Aquini *manerem, aut in* Arcano. *nunc, mi* Attice, *tota mente incumbe in hac curam. magna enim res est. tria sunt autem, maneam ne* Arpini, *an propius accedam, an ueniam* Romam. *quod censueris, faciam: sed quamprimum. aui de exspecto tuas literas.* VI. *idus mane, in* Sinuessano. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. IO

NONIS *accepi a te duas epistolas: quarum alteram Kal. dederas, alteram pridie. igitur prius ad superiorem. Nostrum opus tibi probari lætor. ex quo ante ipse posuisti, quæ mihi florentiora sunt uisa tuo iudicio. cærulas enim tuas miniatulas illas extimescebam. De Sica ita est, ut scri bis. ast ægre me tenui. itaque perstringam sine ulla contumelia Sicæ, & Septimiæ: tantum, ut sciant* παῖδες παίδων *sine uallo Luciliano, eum ex C. Fadij filia liberos habuisse. atque utinam eum diem uideam, cum ista oratio ita libere uagetur, ut etiam in Sicæ domum introeat. sed illo tempore opus est, quod fuit illis triumuiris. moriar, nisi facete. tu uero leges Sexto, eius'q; iudicium mihi perscribes* εἷς ἐμοί μύριοι. *Caleni interuentum. & Caue ne cauebis. Quod uereris, ne* ἀδόλεσχος: *mihi tu? quis minus? cui, ut Aristophani Archilochi iambus, sic epistola longißima quæque optima uidetur. Quod me admones, tu uero etiam si reprehenderes, non modo facile paterer, sed etiam lætarer, quippe cum in reprehensione est prudentia cum* εὐμενείᾳ. *ita libenter ea corrigam, quæ a te animaduersa sunt, eodem iure, quo Rubriana potius, quam quo Scipionis: & de laudibus Dolabellæ deruam cumulum. attamen est isto loco bella, ut mihi uidetur,* εἰρωνεία, *quod eum contra ciues in acie. illud etiam malo, indignius esse hunc uiuere, quam, quid indignius.* Πεπλογραφίαν *Varronis tibi probari non moleste fero: quo adhuc* Ἡρακλείδειον *illud non abstuli. Quod me hortaris ad scribendum; amice tu quidem, sed me sci-*

sim, & de te, & de me. sed quid dicam? bonũ animũ. De ἡρακλειδίῳ Varronis, negotia salsa. me quidem nihil umquam sic delectauit. sed hæc, & alia maiora coram. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

O CASUM mirificum V. idus cum ante lucem de Sinuessano surrexissem, uenissemq; diluculo ad Pontem Tirentium, qui est Minturnis, in quo flexus est iter Arpinas, obuiam mihi fit tabellarius, qui me offendit δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντα. ego statim, cedo, inquam, si quid ab Attico. nondum legere poteramus. nam & lumina dimiseramus; nec satis lucebat. cum autem luceret, ante scripta epistola ex duabus tuis prior mihi legi cœpta est. illa omnium quidem elegantissima. ne sim saluus, si aliter scribo, ac sentio. nihil legi humanius. itaque ueniam, quo uocas, modo adiutore te. sed nihil tam ἀπροσδιόνυσον mihi primo uidebatur, quam ad eas literas, quibus ego a te consilium petieram, te mihi ista rescribere. ecce tibi altera, qua hortaris παρ᾽ ἠνεμόεντα μίμαντα, Νῆσον ἐπὶ ψυρίης, Appiam ἐν ἀριστερ᾽ ἔχοντα. itaque die mansi Aquini. longulum sane iter, & uia inepta. inde postridie mane proficiscens, has literas dedi. & quidem, ut a me dimitterem inuitissimus, fecerunt Erotis literæ. rem tibi Tiro narrabit. tu, quid faciendum sit, uidebis: præterea, possimne propius accedere, (malo enim esse in Tusculano, aut uspiam in suburbano) an etiam longius discedendum putas. crebro ad me uelim scribas. erit autem quotidie, cui des. Quod præterea consulis, quid tibi censeam faciundum: difficile est, cum absim: uerunta-

men, si pares æque inter se, quiescendum: sin, latius manabit, & quidem ad nos, deinde communiter. auide tuum consilium exspecto. timeo, ne absim, cum adesse me sit honestius: uenire non audeo. De Antonij *itineribus nescio quid aliter audio, atque ut ad te scribebam. omnia igitur uelim explices & ad me certa mittas.* De *reliquo quid ego tibi dicam? ardeo studio historiæ. incredibiliter enim me commouet tua cohortatio. quæ quidem nec institui, nec effici potest sine tua ope. coram igitur hoc quidem conferemus.* In *præsentia mihi uelim scribas, quibus cos.* C. Fannius M. F. *tribunus pl. fuerit. uideor mihi audisse,* P. Africano, L. Mummio. *id igitur quæro. tu mihi de ijs rebus, quæ nouantur, omnia certa, clara.* III. *id. ex* Arpinati. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

NIHIL *erat plane, quod scriberem. nam, cum* Puteolis *essem, quotidie aliquid noui de* Octauiano, *multa etiam falsa ad* Antonio. *ad ea autem, quæ scripsisti, (tres enim acceperam* III. *id. a te epistolas) ualde tibi assentior, si multum possit* Octauianus, *multo firmius acta tyranni comprobatum iri, quam in* Telluris, *atque id contra* Brutum *fore. sin autem uincitur, uides intolerabilem* Antonium: *ut, quem uelis, nescias.* O Sextij *tabellarium hominem nequam. postridie* Puteoli Romæ *se dixit fore.* Quod *me mones, ut pedetentim: assentior, etsi aliter cogitabam. nec me* Philippus, *aut* Marcellus *mouet. alia enim eorum ratio: etsi non est, tamen uidetur. sed in isto iuuene, quamquam animi satis, auctoritatis parum est. tamen*

uide, si forte in Tusculano recte esse possim, ne id melius sit: (ero libentius; nihil enim ignorabo) an hoc, cũ Antonius uenerit. Sed, ut aliud ex alio, mihi non est dubium, quin, quod Græci καθῆκον nos officium. id autem, quid dubitas, quin etiam in remp. præclare caderet? non ne dicimus, consulum officium, senatus officium? præclare conuenit; aut da melius. Male narras de Nepotis filio. ualde mehercule moueor. & moleste, fero. ne sciveram omnino esse istum puerum. Caninium perdidi, hominem, quod ad me attinet, non ingratum. Athenodorum, nihil est, quod hortere. misit enim satis bellum ὑπόμνημα, Grauedini, quæso, omni ratione subueni. Quinctus, tui patris nepos, scribit ad patris mei nepotem, se ex nonis ijs, quibus nos magna gessimus, ædem Opis explicaturum, idq; ad populum. uidebis igitur, et scribes. Sexti iudicium exspecto. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

NOLI putare, pigritia facere me, quod non mea manu scribam: sed mehercule pigritia: nihil enim habeo aliud, quod dicã. et tamen in tuis quoq; epistolis Alexim uideor agnoscere. sed ad rem uenio. Ego, si me non improbissime Dolabella tractasset, dubitassem fortasse, utrum remissior essem, an summo iure contenderem: nunc uero etiam gaudeo mihi caussam oblatam, in qua & ipse sentiat, & reliqui omnes me ab illo alienatum: idq; præmeseram; & quidem me mea facere, & rep. caussa; cur illum oderim, quod, cum eam me auctore defendere cœpisset, non modo deseruit emptus pe

cunia, sed etiam, quantum in ipso fuerit, euerterit. Quod autem quæris, quo modo agi placeat, cum dies uenerit: primum uelim eiusmodi sit, ut non alienum sit, me Romæ esse; de quo ut de ceteris faciã, ut tu censueris: de summa autem agi prorsus uehementer, & seuere uolo. etsi sponsores appellare, uidetur habere quandam δυσωπίαν tamen, hoc quale sit, consideres uelim. possumus enim, ut sponsores appellentur, procuratorem introducere. neque enim illi litem contestabuntur. quo facto, non sum nescius sponsores liberari. sed & illi turpe arbitror, eo nomine, quod satisdato debeat, procuratores eius non dissoluere: & nostræ grauitatis, ius nostrum sine summa illius ignominia persequi. de hoc quid placeat, rescribas uelim. non dubito, quin hoc totum lenius administraturus sis. Redeo ad remp. Multa mehercule a te sæpe ἐν πολιτικῷ genere prudenter: sed his literis nihil prudentius: Quamquam enim posset in præsentia belle iste puer retundere Antonium, tamen exitum exspectare debemus. at, quæ concio? nam est missa mihi. iurat, ita sibi parentis honores consequi liceat: & simul dextram intendit ad statuam. μὴ δ' ἐσωθείην, εἴποτε τοιοῦτο. sed, ut scribis, certissimum esse uideo discrimen Cascæ nostri tribunatum: de quo quidem ipso dixi Oppio, cum me hortaretur, ut adolescentem, totamq; caussam, manumq; ueteranorum complecterer, me nullo modo facere posse, ni mihi exploratum esset, eum non modo non inimicum tyrannoctonis, uerumetiam amicum fore. cum ille diceret, ita futurum: quid igitur festinamus? inquã. illi enim mea opera ante kal. Ian. nihil opus est: nos autem eius uoluntatem ante idus Dec. perspiciemus in Casca. mi-

hi ualde assensus est. Quamobrem hæc quidem hactenus. Quod reliquum est, quotidie tabellarios habebis, & , ut ego arbitror, etiam, quid scribas, quotidie. Leptæ literarum exemplum tibi misi: ex quo mihi uidetur ϛρατηλάτ *ille deiectus de gradu. sed tu, cum legeris, existimabis.*

OBSIGNATA *iam epistola, literas a te, & a Sexto accepi. nihil iucundius literis Sexti, nihil amabilius. nã tuæ breues: priores erant uberrimæ. Tu quidem & prudenter, & amice suades, ut in his locis potißimum sim; quoad audiamus, hæc, quæ commota sunt quorsum euadant. sed me, mi* Attice, *non sane hoc quidem tempore mouet resp. non quo ea sit mihi quidquam carius, aut esse debeat: sed desperatis etiam* Hippocrates *uetat adhibere medicinam. quare ista ualeant.* Me *res familiaris mouet: rem dico? immo uero existimatio. cum enim tanta reliqua sint; ne* Terentiæ *quidem adhuc, quod soluam, expeditum est.* Terentiam *dico? scis nos pridem iam constituisse* Montani *nomine* HS XXII. *dissoluere. pudentißime hoc* Cicero *petierat, ut de suo. liberalissime, ut tibi quoque placuerat, promiserã;* Erotiq; *dixeram, ut sepositum haberet. non modo, sed iniquißimo fœnore uersuram facere* Aurelius *coactus est. nã de* Terentiæ *nomine* Tiro *ad me scripsit, te dicere, nummos a* Dolabella *fore. male eum credo intellexisse, si quisquam male intelligit; potius, nihil intellexisse. tu enim ad me scripsisti* Cocceij *responsum, & ijsdem pæne uerbis* Eros. *ueniẽdum est igitur uel in ipsam flammam. turpius est enim priuatim cadere, quam publice. itaque ceteris de rebus, quas ad me suauißime scripsisti, perturbato animo, non potui, ut consueueram, rescribere. consenti in hac cura, ubi sum, ut me expediam. quibus autem rebus, uenit quidem mihi in*

mentem; sed certo constituere nihil possum, prius quam te uidero. qui minus autem ego istic recte esse posim, quam est Marcellus? sed non id agitur: neque id maxime curo: quid curem, uides. adsum igitur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

IVCVNDISSIMAS *tuas legi literas. ad Plancū scripsi. habes exemplum. cum Tirone quid sit locutus, cognoscam ex ipso. Cum sorore ages attentius, si te occupatione ista relaxaris. Vale.*

M. Cicero L. Planco prat. des. S.

Attici nostri te ualde studiosum esse cognoui, mei uero ita cupidum, ut mehercule paucos æque obseruantes, atque amantes me habere existimem. ad paternas enim magnas, & ueteres, & iustas necessitudines magnam attulit accessionem tua uoluntas erga me, meáq; erga te par, atque mutua. Buthrotia tibi caussa ignota non est: egi enim sæpe, tibiq; totam rem demonstraui: quæ est acta hoc modo. Vt primum Buthrotium agrum proscriptum uidimus; commotus Atticus libellum composuit. eum mihi dedit, ut darem Cæsari; eram enim cenaturus apud eum illo die. cum libellum Cæsari dedi, probauit caussam, rescripsit Attico æqua eum postulare: admonuit tamen, ut pecuniam reliquam Buthrotij ad diem soluerent. Atticus, qui ciuitatem conseruatam cuperet, pecuniam numerauit de suo. quod cum esset factum, adiuimus ad Cæsarem, uerba fecimus pro Buthrotijs, liberalissimum decretum abstulimus; quod est obsignatum ab amplissimis uiris. quæ cum essent acta mirari quidem solebam, pati Cæsarem

conuenire, eos, qui agrum Buthrotium concupiſſent, neque ſolum pati, ſed etiam ei negotio te præficere. ita que et ego cum illo locutus ſum, & ſæpius quidem; ut etiam accuſarer ab eo, quod parum conſtantiæ ſuæ confiderẽ: & M. Meſſallæ, & ipſi Attico dixit, ut ſine cura eſſent: aperteque oſtendebat, ſe præſentium animos (erat enim popularis, ut noras) offendere nolle: cum mare tranſiſſent, curaturum ſe, ut in alium agrum deducerentur. hæc illo uiuo. poſt interitum uero Cæſaris, ut primum ex S. C. cauſſas conſules cognoſcere inſtituerunt, hæc, quæ ſcripſi, ad eos delata ſunt. probauerunt cauſſas ſine ulla dubitatione, ſeq. ad te literas daturos eſſe dixerunt. Ego autem, mi Plance, etſi non dubitabam, quin & S. C. & lex, & conſulum decretum, ac literæ apud te plurimum auctoritatis haberent, teq́; ipſius Attici cauſſa uelle intellexeram: tamen hoc pro coniunctione, & beneuolentia noſtra mihi ſumpſi, ut id a te peterem, quod tua ſingularis humanitas, ſuauiſſimiq́; mores a te eſſent impetraturi. id autem eſt, ut hoc, quod te tua ſponte facturum eſſe certo ſcio, honoris noſtri cauſſa libenter, prolixe, celeriter facias. mihi nemo eſt amicior, nec iucundior, nec carior Attico: cuius antea res ſolũ familiaris agebatur, eaq́; magna; nunc acceſſit etiam exiſtimatio, ut, quod conſecutus eſt magna & induſtria, & gratia, & uiuo Cæſare, & mortuo, id te adiuuante obtineat. quod ſi a te erit impetratum, ſic uelim exiſtimes, me de tua liberalitate ita interpretaturum, ut tuo ſummo beneficio me affectum iudicem. ego, quæ te uelle, quæq́; ad te pertinere arbitrabor, ſtudioſe, diligenterq́; curabo. da operam, ut ualeas. Vale.

Cicero Planco prӕt. des. S.

Iam antea petiui abs te per literas, ut cum caussa Buthrotiorum probata a consulibus esset, quibus & lege, & S. C. permissum erat, ut de Cӕsaris actis cognoscerent, statuerent, iudicarent eam rem tu adiuuares, Atticumq; nostrum, cuius te studiosum cognoui, & me, qui non minus laboro, molestia liberares. omnibus enim rebus magna cura, multa opera, & labore confectis, in te positum est, ut nostrӕ sollicitudinis finem quamprimum facere possimus. quamquam intelligimus, ea te esse prudentia, ut uideas, si ea decreta consulum, quӕ de Cӕsaris actis interposita sunt, non seruentur, magnam perturbationem rerum fore. equidem, cum multa, quod necesse erat in tanta occupatione, non probentur, quӕ Cӕsar statuerit: tamen otij, pacisq; caussa acerrime illa soleo defendere: quod tibi idem magnopere faciendum censeo. quamquam hӕc epistola non suasoris est, sed rogatoris. Igitur, mi Plance, rogo te, et etiam oro, sic mediusfidius, ut maiore studio, magisq; ex animo agere non possim, ut totum hoc negotium ita agas, ita tractes, ita conficias, ut, quod sine ulla dubitatione apud consules obtinuimus propter summam bonitatem, & ӕquitatem causӕ, id tu nos obtinuisse non modo facile patiare, sed etiam gaudeas. qua quidem uoluntate esse erga Atticum, sӕpe prӕsens & illi ostendisti, & uero etiam mihi. quod si feceris, me, quem uoluntate, & paterna necessitudine coniunctum semper habuisti, maximo beneficio deuinctum habebis. idq; ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

Cicero Capitoni suo S.

Numquam putaui fore, ut supplex ad te uenirem: sed

CICERO S. D. ATTICO.

VIII. *id. Sext. cum a Leucopetra profectus, (ind, enim transmittebam) stadia circiter* CCC *processissem, reiectus sum Austro uehementi ad eandem Leucopetram ibi cum uentum exspectarem, (erat enim uilla Valerij nostri, ut familiariter essem, & libenter) Rhegini quidem, illustres homines, eo uenerunt, Roma sane recentes, in ijs Bruti nostri hospes, qui Brutum Neapoli reliquisset. hæc afferebant, edictum Bruti, & Cassii, & fore frequentem senatum kalendis: a Bruto, & Cassio literas missas ad consulares, & pratorios; ut adessent, rogare. summam spem nunciabant, fore, ut Antonius cederet, res conueniret, nostri Romam redirent. Addebant etiam, me desiderari, subaccusari. quæ cum audissem, sine ulla dubitatione abieci consilium profectionis; quo mehercule ne antea quidem delectabar. lectis uero tuis literis, admiratus equidem sum, te tam uehementer sententiam commutasse: sed, non sine caussa, arbitrabar. etsi quamuis non fueris sauſor, & impulsor profectionis meæ, approbator certe fuisti, dummodo Cal. Ian. Romæ essem. ita fiebat, ut, dum minus periculi uideretur, abessem, in flammam ipsam, uenirem. sed hæc, etiam si non prudenter, tamen ἀνεμέσητα sunt; primum, quod de mea sententia acta sunt; deinde, etiam si te auctore quid debet, qui consilium dat, præstare præter fidem? Illud admirari satis non potui, quod scripsisti his uerbis:* Bene igitur tu, qui, εὐθανασίαν, bene relinquis patriam? *An ego relinquebam? aut tibi tum relinquere uidebar, tu id non modo non prohibebas, uerum etiam ap-*

proba-

probabas? grauiora, quæ restant. Velim σχόλιον aliquod elimes ad me, oportuisse te istuc facere. Ita ne, mi Attice, defensione eget meum factum, præsertim apud te, quid mirabiliter approbasti? ego uero istum ἀπολογισμὸν συντάξομαι, sed ad eorum aliquem, quibus inuitis, & dissuadentibus profectus sum; etsi quid iam opus est σχολίῳ? si perseuerassem, opus fuisset. at hoc ipsum non constanter. nemo doctus umquam (multa autem de hoc genere scripta sunt) mutationem consilij inconstantiam dixi esse, deinceps igitur hæc. NAM si Phædro nostro, expedita excusatio esset, nunc quid respondemus? Ergo id erat meum factum, quod Catoni probare non possim, flagitij scilicet plenum, & dedecoris. utinam a primo ita tibi esset uisum. tu mihi sicut esse soles, fuisses Cato. Extremum illud uel molestissimum. Nam Brutus noster silet: hoc est, non audet hominem id ætatis monere. aliud nihil habeo, quod ex ijs a te uerbis significari putem. & hercule ita est. Nam XVI. kal. Sept. cum uenissem Veliam, Brutus audiuit. erat enim cum suis nauibus apud Heletem fluuium citra Veliam millia passuum III. pedibus ad me statim. dij immortales, quam ualde ille reditu, uel potius reuersione mea lætatus: effudit illa omnia, quæ tacuerat: ut recordarer illud tuum, Nam Brutus noster silet. maxime autem dolebat, me kal. Sext. in senatu non fuisse. Pisonem ferebat in cælum: se autem lætari, quod effugissem duas maximas uituperationes, unam, quam itinere faciendo me intelligebam suscipere, desperationis, ac relictionis reip. (flentes mecum uulgo querebantur, quibus de meo celeri reditu non probabam) alteram, de qua Brutus, & qui una erant, (multi autem erant) læta-

bantur, quod eam uituperationẽ effugissem, me existimari ad Olympia. hoc uero nihil turpius quouis reip. tempore. sed hoc ἀναπολόγητον. ego uero Austro gratias miras, qui me a tanta infamia auerterit. Reuersionis has speciosas caussas habes, iustas illas quidem, & magnas, sed nulla iustior, quam quod tu idem alijs literis: Prouide, si cui quod debetur, ut sit unde par pari respondeatur. mirifica enim δυσχρηστία est propter metum armorum. in Freto medio hanc epistolam legi, ut, quid possem prouidere, in mentem non ueniret mihi, nisi quod præsens me ipse defenderem. Sed hæc hactenus. reliqua coram. Antonij edictum legi a Bruto, & horum contra, scriptum præclare. sed quid ista edicta ualeant, aut quo spectent, plane non uideo. nec ego nunc ut Brutus censebat, istuc ad remp. capessendam uenio. quid enim fieri potest? num quis Pisoni est assensus? num redijt ipse postridie? sed abesse hanc ætatem longe a sepulcro negant oportere. Sed, obsecro te, quid est, quod audiui de Bruto? Piliam πειράζεσθαι παραλύσει. te scripsisse aiebat. ualde sum commotus. etsi idem te scribere, sperare melius. ita plane uelim. ei dicas plurimam salutem, & suauissimæ Atticæ. Hæc scripsi nauigans, cum Pompeianum accederem, XIV. kal.

CICERO S. D. ATTICO. 7

CVM sciam, quo die uenturus sim, faciam, ut scias. impedimenta exspectanda sunt, quæ Anagnia ueniunt: & familia ægra est. Kal. uesperi literæ mihi ab Octauiano redditæ sunt, magna molitur. ueteranos, quiqui

Casilini, & Calatiæ sunt, perduxit ad suam sententiam: nec mirum: quingenos denarios dat, cogitat reliquas colonias obire. plane hoc spectat, ut se duce bellum geratur cum Antonio. itaque uideo paucis diebus nos in armis fore. quem autem sequamur? uide nomen: uide ætatem. atque a me postulat, primum ut clam colloquatur, uel Capuæ. puerile hoc quidem, si id putat clam fieri posse. docui literis, id nec opus esse nec fieri posse. misit ad me Cæcinam quendam Volaterranum, familiarem suum, qui hoc pertulit, Antonium cum legione Alaudarum ad urbem pergere, pecunias mancipijs impetrare, legionem sub signis ducere. consultabat utrum Romam cum ∞ ∞ ∞ ueteranum proficisceretur, an Capuā teneret, & Antonium uenientem excluderet, an iret ad tres legiones Macedonicas, quæ iter secundum mare superum faciunt, quas sperat suas esse. hæ congiarium ab Antonio accepere noluerunt, ut hic quidem narrat, & ei conuicium grande fecerunt, concionantemq; reliquerunt. quid quæris? ducem se profitetur, nec nos sibi putat deesse oportere. equidem suasi, ut Romam pergeret: uidetur enim mihi & plebeculam urbanam, &, si fidem fecerit, etiam bonos secum habiturus. o Brute ubi es? quantam εὐκαιρίαν amittis. non equidem hoc diuinaui, sed aliquid tale putaui fore. Nunc tuum consilium exquiro, Romam ne uenio, an hic maneo, an Arpinum? ἀσφαλέιαν habet is locus. fugiam Romam, ne desideremur, si quid actum uidebitur. hoc igitur explica. numquam in maiore ἀπορίᾳ fui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

BINAE *mihi uno die literæ ab Octauio. nunc quidem, ut Romam statim ueniam: uelle se rem agere per senatum: cui ego, non posse senatum ante kal. Ian. quod quidem ita credo. ille autem addit, consilio tuo. quid multa? ille urget: ego autem* σκέπτομαι, *non confido ætati; ignoro, quo animo: nil sine Pansa tuo uolo: uereor, ne ualeat Antonius: nec amari discedere libet, & metuo, ne quæ* ἀριστεία *me absente. Varroni quidem displicet consilium pueri, mihi non. firmas copias habet, Brutum habere potest: & rem gerit palam: centuriat Capuæ, dinumerat. iam, iamque uideo bellum. ad hæc rescribe. Tabellarium meum kalendis Romæ profectum sine tuis literis, miror. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 9

VI. *Arpinũ ueni, ad IIII. in Sinuessanũ. eodẽ die, uulgo loquebantur, Antonium mansurũ esse Cassilini. itaque mutaui consilium. statueram enim recta Appia Romam. facile me ille esset assecutus. aiunt. n. eũ Cæsariana uti celeritate. uerti igitur me a Minturnis Arpinum uersus. constitueram, ut pridie idus aut Aquini manerem, aut in Arcano. nunc, mi Attice, tota mente incumbe in hac curam. magna enim res est. tria sunt autem, maneam ne Arpini, an propius accedam, an ueniam Romam. quod censueris, faciam: sed quamprimum. audide exspecto tuas literas. VI. idus mane, in Sinuessano. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 10

NONIS *accepi a te duas epistolas: quarum alteram Kal. dederas, alteram pridie. igitur prius ad superiorem. Nostrum opus tibi probari lætor. ex quo ante ipse posuisti, quæ mihi florentiora sunt uisa tuo iudicio. cærulas enim tuas miniatulas illas extimescebam. De Sica ita est, ut scribis. ægre me tenui. itaque perstringam sine ulla contumelia Sicæ, & Septimiæ: tantum, ut sciant παῖδες παίδων sine uallo Luciliano, eum ex C. Fadij filia liberos habuisse. atque utinam eum diem uideam, cum ista oratio ita libere uagetur, ut etiam in Sicæ domum introeat. sed illo tempore opus est, quod fuit illis triumuiris. moriar, nisi facete. tu uero leges Sexto, eiusq; iudicium mihi perscribes εἷς ἐμοὶ μύριοι. Caleni interuentum. & Caue ne cauebis. Quod uereris, ne ἀδόλεσχος: mihi tu? quis minus? cui, ut Aristophani Archilochi iambus, sic epistola longißima quæque optima uidetur. Quod me admones, tu uero etiam si reprehenderes, non modo facile paterer, sed etiam lætarer, quippe cum in reprehensione est prudentia cum εὐμενείᾳ. ita libenter ea corrigam, quæ a te animaduersa sunt, eodem iure, quo Rubriana potius, quam quo Scipionis: & de laudibus Dolabellæ deruam cumulum. attamen est isto loco bella, ut mihi uidetur, εἰρωνεία, quod eum contra ciues in acie. illud etiam malo, indignius esse hunc uiuere, quam, quid indignius. Πεπλογραφίαν Varronis tibi probari non moleste fero: quo adhuc Ἡρακλείδειον illud non abstuli. Quod me hortaris ad scribendum; amice tu quidem, sed me sci-*

to agere nihil aliud. Grauedo tua mihi molesta est. quæso adhibe, quam soles, diligentiam. O T I T E; tibi prodesse lætor. Anagnini sunt, Mustela ταξιάρχης, & Laco, qui plurimum bibit. Librum, quem rogas, perpoliam & mittam. Hæc ad posteriorem. Τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος, quatenus Panætius, absolui duobus: illius tres sunt. sed cum initio diuisisset ita, tria genera exquirendi officij esse; unum, cum deliberamus, honestum, an turpe sit; alterum, utile, an inutile; tertium, cum hæc inter se pugnare uideantur, quo modo iudicandum sit: qualis caussa Reguli; redire honestum, manere utile: de duobus primis præclare disseruit; de tertio pollicetur se deinceps scripturum, sed nihil scripsit. eum locum Posidonius persecutus. ego autem & eius librum accersiui, & ad Athenodorum Caluum scripsi, ut ad me τὰ κεφάλαια mitteret: quem exspecto: quem uelim cohortere, & roges, ut quamprimum: in eo est περὶ τοῦ κατὰ περίστασιν καθήκοντος. Quod de inscriptione quæris; non dubito, quin τὸ καθῆκον officium sit, nisi quid tu aliud: sed inscriptio plenior, de officijs. προσφωνῶ autem Ciceroni filio. ui sum est non ἀνοικεῖον. De Myrtilo, dilucide. o qualis tu semper istos. ita ne in D. Brutum? de istis. Ego me, ut scripseram, in Pompeianum non abdidi, primo tempestatibus, quibus nihil tætrius: deinde ab Octauio quotidie literæ, ut negotium susciperem, Capuam uenirem, iterum remp. seruarem, Romam utique statim, αἰδέσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ᾽ ὑποδέχθαι. is tamen egit sane strenue, & agit. Romam ueniet cum manu magna. sed est plane puer. putat senatum statim. quis ueniet? si uenerit, quis, incertis rebus, offendet Antonium?

kal. Ian. erit fortasse præsidio: aut quidem ante depugnabitur. puero municipia mire fauent. iter enim faciens in Samnium uenit Cales, mansit Theani. mirifica ἀπάντησις & cohortatio. hoc tu putares? ob hoc ego citius Romam, quam constitueram. simul ac constituero, scribam. etsi non dum stipulationes legeram: nec enim Eros uenerat. tamen rem pridie idus uelim conficias. Epistolas Catinam, Tauromenium, Syracusas commodius mittere potero, si Valerius interpres ad me nomina gratiosorum scripserit. alij enim sunt alias, nostriq; familiares fere demortui. publice tamen scripsi, si uti uellet eis Valerius, aut mihi nomina mitteret. De Lepidianis feris Balbus ad me. Vsque ad III. Cal. exspectabo tuas literas: deq; Torquati negotiolo sciturum puto. Quincti literas ad te misi, ut scires, quam ualde eum amaret, quem dolet a te minus amari. Atticæ, quoniam, quod optimum in pueris est, hilarula est, meis uerbis suauium dices. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. II

OPPII epistolæ, quia perhumana erat, tibi misi exemplum. De Occella, dum tu muginaris, nec mihi quidquam rescribis, cœpi consilium domesticum: itaque me pridie idus arbitror Romæ futurum. commodius est ut sum frustra me istic esse, cum id non necesse esset, quam, si opus esset, non adesse. & simul, ne intercluderer, me tuebam. ille enim iam aduentare potest: etsi uarij rumores, multique, quos cuperem ueros: nihil tamen certi. ego uero, quidquid est tecũ potius, quam animi pẽdeã, cũ a te ab

ſim, & de te, & de me. ſed quid dicam? bonũ animũ. De ἡρακλειδίῳ Varronis, negotia ſalſa. me quidem nihil umquam ſic delectauit. ſed hæc, & alia maiora coram. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

O CASVM mirificum V. idus cum ante lucem de Sinueſſano ſurrexiſſem, ueniſſemq; diluculo ad Pontem Tirentium, qui eſt Minturnis, in quo flexus eſt iter Arpinas, obuiam mihi fit tabellarius, qui me offendit δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντα. ego ſtatim, cedo, inquam, ſi quid ab Attico. nondum legere poteramus. nam & lumina dimiſeramus; nec ſatis lucebat. cum autem luceret, ante ſcripta epiſtola ex duabus tuis prior mihi legi cœpta eſt. illa omnium quidem elegantiſſima. ne ſim ſaluus, ſi aliter ſcribo, ac ſentio. nihil legi humanius. itaque ueniam, quo uocas, modo adiutore te. ſed nihil tam ἀπροσδιόνυσον mihi primo uidebatur, quam ad eas literas, quibus ego a te conſilium petieram, te mihi iſta reſcribere. ecce tibi altera, qua hortaris παρ' ἠνεμόεντα μίμαντα, Νήσου ἐπὶ ψυρίης, Appiam ἐν ἀριστερ' ἔχοντα. itaque die manſi Aquini. longulum ſane iter, & uia inepta. inde poſtridie mane proficiſcens, has literas dedi. & quidem, ut a me dimitterem inuitiſsimus, fecerunt Erotis literæ. rem tibi Tiro narrabit. tu, quid faciendum ſit, uidebis: præterea, poſſim ne propius accedere, (malo enim eſſe in Tuſculano, aut uſpiam in ſuburbano) an etiam longius diſcedendum putas. crebro ad me uelim ſcribas. erit autem quotidie, cui des. Quod præterea conſulis, quid tibi cenſeam faciundum: difficile eſt, cum abſim: ueruntamen

men, si pares æque inter se, quiescendum: sin, latius manabit, & quidem ad nos, deinde communiter. auide tuum consilium exspecto. timeo, ne absim, cum adesse me sit honestius: uenire non audeo. De Antonij itineribus nescio quid aliter audio, atque ut ad te scribebam. omnia igitur uelim explices & ad me certa mittas. De reliquo quid ego tibi dicam? ardeo studio historiæ. incredibiliter enim me commouet tua cohortatio. quæ quidem nec institui, nec effici potest sine tua ope. coram igitur hoc quidem conferemus. In præsentia mihi uelim scribas, quibus cos. C. Fannius M. F. tribunus pl. fuerit. uideor mihi audisse, P. Africano, L. Mummio. id igitur quæro. tu mihi de ijs rebus, quæ nouantur, omnia certa, clara. III. id. ex Arpinati. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

NIHIL erat plane, quod scriberem. nam, cum Puteolis essem, quotidie aliquid noui de Octauiano, multa etiam falsa ad Antonio. ad ea autem, quæ scripsisti, (tres enim acceperam III. id. a te epistolas) ualde tibi assentior, si multum possit Octauianus, multo firmius acta tyranni comprobatum iri, quam in Telluris, atque id contra Brutum fore. sin autem uincitur, uides intolerabilem Antonium: ut, quem uelis, nescias. O Sextij tabellarium hominem nequam. postridie Puteoli Romæ se dixit fore. Quod me mones, ut pedetentim: assentior, etsi aliter cogitabam. nec me Philippus, aut Marcellus mouet. alia enim eorum ratio: etsi non est, tamen uidetur. sed in isto iuuene, quamquam animi satis, auctoritatis parum est. tamen

uide, si forte in Tusculano recte esse possim, ne id melius sit: (ero libentius; nihil enim ignorabo) an hoc, cũ Antonius uenerit. Sed, ut aliud ex alio, mihi non est dubium, quin, quod Græci καθῆκον nos officium. id autem, quid dubitas, quin etiam in remp. præclare caderet? non ne dicimus, consulum officium, senatus officium? præclare conuenit; aut da melius. Male narras de Nepotis filio. ualde mehercule moueor. & moleste, fero. ne scieram omnino esse istum puerum. Caninium perdidi, hominem, quod ad me attinet, non ingratum. Athenodorum, nihil est, quod hortere. misit enim satis bellum ὑπόμνημα. Grauedini, quæso, omni ratione subueni. Quinctus, tui patris nepos, scribit ad patris mei nepotem, se ex nonis ijs, quibus nos magna gessimus, ædem Opis explicaturum, idq; ad populum. uidebis igitur, et scribes. Sexti iudicium exspecto. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

NOLI putare, pigritia facere me, quod non mea manu scribam: sed mehercule pigritia: nihil enim habeo aliud, quod dicã. et tamen in tuis quoq; epistolis Alexim uideor agnoscere. sed ad rem uenio. Ego, si me non improbissime Dolabella tractasset, dubitassem fortasse, utrum remissior essem, an summo iure contenderem: nunc uero etiam gaudeo mihi caussam oblatam, in qua & ipse sentiat, & reliqui omnes me ab illo alienatum: idq; præmeferam, & quidem me mea facere, & rep. caussa; cur illum oderim; quod, cum eam me auctore defendere cœpisset, non modo deseruit emptus pe

cunia, sed etiam, quantum in ipso fuerit, euerterit. Quod autem quæris, quo modo agi placeat, cum dies uenerit: primum uelim eiusmodi sit, ut non alienum sit, me Romæ esse; de quo ut de ceteris faciã, ut tu censueris: de summa autem agi prorsus uehementer, & seuere uolo. etsi sponsores appellare, uidetur habere quandam δυσωπίαν tamen, hoc quale sit, consideres uelim. possumus enim, ut sponsores appellentur, procuratorem introducere. neque enim illi litem contestabuntur. quo facto, non sum nescius sponsores liberari. sed & illi turpe arbitror, eo nomine, quod satisdato debeat, procuratores eius non dissoluere: & nostræ grauitatis, ius nostrum sine summa illius ignominia persequi. de hoc quid placeat, rescribas uelim. non dubito, quin hoc totum lenius administraturus sis. Redeo ad remp. Multa mehercule a te sæpe ἐν πολιτικῷ genere prudenter: sed his literis nihil prudentius: Quamquam enim posset in præsentia belle iste puer retundere Antonium, tamen exitum exspectare debemus. *at, quæ concio? nam est missa mihi. iurat, ita sibi parentis honores consequi liceat: & simul dextram intendit ad statuam.* μὴ σωθείην, εἴποτε τοιοῦτο. *sed, ut scribis, certissimum esse uideo discrimen Cascæ nostri tribunatum: de quo quidem ipso dixi Oppio, cum me hortaretur, ut adolescentem, totamq; caussam, manumq; ueteranorum complecterer, me nullo modo facere posse, ni mihi exploratum esset, eum non modo non inimicum tyrannoctonis, uerumetiam amicum fore. cum ille diceret, ita futurum: quid igitur festinamus? inquã. illi enim mea opera ante kal. Ian. nihil opus est: nos autem eius uoluntatem ante idus Dec. perspiciemus in Casca.* mi-

hi ualde assensus est. Quamombrem hæc quidem hactenus. Quod reliquum est, quotidie tabellarios habebis, &, ut ego arbitror, etiam, quid scribas, quotidie. Leptæ literarum exemplum tibi misi: ex quo mihi uidetur ϛρατυλλὰξ ille deiectus de gradu. sed tu, cum legeris, existimabis.

OBSIGNATA iam epistola, literas a te, & a Sexto accepi. nihil iucundius literis Sexti, nihil amabilius. nã tuæ breues: priores erant uberrimæ. Tu quidem & prudenter, & amice suades, ut in his locis potissimum sim; quoad audiamus, hæc, quæ commota sunt quorsum euadant. sed me, mi Attice, non sane hoc quidem tempore mouet resp. non quo ea sit mihi quidquam carius, aut esse debeat: sed desperatis etiam Hippocrates uetat adhibere medicinam. quare ista ualeant. Me res familiaris mouet: rem dico? immo uero existimatio. cum enim tanta reliqua sint; ne Terentiæ quidem adhuc, quod soluam, expeditum est. Terentiam dico? scis nos pridem iam constituisse Montani nomine HS XXII. dissoluere. pudentissime hoc Cicero petierat, uti de suo. liberalissime, ut tibi quoque placuerat, promiserã; Erotiq; dixeram, ut sepositum haberet. non modo, sed iniquissimo fœnore uersuram facere Aurelius coactus est. nã de Terentiæ nomine Tiro ad me scripsit, te dicere, nummos a Dolabella fore. male eum credo intellexisse, si quisquam male intelligit; potius, nihil intellexisse. tu enim ad me scripsisti Coccei responsum, & ijsdem pæne uerbis Eros. ueniẽdum est igitur uel in ipsam flammam. turpius est enim priuatim cadere, quam publice. itaque ceteris de rebus, quas ad me suauissime scripsisti, perturbato animo, non potui, ut consueueram, rescribere. consenti in hac cura, ubi sum, ut me expediam. quibus autem rebus, uenit quidem mihi in

mentem; sed certo constituere nihil poßum, prius quam te uidero. qui minus autem ego istic recte esse poßim, quam est Marcellus? *sed non id agitur: neque id maxime curo: quid curem, uides. adsum igitur.* Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

IVCVNDISSIMAS *tuas legi literas. ad* Plancũ *scripsi. habes exemplum.cum* Tirone *quid sit locutus, cognoscam ex ipso.* Cum *sorore ages attentius, si te occupatione ista relaxaris.* Vale.

M. Cicero L. Planco *præt. des.* S.

Attici nostri te ualde studiosum esse cognoui, mei uero ita cupidum, ut mehercule paucos æque obseruantes, atque amantes me habere existimem. ad paternas enim magnas, & ueteres,& iustas neceßitudines magnam attulit accesionem tua uoluntas erga me, meáq; erga te par,atque mutua. Buthrotia *tibi caussa ignota non est: egi enim sæpe, tibiq; totam rem demonstraui:quæ est acta hoc modo.* Vt *primum* Buthrotium *agrum proscriptum uidimus; commotus* Atticus *libellum composuit. eum mihi dedit,ut darem* Cæsari; *eram enim cenaturus apud eum illo die. cum libellum* Cæsari *dedi, probauit caussam, rescripsit* Attico *æqua eum postulare: admonuit tamen, ut pecuniam reliquam* Buthrotij *ad diem soluerent.* Atticus, *qui ciuitatem conseruatam cuperet, pecuniam numerauit de suo. quod cum esset factum, adiuimus ad* Cæsarem,*uerba fecimus pro* Buthrotijs, *liberalißimum decretum abstulimus; quod est obsignatum ab amplißimis uiris. quæ cum essent acta mirari quidem solebam, pati* Cæsarem

conuenire, eos, qui agrum Buthrotium concupiſſent, neque ſolum pati, ſed etiam ei negotio te præficere. itaque et ego cum illo locutus ſum, & ſæpius quidem; ut etiam accuſarer ab eo, quod parum conſtantiæ ſuæ conſiderẽ: & M. Meſſallæ, & ipſi Attico dixit, ut ſine cura eſſent: aperteque oſtendebat, ſe præſentium animos (erat enim popularis, ut noras) offendere nolle: cum mare tranſiſſent, curaturum ſe, ut in alium agrum deducerentur. hæc illo uiuo. poſt interitum uero Cæſaris, ut primum ex S. C. cauſſas conſules cognoſcere inſtituerunt, hæc, quæ ſcripſi, ad eos delata ſunt. probauerunt cauſſas ſine ulla dubitatione, ſeq. ad te literas daturos eſſe dixerunt. Ego autem, mi Plance, etſi non dubitabam, quin & S. C. & lex, & conſulum decretum, ac literæ apud te plurimum auctoritatis haberent, teq́; ipſius Attici cauſſa uelle intellexeram: tamen hoc pro coniunctione, & beneuolentia noſtra mihi ſumpſi, ut id a te peterem, quod tua ſingularis humanitas, ſuauiſſimiq́; mores a te eſſent impetraturi. id autem eſt, ut hoc, quod te tua ſponte facturum eſſe certo ſcio, honoris noſtri cauſſa libenter, prolixe, celeriter facias. mihi nemo eſt amicior, nec iucundior, nec carior Attico: cuius antea res ſolũ familiaris agebatur, eaq́; magna; nunc acceßit etiam exiſtimatio, ut, quod conſecutus eſt magna & induſtria, & gratia, & uiuo Cæſare, & mortuo, id te adiuuante obtineat. quod ſi a te erit impetratum, ſic uelim exiſtimes, me de tua liberalitate ita interpretaturum, ut tuo ſummo beneficio me affectum iudicem. ego, quæ te uelle, quæq́; ad te pertinere arbitrabor, ſtudioſe, diligenterq́; curabo. da operam, ut ualeas. Vale.

Cicero Planco præt. des. S.

Iam antea petiui abs te per literas, ut cum caussa Buthrotiorum probata a consulibus esset, quibus & lege, & S. C. permissum erat, ut de Cæsaris actis cognoscerent, statuerent, iudicarent eam rem tu adiuuares, Atticumq́; nostrum, cuius te studiosum cognoui, & me, qui non minus laboro, molestia liberares. omnibus enim rebus magna cura, multa opera, & labore confectis, in te positum est, ut nostræ sollicitudinis finem quamprimum facere possimus. quamquam intelligimus, ea te esse prudentia, ut uideas, si ea decreta consulum, quæ de Cæsaris actis interposita sunt, non seruentur, magnam perturbationem rerum fore. equidem, cum multa, quod necesse erat in tanta occupatione, non probentur, quæ Cæsar statuerit: tamen otij, paciśq; caussa acerrime illa soleo defendere: quod tibi idem magnopere faciendum censeo. quamquam hæc espistola non suasoris est, sed rogatoris. Igitur, mi Plance, rogo te, et etiam oro, sic mediusfidius, ut maiore studio, magiśq; ex animo agere non possim, ut totum hoc negotium ita agas, ita tractes, ita conficias, ut, quod sine ulla dubitatione apud consules obtinuimus propter summam bonitatem, & æquitatem causæ, id tu nos obtinuisse non modo facile patiare, sed etiam gaudeas. qua quidem uoluntate esse erga Atticum, sæpe præsens & illi ostendisti, & uero etiam mihi. quod si feceris, me, quem uoluntate, & paterna necessitudine coniunctum semper habuisti, maximo beneficio deuinctum habebis. id́q; ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

Cicero Capitoni suo S.

Numquam putaui fore, ut supplex ad te uenirem: sed

hercule facile patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Atticum quanti faciam, scis. amabo te, da mihi & hoc: obliuiscere mea caussa, illum aliquando suo familiari, aduersario tuo, uoluisse consultum, cum illius existimatio ageretur. hoc primum ignoscere, est humanitatis tuæ: suos enim quisq; debet tueri: deinde, si me amas, omitte Atticum Ciceroni tuo: quem quanti facias, præ te soles ferre. totum hoc, ut, quod semper existimaui, nunc plane intelligam, me a te multum amari. Buthrotios cum Cæsar decreto suo, quod ego obsignaui cum multis amplissimis uiris, liberauisset, ostendissetq; nobis, se, cum agrarij mare transissent, literas missurum, quem in agrum deducerentur: accidit, ut subito ille interiret. deinde, quemadmodũ tu scis, (interfuisti enim, cũ consules oporteret ex S. C. de actis Cæsaris cognoscere) res ab ijs in Kal. Iun. dilata. accessit ad S. C. lex, quæ lata est ad VI. non. Iun. quæ lex earum rerum, quas Cæsar statuisset, decreuisset, egisset, consulibus cognitionem dedit. caussa Buthrotiorum delata est ad consules. decretum Cæsaris recitatum est, & multi præterea libelli Cæsaris prolati. consules de consilij sententia decreuerunt secundum Buthrotios; Plancum dederunt. Nunc mi Capito (scio enim quantum semper apud eos, quibuscum sis, posse soleas, eo plus apud hominem facillimum, atque humanissimum Plancum) enitetere, elabora, uel potius eblandire, effice, ut Plancus, quem spero optimum esse, sit etiam melior opera tua. omnino res huiusmodi uidetur esse, ut sine cuiusquam gratia Plancus ipse pro ingenio, & prudentia sua non sit dubitaturus, quin decretum consulum, quorum & lege, & S. C. cognitio, & iudicium fuit, conseruet, præsertim cum,

hoc

hoc genere cognitionum labefacto, acta Cæsaris in dubiũ uentura uideantur: quæ non modo ij, quorum interest, sed etiam ij, qui illa non probant, otij caussa confirmare uelint. quod cum ita sit; tamen interest nostra. Plancum hoc animo libenti prolixo'q; facere. quod certe faciet, si tu neruulos tuos, mihi sæpe cognito, suauitatemque, qua nemo tibi par est, adhibueris. quod ut facias, te uehementer roro. Vale.

Cicero Cupiennio S.

Patrem tuum plurimi feci; meq; ille mirifice & coluit, & amauit. nec mehercule umquam mihi dubium fuit, quin a te diligerer. ego quidem id facere non destiti. quam obrem peto a te in maiorem modum, ut ciuitatem Buthrotiam subleues, decretum'q; consulum, quod ij secundũ Buthrotios fecerunt, cum & lege, & S.C. statuendi potestatem haberent, des operam, ut Plancus noster quamprimũ confirmet, & probet. hoc te uehementer, mi Capienni, etiam atque etiam rogo. Vale.

Cicero Planco præt. des. S.

Ignosce mihi, quod, cum antea accuratissime de Buthrotijs ad te scripserim, eadem de re sæpius scribam. non mehercule mi Plance facio, quod parum confidam aut liberalitati tuæ, aut nostræ amicitiæ; sed cum tanta res agatur Attici nostri, nunc uero etiam existimatio, ut id, quod probauit Cæsar, nobis testibus, & obsignatoribus, qui & decretis, & responsis Cæsaris interfueramus, uideatur obtinere potuisse, præsertim cum tota potestas eius rei tua sit, ut ea, quæ consules decreuerunt secundum Cæsaris decreta, & responsa, non dicam comprobes, sed studiose, libenter'q; comprobes. id mihi sic erit gratum, ut nulla res gratior

esse poßit. etsi iam sperabam, cum has literas accepisses, fore, ut ea, quæ superioribus literis a te petiissemus, impetrata essent: tamen non faciam finem rogandi, quoad nobis nunciatum erit, te id fecisse, quod magna cum spe exspectamus. deinde enim, confido fore, ut alio genere litterarum utamur, tibiq; pro tuo summo beneficio gratias agamus. quod si acciderit, uelim sic existimet, non tibi tam Atticum, cuius permagna res agitur, quam me, qui non minus laboro, quam ille, obligatum fore. Vale.

Cicero Capitoni S.

Non dubito, quin mirere, atque etiam stomachere, quod tecum de eadem re agam sæpius. Hominis familiarißimi, & mihi omnibus rebus coniunctißimi, permagna res agitur Attici. cognoui ego tua studia in amicos, etiam in te amicorum. multum potes nos apud Plancum iuuare. noui humanitatem tuam: scio, quam sis amicis iucundus. nemo nos in hac caussa plus iuuare potest, quam tu. & res ista est firma, ut debet esse, quam consules de consilij sententia decreuerunt, cum & lege, & S.C. cognoscerent. tamen omnia posita putamus in Planci tui liberalitate: quem quidem arbitramur cum officij tui, & reip. caussa decretum consulum comprobaturum, tum libenter nostra caussa esse facturum. adiuuabis igitur, mi Capito: quod ut facias, uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

T. POMPONII ATTICI VITA PER COLNELIVM NEPOTEM.

POMPONIVS *Atticus, ab origine ultima stirpis Romanæ generatus, perpetuo a maioribus acceptam equestrem obtinuit dignitatem. patre usus est diligente, indulgente, & , ut tum erant tempora, diti, in primisq; studioso literarum. hoc, prout ipse amabat literas, omnibus doctrinis, quibus puerilis ætas impertiri debet, filium erudiuit. erat autem in puero, præter docilitatem ingenij, summa suauitas oris, & uocis, ut non solum celeriter acciperet, quæ tradebantur, sed etiam excellenter pronunciaret. qua ex re a pueritia nobilis inter æquales ferebatur, clariusq; exsplendescebat, quam generosi condiscipuli animo æquo ferre possent. itaque incitabat omnes studio suo. quo in numero fuerunt* L. Torquatus, C. Marij *filius*, M. Cicero: *quos consuetudine sua sic sibi deuinxit, ut nemo ijs perpetuo fuerit carior. pater mature deceßit. ipse adolescentulus propter affinitatem* P. Sulpicij, *qui tribunus pl. interfectus est, non expers fuit illius periculi. namque* Anicia, Pomponij *consobrina, nupserat* Seruio *fratri* Sulpicij. *itaque, interfecto* Sulpicio, *postea quam uidit* Cinnano *tumultu ciuitatem esse perturbatam, neque sibi dari facultatem pro dignitate uiuendi, quin alterutram partem offenderet, dissociatis animis ciuium, cum alij* Sullanis, *alij* Cinnanis *fauerent partibus, idoneum*

tempus ratus studijs obsequendi suis, Athenas se contulit: neque eo secius adolescentem Marium, hostem iudicatum, iuuit opibus suis: cuius fugam pecunia subleuauit. ac, ne illa peregrinatio detrimentum aliquod afferet rei familiari, eodem magnam partem fortunarum traiecit suarum. hic ita uixit, ut uniuersis Atheniensibus merito esset carissimus. nam præter gratiam, quæ iam in adolescentulo magna erat, sæpe suis opibus inopiam publicam leuauit. cum enim uersuram facere publica necesse esset; neque eius condicionem æquam haberent; semper se interposuit, atque ita, ut neque usuram umquam ab ijs acceperit, neque longius, quam dictum esset, debere passus sit. quod utrum que erat ijs salutare. nam neque indulgendo inueterascere eorum æs alienum patiebatur, neque multiplicandis usuris crescere. auxit hoc officium alia quoque liberalitate: nam uniuersos frumento donauit, ita ut singulis VI. *modij tritici darentur, qui modus mensuræ medimnus Athenis appellatur. hic autem sic se gerebat, ut communis infimis, par principibus uideretur. quo factum est, ut huic omnes honores, quos possent, publice haberent, ciuemq; facere studerent. quo beneficio ille uti noluit. quod non nulli ita interpretantur. amitti ciuitatẽ Romanã alia adscita. Quam diu affuit, ne qua sibi statua poneretur, restitit; absens prohibere non potuit. itaq; aliquot ipsi, et Phidiæ locis sanctissimis posuerũt. hunc enim in omni procuratione reip. actorẽ, auctorẽq; habebãt. Igitur primum illud munus fortunæ, quod in ea potissimum urbe natus est, in qua domicilium orbis terrarum esset imperij, ut eandem & patriam haberet, & domum: hoc specimen prudentiæ, quod, cum in eam*

se ciuitatem contulisset, quæ antiquitate, humanitate, doctrinaq; præstaret omnes, ei unus ante alios fuerit carissimus. Huc ex Asia Sulla decedens cum uenisset;quam diu ibi fuit, secum habuit Pomponium, captus adolescentis & humanitate, & doctrina. sic enim Græce loquebatur, ut Athenis natus uideretur. tanta autem erat suauitas sermonis Latini, ut appareret in eo natiuum quendam leporem esse, non adscitum. idem pœmata pronunciabat & Græce, & Latine sic, ut supra nihil posset. quibus rebus factum est, ut Sulla numquam a se dimitteret, cuperetq; secum deducere. qui cum persuadere tentaret, Noli, oro te, inquit Pomponius, aduersum eos me uelle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui. at Sulla, adolescentis officio collaudato, omnia munera ei, quæ Athenis acceperat, proficiscens iussit deferri. Hic complures annos moratus, cum & rei familiari tantum operæ daret, quantum non indiligens deberet paterfamilias; & omnia reliqua tempora aut literis, aut Atheniensium reip. tribueret, nihilominus amicis urbana officia præstitit. nam & ad comitia eorum uentitauit: &, si qua res maior acta est, non defuit: sicut Ciceroni omnibus eius periculis singularem fidem præbuit: cui ex patria fugienti HS CC & quinquaginta millia donauit. Tranquillatis autem rebus Romanis, remigrauit Romam, ut opinor, L. Cotta, & L. Torquato cos. quem diem sic uniuersa ciuitas Atheniensium prosecuta est, ut lacrymis desiderij futuri dolorem indicaret. Habebat auunculum Q. Cæcilium, equitem Romanum, familiarem L. Luculli diuitem, difficillima natura: cuius sic asperitatem ueritus est, ut, quem nemo ferre posset, huius sine offensione ad summam senectutem

retinuerit beneuolentiam. quo facto, tulit pietatis fructum: Cæcilius enim moriens testamento adoptauit eum, heredemq; fecit ex dodrante. ex qua hereditate accepit circiter centies HS. erat nupta soror Attici Q. Tullio Ciceroni: easq; nuptias M. Cicero conciliarat, cum quo a condiscipulatu uiuebat coniunctissime, multo etiam familiarius, quam cum Quincto: ut iudicari possit, plus in amicitia ualere similitudinem morum, quam affinitatem. utebatur autem intime Q. Hortensio, qui ijs temporibus principatum eloquentiæ tenebat, ut intelligi non posset, uter eum plus diligeret, Cicero, an Hortensius: & id, quod erat difficillimum, efficiebat, ut, inter quos tantæ laudis esset æmulatio, nulla intercederet obtrectatio, essetq; talium uirorum copula. In rep. ita est uersatus, ut semper optimarum partium & esset, & existimaretur, neque tamen se ciuilibus fluctibus committeret; quod non magis eos in sua potestate existimabat esse, qui se ijs dedissent; quam qui maritimis iactarentur. honores non petijt, cum ei paterent propter uel gratiam, uel dignitatem; quod neque peti more maiorum, neque capi possent conseruatis legibus, in tam effusis ambitus largitionibus, neque geri sine periculo, corruptis ciuitatis, moribus. ad hastam publicam numquam accessit. nullius rei neque pres, neque manceps factus est. neminem suo nomine, neque subscribens accusauit. in ius de sua re numquam ijt, iudicium nullum habuit. multorum consulum, prætorumq; præfecturas delatas sic accepit, ut neminem in prouinciam sit secutus, honore fuerit cõtentus rei familiaris despexerit fructum, qui ne cum Q. quidem Cicerone uoluerit ire in Asiam, cum apud eum legati locum obtinere posset, non e-

nim decere se arbitrabatur, cum præturam gerere noluisset, asseclam esse prætoris. qua in re non solum dignitati seruiebat, sed etiam tranquillitati, cum suspiciones quoque uitaret criminum. quo fiebat, ut eis obseruantia omnibus esset carior, cum eam officio, non timori, neque spei tribui uiderent. Incidit in Cæsarianũ ciuile bellũ, cum haberet annos circiter sexaginta. usus est ætatis uacatione, neque quoquam se mouit ex urbe. quæ amicis suis opus fuerant ad Pompeium proficiscentibus, omnia ex sua re familiari dedit. ipsum Pompeium coniunctum non offendit. nullum ab eo habebat ornamentum, ut cæteri, qui per eum aut honores, aut diuitias ceperant: quorum partim inuitißimi castra sunt secuti, partim summa cum eius offensione domi remanserunt. Attici autem quies tantopere Cæsari fuit grata, ut uictor cum priuatis pecunias per epistolas imperaret, huic non solum molestus non fuerit, sed etiam sororis filium Q. Ciceronem ex Pompeij castris concesserit. sic uetere instituto uitæ effugit noua pericula. Secutum est illud cæso Cæsare, cum respub. penes Brutos uideretur esse, & Caßium, ac tota ciuitas se ad eum conuertisse uideretur: sic M. Bruto usus est, ut nullo ille adolescens æquali familiarius, quam hoc sene, neque solum eum principem consilij haberet, sed etiam in conuictu. Excogitatum est a quibusdam, ut priuatum ærarium Cæsaris interfectoribus ab equitibus Romanis constitueretur. id facile effici posse arbitrati sunt, si & principes illius ordinis pecunias contulissent. itaque appellatus est a C. Flauio, & Bruti familiari, Atticus, ut eius rei priceps esse uellet. at ille, qui officia amicis præstãda sine factiõe existimaret, sẽperq; a talibus se cõsilijs remouisset, re

ſpondit, ſi quid Brutus de ſuis facultatibus uti uoluiſſet, uſurum, quantum eæ paterentur; ſed neque cum quoquam de ea re collocuturum, neque coiturum. ſic ille conſenſionis globus huius unius diſſenſione diſiectus eſt. Neque multo poſt ſuperior eſſe cœpit Antonius, ita ut Brutus & Caſſius prouinciarum, quæ ijs dicis cauſſa datæ erant a conſilibus, deſperatis rebus, in exilium proficiſcerētur: Atticus, qui pecuniam ſimul cum ceteri conferre noluerat florenti illi parti, abiecto Bruto, Italiáq; cedēti HS C M muneri miſit: eidem in Epiro abſens C C C iuſſit dari: neque eo magis potenti adulatus eſt Antonio, neque deſperatos reliquit. Secutum eſt bellum geſtum apud Mutinam. in quo ſi tantum eum prudentem dicam; minus, quam debeam prædicem; cum ille potius diuinus fuerit; ſi diuinatio appellanda eſt perpetua naturalis bonitas, quæ nullis caſibus augetur, neque minuitur. Hoſtis Antonius iudicatus Italia ceſſerat. ſpes reſtituendi nulla erat. non ſolum inimici, qui tamen erant potentiſſimi, & plurimi, ſed etiam qui aduerſarijs eius ſe dabant, & in eo lædendo aliquam conſecuturos ſperabant cōmoditatem; Antonij familiares ſequebantur, uxorem Fuluiam omnibus rebus ſpoliare cupiebant, liberos etiam extinguere parabant. Atticus, cum, Ciceronis intima familiaritate uteretur, amiciſsimus eſſet Bruto, non modo nihil ijs indulſit ad Antonium uiolandum, ſed e contrario familiares eius, ex urbe profugientes, quantum potuit, texit; quibus rebus indiguerunt, adiuuit: P. uero Volumnio ea tribuit, ut plura a parente proficiſci non potuerint. ipſi autem Fuluiæ, cum litibus diſtineretur, magniſq; terroribus uexaretur, tanta diligentia officium ſuum præſti-

tit, ut nullum illa præstiterit uadimonium sine Attico, sponsor omnium rerum fuerit. quin etiam, cum illa fundum secunda fortuna emisset in diem, neque post calamitatem uersuram facere potuisset, ille se interposuit, pecuniamq́; sine fenore, sineq́; ulla stipulatione credidit, maximum existimans quæstum, memorem, gratumq́; cognosci simulq́; aperire, se non fortunæ, sed hominibus solere esse amicum. quæ cum faciebat, nemo eum temporis caussa facere poterat existimare. nemini enim in opinionem ueniebat, Antonium rerum potiturum. sed sensus eius a non nullis optimatibus reprehendebatur, quod parum odisse malos ciues uideretur. ille autem sui iudicij, potius, quid se facere par esset, intuebatur, quam quid alij laudaturi forent. conuersa fortuna est. ut Antonius rediјt in Italiam nemo non magno in periculo Atticum putarat, propter intimam familiaritatem Ciceronis, & Bruti. itaque ad aduentum imperatorum de foro decesserat, timens proscriptionem: latebatq́; apud P. Volumnium, cui ut ostendimus paullo ante opem, tulerat. tanta uarietas his temporibus fuit fortunæ, ut modo hi, modo illi in summo essent aut fastigio, aut periculo. habebat secum Gellium Canium, æqualem, simillimumq́; sui. hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum, quod cum eo, quem puerum in ludo cognorat, adeo coniunctè uixit, ut ad extremam ætatem amicitia eorum creuerit. Antonius autem, etsi tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non solum ei, sed etiam omnibus suis amicis esset inimicus, eosq́; uellet proscribere, multis hortantibus: tamen Attici memor fuit officij, & ei, cum requisisset, ubi nam esset, sua manu scripsit, ne timeret, statimq́; ad se ueniret: se eum & Gellium

Canium de proscriptorum numero exemisse. ac, ne quod periculum incideret, quod noctu fiebat, præsidium ei misit. sic Atticus in summo timore non solum sibi, sed etiam ei, quem carissimum habebat, præsidio fuit. neque enim sua solum a quoquā auxiliū petijt salutis, sed coniunctim, ut appareret nullam seiunctam sibi ab eo uelle fortunam. quod si gubernator præcipua laude fertur, qui nauē ex hieme, mariq; scopuloso seruat: cur non singularis eius existimetur prudentia, qui ex tot, tamq; grauibus procellis ciuilibus ad incolumitatem peruenit? quibus ex malis ut se emerserat, nihil aliud egit, quam ut plurimis, quibus rebus posset, esset auxilio. cum proscriptos præmijs imperatorum uulgus conquireret, nemo in Epirum uenit, cui res ulla defuerit: nemini non ibi perpetuo manendi potestas facta est: qui etiam, post prœlium Philippense, interitumq; C. Cassij, & M. Bruti, L. Iulium Mocillam prætorium, & filium eius, Aulumq; Torquatum, cæterosq; pari fortuna perculsos institerit tueri, atque ex Epiro ijs omnia Samothraciam supportari iusserit. difficile enim est omnia persequi, & non necessaria. illud unum intelligi uolumus, illius liberalitatem neque temporariam, neque callidam fuisse. id ex ipsis rebus, ac temporibus iudicari potest, quod non florentibus se uenditauit, sed afflictis semper succurrit, qui quidem Seruiliam Bruti matrem non minus post mortem eius, quam florentem, coluerit. sic liberalitate utens, nullas inimicitias gessit, ꝙ neque lædebat quemquam, neque, si quam iniuriam acceperat, non malebat obliuisci, quam ulcisci. Idem immortali memoria percepta retinebat beneficia: quæ autem ipse tribuerat, tam diu meminerat, quoad il

le gratus erat, qui acceperat. itaque hic fecit, ut uere dictum uideatur: sui cuique mores fingunt fortunam. neque tamen prius ille fortunam, quam se ipse, finxit, qui cauit, ne qua in re plecteretur. His igitur rebus effecit, ut M. Vipsanius Agrippa, intima familiaritate coniunctus adolescenti Cæsari, cum propter suam gratiam, & Cæsaris potentiam nullius condicionis non haberet potestatem, potißimum eius deligeret affinitatem, præoptaretq; equitis Romani filiam generosarum nuptijs. atque harum nuptiarum conciliator fuit (non enim est celandum) M. Antonius triumuir reip. cuius gratia cum augere possessiones posset suas, tantum abfuit a cupiditate pecuniæ, ut nulla in re usus sit ea, nisi in deprecandis amicorum aut periculis, aut incommodis. quod quidem sub ipsa proscriptione perillustre fuit. nam cum L. Sauseij, equitis Romani, æqualis sui, qui cum eo complures annos, studio ductus philosophiæ, habitabat, habebatq; in Italia preciosas possessiones, triumuiri bona uendidissent, consuetudine ea, qua tum res gerebãtur; Attici labore, atque industria factum est, ut eodem nuncio Sauseius fieret certior, se patrimonium amisisse, & recuperasse. idem L. Iulium Calidum, quẽ post Lucretij, Catulliq; mortem multo elegantissimum poetam nostram tulisse ætatem, uere uideor posse contendere, neque minus uirum bonum, optimisq; artibus eruditum, post proscriptionem equitum, propter magnas eius Africanas possessiones, in proscriptorum numerum a P. Volumnio, præfecto fabrum Antonij, absentem relatũ, expediuit. quod in præsenti utrum ei laboriosius, an gloriosius fuerit, difficile fuit iudicare; quod in eorũ periculis non secus absentes, quam præsentes amicos Attico esse cu-

re, cognitum est. Neque uero minus ille uir, bonus paterfamilias habitus est, quã ciuis. nam cũ esset pecuniosus, nemo illo minus fuit emax, minus ædificator: neq; tamen non in primis bene habitauit, omnibusq; optimis rebus usus est. nam domum habuit in colle Quirinali Cæcilianam, ab auunculo hereditate relictam, cuius amœnitas non ædificio, sed silua constabat. ipsum enim tectum, antiquitus constitutum, plus salis, quam sumptus, habebat: in quo nihil commutauit, nisi si quid uetustate coactus est. Vsus est familia, si utilitate iudicandum est, optima: si forma, uix mediocri. nam que in ea erant pueri literatissimi, anagnostæ optimi, & plurimi librarij, ut ne pedesequus quidem quisquam esset, qui non utrumque horum pulchre facere posset. pari modo artifices cæteri, quos cultus domesticus desiderat, apprime boni: neque tamen horum quemquam, nisi domi natum, domiq; factum, habuit: quod est signum non solum continentiæ, sed etiam diligentiæ. nam & non intemperanter concupiscere, quod a pluribus uideas, continentis debet duci; & potius diligentia, quam pretio, parare, non mediocris est industriæ. Elegans, non magnificus; splendidus, non sumptuosus, omni diligentia munditiam non affluentem affectabat. supellex non modica, non multa, ut in neutram partem conspici posset. Nec præteribo. quamquam non nullis leue uisum iri putem. Cum in primis lautus esset eques Romanus, & non parũ liberaliter in domum suã omniũ ordinum homines inuitaret; scimus, non amplius, quã terna millia æris, peræque in singulos menses ex ephemeride eum expensum sumptui ferre solitum. atque hoc non auditum, sed cognitum prædicamus. sæpe enim, propter fa

miliaritatẽ, domesticis rebus interfuimus. nemo in conuiuio eius aliud ἀκρόαμα audiuit, quam anagnosten: quod nos quidem iocundißimum arbitramur. neque umquã sine aliqua lectione apud eum cœnatum est; ut non minus animo, quam uentre, conuiuæ delectarentur. namque eos uocabat, quorum mores a suis non abhorrerent. Cum tanta pecuniæ facta esset acceßio, nihil de quotidiano cultu mutauit, nihil de uitæ consuetudine; tantaq; usus est moderatione, ut neque in HS uicies, quod a patre acceperat, parum se splendide gesserit, neque in HS centies affluentius uixerit, quam instituerat: pariq; fastigio steterit in utraque fortuna, nullos habuerit hortos, nullam suburbanam, aut maritimam sumptuosam uillam, neque in Italia, præter Ardeatinum, & Nomentanum, rusticum prædium. omnisq; eius pecuniæ reditus constabat in Epiroticis, & urbanis posseßionibus. ex quo cognosci potest, eum usum pecuniæ non magnitudine, sed ratione metiri solitum. Mendacium neque dicebat, neque pati poterat. itaque eius comitas non sine seueritate erat, neque grauitas sine facilitate: ut difficile esset intellectu, utrum eum amici magis uererentur, an amarent. Quidquid rogabatur, religiose promittebat; quod non liberalis, sed leuis arbitrabatur, polliceri quod præstare non posset. Idem in nitendo quod semel admisisset, tanta erat cura, ut non mandatum, sed suam rem uideretur agere. nusquam suscepti negotij eum pertæsum est: suam enim existimationem in ea re agi putabat: qua nihil habebat carius. quo fiebat, ut omnia Ciceronum, Catonis, Marij, Q. Hortensii, A. Torquati, multorum præterea equitum Romanum negotia procuraret. ex quo iudicari poterat, non inertia, sed iudicio

fugisse reip. procurationem. Humanitatis uero nullum afferre maius testimonium possum, quam quod adolescens idem seni Sullæ fuerit iucundißimus, senex adolescenti M. Bruto, cum æqualibus autem suis Q. Hortensio, & M. Cicerone sic uixerit, ut iudicare difficile sit, cui ætati fuerit aptißimus. quamquam eum præcipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quinctus carior fuerit, aut familiarior. ei rei, sunt indicio, præter eos libros, in quibus de eo facit mentionem, qui in uulgus sunt editi sexdecim uolumina epistolarũ ab consulatu eius usque ad extremum tempus ad Atticum missarum; quæ qui legat, non multum desideret historiam contextam eorum temporum. sic enim omnia de studijs principum, uitijs ducum, emulationibus reip. perscripta fuit, ut nihil in his non appareat, & facile existimari posit, prudentiam quodam modo esse diuinationem, non enim Cicero ea solũ, quæ uiuo se acciderunt, futura prædixit, sed etiam, quæ nunc usu ueniunt, cecinit, ut uates. De pietate autem Attici quid plura commemorem? cum hoc ipsum uere gloriantem audierim in funere matris suæ, quam extulit annorum nonaginta cum esset septem, & sexaginta, se numquam cum matre in gratiam rediisse, numquam cum sorore fuisse in simultate. quam prope ætate æqualem habebat. quod est signum, aut nullam umquam inter eos querimoniam intercessisse, aut hunc ea fuisse in suos indulgentia, ut, quos amare deberet, irasci eis, nefas duceret. neque id fecit natura solum, (quamquam omnes ei paremus) sed etiam doctrina: nam & principum philosophorum ita percepta habuerat præcepta, ut his ad uitam agendam, non ad ostentationem, uteretur. moris autem maiorum sum-

mus imitator fuit antiquitatisq; amator: quã adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo uolumine exposuerit, quo magistratus ornauit: nulla enim lex, neque pax, neque bellum, neque res illustris est populo R. quæ non in eo suo tempore sit notata. &, quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexuit, ut ex eo clarorum uirorum propagines poßimus cognoscere. fecit hoc idem separatim in alijs libris, ut, M. Bruti rogatu, Iuniam familiam a stirpe ad hanc ætatem ordine enumerauerit, notans, qui a quoque ortus, quos honores, quibusq; temporibus cepisset. pari modo, Marcelli Claudij, de Marcellorum; Scipionis Cornelij, & Fabij Maximi, de Fabiorum, & Aemiliorum: quibus libris nihil potest esse dulcius ijs, qui aliquam cupiditatẽ habent notitia clarorum uirorum. Attigit quoque poeticen: credimus, ne eius expers esset suauitatis. namque uersibus, qui honore, rerum gestarum amplitudine ceteros Romani populi præstiterunt, exposuit, ita, ut sub singulorum imaginibus facta, magistratusq; eorum non amplius quaternis, quinisq; uersibus descripserit: quod uix credendum sit, tantas res tam breuiter potuisse declarari. Est etiam unus liber græce confectus de consulatu Ciceronis. Hactenus Attico uiuo, edita a nobis sunt. nunc, quoniam fortuna nos superstites ei esse uoluit, reliqua persequemur, &, quantum potuerimus, rerum exemplis lectores docebimus, sicut supra significauimus, suos cuique mores plerumque conciliare fortunã. namque hic contentus ordine equestri, quo erat ortus, in affinitatem peruenit imperatoris, diui Iulij filij, cum iam ante familiaritatem eius esset consecutus nulla alia re, quam elegantia uitæ, qua ceteros ceperat princi-

pes ciuitatis, dignitate pari fortuna humiliores. tanta enim prosperitas Cæsarem est consecuta, ut nihil ei non tribueret fortuna, quod cuiquam ante detulerit, & conciliarit, quod ciuis Romanus quiuit consequi. Nata autem est Attico neptis ex Agrippa, cui uirginem filiam collocauit. hanc Cæsar uix anniculam Ti. Claudio Neroni, Drusilla nato, priuigno suo, despondit. quæ coniunctio necessitudinem eorum sanxit, familiaritatem reddidit frequentiorem. quamuis ante hæc sponsalia, non solum cum ab urbe abesset, numquā ad suorum quemquam literas misit, quin Attico mitteret, quid ageret in primis, quid legeret, quibusq; in locis, & quam diu esset moraturus: sed & cum esset in urbe, & propter suas infinitas occupationes minus sæpe, quam uellet Attico frueretur, nullus dies temere intercesßit, quo non ad eum scriberet, quo aliquid de antiquitate ab eo requireret; modo aliquam quæstionem poeticam ei proponeret; interdum iocans eius uerbosiores eliceret epistolas. ex quo accidit, cum ædes Iouis Feretrij in Capitolio, ab Romulo constituta, uetustate, atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici admonitu Cæsar eam reficiendam curaret. Neque uero a M. Antonio minus absens literis colebatur, adeo ut accurate ille ex ultimis terris, quid ageret, quid curæ sibi haberet, certiorem faceret Atticum. hoc quale sit, facilius existimabit is, qui iudicare poterit, quantæ sit sapientiæ, eorum retinere usum beneuolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum æmulatio, sed obtrectatio tanta intercedebat, quantam fuit intercedere necesse inter Cæsarem, atque Antoniū; cum se uterque principem non solū urbis Romæ, sed orbis terrarum esse cuperet. Tali modo cum septem, & septuaginta

tuaginta annos complesset, atque ad extremam senectutem non minus dignitate, quam gratia, fortunaque, creuisset; (multas enim hereditates nulla alia re, quam bonitate, consecutus) tantaq; prosperitate usus esset ualetudinis, ut annis XXX medicina non indiguisset: nactus est morbum, quem initio & ipse, & medici contempserunt: nam putarunt esse τεναςμὸν: cui remedia celeria, faciliaq; proponebantur. in hoc cum tres menses sine ullis doloribus, præterquam quos ex cubatione capiebat, consumpsisset, subito tanta uis morbi in unum intestinum prorupit, ut extremo tempore per lumbos fistula putris eruperit. atque antea quidem morbi diuturnitatem moleste ferebat, prius quam hoc ei accideret: postquam uero in dies dolores accrescere, febresq; accessisse sensit; Agrippam generum ad se accersiri iussit, & cum eo L. Cornelium Balbum, Sextumq; Peducæum. hos ut uenisse uidit, in cubitum nixus: Quantam, inquit, curam, diligentiamq; in ualetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, cum uos testes habeam, nihil opus est pluribus uerbis commemorare. quibus quoniam, ut spero, satisfeci, me nihil reliqui fecisse, quod ad sanandum me pertineret. reliquum est, ut egomet mihi consulam. id uos ignorare nolui. nam mihi stat, alere morbum desinere. namque his diebus quidquid cibi sumpsi, ita produxi uitam, ut auxerim dolores sine spe salutis. quare a uobis peto, primum ut consilium probetis meum, deinde ne frustra dehortando conemini. Hac oratione habita, tanta constantia uocis, atque uultus, ut non ex uita, sed ex domo in domum uideretur migrare; cum quidem Agrippa eum flens, atque osculans oraret, atque obsecraret, ne ad id, quod natura cogeret, ipse

quoque sibi accelerarei, & quoniam tum quoque posset temporibus superesse, se sibi, suisq; reseruaret, preces eius taciturna sua obstinatione depreßit. sic cum biduũ cibo se abstinuisset, subito febris deceßit, leuiorq; morbus esse cœpit: tamen propositum nihilo secius peregit. itaque die quincto postquam id consilium inerat, prid. kal. Apr. Cn. Domitio, C. Sosio cos. decessit. elatus est in lecticula, ut ipse præscripserat, sine ulla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, maxima uulgi frequentia. sepultus est iuxta uiam Appiam, ad quinctum lapidem, in monumento Q. Cæcilij, auunculi sui.

M. TVLII CICERONIS EPISTOLARVM AD M. IVNIVM BRVTVM LIBER I.

CICERO S. D. BRVTO.

CLODIVS, *tribunus pl. designatus, ualde me diligit, uel, ut* ἐμφατικώτερον *dicam, ualde me amat. quod cum mihi ita persuasum sit; non dubito, (bene enim me nosti) quin illum quoque iudices a me amari. nihil enim mihi minus hominis uidetur, quam non respondere in amore ijs, a quibus prouocere. is mihi uisus est suspicari, nec sine magno quidem dolore, aliquid a suis, uel per suos potius inimicos ad te esse delatum, quo tuus animus a se esset alienior. non soleo, mi* Brute, *quod tibi notum esse arbitror, temere affirmare de altero. est enim periculosum; propter occultas hominum uoluntates, multiplicesq; naturas. Clodij animum perspectum habeo, cognitum, iudicatum. multa eius indicia, sed ad scribendum non necessaria. uolo enim hoc testimonium tibi uideri potius, quam epistolam. auctus* Antonij *beneficio est: eius ipsius beneficij magna pars a te est. itaque eum, saluis nobis, uellet saluum. in eum autem locum rem adductam intelligit, (est enim, ut scis, minime stultus) ut utrique salui esse non possint: itaque nos mauult. de te uero amicissime & loquitur, & sentit. quare, si quis se-*

cus ad te de eo scripsit, aut si coram locutus est; peto a te etiã atque etiam, mihi ut potius credas, qui & facilius iudicare possim, quam iste nescio quis, & te plus diligo. Clodium tibi amicissimum existima, ciuemq; talem, qualis & prudentissimus, & fortuna optima esse debet. Vale.

CICERO S. D. BRVTO. 2

CVM hæc scribebam, res existimabatur in extremum adducta discrimen; tristes enim de Bruto nostro literæ, nunciiq; afferebantur. me quidem non maxime conturbabant. hic enim exercitibus ducibusque, quos habemus, nullo modo poteram diffidere. nec assentiebar maiori parti hominum. fidem enim consulum non condemnabã, quæ suspecta uehementer erat: desiderabam non nullis in rebus prudentiam, & celeritatem: qua si essent usi, iam pridem remp. recuperassemus. non enim ignoras, quanta momenta sint in rep. temporum; & quid intersit, idem illud utrum ante, an post decernatur, suscipiatur, agatur. Omnia, que seuere decreta sunt hoc tumultu, si, aut quo die dixi sententiam, perfecta essent, & non in diem ex die dilata, aut quo ex tempore suscepta sunt, ut agerentur, non tardata, & procrastinata, bellum iam nullum haberemus. Omnia, Brute, præstiti reip. quæ præstare debuit is, qui esset eo, quo ego sum, gradu senatus, populiq; indicio collocatus: nec illa modo, quæ nimirum sola ab homine sunt postulanda, fidem, uigilantiam, patriæ caritatem. ea sunt enim, quæ nemo est, qui non præstare debeat. ego autem ei, qui sententiam dicat in principibus de rep. puto etiam prudentiam esse præstandam. nec me, cum

mihi tantum sumpserim, ut gubernacula reip. prenderem, minus putarim reprehendendum, si inutiliter aliquid sena tui suaserim, quam si infideliter. Acta quæ sint, quæq; agantur, scio perscribi ad te diligenter. Ex me autem illud est, quod te uelim habere cognitum, meum quidem animum in aciem esse, neque respectum ullum quærere, nisi me utilitas ciuitatis fore conuerterit: maiores autem partes animi te, Cassiumq; respiciunt. Quamobrem ita te para, Brute, ut intelligas, aut, si hoc tempore bene res gesta sit tibi meliorem remp. esse faciendam, aut, si quid offensum sit, per te esse eandem recuperandam.

CICERO S. D. BRVTO. 3

PLANCI *animum in remp. egregium, legiones, auxilia, copias ex literis eius. quare exemplum tibi missum arbitror, perspicere potuisti. Lepidi, tui necessarij, (qui secundum fratrem, affines habet, quos oderit, proximos) liuitatem, & inconstantiam, animumq; semper inimicum reip. iam credo tibi ex tuorum literis esse perspectum. Nos exspectatio sollicitat, quæ est omnis iam in extremum adducta discrimen. est enim spes omnis in Bruto exspediendo, de quo uehementer timebamus. Ego hic cũ homine furioso satis habeo negotij Seruilio: quẽ tuli diutius, quam dignitas mea patiebatur; sed tuli reip. caussa, ne darem perditis ciuibus hominem parum sanum illum quidem, sed tamen nobilem, quo concurrerent: quod faciunt nihilominus: sed eum alienandum a rep. non putabam. finem feci eius ferendi. cœperat enim esse tanta insolentia, ut neminem liberum duceret. In Planci uero*

caussa exarsit incredibili dolore, mecumq; perbiduum ita contendit, & a me ita fractus est, ut eum in perpetuum modestiorem sperem fore. Atque in hac contentione ipsa cum maxime res ageretur ad V. id. April. literæ mihi in senatu redditæ sunt a Lentulo nostro, de Caßio, de legionibus, de Syria: quas statim cum recitauissem, cecidit Seruilius, complures præterea. sunt enim insignes aliquot, qui improbissime sentiunt. sed acerbißime tulit Seruilius, assensum esse mihi de Planco. Magnum illud monstrum in rep. est, sed quo.

BRVTVS S. D. CICERONI. 4

LITTERAS tuas ualde exspecto, quas scripsisti post nuncios nostrarum rerum, & de morte Treboniј. non enim dubito, quin mihi consilium tuum explices. Indigno scelere & ciuem optimum amisimus, & prouinciæ possesßione pulsi sumus: quam recuperari facile; est neque minus turpe, aut flagitiosum erit, post recuperari. Antonius adhuc est nobiscum: sed mediusfidius & moueor hominis precibus; & timeo, ne illum aliquorum furor excipiat. plane æstuo. quod si scirem, quid tibi placeret: sine sollicitudine essem: id enim optimum esse, persuasum esset mihi. quare quamprimum fac me certiorem, quid tibi placeat. Cassius noster Syram, legiones Syriacas habet ultro quidem a Murco, & a Marcio, & ab exercitu ipso accersitus. Ego scripsi ad Tertiam sororem, & ad matrem, ne prius ederent hoc, quod optime ac felicißime gesßit Caßius, quam tuum consilium cognouissent, tibiq; uisum esset. Legi orationes duas tuas, quarum alte

ra Calendis Ian. usus es, altera de literis meis, quæ habita est abs te contra Calenum. nunc scilicet hoc exspectas, dum eas laudem. Nescio, animi, an ingenij tui maior in his libellis laus contineatur. Iam concedo, ut uel Philippici uocentur: quod tu quadam epistola iocans scripsisti. Duabus rebus egemus Cicero, pecunia, & supplemento: quarum altera potest abs te expediri, ut aliqua pars militum istinc mittatur nobis, uel secreto consilio aduersus Pansam, uel actione in senatu; altera, quæ magis est necessaria, neque meo exercitui magis, quam reliquorum. Hoc magis doleo, Asiam nos amisisse: quam sic uexari a Dolabella audio, ut iam non uideatur crudelissimum eius facinus interfectio Trebonij. Vetus Antistius me tamen pecunia subleuauit. Cicero filius tuus sic mihi se probat industria, patientia, labore, animi magnitudine, omni denique officio, ut prorsus numquam dimittere uideatur cogitationem, cuius sit filius. Quare, quoniam efficere non possum, ut pluris facias eum, qui tibi est carissimus; illud tribue iudicio meo, ut tibi persuadeas, non fore illi abutendum gloria tua, ut adipiscatur honores parternos. kalendis Apr. Dyrrhachio.

CICERO S. D. BRVTO. 5

DATIS mane ad III. id. Apr. Scaptio literis. eodē die tuas accepi Calendis Apr. Dyrrhachio datas, uesperi. itaque mane prid. id. Apr. cum a Scaptio certior factus essem, non esse eos profectos, quibus pridie dederam, & statim ire, hoc paullulum exaraui ipsa in turba matutinæ salutationis. De Cassio lætor, & reip. gra

tulor, mihi etiam qui, repugnante, & irascente Pansa, sententiam dixerim, ut Dolabellam bello Cassius persequeretur. & quidem audacter dicebam, sine nostro S. C. iam illud eum bellum gerere. De te etiam dixi tum, quæ dicenda putaui. Hæc ad te oratio perferetur: quoniam te uideo delectari Philippicis nostris. Quod me de Antonio consulis: quoad Bruti exitum cognorimus, custodiendum puto. Ex his literis, quam mihi misisti, Dolabella Asiam uexare uidetur, & in ea se gerere tæterrime. compluribus autem scripsisti, Dolabellam a Rhodijs esse exclusum. qui si ad Rhodum accesit, uidetur mihi Asiam reliquisse. id si ita est, istic tibi censeo commorandum: sin eam semel cepit; mihi crede, non erit, at in Asiam censeo persequendum. nihil mihi uideris hoc tempore melius acturus. Quod egere te duabus necessarijs rebus scribis, supplemento, & pecunia: difficile consilium est. non enim mihi occurrunt facultates, quibus uti te posse uideam, præter illas, quas senatus decreuit, ut pecunias a ciuitatibus mutuas sumeres. De supplemento autem non uideo quid fieri posit. tantum enim abest, ut Pansa de exercitu suo, aut delectu tibi aliquid tribuat, ut etiam moleste ferat, tam multos ad te ire uoluntarios: quo modo equidem credo, quod his rebus, quæ in Italia decernuntur, nullas copias nimis magnas esse arbitretur: quo modo autem multi suspicantur, ne te quidem nimis firmum esse uelit, quod ego non suspicor. Quod scribis te ad Tertiam sororem scripsisse, ut ne prius ederent, ea, quæ gesta a Caßio essent, quam mihi uisum esset: uideo te ueritum esse id, quod uerendum fuit, ne animi partium Cæsaris, quo modo etiam nunc partes appel-

lantur, uehementer commouerentur. sed ante quam tuas literas accepimus, audita res erat, & peruulgata: tui etiam tabellarij ad multos familiares tuos literas attulerant. quare neque supprimenda res erat, præsertim cum id fieri non posset: neque, si posset, non diuulgandum potius, quam occultandum, putaremus. De Cicerone meo, &, si tantum est in eo, quantum scribis, tantum scilicet, quantum debeo, gaudeo: &, si, quod amas eum, eo maiora facis; id ipsum incredibiliter gaudeo, a te eum diligi.

CICERO S. D. BRVTO. 6

QVAE literæ tuo nomine recitatæ sunt idibus Apr. in senatu, eodem'q; tempore Antonij, credo ad te scripsisse tuos: quorum ego nemini concedo: sed nihil necesse erat eadem omnes. illud necesse, me me ad te scribere, quid sentirem de tota constitutione huius belli, & quo iudicio essem, qua'q; sententia. Voluntas mea, Brute, de summa rep. semper eadem fuit, quæ tua; ratio quibusdam in rebus, non omnibus, paullo fortasse uehementior. Scis mihi semper placuisse, non rege solum, sed regno liberari remp. tu lenius, immortali omnino cum tua laude: sed, quid melius fuerit, magno dolore sensimus, magno periculo sentimus. Recenti illo tempore, tu omnia ad pacem, quæ oratione confici non poterant: ego omnia ad libertatem, quæ sine pace nulla est: pacem ipsam bello, atque armis effici posse arbitrabar. studia non deerant arma poscentium: quorum represimus impetum, ardorem'q; restinximus. itaque res in eum locum uenerat, ut, nisi Cæsari Octauiano deus quidam illam mentem

dedisset, in potestatem perditissimi hominis, & turpissimi M. Antonij ueniendum fuerit; quo cum, uides, hoc tempore ipso quod sit, quantumq; certamen. id profecto nullum esset, nisi tum conseruatus esset Antonius. Sed hæc omitto. res enim a te gesta memorabilis, & pæne cælestis, repellit omnes reprahensiones: quippe, quæ ne laude quidem satis idonea affici possit. Extitisti nuper uultu seuero: exercitum, copias, legiones idoneas per te breui tempore comparasti. Dij immortales, qui ille nuncius, quæ illæ literæ, quæ lætitia senatus, quæ alacritas ciuitatis erat? nihil umquam uidi tam omnium consensione laudatum. Erat exspectatio reliquiarum Antonij, quem equitatum, legionibusq; magna ex parte spoliaras. ea quoque habuit exitum optabilem. nam tuæ literæ, quæ recitatæ in senatu sunt, & imperatoris, & militum uirtutem, & industriam tuorum, in quibus Ciceronis mei, declarant. Quod si tuis placuisset de his literis referri: & nisi in tempus turbulentissimum post discessum Pansæ consulis incidissent; honos quoque iustus, & debitus dijs immortalibus, decretus esset. Ecce tibi idibus Apr. aduolat mane celer Pilus, qui uir, dij boni, quam grauis, quam constans, quam bonarum in rep. partium? hic epistolas affert duas. unam tuo nomine, alteram Antonij. dat Seruilio tribuno pl. ille Cornuto: recitantur in senatu. ANTONIUS PROCOS. magnam admiratio, ut si esset recitatum, Dolabella imperator: a quo quidem uenerant tabellarij, sed nemo Pili similis, qui proferre literas auderet, aut magistratibus reddere. Tuæ recitantur, breues illæ quidem, sed in Antonium admodum lenes. uehemēter admiratur senatus. mihi autem non erat explicatum, quid agerem. falsas

dicerem? quid, si tu eas approbasses? confirmarem? non erat dignitatis tuæ. itaque ille dies silentio. Postridie autem, cum sermo increbuisset, Pilusq; oculos uehementius hominum offendisset, natum omnino est principium a me. de proconsule Antonio multa. Sextius caussæ non defuit post me, cum, quanto suum filium, quanto meum in periculo futurum, diceret, si contra proconsulem arma tulissent. nosti hominem: caussæ nō defuit. dixerūt etiam alij: Labeo uero noster, nec signum tuum in epistola, nec diem appositum, nec te scripsisse ad tuos, ut soleres. hoc cogere uolebat, falsas literas esse, &, si quæris, probabat. Nunc totum est consilium, Brute, de toto genere belli. uideo te lenitate delectari, & eum putare fructum esse maximum, præclare quidem, sed alijs rebus, alijs temporibus locus esse solet, debetq; clementiæ. nunc quid agitur Brute templis deorum immortalium imminet hominum egentium & perditorum spes, nec quidquam aliud decernitur hoc bello, nisi utrum simus, nec ne. cui parcimus? aut quid agimus? his ergo consulimus, quibus uictoribus uestigium nostrum nullum relinquetur? nam quid interest inter Dolabellam et quemuis Antoniorum trium? quorum si cui parcimus, duri fuimus in Dolabella. Hæc ut ita sentiret senatus, populusq; R. & si res ipsa cogebat: tamen maxima ex parte nostro consilio, atque auctoritate perfectum est. Tu si hanc rationem non probas, tuam sententiam defendam, non relinquam meam. neque dissolutum a te quidquam homines exspectant, nec crudele. huius rei moderatio facilis est, ut in duces uehemens sis, in milites liberalis. Ciceronem meum, mi Brute, uelim quam plurimum tecum habeas. uirtutis disciplinam meliorē repe

riet nullam, quam contemplationem, atque imitationem tui. XVI. kal. Mai.

SCRIPTA, & obsignata iam epistola, literæ mihi reditæ sunt a te, plenæ rerum nouarum, maximeq; mirabiles: Dolabellam quinque cohortes misisse in Cherrhonesum. adeo ne copijs abundat, ut is, qui ex Asia fugere dicebatur, Europam appetere conetur? quinque autem cohortibus quidnam se facturum arbitratus est, cum tu eo quinque legiones, optimum equitatum, maxima auxilia haberes? quas quidem cohortes spero iam tuas esse, quoniam latro ille tã fuit demens. & tuũ consilium uehementer laudo, quod non prius exercitum Apollonia, Dyrrhachioq; mouisti, quam de Antonij fuga audisti, Bruti eruptione, populi R. uictoria. itaque quod scribis, postea statuisse, te ducere exercitum in Cherrhonesum, nec pati sceleratissimo hosti ludibrio esse imperium populi R. facis ex tua dignitate, & e rep. Quod scribis de seditione, quæ facta est in legione quarta de Antonijs; quod dicam, in bonam partem accipias: magis mihi probatur militum seueritas quam tua. Te beneuolentiam exercitus, equitumq; expertum esse, uehementer gaudeo. De Dolabella, ut scribis, si quid habes noui, facies me certiorem. in quo ualde delector, me ante prouidisse, ut tuum iudicium liberum esset cum Dolabella belli gerendi: & id ualde pertinuit, ut ego tum intelligebam, ad remp. ut nunc iudico, ad dignitatem tuam. Quod scribis, me maximo otio egisse, ut insectarer Antonios; idq; laudas: credo ita uiderit tibi: sed illam distinctionem tuam nullo pacto probo. scribis enim, acrius prohibenda bella ciuilia esse, quam in superatos iracundiam exercendam. uehementer a te Brute dissentio: ne

que elementiæ tuæ concedo: sed salutaris seueritas uincit inanem speciem clementiæ. quod si clementes esse uoluerimus, numquam deerunt bella ciuilia. sed de hoc ut uideris. de me possum idem, quod Plautinus pater in Trinummo: Mihi quidem ætas acta ferme est; tua istuc refert maxime, opprimemini, mihi crede, Brute, nisi prouideritis. neque enim populum semper eundem habebitis, neque senatum, neque senatus ducem. hæc ex oraculo Apollinis Pythij edita tibi puta. nihil potest esse uerius. XIV. kal. Mai.

CICERO S. D. BRVTO. 7

NOSTRAE res meliori loco uidebantur. scripta enim ad te certo scio, quæ gesta sunt. Quales tibi sæpe scripsi, consules tales extiterunt. Cæsaris uero pueri mirifica indoles uirtutis. utinam tam facile eum florentem & honoribus, & gratia regere, ac tenere possimus, quam facile adhuc tenuimus. est omnino illud difficilius: sed tamen non diffidimus. persuasum est enim adolescēti, & maxime per me, eius opera nos esse saluos, & certe, nisi is Antonium ab urbe auertisset, perijssent omnia. triduo uero, aut quatriduo ante hanc rem pulcherrimam, timore quodam perculsa ciuitas tota ad te se cum coniugibus, & liberis effundebat: eadem recreata ad VII. kal. Mai. te huc uenire, quam se ad te ire malebat. quo quidem die magnorum meorum laborum, multarumq; uigiliarum fructum cepi maximum; si modo est aliquis fructus ex solida, ueraq; gloria. nam tantæ multitudinis, quantum capit urbs nostra, concursus est ad me factus. ea cum usque

in Capitolium deductus, maximo clamore, atque plausu in Rostris collocatus sum. nihil est in me inane; neque enim debet: sed tamen omnium ordinum consensus, gratiarum actio, glatulatioq; me commouet: propterea quod, popularem me esse in populi salute, praeclarũ est. Sed haec te malo ab alijs audire. Me uelim de tuis rebus, consilijsq; facias diligentißime certiorem: illudq; consideres, ne tua liberalitas dissolutior uideatur. sic sentit senatus, sic popu. R. nullos umquam hostes digniores homini supplicio fuisse, quam ciues, qui hoc bello contra patriam arma ceperunt. quos quidem ego omnibus sententijs ulciscor, & persequor, omnibus bonis approbantibus. tu quid de hac re sentias, tui iudicij est. ego sic sentio, trium fratrum unam, & eandem esse caussam. Consules duos, bonos quidem, sed dumtaxat bonos, amisimus. Hirtius quidem in ipsa uictoria occidit, cum paucis diebus magno praelio ante uicisset. nam Pansa fugerat, uulneribus acceptis, quae ferre non potuit. reliquias hostium Brutus persequitur, & Caesar. hostes autem omnes iudicati, qui M. Antonij sectam secuti sunt. itaque id S. C. plerique interpretantur etiam ad tuos, siue captiuos, siue deditios pertinere. equidem nihil desserui durius, cum nominatim de C. Antonio decernerem; quod ita statueram, a te cognoscere caussam eius senatum oportere. X. kal. Mai.

BRVTVS S. D. CICERONI. 8

QVANTA sim laetitia affectus, cognitis rebus Bruti nostri, & consulum, facilius est tibi existimare, quam

mihi ſcribere: cum alia laudo, & gaudeo accidiſſe, tum quod Bruti eruptio non ſolum ipſi ſalutaris fuit, ſed etiam maximo ad uictoriam, adiumento. Quod ſcribis, trium Antoniorum unam atque eandem cauſſam eſſe; quid ego ſentiam, mei iudicij eſſe; ſtatuo nihil, niſi hoc; ſenatus, aut populi R. iudicium eſſe de ijs ciuibus, qui pugnantes non interierunt. At hoc ipſum, inquies, inique facis, qui hoſtilis animi in remp. homines ciues appelles: Immo iuſtiſſime. quod enim nondum ſenatus cenſuit, nec populus R. iuſſit, arroganter non præiudico, neque reuoco ad arbitrum meum. illud quidem non muto, quod ei, quem me occideres non coegit, neque crudeliter quidquam eripui, neque diſſolute quidquam remiſi, habuiq; in mea poteſtate, quoad bellum fuit. multo quidem honeſtius iudico, magiſq; quod concedere poſſit reſp. miſerorum fortunam non inſectari, quam infinita tribuere potentibus, quæ cupiditatem, & arrogantiam incendere poſſint. qua in re, Cicero, uir optime, ac fortiſſime, mihiq; merito & meo nomine & reip. cariſſime, nimis credere uideris ſpei tuæ, ſtatimque, ut quiſque aliquid recte fecerit, omnia dare, ac permittere: quaſi non liceat traduci ad mala conſilia corruptum largitionibus animum. quæ tua eſt humanitas, æquo animo te moueri patieris, præſertim de communi ſalute facies tamen, quod tibi uiſum fuerit: etiam ego, cum me docueris. nunc Cicero, nunc agendum eſt, ne fruſtra oppreſſum eſſe Antonium gauiſi ſimus: neu ſemper primi cuiuſque mali excidendi cauſſa ſit, ut aliud renaſcatur illo peius. nihil iam neque opinantibus, aut patientibus nobis aduerſi euenire poteſt, in quo non cum omnium culpa tum præcipue tua futura ſit, cuius tantā aucto

ritatem senatus, ac populus R. non solum esse patitur, sed etiam cupit, quanta maxima in libera ciuitate unius esse potest: quam tu non solum bene sentiendo, sed etiam prudenter tueri debes. prudentia porro, quæ tibi superest, nulla abs te desideratur, nisi modus in tribuendis honoribus. alia omnia sic abundeq́ adsunt, ut cũ quolibet antiquorũ cópara ri poßint tuæ uirtutes. unũ hoc, grato animo, liberaliq; pro fectum, cautiorem ac moderatiorẽ liberalitatẽ desiderat. nihil enim senatus cuiquam dare debet, quod male cogitan tibus exemplo, aut præsidio sit. itaque timeo, de consulatu, ne Cæsar tuus altius se ascendisse putet decretis tuis, quam inde, si consul factus sit, descensurum. quod si Antonius ab alio relictum regni instrumentum occasionem re gnandi habuit: quonam animo fore putas, si quis aucto re non tyranno interfecto, sed ipso senatu, putat se imperia quælibet concupiscere posse? quare tum & facilitatem, & prouidentiam laudabo tuam, cum exploratum habere cœpero, Cæsarem honoribus, quos acceperit, extraordinarijs fore contentum. alienæ, igitur, inquies, culpæ me reum facies? prorsus alienæ; si prouideri potuit, ne existeret. quod utinam inspectare poßis timorem de illo meum. His literis scriptis, te consulem factum audiuimus. tum uero incipiam proponere mihi remp. iustam, & iam suis nitentem uiribus, si istud uidero. Filius ualet, & in Macedoniam cum equitatu præmissus est. Idibus Mai. ex castris.

CICERO S. D. BRVTO. 9

A D V. *Kal. Mai. cum de ijs, qui hostes iudicati sunt,*

sunt, bello persequendis sententiæ dicerentur, dixit Seruilius etiam de Ventidio, &, ut Caßius persequeretur Dolabellam. cui cum essem assensus, decreui hoc amplius, ut tu, si arbitrarere utile, exq́; rep. esse, persequerere Dolabellam bello: si minus id commodo reip. facere posses, si ne non existimares e rep. esse, ut in iisdem locis exercitum contineres. nihil honorificentius potuit facere senatus, quam ut tuum esset iudicium, quid tibi maxime conducere reip. uideretur. equidem sic sentio: si manum habet, si castra, si ubi consistat uspiam Dolabella; ad finem, & ad dignitatem tuam pertinere, eum persequi. De Caßij nostri copijs nihil sciebamus. neque enim ab ipso ullæ literæ: neque nunciabatur quidquam, quod pro certo haberemus. quantopere autem intersit, opprimi Dolabellam, profecto intelligis; tum ut sceleris pœnas persoluat; tum ne sit, quo se latronum duces ex Mutinensi fuga conferant. deque hoc mihi iam ante placuisse, potes ex superioribus meis literis recordari. quamquam tum & fugæ portus erat in tuis castris, & subsidium salutis in tuo exercitu. quo magis nunc liberati, ut spero, periculis, in Dolabella opprimendo occupati esse debemus. sed hæc cogitabis diligentius, statues sapienter: facies nos, quid constitueris, & quid agas, si tibi uidebitur, certiores. Ciceronem nostrum in uestrum collegium cooptari uolo. existimo omnino absentium rationem sacerdotum comitijs posse haberi. nam etiam factum est antea. Caius enim Marius, cum in Cappadocia esset, lege Domitia factus est augur: nec, quo minus id postea liceret, ulla lex sanxit. est etiam in lege Iulia, quæ lex est de sacerdotijs proxima, his uerbis: Qui petit, cuius ue ratio habebitur. *apertes indi-*

eat, posse rationem haberi etiam non præsentis. hac de re scripsi ad eum, ut tuo iudicio uteretur, sicut in rebus omnibus. tibi autem statuendum est de Domitio, & de Catone nostro. sed quamuis liceat absentis rationem haberi, tamen omnia sunt præsentibus faciliora. quod si statueris in Asiam tibi eundum, nulla erit ad comitiam nostros accersendi facultas. omnino, Pansa uiuo, celeriora omnia putabamus. statim enim collegam sibi surrogasset: deinde ante pretoria, sacerdotum comitia fuissent. nunc per auspicia longam moram uideo. dum enim unius erit patricius magistratus, auspicia ad patres redire non possunt. magna sane perturbatio. tu tota de re quid senties, uelim me facias certiorem. III. non. Mai.

BRVTVS S. D. CICERONI. 10

NOLI *exspectare, dum tibi gratias agam. iam pridem hoc ex nostra necessitudine, quæ ad summam beneuolentiam peruenit, sublatum esse debet. Filius tuus a me abest. in Macedonia congrediemur. iussus est enim Ambraciam ducere equites per Thessaliam: & scripsi ad eum, ut mihi Heracleam occurreret. cum eum uidero, (quoniam nobis permittis) communiter constituemus de reditu eius ad petitonem, aut ad commendationem honoris. Tibi Glycona, medicum Pansæ, qui sororem Achilleos nostri in matrimonio habet, diligentissime commendo. audimus, eum uenisse in suspicionem Torquato de morte Pansæ, custodiriq; ut parricidam. nihil minus credendum est. quis enim maiorem calamitatem morte Pansæ accepit? præterea est modestus homo, & frugi, quem ne utilitas qui-*

dem uideatur impulsura fuisse ad facinus. Rogo te, et qui dem ualde rogo, (nam Achilleus noster non minus, quam æquum est, laborat) eripias eum ex custodia, conseruesq;. hoc ego ad meum officium priuatarum rerum æque, atque ullam aliam rem, pertinere arbitror. Cum has ad te scriberem literas, ab Satrio, legato C. Trebonij, reddita est mihi epistola, a Tullio, & Deiotaro Dolabellam cæsum, fugatumq; esse. græcam epistolam tibi misi Cycherei cuiusdam ad Satrium missam. Flauius noster de controuersia, quam habet cum Dyrrhachinis hereditariam, sumpsit te iudicem. rogo te, Cicero, & Flauius rogat, rē conficias. quin ei, qui Flauium fecit heredem, pecuniam debuerit ciuitas, non est dubium: neque Dirrhachini inficiantur: sed sibi donatum æs alienum a Cæsare dicunt. noli pati, a necessarijs tuis necessario meo iniuriam fieri. XXII. kal. Iun. ex castris, ad imam Candauiam.

BRVTVS S. D. CICERONI II

L. BIBVLVS quam carus mihi esse debeat, nemo melius iudicare potest, quam tu, cuius tantæ pro rep. contentiones, sollicitudinesq; sunt, fuerunt. itaque uel ipsius uirtus, uel nostra necessitudo debet conciliare te illi. quo minus multa mihi scribenda esse arbitror. uoluntas enim te mouere debet nostra; si modo iusta est, aut pro officio necessario suscipitur. in Pansæ locum petere constituit. eam nominationem a te petimus. neque coniunctiori dare beneficium, quam nos tibi sumus, neque digniorem nominare potes, quàm Bibulum. De Domitio, & Appuleio quid attinet me scribere,

cum ipsi per se tibi commendatißimi sint? Appuleium uero tu tua auctoritate sustinere debes. sed Appuleius in sua epistola celebrabitur. Bibulum noli dimittere ex sinu, tantum iam uirum, ex quanto, crede mihi, potest euadere, qui uestris paucorum respondeat laudibus.

CICERO S. D. BRVTO. 12

MVLTOS tibi commendo, & commendem necesse est. optimus enim quisque uir, & ciuis sequitur iudicium tuum: tibiq; omnes fortes uiri nauare operam, & studiũ uolunt: nec quisquam est, quin ita existimet, meam apud te & gratiam, & auctoritatem ualere plurimum: sed C. Nasennium, municipiem Suessanum, tibi ita commendo ut neminem diligentius. Cretensi bello, Metello imperatore, octauum principem duxit: postea in re familiari occupatus fuit. hoc tempore, cum reip. partibus, tum tua excellenti dignitate commotus, uellet per te aliquid auctoritatis assumere. fortem uirum, Brute tibi commendo, frugi hominem, &, si quid ad rem pertinet, etiam locupletem. pergratum mihi erit, si eum ita tractaris, ut merito tuo mihi gratias agere poßit.

CICERO S. D. BRVTO. 13

FVNGERER officio, quo tu functus & in meo luctu, teq. per literas consolarer, nisi scirem, ijs remedijs, quibus meum dolorem tu leuasses, te in tuo agere. ac uelim, facilius, quam tunc mihi, nunc tibi tute medeare. est enim alienum tanto uiro, ut es tu, quo alteri praeceperit, id

ipsum facere non posse. me quidem cum rationes, quas collegeras, tum auctoritas tua a nimio mœrore deterruit: cum enim mollius tibi ferre uiderer, quam deceret uirũ, præsertim eum, qui alios consolari soleret, accusasti me per literas grauioribus uerbis, quam tua consuetudo ferebat. itaque iudicium tuum magni æstimans, idq́; ueritus, me ipse collegi, & ea, quæ didiceram, legeram, acceperã, grauiora duxi, tua auctoritate addita. Ac mihi tum Brute officio solum erat, & naturæ, tibi nunc populo, & scenæ, ut dicitur, seruiendum est. nam cum in te non solum exercitus tui, sed omnium ciuium, ac pene gentium coniecti oculi sint; minime decet, propter quem fortiores ceteri sumus, eum ipsum animo debilitatum uideri. quamobrem accepisti tu quidem dolorem, (id enim amisisti, cui simile in terris nihil fuit) & est dolendum in tam graui uulnere, ne id ipsum, carere omni sensu doloris, sit miserius, quam dolere: sed, ut modice, ceteris utile est, tibi necesse est. Scriberem plura, nisi ad te hæc ipsa nimis multa essent. Nos te, tuumq́; exercitum exspectamus: sine quo, ut reliqua ex sententia succedant, uix satis liberi uidemur fore. De tota rep. plura scribam, & fortasse iam certiora ijs literis, quas Veteri nostro cogitabam dare.

CICERO S. D. BRVTO. 14

NVLLAS *adhuc a te literas habebamus, ne famam quidem, quæ declararet, te, cognita senatus auctoritate, in Italiam adducere exercitum: quod ut faceres, idq́; maturares, magnopere desiderabat resp. ingrauescit enim in dies intestinum malum, nec externis hostibus magis,*

quam domesticis, laboramus: qui erant omnino ab initio belli, sed facilius frangebantur. erectior senatus erat, non sententijs solum nostris, sed etiam cohortationibus excitatus. erat in senatu satis uehemens, & acer Pansa, cum in ceteros huius generis, tum maxime in socerum. cui consuli non animus ab initio, non fides ad extremum defuit. bellum ad Mutinam gerebatur, nihil ut in Cæsare reprehenderes, non nulla in Hirtio. huius belli fortuna, ut in secundis, fluxa; ut in aduersis, bona. erat uictrix resp. cæsis Antonij copijs, ipso expulso. Bruti deinde ita multa peccata, ut quodammodo uictoria excideret e manibus. perterritos, inermes, saucios non sunt nostri duces persecuti: datumq́; Lepido tempus est, in quo leuitatem eius, sæpe perspectam, maioribus in malis experiremur. sunt exercitus boni, sed rudes, Bruti, & Planci. sunt fidelißima, & maxima auxilia Gallorum. sed Cæsarem, meis consilijs adhuc gubernatum, præclara ipsum indole, admirabiliq́; constantia, improbißimis literis quidam, fallacibus interpretibus, ac nuncijs impulerunt in spem certissimam consulatus. quod simul atque sensi, neque ego illum absentem literis monere destiti, nec accusare præsentes eius necessarios, qui eius cupiditati suffragari uidebantur: nec in senatu sceleratissimorum consiliorum fontes aperire dubitaui. nec uero ulla in re memini aut senatum meliorem, aut magistratus: numquam enim in honore extraordinario potentis hominis, uel potentissimi potius (quando quidem potentia iam in ui posita est, & armis) accidit, ut nemo tribunus pl. nemo alio magistratu, nemo priuatus auctor existeret. sed in hac constantia, atque uirtute, erat tamen sollicita ciuitas, illudimur enim, Brute cũ

militum delicijs, tum imperatoris insolentia. tantum quisque in rep. posse postulat, quantum habet uirium. non ratio, non modus, non lex, non mos, non officium ualet, non iudicium, non existimatio ciuium, non posteritatis uerecundia. Hæc ego multo ante prospiciens, fugiebam ex Italia, tum, cum me uestrorum edictorum fama reuocauit. incitasti uero tu me, Brute, Veliæ. quamquam enim dolebam in eam me urbem ire, quam tu fugeres, qui eam liberauisses, quod mihi quoque quondam acciderat, periculo simili, casu tristiore: perrexi tamen, Romamq; perueni; nulloq; præsidio quatefeci Antonium; contraq; eius arma nefanda. præsidia, quæ oblata sunt, Cæsaris consilio, & auctoritate firmaui: qui si steterit idem, nobiq; paruerit, satis uidemur habituri præsidij. sin autem impiorum consilia plus ualuerint, quam nostra, aut imbecillitas ætatis non potuerit grauitatem rerum sustinere: spes omnis in te. quamobrem aduola, obsecro, atque eam remp. quam uirtute, atque animi magnitudine magis, quam euentis rerum, liberasti, exitu libera. omnis omnium concursus ad te futurus est. hortare idem per literas Cassium. spes libertatis nusquam, nisi in uestrorum castrorum præsidijs, est. firmos omnino & duces habemus ab occidente, & exercitus. hoc adolescentis præsidum equidem adhuc firmum esse confido; sed ita multi labefactant, ut, ne moueatur, interdum extimescam. Habes totum reip. statum, qui quidem tum erat, cum has literas dabam. uelim deinceps meliora: sin aliter fuerit, quod dij omen auertant, reip. uicem dolebo, quæ immortalis esse debeat. mihi quidem quantulum reliqui est?

BRVTVS S. D. CICERONI

VETERIS *Antistij talis animus est in remp. ut non dubitem, quin & in Cæsare, & Antonio se præstiturus fuerit acerrimum propugnatorem communis libertatis; si occasioni potuisset occurrere. nam qui in Achaia congressus, P. Dolabella milites atque equites habente, quoduis adire periculum ex insidijs paratissimi ad omnia latronis maluerit quam uideri, aut coactus esse pecuniam dare, aut libenter dedisse homini nequissimo, atque improbißimo, is nobis ultro & pollicitus est, & dedit* X X HS *ex sua pecunia, &, quod multo carius est se ipsum obtulit, & cōiunxit. huic persuadere cœpimus, ut imperator in castris remaneret, remq; publicam defenderet. statuit eundum sibi, quoniam exercitum dimisisset: statim uero rediturum ad nos confirmauit, legatione suscepta, nisi pratorum comitia habituri essent consules: nam illi ita sentienti de rep. magnopere auctor fui, ne differret tempus petitionis suæ. cuius factum omnibus gratum esse debet, qui modo iudicarint hunc exercitum esse reip. tibi tanto gratius, quanto maiore animo, gloriaq; libertatem nostram defendis, & dignitatem, si contigerit nostris consilijs exitus, quem optamus, perfuncturus es. ego etiam, mi Cicero, proprie, familiariterq; te rogo ut Veterem ames, uelisq; esse quamamplißimum. qui etsi nulla re deterreri a proposito potest, tamen excitari tuis laudibus, indulgentiaq; poterit, quo magis amplexetur, ac tueatur iudicium suum: & mihi gratißimum erit.*

CICERO S. D. BRVTO. 16

ETSI *daturus eram Messallæ Coruino continuo literas, tamen Veterem nostrum ad te sine literis meis uenire nolui. Maxime in discrimine resp. Brute, uersatur; uictoresq; rursus decertare cogimur. id accidit M. Lepidi scelere, & amentia. quo tempore cum multa propter eam curam, quam pro rep. suscepti, grauiter ferrem, tum nihil tuli grauius, quam me non posse matris tuæ precibus cedere, non sororis. nam tibi, quod mihi plurimi est, facile me satisfacturum arbitrabar. nullo enim modo poterat caussa Lepidi distingui ab Antonio, omniumq; iudicio etiam durior erat, quod, cum honoribus amplissimis a senatu esset Lepidus ornatus, tum etiam paucis ante diebus præclaras literas ad senatum misisset, repente non solum recepit reliquias hostium, sed bellum acerrimum terra, mariq; gerit; cuius exitus qui futurus sit, incertum est. ita, cum rogamur, ut misericordiam liberis eius impertiamus, nihil affertur, quo minus summa supplicia, si, quod Iuppiter omen auertat, pater puerorum uicerit, subeunda nobis sint. Nec uero me fugit, quam sit acerbum, parentũ scelera filiorum pœnis lui: sed hoc præclare legibus comparatum est, ut caritas liberorum amiciores parentes reip. redderet. itaque Lepidus crudelis in liberos, non is, qui Lepidum hostem iudicat. atque ille, si armis positis, de ui damnatus esset; quo in iudicio certe defensionem non haberet: eandem calamitatem subirent liberi, bonis publicatis. quamquam, quod tua mater, & soror deprecatur pro pueris, id ipsum, & multa alia crudelio-*

alia crudeliora nobis omnibus Lepidus, Antonius, & reliqui hostes denunciant. itaque maximam spem hoc tempore habemus in te, atque exercitu tuo. cũ ad reip. summam, tum ad gloriam, & dignitatem tuam uehementer pertinet, te in Italiam, ut ante scripsi, uenire quamprimum: eget enim uehementer tum uiribus tuis, tum etiam consilio resp. Veterem pro eius erga te beneuolentia, singularíq; officio libenter ex tuis literis complexus sum; eumq; cum tui, tum reip. studiosissimum, amantißimumq; cognoui. Ciceronem meum propediem, ut spero, uidebo. tecum enim illum, & te in Italiam celeriter esse uenturum confido.

BRVTVS. S. D. CICERONI. 17

DE M. Lepido uereri me cogit reliquorum timor. qui si eripuerit se nobis; quod, uelim, temere, atque iniuria se de illo suspicati sint homines: oro, atque obsecro te Cicero, necessitudinem nostram, tuamq; in me beneuolentiam obtestans, sororis meæ liberos obliuiscaris esse Lepidi filios, meq; his in patris locum successisse existimes. hoc si a te impetro, nihil profecto dubitabis pro his suscipere. aliter alij cum suis uiuunt: nihil ego possum in sororis meæ liberos facere, quo poßit expleri uoluntas mea, aut officium. quid uero aut mihi tribuere boni possunt; si modo digni sumus, quibus aliquid tribuatur; aut ego matri, ac sorori, puerisq; illis præstaturus sum, si nihil ualuerit apud te, reliquumq; senatum contra patrem Lepidum Brutus auunculus? scribere multa ad te neque possum præ sollicitudine, ac stomacho, neque debeo. nam si in tanta re, tamq; necessaria uerbis mihi opus est ad

te excitandum, & confirmandum; nulla spes est, facturum te, quod uolo, & quod oportet. quare noli exspectare longas preces: intuere me ipsum, qui hoc a te uel a Cicerone coniunctissimo homine, priuatim, uel a consulari, tali uiro, remota necessitudine priuata, debeo impetrare. quid sis facturus, uelim mihi quamprimum rescribas. Kal. Quinct. ex castris.

CICERO S. D. BRVTO. 18

BREVES *tuæ literæ: breues, dico? immo nullæ. tribus ne uersiculis his temporibus* Brutus *ad me? nihil scripsissem potius. & requiris meas. quis umquam ad te tuorum sine meis uenit? quæ autem epistola non pondus habuit? quæ si ad te perlatæ non sunt, ne domesticas quidem tuas perlatas arbitror.* Ciceroni *scribis te longiorem daturum epistolam. recte id quidem: sed hæc quoque debuit esse plenior. ego autem, cum ad me de* Ciceronis *abs te discessu scripsisses, statim extrusi tabellarios, literasq; ad* Ciceronem, *ut etiam si in* Italiam *uenisset, ad te rediret. nihil enim mihi iucundius, nihil illi honestius. quamquam aliquoties ei scripseram, sacerdotum comitia mea summa contentione in alterum annum esse reiecta; quod ego cum* Ciceronis *caussa elaboraui, tum* Domitij, Catonis, Lentuli, Bibulorum: *quod ad te etiam scripseram, sed uidelicet, cum illam pusillam epistolam tuam ad me dabas, nondum erat tibi id notum. quare omni studio a te, mi* Brute, *contendo; ut* Ciceronem *meum ne dimittas, tecumq; adducas. quod ipsum, si remp. cui susceptus es, respicis tibi iam, iamq; faciendum*

est. renatum enim bellum est, idq; non paruo scelere Le*pidi. exercitus autem* Cæsaris*, qui erat optimus, non modo nihil prodest, sed etiam cogit exercitum tuum flagitari: qui si* Italiam *attigerit; erit ciuis nemo, quem quidem ciuē appellari fas sit, qui se non in tua castra conferat. etsi* Brutum *præclare cum* Planco *coniunctum habemus. sed non ignoras, quam sint incerti animi hominum, & infecti partibus, & exitus prœliorum. quin etiam, si, ut spero, uicerimus, tamen magnam gubernationem tui consilij, tuæq; auctoritatis res desiderabit. subueni igitur per deos, idq; quamprimum; tibiq́; persuade, non te idibus* Martijs*, quibus seruitutem a tuis ciuibus repulisti, plus profuisse patriæ, quam, si mature ueneris, profuturum.* II. *id.* Quinct.

CICERO S. D. BRVTO 19

MESSALLAM *habes: quibus igitur literis tam accurate scriptis assequi possum, subtilius ut explicem, quæ gerantur, quæq́; sint in rep. quam tibi is exponet, qui & optime omnia nouit, & elegantissime expedire, & deferre ad te potest? caue enim existimes,* Brute*, (quamquam non necesse est ea me ad te, quæ tibi nota sunt scribere: sed tamen tantam omnium laudum excellentiam non queo silentio præterire) caue putes, probitate, constantia, cura, studio reip. quidquam illi esse simile: ut eloquentia, qua mirabiliter excellit, uix in eo locum ad laudandum habere uideatur: quamquam in hac ipsa sapientia plus apparet: ita graui iudicio, multaq́; arte se exercuit in uerissimo genere dicendi, tanta autem industria est*

tantumq; euigilat in studio, ut non maxima ingenio, quod in eo summum est, gratia habenda uideatur. Sed prouehor amore. non enim id propositum est huic epistolæ, Messallam ut laudem, præsertim ad Brutum: cui & uirtus illius non minus, quam mihi, nota est, & hæc ipsa studia, quæ laudo, notiora. quem cum a me dimittens grauiter ferrem, hoc leuabar uno, quod ad te, tamquam ad alterum me, proficiscens, & officio fungebatur, & laudem maximam sequebatur. Sed hæc hactenus. Venio nunc, longo sane interuallo, ad quandam epistolam, qua mihi multa tribuens, unum reprehendebas, quod in honoribus decernendis essem nimius, & tanquam prodigus. tu hoc: alius fortasse, quod in animaduersione, pœnaq; durior: nisi fortasse utrumque tu. quod si ita est, utriusque rei meum iudicium tibi cupio esse notissimum: neque solum ut Solonis dictum usurpem, qui & sapientissimus fuit ex septem, & legum scriptor solus ex septem. is remp. contineri duabus rebus dixit, præmio, & pœna. est scilicet utriusque rei modus, sicut reliquarum, & quædam in utroque genere mediocritas. sed non tanta de re propositum est hoc loco disputare. quid ego autẽ secutus in bello sim in sententijs dicendis, aperire non alienum puto. Post interitum Cæsaris, & uestras memorabiles idus Martias, Brute, quid ego prætermissum a uobis, quantamq; impendere reip. tempestatem dixerim, non es oblitus. magna pestis erat depulsa per uos, magna populi R. macula deleta, uobis uero parta diuina gloria: sed instrumentum regni delatum ad Lepidum, & Antonium: quorum alter inconstantior, alter impurior, uterque pacem metuens, inimicos otio. his ardentibus perturbandæ reip.

ficum, tamen erat exercitum habenti necessarium. quid enim est sine imperio exercitus? statuam Philippus decreuit; celeritatem petitionis primo Seruius, post maiorem etiam Seruilius. nihil tum nimium uidebatur. sed nescio quo modo facilius in timore benigni; quam in uictoria grati reperimur. ego enim, D. Bruto liberato, cum lætissimus ille ciuitatis dies illuxisset, idemq; casu Bruti natalis esset, decreui, ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur. in eoq; sum maiorum exemplum secutus, qui hunc honorem mulieri Larentiæ tribuerunt, cui uos pontifices ad aram in Velabro facere soletis. quod ego cum dabam Bruto, notam esse in fastis gratissimæ uictoriæ sempiternam uolebam. atque illo die cognoui, haud paullo plures in senatu maleuolos esse, quam gratos. Eos per ipsos dies effudi, si ita uis, honores in mortuos Hirtium, & Pansam, Aquilam etiam: quod quis reprehendendit, nisi qui, deposito metu, præteriti periculi fuerit oblitus? accedebat ad beneficij memoriam gratam ratio illa, quæ etiã posteris posset esse salutaris. extare enim uolebam in crudelissimos hostes monumenta odij publici sempiterna. Suspicor illud minus tibi probari, quod a tuis familiaribus, optimis illis quidem uiris, sed in rep. rudibus, non probatur, quod ut ouanti introire Cæsari liceret, decreuerim. ego autem (sed erro fortasse: nec tamen is sum, ut mea me maxime delectent) nihil mihi uideor hoc bello sensisse prudentius. cur autem ita sit, aperiendum non est; ne magis uidear prouidus fuisse, quam gratus. hoc ipsum nimium: quare alia uideamus. D.Bruto decreui honores, decreui L. Planco. præclara illa quidem ingenia, quæ gloria inuitantur. sed senatus etiã sapiens, qui, qua quemque re pu

tat, modo honesta, ad remp. iuuandum posse adduci, hac utitur. At in Lepido reprehenditur: cui cum statuam in Rostris statuissemus, iidem illam euertimus. Nos illum honore studuimus a furore reuocare: uicit amentia leuissimi hominis nostram prudentiam, nec tamen tantum in statunda Lepidi statua factum est mali, quantum in euertenda boni. Satis multa de honoribus. nunc de pœna pauca sunt dicenda. Intellexi enim ex tuis sæpe literis, te in iis, quos bello deuicisti, clementiam tuam uelle laudari existimo equidem, nil a te nisi sapienter: sed, sceleris pœnam prætermittere, (id enim est, quod uocatur ignoscere) etiã si in ceteris rebus tolerabile est, in hoc bello perniciosum puto. nullum enim bellum ciuile fuit in nostra rep. omniũ quæ memoria mea fuerunt, in quo bello non, utracumque pars uicisset, tamen aliqua forma esset futura reip. hoc bello uictores quam remp. simus habituri, non facile affirmarim: uictis certe nulla umquam erit. Dixi igitur sententias in Antonium, dixi in Lepidum seueras, neque tam ulciscendi caussa, quam ut & in præsens scelerátos ciues timore ab impugnanda patria deterrerem; & in posterum documentum statuerem, ne quis talem amentiã uellet imitari: quamquam hæc quidem sententia non magis mea fuit, quam omnium. in qua uidetur esse illud crudele; quod ad liberos, qui nihil meruerunt, pœna peruenit. sed id & antiquum est, & omnium ciuitatum: si quidem etiam Themistoclis liberi eguerunt, &, si iudicio damnatos eadem pœna sequitur ciues; qui potuimus leniores esse in hostes? Quid autem queri quisquam potest de me; qui si uicisset, acerbiorem se in me futurum fuisse confiteantur, necesse est? Habes rationem mearum sententiarum,

tentiarum. de hoc genere dumtaxat honoris, & pœnæ. nam de ceteris rebus quid senserim, quid'q; censuerim, audisse te arbitror. Sed hæc quidem non ita necessaria: illud ualde necessarium, Brute, te in Italiam cum exercitu ueni re quamprimum. summa est exspectatio tui: qui si Italiam attigeris, ad te concursus fiet omnium. siue enim uicerimus; qui quidem pulcherrime uiceramus, nisi Lepidus perdere omnia & perire ipse cum suis concupiuisset: tua nobis auctoritate opus est ad collocandum aliquem ciuitatis statum. siue etiam nunc certamen reliquum est: maxima spes est cum in auctoritate tua, tum in exercitus tui uiribus. Sed propera per deos. scis, quantum sit in temporibus, quantum in celeritate. Sororis filijs quam diligenter consulam, spero te ex matris & sororis literis cogniturum qua in caussa maiorem habeo rationem tuæ uoluntatis, quæ mihi carissima est, quam, ut quibusdam uideor, constantiæ meæ: sed ego nulla in re malo, quam te amando, constans & esse, & uideri. Vale.

BRVTVS S. D. CICERONI 20

PARTICVLAM literarũ tuarũ, quas misisti Octauio, legi, missam ab Attico mihi. Studium tuum, cura'q; de salute mea nulla me noua uoluptate affecit. non solum enim usitatum, sed etiam quotidianum est, aliquid audire de te, quod pro nostra dignitate fideliter, atque honorifice dixeris, aut feceris. at dolore, quantum maximum capere animo possum, eadem illa pars epistolæ scriptæ ad Octauium de nobis afficit. sic enim illi gratias agis de rep. tam suppliciter, ac demisse. quid scribam?

pudet condicionis, ac fortunæ: sed tamen scribendum est. commendas nostram salutem illi; quæ morte qua non perniciosior? ut prorsus præferas, non sublatam dominationem, sed dominum commutatum esse. uerba tua recognosce, & aude negare, seruientis aduersus regem istas esse preces. unum ais esse, quod ab eo postuletur, & expectetur, ut eos ciues, de quibus uiri boni, populus R. bene existimet, saluos uelis. quid, si nolit? non erimus? atqui non esse, quam esse per illum, præstat. ego mediusfidius non existimo, tam omnes deos auersos esse a salute populi R. ut Octauius orandus sit pro salute cuiusquam ciuis, non dicam pro liberatoribus orbis terrarum. iuuat enim magnifice loqui, & certe decet aduersus ignorantes, quid pro quoque timendum; aut a quoque petendum sit. hoc tu Cicero posse fateris Octauium, & illi amicus es; aut, si me carũ habes, uis Romæ uideri; cum, ut ibi esse possem, commendandus puero illi fuerim? cui quid agis gratias, si, ut nos saluos esse uelit. & patiatur, rogandum putas? an hoc pro beneficio est habendum, quod se, quam Antonium, esse maluerit, a quo ista petenda essent? uindici quidem alienæ dominationis, non uicario, ecquis supplicat, ut optime meritis de rep. liceat esse saluis? ista uero imbecillitas, & desperatio, cuius culpa non magis in te residet, quam in omnibus alijs, & Cæsarem in cupiditatem regni impulit; & Antonio post interitum illius persuasit, ut interfecti locum occupare conaretur; & nunc puerum istum extulit, ut tu iudicares, precibus esse impetrandam salutem talibus uiris, misericordiaq; unius uix etiam nunc uiri tutos fore, nos, haud ulla alia re. quod si Romanos nos esse meminissemus; non audacius dominari cu-

perent postremi homines, quam id nos prohiberemus; neque magis irritatus esset Antonius regno Cæsaris, quã ob eiusdem mortem deterritus. Tu quidem consularis & tantorum scelerorum uindex. quibus oppreßis, uereor, ne in breue tempus dilata sit abs te pernicies, qui potes intueri, quæ gesseris, simul & ista uel probare, uel ita demisse, ac facile pati, ut probantis speciem habeas? quod autem tibi cum Antonio priuatum odium? nempe, quia postulabat hæc; salutem ab se peti; precariam nos incolumitatem habere, a quibus ipse libertatem accepisset; esse arbitrium suum de rep. quærenda esse arma putasti, quibus dominari prohiberetur; scilicet, ut, illo prohibito, rogaremus alterum, qui se in eius locum reponi pateretur, an ut esset sui iuris, ac mancipij resp.? nisi forte non de seruitute, sed de conditione seruiendi recusatum est a nobis. atqui non solum bono domino potuimus Antonio tolerare nostram fortunam, sed etiam beneficijs, atque honoribus, ut participes, frui, quantis uellemus. quid enim neget ijs, quorum patiẽtiam uideret maximum suæ dominationis præsidium esse? sed nihil tanti fuit, quo uenderemus fidem nostram, & libertatem. hic ipse puer, quem Cæsaris nomen incitare uidetur in Cæsaris interfectores, quanti æstimet, si sit commercio locus, posse nobis auctoribus tantum, quantum profecto poterit; quoniam uiuere, & pecunias habere, & dici consulares uolumus? cæterum ne quidquam perierit ille: cuius interitu quid gauisi sumus, si, mortuo, nihilominus seruituri eramus? nulla cura adhibetur. sed mihi prius omnia dij, deæq; eripuerint, quam illud iudicium, quo non modo heredi eius, quem occidi, non concesserim, quod in illo non tuli, sed ne patri

quidem meo, si reuiuiscat, ut patiente me, plus legibus, ac senatu poßit. An hoc tibi persuasum est, fore cæteros ab eo liberos, quo inuito nobis in ista ciuitate locus non sit? qui porro id, ꝙ petis, fieri potest, ut impetres? rogas enim, uelit nos saluos esse. uidemur ergo tibi salutem accepturi, cum uitam acceperimus? quam, si prius dimittimus dignitatem, & libertatem, qui possumus accipere? An tu, Romæ habitare, id putas incolumem esse? res, non locus, oportet, præstet istuc mihi. neque incolumis Cæsare uiuo fui, nisi postquam illud consciui facinus: neque usquam exsul esse possum, dum, seruire, & pati contumelias, peius odero malis omnibus alijs. non ne hoc est in easdem tenebras recidisse? ab eo, qui tyranni nomen adsciuit sibi, (cum in Græcis ciuitatibus liberi tyrannorum, oppreßis illis, eodem supplicio afficiantur) petitur, ut uindices, atque oppressores dominationis salui sint? hanc ego ciuitatem uidere uelim, aut putem ullam, quæ ne traditam quidem, atque inculcatam libertatem recipere poßit plusque timeat in puero nomen sublati regis, quam confidat sibi; cum illum ipsum, qui maximas opes habuerit, paucorum uirtute sublatum uideat? Me uero posthac ne commendaueris Cæsari tuo, ne te quidem ipsum, si me audies. ualde care æstimas tot annos, quot ista ætas recipit, si propter eam caussam puero isti supplicaturus es. Deinde, quod pulcherrime fecisti, ac facis in Antoniũ, uide, ne conuertatur a laude maximi animi ad opinionem formidinis. nam si Octauius tibi placet, a quo de nostra salute petendum sit; non dominum fugisse, sed amiciorem dominum quæsisse uideberis. quem quod laudas ob ea, quæ adhuc fecit; plane probo: sunt enim laudanda; si modo contra alie-

nam potentiam, non pro sua suscepit eas actiones: cum uero iudicas tantum illi non modo licere, sed etiam a te ipso tribuendum esse, ut rogandus sit, ne nolit esse nos saluos: nimium magnam mercedem statuis. id enim ipsum illi largiris, quod per illum habere uidebatur resp. neque hoc tibi in mentem uenit, si Octauius ullis dignus sit honoribus, quia cum Antonio bellum gerat; ijs, qui illud malum exciderint, cuius istæ reliquiæ sunt, nihil, quo expleri poßit eorum meritum, tributurum umquam populus R. si omnia simul congeßerit: At uide, quanto diligentius homines metuant, quam meminerint, quia Antonius uiuat atque in armis sit. de Cæsare uero quod fieri potuit, ac debuit, transactum est, neque iam reuocari in integrum potest. Octauius is est, qui quid de nobis iudicaturus sit, exspectet populus R.? nos ij sumus, de quorũ salute unus homo rogãdus uideatur? ego uero (ut istuc reuertar) is sum, qui non modo non supplicem, sed etiam coerceam postulantes, ut sibi supplicetur. aut longe a seruientibus abero; mihiq; esse iudicabo Romam, ubicunque liberum esse licebit; ac uestri miserebor, quibus nec ætas, neque honores, neque uirtus aliena dulcedinem uiuendi minuere potuerit. mihi quidem ita beatus esse uidebor, si modo constanter, ac perpetuo placebit hoc consilium, ut relatam putem gratiam pietati meæ. quid enim est melius, quam, memoria recte factorum, & libertate contentum, negligere humana? sed certe non succumbam succumbentibus; nec uincar ab ijs, qui se uinci uolunt; experiarque, & tentabo omnia, neque desistam abstrahere a seruitio ciuitatem nostram. si secuta fuerit, qua debet, fortuna; gaudebimus omnes: sin minus, ego tamen

gaudebo. quibus enim prius haec uita factis, aut cogitationibus traducatur, quam ijs, quae pertinuerint ad liberandos ciues meos? te, Cicero, rogo, atque hortor ne defatigere, neu diffidas; semper in praesentibus malis prohibendis, futura quoque, nisi ante sit occursum, explores, ne se insinuent. fortem, & liberum animum, quo & consul, & nunc consularis remp. uindicasti, sine constantia, & aequabilitate nullam esse putaris. fateor enim, duriorem esse cõditionem spectatae uirtutis, quam incognitae. benefacta pro debitis exigimus. quae si aliter eueniunt; ut decepti ab his, infesto animo, reprehendimus. itaque, resistere Antonio Ciceronem, & si magna laude dignum est; tamen, quia ille consul hunc consularem merito praestare uidetur, nemo admiratur. idem Cicero, si flexerit aduersus alios iudicium suum, quod tanta firmitate, ac magnitudine animi direxit in exturbando Antonio, non modo reliqui temporis gloriam eripuerit sibi, sed etiã praeteriti euanescere coget: (nihil.n. per se amplũ est, nisi in quo iudicij ratio extat) quia nemine magis decet quàm te, remp. amare, libertatisq; defensorem esse, uel ingenio, uel rebus gestis, uel studio, atque efflagitatione omnium. quare non Octauius est rogandus, ut uelit nos saluos esse: magis tu te exsuscita, ut eam ciuitatem, in qua maxima gesisti, liberam, atque honestam fore putes; si modo sint populo duces ad resistendum improborum consilijs.

BRVTO S. D. ATTICO. 21

SCRIBIS *mihi, mirari Ciceronem, quod nihil significem umquam de suis actis, quoniam efflagitas, coa-*

Au tuo scribã, quæ sentio. Omnia fecisse Ciceronẽ optimo, animo scio. quid enim mihi exploratius esse potest, quam illius animus in remp.? sed quædam mihi uidetur, quid dicam, imperite uir omnium prudentissimus; an ambitio se fecisse, qui ualentissimum Antonium suscipere pro rep. non dubitauit inimicum? nescio quid scribam tibi, nisi unum, pueri & cupiditatem, & licentiam potius esse irritatam, quam repressam a Cicerone; tantumq; eum tribuere huic indulgentiæ, ut se maledictis non abstineat, ijs quidem, quæ in ipsum dupliciter recidunt, quod & plures occidit uno, seq; prius oportet fateatur sicarium, quam obijciat Cascæ, quod obijcit; & imitatur in Casca Bestiam. an, quia non omnibus horis iactamus Martias, similiter atque illi nonas Decembres suas in ore habet, eo meliore condicione Cicero pulcherrimum factum uitupera bit, quam Bestia, & Clodius reprehendere illius consulatum soliti sunt? Sustinuisse mihi gloriatur bellum Antonij togatus Cicero noster. quid hoc mihi podest, si merces Antonij oppressi poscitur in Antonij locum successio? & si uindex illius mali auctor extitit alterius, fundamentũ, & radices habituri altiores, si patiamur? ut iam ista, quæ facit, non dominationem, non; sed dominum Antonium timentis sint. ego autem gratiam non habeo, si quis, dum ne irato seruias, rem ipsam non deprecatur. Immo triũphus, & stipendium decernitur, & omnibus decretis ornatur. pudeat conspicere fortunam, cuius nomen susceperit. consularis hoc, an Ciceronis est? quoniam tacere non licuit, leges, quæ tibi necesse est molesta esse. etiam ipse sentio, quanto cum dolore hæc ad te scripserim. nec ignoro, quid sentias in rep. & quam desperatam quoque sanari

putes posse. nec mehercle te Attice reprehendo. ætas enim, mores, liberi segnem efficiunt: quod quidem etiam ex Flauio nostro perspexi. sed redeo ad Ciceronem. Quid inter Saluidenum, & eum interest? quid autem amplius ille decerneret? Timet, inquies, etiam nunc reliquias belli ciuilis. quisquam ergo ita timet profligatum, ut neque potentiam eius, qui exercitum uictorem habeat, neque temeritatem pueri putet extimescendam esse? an hoc ipsum ea re facit, quod illi propter amplitudinem omnia iam, ultroq; deferenda putat? o magnam stultitiam timoris, id ipsum, quod uerearis, ita cauere, ut, cum uitare fortasse potueris, ultro accersas, & attrahas. nimium timemus mortem & exsilium, & paupertatem. hæc mihi uidentur Ciceroni ultima esse in malis: &, dum habeat, a quibus impetret, quæ uelit, et a quibus colatur, ac laudetur, seruitutem, honorificam modo, non aspernatur; si quidquam in extrema, ac miserrima cōtumelia potest honorificum esse. Licet ergo patrem appellet Octauius Ciceronem, referat omnia, laudet, gratias agat: tamē illud apparebit, uerba rebus esse contraria. quid enim tam alienum ab humanis sensibus est, quam eum patris habere loco, qui ne liberi quidē hominis numero sit? atqui eo tendit, id agit, ad eum exitum properat uir optimus, ut sit illi Octauius propitius. Ego uero iam ijs artibus nihil tribuo, quibus scio Ciceronem instructissimum esse. quid enim illi prosunt quæ pro libertate patriæ de dignitate, quæ de morte, exsilio, paupertate scripsit copiosissime? quanto autem magis illa callere uidetur Philippus, qui priuigno minus tribuerit, quam Cicero, qui alieno tribuat? Desinat igitur gloriando etiam insectari dolores nostros, quid enim nostra, uictum

esse Antonium; si uictus est, ut alij uacaret, quod ille obtinuit? tametsi tuæ literæ dubia etiam nunc significant. Viuat hercule Cicero. qui potest, supplex, & obnoxius; si neque ætatis, neque honorum, neque rerum gestarum pudet. ego certe, qui cum ipsa re bellum geram, hoc est cum regno, & imperijs extraordinarijs & dominatione, & potentia, quæ supra leges se esse uelit, nulla erit tam bona condicio seruiendi, qua non deterrear: quamuis sit uir bonus, ut scribis, Antonius: quod ego numquam existimaui. sed dominum ne parentem quidem maiores nostri uoluerunt esse. Te nisi tantum amarem, quantum Ciceroni persuasum est diligi ab Octauio; hæc ad te non scripsissem. dolet mihi, quod tu non stomacharis, amantissimus tum tuorum omnium, tum etiam Ciceronis. sed persuade tibi, de uoluntate propria mea nihil esse remissum, de indicio largiter. neque enim impetrari potest, quin, quale quidque uideatur ei, talem quisque de illo opinionem habeat. Vellem mihi scripsisses, quæ condiciones essent Atticæ nostræ. potuissem tibi aliquid de meo sensu perscribere. Valetudinē Porciæ meæ tibi curæ esse nō miror. Denique, quod petis, faciam libenter: nam etiam sorores me rogant: & hominem noro, & quid sibi uoluerit.

M. CICERO S. D. M. BRVTO. 22

CVM *sæpe te literis hortatus essem, ut quam primum reip. subuenires, in Italiamq; exercitum adduceres; neque id arbitrater dubitare tuos necessarios; rogatus sum a prudentissima, & diligentissima fœmina, matre tua,*

cuius omnes curæ ad te referuntur, & in te consumuntur, ut uenirem ad se ad VIII. Kal. Sext. quod ego, ut debui, sine mora feci. cum autem uenissem, Casca aderat, & Labeo, & Scaptius. at ille retulit, quæsiuitque, quidnam mihi uideretur, arcesseremus ne te, atque tibi id conducere putaremus; an, tardare, & commorari te, melius esset. Respondi id, quod sentiebam, & dignitati, & existimationi tuæ maxime conducere. te primo quoque tempore ferre præsidium labenti, & inclinatæ reip. quid enim abesse censes mali in eo bello, in quo uictores exercitus fugientem hostem persequi noluerunt? & in quo incolumis imperator, honoribus amplissimis, fortunisq; maximis, coniuge, liberis, uobis affinibus ornatus, bellum reip. indixerit? quid dicam, in tanto senatus populiq; consensu; cum tantum resideat intra muros mali? Maximo autem, cum hæc scribebam, afficiebar dolore, quod, cum me pro adolescentulo, ac pæne puero resp. accepisset uadem uix uidebar, quod promiseram, præstare posse. est autem grauior, & difficillior animi, & sententiæ, maximis præsertim in rebus, pro altero, quam pecuniæ, obligatio. hæc enim solui potest; & est rei familiaris iactura tolerabilis: reip. quod spoponderis, quemadmodum soluas, nisi is dependi facile patitur, pro quo spoponderis? quamquam & hunc, ut spero, tenebo, multis repugnantibus. uidetur enim esse in eo indoles, sed flexibilis ætas, multiq; ad deprauandum parati; qui, splendore falsi honoris obiecto, aciem boni ingenij perstringi posse confidunt. itaque ad reliquos hic quoque labor mihi accessit, ut omnes adhibeam machinas ad tenendum adolescentem, ne famam subeam temeritatis. quamquam quæ temeritas est? magis enim illum, pro quo spo-

pondi, quam me, obligaui: nec uero pœnitere potest remp. me pro eo spopondisse. qui fuit in rebus gerendis tum suo ingenio, tum mea promißione constantior. Maximus autem, nisi me fortasse fallit, in rep. nodus est inopia rei pecuniariæ. obdurescunt enim magis quotidie boni uiri ad uocem tributi; quod ex centesima collatum, impudenti censu locupletum, in duarum legionum præmijs omne consumitur. impendent autem infiniti sumptus tum in hos exercitus, quibus nunc defendimur, tum uero in tuum. nam Caßius noster uidetur posse satis ornatus uenire. Sed & hæc, & multa alia coram cupio, idq; quam primum. De sororis tuæ filijs, non exspectaui, Brute, dum scriberes: omnino ipsa tempora (bellum enim ducetur) integram tibi caussam reseruant. sed ego a principio, cum diuinare de belli diuturnitate non possem, ita caussam egi puerorum in senatu, ut te arbitror, e matris literis potuisse cognoscere. nec uero ulla res erit umquam, in qua ego non, uel uitæ periculo, ea dicam, eaq; faciam, quæ te uelle, quæq; ad te pertinere arbitrabor. Vale.

VI. kal.

Sext.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD Q. FRATREM.

LIBER I.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI.

ESTI non dubitabam, quin hanc epistolam multi nuncij, fama denique esset ipsa sua celeritate superatura; tuq; ante ab alijs auditurus esses, annum tertium accessisse desiderio nostro, & labori tuo: tamen existimaui a me quoque tibi huius molestiæ nuncium perferri oportere. nam superioribus literis, non unis, sed pluribus, eum iam ab alijs desperata res esset, tamen tibi ego spem maturæ decessionis afferebam; non solum, ut quamdiutissime te iucunda opinione oblectarem; sed etiam, quia tanta adhibebatur & a nobis, et a prætoribus contentio, ut rem posse confici non diffiderem. nunc, quoniam ita accidit, ut neque prætores suis opibus, neque nos nostro studio quidquam proficere possemus: est omnino difficile non grauiter id ferre; sed tamen nostros animos, maximis in rebus gerendis, & sustinendis exercitatos, frangi, & debilitari molestia non oportet. Et quoniam ea molestissime ferre homines debent, quæ ipsorum culpa contracta sunt: est quiddam in hac re mihi molestius ferendum, quã tibi: factum est enim mea culpa, contra quam tu mecum & proficiscens, & per literas egeras, ut priore anno non

succederetur. quod ego, dum saluti sociorum consulo, dum impudentiæ nonnullorum negotiatorum resisto, dum nostram gloriam tua uirtute augeri, expeto, feci non sapienter, præsertim cum id commiserim, ut ille alter annus etiam tertium posset adducere. quod quoniam peccatum meum esse confiteor; est sapientiæ, atque humanitatis tuæ, curare, & perficere, ut hoc, minus sapienter a me prouisum, diligentia tua corrigatur. Ac si te ipse uehementius ad omnes partes bene audiendi excitaris, non ut cum alijs, sed ut tecũ iam ipse certes; si omnem tuam mentem, curam, cogitationem, ad excellentem in omnibus rebus laudis cupiditatem incitaris: mihi crede, unus annus additus labori tuo, multorum annorum lætitiam nobis, gloriam uero etiam posteris nostris affert. Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas, aut demittas animum, ne ue te obrui, tamquam fluctu, sic magnitudinem negotij sinas, contraq́; erigas, ac resistas, siue etiam ultro occurras negotijs. neque enim eiusmodi partem reip. geris, in qua fortuna dominetur, sed in qua plurimum ratio possit, & diligentia. quod si tibi bellum aliquod magnum, & periculosum administranti, prorogatum imperium uiderem, tremerem animo; quod eodem tempore esse intelligerem etiam fortunæ potestatem in nos prorogatam. nunc uero ea pars tibi reip. commissa est, in qua aut nullam, aut perexiguã partem fortuna tenet, & quæ mihi tota in tua uirtute, ac moderatione animi posita esse uideatur. nullas, ut opinor, insidias hostium, nullam prœlij dimicationem, nullam defectionem sociorum, nullam inopiam stipendij, aut rei frumentariæ, nullam seditionem exercitus pertimescimus: quæ persæpe sapientissimis uiris acciderunt; ut, quemadmodum

gubernatores optimi uim tempestatis, sic illi fortunæ impetum superare non possent. tibi data est summa pax, summa tranquillitas, ita tamen, ut dormientem gubernatorem uel obruere, uiglantem etiam delectare posit. Constat enim ea prouincia primum ex eo genere sociorum, quod est ex hominum omni genere humanissimum; deinde ex eo genere ciuiũ, qui aut, quod publicani sunt, nos summa necessitudine attingunt; aut, quod ita negotiantur, ut locupletes sint, nostri consulatus beneficio incolumes se fortunas habere arbitrantur. At enim inter hos ipsos existunt graues controuersiæ, multæ nascuntur iniuriæ, magnæ contentiones cõsequũtur. Quasi uero ego id putem, non te aliquantũ negotij sustinere. intelligo permagnum esse negotium, & maximi consilij: sed memento, consilij me hoc esse negotium magis aliquanto, quam fortunæ, putare. quid est enim negotij, continere eos, quibus præsis, si te ipse contineas? id autem sit magnum, & difficile ceteris, sicut est difficillimum; tibi & fuit hoc semper facillimum & uero esse debuit; cuius natura talis est, ut etiam sine doctrina uideatur moderata esse potuisse; ea autem adhibita doctrina est, quæ uel uitiosissimam naturam excolere posit. tu cum pecuniæ, cum uoluptati, cum omnium rerum cupiditati resistes, ut facis; erit, credo, periculum, ne improbum negotiatorem, paullo cupidiorẽ publicanum comprimere non possis. nam Græci quidem sic te, ita uiuentem, intuebuntur, ut quendam ex annalium memoria, aut etiã e cælo diuinum hominem esse in prouinciam delapsum putent. Atque hæc nunc, non ut facias, sed ut te facere, & fecisse gaudeas, scribo. præclarum est enim, summo cũ imperio fuisse in Asia triennium sic, ut nullum

te signum, nulla pictura, nullum uas, nulla uestis, nullum mancipium, nulla forma cuiusquam, nulla condicio pecuniæ, quibus rebus abundat ista prouincia, ab summa integritate, continentiaq; deduxerit. quid autem reperiri tam eximium, aut tam expetendum potest, quam istam uirtutem, moderationem animi, temperantiam non latere in tenebris, neque esse abditam, sed in luce Asiæ, in oculis clarißimæ prouinciæ, atque in auribus omnium gentium, ac nationum eße positam? non itineribus tuis perterreri homines, non sumptu exhauriri, non aduentu commoueri, eße, quocumque ueneris, & publice, & priuatim maximam lætitiam; cū urbs custodem, non tyrannum, domus hospitem, non expilatorem recepiße uideatur. His autem in rebus iam te usus ipse profecto erudiuit, nequaquam satis esse ipsum hasce habere uirtutes, sed eße circumspiciendum diligenter, ut in hac custodia prouinciæ non te unum, sed omnes ministros imperij tui socijs, ciuibus, & reip. præstare uideare. quamquam legatos habes eos, qui ipsi per se habituri sint rationem dignitatis suæ: de quibus honore, & dignitate, & ætate præstat Tubero: quem ego arbitror, præsertim cum scribat historiam, multos ex suis annalib. poße deligere, quos uelit, et poßit imitari. Allienus autem, noster cum animo, & beneuolentia, tum uero etiam imitatione uiuendi. Nam quid ego de Gratidio dicam? quem certo scio ita laborare de existimatione sua, ut, propter amorem in nos fraternum, etiam de nostra laboret. Quæstorem habes non tuo iudicio delectum, sed eum, quem sors dedit. hunc oportet & sua sponte eße moderatum, & tuis institutis, ac præceptis obtemperare. Quorum si quis forte eßet sordidior, ferres eatenus

quoad per se negligeret eas leges, quibus est adstrictus; non ut ea potestate, quam tu ad dignitatem permisisses, ad quæstum ab uteretur. neque enim mihi sane placet, præser tim cum hi mores tantum iam ad nimiam leuitatem, & ambitionem incubuerint, scrutari te omnes sordes, excute re unumquemque eorum: sed, quanta sit in quoque fides, tantum cuique committere. Atque inter hos, eos, quos tibi comites, & adiutores negotiorum publicorum dedit ipsa resp. dumtaxat finibus ijs præstabis, quos ante præscripsi: quos uero aut ex domesticis conuictionibus, aut ex necessarijs apparitionibus tecum esse uoluisti, qui quasi ex cohorte prætoris appellari, solent horum non modo facta, sed etiam dicta, omnia præstanda nobis sunt. sed habes eos tecum quos poßis recte facientes facile diligere, minus consulentes existimationi tuæ facillime coercere. a quibus, rudis cum esses, uidetur potuisse tua liberalitas decipi. nam ut quisque est uir optimus, ita difficillime esse alios improbos suspicatur. nunc uero tertius hic annus habeat integritatem eandem, quam superiores, cautiorem etiam, ac diligentiorem. Sint aures tuæ, quæ id, quod audiunt, existimentur audire, non in quas ficte, & simulate quæstus caussa insusurretur. Sit annulus tuus, non ut uas aliquod, sed tamquam ipse tu; non minister alienæ uoluntatis, sed testis tuæ. Accensus sit eo etiam nume ro, quo cum maiores nostri esse uoluerunt, qui hoc non in beneficij loco, sed in laboris, ac muneris non temere, nisi libertis suis, deferebant; quibus illi quidē non multo secus, ac seruis, imperabant. Sit lictor non suæ, sed tuæ lenitatis apparitor; maioráq; præferant fasces illi, ac secures dignitatis insignia, quam potestatis. Toti denique sit prouinciæ

uinciæ cognitum, tibi omnium, quibus præsis salutem, liberos, famam, fortunas esse carißimas. Denique *hæc opinio sit, non modo ijs, qui aliquid acceperint, sed ijs etiam, qui dederint, te inimicum, si id cognoueris, futurum. neque uero quisquam dabit, cum erit hoc perspectum, nihil per eos, qui simulant se apud te multum posse, abs te solere impetrari. nec tamen hæc oratio mea est eiusmodi, ut te in tuos aut durum esse nimium, aut suspiciosum uelim. nam si quis est eorum, qui tibi biennij spatio numquam in suspicionem auaritiæ uenerit, ut ego* Cæ*sium, &* Charippum, *&* Labeonem *& audio, &, quia cognoui, existimo: nihil est, quod non & ijs, &, si quis est alius eiusmodi, & committi, & credi rectißime putem. sed, si quis est, in quo iam offenderis, de quo aliquid senseris: huic nihil credideris, nullam partem existimationis tuæ commiseris.* In *prouincia uero ipsa si quem es nactus, qui in tuam familiaritatem penitus intrarit, qui nobis ante fuerit ignotus, huic quantum credendum sit, uide: non quin poßint multi esse prouinciales uiri boni: sed hoc sperare licet, iudicare periculosum est. multis enim simulationum inuolucris tegitur, & quasi uelis quibusdam obtenditur uniuscuiusque natura: frons, oculi, uultus persæpe mentiuntur, oratio uero sæpisſime. quamobrem qui potes reperire ex eo genere hominum, qui pecuniæ cupiditate adducti, careant ijs rebus omnibus, a quibus nos diuulsi esse non poßumus; te autem, alienum hominem, ament ex animo, ac non sui commodi causa simulent? mihi quidem permagnum uidetur, præsertim si ijdem homines priuatum non fere quemquam, prætores semper omnes amant.* Quo *ex genere si quem forte tui cognosti*

amantiorem, (fieri enim potuit) quam temporis: hunc uero ad tuum numerum libenter adscribito. sin autem id non perspicies: nullum erit genus in familiaritate cauendum magis: propterea quod & omnes uias pecuniæ norunt; & omnia pecuniæ caussa faciunt, &, quicum uicturi non sunt, eius existimationi consulere non curant. Atque etiam e Græcis ipsis digenter cauendæ sunt quædam familiaritates, præter hominum perpaucorum, si qui sunt uetere Græcia digni. sic uero fallaces sunt permulti, & leues, & diuturna seruitute ad nimiam assentionem eruditi. quos ego uniuersos adhiberi liberaliter, optimum quemque hospitio, amicitiaq; coniungi dico oportere. nimiæ familiaritates eorum neque tam fideles sunt; (non enim audent aduersari nostris uoluntatibus) & uero inuident non nostris solum, uerum etiam suis. Iam qui in eiusmodi rebus, in quibus uereor etiam ne durior sim, cautus esse uelim, ac diligens; quo me animo in seruos esse censes? quos quidem cum omnibus in locis, tum præcipue in prouinciis regere debemus. quo de genere multa præcipi possunt: sed hoc & breuissimum est, & facillime teneri potest: ut ita se gerant in istis Asiaticis itineribus, ut si iter Appia uia faceres; ne ue interesse quidquam putent, utrum Tralles, an Formias uenerint. At, si quis est ex seruis egregie fidelis; sit in domesticis rebus, & priuatis: quæ res ad officium imperij tui, atque ad aliquam partem reip. pertinebunt, de ijs rebus ne quid attingat. multa enim, quæ recte committi seruis fidelibus possunt, tamen sermonis, & uituperationis uitandæ caussa, committenda non sunt. Sed nescio quo pacto ad præcipiendi rationem delapsa est oratio mea, cum id mihi propositum initio non fuisset.

Quid enim ei praecipiam, quem ego, in hoc praesertim genere, intelligam prudentia non esse inferiorem, quam me, usu uero etiam superiorem? sed tamen, si ad ea, quae faceres, auctoritas accederet mea, tibi ipsi illa putaui fore iucundiora. Quare sint haec fundamenta dignitatis tuae, tua primum integritas, & continentia; deinde omnium, qui tecum sunt, pudor; delectus in familiaritatibus & prouincialium hominum, & Graecorum percautus, diligens, familiae grauis, & constans disciplina. quae cum honesta sint in his priuatis nostris, quotidianisq; rationibus; in tanto imperio, tam deprauatis moribus, tam corruptrice prouincia, diuina uideantur, necesse est. Haec institutio, atque haec disciplina potest sustinere in rebus statuendis, & decernendis eam seueritatem, qua tu in ijs reb. usus es, ex quibus non nullas simultates cum magna mea laetitia susceptas habemus. nisi forte me Paconij nescio cuius, hominis ne Graeci quidem, ac Mysi, aut Phrygij potius, que relis moueri putas, aut Tuscenij, hominis furiosi, ac sordidi uocibus; cuius tu ex impurissimis faucibus inhonestissimam cupiditatem eripuisti summa cum aequitate. Haec, & cetera plena seueritatis, quae statuisti in ista prouincia, non facile sine summa integritate sustineremus. quare sit summa in iure dicendo seueritas, dum modo ea ne urietur gratia, sed conseruetur aequabilis. sed tamen parui refert, abs te ipso ius dici aequaliter, & diligenter, nisi idem ab ijs fiet, quibus tu eius muneris aliquam partem concesseris. Ac mihi quidem uideretur non sane magna uarietas esse negotiorum in administranda Asia, sed ea tota iurisdictione maxime sustineri. in qua scientiae, praesertim prouincialis, ratio ipsa expedita est: constan-

tia est adhibenda, & grauitas, quæ resistat non solum gratiæ, uerum etiam suspicioni. Adiungenda etiam est facilitas in audiendo, lenitas in discernendo, in satisfaciendo, ac disputando diligentia. his rebus nuper Cn. Octauius iucundissimus fuit: apud quem primus lictor qui fuit, tacuit accensus; quoties quisque uoluit, dixit, & quam uoluit diu. quibus ille rebus fortasse nimis lenis uideretur, nisi hæc lenitas illam seueritatem tueretur. cogebantur Syllani homines, quæ per uim, & metum abstulerant, reddere. qui in magistratibus iniuriose decreuerãt, eodem ipsis priuatis erat iure parendum. hæc illius seueritas acerba uideretur, nisi multis cõdimẽtis humanitatis mitigaretur. quod si hæc lenitas grata Romæ est, ubi tanta arrogantia est, tam immoderata libertas, tam infinita hominum licentia, deniq; tot magistratus, tot auxilia, tanta uis, tanta senatus auctoritas: quam iucunda tandem prætoris comitas in Asia potest esse? in qua tanta multitudo ciuium, tanta sociorum, tot urbes, tot ciuitates unius hominis nutum intuentur: ubi nullum auxilium est, nulla conquestio, nullus senatus, nulla concio. quare permagni hominis est, & cum ipsa natura moderati, tum uero etiam doctrina, atque optimarum artium studijs eruditi, sic se adhibere in tanta potestate, ut nulla alia potestas ab ijs, quibus is præsit, desideretur. Cyrus ille a Xenophonte non ad historiæ fidem scriptus, sed ad effigiem iusti imperij: cuius summa grauitas ab illo Philosopho cũ singulari comitate coniungitur: quos quidem libros non sine caussa noster ille Africanus de manibus ponere non solebat. nullum est enim prætermissum in ijs officium diligentis, & moderati imperij. eaq; si sic coluit ille, qui priuatus futurus numquam

fuit: quonam modo retinenda sunt ijs, quibus imperium ita datum est, ut redderent, & ab ijs legibus datum est, ad quas reuertendum est? Ac mihi quidem uidentur huc omnia esse referenda ijs, qui præsunt alijs, ut ij, qui eorum in imperio erunt, sint quam beatißimi: quod tibi & esse antiquißimum, & ab initio fuisse, ut primum Asiam attigisti constante fama, atque omnium sermone celebratum est. Est autem non modo eius, qui socijs, & ciuibus, sed etiam eius, qui seruis, qui mutis pecudibus præsit, eorum, quibus præsit, commodis utilitatiq; seruire: cuius quidem generis, constare inter omnes uideo, ab te summam adhiberi diligentiam, nullum æs alienum nouũ contrahi ciuitatibus, uetere autem magno, & graui multas ab te esse liberatas: urbes complures dirutas, ac pœne desertas, in quibus unam Ioniæ nobilißimam, alteram Cariæ, Samum, & Halycarnassum, per te esse recreatas: nullas esse in opidis seditiones, nullas discordias: prouideri abs te, ut ciuitates optimatum consilijs administrentur: sublata Mysiæ latrocinia, cædes multis locis repressas, pacem tota priuincia constitutam, neque solum illa itinerum, atque agrorum, sed multò etiam plura, & maiora opidorum & furta, & latrocinia esse depulsa: remotam a fama, & a fortunis, & ab otio locupletum illam acerbißimam, ministram prætorum auaritiæ, calumniam: sumptus, & tributa ciuitatum ab omnibus, qui earum ciuitatum fines incolant, tolerari æqualiter; facillimos esse aditus ad te: patere aures tuas querellis omnium: nullius inopiam, ac sollicitudinem non modo illo populari accessu, ac tribunali, sed ne domo quidem, & cubiculo esse exclusam tuo; toto denique imperio nihil acer-

bũ esse, nihil crudele, atque omnia plena clementiæ, mansuetudinis, humanitatis: quantum uero illud est beneficium tuum, quod iniquo, & graui uectigali ædiliciorum, magnis nostris simultatibus, Asiam liberasti? Enim uero, si unus homo nobilis queritur palam, te, quod edixeris, ne ad ludos pecuniæ decernerentur, HS C C sibi eripuisse: quanta tandem pecunia penderetur, si omnium nomine, quicumque Romæ ludos facerent, quod erat iam institutum, erogaretur? Quamquam has querellas hominum nostrorum illo consilio oppressimus, quod in Asia nescio quonam modo, Romæ quidem non mediocri cum admiratione laudatur; quod, cum ad templum, monumentumq; nostrum ciuitates pecunias decreuissent; cumq; id et pro magnis meis meritis, et pro tuis maximis beneficijs summa sua uoluntate fecissent, nominatimq; lex exciperet, ut ad templum, monumentumq; capere liceret; cumq; id, quod dabatur, non esset interiturum, sed in ornamentis templi futurum: ut nõ mihi potius, quam populo R. ac dijs immortalibus datum uideretur; tamen id, in quo erat dignitas, erat lex, erat eorum, qui faciebant, uoluntas, accipiendum, non putaui, cum alijs de caussis, tam etiam, ut animo æquiore ferrent ij, quibus nec deberetur, nec liceret. Quapropter incumbe toto animo, & studi omni in eam rationem, qua adhuc usus es, ut eos, quos tuæ fidei, potestatiq; senatus, populusq; R. commisit, & credidit, diligas, & omni ratione tueare, ut esse quambeatissimos uelis. quod si te sors Afris, aut Hispanis, aut Gallis præfecisset, immanibus, ac barbaris nationibus: tamen esset humanitatis tuæ, consulere eorum commodis, & utilitati, salutiq; seruire. cum uero ei generi hominum

præsimus, non modo in quo ipsa sit, sed etiam a quo ad alios peruenisse putetur humanitas: certe ijs eam potißimum tribuere debemus, a quibus accepimus. non enim me hoc iam dicere pudebit, præsertim in ea uita, atque in ijs rebus gestis, in quibus non potest residere inertiæ, aut leuitatis ulla suspicio, nos ea, quæ consecuti sumus, ijs studijs, et artibus esse adeptos, quæ sint nobis Græciæ monumẽtis disciplinisq; traditæ. Quare, præter communem fidem, quæ omnibus debetur, præterea nos isti hominum generi præcipue debere uidemur; ut, quorum præceptis simus eruditi, apud eos ipsos, quod ab ijs didicerimus, uelimus exprometre. Atque ille quidem princeps ingenij, & doctrinæ Plato tum denique fore beatas resp. putauit, si aut docti, & sapientes homines eas regere cœpissent, aut, qui regerent, omne suum studium in doctrina, ac sapientia collocassent. hanc coniunctionem uidelicet potestatis, & sapientiæ, saluti censuit ciuitatibus esse posse. quod fortasse aliquando uniuersæ reip. nostræ, nunc quidem profecto isti prouinciæ contigit, ut is in ea summã potestatem haberet, cui in doctrina, cui in uirtute, atque humanitate percipienda plurimum a pueritia studij fuisset, & temporis. Quare cura, ut hic annus, qui ad laborem tuum accessit, idẽ ad salutem Asiæ prorogatus esse uideatur. quon iam in te retinendo fuit Asia felicior, quam nos in deducendo; perfice, ut lætitia prouinciæ desiderium nostrum leniatur. etenim, si in promerendo ut tibi tanti honores haberẽtur, quanti haud scio an nemini, fuisti omnium diligentißimus; multo maiorem in his honoribus tuendis adhibere diligentiam debes. Equidem, de isto genere honorum quid sentirem, scripsi ad te ante. semper eos pu-

tavi, uulgares essent, uiles; si temporis caussa constituerentur, leues: si uero, id quod ita factum est meritis tuis tribuerentur, existimabam multam tibi in ijs tuendis operam esse ponendam. Quare, quoniam in istis urbibus cum summo imperio, & potestate uersaris, in quibus tuas uirtutes consecratas, & in deorum numero collocatas uides, in omnibus rebus, quas statues, quas decernes, quas ages, quis tantis hominum opinionibus, tantis de te iudicijs, tantis honoribus debeas, cogitabis. id autem erit eiusmodi, ut consulas omnibus, ut medeare incommodis hominum, prouideas saluti, ut te parentem Asiæ & dici, & haberi uelis. Atque huic tuæ uoluntati, ac diligentiæ difficultatem magnam afferunt publicani: quibus si aduersamur, ordinem de nobis optime meritum, & per nos cum rep. coniunctum, & a nobis, & a rep. disiungemus. sin autem omnibus in rebus obsequimur; funditus eos perire patiemur, quorum non modo saluti, sed etiam commodis consulere debemus. Hæc est una, si uere cogitare uolumus, in toto imperio tuo difficultas. nam, esse abstinentem, continere omnes cupiditates, suos coercere, & iuris æquabilem tenere rationem, facilem te in rebus cognoscendis, in hominibus audiendis, admittendisq; præbere, præclarum magis est, quam difficile. non est enim positum in labore aliquo, sed in quadam inductione animi, atque uoluntate. Illa caussa publicanorum quantam acerbitatem afferat socijs, intelleximus ex ciuibus, qui nuper in portorijs Italiæ tollendis non tam de portorio, quam de non nullis iniurijs portitorum querebantur. quare non ignoro, quid socijs accidat in ultimis terris, cum audierim in Italia querellas ciuium. Hic te ita uersari, ut & publi-

canis satisfacias, præsertim publicis male redemptis, & socios perire non sinas, diuinæ cuiusdam uirtutis esse uidetur, idest tuæ. Ac primum Græcis id, quod acerbissimum est, quod sint uectigales, non ita acerbum uideri debet: propterea quod sine imperio populi R. suis institutis per se ipsi ita fuerunt: nomen autem publicani aspernari non possunt, qui pendere ipsi uectigal sine publicano non potuerunt, quod ijs equaliter Sylla descripserat. non esse autem leniores in exigends uectigalibus Græcos, quam nostros publicanos, hinc intelligi potest, quod Caunij nuper omnes ex insulis, quæ erant ab Sylla Rhedijs attributæ, confugerunt ad senatum, nobis ut potius uectigal, quam Rhodijs, penderent. quare nomen publicani neque ij debent horrere, qui semper uectigales fuerunt; neque ij aspernari, qui per se pendere uectigal non potuerunt; neque ij recusare, qui postulauerunt. simul & illud Asia cogitet, nullam a se neque belli externi, neque discordiarum domesticarum calamitatem absfuturam fuisse, si hoc imperio non teneretur. id autem imperium cum retineri sine uectigalibus nullo modo possit, æquo animo parte aliqua suorum fructuum pacem sibi sempiternam redimat, atque otium. Quod si genus ipsum, & nomen publicani non iniquo animo sustinebunt; poterunt ijs consilio, & prudentia tua reliqua uideri mitiora. possunt in pactionibus faciendis non legem spectare censoriam, sed potius commoditatem conficiendi negotij, & liberationem molestiæ. potes etiam tu id facere, quod & fecisti egregie, & facis, ut commemores quanta sit in publicanis dignitas, quantum nos illi ordini debeamus; ut, remoto imperio, ac ui potestatis et fascium, publicanos cum Græcis gratia,

atque auctoritate congiungas. sed & ab ijs, de quibus optime tu meritus es, & qui tibi omnia debent, hoc petas, ut facilitate sua nos eam necessitudinem, quæ est nobis cum publicanis, obtinere, & conseruare patiantur. Sed quid ego te hæc hortor, quæ tu non modo facere potes tua sponte sine cuiusquam præceptis, sed etiam magna iam ex parte perfecisti? non enim desistunt nobis agere quotidie gratias honestissimæ, & maximæ societates. quod quidem mihi iccirco iucundius est, quod idem faciunt Græci. difficile est autem, ea, quæ commodis, utilitate, & prope natura diuersa sunt, uoluntate coniungere. At ea quidem, quæ supra scripta sunt, non, ut te instituerem, scripsi: (neque enim prudentia tua cuiusquam præcepta desiderat) sed me in scribendo commemoratio tuæ uirtutis delectauit. quamquam in his literis longior fui, quam aut uellem, aut quam me putaui fore. Vnum est, quod tibi ego præcipere non desinam; neque te patiar, quantum in me erit, cum exceptione laudari: omnes enim, qui istinc ueniunt, ita de tua uirtute, integritate, humanitatę commemorant, ut in tuis summis laudibus excipiant unam iracundiam. quod uitium cum in hac priuata, quotidianáq; uita leuis esse animi, atque infirmi uidetur: tum uero nihil est tam deforme, quam ad summum imperium etiam acerbitatem naturæ adiungere. quare illud non suscipiam, ut, quæ de iracundia dici solent a doctissimis hominibus, ea tibi nunc exponam; cum & nimis longus esse nolim, & ex multorum scriptis ea facile possis cognoscere. illud, quod est epistolæ proprium, ut is, ad quem scribitur, de ijs rebus, quas ignorat, certior fiat, prætermittendum esse non puto. Sic ad nos omnes fere deferunt, nihil, cum

absit iracundia, te fieri posse iucundius: sed, cum te alicu ius improbitas, peruersitasq; commouerit, sic te animo in citasti, ut ab omnibus tua desideretur humanitas. quare, quoniam in eam rationem uitæ nos non tam cupiditas quædam gloriæ, quam res ipsa, ac fortuna deduxit, ut sem piternus sermo hominum de nobis futurus sit: caueamus, quantum efficere, & consequi possumus, ut, ne quod in nobis insigne uitium fuisse dicatur. Neque ego hoc nunc contendo, quod fortasse cum in omni natura, tum iam in nostra ætate difficile est, mutare animum, &, si quid est pe nitus insitum moribus, id subito euellere: sed te illud admoneo, ut, si hoc plene uitare non potes, quod ante occupatur animus ab iracundia, quam prouidere ratio potuit, ne occuparet; ut te ante compares, quotidieq; meditere, resistendum esse iracundiæ; cumq; ea maxime animum moueat, tum tibi esse diligentissime linguam continendam; quæ quidem mihi uirtus non interdum minor uidetur, quam omnino non irasci: nam illud est non solum grauitatis, sed non numquam etiam lentitudinis. moderari uero & animo, & orationi, cum sis iratus, aut etiã tacere, & tenere in sua potestate motum animi, & dolorem, etsi non est perfectæ sapientiæ, tamen est non mediocris ingenij. atque in hoc genere multo te esse iam comm odiorem, mitioremq; nunciant. nullæ tuæ uehementiores animi concitationes, nulla maledicta ad nos, nullæ contumeliæ perferuntur: quæ cum abhorrent a literis, ab humani tate, tum uero contraria sunt imperio, ac dignitati. nam si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas: sin au tem exorabiles, summa leuitas: quæ tamen, ut in malis, acerbitati anteponenda est. Sed quoniam primus an nus

habuit de hac reprehensione plurimum sermonis; credo propterea, quod tibi hominum iniuriæ, quod auaritia, quod insolentia præter opinionem accidebat, & intolerabilis uidebatur; secundus autem multo lenior; quod & consuetudo, & ratio, & , ut ego arbitror, meæ quoque literæ te patientiorem, leniorem'q; fecerunt. tertius annus ita esse debet emendatus, ut ne minimam quidem rem quisquam possit ullam reprehendere. Ac iam hoc loco non hortatione, neque præceptis, sed precibus tecum fraternis ago, totum ut animum, curam, cogitationem'q; tuam ponas in omnium laude undique colligenda. quod si in mediocri statu sermonis, ac prædicationis nostræ res essent; nihil abs te eximium, nihil præter aliorum consuetudinem postularetur. nunc uero, propter earum rerum, in quibus uersati sumus, splendorem, & magnitudinem, nisi summam laudem ex ista prouincia assequimur; uix uidemur summam uituperationem posse uitare. ea nostra ratio est, ut omnes boni cum faueant; tum etiam a nobis omnem diligentiam, uirtutem'q; & postulent, & exspectent; omnes autem improbi, quod cum ijs bellum suscepimus sempiternum, uel minima re ad reprehendendum contenti esse uideantur. Quare, quoniam eiusmodi theatrum est totius Asiæ, celebritate refertissimum, magnitudine amplissimum, iudicio eruditissimum, natura autem ita resonans, ut usque Romam significationes, uoces'q; referantur: contende, quæso, atque elabora, non modo ut his rebus dignus fuisse, sed etiam ut illa omnia tuis artibus superasse uideare. Et quoniam mihi casus urbanam in magistratibus administrationem reip. tibi prouincialem dedit; & si mea pars nemini cedit;

fac, ut tua ceteros uincat. Simul & illud cogita, nos non de reliqua, & sperata gloria iam laborare, sed de parta dimicare: quæ quidem non tam expetenda fuit, quam tuenda nobis est. Ac si mihi quidquam esset abs te separatum, nihil amplius desiderarem hoc statu, qui mihi iam partus est: nunc uero res sic sese habet, ut, nisi omnia tua facta, atque dicta nostris rebus istinc respondeant, ego me tantis meis laboribus, tantisq; periculis, quorum tu omnium particeps fuisti, nihil consecutum putem. quod si, ut amplissimum nomen consequeremur, unus præter ceteros adiuuisti: certe idem, ut id retineamus, præter ceteros elaborabis. non est tibi his solis utendum existimationibus, ac iudicijs, qui nunc sunt, hominum, sed ijs etiam, qui futuri sunt, quamquam illorum erit uerius iudicium, obtrectatione, & maleuolentia liberatum. Denique illud etiam debes cogitare, non te tibi soli gloriam quærere; quod si esset, tamen non negligeres, præsertim cum amplißimis monumentis consecrare uoluisses memoriam nominis tui: sed ea tibi est communicanda mecum, prodenda liberis nostris: in qua cauendum est, ne, si negligentior fueris, non solum tibi parum consuluisse, sed tuis etiam inuidiße uidearis. Atque hæc non eo dicuntur, ut te oratio mea dormientem excitasse, sed potius ut currentem incitasse uideatur. facies enim perpetuo, quæ fecisti, ut omnes æquitatem tuam, temperantiam, seueritatem, integritatemq; laudent. sed me quædam tenet, propter singularem amorem, infinita in te auiditas gloriæ. quamquam illud existimo, cum iam tibi Asia, sicut unicuique sua domus, nota esse debeat; cum ad tuam summam prudentiam tantus usus accesserit; nihil esse, quod ad laudem attineat,

quod non tu optime perspicias, & tibi non, sine cuiusquam hortatione, in mentem ueniat quotidie. Sed ego, qui, cum tua lego, te audire, & qui, cum ad te scribo, tecum loqui uideor, iccirco & tua longißima quaque epistola maxime delector., & ipse in scribendo sæpe sum longior. Illud te ad extremum & oro, & hortor, ut, tamquam poetæ boni, & actores industrij solent, sic tu in extrema parte, & conclusione muneris, ac negotij tui, diligentißimus sis; ut hic tertius annus imperij tui, tamquam tertius actus, perfectißimus, atque ornatißimus fuisse uideatur. id facillime facies, si me, cui semper uni magis, quam uniuersis, placere uoluisti, tecum semper esse putabis, & omnibus ijs rebus, quas dices, ac facies, interesse. Reliquum est, ut te orem, ut ualetudini tuæ, si me, & omnes tuos ualere uis, diligentißime seruias.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 2

STATIVS *ad me uenit ad* VIII. *kal. Nou. eius aduentus, quod ita scripsisti, direptum iri te a tuis, dum is abesset, molestus mihi fuit. Quod autem exspectationem tui, concursumq; eum, qui erat futurus, si una tecum decederet, neque antea uisus esset, sustulit, id mihi non incommode uisum est accidisse. exhaustus est enim sermo hominum: & multæ emissæ iam eiusmodi uoces* ἀλλ᾽ αἰεί τινα φῶτα μέγαν. *quæ te absente confecta esse lætor. Quod autem icarco a te missus est, mihi ut se purgaret; id necesse minime fuit. primum enim numquam ille mihi fuit suspectus: neque ego, quæ ad te de illo scripsi, scripsi, meo iudicio: sed cum ratio, salusq; omniũ nostrũ, qui ad remp. accedi*

mus, non ueritate ſolum, ſed etiam fama niteretur: ſermones ad te aliorum ſemper, non mea iudicia, perſcripſi. qui quidem quam frequentes eſſent, & quam graues, ad uentu ſuo Statius ipſe cognouit. etenim interuenit non nullorum querelis, quæ apud me de illo ipſo habebantur; & ſentire potuit, ſermones iniquorum in ſuum potiſſimum nomen erumpere. Quod autem me maxime mouere ſolebat, cum audiebam illum plus apud te poſſe, quam grauitas illius ætatis, & imperij prudentia poſtularet: quam multos enim mecum egiſſe putas, ut ſe Statio commendarem? quam multa autem ipſum ἀφελῶς mecum in ſermone ita protuliſſe? id mihi non placuit; monui, ſuaſi, deterrui. quibus in rebus etiam ſi fidelitas ſumma eſt: quod prorſus credo, quoniam tu ita iudicas: tamen ſpecies ipſa tam gratioſi liberti, aut ſerui dignitatem habere nullam poteſt. Atque hoc ſic habeo, (nihil enim nec temere dicere, nec aſtute reticere debeo) materiam omnem ſermonum eorum, qui de te detrahere uelint, Statium dediſſe: & antea tantum intelligi potuiſſe, iratos tuæ ſeueritati eſſe nõ nullos; hoc manumiſſo, iratis, quod loquerentur, non defuiſſe. Nunc reſpondebo ad eas epiſtolas, quas mihi reddidit L. Cæſius: cui quoniam ita te uelle intelligo, nullo loco deero. quarum altera eſt de Blaudenio Zeuxide: quem ſcribis certiſsimum matricidam tibi à me intime commendari. qua de re, & de hoc genere toto, ne forte me in Græcos tam ambitioſum factum eſſe mirere, pauca cognoſce. Ego, cum Græcorum querellas nimiũ ualere ſentirem, propter omnium ingenia ad fallendũ parata; quoſcumque de te queri audiui, quacumque potui ratiõe placaui. primũ Dionyſipolitas, qui erant inimiciſsimi mei, leniui; quorum

principem Hermippum non solum sermone meo; sed etiã familiaritate deuinxi. Ego Apamensem Hephæstum, ego leuissimum hominem Megaristum Antandrium, ego Niciam Smyrnæum, ego nugas maximas omni mea comitate complexus sum, Nymphontem etiam Colophonium. quæ feci omnia, non quo me aut ij homines, aut tota natio delectaret. pertæsum est enim leuitatis, assentationis, animorum non officijs, sed temporibus seruientium. sed, ut ad Zeuxim reuertar, cum is de M. Casellij sermone secum habito, quæ tu scribis, ea ipsa loqueretur, obstiti eius sermoni, & hominem in familiaritatem recepi. Tua autem quæ fuerit cupiditas tanta, nescio, quod scribis, cupijsse te, quoniam Smyrnæ duos Mysos insuisses in culeum, simile in superiore parte prouinciæ edere exemplum seueritatis tuæ, & iccirco Zeuxim elicere omni ratione uoluisse: quem, adductum in iudicium, fortasse dimitti non oportuerit; conquiri uero, & elici blandicijs, ut tu scribis, ad iudicium necesse non fuit, eum præsertim hominem, quem ego & ex suis ciuibus, & ex multis alijs quotidie magis cognosco nobiliorem prope esse, quam ciuitatem suam. At enim Græcis solis indulgeo. quid L. Cæcilium? non ne omni ratione placaui? quem hominem? qua ira? quo spiritu? quem denique, præter Tuscenium, cuius caussa sanari non potest, non mitigaui? ecce supra caput homo leuis, ac sordidus, sed tamen equestri censu, Catienus. etiam is lenietur. cuius tu in patrem quod fuisti asperior, non reprehendo. certo enim scio, te fecisse cum caussa. sed quid opus fuit eiusmodi literis, quas ad ipsum misisti? illum crucem sibi ipsi constituere, ex qua tu eum ante detraxisses: te curaturum, fumo ut combureretur, tota plaudente prouincia.

Quid

Quid uero ad C. Fabium nescio quem? (nam eam quoque epistolam T. Catienus circumgestat) renunciari tibi, Licinium plagiarium cum suo paullo Miluino tributa exigerer. deinde rogas Fabium, ut & patrem, & filium uiuos comburat, si poßit: sin minus, ad te mittat, uti iudicio comburantur. hæc literæ abs te per iocum missæ ad C. Fabiū, si modo sunt tuæ, cum leguntur, inuidiosam atrocitatem uerborum habent. ac si omnium mearum literarum præcepta repetes, intelliges esse nihil à me, nisi orationis acerbitatem, & iracundiam, &, si forte, raro literarum missarum indiligentiam reprehensam. quibus quidem in rebus si apud te plus auctoritas mea, quam tua siue natura paullo acrior, siue quædam dulcedo iracundiæ, siue dicendi sal, facetiæq; ualuissent: nihil sane esset, quod nos peniteret. & mediocri me dolore putas affici, cum audiam, qua sit existimatione Virgilius, qua tuus uicinus, C. Octauius? nam si te interioribus uicinis tuis, Cilicensi & Syriaco anteponis; ualde magnum facis. atque is dolor est, quod, cum ij, quos nominaui, te innocentia non uincant, uincunt tamen artificio beneuolentiæ colligēdæ; qui neque Cyrum Xenophontis, neque Agesilaum nouerint: quorum regum summo in imperio nemo umquā uerbum ullum asperius audiuit. sed hæc a principio tibi præcipiens quantum profecerim, non ignoro. nunc tamen decedens, id quod mihi iam facere uideris, relinque, quæso, quamiucūdißimā memoriam tui. successorē habes perblandum. cetera ualde illius aduentu tuo requirentur. In literis mittendis, ut sæpe ad te scripsi, nimium te inexorabilem præbuisti. tolle omnes, si potes, iniquas, tolle inusitatas, tolle contrarias. Statius mihi narrauit, scriptas ad te solere

afferri, ab se legi, &, si iniquæ sint, fieri te certiorem: ante quam uero ipse ad te uenisset, nullum delectum literarum fuisse; ex eo esse uolumina selectarũ epistolarum, quæ reprehendi solerent. hoc de genere nihil te nunc quidem moneo: sero est enim: ac scire potes, multa me uarie, diligenterq; monuisse: illud tamen, quod Theopompo mandaui, cum essem admonitus ab ipso, uide per homines amantes tui, quod est facile, ut hæc genera tollantur epistolarum primum iniquarum, deinde contrariarum, tum absurde, & inusitate scriptarum, postremo in aliquem cotumeliosarum. Atquæ hæc tam esse, quam audio, non puto: &, si sunt, occupationibus tuis minus animaduersa; nunc perspice & purga. Legi epistolam, quam ipse scripsisse Sylla nomenclator dictus est, non probandam. legi non nullas iracundas. Sed tempore ipso de epistolis: nam cum hanc paginam tenerem, L. Flauius, prætor designatus, ad me uenit, homo mihi ualde familiaris: is, mihi te ad procuratores suos literas misisse, quæ mihi uisæ sunt iniquissimæ, ne quid de bonis, quæ L. Octauij Nasonis fuissent, cui L. Flauius heres est, deminuerent ante, quam C. Fundanio pecuniam soluissent; itemq; misisse ad Apollonienses. ne de bonis, quæ Octauij fuissent, deminui paterentur prius, quam Fundanio debitum solutum esset. hæc mihi uerisimilia nõ uidentur: sunt enim a prudentia tua remotissima. ne deminuat heres? quid, si inficiatur? quid, si omnino non debet? quid? prætor solet iudicare, deberi? quid? ego Fundanio non cupio? non amicus sum? non misericordia moueor? nemo magis: sed uia iuris eiusmodi est quibusdam in rebus, ut nihil sit loci gratiæ. atque ita, mihi dicebat Flauius, scriptum in ea epistola, quam

tuam esse dicebat; te aut, quasi amicis tuis, gratias acturum, aut, quasi inimicis, incommoda laturum. quid multa? ferebat grauiter: id uehementer mecum querebatur: orabatque, ut ad te quamdiligentißime scriberē: quod facio; & te prorsus uehementer etiam atque etiam rogo, ut & procuratoribus Flauij *remittas de deminuendo, &* Apolloniensibus *ne quid præscribas, quod contra* Flauium *sit amplius, &* Flauij *caussa, & scilicet* Pompeij *facias omnia. nolo mediusfidius ex tua iniuria in illum tibi liberalem me uideri. sed & te oro, ut tu ipse auctoritatem, & monumentum aliquod decreti, aut literarum tuarum relinquas, quod sit ad* Flauij *rem, & ad caussam accommodatum. fert enim grauiter homo & mei obseruantißimus, & sui iuris dignitatisq; retinens, se apud te neque amicitia, neque iure ualuisse. &, ut opinor,* Flauij *aliquando rem &* Pompeius, & Cæsar *tibi commendarunt; et ipse ad te scripserat* Flauius, *& ego certe. quare, si ulla res est, quam tibi me faciendam petente putes, hæc ea sit. si me amas, cura, elabora, perfice, ut* Flauius *& tibi, & mihi quammaximas gratias agat. hoc te ita rogo, ut maiore studio rogare non poßim.* Quod *ad me de* Hermia *scribis, mihi mehercule ualde molestum fuit.* Literas *ad te parum fraterne scripseram; quas, oratione* Diodoti, *Luculli liberti, commotus, de pactione statim quod audieram, iracundius scripseram; & reuocare cupiebam. huic tu epistolæ, non fraterne scriptæ, fraterne debes ignoscere.* De Censorino Antonio, Caßio, Scæuola, *te ab ijs diligi, ut scribis, uehementer. cetera fuerunt in eadem epistola grauiora, quam uellem* ὀρθὰν τὴν ναῦν, & ἅπαξ θανεῖν. *maiora ista erunt.* Meæ *obiurgationes fuerunt ama*

ris plenißimæ, quæ sunt non nulla, sed tamen mediocria, et parua potius. ego te numquam ulla in re dignum mini ma reprehensione putassem, cum te sanctißime gereres, nisi inimicos multos haberemus. quæ ad te aliqua admonitio ne, aut obiurgatione, scripsi, scripsi propter diligentiam cautionis meæ; in qua & maneo, & manebo; &, idem ut tu facias, non desistam rogare. Attalus Hypheme-nus mecum egit, ut se ne impedires, quo minus, quod ad Q. Publiceni statuam decretum est, erogaretur. quod ego te rogo, & admoneo, ne talis uiri, tamq; nostri necessa-rij honorem minui per te, aut impediri uelis. Præterea Aesopi tragœdi, nostri familiaris, Licinius seruus, tibi notus, aufugit. is Athenis apud Patronem Epicureum pro libero fuit: inde in Asiam uenit: postea Plato quidam Sardianus, Epicureus, qui Athenis solet esse multum, & qui tum Athenis fuerat, cum Licinius eo uenisset; cum eũ fugitiuum postea esse ex Aesopi literis cognosset, hominem comprehendit, & in custodiam Ephesi tradidit, sed in publicam, uel in pistrinum, non satis ex literis eius intelli gere potuimus. tu, quoquo modo, quoniam Ephesi est, ho minem inuestiges uelim, summaq; diligentia uel te-cum deducas. noli spectare, quanti homo sit: parui enim pretij est, qui iam nihil sit: sed tanto dolore Aesopus est affe ctus propter serui scelus, & audaciam, ut nihil ei gratius facere poßis, quam si illum per te recuperarit. Nunc ea cognosce, quæ maxime exoptas. Remp. funditus amisi-mus, adeo, ut Cato adolescens, nullius consilij, sed tamen ciuis Romanus, & Cato, uix uiuus effugeret, quod, cum Gabinium de ambitu uellet postulare, neque prætores die bus aliquot adiri possent, uel potestatem sui facerent, in

concionem adſcendit, & Pompeium priuatus dictatorem appellauit. proprius nihil eſt factum, quam ut occideretur. ex hoc, qui ſit ſtatus totius reip. uidere potes. noſtræ tamen cauſſæ non uidentur homines defuturi: mirandum in modum profitentur, offerunt ſe, pollicentur. & quidem cum ſpe ſum maxima, tum maiore etiam animo. ſpero ſuperiores fore nos: confido animo, ut in hac rep. ne caſum quidem ullum pertimeſcam. ſed tamen ſe res ſic habet: ſi diem nobis Clodius dixerit, tota Italia concurret, ut, multiplicata gloria diſcedamus: ſin autem ui agere conabitur, ſpero fore ſtudijs non ſolum amicorum, ſed etiam alienorum, ut ui reſiſtamus. omnes & ſe, & ſuos liberos, amicos, clientes, libertos, ſeruos, pecunias denique ſuas pollicentur. noſtra antiqua manus bonorum ardet ſtudio noſtri, atque amore. ſi qui antea aut alieniores fuerant, aut languidiores, nunc, horum regnum odio, ſe cum bonis coniungunt. Pompeius omnia pollicetur, & Cæſar: quibus ego ita credo, ut nihil de mea comparatione deminuam. tribuni pl. des. ſunt nobis amici. conſules ſe optime oſtendunt. prætores habemus amiciſſimos, & acerrimos ciues, Domitium, Nigidium, Memmium, Lentulum, bonos etiam alios, ſed hos ſingulares. quare magnum fac animum habeas, & ſpem bonam. de ſingulis tamen rebus, quæ quotidie gerantur, faciam te credo certiorem. Vale.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 3

MI FRATER, mi frater, mi frater, tu ne id ueritus es, ne ego iracundia aliqua adductus pueros ad te

sine literis miserim? aut etiam, ne te uidere noluerim? ego tibi irascerer? tibi ego possem irasci? scilicet. tu enim me afflixisti, tui me inimici, tua me inuidia; ac non ego te mi sere perdidi. meus ille laudatus consulatus mihi te, liberos, patriam, fortunas, tibi uelim ne quid eripuerit præter unum me, sed certe a te mihi omnia semper honesta, & iucunda ceciderunt; a me tibi luctus meæ calamitatis, metus tuæ, desiderium, mæror, sollicitudo. ego te uidere noluerim? immo uero me a te uideri nolui. non enim uidisses fratrem tuum; non eum, quem reliqueras; non eum, quem noras; non eum, quem flens flentem, prosequētem proficiscens dimiseras, ne uestigium quidem eius, nec simulacrum, sed quandam effigiem spirantis mortui. atque utinam me mortuum prius uidisses, aut audisses. utinam te non solum uitæ, sed etiam dignitatis meæ superstitem reliquissem. sed testor omnes deos, me hac una uoce a morte esse reuocatum, quod omnes in mea uita partem aliquam tuæ uitæ repositā esse dicebant. quare peccaui, sceleratéq; feci: nam si cecidissem, mors ipsa meam pietatem, amorémq; in te facile defenderet. nunc commisi, ut uiuo mē careres, uiuo me alijs indigeres, mea uox in domesticis periculis potissimum occideret, quæ sæpe alienissimis præsidio fuisset. Nam quod ad te pueri sine literis uenerunt, quoniam uides non fuisse iracundiæ caussa, certe pigritia fuit, & quædam infinita uis lacrymarum, & dolorum. hæc ipsa me quo fletu putas scripsisse? eodem, quo te legere certo scio. an ego possum aut nō cogitare aliquando de te, aut umquam sine lacrimis cogitare? cum enim te desidero, fratrem solum desidero. ego uero suauitate prope fratrem, prope æqualem, obsequio filium, consilio

parentem. quid mihi sine te umquam, aut tibi sine me iucundum fuit? quid, quod eodem tempore desidero filiam? qua pietate, qua modestia, quo ingenio? effigiem oris, sermonis, animi mei. quid filium uenustissimum, mihiq; dulcissimum? quem ego ferus; ac ferreus e complexu dimisi meo sapientiorem puerum, quam uellem: sentiebat enim miseriam, quod ageretur. quid uero tuum filium? quid? imaginem meam; quem meus Cicero & amabat ut fratrem, etiam, ut maiorem fratrē, uerebatur. quid, quod mulierem miserrimam, fidelissimam coniugem me prosequi non sum passus; ut esset, quæ, reliquias communis calamitatis, communes liberos tueretur? Sed tamen, quoquo modo potui, scripsi, & dedi literas ad te Philogono, liberto tuo, quas credo tibi postea redditas esse: in quibus idem te hortor, & rogo, quod pueri tibi uerbis meis nunciarunt, ut Romā protinus pergas, & properes. primū enim te præsidio esse uolui, si qui essent inimici, quorum crudelitas nondum esset nostra calamitate satiata: deinde congressus nostri lamentionem pertimui, digressum uero non tulissem: atque etiam id ipsum, quod tu scribis, metuebam, ne a me distrahi non posses. his de caussis hoc maximum malum, quod te non uidi, quo nihil amantissimis, & coniunctissimis fratribus acerbius, ac miserius uidetur accidere potuisse, minus acerbum, minus miserū fuit, quā fuisset cū cōgressio, tū uero digressio nostra. Nūc, si potes, id quod ego, qui fortis tibi semper uidebar, nō possū, erige te, et cōfirma, si qua subeunda dimicatio erit. spero, si quid mea spes habet auctoritatis, tibi & integritatem tuam, & amorem in te ciuitatis, & aliquid etiam misericordiam nostri, præsidij laturā. sin eris ab isto periculo uacuus,

ages scilicet, si quid agi posse de nobis putabis. de quo scri bunt ad me quidem multi multa, & se sperare demonstrant: sed ego, quid sperem, non dispicio; cum inimici plurimum ualeant, amici partim deseruerint me, partim etiam prodiderint; qui in meo reditu fortassis reprehensionem sui sceleris pertimescant. sed, ista qualia sint, tu uelim perspicias, mihiq; declares. ego tamen, quam tibi opus erit, si quid periculi subeundum uidebis, uiuam. diu tius in hac uita esse non possum. neque enim tantum uirium habet ulla aut prudentia, aut doctrina, ut tantum dolorem possit sustinere. scio fuisse & honestius moriendi tempus, & utilius; sed non hoc solum, multa alia praetermisi: quae si queri uelim praeterita, nihil agam, nisi ut augeam dolorem tuum, indicem stultitiã meam. illud quidem nec faciendum est, nec fieri potest, me diutius, quam aut tuũ tempus aut firma spes postulabit, in tam misera tamq; turpi uita commorari; ut, qui modo fratre fuerim liberis, coniuge, copijs, genere ipso pecuniae batissimus; dignitate, auctoritate, existimatione, gratia non inferior, quam qui umquam fuerunt amplißimi; is nunc in tam afflicta, perditaq; fortuna neque me, neque meos lugere diutius poßim. Quare quid ad me scripsisti de permutatione? quasi uero nunc me non tuae facultates sustineant: qua in re ipse uideo miser, & sentio, quid sceleris admiserim, cum de uisceribus tuis, & filij tui satisfacturum sis, quibus debes. ego acceptam ex aerario pecuniam tuo nomine frustra dißiparim. sed tamen & M. Antonio, quantũ tu scripseras, Caepioni, tantumdem solutum est. mihi ad id, quod cogito, hoc, quod habeo, satis est: siue enim restituimur, siue desperamur; nihil amplius opus est. tu, si

forte quid erit molestiæ, te ad Crassum, & *ad* Calidium *conferas, censeo. quantum* Hortensio *credendum sit, nescio: me sūma simulatione amoris, summaq; aßiduitate quotidiana sceleratißime, insidiosißimeq; tractauit, adiuncto quoque* Arrio: *quorum ego consilijs, promißis, praeceptis destitutus in hanc calamitatem incidi. sed hanc occultabis, ne quid obsint. illud caueto; & ea puto per* Pompeianum *fouendum tibi esse ipsum* Hortensium; *ne ille uersus, qui in te erat collatus, cum ædilitatem, petebas, de lege* Aurelia, *falso testimonio confirmetur. nihil enim tam timeo, quam ne cum intelligant homines quantum misericordiæ nobis tuæ preces, & tua salus allatura sit oppugnent te uehementius.* Messallam *tui studiosum esse arbitror:* Pompeium *etiam simulatorem puto. sed hæc utinam non experiare. quod pracarer deos, nisi meas preces audire desiissent: ueruntamē precor, ut his infinitis nostris malis contenti sint: in quibus non modo tamē nullius inest peccati infamia, sed omnis dolor est. quod optime factis pœna est maxima constituta.* Filiā *meam, & tuum,* Ciceronemq; *nostrum quid ego, mi frater, tibi commendē? quin illud mæreo, quod tibi nō minorem dolorē illorum orbitas afferret, quam mihi. sed, te incolumi, orbi non erunt. reliqua, ita mihi salus aliqua detur, potestasq; in patria moriēdi, ut me lacrymæ non sinunt scribere.* Etiam Terentiam *uelim tuere, mihiq; ac omnibus rebus rescribas.* Sis *fortis, quoad rei natura patietur.* Idibus Iun. Thessalonicæ. Vale.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 4

AMABO *te, mi frater, ne si uno meo facto & tuis*

& omnes mei corruistis, improbitati, & sceleri meo potius, quam imprudentiæ, misericordiæque, assignes. nullum est meum peccatum, nisi quod ijs credidi, a quibus nefas putaram esse me decipi, aut etiam quibus ne id expedire quidem arbitrabar. intimus, proximus, familiarissimus quisque aut sibi pertimuit, aut mihi inuidit. ita mihi nihil misero, præter fidem amicorum. cautum meum consilium fuit. quod si te satis innocentia tua, & misericordia hominum uindicat hoc tempore a molestia; perspicis profecto, ecquænam nobis salutis spes relinquatur. nam me Pomponius, & Sextius, & Piso noster adhuc Thessalonicæ retinuerunt, cum longius discedere propter nescio quos motus uetarent. uerum ego magis exitum illorum literis, quam spe certa, exspectabam. namquid sperem, potentissimo inimico, dominatione obtrectatorum, infidelibus amicis, pluribus inuidis? De nouis autem tribunis pl. est ille quidem in me officiosissimus Sextius, &, spero, Curcius, Milo, Fadius, Gratidius, sed ualde aduersante Clodio: qui etiam priuatus eadem manu poterit conciones concitare: deinde etiam intercessor parabitur. hæc mihi proficiscenti non proponebantur; sed sæpe triduo summa cum gloria dicebar esse rediturus. quid tu, igitur, inquies? quid? multa conuenerunt. quæ mentem exturbarent meã, subita defectio Pompeij, alienatio consulum, etiam prætorũ timor, publicanorum arma. lacrymæ meorum me ad mortem ire prohibuerunt: quod certe & ad honestatem, & ad effugiendos intolerabiles dolores fuit aptissimum. sed de hoc scripsi ad te in ea epistola, quam Phætonti dedi. Nunc tu, quoniam in tantum luctum, laboremq; detrusus es, quantum nemo umquam; si leuare potes communem ca-

ſum miſericordia hominum, ſcilicet incredibile quiddam aſſequeris. ſin plane occidimus; me miſerum, ego omnibus meis exitio fuero; quibus ante dedecori non eram. ſed tu, ut ante ad te ſcripſi, perſpice rem, & pertenta, & ad me, ut tempora noſtra, non ut amor tuus fert, uere perſcribe. ego uitam, quoad putabo tua intereſſe, aut ad ſpem ſeruandam eſſe, retinebo. tu nobis amiciſsimum Sextium cognoſces, credo tua cauſſa uel Lentulum, qui erit conſul. quamquam ſunt facta uerbis difficiliora. tu, & quid opus ſit, & quid ſit, uidebis omnino. ſi tuam ſollitudinem, communemq; calamitatem nemo deſpexerit: aut per te conſici aliquid, aut nullo modo poterit. ſin te quoque inimici uexare cœperint: neceſſaris. non enim gladijs mecũ, ſed litibus agetur. uerum hæc abſint uelim. Te oro, ut ad me de omnibus rebus ſcribas, & in me animi potius, aut conſilij putes minus eſſe, quam antea, amoris uero, & officij non minus. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD Q. FRATREM.

LIBER II.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI.

EPISTOLAM, *quam legisti, mane dederam. sed fecit humaniter* Licinius, *quod ad me, misso senatu, uesperi uenit, ut, si quid esset actum, ad te, si mihi ui deretur, perscriberem.* Senatus *fuit frequentior, quam putabamus esse posse mense* Decembri, *sub dies festos. consulares nos fuimus, & duo consules desi gnati,* P. Seruilius, M. Lucullus, Lepidus, Volcatius, Glabrio, *prætores. sane frequentes fuimus, omnino ad ducentos. commorat exspectationem* Lupus. *egis caussam agri* Campani *sane accurate: auditus est magno silentio. materiam rei non ignoras. nihil ex nostris actioni bus prætermisit. fuerunt nonnulli aculei in* C. Cæsarẽ, *con tumeliæ in* Gelliũ, *expostulationes cum absente* Pompeio. *caussa sero perorata, sententias se rogaturum negauit, ne quod onus simultatis nobis imponeret: ex superio rum temporum conuicijs, & ex præsenti silentio, quid senatus sentiret, se intellere dixit.* Milo *cœpit dimittere. tum* Marcellinus, Noli, *inquit, ex taciturnitate nostra* Lupe, *quid aut probemus hoc tempore, aut improbemus, iudi care. ego, quod ad me attinet, itemq; arbitror ceteros,*

Iccirco taceo, quod non existimo, cum Pompeius absit, caussam agri Campani agi conuenire. tum ille se senatum negauit tenere. Racilius surrexit, & de iudicijs referre cœpit: Marcellinum quidem primum rogauit. is cum grauiter de Clodianis incendijs, trucidationibus, lapidationibus questus esset, sententiam dixit, ut ipse iudices per prætorem urbanum sortiretur: iudicum sortitione facta, comitia haberentur: qui iudicia impediuisset, eum contra remp. esse facturum. approbata ualde sententia, C. Cato contra dixit, & Caßius, maxima acclamatione senatus, cum comitia iudicijs anteferret. Philippus assensit Lentulo. postea Racilius de priuatis me primum sententiam rogauit. multa feci uerba de toto furore, latrocinioq́; P. Clodij: eum, tamquam reum, accusaui, multis, & secundis admurmurationibus cuncti senatus. orationem meam collaudauit satis multis uerbis, non mehercule indiserte, Seuerus Antistius; isq; iudiciorum caussam suscepit, antiquißimamq́; se habiturum dixit. ibatur in eam sententiã. tum Clodius rogatur, diem dicendo eximere cœpit. furebat, a Racilio se contumaciter, urbaneq́; uexatum. deinde eius operæ repente a Græcostasi, & Gradibus clamorem satis magnum sustulerunt, opinor in Q. Sextiliũ, & amicos Milonis incitatæ. eo metu iniecto, repente, magna querimonia omnium, disceßimus. Habes acta unius diei. reliqua, ut arbitror, in mensem Ianuarium reijcientur. De tribunis pl. longe optimum Racilium habemus. ui detur etiam Antistius amicus nobis fore. nam Plancius noster totus est. Fac, si me amas, ut considerate, diligenterq́; nauiges de mense Decembri. Vale.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 2

NON *occupatione, qua eram sane impeditus, sed paruula lippitudine adductus sum, ut dictarem hanc epistolam, & non, ut soleo, ad te ipse scriberem. Et primum me tibi excuso in eo ipso, in quo te accuso. me enim adhuc nemo rogauit, num quid in Sardiniam uellem: te puto saepe habere, qui, num quid Romam uelis, quaerant. Quod ad me de Lentuli, & Sexti nomine scripsisti; locutus sum cum Cincio. quo modo res se habet, non est facillima. sed habet profecto quiddam Sardinia appositum ad recordationem praeteritae memoriae. nam, ut ille Gracchus augur, postea quam in istam prouinciam uenit, recordatus est, quid sibi in campo Martio, comitia consulum habenti, contra auspicia accidisset: sic tu mihi uideris in Sardinia de forma, Minuciana & de nominibus Pompeianis in otio recogitasse. sed ego, adhuc emi nihil. Coleonis auctio facta est. Tusculano emptor nemo fuit. si concio ualde bona fuerit, fortasse non omittam. De aedificatione tua, Cyrum urgere non cesso; spero eum in officio fore: sed omnia sunt tardiora propter furiosae aedilitatis exspectationem. nam comitia sine mora futura uidentur: edicta sunt ad XI. Kal. Febr. te tamen sollicitum esse nolo. omne genus a nobis cautionis adhibebitur. De rege Alexandrino, factum est S. C. cum multitudine reduci, periculosum reip. uideri. reliqua cum esset in senatu contentio, Lentulus ne, an Pompeius reduceret; obtinere caussam Lentulus uidebatur. in ea re nos & officio erga Lentulum mirifice, & uoluntati Pompeij praeclare satisfeci-*

mus. sed per obtrectatores Lentuli res calumnia extracta est. consecuti sunt dies comitiales, per quos senatus haberi non poterat. quod futurum sit latrocinio tribunorum, non diuino: sed tamen suspicor per uim rogationem Caninium perlaturum. in ea re Pompeius quid uelit, non dispicio: familiares eius quid cupiant, omnes uident. creditores uero regis aperte pecunias suppeditant contra Lentulum. sine dubio res a Lentulo remota uidetur esse, cum magno meo dolore: quamquam multa fecit. quare si fas esset, iure ei succensere possemus. Tu, si ita expedit, uelim quamprimum bona, & certa tempestate conscendas, ad meq; uenias. innumerabiles enim res sunt, in quibus te quotidie in omni genere desiderem. Tui, nostriq; ualent. Vale. XIV. Kal. Febr.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 3

SCRIPSI ad te antea superiora: nunc cognosce, postea quæ sint acta. A Kal. Febr. legationes in idus reijciebantur. eo die res confecta non est. ad IV. non. Milo affuit. ei Pompeius aduocatus uenit. dixit Marcellus, a me rogatus. honeste discessimus. producta dies est in VIII. id. interim, reiectis legationibus in idus, referebatur de prouincijs quæstorum, & de ornandis prætoribus. sed res, multis querellis de rep. interponendis, nulla transacta est. Cato legem promulgauit de imperio Lentulo abrogando. uestitum filius mutauit. Ad VIII. id. Millo affuit: dixit Pompeius, siue uoluit. nam, ut surrexit, operæ Clodianæ clamorem sustulerunt: idq; ei perpetua oratione contigit, non modo ut acclamatione, sed

ut conuicio, & maledictis impediretur. qui ut perorauit, (nam in eo sane fortis fuit; non est deterritus; dixit omnia, atque interdum etiam silentio, cum auctoritate peregerat) sed ut perorauit, surrexit Clodius. ei tantus clamor a nostris, (placuerat enim referre gratiam) ut neque mente, neque lingua, neque ore consisteret. ea res acta est, cum hora sexta uix Pompeius perorasset, usque ad horam octauam; cum omnia maledicta, uersus etiam obscenissimi in Clodium, & Clodiam dicerentur. ille furens, & exsanguis interogabat suos in clamore ipso, quis esset, qui plebem fame necaret? respondebant operæ, Pompeius: quis Alexandriam ire cuperet? respondebant, Pompeius: quem ire uellent? respondebant, Crassum. is aderat tum, Miloni animo non amico. hora fere nona, quasi signo dato, Clodiani nostros consputare cœperunt. exarsit dolor. urgere illi, ut loco nos mouerent. factus est a nostris impetus; fuga operarum; eiectus de Rostris Clodius. ac nos quoque tum fugimus, ne quid in turba. senatus uocatus in curiam, Pompeius domum. neque ego tamen in senatum; ne aut de tantis rebus tacerem, aut in Pompeio defendendo (nam is carpebatur a Bibulo, Curione, Fauonio, Seruilio filio) animos bonorum offenderem. res in posterum dilata est. Clodius in Quirinalia produxit diem. ad II. id. senatus ad Apollinis fuit, ut Pompeius adesset. acta res est grauiter a Pompeio. eo die nihil perfectum est. ad VI. id. ad Apollinis S. C. factum est, ea, quæ facta essent ad VIII. idus, contra remp. esse facta. eo die Cato est uehementer in Pompeium inuectus, & eum oratione perpetua, tamquam reum, accusauit: de me multa, me inuito, cum mea summa laude dixit, cum illius in me perfidiam increparet.

creparet. auditus est magno silentio maleuolorum. respondit ei uehementer Pompeius, Crassumq; descripsit; dixitque aperte, se munitiorem ad custodiendam uitam suam fore, quam Africanus fuisset, quem C. Carbo interemisset. itaque magnæ mihi res iam moueri uidebantur. nam Pompeius hæc intelligit, nobiscumq; communicat, insidias uitæ suæ fieri, Catonem a Crasso sustentari, Clodio pecuniam suppeditari; utrumque & ab eo, & a Curione, Bibulo, cæterisq; suis obtrectatoribus confirmari; uehementer esse prouidendum, ne opprimatur, concionario illo populo a se prope alienato, nobilitate inimica, non æquo senatu, iuuentute improba. itaque se comparat: homines ex agris accersit. operas autem suas Clodius confirmat. manus ad Quirinalia paratur. in eo multo sumus superiores ipsius copijs. sed magna manus ex piceno, & Gallia exspectatur; ut etiam Catonis rogationibus de Milone, & Lentulo resistamus. Ad IV. id. Sextius ab indice Cn. Nerio Pupinia de ambitu est postulatus, & eodem die a quodam M. Tullio de ui. is erat æger. domum, ut debuimus, ad eum statim uenimus, eiq; nos totos tradidimus: idq; fecimus præter hominum opinionem, qui nos ei iure succensere putabant: ut humanissimi, gratissimiq; & ipsi, & omnibus uideremur: itaq; faciemus. sed idem Nerius index edidit ad allegatos Cn. Lentulum Vatiam, & C. Cornelium. Eodem die S. C. factum est, ut sodalitates, decuriatiq; discederent, lexq; de ijs ferretur, ut, qui non discessissent, ea pœna, quæ est de ui, tenerentur. Ad III. id. dixi pro Bestia de ambitu, apud prætorem Cn. Domitium, in foro medio, maximo conuentu: incidiq; in eum locum in dicendo, cum Sextius,

multis in templo Castoris uulneribus acceptis, subsidio Bestiæ seruatus esset. hic προσῳκονομησάμην quiddam εὐκαίρως de ijs, quæ in Sextium apparabantur crimina; & cum ornaui ueris laudibus, magno assensu omnium. res homini fuit uehemetuter grata. Quæ tibi eo scribo, quod me de retinenda Sextij gratia literis monuisti. Pridie id. hæc scripsi ante lucem. eo die apud Pomponium in eius nuptijs eram cenaturus. cetera sunt in rebus nostris. cuiusmodi tu mihi fere diffidenti prædicabas, plena dignitatis, & gratiæ: quæ quidem tua, mi frater, prudentia, patientia, uirtute, pietate, suauitate etiã, tibi, mihiq; sunt restituta. Domus tibi ad lucum Pisonis Liciniana conducta est. sed, ut spero, paucis mensibus post kal. Quinct. in tuam commigrabis. tuam in Carinis mundi habitatores Lamiæ conduxerunt. A te post illam Olbiensem epistolam nullas literas accepi. quid agas, et ut te oblectes scire cupio, maximeq; te ipsum uidere quamprimũ. Cura, mi frater, ut ualeas; et quamquam est hiems, tamen Sardiniam istam esse cogites. XV. kal. Mart.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 4

SEXTIVS noster absolutus est ad II. id. Mart. &, quod uehementer interfuit reip. nullam uideri in eiusmodi caussa dissensionem esse, omnibus sententijs absolutus est. illud, quod tibi sæpe curæ esse intellexeram, ne cui iniquo relinqueremus uituperandi locum, qui nos ingratos esse diceret, nisi illius peruersitatẽ quibusdam in rebus quam humanissime ferremus, scito hoc nos in eo iudicio consecutos esse, ut omnium gratissimi iudicaremur.

nam in defendendo moroso homine cumulatißime satisfecimus, & , id, quod ille maxime cupiebat, Vatinium, a quo palam oppugnabatur, arbitratu nostro concidimus, dijs, hominibus'q; plaudentibus. quin etiã Paullus noster, cum testis, productus esset in Sextiũ, confirmauit se nomen Vatinij delaturũ, si Macer Licinius cũctaretur: & Macer a Sextij subsellijs surrexit, ac se illi non defuturum affirmauit. quid quæris? homo petulans, & audax. Vatinus ualde perturbatus, debilitatus'q; discessit. Quinctus tuus, puer optimus, eruditur egregie. hoc nunc magis animaduerto, quod Tyrannio docet apud me. Domus utriusque nostrum ædificatur strenue. redemptori tuo dimidium pecuniæ curaui. spero nos ante hiemem contubernales fore. De nostra Tullia, tui mehercule amantissima, spero cum Crassipede nos confecisse. dies erant duo, qui post Latinas habentur religiosi. ceteroqui confectum erat. Latiar erat exiturus.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 5

DEDERAM ad te literas antea, quibus erat scriptum, Tulliam nostram Crassipedi pridie non. Apr. esse desponsatam; cæterá'q; de re publica, & priuata perscripseram. postea sunt hæc acta. Nonis Apr. S. C. Pompeio pecunia decreta in rem frumentariam ad HS MCCCC. sed eodem die uehementer actum de agro Campano, clamore senatus prope concionali. acriorem caussam inopia pecuniæ faciebat, & annonæ caritas. Non prætermittam ne illud quidem. M. Furniũ Flaccum, equitem Romanum, hominem nequam, Capitolini, &

Mercuriales de collegio eiecerunt, præsentem, ad pedes uniuscuiusque iacentem. Ad VIII. id. Aprilis sponsalia Craßipedi prabui. huic conuiuio puer optimus Quinctus tuus, meusq;, quod perleuiter commotus fuerat, defuit. Ad VI. id Apr. ueni ad Quinctum, eumq; uidi plane integrum: multumque is mecum sermonem habuit, & perhumanum de discordijs mulierum nostrarum. quid quæris? nihil festiuius. Pomponia autem etiam de te questa est. sed hæc coram agemus. A puero ut discesßi, in aream tuam ueni. res agebatur multis structoribus. Longilium redemptorem cohortatus sum. fidem mihi faciebat, se uelle nobis placere. domus erit egregia. magis enim cerni iam poterat, quam quantum ex forma iudicabamus. itemq; nostra celeriter ædificabatur. eo die cœnaui apud Craßipedem. cœnatus, in hortos ad Pompeium lectica latus sum. Luceium conuenire non potueram, quod abfuerat. uidere autem uolebam, quod eram postridie Roma exiturus, & quod ille in Sardiniam iter habebat. hominem conueni; & ab eo petiui, ut quamprimum te nobis redderet. statim, dixit. erat autem iturus, ut aiebat, ad III. id. Apr. ut aut Labrone, aut Pisis côscenderet. tu, mi frater, simul ac ille uenerit, primam nauigationem, dummodo idonea tempestas sit, ne omiseris. ἀμφιλαφίαν autem illam quam tu soles dicere, bono modo desidero, sic prorsus, ut aduenientem excipiam libenter, latentem etiam nunc non excitē. Tribus locis ædifico: reliqua reconcinno: uiuo paullo liberalius, quam solebam. opus erat si te haberem, paullisper fabris locum dare. sed & hæc, ut spero, breui inter nos communicabimus. Res autem Romæ sic se habent. Consul est egregius Lentulus, non impediente col

lega, sic inquam bonus, ut meliorem non uiderim. dies comitiales exemit omnes. nam etiam Latinæ instaurantur: nec tamen deerant supplicationes. sic legibus perniciosissimis obsistitur, maxime Catonis, cui tamen egregie imposuit Milo noster. nam ille uindex gladiatorum, & bestiariorum emerat de Cosconio, & Pomponio bestiarios; nec sine his armatis umquam in publico fuerat: hos alere non poterat, itaque uix tenebat. sensit Milo: dedit cuidam non familiari negotium, qui sine suspicione emeret eam familiam a Catone. quæ simul atque abducta est, Racilius, qui unus est hoc tempore tribunus pl. rem patefecit, eosq; homines sibi emptos esse dixit, (sic enim placuerat) & tabulam proscripsit, se familiam Catonianam uenditurum. in eam tabulam magni risus consequebantur. nunc igitur Catonem Lentulus a legibus remouit, & eos, qui de Cæsare monstra promulgarunt, quibus intercederet nemo. Nam quod de Pompeio Caninius agit, sanequam refrixit. neque enim res probatur; & Pompeius noster in amicitia P. Lentuli uituperatur. & hercule non est idem. nam apud illam perditissimam, atque infimam fæcem populi propter Milonem suboffendit: & boni multa ab eo desiderant, multa reprehendunt. Marcellinus autem hoc uno mihi quidem non satisfacit, quod eum nimis aspere tractat. quamquam id senatu non inuito facit. quo ego me libentius a curia, & ab omni parte reip subtraho. In iudicijs ij sumus, qui fuimus, domus celebratur, ita, ut cum maxime. unum accidit imprudentia Milonis incommode, de Sex Cœlio: quem neque hoc tempore, neque ab imbecillis accusatoribus mihi placuit accusari. ei tres sententiæ teterrimæ in consilio defuerunt. itaque homi-

nem populus reuocat: & retrahatur, necesse est. non enim ferunt homines; & quia, cum apud suos diceret, pene damnatus est, uident damnatum. ea ipsa in re Pompeij offensio nobis obstitit. senatorum enim urna copiose absoluit, equitum adaequauit, tribuni aerarij condemnarunt, & hoc incommodum consolantur quotidianae damnationes inimicorum; in quibus me perlubente Seruius allisus est. ceteri conciduntur. Cato concionatus est. comitia haberi non siturum, si sibi cum populo dies agendi essent excempti. & Appius a Caesare non dum redierat. Tuas mirifice literas exspecto. atque adhuc clausum mare scio fuisse: sed quosdam uenisse tamen Olbia dicebant, qui te unice laudarent, plurimiq; in prouincia fieri dicerent. ijdem diebant, nunciare, te prima nauigatione transmissurum. id cupio: & quamquam te ipsum scilicet maxime, tamen etiam literas tuas exspecto. Mi frater. Vale.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 6

AD II. id. Apr. ante lucem hanc epistolam dictaueram, scripseramq; in itinere, ut eo die apud T. Titium in Anagnino manerem. postridie autem in Laterio cogitabam; inde, cum in Arpinati quinque dies fuissem, ire in Pompeianum; rediens aspicere Cumanum; ut, quoniam in nonas Mai. Miloni dies prodita est, prid. non. Romae essem, teq; mi carissime, & suauissime frater ad eam diem, ut sperabam, uiderem. Aedificationem Arcani ad tuum aduentum sustentari placebat. Fac mi frater ut ualeas, quamprimumq; uenias. Vale.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 7

OLITERAS *mihi tuas iucundißimas, exſpectatas, ac primo quidem cum deſiderio. nunc uero etiam cum timore. atque has ſcito literas me ſolas accepiſſe poſt illas, quas tuus nauta attulit,* Olbia *datas. ſed cætera, ut ſcribis, præſenti ſermoni reſeruantur. hoc tamen non queo differre.* Idibus Mai. *ſenatus frequens diuinus fuit in ſupplicatione* Gabinio *deneganda. adiurat* Porcilius *hoc nemini accidiſſe. foris ualde plauditur. mihi cum ſua ſponte iucundum, tum iucundius, quod, me abſente, (eſt enim εἰλικρινὲς iudicium) ſine oppugnatione, ſine gratia noſtra. eram* Antij. Q*uod, idibus, & poſtridie, fuerat dictum, de agro* Campano *actum iri, non eſt actum. in hac cauſſa mihi aqua hæret. ſed plura, quam conſtitueram. coram enim.* Vale *mi optime, ac optatißime frater, aduola. idem te noſtri rogant pueri. illud ſcilicet: cenabis, cum ueneris.* Vale.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 8

PLACITVRVM *tibi eſſe librum meum ſuſpicabar: tam ualde placuiſſe, quam ſcribis, ualde gaudeo.* Q*uod me admones de non curantia; ſuadesque, ut meminerim* Iouis *orationem, quæ eſt in extremo illo libro: ego uero memini, & illa omnia mihi magis ſcripſi, quā ceteris. ſed tamen poſtridie, quam tu es profectus, multa nocte cum* Vibullio *ueni ad* Pompeium*: cumq; ego egiſſem de iſtis operibus, atque inſcriptionibus; perbenigne*

mihi respondit; magnam spem attulit, cum Crasso se dixit loqui uelle; mihique, ut idem facerem, suasit. Crassum consulem ex senatu domum reduxi. suscepit rem; dixitq; esse, quod Clodius hoc tempore cuperet per se, & per Pompeium consequi; putare se, si ego eum non impedirem, posse me adipisci sine contentione, quod uellem. totum ei negotium permisi, meq; in eius potestate dixi fore. interfuit huic sermoni P. Crassus, adolescens nostri, ut scis, studiosissimus. illud autem, quod cupit Clodius, est legatio aliqua, si minus per senatum, per populum, libera, aut Byzantium, aut Brogitarum, aut utrumque. plena res nummorum. quod ego non nimium laboro, etiam si minus assequor quod uolo. Pompeius tamen cum Crasso locutus est. uidentur negotium suscepisse. si perficiunt, optime sin minus, ad nostrum Iouem reuertamur. Ad III. id. Mai. S. C. factum est de ambitu in Afranij sententiam; quam ego dixeram, cum adesses. sed magno cum gemitu senatus, consules non sunt persecuti eorum sententias. qui Afranio cum essent assensi, addiderunt, ut praetores ita crearentur, ut dies LX. priuati essent. eo die Catonem plane repudiarunt. quid multa? tenent omnia, idq; ita omnes intelligere uolunt. Vale.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 9

TV METVIS, ne me interpelles? primum, si in isto essem, tu scis quid sit interpellare. ante Ateius? mehercule mihi docere uidebaris istius generis humanitatem: qua quidem nihil utor abs te. tu uero ut me & appelles, & interpelles, & obloquare, & colloquare, uelim:

quid enim mihi suauius? non mehercule quisquam μονοπάτακτος libentius sua recentia poemata legit, quam ego te audio quacumque de re, publica, priuata, rustica, urbana. sed mea factum est inuisa uerecundia, ut te proficiscens non tollerem. opposuisti semel ἀντίεκτον caussam, Ciceronis nostri ualetudinem: conticui. iterum Cicenes: quieui. nunc mihi iucunditatis plena epistola hoc aspersit molestiæ, quod uideris, ne mihi molestus esses, ueritus esse, atque etiam nunc uereri. litigarem tecum, si fas esset. sed mehercule istuc si umquam suspicatus, ero, nihil dicam aliud, nisi uerebor, ne quando ego tibi, cum sum una, molestus sim. uideo te ingemuisse. sic fit, εἰ δ' ἂν· διὰ ἔζησας: numquam enim dicam, ἐκ πάσας. Marium autem nostrum in lecticam mehercule coniecissem, non illam regis Ptolemæi Anicianam. memini enim, cum hominem portarem ad Baias Neapoli octophoro Aniciano, mechærophoris centum sequentibus, miros risus nos edere, cum ille, ignarus sui comitatus, repente aperuit lecticam, & pæne ille timore, ego risu corrui. tunc, ut dico, certe sustulissem, ut aliquando subtilitatem ueteris urbanitatis, & humanissimi sermonis attingerem. sed hominem infirmum in uillam apertam, ac ne rudem quidem etiam nunc, inuitare nolui. hoc uero mihi peculiare fuerit, hic etiam isto frui. nam illorum prædiorum scito mihi uicinum Marium lumen esse. Apud Anicium, uidebimus, ut paratum sit. nos enim ita philologi sumus, ut uel cum fabris habitare possimus. habemus hanc philosophiam, non ab Hymetto, sed ab area Syra. Marius, ualetudine est, & natura imbecillior. De interpellatione, tantum sumam a uobis temporis ad scribendum, quan

tum dabitis. utinam nihil detis; ut potius uestra iniuria, quam ignauia mea cessem. De rep. nimium te laborare doleo, & meliorem ciuem esse, quam Philoctetem; qui, accepta iniuria, illa spectacula quærebat, quæ tibi acerba esse uideo. amabo te, aduola, consolabor te, & omnem abstergebo dolorem. & adhuc, si me amas, Marium: sed appropera te. hortus domi est. Vale.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 10

EPISTOLAM hanc conuicio efflagitarunt codicilli tui. nam res quidem ipsa, & is dies, quo tu es profectus, nihil mihi ad scribendum argumenti sane dabat. sed quemadmodum, coram cum sumus, sermo nobis deesse non solet: sic epistolæ nostræ debent interdum alucinari. Tenediorum igitur libertas securi Tenedia præcisa est, cum eos, præter me, & Bibulum, & Calidium, & Fauoniū, nemo defenderet. De te magis ab Sipylo mentio est honorifica facta; cum te unum dicerent postulationi L. Sextij Pansæ restitisse. reliquis diebus, si quid erit, quod te scire opus sit, aut etiam si nihil erit, tamen scribam quotidie aliquid. Prid. id. neque tibi, neque Pomponio deero. Lucretij poemata, ut scribis, ita sunt, multis luminibus ingenij, multæ tamen artis. sed, tum ueneris, uirum te putabo: si Sallustij Empedoclea legeris, hominem non putabo. Vale.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 11

GAVDEO tibi iucundas esse meas literas, nec te-

men habuissem scribendi nunc quidem ullum argumentum, nisi tuas accepissem. nam prid. id. cum Appius senatum infrequentem coegisset, tantum fuit frigus, ut populi conuicio coactus sit nos dimittere. De Comageno rege, quod rem discusseram, mirifice mihi & per se, & per Pontinum blanditur Appius. uidet enim, hoc genere dicēdi si utar in ceteris, Februariū sterilem futurum, eumq; lusi iocose satis: neque solum illud extorsi oppidulum, quod erat positum in Euphrate, & Zeugmate; sed praeterea togam sum eius praetextam, quam erat adeptus Caesare consule, magno hominum risu cauillatus. Quod nolit, inquam, renouare honores eosdem, quo minus togam praetextam quotannis interpollet. decernendum nihil censeo. uos autem homines nobiles, qui Busrenum praetextatum non ferebatis Commagenum feretis? genus uides, & locum iocandi. multa dixi in ignobilem regem; quibus totus est explosus. quo genere cōmotus, ut dixi, Appius, totum me amplexatur. nihil est enim facilius, quam reliqua discutere. sed non faciam, ut illum offendam; ne imploret fidem Iouis hospitalis, Graios omnes conuocet, per quos mecum in gratiam rediit. Theopompo satisfaciemus. De Caesare, fugerat me ad te scribere. uideo enim, quas tu literas exspectaris. sed ille scripsit ad Balbum, fasciculum illum epistolarum, in quo fuerat & mea & Balbi, totum sibi aqua madidum, redditum esse; ut ne illud quidem sciat, meam fuisse aliquam epistolam. sed ex Balbi epistola pauca uerba intellexerat, ad quae rescripsit his uerbis: De Cicerone uideo te quiddam scripsisse, quod ego non intellexi: quantum autem coniectura consequebar, id erat huiusmodi, ut magis optandū, quam sperandū

putarem. Itaque postea misi eodem illo exemplo literas: Iocum autem illius de sua egestate ne sis aspernatus. ad quem ego rescripsi, nihil esse, quod posthac arca nostræ fiducia conturbaret: lusiq; in eo genere & familiariter, & cum dignitate. amor autem eius erga nos perfertur omniũ nuncijs singularis. Et literæ quidem ad id, quod exspectas, fere cum tuo reditu iungentur. reliqua singulorum dierum scribemus ad te, si modo tabellarios tu præbebis: quamquam eiusmodi frigus impendebat, ut summum periculum esset, ne Appio suæ ædes urerentur. Vale.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 12

RISI niuem atram: teq; hilari animo esse, & prõpto ad iocandum, ualde me iuuat. De Pompeio, assentior tibi, uel tu potius mihi: nam, ut scis, iam pridem istum cãto Cæsarem. mihi crede, in sinu est; neque ego discingor. Cognosce nunc idus. Decimus erat Cœlio dies. Domitius ad numerum iudices non habuit. uereor, ne homo teter, et ferus, Polla Seruius ad accusationem ueniat. nam noster Cœlius ualde oppugnatur a gente Clodia. certi nihil est ad huc: sed ueremur. Eodem igitur die Tyrijs est senatus datus frequens. frequentes contra Syriaci publicani. uehementer uexatus Gabinius: exagitati tamen a Domitio publicani, quod eum essent cum equis prosecuti. noster Lamia paullo ferocius, cum Domitius dixisset, Vestra culpa hæc acciderunt, equites Romani; dissolute enim iudicatis; Nos iudicamus, uos laudatis, inquit. actum est eo die nihil: nox diremit. Comitialibus diebus, qui Quirinalia sequuntur, Appius interpretatur, non impediri se lege Pu-

pia, quo minus habeat senatum; & , quod Gabinia sanctum sit, etiam cogi, ex kal. Febr. usque ad kal. Mart. legatis senatum quotidie dari. ita putantur detrudi comitia in mensem Martium. sed tamen his comitialibus tribuni pl. de Gabinio se acturos esse dicunt. Omnia colligo, ut noui scribam aliquid ad te: sed, ut uides, res me ipsa deficit, itaque ad Callisthenem, & Philistum redeo: in quibus te uideo uolutatum. Callisthenis quidem uulgare, & notum negotium, quemadmodum Graeci aliquot locuti sunt. Siculus ille capitalis, creber, acutus, breuis, pæne pusillus Thucydides. sed, utros eius habueris libros, (duo enim sunt corpora) an utrosque, nescio. me magis de Dionysio delectat. ipse est enim ueterator magnus, & perfamiliaris Philisto. Sed quod adscribis, aggrediaris ne ad historiam: me auctore potes. Et quoniam tabellarios suminiistras, hodierni diei res gestas Lupercalibus habebis. Oblecta te cum Cicerone nostro quambellissime.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 13

DVAS adhuc a te accepi epistolas, quarum alterā in ipso discessu nostro, alteram Arimino datam. plures, quas scribis te dedisse, non acceperam. Ego me in Cumano, & Pompeiano, præter quam quod sine te, cæterum satis commode oblectabar: & eram in eisdem loci usque ad kal. Iun. futurus. scribebam illa quæ dixeram, πολιτικὰ, spissum sane opus, & operosum: sed, si ex sententia successerit, bene erit opera posita: sin minus, in illud ipsum mare deijciemus, quod scribentes spectabamus: aggrediemur alia; quoniam quiescere non possumus. Tua manda-

te persequar diligenter, & adiungendis hominibus, & quibusdam non alienandis. maxime uero mihi curæ erit, ut Ciceronem tuum, nostrumq; uideam scilicet quotidie: sed inspiciam, quid discat, quamsæpissime: &, nisi ille contemnat, etiam magistrum me ei profitebor. cuius rei non nullam consuetudinem nactus sum in hoc horum dierum otio, Cicerone nostro minore perdocendo. Tu, quemadmodum scribis, quod, etiam si non scriberes, facere te diligentissime: tamen sciebam, facies scilicet, ut mea mandata digeras, persequare, conficias. Ego, cum Romam uenero, nullum prætermittam Cæsaris tabellarium, cui literas ad te non dem. his diebus, (ignosces) cui darem, fuit nemo ante hunc M. Orfium, equitem Romanum, nostrum, & pernecessarium, & quod est ex municipio Atellano, quod scis esse in fide nostra. itaque eum tibi commendo in maiorem modum, hominem domi splendidum, gratiosum etiam extra domum: quem, fac, ut tua liberalitate tibi obliges. est tribunus mil. in exercitu uestro. gratum hominem, obseruantemq; cognosces. Trebatium ut ualde ames, uehementer te rogo. Vale.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 14

AD IV. non. Iun. quo die Romam ueni, accepi tuas literas, datas Placentiæ, deinde alteras, postridie datas Blandenonæ, cum Cæsaris literis, refertis omni officio, diligentia, suauitate. Sunt ista quidem magna, potius maxima: habent enim uim magnam ad gloriã, & ad summam dignitatem: sed, mihi crede, quem nosti, quod in istis rebus ego plurimi æstimo, id iam habeo, te scilicet

primum tam inseruientem communi dignitati, deinde Cæsaris tantum in me amorem: quem omnibus ijs honoribus, quos me a se exspectare uult, antepono. literæ uero eius, una datæ cum tuis, quarum initium est, quam suauis ei tuus aduentus fuerit, & recordatio ueteris amoris; deinde se effecturum, ut ego in medio dolore, ac desiderio tui, te, cum a me abesses, potissimum secum esse lætarer; incredibiliter delectarunt. quare facis tu quidem fraterne, quod me hortaris, sed mehercule currentem nunc quidem, ut omnia mea studia in istum unum conferam. ego uero ardenti quidem studio, ac fortasse efficiam, quod sæpe uiatoribus, cum properant, euenit, ut, si serius, quam uoluerunt, forte surrexerint, properando etiam citius, quam si de multa nocte uigilassent, perueniant, quo uelint. sic ego, quoniam in isto homine colendo tam indormiui diu, te mehercule sæpe excitante, cursu corrigam tarditatem, tum equis, tum uero, quoniam scribis, poema ab eo nostrum probari, quadrigis poeticis. modo mihi date Britanniam, quam pingam coloribus tuis, penicillo meo. sed qui ago? quod mihi tempus, Romæ præsertim, ut iste me rogat, manenti, uacuum ostenditur? sed uidero: fortasse enim, ut fit, uincet tuus amor omnes difficultates. Trebatium quod ad se miserim, persalse, & humaniter etiam gratias mihi agit: negat enim, in tanta multitudine eorum, qui una essent, quemquam fuisse, qui uadimonium concipere posset. M. Curio tribunatum ab eo petiui; (nam Domitius se derideri putasset, si esset a me rogatus. hoc enim est eius quotidianum, se ne tribunum mil. quidem facere. etiam in senatu lusit, Appium collegam propterea isse ad Cæsarem, ut aliquem tribunatum auferret) sed in alterum annum.

id & Curtius ita uolebat. Tu, quemadmodum me censes oportere esse in rep. & in nostris inimicitijs, ita & esse, & fore auricula infima scito molliorem. Res Romanæ sic se habebant. erat non nulla spes comitiorum, sed incerta. erat aliqua suspicio dictaturæ, ne ea quidem certa: summum otium forense, sed senescentis magis ciuitatis, quam acquiescentis: sententia autem nostra in senatu eiusmodi, magis ut alij nobis assentiantur, quam nosmet ipsi.

τοιαῦθ' ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται.

Calamo et atramento temperato, charta etiam dentata res agetur. scribis enim, te meas literas superiores uix legere potuisse. in quo nihil eorum, mi frater, fuit, quæ putas. neque enim occupatus eram, neque perturbatus, neque iratus alicui. sed hoc facio semper, ut, quicumque calamus in manus meas uenerit, eo sic utar, tamquam bono. Verum attende nunc, mi optime, & suauissime frater, ad ea dum rescribo, quæ tu in hac eadem breui epistola πραγματικῶς ualde scripsisti: de quo petis, ut ad te nihil occultans, * nihil dissimulans, nihil tibi indulgens, genuine, fraterneq; rescribam, idest utrum uoles, ut dixerimus, ad expediendum te; si caussa sit, commorere. Si, mi Quincte, parua aliqua res esset, in qua sciscitarere, quid uellem: tamen, cum tibi permissurus essem, ut faceres, quod uelles, ego, ipse quid uellem, ostenderem. in hac uero re hoc profecto quæris, cuiusmodi illum annum, qui sequitur, exspectem. plane aut tranquillū nobis, aut certe munitißimum: * quod quotidie domus, quod forum, quod theatri significationes declarant: neque laboramus, quod mea conscientia copiarum nostrarum, quod Cæsaris, quod Pompeij gratiam tenemus. hæc me, ut confidam, faciunt. sin aliquis erū

pet

pet amentis hominis furor; omnia sunt ad eum frangendum expedita. hæc ita sentio, iudico, ad te explorate scribo: dubitare te, non assentatorie, sed fraterne ueto. quare suauitatis equidem nostræ fruendæ caussa cuperem, te ad id tempus uenire, quod dixeras: sed illud malo tamen, quod putas, magis etiam illa, (etenim magni æstimo me) ἀφιλαφίαν illam tuam, & exspectationem debitorum tuorum. Illud quidem sic habeto, nihil nobis expeditus, si ualebimus, fore fortunatius. parua sunt, quæ desunt, (quo, nostris quidem moribus:) & ea sunt ad explicandum expeditissima, modo ualeamus. Ambitus redit immanis: numquam fuit * par Idibus Quinct. fenus fuit Z Z ex Z, coitione Memmij est, quo cum Domitio hanc Scaurus unum uincere. Messala flaccet. non dico ὑπερβολῶς. uel HS centies constituunt in prærogatiua pronunciare. res ardet inuidia. Tribunicij candidati compromiserunt, HS quingenis in singulos apud. M. Catonem depositis, petere eius arbitratu, ut, qui contra fecisset, ab eo condemnaretur. quæ quidem comitia gratuita si fuerint, ut putatur; plus unus Cato fuerit, quam omnes leges, omnesq; indices.

CICERO S. D. Q. FRATRI. 15

CVM a me literas librarij manu acceperis, ne paullum otij me habuisse indicato; cum autem mea, nullum. sic enim habeto, numquam me a caussis, & iudicijs districtiorem fuisse, atque id mihi tempore grauissimo, & caloribus maximis. sed hæc, quoniam tu ita

præscribis, ferenda sunt: neque committendum, ut aut spei, aut cogitationi uestræ ego uidear defuisse; præsertim cum, tametsi id difficilius fuerit, tamen ex hoc labore magnam gratiam, magnamq; dignitatem sim collecturus. itaque, ut tibi placet, damus operam, ne cuius animum offendamus, atque ut etiam ab ijs ipsis, qui nos cum Cæsare tam coniunctos dolent, diligamur, ab æquis uero, aut etiam a propensis in hanc partem uehementer et colamur, et amemur. De ambitu cum atrocissime ageretur in senatu multos dies, quod ita erant progreßi candidati consulares, ut non esset ferendum; in senatu non fui. statui ad nullam medicinam reip. sine magno præsidio accedere. Quo die hæc scripsi, Drusus erat de præuaricatione a tribunis ærarijs absolutus, in summa quattuor sententijs, cum senatores, & equites damnassent. Ego eodem die post meridiem Vatinium aderam defensurus. ea res facilis est. comitia in mensem Septembrem reiecta sunt. Scauri iudicium statim exercebitur: cui nos non deerimus. συνδείπνους σοφοκλέους, quamquam a te actam fabellam uideo esse festiue, nullo modo probaui. Venio nunc ad id, quod nescio an primum esse debuerit. O iucundas mihi tuas de Britannia literas. timebam Oceanum: timebam litus insulæ. reliqua non equidem contemno, sed plus habent tamen spei, quam timoris; magisq; sum sollicitus exspectatione ea, quam metu. te uero ὑπόθεσιν scribendi egregiam habere uideo. quos tu situs, quas naturas rerum, & locorum, quos mores, quas gentes, quas pugnas, quem uero ipsum imperatorem habes? ego te libenter, ut rogas, quibus rebus uis, adiuuabo, & tibi uersus, quos rogas, γλαῦκα εἰς Ἀθήνας mittam. Sed heus tu. celari uideor

ate. quo modo nam, mi frater, de nostris uersibus Cæsar? primum librum se legisse, scripsit ad me ante, & prima sic, ut neget, se ne græca quidem meliora legisse: reliqua ad quendam locum ῥαθυμότερα: hoc enim utitur uerbo. dic mihi uerum. num aut res, aut χαρακτὴρ non delectat? nihil est, quod uereare: ego enim ne pilo quidem minus me amabo. hac de re φιλαλήθως, &, ut soles, scribe fraterne.

Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD Q. FRATREM.

LIBER III.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI.

EGO ex magnis caloribus (non enim meminimus maiores) in Arpinati summa cum amœnitate fluminis me refeci ludorum diebus, Philotimo tribulibus commendatis. In Arcano ad IV. id. Sept. fui. ibi Meßidium cum Philoxeno, aquamq;, quam ij ducebant non longe a uilla, belle sane fluentem uidi, præsertim maxima siccitate: uberioremq; aliquanto sese collecturos esse dicebant. Apud Herũ recte erat. In Manliano offendi Diphilum Diphilo tardiorem. sed tamen nihil ei restabat præter balnearia, & ambulationem, & auiarium. uilla mihi ualde placuit: propterea quod summam dignitatem pauimentata porticus habebat: quod mihi denique apparuit, postea quam & ipsa tota patet, & columnæ politæ sunt. totum in eo est, quod mihi erit curæ, tectorium ut continuum sit. pauimenta recte fieri uidebantur. cameras quasdam nõ probaui, mutariq; iußi. Quo loco in porticu, te scribere aiunt, ut atriolum fiat; mihi, ut est, magis placebat. neque enim satis loci esse uidebatur atriolo; neque fere solet, nisi in ijs ædificijs fieri, in quibus est atrium maius; nec habere poterat adiuncta cubicula, & eiusmodi mem-

bra. nunc hoc uel honestate testudinis, uel ualde boni æstiuum locum obtinebit. tu tamen, si aliter sentis, rescribe quã primum. In balnearijs assa in alterum apodyterij angulum promoui: propterea quod ita erant posita, ut eorum uaporarium, ex quo ignis erumpit, esset sub tectum cubiculi. sub grande cubiculum autem, & hibernum altum ualde probaui; quod ampla erant, & loco posita, ambulationis uno latere, eo quod est proximum balnearijs. Columnas neque rectas, neque e regione Diphilus collocarat. eas scilicet demolietur; aliquando perpendiculo, & linea discet uti. omnino spero paucis mensibus opus Diphili perfectum fore: curat enim diligentißime Cæsius, qui tum mecum fuit. Ex eo loco recta, Vitularia uia, profecti sumus in Fufidianum fundum, quem tibi proximis nuncijs Arpini de Fufidio HS CCCIↃↃↃ ∞ emeramus. ego locum æstate umbrosiorem uidi numquam, permultis locis aquam profluentem, & eam uberem. quid quæris? iugera L prati Cæsius irrigaturum facile te arbitrabatur. equidem hoc, quod melius intelligo, affirmo, mirifica suauitate te uillam habiturum, piscina, & salientibus additis, palæstra, & silua uiridicata. Fundum audio te hunc Bouillianum uelle retinere. de eo quid uideatur, ipse constitues. Cæsius aiebat, aqua dempta, & eius aquæ iure constituto, & seruitute fundo illi imposita, tamen nos pretium seruare posse, si uendere uellemus, scripsisse. Messidiũ mecũ habui: is se ternis nummis in pedem tecum transegiße dicebat: sese autem mensum pedibus aiebat passuum CCCC. mihi plus uisum est: sed præstabo, sumptum nusquam melius posse poni. Chilonem arcesseram Venafro. sed eo ipso die quattuor eius conseruos, & discipulos Venafri

cuniculus oppresserat. Idibus Sept. in Laterie fui: uiam perspexi: quae mihi ita placuit, ut opus publicum uideretur esse, praeter C L passus. sum enim ipse mensus ab eo ponticulo, qui est ad Furinae Satricum uersus. eo loco pului s, non glarea iniecta est. & mutabitur: & ea uiae pars ualde accliuis est. sed intellexi aliter duci non potuisse, praesertim cum tu neque per Locustae, neque Varronis uelles ducere. Velunius ante suum fundum prope munierat: Locusta non attigerat: quem ego Romae aggrediar, &, ut arbitror, commouebo: & simul M. Taurum, quem tibi audio promisisse, qui nunc Romae erat, de aqua per fundum eius ducenda rogabo. Nicephorum uillicum tuum sane probaui: quaesiuiq; ex eo, ecquid ei de illa aedificatiuncula Laterij, de qua mecum locutus es, mandauisses. tum is mihi respondit, se ipsum eius operi HS X ∞ conductorem fuisse; sed te postea multa addidisse ad opus, nihil ad pretium, itaq; id se omisisse. mihi hercule ualde placet, te illa, ut constituebas, addere. quamquam ea uilla, quae nunc est, tamquam philosophia uidetur esse, quae obiurget ceterarum uillarum insaniam. ueruntamen illud additum delectabit. topiarium laudaui; ita omnia conuestit edera, qua basim uillae, qua intercolumnia ambulationis; ut denique illi palliati topiariam facere uideantur, & hederam uendere. iam ἀποδυτηρίῳ nihil alsius, nihil muscosius. Habes fere de rebus rusticis. urbanam expolitionem urget ille quidem & Philotimus, & Cincius, sed etiam ipse crebro interuiso; quod est facile factu. quamobrem ea te cura liberatum uolo. De Cicerone, quod me semper rogas, ignosco equidem tibi; sed tu quoque mihi uelim ignoscas, non enim concedo tibi, plus ut

illum ames, quam ipse amo. atque utinam his diebus in Arpinati, quod & ipse cupierat, & ego non minus, mecum fuisset. quod ad Pomponiam, si tibi uidetur, scribas uelim; cum aliquo exibimus, eat nobiscum, puerumq́; ducat. clamores efficiam. si eum mecum habuero otiosum: nam Romæ respirandi non est locus. id me scis antea gratis tibi esse pollicitum: quid nunc putas, tanta abs te mihi mercede proposita? Venio nunc ad tuas literas: quas pluribus epistolis accepi, dum sum in Arpinati: nam mihi uno die tres sunt redditæ, & quidem, ut uidebantur, eodem abs te data tempore: una pluribus uerbis, in qua primum erat, quod antiquior dies in tuis fuisset adscripta literis, quam in Cæsaris. id facit Oppius non nunquam necessario, ut, cum tabellarios constituerit mittere, literasq; a nobis acceperit, aliqua re noua impediatur, & necessario serius, quam constituerat, mittat, neque nos, datis iam epistolis, diem commutari curemus. scribis de Cæsaris summo in nos amore. hunc & tu fouebis, & nos, quibuscumque poterimus rebus, augebimus. De Pompeio, & facio diligenter, & faciam, quod mones. Quod tibi mea permißio mansionis tuæ grata est; id ego, summo meo dolore, & desiderio, tamen ex parte gaudeo. In hippodamis, & non nullis aliјs arcessendis quid cogites, non intelligo. nemo istorum est, quin abs te munus, fundi suburbani instar exspectet. Trebatium uero meum quod isto admisceas, nihil est. ego illum ad Cæsarem misi; qui mihi iam satisfecit: si ipsi minus, præstare nihil debeo; teq́; item ab eo uindico, & libero. Quod scribis te a Cæsare quotidie plus diligi, immortaliter gaudeo. Balbum uero, qui est istius rei, quemadmodum scribis, adiutor, in oculis fero.

Trebonium meum a te amari, teq; ab illo, pergaudeo. De tribunatu quod scribis, ego uero nominatim petiui Curtio, & mihi ipse Cæsar nominatim Curtio paratum esse rescripsit, meamq; in rogando uerecundiam obiurgauit. si cui præterea petiero, id quod etiam Oppio dixi, ut ad illum scriberet; facile patiar mihi negari: quoniam illi, qui molesti sunt, sibi negari a me non facile patiuntur. ego Curtium, id quod ipsi dixi, non modo rogatione, sed etiam testimonio tuo diligo, quod literis tuis studium illius in salutem nostram facile perspexi. De Britannicis rebus, cognoui ex tuis literis nihil esse, nec quod metuamus, nec quod gaudeamus. De publicis negotijs, quæ uis ad te Tironem scribere, negligentius ad te ante scribebam, quod omnia minima maxima ad Cæsarem mitti sciebam. Rescripsi epistolæ maximæ: audi nunc de minuscula. in qua primum est de Clodij ad Cæsarem literis: in quo Cæsaris consilium probo, quod tibi amantissime petenti, ueniam non dedit, uti ullum ad illam furiam uerbum rescriberet. Alterum est de Caluenti Marij oratione. quod scribis, miror, tibi placere me ad eum rescribere, præsertim cum illam nemo lecturus sit, si ego nihil rescripsero; meã in illum pueri omnes, tanquam dictata, perdiscant. Libros meos, quos exspectas, inchoaui, sed cõficere nõ possum his diebus. Orationes efflagitatas pro Scauro, et pro Plancio absolui. Poema ad Cæsarem, quod cõposueram, incidi. Tibi quod rogas, quoniam ipsi fontes iam sitiunt, si quid habebo spatij, scribam. Venio ad tertiam. Balbum quod ais mature Romam bene comitatum esse uenturum, mecumq; assidue usque ad id. Mai. futurum, id mihi pergratum, perq; iucundum erit. Quod me

in eadem epistola, sicut sæpe antea, cohortaris ad ambitionem, & ad laborem; faciam equidem, si quando uiuemus? Quarta epistola mihi reddita est idibus Sept. quam ad IV. idus Sext. ex Britannia dederas. in ea nihil sane erat noui, præter Erigonā: quam si ab Oppio accepero, scribam ad te quid sentiam: nec dubito, quin, mihi placitura sit. Et, quod præterij de eo, quem scripsisti de Milonis plausu scripsisse ad Cæsarem, ego uero facile patior, ita Cæsarem existimare, illum quammaximum fuisse plausum. & prorsus ita fuit: & tamen ille plausus, qui illi datur, quodam modo nobis uidetur dari. Reddita est etiam mihi peruetus epistola, sed sero allata, in qua de æde Telluris, & de porticu Catuli me admones. fit utrumque diligenter. ad Telluris quidem etiam tuam statuam locaui. Item de hortis, quod me admones; nec fui umquam ualde cupidus, & nunc domus suppeditat mihi hortorum amœnitatem. Romam cum uenissem ad XIII. kal. Oct. absolutum offendi in ædibus tuis tectum; quod super conclauia non placuerat tibi esse multorum fastigiorum; id nunc honeste uergit in tectum inferioris porticus. Cicero noster, dum ego adsum, non cessauit apud rhetorem. de eius eruditione quod labores, nihil est: quoniam ingeniū eius nosti; studium ego uideo; cætera eius, suscipio, ut me putem præstare debere. Gabinium tres adhuc factiones postulant, L. Lentulus, flaminis filius, qui iam de maiestate postulauit; Ti. Nero, cum bonis subscriptoribus; C. Memmius trib pl. cum L. Capitone. ad urbe accessit ad XII. Oct. nihil turpius, nec desertius. sed his iudicijs nihil audeo confidere. quod Cato non ualebat, adhuc de pecunijs repetundis non erat postulatus. Pompeius a me ualde con-

tendit de reditu in gratiam; sed adhuc nihil proficit; nec, si ullam partem libertatis tenebo, proficiet. Tuas literas uehementer exspecto. Quod scribis, te audisse, in candidatorum consularium coitione me interfuisse; id falsum est. eiusmodi enim pactiones in ea coitione factæ, quas postea Memmius patefecit, ut nemo bonus interesse debuerit; & simul mihi committendum non fuit, ut ijs coitionibus interessem, quibus Messalla excluderetur: cui quidem uehementer satisfacio rebus omnibus; ut arbitror, etiam Memmio. Domitio ipsi multa iam feci, quæ uoluit, quæq; a me petiuit. Scaurum beneficio defensionis ualde obligaui. adhuc erat ualde incertum, & quando comitia, & qui consules futuri essent. Cum hanc iam epistolam complicarem, tabellarij a uobis uenerunt ad XI. kal. Sept. uicesimo die. O me solicitũ: quantum ego dolui in Cæsaris suauissimis literis: sed, quo erant suauiores, eo maiorem dolorem illius ille casus afferebat. Sed ad tuas uenio literas. primum tuam remansionem etiam atque etiam probo, præsertim, cum ut scribis, cum Cæsare communicaris. Oppium miror quidquam cum Publio: mihi enim non placuerat. Quod interiore epistola scribis, me idibus Sept. Pompeio legatum iri: id ego non audiui; scripsiq; ad Cæsarem, Vibullium Cæsaris mandata de mea mansione ad Pompeium pertulisse, nec ad Oppium. quo consilio? quamquã Oppiũ ego tenui: quod priores partes Bibuli erant. cum eo enim coram Cæsar egerat, ad Oppium scripserat. Ego uero nullas δευτέρας φροντίδας habere possim in Cæsaris rebus. Ille mihi secundum te, & liberos nostros ita est, ut sit pene par. uideor id iudicio facere: iam enim debeo: sed tamen amore sum in-

census. Cum scripsissem hæc infima, quæ sunt mea manu, uenit ad nos Cicero tuus ad cenam, cum Pomponia foras cenaret, deditq; mihi epistolam legendam tuam, quam paullo ante acceperat ab Aristophane modo, ualde mehercule & suauem, & grauem, qua sum admodum delectatus. dedit etiam alteram illam mihi. qua iubes eum mihi esse, affixum, tanquam magistro. quam illum epistolæ illæ delectarunt? quã me? nihil puero illo suauius, nihil nostri amantius. Hæc inter cenam Tironi dictaui: ne mirere alia manu esse. Annali literæ tuæ pergratæ fuerunt, quod & curares de se diligenter, & tamen consilio se uerißimo iuuares. P. Seruilius pater ex literis, quas sibi a Cæsare missas esse dicebat, significabat, ualde te sibi gratum fecisse, quod de sua uoluntate erga Cæsarem humanißime, diligentißimeq; locutus esses. Cum Romam ex Arpinati reuertißem, dictum mihi est hippodamum ad te profectum esse. non possum scribere, me miratum esse, illum tam inhumaniter fecisse, ut sine meis literis ad te proficisceretur: illud scribo, mihi molestum fuisse. iam enim diu cogitaueram, ex eo, quod tu ad me scripseras, ut, si quid esset, quod ad te diligentius præferri uellem, illi darem. quod mehercule hisce literis, quas uulgo ad te mitto, nihil fere scribo, quod si in alicuius manus inciderit, moleste ferendum sit. Minutio me, & Saluio, & Labeoni reseruabam. Labeo autem tarde proficiscetur, aut hic manebit. Hippodamus ne num quidem, quid uellem, rogauit. T. Pinarius amabiles ad me de te literas mittit, se maxime literis, sermonibus, cœnis denique tuis delectari. is homo semper me delectauit: fraterq; eius mecum est multum. quare, ut instituisti, complectere ado

lescentem. Quod multos dies epistolam in manibus habui propter commorationem tabellariorum; ideo multa coniecta sunt, aliud alio tempore, uelut hoc. T. Anicius mihi sæpe iam dixit, sese tibi suburbanum, si quod inuenisset, non dubitaturum esse emere. in eius sermone ego utrumque soleo admirari; et te de suburbano emendo, cum ad illum scribas, non modo ad me non scribere, sed etiam aliam in sententiam scribere; & , cum ad illum scribas, nihil te recordari de se, de epistolis illis, quas in Tusculano eius mihi ostendisti, nihil de præceptis Ephicharmi γνῶθι, πῶς ἄλλῳ κέχρηται. totum denique uultum, animum, sermonem eius, quemadmodum coniicio, quasi. sed hæc tu uideris. de suburbano, cura, ut sciam, quid uelis: & simul, ne quid ille turbet, uide. Quid præterea? quid? etiam. Gabinium ad IV kal. Oct. noctu in urbem introiuit, & hodie hora octaua, cũ edicto C. Alfii de maiestate eum adesse oporteret, concursu magno, & odio uniuersi populi pæne afflictus est. nihil illo turpius. proximus est tamen Piso. itaque mirificum ἐμβόλιον cogito in secundum meorum librorum inducere, dicentem Apollinem in consilio deorum, qualis reditus duorum imperatorum futurus esset, quorum alter exercitum perdidisset, alter uendidisset.

Ex Britannia Cæsar ad me kal. Sept. dedit literas quas ego accepi ad IV. Kal. Oct. satis commodas de Britannicis rebus: quibus, ne admirer, quod a te nullas acceperim, scribit, se sine te fuisse, cũ ad mare accesserit. ad eas ego literas nihil rescripsi, ne gratulandi quidẽ caussa, propter eius luctum. Te oro etiam atque etiam, mi frater, ut ualeas.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 2

AD VI. id Oct. Saluius Ostiam uesperi naue profectus erat cum iis rebus, quas tibi domo mitti uolueras. eodem die Gabinium ad populum luculente calefecerat Memmius, sic ut Calidio uerbum facere pro eo non licuerit. postridie autem eius diei, qui erat tum futurus, cum hæc scribebam ante lucem, apud Catonem erat diuinatio in Gabinium futura inter Memmium, & Ti. Neronem, & C. & L. Antonios M. F. putabamus fore, ut Memmio daretur: etsi erat Neronis mira contentio. quid quæris? probe premitur, nisi noster Pompeius, diis hominibusq; inuitis, negotium inuertit. cognosce nunc hominis audaciam, & aliquid in rep. prodita delectare. Cum Gabibinius, quacumque ueniebat, triumphum se postulare dixisset, subitoq; bonus imperator noctu urbem hostium plane inuasisset, in senatum se non committebat. interim ipso decimo die, quo ipsum oportebat hostium numerum, & militum renunciare, in re hæsit, summa infrequentia: cum uellet exire, a consulibus retentus est: introducti publicani. homo undique actus, cum a me maxime uulneraretur, non tulit, & me trementi uoce exsulem appellauit. hic, o dii, nihil umquam honorificentius nobis accidit: consurrexit senatus cum clamore ad unum. sic, ut ad corpus eius accederet; pari clamore, atque impetu publicani. quid queris? omnes, tamquam si tu esses, ita fuerunt, nihil hominum sermone foris clarius. ego tamen teneo ab accusando, uix mehercule, sed tamen teneo; uel quod nolo cum Pompeio pugnare; (satis

est quod instat de Milone) uel quod iudices nullos habemus, ἀποτεύγμα formido. addo etiam maleuolentiam hominum; & timeo, ne illi me accusante aliquid accidat: nec despero rem & sine me, & non nihil per me confici posse. De ambitu postulati sunt omnes, qui consulatum petunt, a Memmio Domitius; a Q. Curtio, bono & erudito adolescente, Memmius; a Q. Pompeio Messalla; a Triario Scaurus. magna res in motu est: propterea quod, aut hominum, aut legum interitus ostenditur. opera datur, ut iudicia ne fiant. res uidetur spectare ad interregnum. Consules comitia habere cupiunt, rei nolunt, & maxime Memmius, quod Cæsaris aduentu sperat se futurum consulem: sed mirum in modum iacet. Domitius cum Messalla certus esse uidebatur: Scaurus refrixerat. Appius sine lege curiata confirmat se Lentulo nostro successurũ: qui quidẽ mirificus illo die, quod pæne præterij, fuit in Gabinium: accusauit maiestatis. nomina data, cum ille uerbum nullum. Habes forensia. Domi recte; & ipsa domus a redemptoribus tractatur non indiligenter. Vale.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 3

OCCVPATIONVM mearum signum tibi sit librarij manus. diem scito esse nullum, quo die non dicam pro reo. ita, quidquid conficio, aut cogito, in ambulationis fere tempus, confero. negotia nostra sic se habent: domestica uero, ut uolumus. ualent pueri, studiose discunt, diligenter docentur, & nos, & inter se amant. Expolitiones utriusque nostrum sunt in manibus, sed tua ad perfe-

ctum. iam, res rustica Arcani, & Laterij. praeterea de aqua, de uia nihil praetermisi quadam epistola, quin enucleate ad te perscriberē. sed me illa cura solicitat, angitq; uehemēter, quod, dierū iam amplius L. interuallo, nihil a te, nihil a Caesare, nihil ex istis locis non modo literarum, sed ne rumoris quidem affluxit. me autem iam & mare istuc, & terra solicitat: neque desino, ut, fit in amore, ea, quae minime uolo, cogitare. quare non equidem iam te rogo, ut de me, de te, de rebus istis scribas: (numquam enim, cum potes, praetermittis) sed hoc te scire uolo, nihil fere me umquam ita exspectasse, ut cum haec scribebam, literas tuas. Nunc cognosce ea, quae sunt in rep. Comitiorum quotidie singuli dies tolluntur obnunciationibus, magna uoluntate bonorum omnium: tanta inuidia sunt consules. propter suspicionem pactorum a candidatis praemiorum candidati consulares quattuor omnes rei. caussae sunt difficiles: sed enitemur, ut Messalla noster saluus sit: quod est etiam cum reliquorum salute coniunctum. Gabinium de ambitu reum fecit P. Sylla, subscribente priuigno Memmio, fratre Caecilio, Sylla filio. contra dixit L. Torquatus, omnibusq; libentibus nō obtinuit. quaeris, quid fiet. sciemus de maiestate triduo: quo quidem in iudicio odio premitur omnium generum: maxime testibus caeditur, accusatoribus frigidissimis utitur. consilium uarium, quaesitor grauis, & firmus Alfius, Pompeius uehemens in iudicibus rogandis. quid futurum sit, nescio: locum tamen illi in ciuitate non uideo. animum praebeo ad illius perniciem moderatum ad rerum euentum lenissimum. Habes fere de omnibus rebus. unum illud addam. Cicero tuus, nosterq; summo studio est Paeonij sui rhetoris, hominis, opi

nor, ualde exercitati, & boni: sed nostrum instituendi genus esse paullo eruditius, & θετικώτερον, non ignoras. quare neque ego impediri Ciceronis iter, atque illam disciplinam uolo: & ipse puer magis illo declamatorio genere duci, & delectari uidetur: in quo quoniam ipsi quoque fuimus, patiamur illum ire nostris itineribus. eodem enim peruenturum esse cofidimus. sed tamen, si nobiscum eum rus aliquo eduxerimus, in hanc nostram rationem, consuetudinemq; inducemus. magna enim nobis a te proposita merces est: quam certe nostra culpa numquam minus assequemur. Quibus in locis, & qua spe hiematurus sis, ad me quamdiligentissime scribas, uelim. Vale.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 4

GABINIVS absolutus est. omnino nihil accusatore Lentulo, subscriptoribusq; eius infantius; nihil illo consilio sordidius. sed, tamen, nisi incredibilis contentio, preces Pompeij, dictaturæ etiam rumor plenus timoris fuisset ipsi Lentulo non respondisset; qui cum illo accusatore, illoq; consilio sententijs condemnatus sit XXXI cũ LXX tulissent. est omnino tam graui fama hoc iudicium ut uideatur reliquis iudicijs periturus, & maxime de pecunijs repetundis. sed uides nullam esse remp. nullum senatum, nulla iudicia, nullam in ullo nostrum dignitatem. quid plura de iudicibus? duo prætorij sederunt, Domitius Caluinus: is aperte absoluit, ut omnes uiderent, & Cato: is, diruptis tabellis, de circulo se subduxit, & Pompeio primus nunciauit. Aiunt non nulli, item Sallustius, me oportuisse

oportuisse accusare. his ego iudicibus committerem? quid essem, si me agente esset elapsus? sed me alia mouerunt. non putasset sibi Pompeius de illius salute, sed de sua dignitate mecum esse certamen: in urbem introisset: ad inimicitias res uenisset. cum Aeserꝛino Samnite Pacideianus comparatus uiderer: auriculam fortasse mordicus abstulisset: cum Clodio quidem certe rediÿsset in gratiam. ego uero meum consilium, si præsertim tu non improbas, uehementer approbo. ille, cum a me singularibus meis studijs ornatus esset; cumq; ego illi nihil deberem, ille mihi omnia; tamen in rep. me a se dissentientem non tulit (nihil dicam grauius) & minus potens eo tempore, quid in me florentem posset, ostendit. nunc, cum ego ne curem quidem multum posse, res quidem publica certe nihil possit, unus ille omnia; cum illo ipso contenderem? sic enim faciendum fuisset. non existimo te putare id mihi suscipiendum fuisse. Alterutrum, inquit idem Sallustius: defendisses, idq; Pompeio contendenti dedisses. etenim uehementer orabat. lepidum amicum Sallustium, qui mihi aut inimicitias putet periculosas subeũdas fuisse, aut infamiam sempiternam, ego uero hac mediocritate delector. Ac mihi illud iucundum est, quod, cum testimonium secundum fidem, & religionem grauissime dixissem, reus dixit, si in ciuitate licuisset sibi esse, mihi se satisfacturum; neque me quidquam interrogauit. De uersibus, quos tibi a me scribi uis, deest mihi quidem opera, quæ non modo tempus, sed etiam animum uacuum ab omni cura desiderat: sed abest etiam ἐνθουσιασμός. non enim sumus omnino sine cura uenientis anni, etsi sumus sine timore. simul & illud, (sine ulla mehercule ironia loquor) tibi istius generis in scri

bendo priores partes tribuo, quam mihi. De bibliotheca tua Græca supplenda, libris commutandis, Latinis comparandis, ualde uelim ista confici, præsertim cum ad meum quoque usum spectent. sed ego, mihi ipsi ista, per quem agam, non habeo. neque enim uenalia sunt, quæ quidem placeant, & confici nisi per hominem & peritum, & diligentem non possunt. Chrysippo tamen imperabo, & cum Tyrrannione loquar. De fisco quid egerit Scipio, quæram. quod uidebitur rectū esse, curabo. De Ascanione, tu uero, quod uoles, facies: me nihil interpono. De suburbano, quod non properas, laudo: ut habeas, hortor. Hæc scripsi ad VIII. kal. Nou. quo die ludi committebantur, in Tusculanum proficiscens, ducensq; mecum Ciceronem meum in ludum discendi, nō lusionis, ea re non longius, quam uellem, quod Pontinio ad triumphum ad III. non. Nou. uolebam adesse. etenim erit nescio quid negotioli. nam Cato, & Seruilius prætores prohibituros se minantur; nec, quid poßint, scio. ille enim & Appium consulem secum habebit, & prætores, & tribunos pl. sed minantur tamen, in primisque Αρηπνέων Q. Scæuola. Cura, mi suauißime, & carißime frater, ut ualeas.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 5

QVOD quæris, quid de illis libris egerim, quos, cum essem in Cumano, scribere institui: non cessaui, neque cesso: sed sæpe iam scribendi totum consilium, rationemq; mutaui. nam, iam duobus factis libris, in quibus nouendialibus ijs ferijs, quæ fuerunt Tuditano, & Aquillio cos. sermo est a me in-

stitutus Africani, paullo ante mortem, & Lælij, Phili, Manilij, Q. Tuberonis, & Lælij generorum, Fanij, & Scæuolæ; sermo autem in nouem & dies, & libros distributus de optimo statu ciuitatis, & de optimo ciue; (sane texebatur opus luculenter; hominumq; dignitas aliquantum orationi ponderis afferebat) hi libri cum in Tusculano mihi legerentur, audiente Sallustio, admonitus sum ab illo, multo maiore auctoritate illis de rebus dici posse, si ipse loquerer, de rep. præsertim, cum essem non Heraclides Ponticus, sed consularis, & is, qui in maximis uersatus in rep. rebus essem; quæ tam antiquis hominibus atribuerem, ea uisum iri ficta esse: oratorum sermonem in illis nostris libris, quod esset de ratione dicendi, belli a me remouisse, ad eos tamen retulisse, quos ipse uidissem: Aristotelem denique, quæ de rep. & præstante uiro scribat, ipsum loqui. commouit me, & eo magis, quod maximos motus nostræ ciuitatis attingere non poteram; quod erant inferiores, quam illorum ætas, qui loquebantur. ego autem id ipsum tum eram secutus, ne in nostra tempora incurrens, offenderem quempiam. nunc & id uitabo; & loquar ipse tecum; & tamen illa, quæ institueram, ad te, si Romam uenero, mittam. puto enim te existimaturum, a me libros illos non sine aliquo meo stomacho esse relictos. Cæsaris amore, quem ad me perscribis, unice delector: promißis ijs, quæ ostendit, non ualde pendeo; nec honores sitio; nec desidero gloriam: magisq; eius uoluntatis perpetuitatem, quam promissorum exitum, exspecto: uiuo tamen in ea ambitione, & labore, tamquam id, quod non postulo, exspectem. Quod me de faciendis uersibus rogas: incredibile est, mi frater, quam egeam tem

pore: nec ſane ſatis commoueor animo ad ea, quæ uis, cauenda. ὑποθέσεις uero, & ea, quæ ipſe ego ne cogitando quidem conſequor, tu, qui omnes iſto eloquendi, & exprimendi genere ſuperaſti, a me petis? facerem tamen, ut poſſem: ſed, quod te minime fugit opus eſt ad poema quadam animi alacritate, quam plane mihi tempora eripiunt. abduco equidem me ab omni reip. cura, dedoq; literis: ſed tamen indicabo tibi, quod mehercule in primis te celatum uolebam. angor mi ſuauiſſime frater, angor, nullam eſſe remp. nulla iudicia, noſtrumq; hoc tempus ætatis, quod in illa auctoritate ſenatoria florere debebat, aut forenſi labore iactari, aut domeſticis literis ſuſtentari. illud uero, quod a puero adamaram,

Αἰὲν ἀριϛεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων,

totum occidiſſe: inimicos a me partim non oppugnatos, partim etiam eſſe defenſos: meum non modo animum, ſed ne odium quidem eſſe liberum: unumq; ex omnibus Cæſarem eſſe inuentum, qui me tantum, quantum ego uellem, amaret; aut etiam, ſicut alij putant, hunc unum eſſe, qui uellet. quorum tamen nihil eſt eiuſmodi, ut ego me non multa conſolatione quotidie leniam. ſed illa erit conſolatio maxima, ſi una erimus. nunc ad illa uel grauiſſimum accedit tui deſiderium. Gabinium ſi, ut Panſa putat oportuiſſe, defendiſſem, concidiſſem. qui illum oderunt, (ij ſunt toti ordines) propter quem oderunt, me ipſum odiſſe cœpiſſent. tenui me, ut puto, egregie: tantum ut facerem, quantum omnes uiderent. & in omni ſumma, ut mones, ualde me ad otium, pacemq; conuerto. De libris, Tyrannio eſt ceſſator, Chryſippo dicam: ſed

res operosa est, & hominis perdiligentis; sentio ipse, qui in summo studio nihil assequor: de latinis uero quo me uertam, nescio: ita mendose & scribuntur, & ueneunt: sed tamen, quod fieri potuerit, non negligam. Crebrius, ut ante ad te scripsi. Romæ est: & qui omnia adiurant, debere tibi ualde renunciant. Ab ærario puto confectum esse, dum absum.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 6

QVATTVOR *tragœdias* XVI. *diebus absoluisse cum scribas, tu quidquam ab alio mutuaris? &* κλέος *quæris, cum* Electram, *&* Troadem *scripseris? cessator esse noli, & illud,* γνῶθι σεαυτὸν, *noli putare ad arrogantiam minuendam solum esse dictum, uerum etiam ut bona nostra norimus. sed & istas, &* Erigonam *mihi uelim mittas.* Habes *duas epistolas proximas.* Vale.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 7

ROMAE, *& maxime* Appia, *ad* Martis, *mira proluuies:* Craßipedis *ambulatio ablata, horti, tabernæ plurimæ: magna uis aquæ usque ad piscinam publicam. uiget illud* Homeri,

ἤματ' ὀπωρινῷ, ὅτε λαβρότατον χέει ὕδωρ
Ζεύς. *cadit enim in absolutionem* Gabinij,
ὅτε δή γ' ἄνδρεσσι κοτεσσάμενος χαλεπήνῃ:
Οἳ βίῃ ἐν ἀγορῇ σκολιὰς κρίνωσι θέμιστας,
Ἐκ δὲ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες.

sed hæc non curare decreui. Romam cum uenero, quæ perspexero, scribam ad te, & maxime de dictatura; & ad Labienum, & ad Ligurium literas dabo. Hanc scripsi ante lucem, ad lychnuchum ligneolum; qui mihi erat periucundus, quod eum te aiebant, cum esses Sami, curasse faciendum. Vale, mi suauissime, & optime frater.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 8

SVPERIORI *epistolæ quod respondeam, nihil est: quæ plena stomachi, & querellarum est: quo in genere alteram quoque te scribis pridie Labieno dedisse, qui adhuc non uenerat. deleuit enim mihi omnem molestiam recentior epistola. tantum te moneo, & rogo, ut in istis molestijs, & laboribus, & desiderijs recordere, consilium nostrum quod fuerit profectionis tuæ. non enim commoda quædam sequebamur parua, ac mediocria. quid enim erat, quod discessu nostro emendum putaremus? præsidium firmissimum petebamus ex optimi, & potentißimi uiri beneuolentia ad omnem statum nostræ dignitatis. plura ponuntur in spe, quam in pecunijs: reliqua ad iacturam struentur. quare si crebro referes animum tuum ad rationem & ueteris consilij nostri, & spei; facilius istos militiæ labores, ceteraque, quæ te offendunt, feres; & tamen, cum uoles, depones. sed eius rei maturitas neque dum uenit, & tamen iam appropinquat. Etiam illud te admoneo, ne quid ullis literis committas, quod si prolatum sit, moleste feramus. multa sunt, quæ ego nescire malo, quam cum aliquo periculo fieri certior.*

Plura ad te uacuo animo ſcribam, cum, ut ſpero, ſe Cicero meus belle habebit. tu uelim cures, ut ſciam, quibus nos dare oporteat eas, quas ad te deinde literas mittemus, Cæſaris ne tabellarijs, ut is ad te protinus mittat, an Labieno. ubi enim iſti ſunt Neruij, & quam longe abſint, neſcio. De uirtute & grauitate Cæſaris, quam in ſummo dolore adhibuiſſet, magnam ex epiſtola tua accepi uoluptatẽ. Quod me inſtitutum ad illum poema iubes perficere: etſi diſtentus cum opera, tum animo ſum multo magis, quoniam tamen ex epiſtola, quam ad te miſeram, cognouit Cæſar me aliquid eſſe exorſum, reuertar ad inſtitutum, idq́; perficiam his ſupplicationũ otioſis diebus: quibus Meſſallam iam noſtrum, reliquosq́; moleſtia leuatos uehementer gaudeo: eumq; quod certum conſulem cum Domitio numeratis, nihil a noſtra opinione diſſentitis. ego Meſſallam Cæſari præſtabo. ſed Memmius in aduentu Cæſaris habet ſpem. in quo illum puto errare. hic quidem friget. Scaurum autẽ iam pridem Pompeius abiecit: res prolatæ: ad interregnum comitia adducta: rumor dictatoris, iniucundus bonis; mihi etiam magis, quæ loquuntur. ſed tota res & timetur, & refrigeſcit. Pompeius plane ſe negat uelle. antea ipſe mihi non negabat. Hirrus auctor fore uidetur: o dij, quam ineptus, quam ſe ipſe amans ſine riuali. Craſſum Iunianum, hominem mihi deditum, per me deterruit. uelit, nolit, ſcire difficile eſt. Hirro tamẽ agente nolle ſe non probabit. aliud hoc tempore de rep. nihil loquebantur: agebatur quidem certe nihil. Serrani Domeſtici filij funus perluctuoſũ fuit. ad IV. kal. Dec. laudauit pater ſcripto meo. Nunc de Milone. Pompeius ei nihil tribuit, & omnia Guttæ: dicitq; ſe perfecturũ,

ui in illo Cæsar incumbat : hoc horret Milo, nec iniuria: & si ille dictator factus sit, pæne diffidit. intercessorem dictaturæ si iuuerit manu, & præsidio suo. Pompeium metuit inimicum: si non iuuerit, timet, ne per uim perferatur. ludos apparat magnificentissimos, sic inquam, ut nemo sumptuosiores: stulte, bis, terq;, non postulatus: uel quia munus magnificum dederat: uel quia facultates non erant: uel quia magister: uel quia potuerat magistrum se, non ædilem, putare. Omnia fere scripsi. Cura, mi carissime frater, ut ualeas.

MARCVS S. D. Q. FRATRI. 9

DE Gabinio nihil fuit faciendum istorum, quæ amentissime cogitata sunt. τό τε μοι χάνοι. feci summa cum grauitate, ut omnes sentiunt, & summa cum lenitate, quæ feci. illum neque ursi, neque leuaui. testis uehemens fui, præterea quieui: exitum iudicij fœdum, & perniciosum leuissime tuli. quod quidem bonum mihi nunc denique redundat, ut his malis reip. licentiaq; audacium, qua ante rumpebar, nunc ne mouear quidem. nihil est enim perditius his hominibus, his temporibus. itaque ex rep. quoniam uoluptatis nihil iam capi potest; cur stomacher, nescio. literæ me, & studia nostra, & otium, uillæq; delectant, maximéq; pueri nostri. angit unus Milo: sed uelim finem afferat consulatus. in quo enitar non minus, quam sum enisus in nostro: tuq;. istinc, quod facis, adiuuabis. de quo cetera, nisi plane uis eripuerit, recte sunt. de re familiari timeo. ὁ δὲ μαίνεται οὐκ ἔτ' ἀνεκτῶς, qui ludos HS CCC comparet: cuius in

*hoc uno conſiderantiam & ego ſuſtinebo, ut potero, & tu ut poßis, eſt tuorum neruorum. De motu temporum uenientis anni, nihil te intelligere uolueram domeſtici timoris, ſed de communi reip. ſtatu. in quo, etiam ſi nihil procuro, tamen nihil curare uix poſſum: quam autem te uelim cautum eſſe in ſcribendo, ex hoc coniicito, quod ego ad te ne hæc quidem ſcribo, quæ palam in rep. turbantur; ne cuiuſquam animum meæ literæ interceptæ offendant. quare domeſtica cura te leuatum uolo. In rep. ſcio quam ſolicitus eſſe ſoleas. uideo Meſſallam noſtrum conſulem; ſi per interregem, ſine iudicio; ſi per dictatorem, tamen ſine periculo. odij nihil habet. Hortenſij calor multum ualebit. Gabinij abſolutio lex impunitatis putatur. ἐν παρέργῳ. De dictatore tamen actum adhuc nihil eſt. Pompeius abeſt: Hirrus parat: multi interceſſores numerantur: populus non curat: principes nolunt: ego quieſco. De mancipijs, quod mihi polliceris, ualde te amo: & ſum equidem uti ſcribis, & Romæ, & in prædijs infrequens. ſed caue, amabo, quidquã, quod ad meum commodum attineat, niſi maximo tuo commodo, & maxima tua facultate, mi frater, cogitaris. De epiſtola Vatinij riſi. ſed me ab eo ita obſeruari ſcio, ut eius iſta odia non ſorbeam ſolum, ſed etiam concoquã. Quod me hortaris, ut abſoluam; habeo abſolutum ſuaue, mihi quidem, ut uidetur, ἔπος ad Cæſarem. ſed quæro locupletem tabellarium; ne accidat quod Erigonæ tuæ, cui ſoli, Cæſare imperatore, iter ex Gallia tutum non fuit. * quid, ſi cæmentum bonum non haberem, deturbem ædificium? quod quidem quotidie mihi magis placet; in primiſq; inferior porticus, & eius conclauia fi-*

unt recte. De Arcano, Cæsaris opus est, uel mehercule etiam elegantioris alicuius. imagines enim istæ, & palæstra, & piscina, & nillus multorum Pilotimorum est, non Diphilorum. sed & ipsi ea adibimus, & mittemus, & mandabimus. De Felicis testamento; tum magis querere; si scias. quas enim tabulas se putauit obsignare, in quibus in nuncijs firmißimum tenuerat, (lapsus est per errorem & suum, & Sicuræ serui) non obsignauit: quas noluit, eas obsignauit. ἀλλ' οἰμωζέτω: nos modo ualeamus. Ciceronē, et ut rogas, amo, & ut meretur, & ut debeo: dimitto autem a me, & ut a magistris ne abducam, & quod mater Pomponia discedit, sine qua edacitatem pueri pertimesco. sed fumus una tamen ualde multum. Rescripsi ad omnia. Mi suauißime, & optime frater uale.

AD OCTAVIVM EPISTOLA, quam Ciceronis esse, uix credimus.

SI *per tuas legiones mihi licitum fuisset, quæ nomini meo, populoq; R. sunt inimicißimæ, uenire in senatum, coramq; de rep. disputare, fecissem, neque tam libenter, quam necessario. nulla enim remedia, quæ uulneribus adhibentur, tam faciunt dolorem, quam quæ sunt salutaria. sed quoniam cohortibus armatis circumseptus senatus nihil aliud uere potest decernere, nisi timere; in Capitolio signa sunt; in urbe milites uagantur; in campo castra ponuntur; & Italia tota legionibus, ad libertatem nostram conscriptis, ad seruitutem adductis, equitatuq; exterarum nationum distinetur; cedam tibi*

In præsentia foro, curia, & sanctißimis deorum immortalium templis: in quibus, reuiuiscente iam libertate, deinde rursus oppressa, senatus nihil consulitur, timet multa, assentitur omnia. post etiam paullo, temporibus ita postulantibus, cedam urbe; quam per me conseruatam, ut esset libera, in seruitute uidere non potero: cedam uita; quæ quamquam solicita est, tamē, si profutura est reip. bona spe posteritatis me consolatur; qua sublata non dubitanter occidam: atque ita cedam, ut fortuna iudicio meo, non animus mihi defuisse uideatur. illud uero quod & præsentis doloris est indicium, & præteritæ iniuriæ testimonium, & absentium sensus significatio, non prætermittam, quin, quoniam coram id facere prohibeor, absens prosim, si quidem mea salus aut utilis reip. est, aut cōiuncta certe publicæ saluti. nam per deum immortalium fidem (nisi forte frustra eos appello, quorum aures, atque animus a nobis abhorret) perq; fortunam populi R. quæ quamquam nobis infesta est, fuit, aliquando propitia, &, ut spero, futura est, quis tam expers humanitatis, quis huius urbis nomini, ac sedibus usque adeo est inimicus, ut ista aut dißimulare poßit, aut non dolere? aut, si nulla ratione publicis incommodis mederi queat, non morte proprium periculum uitet? nam, ut ordiar ab initio, & perducam ad extremum, & nouißima conferam primis, quæ non, posterior dies acerbior priore, & quæ non insequens hora antecedēte calamitosior populo R. illuxit? M. Antonius, uir animi maximi, (utinam etiam sapientis consilij fuisset (C. Cæsare fortißime, sed parum feliciter reip. dominatione semoto, concupierat magis regium, quam libera ciuitas pati poterat, principatum: publicam dilapida

bat pecuniam: ærarium exhauriebat: minuebat uecti-galia: donabat ciuitates ex commentario: dictaturam ge rebat: leges imponebat: prohibebat dictatorem creari legibus: S. C. ipse repugnabat in senatu: prouincias unus omnes concupiebat, cui sordebat Macedonia prouincia, quam uictor sibi sumpserat Cæsar. quid de hoc sperare, aut exspectare non oportebat? extitisti tu uindex nostræ libertatis, ut tunc quidem, optimus; (quod utinam neque nostra nos opinio, neque tua fides fefellisset) & ueteranis in unum conductis, & duabus legionibus a pernicie patria ad salutem auocatis, subito prope iam affectam, ac postratam remp. tuis opibus extulisti. quæ tibi non, ante quam postulares, maiora, quam uelles, plura, quam sperares, detulit senatus? dedit fasces, ut cum auctoritate defensorem haberet, non ut imperio se aduersum armaret: appellauit imperatorem: hostium exercitu pulso tribuens honorem, non ut sua cæde cæsus ille fugiens exercitus te nominaret imperatorem: decreuit in foro statuam, locum in senatu, summum honorem ante tempus: si quid aliud est, quod dari possit, addat. quid aliud est maius, quod uelis sumere? sin autem supra ætatem, supra consuetudinem, supra etiam mortalitatem tuam tibi sunt omnia tributa: cur aut ingratus crudeliter, aut immemor beneficij scelerate circumscribis senatum? quo te misimus? a quibus reuerteris? contra quos armauimus? quibus arma cogitas inferre? a quibus exercitum abducis? aduersus quos aciem struis? cur hostis relinquitur, ciuis hostis loco ponitur? cur castra medio itinere longius aduersariorum castris, & propius urbem mouentur? o me numquam sapientem, &

aliquando id, quod non erat, frustra existimatum. quantum te populo Rom. de me fefellit opinio. o meam calamitosam, ac præcipitem senectutem. o turpem exactæ, dementiq; ætate canitiem. ego patres conscriptos ad parricidium induxi: ego remp. fefelli: ego ipse senatum sibi manus afferre coegi, cum te Iunonium puerum, & matris tuæ partum aureum esse dixi: at te fata patriæ Paridem futurum prædicabant, qui uastares urbem incendio, Italiam bello, qui castra in templis deorum immortalium, senatum in castris habiturus esses. o miseram, & in breui tam celerem, & tam uariam reip. commutationem. quisnam tali futurus ingenio est, qui possit hæc ita mandare literis, ut facta, non ficta, uideantur esse? quis erit tanta animi facilitate, qui, quæ uerissime memoria propagata fuerint, non fabulæ similia sit existimaturus? cogita enim Antonium hostem indicatum, ab eo circumsessum consulem designatum, eundemq; reip. parentem: te profectum ad consulem liberandum, & hostem opprimendum, hostemq; a te fugatum, & consulem obsidione liberatum: deinde paullo post, fugatum, illum hostem, accersitum tamquam coheredem mortua rep. ad bona populi R. capienda; consulem designatum rursum inclusum eo, ubi se non menibus, sed fluminibus, & montibus tueretur. hæc quis conabitur exponere? quis credere audebit? liceat semel impune peccare. sit erranti medicina confeßio. uerum enim dicam. utinam te potius Antoni dominum non expulissemus, quam hunc reciperemus: non quod ulla sit optanda seruitus, sed quia dignitate domini minus turpis est fortuna serui. in duobus autem

malis cum fugiendum maius sit, leuius est eligendum. ille ea tamen exorabat, quæ uolebat auferre: tu extorques. ille consul prouinciam petebat: tu priuatus concupisti. ille ad malorum salutem iudicia constituebat, & leges ferebat: tu ad perniciem optimorum. ille a sanguine, & incendio seruorum Capitolium tuebatur: tu cruore, & flamma cuncta delere uis. si, qui dabat prouicias Caßio, & Brutis, & illis custodibus nominis nostri, regnabat: quid faciet, qui uitam adimit? si, qui ex urbe eijciebat, tyrannus erat: quem hunc uocemus, qui ne locum quidem reliquit exsilio? itaque, si quid illæ maiorum nostrorum sepultæ reliquiæ sapiunt; si non una cum corpore sensus omnis uno atque eodem consumptus est igni; quid illis interrogantibus, quid agat nunc populus R. respondebit aliquis nostrum, qui proximus in illam æternam domum discesserit? aut quem accipient de suis posteris nuncium illi ueteres Africani, Maximi, Paulli, Scipiones? quid de sua patria audient, quam spolijs, triumphisq; decorarunt? an esse quendam annos XX natum, cuius auus fuerit argentarius, adstipulator pater, uterque uero precarium fecerit quæstum, sed alterusque ad senectutem ut non negaret; alter a pueritia, ut non posset non confiteri: eum agere, rapere remp. cui nulla uirtus, nullæ bello subactæ, & ad imperium adiunctæ prouinciæ, nulla dignitas maiorum conciliasset opem potentium, sed forma per dedecus pecuniam, & nomen nobile conscelceratum impudicitiæ dedisset: ueteres uulneribus, & ætate confectos Iulianos gladiatores, egentes, reliquias Cæsaris ludi, ad rudem compulisset, quibus ille septus omnia misceret, nulli parceret, sibi uiueret: qui tamquam in dotali matrimo-

nio remp. testamento legatam sibi obtineret. audient duo Decij, seruire eos ciues, qui ut hostibus imperarent, uictoriæ se deuouerunt. audiet C. Marius, impudico domino parere nos, qui ne militem quidem habere uoluit, nisi pudicum. audiet Brutus, eum populum, quem ipse primo, post progenies eius a regibus liberauit, pro turpi stupro datum in seruitutem. quæ quidem si nullo alio, me tamen internuncio ad illos celeriter deferentur: nam si uiuus ista subterfugere non potero, una cum istis uitam simul fugere decreui.

VERBA GRÆCA, LATINA EXPRESSA.

EX LIBRO I.

EPIST. I.

Ep. I. ἀδύνατον: *quod fieri non potest*. ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον οὐδὲ βοέιην: *quoniam non agitur de uictima, neque de bubulo tergore*. Ex Homero *enim uerbum* ἀρνύσθην *subaudiendum est*. ἡλίου ἀνάθημα *solis sacrarium*.

ἑρμαθῆνα: Hermathena, Mineruæ, Mercuriiq; statua.

ep. 5. χρηστομαθεῖ: *utilia discentem, hoc est, deditum literis non uulgaribus*. γυμνασιώδη: *apta gymnasio*.

ep. 7. εὐμολπιδῶν πάτρια: Eumolpidarum ritus patrios.

ep. 8. οἰκεῖον: proprium.

ep. 10. σκέψεις, καὶ ἀναβολαί: *considerationes, & dilationes*. ταὐτόματον ἡμῶν: *casus noster*.

ep. 11. ἐν τοῖς πολιτικοῖς: *in ciuilibus*. τοποθεσίαν: *loci descriptionem*. Ἀττικώτερα: *magis Attica*. φιλορήτορα: *rhetoricæ studiosum*.

ep. 12. πανήγυρις: *conuentus*. μάλ᾽ ἀριστοκρατικῶς: *ual de pro statu optimatum*. γενικῶς: *generaliter*. ληκύθους: *pigmentorum ampullas*. ἀνεπεπρεπειρασάμην: *uenditaui me*. ἐπιχειρήματα: *argumenta*. ὑπόθεσις: *materia*. Ἄρειος πάγος: Areopagus. ἀπρακτότατος: *rebus agendis ineptus, ignauissi-*

mus. καχέκτης: habitu uitiorum deprauatus. τεῦκρις: teucris.

ep. 13. φιλέλληνες: Graecorũ studiosi, & amatores. παντοίης ἀρετῆς μιμνήσκεο: omnis uirtutis reminiscere.

ep. 14. ὕστερον πρότερον, Ομηρικῶς: ordine conuerso, Homerice. πρὸς τὸ πρότερον: ad prius. ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε: dicite nunc mihi musæ. quomodo primum ignis incidit: Homericum. παῤῥησίαν: loquendi licentiã. ἀγῶνα: certamen. ἐπισημασίας: significationes. ἀποθέωσιν: consecrationẽ. φιλοσοφητέον: philosophandũ. ἀμαλθεῖον: Amaltheũ, bibliotecas. tua. Αμαλθεία: Amalthea.

ep. 15. τοποθεσία: loci descriptione.

ep. 16. ἀφελέστατος: simplicißimus. πολιτικὸς ἀνὴρ οὐδ' ὄναρ: ciuilis uir ne in somnio quidem.

ep. 17. τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον: in lente unguentum. prouerbium. ἐπιφωνήματα: acclamationes. νῆφε, καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν: uigila, et memineris nõ credere. hi sunt nerui sapiẽtiæ. τίς πατέρ' αἰνήσει: quis patrem laudabit? ἐγκωμιαστικά: laudatiua. ἱστορικά: historica. σπαρταν spartam.

ep. 18. οἱ μὲν πάρ, οὐδὲν εἰσιν, οἷς δ' οὐδὲν μέλει. hi, qui adsunt, nihili sunt, illis uero, nihil curæ est. ὑπώπιον: liuor.

EX LIBRO II.

Ep. 1. μυροθήκιον: unguenti, & pigmentorum arculam. ὑπόμνημα: commentarium. σεμνότερός τις, καὶ πολιτικώτερος: grauior, & ciuilior aliquis. ἀποσπάσματα: partes quædam auulsæ. σῶμος: corpus φιλόπατρις: studiosus patriæ. πολιτεία: republica. ἅλις

σπουδῆς: *satis studij est.*

ep.2. θεῖοι: *patrui.* Πελιναίων: *Pelinæorum.* (*sunt autem populi.*) Κορινθίων, καὶ Ἀθηναίων: *Corinthiorum & Atheniensium.* Ἡρώδης: *Herodes.*

ep.3. εὐαγγέλια: *boni nuncij præmia.* κύρου παιδείαν: *Cyri institutionem.* τὰς διαφάσεις: *lucidas radiorum egreßiones.* ἔσω ὄψις μὲν κ, α, τὸ δὲ ὁρώμενον, β, γ, ἀκτῖνες δὲ, δ, καὶ ε: *sit aspectus* κ, α: *quod autem uidetur* β, γ: *radij uero* δ, & ε. κατ' εἰδώλων ἐμπτώσεις: *per simulacrorum incursiones.* εἴδωλα: *species, imagines.* ἔγχυσις: *effusio.* ὑπόστασιν: *statum.* πολιτείαν: *remp.* σωκρατικῶς εἰς ἑκάτερον: *more Socraticorũ in utramq; partem.* τὴν ἀρέσκουσαν: *sententiã quæ placeat.* κατάκρισις: *sanctio.* Ἀριστοκρατικῶς: *pro statu optimatum.* εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης: *unum auguriũ optimũ defendere patriam.* Homeri uersus ἰλ. μ. Θεοφράστου περὶ φιλοτιμίας: *Theophrasti de honorum studio.*

ep.5. αἰδέομαι τρῶας, καὶ τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους: *uereor Troianos, & Troianas longis indutas.* Hom. *uersus* ἰλ ζ. πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει: *Polydamas mihi primus uitio dabit.* Hom. *uersus* ἰλ. χ. Θεοφάνης: *Theophanes.* φιλοσοφεῖν: *philosophari.* ἐπὶ σχολῆς: *in otio*

ep.6. γεωγραφικὰ: *de terræ descriptione commentarios.* ὁμοειδεῖς: *uniformes.* ἀνθηρογραφεῖσθαι: *floride scribi.* πολιτευτέον: *nauanda opera reip.* ἀνέκδοτα: *nõ edita.* πολιτεύομαι: *publice curo.*

ep.7. κατὰ τὸ πρακτικὸν: *ad agẽdi rationẽ q̃ spectet.* καὶ ὑπὸ σέργη γυναικὸς ἀκοῦσαι ψεκάδος διδούσῃ φρενί:

& sub tecto frequentem audire guttam dormienti animo. est autem finis uersus, & uersus integer.

ep. 9. βοῶπις: bouis oculos habens. παλινῳδίαν: mutationem cantus. διβάφῳ: bis tincta purpura. σοφιστεύειν: sapientiæ studium exercere. ἐπαγγέλλομαι ἄνδρ' ἀπαμύνεσθαι ὅς τις πρότερος χαλεπήνῃ: profiteor me ulturum, quicumque prior læserit. κικέρων ὁ μικρὸς ἀσπάζεται Τίτον Ἀθηναῖον: Cicero paruulus salutat Titum Athheniensem.

ep. 10. ὑποσόλοικον: subabsurdum. ἀναφαίνεσθαι: apparere.

ep. 11. τρηχεῖ' ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος. οὔτι ἔγωγε ἧς γαίης δύναμαι γλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσθαι: Aspera, sed bona puerorum nutrix: nequaquam ego ea terra possum dulcius quidquam aspicere.

ep. 12. διαγγέλια: bini nuncij. συγκύρημα: casum. ζώσης φωνῆς: uiuæ uocis. βοώπιδος: bouis oculos habentis. ἀσελγοῦς: intemperantis. ὀξύπεινος: famelicus, auidissimus. συμπόσιον: conuiuium. κατ' ὀπώρην τραχύτης: autumno ipso asperitas. ἀδικαίαρχοι: iniusti magistratus. καὶ Κικέρων ὁ φιλόσοφος τὸν πολιτικὸν Τίτον ἀσπάζεται: & Cicero philosophus Titum salutat reip. deditum.

ep. 13. αὐθωρεὶ: eadem hora. Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην: Telepylum urbem Læstrigoniam. φιλοσοφῶμεν: philosophemur.

ep. 14. βοώπιδος: Mineruæ. διαναντρέπτους: quæ facile possint immutari. ἐντυραννεῖσθαι: sub tyranno esse.

ep.15. κικέρων ἀριστοκρατικώτατος παῖς: *Cicero ſtatus optimatum ſtudioſißimus puer.*

ep.26. φυσᾷ γὰρ οὐ σμικροῖσιν αὐλίσκοις ἔτι, ἀλλ᾽ ἀγρίαις φύσαισι φορβειᾶς ἄτερ: *intumeſcit enim nō paruis tibiolis amplius, ſed efferis follibus ſine lingula.* ἐσοφίζετο: *cauillabatur, malitioſe cogitabat.* τὸν πρακτικὸν βίον: *uitam in agendo poſitam.* τὸν θεωρητικὸν: *quæ in rerum contemplatione collocatur.* πρόσθε λέων, ὄπισθεν δέ: *ante leo, poſt uero.* Hom. Il. ξ, & D. Hieron. in ep. ad Ruſticum mona chum, de uiuendi forma.

εἰ δὲ μή: *ſi uero non.*

ep. 17. ὁμολογουμένως τυραννίδα συσκευάζεται: *ſine dubio ad tyrannidem uiam ſtruit.* εὐελπισία: *bona ſpes.* ἀδιαφορία: *æquanimitas.*

ἀφιλόδοξον: *ambitione uacans.* κατὰ τὸ κηδεμονικὸν: *curioſe.* ὑποθήκας: *documenta.* περὶ τῶν ὅλων: *de ſumma rerum.*

ep.18. σκοπὸς: *ſcopus.* κατὰ λεπτὸν: *minutatim.*

ep.19. ἅλις δρυὸς: *ſatis eſt quercus. ideſt glandium.* τυφλώττω: *cæcutio.* τῷ καλῷ προσπέπονθα: *erga honeſtum ſum affectus.* ἀσφάλειαν: *ſecuritatem, cautionem, præſidium ad furorem Clodij.* ἀκκιζόμεθα: *diſſimulamus.* ἐν αἰνίγμασιν: *obſcure dictis.*

ep.20. ἀλληγορίαις: *allegorijs.*

ep.25. ἑλικτὰ, καὶ οὐδὲν: *inuoluta, & nihil.* τὰς τῶν κρατούντων: *eſt autem initium ſenarioli, qui eſt huiuſmodi apud Euripidem in Phœniſſis.* τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας φέρειν χρεών: *Potentium ſtultitias ferre oportet.*

ep.2. μυςικώτερα: *secretiora.*

ep.4. συλλάβους: *indices ex membranula.*

ep.5. παλινῳδία: *mutatio cantus.* ὑποθέσει: *argumento.*

ep.6. πολιτικὸς: *reip. deditus.* ὀπαδοὶ: *assectatores aliorum in militia.* ταγοὶ: *duces.* σπάρταν ἔλαχες ταύταν, κόσμει: *Spartam sortitus es hanc; orna.* βαθύτης: *profunditas.* δικαιρότερον: *opportunius.*

ep.7. οὐχ ὁσίη φθιμένοισι: *impium mortuis. uide commentarium.* ὁ δὲ οὐκ ἐμπάζετο μύθων: *hic uero non curabat sermones.*

ep.8. μήπω μέγ᾽ εἴπης πρὶν τελευτήσαντ᾽ ἴδης: *nihil magnum dixeris prius, quam mortuum uideris. senarius.* σύκῳ, μὰ τὴν δήμητρα, σῦκον, οὐδὲ ἓν οὕτως ὅμοιον γέγονεν: *fico, per Cererem, ficus nulla umquam tam similis fuit. est autem senarij principium.* περίςασις: *status.* πολιτικῶς: *ciuiliter.* γραμμὴν: *lineam.*

ep.10. καὶ τὸ δὲ φωκυλίδου: *& hoc Phocylidis.*

ep.11. οὐδὲν γλυκύτερον, ἢ πάντα εἰδέναι: *nihil dulcius, quam omnia scire.*

ep.13. σκυλμὸν: *uexationem, perturbationem.* ὀξύπεινος: *ita curiosus, ut omnia scire cupiam: auidißimus, ut fame percitus.* τὴν παροῦσαν κατάςασιν τυπωδῶς: *præsentem statum reip. quoquo modo informatum.*

ep.15. συμπάθειαν: *parem animi affectionem.* ἡμερόλεγδον: *ut quæque singulis diebus acciderunt.* ἀρεοπαγίτας: *areopagitas.* τέμπη: *loca amœna.* σῆμα δέ τοι ἐρέω: *signum autem tibi dicam. Homerus* ι. λ. ψ. ἐξοχὴ: *excellentia.*

ep. 16. ἐξοτερικοὺς: exteriores. πολιτείᾳ: in libris de republica. τεχνολογίαν: de arte ratiocinationem. ἐμφιλοσοφῆσαι: philosophari.

ep. 17. ἀττικισμὸς: Attica locutio. συμπάθεια: similis affectio.

EX LIBRO V.

Ep. 3. σπουδαιότερον: grauius.

ep. 4. δυσδιάγνωστον πρὸς νεῦσιν: difficile cognitu ad nutū.

ep. 5. διαλόγους: sermones.

ep. 9. φιλοπροσηνέστατα: studio benignißimo.

ep. 10. ἔρδοι τίς: faciat quisque. (subaudi, quam nouit artem,) δυσδυκοίμητα: difficilia mitigatu. βαθύτητα: profunditatem. μελέτη: meditatio, exercitatio. ἄνω καὶ κάτω: sursum, & deorsum.

ep. 11. ἄφρακτα: sunt naues, non tectæ, nec munitæ ad pugnandum. ἐπίκωπον: genus nauigij. οἷα τ' ἂν δέσποινα: qualis hera fuerit. ἀνεξίαν: tolerantiam. μετέωρος: suspensus. ὑπομνηματισμὸν: decretum, monumentum. συμπαθῶς: cum affecti animi significatione. νομανδρίαν. uide commentarios.

ep. 12. ἀκρατηρίων impotētiū ἄφρακτα nauigiū quoddā dam συνηγωνίων: cum illo mærebā. πολιτικώτερον: ciuilius.

ep. 14. παράγγελμα ἐνιαύσιον: quod mandaui de annua administratione. ἐνδόμυχον: occultum.

ep. 16. ἐπικεφάλια: tributa per capita.

ep. 17. συμφιλοδοξοῦσιν: simul gloriæ seruiunt.

ep. 18. κεφάλαιον: caput. συμπάθειαν: parem affectionē.

ep. 19. τὸ νεμεσᾶν: indignari. τοῦ φθονεῖν: ab inuidendo.

ep. 20. ἐν ἐπιτομῇ: summatim. πανικάς: subita quadam,

tamquam auctore Pane deo, terricula. τὰ κενὰ τοῦ πολέμου: inania quædam in bello Arist. lib. III. ἠθικῶν: μώμῳ: qui omnia carpit. πεφυσίωμαι: elatus sum. λαμπρὰ: splendida. ἐν παρόδῳ: in transcursu. ἀπρόσιτον: non facilem accessu. ἀδωροδόκητον: incorruptum largitione. κέρας: cornu.

ep. 21. εὐημερήματι: felici eius diei successu, ἀκροτελεύτιον: conclusionem. γλυκύπικρον: dulce & amarum. ὑπερβολικῶς: supra ueritatem. τέθριππα: quadrigas. κέρας: cornu. ὁδοῦ πάρεργον: obiter. ἐνδομύχῳ: arcano.

EX LIBRO VI.

Ep. I. οἰκονομίαν: domesticæ rei ordinem. οἴχεται: euanescit, βαθύτητα: grauitatem. ὑπομεμψιμοίρους: subquerulas. ἐξ ἀφαιρέσεως: per extractionem. προσανατρεφομένην: recreatam. ἀκοινωνήτως: incommunicabiliter, ad tollendam amicitiæ communionē. ἐγκελεύσματα: hortationes. τὸ γὰρ εὖ, μετ᾽ ἐμοῦ: quod enim bene est, mecum est. ἱστορικὸν: historicum. οὐκ ἔλαθες: non fefellisti. ἀφελῶς: simpliciter. οἰκονομία: dispositio. σχεδιάζοντα: temere, non ordine scribentem. πολίτευμα: administrationem publicam. κέρας: cornu. ἰσοδυναμοῦσαν: quæ idem ualeat. διαίρεσιν: diuisionem. ἄγραφον: non scriptū. αὐτονομίαν: libertatem suis utendi legibus. τὸ παραδοξότατον: inopinatissimum. μηδὲν αὐτοῖς: nihil illis, subaudi, crede. ὦ πραγμάτων ἀσυγκλώστων: o res quæ coniungi non possunt. πολυ-

Διόσκους: Pollucis ædem. ἀνιστορησίαν: inscitiam historiarum. ἠπόρησας: dubitasti. Εὔπολιν τὸν τῆς ἀρχαίας: Eupolim illum ueteris.s.comœdiæ scriptorem. τί λοιπόν; quid reliquum? πολλοῦγε καὶ δεῖ: multum quidem abest. χρύσεα χαλκείων: aurea pro aereis. Homeri locus ἰλ ζ. ἀναντιφώνητον: sine responsione. αἴδεσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι: ueriti sunt quidem recusare, timuerunt autem accipere. Homeri uersus integer ex ἰλ.η. παριστορῆσαι: scire. προπύλαιον: uestibulum.

ep. 2. ἱστορικώτατος: historiarum peritissimus. νεόκτιστα: nuper ædificata. τῷ τῶν νεῶν καταλόγῳ: in nauium enumeratione, apud Homerum uidelicet. ἀναλογία: proportio, analogia. φλιοῦς, ὀποῦς, σιποῦς: Phlius Phliuntis, urbs Lacedæmoniorum: Opus Opuntis, urbs Locrorum, per contractionem. integrum est ὀπόεις ὀπόεντος: Sipus Sipuntis, urbs Dauniorum in Apulia. ὀπούντιοι, σιπούντιοι: gentile nomen ab ὀποῦς, σιποῦς. αὐτονομίαν: libertatem suis legibus utendi: ὑπερβολικῶς: supra modum. εὐήθειαν: fatuam simplicitatem.

ep. 3. πολλὰ δ' ἐν μεταιχμίῳ. Νότος κυλίνδει κύματ' εὐρέης ἁλός: multos autem in intermedio Auster uoluit fluctus lati maris. est enim proprie μεταίχμιον id spatium, quod est inter duos exercitus. ἀκοινώνητον: aptum ad dirimendam amicitiam.

ep. 4. μυστικώτερον: secretius. τῆς δάμαρτός μου ὁ ἀπελεύθερος (οἶδα ὃν λέγω) ἔδοξέ μοι πρώην, ἐξ ὧν ἀλογιζόμενος παρεφθέγγετο, πεφυρακέναι τὰ ψήφους ἐκ τῆς ὠνῆς τῶν ὑπαρχόντων τοῦ Κροτωνιάτου

τυραννοκτόνου. δέδοικα δὴ, μή τι νοήσῃς, εἰς δή-
που τοῦτο περισκεψάμενος, τὰ λοιπὰ ἐξ ἀσφα-
λίας: *uxoris meæ libertus (nosti quem pico) uisus est mibi dudum e uerbis, quæ inconsiderate protulit, turbasse calculos, seu suffragia ex coemptione bonorum Crotoniatæ tyrannicidæ. timeo, ne quid intelligas. unus quidem hoc si consideraueris, reliqua in tuto.*

ep. 5. τῆς ξυναόρου τῆς ἐμῆς δυξελεύθερος, ἔδοξέ μοι θαμὰ βατταρίζων, καὶ ἀλύων τοῖς ξυλλόγοις, καὶ ταῖς λέσχαις ὑπότι πεφιρακέναι τὰς ψήφους ἐν τοῖς ὑπάρχουσι τοῖς τοῦ Κροτωνιάτου. *uxoris meæ libertus uisus est mibi sæpe garriens, & in conciliabulis, & confessionibus nugantium aliquid turbasse calculorum in bonis Crotoniatæ.* ἐξ ἄστεως ἑπταλόφου τειχῶν παρέδωκεν ἡμῶν γάμου ὀφειλήματα ὁ κάμιλλος, αὐτόν τε ὀφείλοντα μνᾶς κδ. ἐν τῶν Κροτωνιατικῶν, καὶ ἐκ τῶν Χεῤῥονησιτικῶν μη. καὶ κληρονομήσας χμ. κ. μ. τούτων δὲ μηδὲ ὀβολὸν διαλύσασθαι πάντων ὀφειληθέντων τοῦ δευτέρου μηνὸς τῇ νουμηνίᾳ. τὸν δὲ ἀπελεύτερον αὐτοῦ, ὄντα ὁμώνυμον τῷ Κόνωνος πατρὶ, μηδὲν ὁλοσχερῶς πεφροντικέναι. ταῦτα οὖν, πρῶτον μὲν, ἵνα πάντα σώζῃ: δεύτερον δέ, ἵνα μηδὲν τῶν τόκων ὀλιγωρήσῃς τῶν ἀπὸ τῆς προεκκειμένης ἡμέρας, ὅσας αὐτὸν ἠνέγκαμεν, σφόδρα δέδοικα. καὶ γὰρ παρῆν πρὸς ἡμᾶς κατασκεψόμενος, καὶ τι σχεδὸν ἐλπίσας. ἀπογνοὺς δὲ, ἀλόγως ἀπίσῃ, ἔπειπών, αἰσχρόν τοι δηρόντε μένειν. *e septicollis urbis mœnibus tradidit (id est scripsit ad me) nostri*

coniugij (id est, uxoris meæ) æs alienum Camillus. debere eam uidelicet minas 24. ex bonis Crotoniaticis; ex Cherrhonesiticis 48. ex hereditatibus autem percepisse 640.20.40. atque ex his ne obolum quidem dissoluisse ex omni aere alieno, secundis mensis Kalendis. libertum autem ipsius eum, qui Cononis patri cognominis est, nihil ne ipsum quidem curasse: primum igitur hoc; omnia ut custodias: deinde, ut ne usuras quidem negligas eas, quæ current, ab eo, quem ante diximus, die. Ego quidem, per eos dies, quibus illum (Timotheum uidelicet) pertuli ualde, magno in timore fui. erat enim apud nos, ut exploraret, ac aliqua etiam spe adductus. qua cum excidisset, temere abijt, fatus, Turpe quidem est remanere diu. Hoc autem postremum hemistichium est Homericum. totus uersus hic est,

Αἰσχρόν τοι δηρόν τε μένειν, κενεόν τε νέεσθαι.

Turpe quidem est remanere diu, uacuumq; reuerti. ἐλ. β. τὰ μὲν διδόμενα, data quidem λεληθότως: latenter. ἄλλο πρόβλημα: alia quæstio.

ep. 6. ἐξακανθίζειν: spinas euellere πυροὺς εἰς δῆμον: frumenta in populum. προπύλῳ: uestibulo. ἐπέχειν: hæsitare dubitare. ἐποχῆς: dubitationis. παλιγγενεσίαν: regenerationem.

ep. 7. ἐν αἰνιγμοῖς: ænigmatice. ἀφελῶς: simpliciter.

ep. 8. αἰσχρὸν σιωπᾶν: turpe tacere.

ep. 9. σύγχυσιν: confusionem. παραφύλαξον: obserua.

τὴν τοῦ φυράτου φιλοτιμίαν αὐτότατα: *turbatoris auaritiam quammaxime.* κενὸν: *inanem.* ἄτυφον: *sine ambitione, parui animi.* ἐπέχειν: *dubitare.* ἀθέτησις: *improbatio.* ἐποχὴ: *cunctatio.* τοὐμὸν ὄνειρον ἐμοί: *meum mihi somnium. prouerbium est* ἐπιχρονία ἐποχὴ: *diuturna dubitatio.*

EX LIBRO VII.

Ep. I. φιλοτιμία: *ambitio.* πρόβλημα: *quæstionem.* ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθες. Ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος: *sed meum numquam animũ in pectoribus persuasisti. quod nihil dulcius sua patria.* αἰδέομαι: *uereor.* τρῶας, καὶ τρῳάδας: *Troes & Troadas:* πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην καταθήσει: *Polydamas mihi primus probrum inferet.* ὁδοῦ πάρεργον: *præter propositum, ut egrediar a proposito.* ἐπίκτητα: *fluxa, non diuturna.* ἐκβολὴ λόγου: *egreßio orationis.* εὐπόριστον: *parabilem.* φυράτης: *permistor.* ἀλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι ἐάσομεν, ἀχνύμενοί περ: *sed hæc quidem facta esse sinamus, licet dolentes. id est, præterita omittamus, licet cum dolore.* ἄμεμπτα: *non accusanda.*

ep. 2. σπουδάζοντα, *fauorabilem, uel fautorem.* τῶν νεωτέρων: *iuniorum.* αὐτόχθων: *natiua, & indigena.* στοργὴν φυσικὴν: *amorem naturalem.* πρὸς τὰ τέκνα: *in filios.*

ep. 3. ἀμεταμέλητα: *non pænitenda.* τὸ σκάφος τῶν ἀτρειδῶν: *nauigium Atridarum.* σύντομα: *compen*

diosa. δήμους: uicos. ζήτημα: quæstionem.

ep.4. τεκμηριώδες: coniecturale, iudicium.

ep.5. τοῖς ἀπαντῶσιν: obuiam mihi uenientibus. δύσχρηστα: inutilia. ἀπότριψαι: abstergito.

ep.6. οὐ γὰρ ἄν τόδε μεῖζον ἔπει κακὸν: neque enim maius sequetur malum. Hom. ὀδ. μ.

ep.7. παλινῳδία: mutatio cantus. λῆψις: quartanæ correptio. ἀβδηριτικὸν: Abderiticum. ἐμπολιτεύομαί σοι: tecum de republica disputo.

ep.8. πολιτικὸν σκέμμα: ciuilis consideratio. φιλοσοφώτερον διευκρινήσομεν, sapientius dijudicabimus. σύγχυσιν τῆς πολιτείας: confusionem reipublicæ. ξυνὸς ἐνυάλιος: communis Mars. Homeri locus ἰλ. Σ. πολιτικῶς: ciuiliter. ἄμορφον ἀντιπολιτευομένου χρεωφειλέτην: deforme, & turpe est, aduersantis in republica debitorem esse.

ep.9. διευκρινήσεις πρόβλημα πολιτικὸν: dijudicabis quæstionem ciuilem.

ep.11. τοῦ καλοῦ: honesti. χρεῶν ἀποκοπὰς, φυγάδων καθόδους: tabulas nouas, exsulum restitutiones. τὴν θεῶν μεγίστην ὡς ἔχειν τυραννίδα: dearum maximam ut obtineat tyrannidem. Euripides in Phoenissis. ἐνσχολάζωσοι: otium tecum disputans consumo. ἀπορῶ: dubito. οὕτως που τῶν πρόσθεν ἐπευθόμεθα κλέα ἀνδρῶν: sic sane superiorum lugebamus laudes uirorum. ἐπίσκοπον: speculatorem, custodem. ὁρμὴ: impetus.

ep.12. φαλαρισμὸν: Palaridis imitationem. αἰδέομαι τρῶας: uereor Troianos. ἀπορίαν: dubitationem.

ep.13. ἥρωα: heroem. πολιτικῶς: ciuiliter. ἀστρατήγη-

τος: regendi exercitus ignarus. πρὸς τὸ ἀσφαλὲς: ad securitatem. πρὸς τὰς δόξας: ad gloriam. μάντις δ' ἄριστος: uates autem optimus.

ep.16. σηςιωδέστερον: magis Sextianum. ὑπεκθέμενος: cũ dimisero, transportauero.

ep.17. ψευδησιόδειον: quod falso Hesiodo adscribitur. μηδὲ δίκην: neque caussam. totum carmen est, μηδὲ δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς: ne caussam ante iudicaueris, quam utriusque partis orationem audiueris.

ep.19. καὶ συναποθανεῖν: & simul mori.

ep.20. φαινοπροσωπεῖν: apparere, uultum ostendere. σκέμμα: consideratio. ἀπορία: dubitatio.

EX LIBRO VIII.

Ep.2. διπλῆ: nota in margine adscripta, sic a græcis appellata.

ep.8. ἀπροσφωνήτους: insalutatos. τὸ καλὸν honestum. πρὸς ταῦθ' ὅ, τι χρὴ, καὶ παλαμάσθων, καὶ πάντ' ἐπ' ἐμοὶ τεκταινέσθων: ad hæc, quod oportet, & faciant, & omnia in me fabricentur. τὸ γὰρ εὖ, μετ' ἐμοῦ: quod enim bene est mecum est. πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ: multam salutem honesto.

ep.9. εὐγενῆ: generosa, nobilia. συνδιημερεύομεν: simul diem conterimus. τέρας: monstrum.

ep.11. σκοπὸς: scopus. προθεσπίζω: præsagio. ἰλίας: ilias. περὶ ὁμονοίας: de concordia.

ep.16. ἀπολιτικώτατον: maxime ciuilis gubernationis expertem ἀστρατηγικώτατον: maxime imperatoriæ artis ignarum. ἀπαντήσεις: occursus obuiam. αἰδέομαι τρῶας: timeo Troianos.

Ep. 1. κενόσπουδα: *inanis studij plena.* ἀναπάντητον: *in quo nemo occurrat.*

ep. 2. ἀπὸ τὴν διάληψιν: *sub ipsa accessione febris.* ἀπαῤῥησίαστον: *minime liberam.* τίς δ' ἐστὶ δοῦλος, τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὤν: *quisnam est seruus, de morte securus qui sit?* ἀσμένιστον: *gratissimum.*

ep. 3. θέσεις: *materias.* Εἰ μενετέον ἐν τῇ πατρίδι τυραννουμένῃ: τυραννουμένης δὲ αὐτῆς, εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πειρατέον, κἂν μέλλῃ διὰ τοῦτο περὶ τῶν ὅλων ἡ πόλις κινδυνεύσειν. εἰ εὐλαβητέον τὸν καταλύοντα μὴ αὐτὸς ἀρθῇ ται. εἰ πειρατέον ἀρήγειν τῇ πατρίδι εἰρήνῃ μᾶλλον, ἢ πολέμῳ. εἰ πολιτικὸν τὸ ἡσυχάζειν ἀναχωρήσαντά ποι τῆς πατρίδος τυραννουμένης, ἢ διὰ παντὸς ἰτέον κινδύνου τῆς ἐλευθερίας πέρι. εἰ πόλεμον ἐπακτέον τῇ χώρᾳ, καὶ πολιορκητέον αὐτὴν τυραννουμένην. εἰ καὶ μὴ δοκιμάζοντα τὴν διὰ πολέμου κατάλυσιν τῆς τυραννίδος συναπογραπτέον ὅμως τοῖς ἀρίστοις. εἰ τοῖς εὐεργέταις, καὶ φίλοις συγκινδυνευτέον ἐν τοῖς πολιτικοῖς, κἂν μὴ δοκῶσιν εὖ βεβουλεῦσθαι περὶ τῶν ὅλων εἰ ὁ μεγάλα τὴν πατρίδα εὐεργετήσας, δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀνήκεστα παθών, καὶ φθονηθεὶς, κινδυνεύσειεν ἂν ἐθελοντὴς ὑπὲρ τῆς πατρίδος: ἢ ἀφετέον αὐτῷ ἑαυτοῦ ποτε, καὶ τῶν οἰκειοτάτων: ποιεῖσθαι πρόνοιαν. ἀφεμένῳ τὰς πρὸς τοὺς ἰσχύοντας διαπολιτείας: *an manendum in patria tyrannide oppressa: ea uero tyrannide oppressa,*

an quouis modo tyrannidis euersio tentanda est, etiam si ciuitas propter id de summa rerum periculum subitura sit. Vtrum cauendum tyrannidem destruenti, ne ipse de medio tollatur. An tentandum ferre opem patriæ pace potius, quam bello. Vtrum ciuile sit, secedentem aliquo, quiescere, oppressa a tyranno patria, an quodcunque subeundum discrimen pro libertate. an bellum inferendum regioni, eáq; sit obsidenda a tyranno oppressa. an etiam is, qui non probet, ut bello tyrannis dissoluatur, tamen subscribere optimatibus debeat. An cum bene meritus & amicis una subeunda sint, pericula, etiam si illi minus recte de summa rerum consuluisse uideantur. (hic Pompeium notat, ut ep. 1. huius l.) Vtrum de patria bene meritus, ob eamq; caussam grauissima quæque passus, & inuisus,) hic se ipsum describit, qui, Catilinæ coniuratione oppressa, pro maximis meritis crudelissima supplicia pertulerat) ultro pro patria discrimine subire debeat, an permittendum ei, ut sui ipsius interdum, & familiarissimorum rationem habeat, dimissis aduersus potentes concertationibus pro rep. τῶν προύργου τι: *quæ sunt ex re.* ἄκαιρος: *intempestiuus.*

ep. 5. εὐστομάχως: *bono stomacho.* αὐτίκα γάρ τοι ἔπειτα μεθ' ἕκτορα πότμος ἕτοιμος: *statim enim tibi deinde post Hectorem mors parata.* αὐτίκα τεθναίην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ' ἔμελλον ἑταίρῳ κτεινομένῳ ἐπαμῦναι: *utinam statim obeam, postea quam non eram socio, cum interficeretur, suppetias laturus.* ἑταίρῳ: *sodali.* εὐεργέτῃ: *bene merito.*

οὐδέ.

ep.6. οὐδέ μοι ἦτορ ἔμπεδον, ἀλλ' ἀλαλύκτημαι. *neque enim mihi cor firmum, sed consternato sum animo.* Homerus ἰλ. κ. αἰσχροῦ φαντασία: *turpitudinis imago.* ἐν δυνάμει: *in potestate.* σύντε δύ' ἐρχομένω: *pariterq; duo euntes.*

ep.7. τὸ συνέχον: *proximum.* ἀπάντησις: *occursus.* πολίτευμα: *actionem publicam.* μή μοι γοργείην κεφαλὴν δεινοῖο πελώρου: *ne mihi gorgoneum caput horrendi & grauis monstri.* εἰδὼς σοι λέγω: *sciens tibi dico,* ἀχαριστίας: *ingrati animi.* ὁ πλοῦς ὡραῖος: *nauigatio idonea.* μέντορ πῶς τ' ἄρ' ἴω, πῶς τ' ἄρ προσπτύσομαι αὐτόν; *Mentor, quonam modo audeam, &, quonam modo amplexabor ipsum?* Homerus ὀδ. γ.

ep. 8. θέσεις: *materias.* Διονύσιος ἐν Κορίνθῳ: *Dionysius Corinthi.* τότε μοι χάνοι εὐρεῖα χθών: *tunc mihi dehiscat lata terra.*

ep.9. ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς: *in rebus amatorijs.* ἀλογίστως: *inconsiderate.* ὑποκορίζῃ: *leni uocabulo appellas.* χρησμός: *oraculum.* ἄσπονδον: *implacabilem.* φιλόπατρον, ac πολιτικόν: *studiosum patriæ, ac ciuilem.* γενικώτερον: *generalius.* νεκυάν: *turbam mortuorum.* ἀπορῶ: *dubito.* στερκτέον: *probandum.* τὸ μέλλον καραδοκήσεις: *quod futurum est, exspectabis.* ὑπὸ τὴν λῆψιν: *sub accessionem quartanæ febris.* ἀσμένιστον: *gratissimum.* πολιτικόν: *ciuile.* μακροψυχίαν: *affectionem animi longinqua spectantis.* εὐδαίμονα: *felicem.*

ep.10. οὐκ ἔστ' ἔτυμος λόγος: *non est uerus sermo.* εὐημερίαν: *felicem diei successum.*

ep.11. συναγωγὴ : collectio. ἐσάλπιζον : turba canebat. λάπισμα : falsa quadam ostentatio. γοητείαν : praestigiationem. πειθανάγκην : suasionem uiolentam. αἱ γὰρ τῶν τυράννων δεήσεις, φησὶ πλάτων, οἶσθ᾽ ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις : tyrannorum enim preces, inquit Plato, nosti quam permistae necessitatibus. ἀλίμενα : sine portu loca. ὑπηρεσίαν : ministerium. ἀδημονῶν : se occultans.

ep.12. διατροπὴν : infamiam. αὐθεντικῶς : authoritate quadam domini utentem.

ep.14. τέτλα, κύντερον : perfer, grauius tulisti. sumptū ex Homeri uersu de Vlysse suum cor alloquente. ἄλλα μὲν αὐτὸς : alia quidem ipse. ἄλλα δὲ καὶ δαίμων ὑποθήσεται : alia autem uel deus suggeret.

ep.17. κατάκρισις : condemnatio πολιτικὴν : ciuilem.

ep.18. ἀναθεώρησις : speculatio.

EX LIBRO X.

Ep.1. μὴ μὰν ἀσπουδί γε, καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην : ne negligenter & inglorius peream. ἀλλὰ μέγα ῥέξας τί καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι : sed magno aliquo facinore edito, quod uel a posteris audiatur. τῶν πολιτικωτάτων σκεμμάτων : maxime ciuilium considerationum. ἄλη : error. πολιτευτέον : uersandum in republica.

ep.6. ἀρκαδίαν : arcadiam.

ep.7. τῶν τε παραχρῆμα δι᾽ ἐλαχίστης βουλῆς κράτιστος γνώμων, καὶ τῶν μελλόντων ἐπὶ πλεῖστον τοῦ γεν-

τομένου ἄριστος εἰκαστής: & præsentium, quæ repente accidunt, minima deliberatione peritißimus cognitor & futurorum optimus plerunque coniector. τότε ἄμεινον, ἢ χεῖρον ἐν τῷ ἀφανεῖ ἔτι προεώρα μάλιστα: quid melius, aut quid peius, uel obscurißimis in rebus prouidebat maxime. πλουδοκῶν: tempestatem ad nauigandum idoneam exspectans. στοργῆς: amoris. σύντηξις: colliquatio. συμπάθειαν: parem affectionem animi. ζηλοτυπία: æmulatio. τυραννικῶς: tyrannice. αὐθεντικῶς: pro certo.

ep. 8. τυραννικῶς: tyrannice σκυτάλην λακωνικὴν: Scytalem Laconicam. uide comment. σὺν θεῷ τοι λέγω: saltem si deus fauerit. Δυσουρία: urinæ difficultas. ἀρχῆ: principium. ἀνηθοποίητον: nequaquam formatis moribus. ἤθους ἐπιμελητέον: moribus adhibenda diligentia.

ep. 9. ὕπουλον: subdolum. ἀφράκτῳ: detecto nauigio. ἀποτόμως: concise. θυμικώτερον: stomachosius.

ep. 10. παραπλουτέον: abnauigandum. ὑγίες ἀλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι, ἐάσομεν ἀχνύμενοί περ: sed quæ quidem ante acta sunt, omittemus quamuis tristes. σφάλμα: error. ἀρετή: uirtus. διδακτὸν: res, quæ tradi poßit docendo.

ep. 11. πρᾶξιν πολιτικοῦ: operationẽ hominis ciuilis. περὶ κοιλιολυσίαν γίγνεσθαι: circa uentris solutionẽ esse.

ep. 12. ὦ πολλῆς ἀγεννείας: o multam ignobilitatem.

ep. 16. ἑπταμηνιαῖον ηὐτόκησεν: septimestrem salua peperit. Κωρυκαῖοι: Corycæi.

Ep. I. γεροντικώτερον: senilius. χέσχη: confabulatio.
ep. 2. τὶ γὰρ αὐτῷ μέλει; quid enim illi curæ est? βεβίωται; uita traducta est? πρόβλημα: quæstio.
ep. 3. ἀγοητεύτως: sincere, sine fuco. μακάρων νῆσοι: beatorum insulæ. πάθει: affectione. σκέψαι: considera. ἀλογηθῇ: negligatur. μελήσῃ: curæ sit.
ep. 4. ἐρυθρότερον: rubicundiorem. πρόβλημα ἀρχιμήδειον: quæstio Archimedea. ψευδῶς: falso. ἄκουσμα: auditio.
ep. 5. ἔρανον: collationem. διψῶσαν κρήνην: siticulosum fontem. πειρήνην: Pirenen. ἄμπνευμα σεμνὸν Ἀλφειοῦ πειρήνην: requiem, uerendam Alphei Pirenen. ποῖ ταῦτ' ἄρ' ἀποσκήψῃ: quonam hæc modo excusabis. γεωμετρικῶς: more geometrico. ἀρχέτυπα: exemplaria.
ep. 6. πάντα φιλόδημον: omnem popularem. θεωρίαν: speculationem. τέλος: finem.
ep. 7. εὔπινὲς: uenustum.
ep. 10. ῷ ἀπεραντολογίαν δοὺς: cui infinitam loquacitatem tribue.
ep. 12. συμπάσχω: una afficior.
ep. 13. ἀποθέωσιν: consecrationem. εκγόνιμος: fertilis. μεθαρμόζομαι: adaptor. ἀνεμέσητον γάρ. nulla enim inuidia est.
ep. 22. πολιτικοὶ: optimates.
ep. 24. τετυφῶσθαι: tumefactum esse. ἐγγήραμα: senectutis requies.
ep. 28. ἐντάφιον: sepulcrum.

ep.34 ἀλόγως: *sine ratione.*
ep.36. εἰς ἀποθέωσιν: *in consecrationem.*
ep.37. κύριος: *nomen libri ab Antisthene scripti.*
ep.39. συμβουλευτικὸν: *deliberatiuum*. Ἀριστοτέλους καὶ Θεοπόμπου πρὸς Ἀλέξανδρον. *Aristotelis & Theopompi ad Alexandrum.*
ep.40. φιλαίτιον συμφορὰ: *querula calamitas*. πρόπλασμα: *præfigmentum.*
ep.43. συμπαθῶς: *cum significatione animi*. οἰκοδεσποτικά: *patrisfamilia officia.*
ep.44. συντάγματα: *opera*. ἀκηδία: *torpedo*. ἀνεκτότερα: *tolerabiliora*. σύνναον: *contubernalem*. ὑπόθεσις: *argumentum.*
ep.50. τοῦτο δὲ μηλώσῃ: *hæc uero coniicies, dispicies, in digabis.*
ep.51. ἀπόγραφα: *descripta.*

EX LIBRO XIII.

Ep.1. καταβίωσιν: *tenuem uictum.*
ep.4. εὔλογον: *rationi consentaneum.*
ep.6. εὐλογώτατον: *maxime rationi consentaneum.*
ep.8. Παναιτίου περὶ προνοίας: *Panatij de prouidentia.*
ep.9. ἐκτενέστερον: *contentius*. φιλοστοργότερον: *amantius*. ἄφατα: *infanda*. ἀδιήγητα: *inenarrabilia*. εὐκαίρως: *opportune.*
ep.10. παρὰ τὴν ἱστορίαν: *præter historiam*. κοινότερα: *communiora*. πολιτικώτερα: *ciuiliora*. οὐ γὰρ ὄνειδος: *non enim opprobrium.*
ep.12. φιλολογώτερα: *eruditiora*. προσφώνησιν: *nuncu-*

ptionem. καλλιπίδης: *callipides.* αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λῷον: *eadem mensura, & melius.* ἂν καὶ δύνῃ: *si poßis.* περὶ τελῶν σύνταξις: *de finibus opus.* ἀκαδημικὴν: *Academicam.* Ἀντιόχεια: *Antiochia.*

ep. 13. ζηλοτυπεῖσθαι: *inuideri.* φιλαυτία: *amor sui.* ἀπορῶ: *dubito.* αἰδέομαι Τρῶας: *uereor Troas.* μέμψιν: *accusationem.*

ep. 16. παρὰ τὸ πρέπον: *præter decorum.* ἀπαιδευσίας: *ignorātia.* ἀτριψία: *ruditas.* Ἀντιόχεια: *Antiochia.*

ep. 18. πολυγραφώτατος: *in scribendo plurimus.* ζηλοτυπεῖν: *inuidere.*

ep. 19. ἀκίνδυνα: *periculo carentia.* φιλένδοξος: *ambitiosus.* ἀκαταληψίαν: *opinionem eorum, qui nihil comprehendi posse dicunt.* κωφὸν πρόσωπον: *muta persona.* Ἀριστοτέλειον: *Aristotelicum.* περὶ τελῶν: *de finibus.* περιπατητικὰ: *peripatetica.* αὐτοζηλότυπον: *sibi inuidia.* λογικώτερα: *eruditiora.* ἕρμαιον: *insperatum lucrum.* πιθανὰ: *suasoria.*

ep. 20. φιλαίτιος: *cōtētiōis cupidus.* φιλοσόφως: *philosophice.* δεδῆχθαι: *morsū esse.* μὴ γὰρ αὐτοῖς: *ne. n. ipsis.*

ep. 21. προβολὴν: *ingressum.* ἐποχῇ: *retentioni.* λόγοισι Ἑρμόδωρος: *uerbis Hermodorus.* προσφωνῶ: *nuncupo.* ἀδιόρθωτα: *inchoata, non perfecta.* ἕωλα: *obsoleta.* περὶ μικρὰ σπουδάζειν: *paruis studere.* εὔκολος: *facilis.* εὐγενέστερος: *generosior.*

ep. 22. ἀσμενέστατα: *libentißime.* τὰ κατὰ μέρος: *particularia.* εὐλογίαν: *honestam rationem.*

ep. 23. συμβίωσις: *conuictus.* εὐλόγως: *decenter.*

ep. 24. διφθέραι: *pellicea tegumenta,* αἰδέομαι Τρῶας: *uereor Troas.*

ep.25. ἀσαφέστερος: obscurior. δεινὸς ἀνὴρ, τάχα κεν καὶ ἀναίτιον αἰτιόωτο: grauis uir, & qui fortè uel insontem accuset. περιοχάς: argumenta.

ep.27. κολακεία: assentatio. ἐπίτευγμα: lucrum, quod acquiritur. ἀπότευγμα: damnum, uel quod amittitur. παρακινδυνεύειν: periclitari. μείλιγμα: lenimentum. σπουδή: studium.

ep.28. πρόβλημα Ἀρχιμήδειον: quæstio Archimedea.

ep.29. ἀφίδρυμα: sedes rei quæ dedicatur. τὸν τύφον μου πρὸς θεῶν τροποφόρητον: elationi meæ per deos morem gerito.

ep.30. κολακεῖαι: assentationes. πολιτικὸν σύλλογον: ciuilem conuentum.

ep.31. καταβάσεως: descensus. κεπφικά: fatua.

ep.32. περὶ ψυχῆς: de animo. διὰ σημείων: per notas. σύλλογον: conuentum. πομπεῦσαι καὶ τοῖς προσώποις: ostentare etiam personis.

ep.33. δυσωπία: uitiosa uerecundia. καταβάσεως: descensus. εὔλογον: consentaneum.

ep.37. ἀξιοπίστως: fide dignum. φοβερὸν ἦν: formidabile erat. ἀνεμοφόρητα: leuia, a uentis dissipata.

ep.38. οὐκ ἐπέστησεν: nō aduertit. πότερον δίκας τεῖχος ὑψηλὸν, ἢ σκολιαῖς ἀπάταις: utrū iustitiæ murū altū, an obliquæ fraudis. ἀναβὰς διαβιῶν, subintelligitur. q̃ ex Plat. lib. II. de repub. cognoscitur. δίχα μοι νόος, ἀτρέκειαν εἰπεῖν: ambigit animus, ut uerum dicam.

ep.39. σκολιά: obliqua, dissimulationem. φαίδρου περὶ θεῶν: Phædri de dijs. φιλοτέχνημα: comminiscēdi artes. κέπφος: stultus. τὰ ὅλα: cuncta.

ep.40. σκολιαῖς ἀπάταις: obliquis fraudibus.

ep.41. καὶ μάλα κατηφὴς: *admodum tristis*. σὺ δὲ, τί σύννους: *tu uero, quid cogitabundus?* ἀσπόνδου: *immitis*.

ep.43. μνημονικὸν ἁμάρτημα: *memoriæ error*.

ep.46. ἀλόγως: *temere*.

ep.47. μέμψιν ἀναφέρει: *accusationem imponit*.

ep.49. πρὸς ἴσον ὅμοιον: *ad æqualem, similemq́*. ἀκολακεύτως: *sine assentatione*.

ep.50. ἀμεταμέλητον: *quem non pœnitet*. μετικὴν: *uomitum*. ἀδεῶς: *intrepide*. οἱ περὶ αὐτόν: *qui apud eum*. σπουδαῖον οὐδὲν: *studiosum, siue serium nihil*. φιλόλογα: *erudita*. ἐπισαθμίαν: *diuersorium*.

EX LIBRO XIV.

Ep.2. σαλάκωμα: *inanem iactantiam*. φαλάκρωμα: *caluitium*.

ep.3. πανικὸν: *uanus terror*. διάθεσιν: *affectum*. πραγματικὸν: *quod agi posšit*. ἐπισημασίαν: *significationem mentis e gestu*.

ep.4. ἥροες: *heroes*.

ep.5. ἐσίγησας: *tacuisti*. μνημονικὸν ἁμάρτημα: *memoriæ error*. φυρμὸς πολὺς: *permistio multa*. εὐρίπισα: *instabilia, ab Euripo*. νεωτερισμοῦ: *innouationis*.

ep.6. πολιτεύεσθαι: *administrare remp*. σόλοικον: *absurdum*. τυραννοκτόνους: *tyrannicidas*. πεπολιτεύμεθα: *remp. administrauimus*. πολιτικώτερα: *ciuiliora*.

ep.7. πεπινωμένα: *eleganter scriptæ*.

ep.10. γῆν πρὸ γῆς: *terram terræ anteponendam*. *signi-*

ficat, se de mutando solo cogitare. ὑπηνέμιος: subiecta uento.

ep. 11. ἀκολασίαν: intemperantiam.

ep. 12. ὦ πράξεως καλῆς μὲν, ἀτελοῦς δέ. o facti pulchri quidem, sed imperfecti. supplendū est auctor.

ep. 13. ἀλιτενεῖ: humili.

-ἀλλ' οὐ δαιτὸς ἐπηράτου ἔργα μέμηλεν,
Ἀλλὰ λίην μέγα πῆμα διοτρεφὲς εἰσορόωντες
Δείδιμεν, ἐν δοιῇ δὲ σαωσέμεν, ἢ ἀπολέσθαι.

sed non ea nobis curæ sunt, quæ in amabili conuiuio fiunt: immo uero intuentes graue damnum, a Ioue immissum, extimescimus; salusque, & interitus in dubio sunt.

Οὔτοι τέκνον ἐμὸν δέδοται πολεμήϊα ἔργα,
Ἀλλὰ σύγ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα λόγοιο,
Non tibi, mea progenies, data sunt opera bellica:
at tu quidem placida curato munera eloquentiæ.

Verba sunt Iouis alloquentis Venerem: sed quod apud Homerum est γάμοιο, Cicero mutat in λόγοιο.

ep. 14. πολιτικώτερα: ciuiliora.

ep. 15. ἀναθεώρησιν: animaduersionem.

ep. 16. ἀριστείαν: præclarum facinus. ἀναθεώρησις: animaduersio. significat rem esse memorabilem, & quæ multa in se contineat animaduersione digna; qualia sunt, quæ supra tetigerat, de saxo, in crucem, columnam tollere, &c. κατὰ μίτον: per filium. Vide comment.

ep. 17. μελήσει: curæ erit. ἀνέκδοτον: non editum.

ep. 19. πρᾶξιν: facinus.

ep.20. καθολικὸν θεώρημα: præceptum, (sic enim θεώρημα Cicero uertit in libro de fato) quod in omnes conueniat. μὴ πολιτεύεσθαι: accedendum non esse ad remp.

ep.21. ὑποσόλοικα: subabsurda. βεβίωται: acta uita est. πεντέλοιπον: quod reliquũ est de quinque. vide cõmentarium nostrum. λῆρος πολὺς: multæ nugæ.

ep.22. ὑπόθεσιν: argumentum. εὔλογον: rationi consentaneum. φαινοπροσωπητέον: hilari uultu agendum est. ἰτέον: eundum. ἄλλοις ἐν ἐσθλοῖς τὸν δ᾽ ἀπωθοῦνται ψόγον: alijs in bonis dedecus hoc effugiunt.

EX LIBRO XV.

Ep.1. οὐδὲν ὑγιὲς: nihil sani. τοῦτο εὔλογον. hoc est rationabile. ὑπόθεσιν: suppositionem. ὑπεραττικὸς: plus quam Atticus. Δημοσθένους: Demosthenis. ἀττικώτατα: in primis Attica.

ep.2. πεντέλοιπον: quod reliquum est de quinque.

ep.4. ἄνω ποταμῶν: retro fluminum, scilicet cursus est. ἀπορία: dubitatio. μελήσει: curæ erit. παρεγχείρησις: conatus. ἡρακλείδιον: Herculeum.

ep.5. θησαυρὸς ἄνθρακες: thesaurus carbones.

ep.11. ἡ δεῦρ᾽ ὁδὸς τί σοι δύναται νῦν θεοπρόπε; iter huc quid tibi ualet nunc o uates? βλάσφημα: maledictum.

ep.12. καὶ μάλα σεμνὸς: & ualde grauis. τὰν δ᾽ αἰτίαν τῶν Βρούτων τίς εἶχεν; caussam uero Brutorum quis tuebatur? ἥρωας: Heroas. κατηχήσει: instructione, ἐὰν διαμένῃ: si permanserit.

ep.13. ἀναντιφωνησία: taciturnitas. cũ respõderi nõ potest. διάλογον: dialogũ. ἡρακλείδιον: Heraclideum opus. φιλοσοφοῦμεθα: philosophamur. τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος: quæ de officio. προσφωνοῦμεν: nuncupamus.

ep.14. συντάξεις: confectiones librorum. μετέωρος: animi pendens.

ep.15. φιλόλογα: ab æquitate non aliena. φιλοφρόνως: benigne.

ep.16. πεπινωμένως: eleganter. προκοπὴν: progressum in litteris. οἶκος φίλος: domus cara. ῥωπογραφία: scriptio de plantis. ῥητορεύουσιν: rhetorissant.

ep.17. φιλοστόργως: peramanter. διδόμενα: data. τα μὲν διδόμενα data quidem. φιλοστόργως, & πινῶς: beneuole & squallide.

ep.19. ἐργῶδες: laboriosum. ἀνεκτὸν: tolerabile. σχεδίασμα: ex tempore factum, subitum consilium.

ep.20. πάσχω τι: patior aliquid, angor.

ep.21. ἐποχὴν: retentionem. ἀκεραίως: sincere. πλοῦς nauigatio.

ep.23. ὑπόμνημα: commentarium.

ep.26. ψευδογράφω: falsò perscripto. ἀτοπώτατον: absurdissimum.

ep.27. πάνυ φιλοστόργως: ualde amãter. βουλύσει: uespera.

ep.29. ἀμηχανία: inopia consilij. σπείσασθαι: inducias facere. ἐβδελυττόμην: abominabar. σκοπὸς: scopus. οὐ παρὰ τούτῳ: non apud hunc.

EX LIBRO XVI.

Ep. 1. ἔλθωμεν: eamus. ἐν ὁμοπλοίᾳ: societate nauigandi. λῆρος πολὺς: nugæ multæ. γλίσχρως parce, tenuiter.

ἡρακλέδιον: *herculeum.*

ep. 3. σύνταγμα: *uolumen elaboratum.* ἀρχέτυπον: *archetypum, exemplar.*

ep. 4. παρὰ λέξιν: *præter uerbum.* ὁμοπλοια: *societas nauigandi.* μετεωρότερον: *suspensiore animo.* ἀσφαλὲς: *tutum.* ῥοπή: *momentum.* γαυριῶ: *glorior.* μετ᾽ ἀμύμονα: *post expertem culpæ. alludit autem ad illud Homeri,* μετ᾽ ἀμύμονα πηλείωνα. ἀμύμων: *reprehensionis expers.* ἄμβροτος: *immortalis.* συναγωγή: *collectio, uolumen.*

ep. 5. δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντες: *longam nauigationem meditãtes.* ἡ δεῦρ᾽ ὁδὸς σοι τί δύναται; *iter huc tibi quid potest?* σύγγραμμα: *conscriptio.*

ep. 6. ἀνεμέσητα: *inuidia carentia.* εὐθανασίαν: *facilem mortem.* σχόλιον: *annotatiunculam.* ἀπολογισμὸν συντάξομαι: *defensionem componam.* σχολίῳ *scholio.* ἀναπολόγητον: *quod defendi nequit.* δυσχερησία: *difficultas uersuræ faciendæ.* πειράζεσθαι παραλύσει: *tentare paralysi.*

ep. 7. εὐκαιρίαν: *occasionem.* ἀσφαλείαν: *securitatem.* ἀπορία: *dubitatione.*

ep. 8. σκέπτομαι: *considero.* ἀριστεία: *actio præclara.*

ep. 10. παῖδες παίδων: *nati natorum.* εἷς ἐμοὶ μυρίοι: *unus mihi mille.* ἀδόλεσχος: *loquax.* εὐμενεία: *constantia.* εἰρωνεία: *dissimulatio.* πεπλογραφίαν: *pepli descriptionem.* ἡρακλέδιον *Herculeum.* ταξιάρχης: *ordinis ductor.* τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος: *de officio.* τὰ κεφάλαια: *capita.* περὶ τοῦ κατὰ περίστασιν καθήκοντος: *de officio, cui quædam adiecta est circunstantia.* προσφωνῶ: *alloquor, scribo.* αἰτι-

κῆον: alienum. αἰδεσθὲν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι: pudebat quidem abnuere, ueriti sunt autem suscipere. ἀπάντησις: occursus.

ep. 11. ἡρακλειδίῳ Herculeo.

ep. 12. δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντα: longam nauigationem cogitantem. ἀπροσδιόνυσον: inexspectatum. παρ' ἠνεμόεντα μίμαντα: ad uētosum Mimanta. Νήσου ἐπὶ ψυρίης: insulam in psyria est autem mimas mons Thraciæ. ἐν ἀριστέρ' ἔχοντα: sinistra habentem.

ep. 13. καθῆκον: conueniens. ὑπόμνημα: commentarius.

ep. 14. δυσωπίαν: uitiosaam uerecundiam. ἐν πολιτικῷ: in ciuili. μὴ δὲ σωθείην, ἤ ποτε τοιοῦτο: ne saluus quidem fiam, si quid tale umquam. στρατηλάξ: imperator, dux.

EX LIB. I. EPIS. AD BRVTVM.

Ep. 1. ἐμφατικώτερον: expersβius.

EX LIB. I. EPIST. AD Q. FR.

Ep. 2. ἀλλ' αἰεί τινα φῶτα μέγαν: sed semper quendam hominem ingentem. ἀφελῶς: inconsiderate. ὀρθὰν τὴν ναῦν, ἅπαξ θανεῖν: rectam nauim, & semel mori.

EX LIBRO II.

Ep. 3. προῳκονομησάμην: præcuraui, prouidi. Ἄκων

ρως: opportune.

ep. 5. ἀμφιλαφίαν, ancipitem ansam.

ep. 7. εἰλικρινές: sincerum.

ep. 9. μουσοπάτακτος: a musis percussus. ἀντίεκτον: æquilibrem. εἰ δ᾽ἂν ἀια ἔζησας: si uero in terra uixisses. ἔα πάσας: mitte omnes.

ep. 13. πολιτικὰ: de republica.

ep. 14. τοιαῦθ᾽ ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται: talia ærumnosum bellum efficit. πραγματικῶς: negotialiter. ὑπερβολῶς: supra quam res est.

ep. 15. συνδείπνους σοφοκλέους: concenatores Sophoclis. ὑπόθεσιν: argumentum. γλαῦκα εἰς Ἀθήνας: noctuam Athenas. ῥαθυμώτερα: segniora. χαρακτὴρ: stylus. φιλαλήθως: ingenue.

EX LIBRO III.

Ep. 1. ἀποδυτηρίῳ: loco, ubi lauaturi uestes exuebant. δευτέρας φροντίδας: secundas curas. γνῶθι πῶς ἄλλῳ κέχρηται: nosce, quemadmodum alio usus fuerit. ἐμβόλιον: interpositionem.

ep. 2. ἀπότευγμα: repulsam.

ep. 3. θετικώτερον: Philosophicis quæstionibus aptius.

ep. 4. ἐνθουσιασμὸς: diuinus furor. ἄρη πνέων: Martem spirans.

ep. 5. ὑποθέσεις: argumenta. αἰὲν ἀριστεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων: semper strenue se gerere, & præstantiorem esse aliis.

ep. 6. κλέος: laudem. γνῶθι σεαυτὸν nosce te ipsum.

ep. 7. ἦματ᾽ ὀπωρινῷ, ὅτε λαβρότατον χέει ὕδωρ

Ζεὺς εὖτε δή γ' ἄνδρεσσι κοτεσσάμενος χαλεπήνῃ:
Οἳ βίῃ εἰν ἀγορῇ σκολιὰς κρίνωσι θέμιστας,
Ἐκ δὲ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες.
die autumnali cum abundantißimam pluit aquam Iupiter, cum iam hominibus iratus succenset. qui per uim in foro aliquas sententias ferant, iustitiam autem expellant, deorum uocem non curantes.

ep.9. τότε μοι χάνοι: *tunc mihi dehiscat.* ὁ δὲ μαίνεται οὐκ ἔτ' ἀνεκτῶς: *hic autem insanit non amplius tolerabiliter.* ἐν παρέργῳ: *obiter.* ἔπος: *uerbum.* ἀλλ' οἰμωζέτω: *sed ploret.*

DIONYSII LAMBINI ANNOTATIVNCVLAE, SEV EMENDATIONVM RATIONES IN PRIMVM LIB. EPIST. AD ATTIC.

QVAE *in his ad Attic. epistolis emendata sunt, omnia fere P. Victorio, Paullo Manutio, Sebast. Corrado, Adr. Turnebo, Leonardo Malaespinae, & codicibus Memmianis, accepta referenda sunt. Si qua aliunde nascentur, admonebitur lector. Nam in singulis locis uel a P. Victorio, uel a P. Manutio, uel a Corrado, uel ab Adr. Turnebo, uel a Malaspina, qui postremus his epistolis manum admouit, explicatis, aut emendatis, & restitutis, immorari, &, quae sunt ab ijs uel erudite & ingeniose excogitata, uel ex auctoritate librorum antiquorum emendata, literisque mandata, huc transferre, esset actum agere, inanemq; operam sumere.*

IN EPIST. I.

Si iudicatum erit, eius haberi rationem licere.] *Sic legendum esse, & ex Italis Sebast. Corradus, & ex nostratibus Aemarus Ranconetus censuerunt: primum haud dubijs coniecturis ducti, deinde ab antiquae scripturae uestigijs non longe discedentes. Sic autem loquetur in Bruto, Seruilius Glaucia ex summis & fortunae & uitae sordibus in pretura eos factus esset, si rationem eius haberi licere iu*

dicatum esset. quæ cum erit absoluta.ſane facile & libenter tum ei ceteri conceſſerint.] *Proponã primum ſcripturam ueterem, deinde doctorum uirorũ cõiecturas afferam. Sic igitur habent omnes fere libri manu ſcripti: in his Turneſian.* Quæ tum erit abſoluta ſane facile eũ libentr nunciteri cõcili acciderũt:*alij, numi titeri: alij* munciteri, *&c. Hanc igitur ſcripturã, quæ ſe corrumptam eſſe clamat, ſic quidam reſtituere conati ſunt,* Quæ cum erit abſoluta, ſane facile eũ ac libenter ceteri conſulẽ acceperint. *Corradus ſic:* Quæ cũ erit abſoluta, ſane facile eũ libẽter municipes ceteri cõſulẽ acceperint. *Sigonius ſic,* quæ cũ erit abſoluta, ſane facile eum nunc Cæſari conſulẽ addiderim: *Manutius ſic,* quæ tũ erit abſoluta, ſane facile eũ libẽter nũc Cæſari, &c. *ut Sigo. Adr. Turnebus ſic,* Quæ tũ erit abſoluta ſane facillime. lubẽter munitori cõſuli acciderim, *Vt ſit hic Ciceronis ſenſus, Vellẽ Cæſar cõſul fieret: libenter enim huic uiarũ curatori & munitori ſupplex in mea petitione fuerim: malimq; me ſupplicẽ, quam competitorem haberet. Qua coniectura quid poteſt excogitari diuinius? Verũ tamẽ mihi placet ẽt hæc, & quidẽ paullo magis,* Quæ cum erit abſoluta, ſane facile & libenter ei tum ceteri cõceſſerint, *uel* ceteri cõſulatu ceſſerint.

IN EPIST. 5.

Quid dicas] *ſubintelligendum,* neſcio, *ſeu potius* uideo, *uel* ſcio. *Itaque ſine interrogationis nota excudi iuſsi. Eſt autem loquendi genus comicum.*

IN EPIST. 9.

Missurum eum, qui ad te proficisc.] *legendum ut habet codex Turnesianus*, iturum eum, qui ad te, &c.

IN EPIST. 10.

Quod soror prægnans est.] *libri ueteres habent*, prægnas est. mirum quàm, &c.] *lib. manusc. Turnesianus*, *& is. quem mihi commodato dedit I. Huralius Lignotallerius, et quos a Memmio accepi, omnes habent*, mire quàm illius loci non m. u. s. e. cog. delectat.

IN EPIST. 11.

Per manus seruulæ.] *Libri manuscrip. habent* per manus seprullæ: *Vnde amicus quidam meus legendum conijcit*, per manus Seruiliæ; *quod probo.*

IN EPIST. 12.

Nisi eam pellectione releuarit.] *Eo libentius Malæspinæ emendationem approbaui, quòd ita scriptũ reperi in cod. Memmianis.* ad pontifices relatam.] *Lectionem uulgatam, quæ talis est*, ad uirgines, & pontifices relatam, *repudiauimus. & illud*, uirgines, & *deleuimus: partim codices Memmianos secuti, partim historiæ ueritate adducti. Nam uirgines de religione non indicabant, sed pontifices.*

IN EPIST. 13.

Atqui id dereptum de summis, &c.] *Sic eden-*

dũ curaui reclamãtibus quidẽ libris omnibus: sed tamẽ non admodum aduersantibus. Nam *literam*, d, *sumpsi ex priore uocula*, id, *quod emendandi genus ab omnibus conceditur ac probatur.* Deripere. *autem, detrahere est: quod huic loco conuenit, non* eripere. In aristocratia.] *Hæc absunt a codice Tunesiano.* me tantum comperisse omnia criminabatur.] *Id est, obijciebat mihi illud, quod ego de me prædicaram in meo consulatu, me comperisse, Catilinam cum suis consilium cepisse urbis incendendæ, ciuium trucidandorum. Hoc enim sæpe fuisse maledicti loco Ciceroni obiectum supra ostendimus.* Sed habet sui similem in magistratibus præter Fuf.] *Quidam totum hunc locum sic legi uolunt:* sed habet sui similem in magistratibus neminem. Præter Fufium. bonis utimur tribunis pl. ualde petiturire.] *sic emendauit Adr. Turnebus.*

IN EPIST. 15.

Non tam ærati, quàm, ut appellantur, ærarii] *Quamobrem omnium ueterum codicum, & Italicorum, et Memmianorum, & Turnesiani & Huralimi, qui omnes sic habent, consensum repudiarem, nulla causa uisa est. Atque huius lectionis ratio explicatur erudite a Malaspina, & item a Turnebo, collega meo uiro doctiss. quanquam paullo aliter.* aut metuendo ignauissimi.] *Hoc membrum, quod aberat ab omnibus alij libris manuscrip. neque Malaspina in suis reperit: ego in Memmianis repertum hac editione repræsentandum curaui.* falsum.] *sic legendum putat Manutius. Ego tamen* falsum *malo: cum præsertim sic habeant omnes libri ueteres.* si hic

factus erit, mimum futurum.] *fretus anctoritate codicum Memmianorum sic edendum curaui, deleta uoce, fabulam, ut habent nonnulli libri ueteres. seu* famam. *ut uulgati. Quamuis autem minus, fabula sit, multo tamen honestius est fabulæ nomen, quàm mimi. Nam mimus turpium & obscænarum rerum imitationes recipit, non recipit fabula. Itaque significat hoc loco Cicero, si Afranius consul factus sit, consulatum suum turpem futurũ.* & istos consulatus non flocci, ἐατέον] *sic legendum censet Adr. Turnebus collega meus, homo singulari doctrina: cui ego assentior. Non libet autem mihi nec aliorum coniecturas refellere, nec hanc commendare & confirmare. Nam illæ quidem cum hac lectione comparatæ, satis refelluntur: hæc autem sua sponte ita probabilis atque adeo uera est, ut se ipsa confirmet. Nam primum nulla uis infertur antiquæ scripturæ* flocci FATEON: *cum ex* FATEON, *facillimum sit facere* FATEON: *quemadmodum scriptor librarius facile deprauare potuit* FATEON, *& ex eo facere* FATEON. *Deinde sententia est apertissima, & cum instituto sermone maxime consentanea. Hoc autem sentit Cicero. Quare, opinor, philosophiæ nos operam dare oportet, seu nobis philosophandum est, & consulatus istos, qui ne flocci quidem sunt, omittere & aspernari debemus.*

IN EPIST. 16.

Optimorum sæpe hominum.] *sic habent omnes libri manuscrip. Et tamen quidam legi uolunt,* sæpe uirorum: *quod usitatius est. nam bonus homo, optimus homo minus usitata sunt, quàm* bonus uir optimus uir.

perſpecta eſt & integritas.] *Quidam libri manuſc. habent.* & ingenuitas. qui ob iudicandum pecuniam accepiſſent.] *Malaſpina teſtatur in nullo ſuorum librorum manuſcrip.* pecuniam *inueniri: neque ego in Memmianis, neque in Huraltino, neque in Turneſiano reperi. Meo quidem iudicio ſubintelligi poteſt, ſi abſit.*

IN EPIST. 17.

Amantiſsimus mei, non homo, ſed littus, atque aer.] *aſſentior Leon. Malaſpinæ, qui pro uoce* Metellus, mei *reponendum cenſet: & hunc locum ſic explicat: Abeſt enim frater moribus ſimpliciſſimis, &, ut ita dicam, candidiſsimis, & ab omni diſsimulationis artificio alieniſsimi, & amantiſsimus mei: & qui non uidetur homo, ſed littus & aer, &c. id eſt cui ita tutò mea omnia conſilia recondita, meaſq; cogitationes occultas committere & credere poſsim, ut ſi locis ſolis, & maximè ab arbitris remotis, meas cogitationes expromerem atque explicarem.*

ſed ſpe corrigendæ & ſanandæ ciuitatis] *ſecutus ſum codices uulgatos, niſi quod ex auctoritate ueterum codicum, primum negationem ſuſtuli: deinde pro* ſed, & *repoſui. A. Victorio tamen editam lectionem nihilominus non improbo.* ſed animo corrigendæ & ſeruandæ ciuitatis. quod habet dicis cauſſa promulgatum.] *ſic legendum eſt. quid ſit autem,* dicis cauſa, *notum eſt iam uel pueris. Vſurpauit M. Tullius & in oratione pro Murena, & lib. 4. accuſationum, & item alibi.*

IN EPIST. 18.

Nam quòd me affuiſſe ſcribendo uides.] *ſic hunc*

locum restitui scripturæ ueteris uestigia secutus: atque ita sine dubio legendum. τίς πατέρ᾽ αἰνήσει, *&c.*] *Huius quidem lectionis rationem erudite explicat* Leon. *Malaspina: sed si altera illa,* τίς ποτέ σ᾽ αἰνήσει, *quam docti quidam substituunt, ueteris alcuius auctoritate niteretur, longe eam huic anteferrem.* Paullo *antè autem quidam legunt asper sisse, ubi uulgo legitur* disperſiſſe.

IN EPIST. 19.

Sed magni noſtri ὑπώπιον] *Quanquam nihil hoc magnopere ad institutum nostrum attinet, hic tamen emendabo uersum* Homeri ἰλ. γ. *ibi* Καί κε τὸ βουλοίμην, καί κεν πολὺ κέρδιον ἦεν, Ἢ οὕτω λώβην τ᾽ ἔμεναι καὶ ἐπόψιον ἄλλων, *legendum* ὑπώπιον ἄλλων*: quam emendationem meam ita probat* Auratus, *ut non dubitet, quin ita ab* Hom. *scriptum sit. est autem* ὑπώπιον *liuor in facie, aut in oculis, ex ictu aliquo, sugillum, uibex fœdus, & inhonestus. per translationem, significat turpitudinem, dedecus, & infamiam.* Hic *ibidem libri ueteres habent* de noſtris ſcriptis: *paullo post ubi omnes habent* perfectum: *legendum uidetur* perſcriptum.

IN EPIST. I. LIB. II.

Ab hoc refractariolo iudiciali dicendi, &c.] *Memmiani cod. habent,* refractariolo. aut ne popoſciſſes: ego enim me non off.] *sic legendum censeo: & codicum ueterum uestigia manifesta persecutus, & sententiam* M. Tullij *ijs ipsis uestigijs odoratus.* aut ne popoſciſſes aut: *id est, aut non debuisti poscere.* poſſe diſtribuere] Co-

dex Turnesianus habet, posse describere: *quod magis pro bo.* si paullo plus.] *Quidam uolunt legi*, si paullo longius. Item ante non esse, &c.] *Libri ueteres non habent ante. Itaque putabam sic esse hunc locum legendum*, Atribus horis Roma interamnam noctu introiisse. Itum non esse sibi obuiã: netum quidẽ, &c. At ego, inquit, nouus patronus instituã.] *Assentior Guidoni Lollio, cui ita legendum uisum est, ut si haec sententia, quemadmodum refert Malaspina: Quando tu uetus patronus Siculis locum gladiatoribus dare nõ soles, ego nouus Siculorum patronus instituam, id est incipiam dare: seu morem inducam loci a patrono clientibus dandi.* ac modeste tamen dixit] *Si haec scriptura sincera est, haec uidetur esse sententia; inhoneste quidem accusauit sed modeste tamen dixit: id est non ualde acriter accusauit, quod facere debuit. Nam, qui non accusat acriter, praeuaricator uideri potest, & ita inhoneste accusat. Est ergo iocus ex ambiguo in nomine* modeste. *Neq; est quod particula tamẽ quẽquam moueat, nam tale illud est lib. 7. epist. ad fam. epl.* 31. Ita Caninio consule scito neminẽ prandisse: nihil tamen eo consule mali factum est: fuit enim mirifica Vigilantia, &c. *Malaspina autem sic legendum censet*, ac tam moleste dixit, ut. &c. *Cuius coniecturam ut non damno, ita nõdum statui utrum probare debeam, praesertim cum recepta lectio et probabilis sit & concinnã sententiã contineat.* ne in discessionibus soli relinquamur.] *libris omnibus reclamantibus, Manutio assentior in eo, quod ne pro deinde reponit. Quod autem idem uel in* dissensionibus, *uel in* discessionibus *uult legere licere, neque in hoc ab eo dissentio: hoc tantum testari possum, li*

bros ueteres habere dissensionibus. Quare sic puto reponendum, & ita edi iusseram. in tocullionibus] Sic restituit Adrian. Turnebus. Tocullio autem pusillum fæneratorem significat. τόκος fænus. τοκύλλιον fænusculum. τοκυλλίων, pusillus, seu minutus fænerator.

IN EPIST. 2.

Mihi crede legendus est.] partim Malaspinæ fidem secutus qui, mihi credes, scriptum esse in suis libris testatur: quomodo habent & nonulli Mē. & Turnesianus. partim coniectura ductus, sic edendū curaui. Quidam doctus tamen sic legendum arbitratur: mihi Herodes cum hoc legendus est. Mauult quidam alius sic: mihi hic non Herodes, legendus est. Sed tutius est libros ueteres sequi.

IN EPIST. 4.

VIRIDARIORVM διαφάνσις.] omnes libri ueteres partim habent, Viridariorū, partim Viridiorum. Ego Viridariorum, seu Viridiariorum probo: nā uulgata lectio corrupta est. Velim uel Syriæ conditione.] Quid agas in loco tam corrupto & obscuro? Libri ueteres omnes habent partim, uel Sirpiæ, partim uel Syrpiæ. Vnde Adr. Turnebus Syriæ legi posse putat, in Aduersarijs. Corradus autem Cyrnia conditione. ego putaui aliquando legi posse Cypria conditione.

Vide leuitatem meam] Mureti nostri coniecturam sic probo, ut, nisi quid certius afferatur, certißimam putē. Nam quod ait Malaspina se eam probaturū, nisi scrupulum ei inijciant quæ sequūtur, sed quid ego hæc? ubi ἔπα

γέρθωσις,inquit,nascitur:en ego ei scrupulū eximo. Nam *primum leuitas in eo est, quod cum supra dixerit uelle se ab hominum satietate sui discedere, & cum aliquo desiderio reuerti, nunc dicat se auguratu capi posse, ut in urbe maneat.* Hic, *inquam inest leuitas.iccirco subiungit;* Vide. leuitatem meam. *Deinde se ad primum institutum, consiliumque reuocat:* Sed quid ego hæc? *id est, sed quid est quare auguratum tanti faciam ut cōsilium mutem? Quin ego hæc omnia speciosa atque inania honorum simulacra ac nomina flocci non facio, atque omni cura philosophari cupio. Hæc est* M. Tullij *sententia. quam muretus sagacissime suo ingenio est odoratus est.* Malaspina*(quod eius pace dictum sit) minus uidetur esse consecutus.*

IN EPIST. 7.

Quia abscideram.] *Codex Turnesianus habet.* qui basciram:*& item Huralinus, & Memm. Vnde suspicor cum Malaspina hic subesse aliquid ulceris.* Pisaurensi, an epuloni Vatinio] *Nonnulli libri manuscr. ex Memmianis habent:* Pisaurensi,an epuloni. *unde quidam legi uolunt:* Pisaurensi an epuloni: *quam scripturam ego postea reperi expressam in Turnesiano, eāque secutus sum. Malaspina autem legendum putat,* Isaurensis. *Praeterea nonnulli legi uolunt, pro* an epuloni aut nebuloni. *De quibus coniecturis iudicet lector. Ego ueterem scripturam bona fide repræsentaui.*

IN EPIST. 8.

Qui mihi primus obueniffet,] *Sic habent etiam codices Memmiani. Turnesianus autem lectionem uulgatam retinet,* obuiam ueniffet *Paullo ante eadem epist. idem*

liber habet decesserit, ubi uulgati habent desederit.

IN EPIST. 9.

Cratera illum filicatum.] *Sic reposui, libris omnibus inuitis. Non enim dubitaui, quin hic idem erratum esset, quod est in paradoro,* Vereor ne cui, &c. *ubi uulgo legitur,* delicatas istorum pateras, *cum legendum sit,* filicatas, *seu* felicatas, *&c. neque tamen hic craterem pro poculo accipi pertinaciter defendo, quanquam Corradus in hanc sententiam propensior est, sed pro sinu, qui est inter Misenum & Minerium a uasis similitudine sic appellato. Iam quod hunc craterem, filicatum dicit, eo uenustior tralatio est. Si enim craterem duntaxat dixisset, simplex esset oratio: sic enim etiam uulgo nominabatur. Nunc cum addidit* filicatum, *effecit hoc ambiguo, orationem uenustissimam. Siquis igitur pro sinu illo craterem accipiendum esse existimabit, habebit auctores, quos sequatur: neque ualde refellit Corradus. sin pro uase, quod ille magis probat, non pugnabo. utatur suo quisque iudicio.*

IN EPIST. 12.

Ex pretereunte uiatore] *sic habent codices Memmiani: & item Turnesianus & Huraltinus.*

IN EPIST. 14.

At comparem basilicæ?] *Libri manuscr. plerique habent:* at quam partem basilicæ? *Nonnulli:* at quam parem &c. *Omnino locus suspectus est.* Et tamen illud probem, &c.] *Ego assentiens Corrado totum hunc locum sic lego:* Et tamen illud probem? magnum quid aggrediamur, & multa cogitationis atque otii? *quo modo & in codice Turnesiano scriptum.*

IN EPIST. 17.

Id afficit me quadam delectatione.] *sic reposui le ui immunitatiõe facta: quanquam nonnulli reponunt:* His afficimur quadam delectatione*: quod non displicet*. quæres scilicet κατὰ] *&c. legendum ut habent quidam libri ueteres* scilicet, ut soles, κατὰ, *&c.*

IN EPIST. 18.

Apud pudorem pulchelli] *Non potuit tot librorum ueterum & Italicorum, nostratium, Memmianorum dico, & Huraltini consensum negligere. qui omnes habent,* pudorem, *pro quo uulgati,* furorem *quod ab ijs substitutum puto, qui* pudorem *non uiderint* εἰρωνικῶς, *seu* κατὰ ἀντίφρασιν, *aut* κατὰ σαρκασμὸν *dictum.*

IN EPIST. 20.

Neque enim resisti sine internecione, &c.] *internecio, uel, ut apud Festum scriptum est, internectio, uitæ priuatio appellatur, & interfectio, a nece denominato uocabulo, inquit ille, hoc ideo adscripsi quòd quidã nõ indoctus existimabat uel omnibus, uel plerisque in locis, ubi uulgati codices, atq; etiam manusc. habent,* internecio & internecione, *legendum esse* interitio & interitione, *quo modo ego codicibus omnibus antiquis auctoribus, accus. lib. 3. emendaui, pagina centesima quadrag. uersu quadrag. oct. uerum non si interitio eo, quẽ dixi, loco legendũ est, idem de ceteris sentiendum. Nam ut de hoc loco, quẽ habemus in manibus, maxime dicam, hoc liquido confirmo, cum in codicibus omnibus antiquis, tũ in Turnesiano plane scriptũ esse,* internecione, *nõ* internitione. *Quare de huius quidẽ loci ueritate non est dubitandũ. Sed unus est in oratione pro*

lege Manilia, non immerito in controuersiam reuocandus, propter scripturæ uarietatē, quæ in lib. antiquis reperitur, quãuis de ea in ijs, quæ ad orationem illã annotata a nobis sunt, lectorem nõ admouerim. Quod non mea sed operarũ culpa factũ est, qui, ut multa alia, ita hoc membrum quoq; per incuriã prætermiserũt: neq; ego præteritum esse prius animaduerti, quã tomi secundi impreßio confecta, atq; absoluta est. Quod igitur suo loco, ut debuit, et ut uoluimus, positum non est, nos hic alieno inculcabimus, ut lector sero quidem, sed aliquando tamē, intelligat quid de illo loco sentiamus. Primum igitur uerba illius orationis, quæ indicamus; hæc sunt, ut quidem edidimus editionē Manutianam secuti: testis est Gallia, per quam legiõibus nostris in Hispaniam iter Gallorum interneciõe patefactũ est. *Ad hunc locũ iusseram hæc annotari, libri cõplures ueteres habēt partim* intensione *partim* interemptione, *seu* interemptione: *quã posteriorem scripturã præ se ferũt, & retinent nonnulli uulgati. Vnde ego suspicabar, uerã esse lectione,* interemtione, *quãuis eam reiecerit Hotoman. neq; est quod quisquã hanc uocem improbet ut minus Latinã. Qui enim minus proba analogia est nominis uerbalis interemtio a uerbo interimo. quàm horũ nominũ emtio, & redētio, et adētio, et similibus, a uerbis emo, redimo, adimo, & similibus? Sed cum in uno item uetere codice e bibliotheca Diui Victoris scriptũ reperissē* Gallorũ interneciõe *aut ne mētiar,* internicione, *ego* interētione *damnaui, &* internecione *queãdmodũ edidit Manutius, retinui. siquis tamen illud* internicione *corruptum esse putabit: & legendum interitione contendet, non repugnabo.*

IN EPIST. 22.

Quam uellem Romæ mansisses. ut mansisses profecto, &c.] *Cum uiderem neque in codicibus Memmianus esse*, quod egisses, *neque in cæteris nostratibus: audiremque neque in Italicis: ego sic edendum curaui, nempe ut uerbum* mansisses *bis ponatur, hoc modo*: Quàm uellem Romæ mansisses ut mansisses profecto. sed fidem se dedisse sibi & ipsum, &c.] *Hunc locum miror ab eorum nemine, qui has epistolas explicarunt, esse emendatum. qui perspicue corruptus est. Nusquā enim in tota lingua Latina quisquam ita locutus est*, recipere fidem: sed dare fidem. *Quemadmodum igitur librarius scriptor ex* re dedisse, *facile fecit* recepisse: *ita ego hoc* recepisse, *ueritate fretus in suum statum restitui, cum ex* re *fecise: ex* cepisse, dedisse.

IN EPIST. 24.

Ad illa κελεύματα] *Videbatur hic locus in uulgatis à mendo uacuus atque integer: sed cum Adr. Turnebus animaduertisset in libris manuscriptis ita legi* κελευ: *nihil præterea, ingeniosissime sic censuit esse legendum, ad illa* κελεύματα, *id est ad illas cohortationes acerrimas, et quasi nauticas.* reclamatum est] *Videtur Malaspinæ coniectura probabilis, atque adeo probanda, qui putat legēdum esse*, relatum est. nihil me infortunatius, &c. *Sic legendum*, nihil me infortunatius, nihil fortunatius Catulo, cum, &c. omni ratione significat] *Cū & ij libri ueteres, quibus Malaspina usus est, & Memmiani* oratione *habeant, ubi uulgati* ratione, *tutius esse putaui, ueteres sequi.*

IN EPIST. 5.

Mihi illam satisfacere.] *Adde huic loco post haec uerba, ex codice manuscripte Turnes.* non quod faceret, sed ut faceret. *Sequitur nunc:* mirabiliter, &c.

IN EPISTOLA II. LIB. III.

Posse me Brundisium referre.] *propemodum Malaspinæ assentur, qui firmißimis argumentis demonstrat* Brundisium *hic non posse lege: &* Buthrotum *legendū.*

Thurii Lucaniæ.] *Sic reponit Corradus: cui assentior. Nam uulgata* Narycæ Locridis, *ferri non potest, ut multis uerbis ostendit Malaspina.*

IN EPIST. 7.

Vitæque pæniteat] *Sic habet codex Turnesianus.*

IN EPIST. 8.

Motum in repub. non tantum ego uideo] *Libri manuscrip. habent,* non tantum ego impendere uideo, &c.

IN EPIST. 9.

Infirma sunt] *libri ueteres habent,* firma sunt. *Quæ scriptura probanda est, si sic intelligamus: sin hæc mala, firma & fixa sunt, &c. Ego tamen uulgatam magis probo, adductus illis proximæ epistolæ uerbis:* si spem uidero, aut ibidem opperiar, aut me ad te conferam: sin ista euanuerint, &c.

IN EPIST. 15.

Debent mihi probati esse, tibi, &c.] *Sic habent libri ueteres: Sed ego putarim legendum,* debent mihi purgati esse, &c.

IN EPIST. 16.

Quod cum lectæ sunt, tum id, quod attulerunt.] *Alij aliter: Corradus sic hunc locum restituendum putat, & leuissima immutatione facta, & sententia optima atq; apertißima.* Non *mihi displicet tamē hæc lectio, quā codex Turnes. confirmat:* quod cum lætæ sunt, tum id, &c.

IN EPIST. 17.

Aut ueritas acerba sit] *Codices Memmian. habent.* aut uarietas acerba sit: *Qua scriptura recepta ac probata, uitabimus eas, in quas se ipse Malaspina redegit, angustias. Quin etiam si legamus* uarietas, *nullo modo sub intelligendum est, aut* putes, *aut* existimas, *quod ille putat. Quis enim ita loquitur: Caue putes, seu noli putare, ne, &c. et non potius, noli putare, seu caue putes illud fore; Omnino* uarietas *mihi ualde probatur:* uarietas *tamē nō damno. sic infra proxima epistola:* Tuæ autem literæ sunt uariæ, &c.

IN EPIST. 19.

Mihique ex agro tuo tantum asl.] *hic operæ omiserunt uocem* tuo.

IN EPIST. 23.

E.H.L.N.R] *id est, eius hac lege nihilum rogatur.*

Si enim quod obseruandum, &c.] *Paullum quiddam Manutianæ emendationi, quæ a doctis omnibus, ut audio, probatur, addidi. Sic enim ille.* Si enim quod obseruandum illud caput non putabant, iidem postea, &c. *Ego sic:* Si enim q. obl. ill. c. n. putabant, cur iidem, &c.

IN EPISTOLA I. LIB. III.

Nec etiam pro uetere tua] *Sic reposui, cum offensus uulgata lectione, quam aures Latinis scriptis probatis assuefactæ, ferre non possunt, tum ab uno codice Memmiano admonitus, atque adductus: in quo scriptum est.* propterea tua. *propterea enim minus deprauatum a recto,* pro uetere. aut potius furoris.] *Sic emendauit Erricus Stephanus, & rectè. Paulo post liber unus manuscrip. longe optimus habet,* falsi moris. *Vnde suspicor legendum,* falsi timoris. Cognoui ex literis] *liber Turnesian. habet:* cognoui cum Brundisii essem, ex literis: *& ita legendum.* Alteram Mesinius] *sic uidetur legendum potius, quàm Messius, ut rectè existimat Manutius, quamquam malim Mescinius. Sed codices Memmian. planè habent* Messala, isque: *a qua scriptura non longe abest Bessarionis liber, quo usus est Manutius.*

IN EPIST. 2.

Sic enim nostræ rationes] *Codex Turnesianus habet,* nostræ rationes, utilitates meæ, &c.

IN EPIST. 3.

Tum a me scire.] *Codex Turnesian. habet.* tum mea a me scire. *Quam scripturam probo.* Ille uehemens ruere] *etiam Memmiani codices habent* ruere: *quomodo & ij, quibus usus est Malaspina, & Turnesianus, non ut uulgati,* furere. cum sacra uia descenderem] *Sic antea emendaram coniectura ductus: quam scripturam postea Memmianorum codicum auctoritate reperi confirmatam.* In Carinis] *sic legendũ censet Malaspina. Sed cum libri omnes & manusc. & uulgati habeant* Ceramio, *ma*

gis mihi probatur Adr. *Turnebi coniectura existimantis legendum esse* Germalo: *de quo loco uarro lib. 4. de linga Latina.* Ad eam impugnationem] *lib. manus. habet,* ad eam pupugnationem, *unde legendum uidetur,* oppugnationem. cum haberet fugitiuorũ delectas copias] *Quid si legamus* delectas, *seu* dilectas copias? *Namq; animaduerti in lib. manus. sæpe l, pro l, aberrante et insciẽte librario scriptũ esse: ut* cõiectus, *pro* cõlectus: eiicere *pro* elicere: *& contra. Veruntamẽ* deiectas copias *retineo. Extenuat enim & deprimit Clodij copias.* pauci pannosi sine laterna] *quidam legi uolunt,* sine lacerna. *Libri fere omnes ueteres habent,* sine laterna, *plane, opinor, mendose.* Publium prætorem, &c.] *Codex Turnesianus habet ordine conuerso.* prætorem Publiũ, nisi ante occisus erit, fore a Milone puto. *Mendose autem hic operæ,* Tribunum *ediderunt pro* Prætorem.

Si se ultro in uia, &c.] *Locus est corruptissimus. Alij legunt:* Si se inter uiam obtulerit: *alij* si se ituro Lanuuium obtulerit, *quomodo Aldus Manutius edidit: alij,* si se ultro in uia, &c. *Omnino quid sequi, aut probare debeam in tanta uarietate, non uideo.*

IN EPIST. 4.

Designationem Tyrannionis mirificam librorum meorum] *uocem* bibliothecam *ex ora libri in contextum uerborum Ciceronis translatam assensus Malespinæ deleri iussi. Per designationem enim librorum significatur eorum dispositio, collocatio, descriptio & distributio suo cuiusque loco. Argumento est locus epist. 8. non longe a principio,* postea quàm uero Tyrannio mihi libros disposuit, &c.

IN EPIST. 5.

Aiu tu' Mene existimas, &c.] *Secutus sum Malaspinæ coniecturam: quamquam poteram tutius codices Memmianos sequi: in quibus ita scriptum est:* an me existimas, &c. Et me mastigiam germanum fuisse.] *Nihil meo quidem iudicio, diuinius, quàm Leon. Malaspinæ in hoc maxime loco restituendo coniectura. Nam primum sententia est horum uerborũ huic loco aptissima: deinde literas omnes scripturæ ueteris, quæ a uulgata non discrepat, retinet: eas tantum transmouet, seu potius, quæ transmota, & loco mota fuerant, suo quãque loco reponit.* mastigiam *autem* germanũ, *id est uerberonẽ, seu flagrionem uerissimũ: nempe qui tuis consilijs nõ obtemperarim.*

IN EPIST. 6.

Nosque malo solatio, sed nonnullo tamẽ, &c.] *Quemadmodum Malaspina legendum esse coniecit, sic nos dilucide scriptum reperimus in codicibus Memmianis: & in eisdem,* uestris, pro uestri, sed &c. Ergo erimus ὁπαδοὶ qui ταγοὶ, &c.] *Memm. cod. habẽt.* Ergo erimus ὁπλῖται, *Fortasse non male.*

IN EPIST. 9.

Post quæ sittybæ libros, &c.] *Pantagathi, uirum doctissimi & ingeniosissimi coiecturam, quam probat & Malaspina, non potui non magno opere probare: quæ talis est.* post quæ sittybæ libros illustrarunt ualde: *præsertim cum codicis Turnesiani auctoritate confirmetur: in quo ita scriptum est:* post quam sittybæ libros illustrarunt. ualde. *Sunt autem sittybæ, ut docet Hesychius,* δερματίναι στολαὶ, μικρὰ ἱμαντάρια *id est, membranæ quædam seu cortices tenues; & paruæ quædam pelles. Malunt*

tamen quidam sic legi, ut ad scripturam codicis Antoniani & Memmianorum propius accedant: Postquam sittybas misisti, libros ualde illustrarunt. *mendose autē hic operæ pro sittybæ, sittybi impresserunt.*

I N E P I S T. 10.

Diebus uitiandis] *Non displicet mihi Manutij coniectura, ut legatur* iniiciendis, *quam ex eo facit, quod nonnulli libri antiqui habent* initiandis: *quomodo habent & Memmiani. Turnesianus tamen cum uulgatis congruit.*

I N E P I S T. 12.

Et præmonebo.] *Sic emendat Malaspina: cum libri uulgati habeant,* promouebo. *Sed placet mihi magis ea, quæ in uno codice manuscr. reperitur, &* peruidebo.

I N E P I S T. 13.

Ego, ut sit rata, afuisse me, &c.] *Alij aliter: Ego sic hunc locum esse restituendum puto, parua immutatione facta, nempe facto ex ergo, ego: & mutata interpunctione. præterea :afuisse edendum curaui, ut semper alibi. sic enim hoc loco habent meliore notæ codices: in his Turnesianus, neque usquam aliter. qua de re alibi plura notauimus. Idem autem de afore sentiendum. non enim* abfore, *sed* afore *scribendum. Itaque apud Horat. lib. 1. sat 4. sic reponendum est,* quod uitium procul afore chartis, &c. *quod cum olim in quibusd. libris manuscr. expressum repērissem, non sum ausus tamen lectionem uulgatam immutare quorundam nimis religiosorum, seu potius ineptorum ac stultorum iudicium reformidans, quibus nihil placet immutari in codicibus impressis: neque intelligunt, si nihil ab ipsis, aut ab eorum, nostrisq; patribus & matribus, qui codices manuscr. corruperunt, immutatum fuisset, nullam*

cauſſam fuiſſe futuram, cur nunc illorum poſteri, in eis uindicandis laboraremus, eadem religione deterritus infra lib. 9. cum reperiſſem in omnibus libris manuſc. Illim quidem Cnæum profectum puto: *ſecutus ſum uulgatos, qui habent.* Illinc quidem &c. *Si tamen me omnes audire uolent, ita in aliquot alijs locis, in quibus ſic habẽt cod. ueteres, reponent: & item* him, iſtim, *pro hinc, iſtinc.*

IN EPIST. 15.

Idibus enim auctionem uideo] *ſic habet codex Turneſianus longe omnium optimus, & item Huraltinus, ab alijs abeſt uox* Idibus. Nihil tam uerum.] *Sic habent omnes libri manuſcripti, etiam noſtri. neque Manutius improbat, quaſi* uerum *hic ſignificet ſemplex, & artis expers. Sed Malaſpina non probat, ſuſpicaturq; legendum* uietum, *id eſt molle, lentum, languidum, flaccidum.* maior fuit, quàm Aſtyanax.] *uel legendum*, minor fuit, quàm. &c. *uel* maior *accipiendum* ἀγωνικῶς. ἐξοχὴ in nullo eſt] *Sic habent libri ueteres complures: Vulgati* ἐξοχὴ nulla eſt.

IN EPIST. 16.

Huic ioculatoriæ diſputationi.] *Vox* diſputationi *abeſt a cod. Mem. & Turneſian. ut ab ijs, quos habent Malaſpina. Ego* diſputationi, *puto eſſe retinendũ,* ioculatoriæ *tollendum, ut ad oram libri primum aſcriptum: deinde a librarijs imperitu, eiecto uero & neceſſario nomine in contextum epiſtolæ coniectum, cum putarent alterutram uocem eſſe ſcribendam, & eam potius, quæ ad oram libri eſſet aſcripta, quam ueram & neceſſariam quod ſæpe ab illum factitatum eſſe animaduerti. Primum commouet me, quòd diſputatio illa nõ cõtinuo eſt ioculatoria, ſi de*

*ente sermonem continet: deinde iocularī potius, quam io*culatoriæ *dixisset: postremo nonnulli libri ueteres habent* iaculatotiæ. *Omnino* ioculatoria, *mihi non probatur.* Aureliani, ut scribis, iudicis] *scribe* indicis. *erratum est operarum.* In his Opimius Veient. Terentium tribunum pl.] *Sic emendat Octauius Pantagathus. cui assentior. Nam præter eius auctoritate, mouet me quod sequitur,* Terentius intercessit. *Hunc enim Terentium tribunum pl. fuisse intelligimus.* Iam Veient. *Id est Veientina, uidelicet tribus. Paullo post Manutij quidem coniecturam probamus, in eo quod pro* rescidit res ad sen. *id est res ad senatum, reponendum censet. Verum tamen testamur etiam in codicibus Mem. et Turnesiano scriptum esse.* rescidit. *Vnde quidam putant probabilem esse scripturam,* res cedit *quæ reperitur integra, & sine ulla uarietate in codice Antoniano.*

IN EPIST. 17.

Et inuisis illius nostræ reip. γεράνδρυον? Peti uides nummis, &c.] *Sic hunc locum edendum curaui, partim P. Manutij, partim Ioan. Aurati nostri coniecturam. meo iudicio uerissimam: uerecundam quidem certè, & minime uiolentam secutus. Vides (inquit M. Tullius) magistratus peti nummis, &c. Atque hæc quidem Manutij est: illa autem superior, nostræ reip. γεράνδρυον, Aurati Significat autem γεράνδρυον ueterem arboris truncum & proprie antiquam quercum. Adiuuat autem Aurati coniecturam cod. Turnesianus.* πρόπρυμνα] *locus est ad explicandum difficilis, &, ut arbitror, corruptus. Manutius legit* πρῷρα πρύμνα *id est prora, puppis, quod*

ualet, totum: Proinde ac si dicat M. Tullius: Tota absolutionis causa sita est in accusatorum infantia, Pompeij studio & contentione, iudicũ sordibus. Erricus Stephanus, quasi propius accedens ad scripturam, antiquam a qua non discrepat uulgata, legendum putat πρόπρυμνα id est, prorsus, seu omnino. Itaque uocem omnino, delendam censet, ut ex interpretatione natam. Ego πρῶρα πρύμνα probo: neque tamen πρόπρυμνα damno. concalluit.] id est callum contraxit & obduruit. Sic enim legit Nonius in uerbo concallere. ad eam me refero, & literas & studia, &c.] legendum ad eam me refero, ad literas & stud. Non dubitans quin foris esset] secutus sum codices uulgatos, a quibus non discrepant aliquot manuscr. quam lectionem si probabimus, dicemus idem hic significari, quod in orat. in Pisonem, egere, foris esse Gabinium: foris esse autẽ, est non esse soluendo, et latitare, neque facere sui conueniendi, ut loquuntur hodie iurisconsulti, copiam. sin cui magis placebit Malespinæ coniectura (sic autem uult ille legi, Non dubitans, quin fortes esse) subintelligemus, iudices: & erit sententia ad hunc locum perquam accommodata. uerum tamen nihil mutare ausim. itaque iudicia calent.] Victorius legendum putat, indicia. quos tu dilaudas] libri ueteres habent, quos tu dio laudas: unde Pithœus legendum suspicatur, quos tu adeo laudas ego dilaudas probo. ut forum laxaremus, &c.] mira est hoc loco ueteris scripturæ uarietas. libri enim ueteres alij habent, ut odeum laxaremus, alij, ut eousque lax. alij ut eos, alij ut forum lax. alij ut eorum lax. unde factum est forum: quod sequuntur fere omnes ut minimum de malis: sed ego uocem forum: &

ceteras, *in quarum locum substituta est, delendas censet: quo facto sententia plana est.*

IN EPIST. 18.

Lepidum quò res cadat] *sic puto hunc corruptum locum esse emendandum, sententia, opinor, non inepta,* Lepidum*(inquit) spectaculum, uidere quò res cadat.*

IN EPIST. I. LIB. V.

Ego uiros arciuero] *sic edendum curaui, libros ueteres secutus.* arciuero *autē dictum pro* acciuero. *r. pro c. notant Grammatici ueteres confirmant hanc lectionem Vet. codices.*

IN EPIST. 2.

Et tam longe, & Hortensius] *sic legendum est, uel libris omnibus inuitis: aberat enim copula a libris uulgatis inter* longè & Hortensius. cum me è Pansæ uilla] *libri manuscr. nonnulli habent* cum ex Pense sua: *unus integris literis,* cum me exiens a uilla: *quæ scriptura fortasse recta & uera est.*

IN EPIST. 3.

Exiens è Pomp.] *quidam libri ueteres habent,* expense, *ut & supra proxo, unde quidam faciunt* ex Pansæ Pompeiano: *alij quidam libri planè* exiens è Pomp. *quos sequimur.*

IN EPIST. 4.

Vereor adduci ut posit nostra, &c.] *locus est obscurus, & uarietatis plenus in libris manuscrip. Nos ad scripturam antiquam proximi accessimus. ad* πρόσνευσιν *autem, id est ad assensum.* etsi, pæne præterii, chartam tibi deesse. mea captio est] *secutus sum codices om*

neis antiquos, & Italicos, ut testatur Malaspina, & nostrates, Turnes. Memmianos, Huralt. qui habent, captio est, *non ut uulgati,* cautio est: *atque hanc scripturam multis argumentis defendit Malaspina, ut in pauca conferam, hanc uult esse sententiam, chartam tibi deesse mea captio est: id est, meum damnum est, seu mihi damnosum est.*

IN EPIST. 10.

Vt puto, & uolo, bellissime.] *non potui omnium librorum manuscr. consensum negligere, qui sic habent, non ut uulgati,* ut puto, & uultu bellissimis: *ego tamen malim legi* bellissima. δυσευκοί μητα] *libri manuscrip. aliquot habent* δυσεκίλητα, *unde ego libenter fecerim* δυσκήλητα, *id est difficilia ad mulcendum: uel* δυσευίλατα, *id est difficilia ad placandum: uel* δυσευκοί μιςα, *id est difficilia ad sopiendum,* & philosophia ἄνω κὶ κάτω] *sic habent omnes libri, nisi quò quidam pro Gracis habent Latina, quæ tantundem ualent,* sursum, & deorsum. *& omnes per hanc philosophiam, Academicam significari uolunt: sed Malaspina pro* ἄνω κὶ κάτω *uult legi* Antiochina, *ab Antiocho, cuius frater erat Aristus.*

IN EPIST. 11.

Marcellus fœdus in Comensi.] *Marcellus fœdus in ciue Nouocomensi, quem uirgis cecidit. quasi non ciuem Roman. idq; in odium Cæsaris, qui Nouum Comum iure Latij donauerat: quo iure qui potiebantur, cum magistratum annuum gessissent, ciues Rom. erant. Offenderat autē in ea re etiam Pompeium, quia eius pater Strabo transpadanas colonias deduxerat. Huius loci emendatio magna ex parte debetur Malaspinæ, & Pantagatho. nos duntaxat pro* fœ de, fœdus *reposuimus. infra autem paullo post, licet*

etiam sic legere. non minus stomachi Pompeio, quàm nostro Cæsari fecisse. *Nã ex epist. 16. lib. 4. apparet, Cæsarem Ciceroni amicum esse. placet tamen hæc lectio, quã secuti sumus:* nostro, *inquam, ut per nostrum Pompeius significetur.* & aliquid ἐπί κοινόν] *uet. lib. habet* κόεπίνδι.

& reliquos Varones] *sic edendum curaui, Adriano Turnebo assensus, ut omittam quòd plerique libri manusc. sic habent. per Varones autem significantur, homines stolidi, tardi, & hebetes.*

IN EPIST. 13.

Ephesum uenimus a. d. XI. Kal. sextil. sexagef.] *puto significari diem, quo die Clodius a Milone interfectus est: itaque numerum esse corrigendum, & ita legendum,* quingentesimo quadragesimo quinto die post pugnam ad Bouillas, *sic infra loquitur in extremo epistolæ primæ, l.* VI. post pugnam Leuctricam die septingentesimo sexagesimo quinto. *Quòd si dies ab* XI. *kal. sext. ad Terminalia, seu potius ad eum diem, quo die literas illas primas libri sexti dedit M. Tullius, numeres, reperies circiter* 220. *dies. At dies* 545. & 220. *efficiunt* 763. Veruntamen cum ciuis Romanus.] *paullum adiuui Manutij coniecturam, quam neque Conradus improbat. addidi enim uocem* ciuis, *quæ necessaria uidebatur, si modo uellemus antiquæ scripturæ, a qua non discrepat uulgata, uestigia persequi.* & Apollonidensem Xenonem] *Apollonidensis dictus est ab* Apollonide, *seu* Apollonida, *urbe Asia, quam commemorat sæpe M. Tullius,* & Apollonidenseis: *ubi tamen perpetuo legitur* Apollonidienseis, *ut alibi diximus.*

IN EPIST. 14.

Mihi afferebantur] *cod. Turnesianus habet*, aggerebantur.

IN EPIST. 15.

Præclara opera cessset] *cod. Memm. & Turnes. & nonnulli Italici habent* cesset, *ut* opera *intelligamus esse recti casus numeri singularis quod probo. Malim tamen ita legi*, a præclara opera cessem? *sed sequor libros ueteres.* plura tibi scribebam: tardè reddituro, &c.] *hæc uidetur uera huius loci lectio, quam instaurauit Malaspina*, Plura(*inquit*)tibi scribebã nam tardè quidem reddituro, sed tamen homini familiari C. Andronico has literas dabam. *codex Turnesianus tamen habet* redditui iri: *unde sic putant quidam legendum.* Plura alias: sciens tibi tardè redditum iri, sed dabam, &c. *quam scripturam, cum attentius considero, labo, ut ueriorem priore iudicem.* possessiones omnium uéditas.] *uideo in omnibus libris manuscriptis nostris scriptum ὠνάς, seu onas omnium: & item in Italicis audio. Non sum ausus tamen immutare lectionem uulgatam. & suspicor* onas *esse erratum librarij, qui deceptus binarum syllabarum similitudine* posse possessiones, *omiserit unũ* posse, *& scripserit* posse ones, *pro* posse possessiones.

IN EPIST. 18.

Cunctis referto copiis] *libri ueteres aliquot habent* cunctis ferè copiis.

IN EPIST. 20.

Se mihi Pindenissitæ dediderunt] *sic legendum, non* Pindentissæ. *nam ut a Cherroneso, Cherronesites & similibus similia: sic a Pindenisso Pindenissitæ. quod si*

quis huic urbi. *Pindentissum nomen fuisse contendes,* Pindentisitæ *legendum eadem ratione erit.* F. egimus] *id est, forum egimus. ita autem legendum esse res ipsa loquitur.*

IN EPIST. 21.

Quæ certa non erunt] *codex Turnesian. habet,* quæ recta non erunt, &c. cum anatocismi anniuersario] *lego,* cum anatocismo anniuersario, *quod & Corradus probat.* ut ea syngrapha esset eodem iure, quo ceteræ. Non meliore, &c.] *scriptor librarius in uocum similitudine lapsus, dum* ceteræ *posterius accepit pro priore, uoces aliquot præter misit: deinde nonnullæ item aliæ perierunt. Ita totus hic locus fœde corruptus fuit: quem ego partim codicum Memmianorum auctoritate fretus, partim Sebastiani Corradi coniecturam secutus emendaui. Iam hæc uerba,* Non meliore, &c. *uerba sunt Ciceronis, senatusconsultum interpretantis.*

Quid opus est? inquam] *malim sic legi,* quid *potius est, inquam, quàm ut rationes conferatis?*

IN LIB. VI. EPIST. I.

Alii nec soluit quicquam] *libri ueteres habent,* nec soluit cuiquam, &c. Igitur meo decreto soluta re Scaptio] *secutus sum partim P. Manutij coniecturam, partim ueteris scripturæ uestigia, partim Parisiensium, et Lugdunensium quorundam exemplorum editionem: quæ est talis,* Igitur meo decreto soluatur æs Scaptio statim. id, quam rectum sit, tu iudicabis. *hoc interest inter hanc, & Manutij editionem, quòd ille sic legendum*

putat, Igitur meo decreto ſoluatur Scaptio ſtatim: quàm directum ſit, tu iudicabis: *nos ſic*, ſoluta re, &c. *quod propius abeſt ab antiqua ſcriptura*. Soluta res Scapt. *& reperitur in lib* Pantagathi ſoluatur æs, *autem, quod eſt in uulg. nempe* alienum. *ſi cui tamen magis placebit*, ſoluatur Scaptio, *non pugnabo, & non longè aberit a libri Pantagathi ſcriptura; quæ talis eſt*, ſoluta re Scaptio. *Illud autem reliquum Manutianum* quàm directum ſit, *non placet, neque ſimile eſt loco illi ex Agraria*. Rhoſii cauſam mandaui] *legendum ut habet codex Turneſianus*, Rhoſica uaſa mandaui Rhoſiaca. *Erant autem hæc uaſa fictilia, a Rhoſiis montibus dicta.*

De Bibuli edicto nihil mou. *ſic reperi adſcriptum ad oram unius codicis Memmiani. & ita ſine dubio legendum eſt. Iā quæ paullo poſt ſequuntur*, minus graui præiudicio, &c. *uerba ſunt ex epiſt. Att. qui erat eques, eoq; ordine contentus fuerat*. ſic Illa iam habent pleno modio, uerb. hon.] *ſic mihi uideor hunc locum parua immutatione facta in integrum reſtituiſſe: nempe ex* ſi, *feci* ſic: *cætera, quæ à uulgatis diſcrepant, ſunt a manuſcrip. ſententia autem planiſſima eſt. Ita fit (inquit) ut publicani habeant hæc cumulatè uerborum honorem, &c. idem ſcilicet hic dicit, quod ſupra*, uerbis laudo, &c. Lepta tua epiſtola] *liber unus manuſcriptus habet*, lecta tua epiſtola Dionyſius gaudio exſultat. Genuarios a Cæſare, &c.] *exempla Aldina habent* Ianuarios. *ille idem lib. manuſcr. habet* Iam'ne uos, &c. *& pro* Herodem, Erotem

IN EPIST. 2.

Et uix aggrediens] *legendum ut habet liber uetus*,

& uix ei credens. Accessit altera] *Malaspina editionem Victorianam secutus probat* alterum, *ut ad* genus *referatur. ego* altera *retineo. refertur enim ad propinquius*, Hac autem re. *si quis tamen* alterum *legi males, non pugnabo.*

IN EPIST. 3.

Leuis, libidinosus, tagax] *sic emendat Cuiatius noster. unde autem ducta sit uox* tagax, *in promtu est: ne significatio quadam obscura: quòd si cui est, discat ex Festo, cuius hæc uerba sunt*, Tagax, furunculus a tangendo dictus: cuius uocabuli Lucilius meminit, Et muton' manum proscribere posse tagacem. cibaria præfecti?] *sic legendum, ex optimo codice Turnesiano. quanquam hic operæ excuderunt* præfecto, *neque addiderunt interrogationis notam, ut est genus hominum non solum indoctum, hebes, & stolidum, uerumetiam indomitū, contumax, & peruicax.* Huius nebulonis oratione si Brutus moueri potest, &c.] *sic habent nōnulli codices etiam manuscr. Sed plerique* operatione, *ut uulgati fere omnes, unus*, Huius nebulonis peroratione, &c. *ex qua scriptura conijcio errasse hoc loco librarium scriptorem, & cum scribere deberet*, Huius neb. oratione si Br. permoueri potest, &c *scripsisse*, Huius neb. operatione si Br. moueri p. *Nam quod quidam lectionem uulgatam tuentur, & uocem* operatione *retinent, planè falluntur. Non est enim Latina pro ea re, quam hic significari uolūt. Operari usurpant Latini pro conuiuia agitare, & sacrificare, ut Virg. lib. 1. Georg.* lætis operatus in herbis: *& Hor. oda 14. lib. 3.* iustis operata diuis: *& Tib. eleg. 5. lib. 2.*

Tunc operata deo pubes discumbet in herba. *Pomp. praecone noster.* Ad ueneris profectus est mane uetulus, uotum ut solueret ibi nunc operatus est *Plautus.* ut isthaec operatio crimen expiet. *Vsurpat et pro opus facere, & maxime rusticum, & ad lanificium pertinens, et pro eo, quod est, occupatum esse, seu operam in aliqua repo nere. Horat. epi. 2. lib. 1.* In cute curata plus aequo operata iuuentus, *sed pro agere seu ἐνεργεῖν, nunquam: ut neque operationem pro actione, quam ἐνέργειαν dicunt Graeci. Atque hic locus quendam induxit ut cum libros Arist. de morib. ad Nicom. actū agens, interpretaretur, a nobis & iampridē latinitate donatos, & nuper admodum recognitos, ac deintegro editos, ἐνεργείας apud Arist. Latine redderet,* operationes, *plane inepte & barbare. Nā quòd ijdem ex Plinio proferunt.* araneorū genus erudita operatione conspicuum: *nihil moror linium: aut si etiam. nihil me mouet ille locus. Vel igitur ita hic legendum est, ne paullo ante dixi,* oratione permoueri, *uel scriptura antiqua* peroratione moueri, *retinēda, ut perorationem accipiamus pro extrema orationis parte: quae propria est huius nominis, atq; adeo sola significatio.* fuit ac dicaea cum gladioribus] *quod ait Malaspina in nullo suorum ueterū librorū reperiri* cum: *idem liquido asseuerare possum de Memmianus: ijdemq; paullo post ulli uulgati libri fuerit. illi habent fieri, quemadmodum Bessarionis, Maffei, Faerni, caeteri. quam scripturam puto diligenter esse retinendam, & uulgatae anteponendam, ut sit haec eius sententia, mitte ad me literas quamprimum, & si nihil fieri, id est, & si nihil noui ex ijs sim cogniturus: seu, & si nihil fieri uideas, quod ad me perscribere queas: & mitte*

uel per tabellarium. id est, ne exspectato dum aliquis certus, & nobis notus Roma exeat, & ad me ueniat: sed uel per tabellarium tuum mittito, ut quamprimum eas accipiam.

IN EPIST. 5.

παρέδωκεν ἡμῶν γαμετῆς] *lege ex optimo cod. manuscript.* ἡμῶν κα. μν. ὀφιλημάτων τῶν καμίλλω, *&c.*

Atticulæ dices.] *nonnulli è libris nostris habent* articulæ: *quod confirmat Malaspinæ coniecturam, ut legendum sit* Atticulæ, *quemadmodum edidimus: non ut uulgo,* articulatè.

IN EPIST. 6.

Vt etiam inquireret in eum] *non est dubium mihi quidem, quin hæc sit uera & recta scriptura, quam Malaspina ex libris antiquis restituit: quibuscum & Memmiani, & Huraltinus, & Turnesianus, consentiunt. licet etiam legere* anquireret.

IN EPIST. 7.

Græce ἐν αἰνιγμοῖς] *codex Turnes. non habet uocem* Græcè, *quæ tamen uidetur necessaria.* grauiter ægrum Isi reliquissem] *Sic Manutius. ego* Side *hoc loco legendum puto. Est enim* Sida *urbs Ciliciæ maritima. Est autem uerisimile, Ciceronem, cum in Italiam reuerteretur, Tironem reliquisse in urbe maritima M. T. ad Appium Pulchrum lib. 3. epist.* si ad Sidam, maritimā partem prouinciæ, nauibus accessissem. *uidetur tamen reponendum potius* Patris. *sic enim epist. 2. lib. 7.* Tironē Patris ægrū reliqui, &c. *Neque est quod quisquam mihi dicat,*

dicat, hanc uocem nimis longe abesse ab Esex, aut Teessæ. Nam Malaspina testatur in quibusdam exemplaribus antiquis nihil hoc loco scriptum esse sed inane spatium relictũ.

IN EPIST. I. LIB. VII.

Itaque ut stultus primus suam sententiam dicat] *ego hoc totum, ut stultus per. s. sent. d. non puto esse* Ciceronis. rogatus ab ipso de decem tribunis pl.] *sic hunc locum restitui, partim a codicibus manuscr. adiutus, partim coniectura probabilissima, & pæne dicam, certa ac uera ductus, quam confirmat locus simillimus epist. 3. eiusdem lib.* Cur tantopere pugnatum est, ut de eius ratione habenda decem tribuni plebis ferrent? sed tantum supplicationem eum mihi non decreuisse] *sic habent nonnulli libri manuscr. quos sequor: quæ lectio facilior quidem est, sed recepta non reijcienda quin fortasse concinnior, et uenustior,* sed tamen supplic. hoc primum, in quo accessit, &c] *ad* Malaspinæ *coniecturam addo* in, *quo sumo ex antecedente litera*, m. *librarij enim illi cum literæ geminabantur, sæpe alteram omittebant, idem'q; si literæ non eædem essent, sed similes, ut* in, *&* m. quemadmodum experiamur] *de triumpho scilicet, ut inf. epist. proxima.* Itaque omnia experiar, &, ut spero, assequar.

IN EPIST. 2.

Lenissimus Anchisetes] *sic hunc locum* Adr. Turnebus *restituit, ex obscuris ueteris scripturæ uestigijs sagacissimè hanc ueram & rectam uocem odoratus: sic enim*

habent cod. Memmiani, & item Turnesianus, & Huraltinus, Anchesmitis, *neque multo secus ij, quos habuit Malaspina. Est autem* Anchisetes *uentus ab Anchise loco sic nominatus.* Nam Alexidis animum, amabam] *Memmiani codices sic habent,* Alexidis animum, &c. *neque tamen quia posterius non habent uocem* manum: *ante,* non amabam: *iccirco ego mihi Manutij coniecturam sequendam existimaui, quamuis efficiat lectionem satis concinnam, festiuam, & uenustam. Magis enim me mouet ueterum codicum auctoritas, quam tuetur Malaspina, unde hanc scripturā depromit,* Nam Alexidis animū amabā, quòd tam prope accedebat ad similitudinē tuæ literæ: manum non amabam, &c. *quam sic declarat, amabam conatum, et studium Alexidis in manu tua imitanda: manū non amabam, quia, &c.* fecit palàm te ex libella, me ex teruncio] *sic malo, quàm ut alij* ex truncia, *ueruntamen locus nondum est perpurgatus. Nam quòd ad priora illa attinet, Codex Turnes. pro* ex libella, *habet.* ex libertum: *quòd ad reliqua, pro* ex truncio, extaruacus, *plane mendose. quis neget? sed scripturam a::iquam proponere uolui, ut ex ea eliciant eruditi rectam & ueram lectionem. Ego* exlibertum *sincerā esse non negauerim. sed quæ sequuntur, me impediunt.* bene eueniat] *sic habent nostri ueteres aliquot libri, quā scripturam probo. Dicebat enim hoc modo Carneades,* bene eueniat modò: *significās sibi quęque optare ut bene sit, cetera paruifacere. spurce, inquit Cicero, est enim spurcum omnia ad suam utilitatem referre. sed prudentius quàm Epicurei, qui loquuntur pugnantia, neque sibi constant.* sed tamen prudentius] *prudentius legendum, ut habent omnes libri ueteres, impruden*

tes autem sunt & hebetes, & parum acuti Epicurei, qui cum omnia ad se referant, putent tamen aliquid alterius causa fieri posse quæ pugnant inter se: imprudentis est scilicet tantam repugnantiam non uidere. Non *est igitur hoc* prudentius *referēdū ad spurcæ. quod putauit Malaspina, sed ad id quod sequitur.* Commodum exspectabam] *sic emēdat Mem. & recte.* De raudusculo Numeriano] *quidam libri habent,* de rauduſculano Puteolano.

IN EPIST. 3.

Vt nunc in uno ciui spes reip. posita sit] *hæc est antiqua scriptura*, ut nunc in uno ciui res ad resistendum sit, *quam & Malaspina in suis libris omnibus antiquis reperiri testatur: & ego in Memmianis extare liquido cōfirmo, uulgata autē, quamuis aliter sentiat Malaspina non est Latina: quæ talis est*, ut nunc in uno ciui resp. ad resistendum imbecilla sit. *quid ualent enim illa uerba* in uno ciui? *nam si ad Cæsarem referuntur, quemadmodum qui hanc lectionem sequuntur, necessario referūt, quis ita loquitur Latinorum*, resp. est imbecilla ad resistendum in uno ciui, *& non potius* uni ciui? *Hæc igitur uerba* in uno ciui *propemodum clamant hunc locum esse deprauatum. huc accedit quòd uox* imbecilla *abest ab omnibus ueteribus libris. Quid igitur dicendum? nam ne hæc quidem antiqua, quam ego repræsentaui, quanuis eam defendat, & explicet Malaspina, a mendo pura est: siquidem* res est, *pro operosum est, difficile est, laboratur, Latinis auribus inauditum est, neque illum Plautus adiuuat. Sed piget me tot uerborum. dico igitur sic esse legendum,* ut nunc in uno ciui spes reip. sita, *seu* posita sit: *unum ciuem autem Pompeium intelligo, & ita quadrat prouoca*

bulum qui,quod reperitur item in omnibus libris antiquis iam hæc uerba ad reſiſtendũ,*ſiquis retinere uolet,per me licebit.* Ego *quidem non iuſſeram deleri: quanquam me inuito non ſunt deleta.* iis ſe ſolis non inuidere] *libri ſcripti manu omnes habent negationem,quam tamen multi docti uiri putant eradendam.* Omnino *cõmunis omnium ſenſus & opinio poſtulare uidetur, ut deleatur.* quàm omnem pecuniam] *libri aliquot ueteres habent, in his* Turneſianus,quam ego. A Curio,&c.*neque habent has duas uoces* omnem pecuniam.

IN EPIST. 5.

Inde Pontinum ſummam] *cod.* Turneſianus *habet* ſummam: *unde docti quidam legendum putant*, in uiſam. illud putidius non adſcribis] *ſic reſtituendum hunc locum exiſtimaui, & minus longe diſcedens ab antiqua ſcriptura,*putato, *quàm qui* priuatius *repoſuerunt, & multo commodiorem ſententiam exprimens.* Putidum *enim appellant* Latini *translate, quod eſt ineptum,longe arceßitum moleſtum, odioſum,ad aſſentationem aperte comparatum,nimis exquiſitum, elaboratum,&c.* quàm priuatum aliquem mittat] *codex* Turneſianus *habet,*mittit? *& paucis poſt, ubi uulgati habent,*quid ſenſurus ſim,*ille* quid facturus ſim.

IN EPIST. 8.

Illa mea ſententia non relinquendæ urbis] Octauij Pantagathi *coniectura approbata,ſic edendum curaui. nihil enim,mea quidem ſententia, ad hunc locum excogitari poteſt accommodatius. adde quod non nimis longe ab antiqua ſcriptura diſcedit. nam quod ad negationem attinet,cuius nulla apparent in libris antiquis ueſtigia, quàm*

sæpe experti sumus, a librarijs illis esse prætermissam? Iam ita puto esse extremas literas uocis sententia *de prauatas,* tia, *hinc* ita, *unde* ira: *quod est in uulgatis.*

IN EPIST. 13.

Cum mihi barbarorum aduentus ad urbem.] *codices Memmiani non habent* ad urbem. ac de meis te considerare uelim] *sic restitui ex codicis Turnesiani auctoritate.* in eo æstuaui diu] *nullius aut industriam insector, aut ingenium contemno. Veruntamen Hugolini Martellij Florentini, uiri docti, quicum diu uixi. quē amo, a quo denique me amari scio, coniecturam non probo: qui sic putat hic esse legendum* in eo æstu haud diu: *ubi subintelligit* fui, *ego leuissima immutatione facta sic emendo* in eo æstuaui diu. *nempe ex* æstuant *facio* æstuaui. *plura non dico. neque Martellij coniecturam refellere, neque meam confirmare necesse habeo. se utraque ipsa per se defendat. Cum hic locus quattuor iam fere mensibus ante ita impressus esset. Adr. Turnebus in aduersariorum tomo secundo hanc eadem coniecturam hoc loco fecit, ex codice Turnesiano: quem a me commodato rogarat.*

IN EPIST. 14.

Cum leuiter lippirem] *libri manuscrip. habent* leuenter: *unde putabam legendum* fluenter, *quod aduerbium cur reijciamus non uideo.* & hunc nostrum copiarum suppænitet] *in Memmiano uno cod. ascriptum est ad oram libri,* nostrarum *pro* nostrum, *quod est in epistola contextu.*

IN EPIST. 17.

Omnino quid ille facere debuerit, &c.] *uidetur legendum* omitto quid, &c. *non ut alijs fere libris om-*

nibus omnino. omitto *quidem & ualde quadrat, & ascriptum est ad oram unius codicis* Memmiani *: & probat* Malaspina *: quanquam Turnesianus uulgatam lectionem retinet: & praeterea habet uerbum* scio,*post* rogatus esset.

IN EPIST. 20.

Veni Capuam a.d. II. Nonas] *sic est legendum reclamantibus libris omnibus. nam a.d. II. Nonas, & pridie Nonas idem ualent. At in superiore epistola dicit se pridie Nonas Capuam uenisse. Animaduersum autem est a doctis, ubicunque scriptum fuerat a Cicerone a.d. II. hũc numerum esse corruptum, & uel III. uel IIII. esse factũ pro II. uel funditus esse deletum, quẽadmodum & supra epist.* 16. Nos a Consulibus Capuam uenire iussi sumus a.d. II. Nonas Febr. *ubi libri omnes habent* ad Nonas Feb. *quae lectio ferri nullo modo potest. Nam si quis dicat* ad Nonas *ualere circiter Nonas, nugae, cum circiter Nonas ueniat is, qui uel ante Nonas, uel post Nonas ueniat: consules autem certo die Ciceronem uenire iusserint. Iam a.d. II. & a.d. III. Nonas, &c. idem ualere quod die II. & die III. Nonas, ueritate ipsa uerius est.* impro bos quasi perculsos] *legendum est fortasse,* improborum quasi perculsos *: ut repetatur ἀπὸ κοινοῦ* animos.

IN EPISTOLA I. LIB. VIII.

Vbi tutissimò essem] *sic edendum curaui libris omnibus inuitis, in quibus legitur* tutissimè, *Carisij auctoritate adductus, qui ita legi docet lib. 2. institut. grammatic. ubi tamen idem fortasse labitur & errat, cum alium locum ex iisdem ad Attic. epist. proferens ex libri decimi sexti epist. tertia,* hunc tu tralatum in macrocolum lege Ar

cano conuiuiis tuis, *putat* arcano *esse aduerbium, cum uideatur nomen proprium prædij, & legendum sit* in Arcano. *Neque tamen quicquam pronuntio, cum præsertim Carisium adiuuet antiqua scriptura.*

IN EPIST. 10.

Hic tu in me] *hic est inane spatium etiam in libris* Memmianis. *Itaque desertus a libris ueteribus, qui duces nobis esse debent, inane etiam in nostra editione spatium relinqui iussi. Equidem non damno Malæspinæ coniecturam, qui in hoc spatio scribi posse putat,* πρέπον *aut* καλόν. *sed aliud quippiam desidero. idem de loco, qui proximè sequitur, sentio.* Hic quidem quæ est? *ubi mendosè operæ fecerunt*, quo est pro quod est, *aut* quæ est? *nõ celabo lectorem tamen, nullum esse his duobus locis inane in codice Turnesiano.* sed non positum tamen in eo iudicio] *Manutij & Malæspinæ coniecturas, quæ non admodum inter se discrepant, leuiter inflexi, atque adiuui. hoc tantũ. omnino Manutio in eo assentior, quòd* positum, *aut* situm *uult scribi, non subintelligi. quod quidem ex uoce* ita *facile reponi potest. quidam tamen* sic *legi malunt.* sed non ita tamen in eo iudicio spem salutis repositam: *ut* reip. *dicamus a scriptoribus librarijs esse mendosè scriptum pro* repositam, *seu, si quis malit,* reponendam. qui, cum triginta tyranni Athenis essent] *uocem* Athenis, *quæ deesse uidebatur, Errico Stephano assensus reposui: quanuis eam nullo in codice manusc. repererim.* Formiis ad Põpeium, si de pace, &c.] *secutus sum libros uulgatos, quanuis mihi ex antiqua scriptura suspectos: in quibus omnibus legitur aut* præfectus, *aut* profectus, *neque est,*

eram, *& in extremo pro* uidero, *quid ero? Vnde hanc le ctionem quidẽ eliciunt.* Ego XIII. Kal. cum eadem lucerna hanc epist. scr. q. inst. t. Formiis ad Pompeium. *subintelligendum* ibam: si de pace ageretur, præfectus: *subaud.* futurus, sin de bello: quid ero? *quam quare improbemus, non uideo. & tamen cur uulgatam damnemus, nihilo plus causæ reperio.* Eunitè copi Capuam] *lege* inuitè cepi Capuam, &c. *erratum est operarum.*

IN EPIST. 5.

πολλὰ μάτυν κεράεσσιν ἐς ἤερα θυμαίνοντα,] *hæc nostra restitutio ita prope accedit ad antiquam scripturam, ut nihil uidetur affinius excogitari posse. sic enim est in lib. antiq.* πολλὰ μάτυν κεράεσσιν ἐς ἤερα θυμιντα: *ita rursus consonam sententiam efficit, ut de huius scriptura ueritate non sit dubitandum. uerbum* θυμαίνοντα *tantum restitui in integrum, quod erat corruptum. cetera sunt ex libro antiquo Turnesiano. si quis autem malet legi* θυμήναντα *in aoristo, quàm* θυμαίνοντα, *non pugnabo.* Adhunc *locum pertinent illa Virgiliana lib. 3. Georg.* Et tentat sese. atque irasci in cornua discit. Arboris obnixus trunco, uentosque lacessit Ictibus, & sparsa pugnã proludit arena. hic est ulcus, quod sanare non potui.] *subijciam antiquam scripturam, ut aliquis solertior experiatur ecquid possit. sic igitur habet codex Turnes.* quoniam adhuc nihil nobis obfuit, nihil imitasset. nec tegentia hoc quod fortiter, & diligenter tum etiam hercule. modo enim audiui, &c.

IN EPIST. 10.

Quod in nominibus] *sic habent quidam libri ma-*

nuscr. Turnesianus tamen, ut uulgati, in nummis,&c.

IN EPIST. 15.

Ex iis mandatis quæ D. Lælio] *sic uolunt omnes legi, quanuis libri & manuscr. & uulgati reclament. habet enim partim* Dellio,*partim* Decallio,*partim* Duellio,*partim* Dullio.Dellio *mihi non displicet. Nam* Dellium *quendam commemorat Plutarchus in Antonio.*

IN EPIST. 16.

Cum imparatam Capuam] *legendum ut habet codex Turnesianus* imperatam. &Fabium] *idem liber habet, & Fabatum.* paullo salubrioribus] *Idem liber habet* paullo salubribus:*quod probo. sic enim Terent. Heautont.* paullo qui est homo tolerabilis.

IN EPIST. 17.

Neque si uellet, &c.] *lego,* neque se si uellet, &c. seu per monteis explicare] *codex uetus optimus habet* se per monteis,&c. *Itaque hæc uerba uidentur esse suo loco mota, & ibi esse legendā supra, post illa*, neque se expedire, *ut deinceps iam ponantur*, neque se per monteis explicare posset. ut has XIIII. cohorteis] *legendum,* ut ad has, &c.

IN EPIST. 18.

Quod audieris, Cæsarem Firmo progressum] *Victorius lib.4. Var.lection. multis uerbis ostendit,legendum esse* , firmo progressu, *idque ex auctoritate ueteris codicis:ego tamen hanc lectionem retineo,atque amplector, cum eam reperiam in aliquot libris manuscrip. & maximè in Turnesiano.*

IN EPIST. 22.

Modo esse in Tiburtino Lepidi, modo cum Le-

pido accesſiſſe ad urbem,&c.] *lectionem uulg. paullum immutaui. Sic enim habent omnes libri uulgati, quos quidem uiderim, neque aliter, uel manuſc. Italici, ut teſtantur Manutius, & Malaſpina, uel Memmiani:* modo eſſe in Tiburti, aut Lepidi, quò cum Lepidus acceſsiſſet ad urbem,&c. *quam ſcripturam icciroo expoſui, nequis ingenio præſtans quòd eam leuiter immutarim coniectura ductus, ſibi ad ueriorem coniecturam iter interclusum eſſe cõqueratur. Sed ne quid diſsimulẽ, prior pars huius reſtitutionis, a Sebaſt. Corrado excogitata eſt: reliqua a nobis.*

IN EPIST. 23.

Et ignoras, Domitius cum faſcibus,&c.] *id eſt, in epiſtola tua te ſcribis ignorare: ut recte explicat Corradus: quod addidi præter inſtitutum meum, nequem inducat Malaſpina, qui aliter accipit: in quo magnopere fallitur.*

IN EPIST. III. LIB. IX.

ἢ εὐλαβητέον τὸν καταλύοντα, μὴ αὐτὸς ἀρθῇ] errant qui hunc locum ſic interpretantur, an metuere debeat is, qui tyrannidem diſſoluit, ſeu euertit, ne ipſe tollatur de medio. Nam primum ſcribendum eſſet τῷ καταλύοντι: deinde ἀρθῇ eſt a uerbo αἴρω αἴρομαι: quod ualet attollere, & attolli. Poſtremo θέσις ipſa, quam M. Tullius tractat, uincit, hanc ſententiam eſſe debere, non illam, quam uulgo putant. Atque, hoc mihi cum multos abhinc annos ueniſſet in mentem, idem poſtea Errico Stephano uiſum eſt, literiſque mãdatum. Idem proximum hunc locum ἢ πειρατέον ἀρήγειν τῇ πατρίδι τυραννουμένῃ καιρίῳ λόγῳ μᾶλλον, ἢ πολέμῳ. qui antea deprauatiſsimus erat, in antiquam ſuam integritatem ingenioſiſsime ſimul & feliciſsi-

me restituit. N*on celabo lectorem tamen, quod ad laudem codicum* M*emmianorum pertinet, in eis plane legi pro* ἀρχῇ, τυραννουμένῃ: *& item in* T*urnesiano, & in eodem* καιρῷ καὶ λόγῳ μᾶλλον ἢ πολέμῳ *significant autem uerba hanc sententiam, utrum conandum sit opitulari patriæ tyrannide oppressæ, oratione utile & salutari potius, quàm armis & bello.* ut maiores nostri funestiorem, &c.] *hunc locum profert* N*onius in* Religiosi dies. qui nos hoc non defendente] *siue legatur*, non defendente, *quo modo emendauit* P. V*ictorius, siue* deserente, *quem admodum* M*alaspina, nihil refert. ego tamen malim* non defendente. *& credibilius est omissam esse a scriptore librario negationem, quàm ex* deserente *factũ* defendente. T*estificor interea etiã a codicibus nostris omnibus abesse negationem.* ex eo fortasse mea consilia nascentur] *legi malim* alia consilia nascentur. *codex* T*urnesianus quidem habet* ex eo fortasse ea conf. nascentur.

Minucia] *sic habet codex* T*urnesianus, & probat* T*urneb.* M*alaspina mauult*, Numicia.

IN EPIST. 4.

Quam ut Curium uideat] *lege* Curtium, uix iam Deus Equidem, &c.] *codex* T*urnes. habet*, uix Deus. Iam equidem, &c. suscipi a Pompeio intelligebam] *uidetur legendum*, non intelligebam.

IN EPIST. 5.

Neque loqui, neque audire meo commodo, &c.] *ita planè scriptum reperi in codicibus* M*emmianis, &* T*urnesiano, &* H*uraltino, quomodo scriptum esse testatur in quattuor* I*talicis* M*alaspina: quam arbitror ueram esse scripturam.*

IN EPIST. 6.

Ille celeripes] *codex Turnes. habet*, ille celeriter pes,quem, &c. quæ mihi quiddã quasi animi à te instillarunt] *sic Adr. Turnebus hunc locum restituit.*

IN EPIST. 7.

Hæc epistola in libris ueteribus à superiore non separatur. II. idus autem edendum curauimus codices Memmianos secuti, quomodo & in Italicis aliquot scriptum esse testatur Malaspina, cum uulgati habeant, pridie idus: *quod idem ualet. fuit scilicet declaratio huius ueræ scripturæ* II. idus, *postea in contextum epistolæ, ea eiecta, translata. suprà autem in extremo epistolæ superioris, ubi libri uulgati*, quantum potes, *Turnesianus habet*, quantum potest: *quod fortasse rectũ est, pro* quantũ potest.

IN EPIST. 9.

S.V.B.E.] *sic edendum curaui certißimam Riuij coniecturam secutus: qui ex* subito *coniecit esse legendum omnibus diuisis literis, & una mutata, ceterisque detractis, quæ non reperiuntur in codicibus ueteribus*, S.V.B.E. *id est, si uales, bene est.* sua concessit uoluntate] *sic prorsus legendum est*, sua uoluntate *autem, id est sua sponte.* sua bonitate *enim ferri non potest, quamuis Malaspina probet. Nam sermonis Latini ratio postulat, ut scriberetur* pro sua bonitate. *nostri quidem libri omnes habent* uoluntate.

IN EPIST. 10.

Nos nisi quod nostro iudicio] *codices Memm. neque* nos *habent, neque* id. *Verum tamen* id *quidem, funditus deleuimus*: nos *autem retinuimus, quia in alijs libris reperitur.*

IN EPIST. II.

Festiuo enim similimus decurro, atque in decursu, Θέσις, &c.] *uidetur locus esse corruptus, ex quo tamen sententia aliqua probabilis elici potest, neque improbat Adrianus Turnebus. omnino sic legitur in codice Turnesiano. Lege Adr. Turnebi Aduersariorum libros.* sciebam enim te de quoto anno] *a codicibus ueteribus abest* de, *& maximè a Turnesiano.*

IN EPIST. 12.

Alienant immundæ] *sic necessario legendum est, non* alienantur. alienant *autem; scilicet. immunda mulieres suos amatores: id est, auertunt ab amore.* qué parentem] *putarim legendũ,* quem patriæ parentem, &c. alia mens mea] *secutus sum codices & Memmianos, & eos, in quibus ita scriptum esse testatur Malaspina, & Turnesianum. sed malim sic legi,* alia reip. nunc causa est, alia mea. *ueruntamen nihil muto iudicent eruditi.* Nunc siue periculo] *sic putat legendum esse Memmius.* nunc si uel cum periculo, &c. *cui assentior. uulgationibus, a quibus nõ discrepant multi antiqui mendose habent,* sine periculo. *codex autem Turnesianus,* siue periculose. *unde legendũ coniicio,* si uel periculose. *Quòd autem, Manutius sic emendat,* si uel periculo, *non explet aureis meas. paullo pòst legendum* reuolui, *ubi est impressum* euolui. amici tali, &c.] *lege* amici talis, &c.

IN EPIST. 13.

Qui prudentia potuit attendere sermones] *hoc tantum differunt in manusc. a uulgatis, quòd habent po*

tius, *pro* potuit. *omnino locus corruptus est, neque facile sine melioribus codicibus emendari potest.*

IN EPIST. 14.

Me & ad utriusque uestrum, & ad] *uocem* pacis, *quæ huc uel irruerat, uel irrepserat, ut inanem, sustuli, natam scilicet ex præpositione ad, cum scriptum esset* ap, *pro* ad: *deinde* expa, *a malo coniectore, eodemque indocto, & arrogante* pacis *factum.*

IN EPIST. 15.

οὐκ ἔστ' ἔτυμον λόγος, ut opinor ille de ratibus] *principium est palinodiæ illius, quam fecit Stesichorus cum Helenæ maledixisset, eoq; nomine oculis priuatus esset. Ponit autem Plato in Phædro, his uerbis,* τῶν γὰρ ὀμμάτων στερηθεὶς διὰ τὴν Ἑλένης κακηγορίαν, οὐκ ἠγνόησεν ὥσπερ ὁ μηρος, ἀλλ' ἅτε μουσικὸς ὤν, ἔγνω τὴν αἰτίαν, καὶ ποιεῖ εὐθύς, οὐκ ἔστ' ἔτυμος ὁ λόγος οὗτος οὐδ' ἔβας ἐν νηυσὶν εὐσέλμοις, οὐδ' ἵκεο πέργαμα Τροίης: *id est, nam cum oculis orbatus esset Stesichorus propterea quòd Helenæ maledixerat, non ignorauit, quemadmodum Homerus, sed ut pote qui musicus esset, caussam eius rei intellexit, & continuo hoc carmen fecit.* Non uerus ille est sermo: nunquam nauibus. Vecta es ueliuolis opulentæ ad Pergama Troiæ. *Absoluta igitur tota illa, quæ appellatur, palinodia, sensum oculorum statim recuperauit.*

IN EPIST. 16.

Quod ab iisdem illecti sumus] *etiam Memmiani codices habent,* dilecti *ut & Bessarionis, & Maffei, &*

alij: *unde Manutius conijcit legendum* electi. *nos ex codice Turnesiano, in quo scriptum reperimus,* quod ab eisdem lecti sumus, *coniectura ducti,* quod ab eisdem illecti sumus *reposuimus.* ut tu scribis, illudunt: ac belle scribis. &c.] *Hic locus duorum doctorum uirorum coniectura uel restitutus est, uel certe ita immutatus, ut neque longius ab antiqua scriptura discedat, & sententiam ualde cũ superioribus & posterioribus consentaneam contineat. eorum nomina ascripsissem, si sese uoluissent nominari. ego tamen legi malim* ludunt. *sic enim una duntaxat litera t, addetur antiquæ scripturæ,* ludunt: ludunt.

Non sunt meliores, &c.] *legendum fortasse est*, sint meliores, quàm nos.

IN EPIST. 18.

Sed quis illa non dicat] *cum in codice Turnesiano sic scriptum reperissem*, sed quis illi non dicat, *ego sic putaueram leui immutatione facta, corrigi mẽdum posse:* sed quis illa non dicat? *neque tamen sic edi uolueram. Et tamen sic editum est. ego aũt sic edi iusseram, ut Turnebo nostro placet,* sed qui soli non dicat: *id est, qui ita est leuis & uentosus, ut non uni, sed multis & quibuslibet dicat.*

IN EPIST. 21.

Sed quid præcipio?] *sic edendum curaui codices Memm. secutus, quanquam alij quidam habent* præripio: *quod non displicet. In superiore autem epistola ubi uulgo legitur* triumpho, & gaudeo, *legendum fortasse est* triumpho gaudio.

IN EPIST. 22.

In qua erat Eros Celeris.] *sic legendum uidetur,*

potius quàm uel oratio Celeris : *uel* Eros Celeri. Eros *autem* Celeris *ita dictum est, ut Dauus Chremetis*. *Hic enim subintelligitur* libertus *aut* seruus; *fuerat enim Eros quidam L. Metelli Celeris libertus*, ἀνατέλλουκαν illam tuam] *libri ueteres habent partim* ἀλλάτευκαν, *partim* ἀλλύτευκαν, *partim* ἄλλτευκαν. *nos in his tenebris Adriani Turnebi coniecturam quasi* δᾳδουχίαν *secuti sumus, & ἀνατέλλουσαν edēdū curauimus. per* ἀνατέλλουσαν *autem tempus significat ad nauigationem idoneum, atque opportunum. utitur eo nomine lib.* 10. *qui deinceps sequitur.*

IN EPIST. I. LIB X.

Nisi forte iste nummarius, &c.] *sic habent quidam libri uulgati, & ita uidetur Manutio esse legendum: sed magis placet antiqua scriptura*, summarius, *ut per summarium intelligamus quasi* ὑπομάριον, *id est submarium, seu paruum Marium.*

IN EPIST. 4.

Quorum iam acta ætas] *codex Turnesianus habet*, quorum ut iam acta ætas, *unde Pitœus suspicatur legendum*, quorum utinam acta ætas. quod exemplum, quam remp.] *sic omnes quidem habent libri: sed tamen Malaspina suspicatur mendum esse in nomine* exemplum, *quia inquit, exemplum sit alicuius uiri dicti factiue inductio ad aliquid aut confirmandum, aut infirmādum. Atqui ualde angustam exempli difinitionem affert, cum sint exempla etiā publica, & publicarum personarū, atq; adeo populorum: nō displicet tamē mihi eius coniectura, qua mauult legi* quem exitum? *uerum hac lege si deinceps*

deinceps ita legatur. quam spem. Ad quæ ego.] *sub intellige, respondi. sic autem esse legẽdum & sententia, & ueritas ipsa peruincunt.* amicissimum mihi Cæsarẽ esse, non dubito, inquam, &c.] *totus hic locus ab iisdẽ illis doctissimis uiris, quos supra tacito nomine descripsi, mira & facilitate, & felicitate, nulla fere ex parte relictis scriptura ueteris & receptæ uestigiis restitutus est.* & quàm ipse metuo, ne pro illo sit] *primum* supplicandũ *legitur in omnibus fere libris manusc.* deinde metuo, *non lõge abest a uulgata scriptura,* inuito. *Iam hoc* inuito, *quod itẽ est in omnibus libris, uerbum potest esse, si hanc scripturam recipiamus, hoc modo,* quàm ipse me ad hoc inuito, & incito, *si sit pro L. filio supplicandum? Alii ita legendũ censent,* quam ipse me inuito? quæ porro illa sint suspicandum. *& ita explicant, quam ipse me inuito? subintell. ad Cæsarem profectus est? ut* inuito *sit nomen. ego si* suspicandum *&* inuito *retinere placeat, sic legi mallim, &* quam ipso me inuito, si quid pro illo sit suspicandum? *ut sit hic Ciceronis sensus quam ipso me inuito suspicandum aliquid est de Quinto, si quid sit de illo suspicandum?*

IN EPIST. 5.

Quod mihi mandas de quodam regendo] *Victorius legendũ censet,* de Quinto regendo. *a quo dissentire difficile est in tam probabili coniectura sequitur deinceps.* ἀρκαδίαν. *quod rectũ & emendatum est ac responsio Ciceronis est, ad illud alludẽtis,* ἀρκαδίαν μ' αἰτᾶς, μέγα μ' αἰτᾶς· οὔτοι δώσω. *hanc lectionẽ confirmat cod. Turnesianus, in quo scriptum est* ἀρκλίαν. *obseruatum est autem in libris ueteribus sæpe* λ *pro* δ *esse positũ, & contra* δ *pro*

λ. *paucis post, ubi libri omnes habent*, modestior *non ero*, *quidam legi uolunt* molestior.

IN EPIST. 7.

Freto Siciliensi Curio] *legendum, ut habent libri aliquot ueteres, in his Turnesianus*, fretensi Curio. *fretensi autem, id est Siculo.* fidentem magis, quam diffidentem suis rebus] *quis non uidet uel libris omnibus aduersantibus, ac reclamantibus sic legendum esse?* quod malum maius seu tantum;] *si deleatur hoc totum, siue* seu tantum, *siue* scilicet tantum, *ut alij libri habent, neque quicquam desiderabitur, & sententia erit facilis & plana. Nam hæc quidem uerba uidentur esse inculcata. Ex codicis tamen Turnesiani scriptura quæ talis est*, quod malus scilicet tãtum denique, an quid turpius *&c. licet ita legere*, quod malum scilicet maius, aut tantum? denique quid turpius: *uel sic*, quod malum scilicet tantum? denique quid turpius? &c. Annis abhinc nouem, &c.] *alij aliter. ego sic hunc locum emendandum puto Faerni approbata coniectura.* Fateamur enim quod est: ne respondeamus quidem ut possumus] *hæc mea coniectura est in hoc loco restituendo, adeo illo quidem certa. ut qui eam non probet, uel hebes, uel maleuolus sit iudicandus, est autem concessio. emendatio autem & coniectura facilis est*, respendeamus, condamus. *natum enim mendum est ex librariorum consuetudine, qui* respondemus *sic scribebant* rõdeamus, *aut* rõndamus. senseram enim quàm idem essent] *uel ita legẽdum, uel hoc modo*, quam idem sentirent. nisi forte me Sardanapali uice in meo] *liber Turnesianus habet literis integris*, Sardanapali uicem in suo lectu-

lo &c. & tam bono in me, quam Curio] *sic est legendum, non* quàm Curionem, *precatur enim ut Antonius sese tam facilem & tam bonum in ipsum præbeat, quã in Curionẽ, quem patiatur quiescere, & Melitæ esse.*

IN EPIST. 9.

Et pro beneuolentia nostra, &c.] *lege & a te* pro beneuolentia, &c.

IN EPIST. 10.

Eum allicit Postumia: sed & Seruius Fil.] *sic hũc locum emendandum esse puto. sententia autem optima & planißima est. Nam Postumia Seruij uxor, Seruius fil. in ijsdem locis erat, in quibus Cicero.*

IN EPIST. 12.

Quam ad hæc τυραννικῶς] *codex Turnes. habet,* quàm ad hæc παρηνικῶς. *unde suspicor aliquid subesse ulceris. quid si igitur legamus* παραινετικῶς, *ut sit* εἰρωνεία. *uide, inquit, quam ad hæc rescripserit suasorie: id est imperioso, & tyrrannice. quid si potius* παροινικῶς, *id est uinolente petulanter, contumeliose.* Ego uero uel lintriculo, &c.] *ex antiquæ scripturæ uestigijs probabilis est eorum coniectura, qui sic legi uolunt* uel lintriculo. *quanquam licet etiã* uel utriculo *reponere. cod. Turnes. quidẽ sic habet,* uel lutridiculo. *Omnino ego* lintriculo *legi malim. nam* utriculis *dixisset, non* utriculo.

IN EPIST. 13.

Sed habent nihil &c.] *malim sic legi:* sed tamen nihil, &c. *seu* sed habent tamen nihil, &c.

IN EPIST. 14.

Nominatim de me sibi imperaturum] *codex Turnesianus habet* sibi imperaturum: *unde doctus*

quidam coniecerat legendum impetraturum: *ego autem uel* impetratum, *uel* imperatum *potius malim legi.*

ἦθος ἀκιμώλιον] *secutus sum antiquæ scripturæ uesti gia, & Seb. Corradi coniecturam.* ἀκιμώλιον *autem ualet non fucatũ, uerum, sincerum, minimeque simulatum. Adr. Turnebus tamen* ἀδόκιμον *legit. cuius scripturæ rationem, non uideo. nam ut sententia, quæ postulatur, exprimatur legendum sit potius* δόκιμον. *Manutius autem* ἄκιμον *pu tabat legi posse: id est mores sanabiles.*

IN EPIST. 15.

Dormiit ad H. III.] *id est ad horam tertiam.*

habes δίλατον νοόν) *sic legendum putabam, coniectu ra facta ex quorundam librorum manuscriptorum nõ ob scurissimis uestigijs;* δίιτονοδι *nisi quis malit legi* δίλεων νοόν: *quod propius etiam accedet ad antiquam.* δίλεων *au tem, siue* δίλατον νοόν *id est placabilem mentem, & propi tiam, quæ sententia ad hunc locum uidetur quadrare. Sed codex Turnes. habet literis integris* EKITAONON. *un de mihi persuadeo, probabilem esse lectionẽ uulgatam, Scy tha* ὄνον. *Est autem prouerbium* σκύθης ὄνον *quod in eum usurpatur, qui aliud agit, aliud simulat: natum ab eo asi no, qui cum asini cadauer coram alijs reiecisset. & asperna tus esset, illis digressis, auidissime eo uesci cœpit.*

IN EPIST. 16.

Et id ipsum certo fore] *nẽpe ut damnati restituerен tur: nonnulli libri habent*, certe fore: *quod probo.*

IN EPIST. 17.

Sed tu istos] *hæc uulgata lectio est, quam tuentur Manutius & Corradus, ut subintelligant*, urge, *aut ali quid simile. sed P. Victorius ex antiquæ scripturæ uestigijs*

se ductos, *putat legēdum*, sed dii istos *subintell.* perdāt. *ego in codice Turnesiano*, sed dii istos *literis integris atq; expreßis reperi: quare sic reponendum, itaque legendum.*

IN EPIST. 18.

Et, ut opinor, acerrime obseruabimus] *omnes libri manuscr. habent* asseruabimus. *quod cum hic locum uideatur non habere, uerendum est ne locus sit mendosus. quid si legamus,* acerrime asseuerauimus? *id est ualde, seu uehementer asseuerauimus, nos in Italia mā suros, neq; ad Pompeium profecturos?* me uelle postridie, &c.] *quidam libri non habent uerbum* conuenire: *quod si in eo probabimus. dicemus Ciceronem eße comice locutū pro, uelle eos mecum loqui. sic Terent.* te uolo, te ipsum cupio. quis me uult? *sed codex Turnesianus habet uerbum integrum. quare censeo retinendum.* & non modò morbum] *etiam Memmiani codices non solum ij, quibus usus est Malaspina, habent,* & nedum morbum: *quos tamen non sum secutus propter insolentiam locutionis. notandus tamē locus, & testimonium tot librorum ueterum non est contemnendum. Turnes. tamen excipiendus, qui habet* nouum morbum. *quod fortaße deprauatum est ex* non modo, *cum ita scriptum esset,* non modo: *deinde ex hoc factum* nouo, *& hinc* nouum.

IN EPIST. 20.

Formias nunc sequimur. eodem, &c] *secutus sum codicem Turnes. cum quo multi alij antiqui consentiunt: Verumtamen nequid dißimulem, mihi magis placet uulgata lectio,* furias nunc sequimur. eædem nos fortasse, &c.] *& ueteram quicquam mutari, præterea operæ hic omiserunt,* nunc.

IN EPIST. III. LIB. XI.

Ea tamen erunt minora] *malim legi*, erunt leuiora.

IN EPIST. 6.

Recipio tempore me. modò tu nunc] *locus deprauatiss. qui sic legitur in omnib. ferè libris antiquis*: recipio tēpore me domo, te nunc ad Oppiū, &c. *ego in his tenebris nihil uideo. Veruntamen coniecturam meam non celabo lectorem. sic igitur putabam legi posse.* resipio de domo. Tu nunc ad Oppium, &c. *id est, respiro, & minus iam sollicitus sum, quòd scribis omnia esse tranquilla de domo. Nam suprà huius libri epist. 2. scripsit Chrysippum sibi dixisse, nescio quid parari de domo, uocem* tempore *autem foris illatam puto propter uocem* domo, *seu*, domum, *& uerbum* recipio. *Sed Iosephus Scaliger Scaligeri fil. totum hunc locum sic legendum & interpretandū putat*. In turbam conieci, ad oppidum accedens, ne quis impetus militū fieret: recipio tempore me. Tu nunc, &c. *putat enim uocem* domo, *seu*, modo *esse adiectam, propter uerbum* recipio.

IN EPIST. 7.

Quod scribis te flagitari] *sic edendum curaui libros ueteres secutus, in quibus ita planè legitur*: flagitari *autem scilicet a Tullia. lege epist. 2. huius libri.*

IN EPIST. 9.

Nihil mihi mali causa attulit] *nihil muto, quamuis duo libri manuscr. quos Malaspina commemorat, habeant casus. causa enim Pompeiana significatur: hoc primum. deinde sic habent codices Memmiani, & nonnulli alij Italici, et omnes uulgati Turnesianus*, causas, *mēdosè*.

IN EPIST. 10.

Meus necessarius operas in portu] *codices* Mem*miani habent*, mens necessarius magnas operas in portu, &c.

IN EPIST. 16.

Neque enim ulla de aduentu eius opinio est] *sic restitui cum in omnibus libris hic locus esset corruptus, in quibus legitur partim*, neque enim ualde aduẽtus, *partim* ualde aduentu, &c. *nunquam enim* ualde *cum substantiuo* (*ut appellant*) *nomine coniungitur*. *Ita una litera addita, & duabus locum inter se permutare iussis, ex* ual. *feci* ula: *deinde* l, *addita*, ulla, *quæ emendandi ratio, nisi me fallit, uerecunda est*. id enim mihi erit pro desperato] *Memmiani codices habent* pro explorato: *quam scripturæ uarietatẽ notat & Corradus: additq; sibi probari: a quo non dissentio: aut certè*: pro deplorato *legendum sit potius, quam* pro desperato.

IN EPIST. 20.

Quas euntes postea nuncii] *quamobrem hanc codicum ueterum scripturam respuerem, causa nulla uisa est.* uelim apud te, quod postulas: ut possim, &c.] *hic locus partim Corradi, partim duorum amicorum meorum, doctorum hominum, coniectura, quam nonnihil ipse adiuui, emendatus est: ita certè immutatus ut sententiam & planam, et cum argumento harum epistolarum consentaneam contineat, neque ualde longè a scriptura recepta discedat. huius autem loci hæc sententia est. uelim apud te igitur testamentum deponas Terentia, ut scribitur planius epistola uicesima secunda. poteris eam monere, ut ali cui committat, cuius extra periculum huius belli, fortuna*

sit. equidem tibi potissimum uelim, &c.

IN EPIST. 24.

Etiam loci grauitas hic miserrime perf.] *codex Turnesianus habet*, huic miserrime perf. *quod tamen non sequor, neque probo. idem enim hic dicitur, quod epist. seq.* uix sustineo grauitatem huius cæli: *ex quibus uerbis uelim etiam hic legi*, etiam cæli grauitas hic miserr. &c.

IN EPIST. III. LIB. XII.

Olimpo subsidio curat, &c.] *codex Turnes. habet* Clypo: *alij*, Calypo: *alij*, Calypso: *unde quidam legi uolunt* Crispus.

IN EPIST. 5.

Nica sionumque ἀρχέτυπα fugienda] *sic edendum curaui scriptura ueteris auctoritatem secutus.* Nicasiones *autem argentarios fuisse, aut feneratores credibile est.*

IN EPIST. 14.

Omnia que nitor) *nihilo magis præpositionem* ad *habent codices Memmiani, quam Italici: itaque nos eam delendam curauimus.*

IN EPIST. 22.

Et tamen si qua me res isto abduxerit) *etiã Memm. codices habent* adduxerit. *ego tamen nihil muto.*

IN EPIST. 25.

In qua scio me τετυφῶστε) *sic legendum est potius quam* τετυφλῶστε. τετυφῶστε *autem significat insanisse: alij legunt* τετυφλῶστε. *id est cæcum fuisse.*

IN EPIST. 27.

Remp. regere] *codex Turnes. habet* remp. lugere.

IN EPIST. 28.

Quoad possum, adducito] *quoad possum peruenire, id est, ad eam summã, quã possum repræsentare, adducito.*

IN EPIST. 29.

Quod scribis te futurum putare: cum Ouia. &c. *hunc locum aliquot uocum ordine perturbato ualde obscurum, & mendosum, ijs uocibus in suum locum restitutis, emendaui.*

IN EPIST. 30.

Si addiderimus aliud, &c.] *consentiunt hic libri ueteres cum uulgatis. Veruntamen docti quidam sic legendũ putant: si* adierimus aliud, a quo ref. c. ab. i. f. æstimatum, &c. si non adduceretur, ut uenderet, si uenaleis] *sic esse legendum sententia ipsa peruincit, non, ut habent omnes libri, si* modò. *quàm sæpe autem scriptores librarij peccarint in scribendo* non pro modo, *&* modo pro non. *sciunt qui libros manuscriptos assidue tractant.*

IN EPIST. 36.

A te heri duas epistolas accepi] *leue est, quod mihi uenit in mentem: sed tamen, quicquid sit, lectorem non celabo. hoc* accepi *puto esse subdititium, et alienum: atque ita à Cicerone scriptum,* A te heri duas epistolas, alteram, &c. *sumitur autem infernè ἀπὸ κοινοῦ, inde* accepique, &c. *quod genus loquendi ueteribus est usitatum, ut nos alibi admonuimus: quanquam hanc suspicionem refellit codex Turnes. in quo sic legitur,* accepique ab Aegypta L. eodem die, &c. *L. autem ualet liberto. &* accepi *positum pro cognoui.* Tuæ literæ, &c.] *legendum ut habet codex Turnes.* quæ literæ, &c. *Quanuis autem* recipi *sic in omnibus libris uulgatis,* accepi *tamẽ reposui.*

habent codices Memm. & Turnesianus.

IN EPIST. 37.

Siue hanc aberrationem à dolore delegerim maximè, quæ, &c.] *sic edendum curaui libris omnibus inuitis, in quibus ita legitur*, siue hanc aberr. à dol. delegerim, quæ maximè liberal.

IN EPIST. 40.

Puto Terentium esse dominum] *codex Turnes. habet*, puto tertium esse dominum: *mendose, opinor.*

IN EPIST. II. LIB. XIII.

Omnino eum Sextius noster parochiis publicis, &c.] *codex Turnes. consentit, & congruit cum libris Malaspinæ. Quapropter censeo hic esse reponendum* parochus publicus.

IN EPIST. 6.

Ne nullum debeamus] *sic habet codex Turnes. cuius apud me magna est auctoritas. huius autem scripturæ hæc sententententia est. si diligenter cogitabis, reperies, nos nullum debere columnarium. Manutius, & Malaspina tamen malunt legi* ne ullum. nec coheredibus solum, &c.] *quidam sic legi uolunt*, nec cum coheredibus solum Herennianis, sed etiam, ut scis tu, mecum egit de puero Lucullo, &c. *codex Turnes. quidem habet*, nec cum heredibus, &c. *omnino locus est obscurus, & fortasse corruptus.*

IN EPIST. 7.

Misi equidem ei nuntiari.] *legendum, ut est in cod. Turnesian. & aliis fere omnibus*, iussi equidem, &c. *atque ita iusseram excudi.*

IN EPIST. 10.

οὐ γὰρ οὐδαμῶς]*codex Turnesian. habet οὐ γὰρ οὐδὸς, quod malo.*

IN EPIST. 17.

Die VI. Kal exspectabam] *sic ferè Corradus. ego autem ex de, feci* die: *quod uidetur rectum : nisi quis malit legi, a.d.* VI. *id est ante diem sextum, quod idem ualet, ut diximus. paullo post putant quidam legendum* noui, *pro* non: *ut ita legatur deinceps*: exspectabam Romæ aliquid noui. *deinde*, imperasses igitur aliquid tuis: *id est, debueras tuis imperare, ut aliquid ad me noui Roma scriberent. sed ego scripturā antiquā repræsentare* malui.

IN EPIST. 19.

Academicam omnem quæstionem libris quatt.] *nihil subintelligendum, nihilue a librarijs omissum: ut Manutio uidetur : neque hoc totum Acad. omn. q. lib. qu. delendum, ut alienum, & ex annotatione natum : nam uerbum* absolui, *quod antecedit, ad hæc pertinet.*

IN EPIST. 20.

Curandum enim nobis est, &c.] *hunc locum, restituto uerborum ordine, qui fœdè fuerat perturbatus, emendaui, partim Corradi sententiam, partim codices antiquos, partim Ciceronis sensum secutus. Veruntamen quidam sic legi malunt:* nonnihil enim curandum nobis est, nihilque melius, &c.

IN EPIST. 21.

Quare facies ut ita sit in libro] *nempe ut primo libro de orat. ad Q. fratr. ubi sic M. Tullius initio scripserat*, ut concitato nauigio cum remiges sustinuerunt, retinet tamen, &c. *Postea autem Attici sen-*

tentiam secutus, inhibuerunt, *reposuerat, quod nunc Ciceroni non probatur: iubetque ut ita sit in libro, quemadmodum fuit, nempe* sustinuerunt. *Aut dicendum in uno aliquo ex libris Academ. quaest. qui non extet: Aut, ut Manutio uidetur in 2. Acad. ibi*, equos sustinebo: *ut declarant ea, quae sequuntur. Nihilominus tamen primo libro de oratore legendum* sustinuerunt, *quemadmodum edendum curaui: maneoq; in sententia, ut putem significari primum librũ de oratore. Nam libri Academici nondum erant editi, nondumque ad Varronem, neq; ad quenquam peruenerant, ut intelligere licet ex ijs, quae infra scripta sunt.* quoniam autem fugit me] *sic legendum: non* quomodo, *ut habent omnes libri uulgati: neque,* quum *aut* cum, *ut manuscr. Nam quom, quod est in libris manuscr. ualet quoniam. Ita enim saepe scribebant librarij*, quom. quòd leuius, & quòd fert ὀλικόλως] *aduerbium* leuius, *cum copula ac, quae sunt in libris uulg. deleri iussi, ut foris illata, aliena, & ex declaratione Graeci aduerbij* ὀλικόλως *natae.*

IN EPIST. 22.

Sed habet ὀλιγολογίαν.] *quidam legunt* ὀλιγηρίαν, *id est tranquillam & prosperam senectutem, alij* ὀλικολίαν.

sine te opprimi malitiâ est] *codex Turnesianus habet*, militia est: *quae scriptura, quid sibi uelit, diuinare non possum.*

IN EPIST. 23.

Sunt enim detexti,] *sic emendauimus scripturae ueteris uestigia secuti.* detexti *autem ualet idem, quod absoluti, & confecti: tralatio sumta est a tela.*

IN EPIST. 26.

Non *dubium est, quin hæc epist. in libro superiore collocari debeat, quod uidit Manutius.*

IN EPIST. 31.

κεκφικὰ] *nihil puto mutandum, quamquam Corradus putat, & mauult legi* πεφρικα. *Ego, si quid esset mutandum, mallem legi,* κέκρικα. Vtrum liberet, faceret: posse auctore me] *alij aliter: ego sic hunc locum restituendum esse arbitror. corruptum autem esse credibile est ab indoctis, qui cum* faceret posse *sine distinctione legerent, neque uiderent* faceret, *separatim esse legendum, et pertinere ad uerbum* suadebam: *ex* faceret, facere: *ex* posse, posset *fecerunt, & ita hunc locum corruperunt.*

IN EPIST. 33.

Sed si Plancus destinat, tum habet res) *sic potius legendum, quàm, ut in uulgatis,* tum haberes *non displicet mihi tamen ea lectio, quam affert Malaspina,* sed si Plãcus destinatum habet, habet res difficultatem. *Omnino in hac utrauis lectione desidero* sibi, *ante* destinat, *aut* destinatum. Dicæarchi librum accepi) *uelim legi* Dicæarchi librum περὶ ψυχῆς, &c. eodem in præf. an in contubern.) *sic legendum puto, & ita fere Corradus: nisi quòd in mutat in* ne. *significant autem hæc dimidiata uerba* præfectis. contubernalibus.

IN EPIST. 37.

Posse diem differri) *sic est legendum & ita scriptum est in codicibus Mem. & Huraltino, & Turnesiano.*

IN EPIST. 39.

περὶ ὅρων τῆς ἑλλάδος) *cum antiquæ scripturæ uestigia acriter intueor, nõ puto quicquam posse aut diuinius,*

aut uerius excogitari posse Corradi coiectura, nisi quis for te dicat legendum potius mutato spiritu, & accentu, περὶ ὅρων, *id est, de terminis aut finibus. Hic operarij isti praeposterè fecerunt* περὶ ὀρῶν τᾶς ἑλλᾶδος. Hic autem, ut fuit tum est.] *sic legendum conieci, non, ut uulgo.* ut fultum est. ad saxa κροῦνωμα] *sic legendum censet Turnebus, non longè discedens ab antiqua scriptura. mendosè autem hic operae fecerunt* κρούνομα *per* ὂ μικρόν.

IN EPIST. 44.

Auctionem, praeter praedia, &c.] *uidetur potius sic esse legendum ordine mutato.* pondus argenti praeter praedia, *seu* praeterea praedia: auctionem primo quoque tempore, &c. *quo idem uidetur Malaespinae.*

IN EPIST. 45.

De sua curatione laborans] *uel sic legendum, uel ut nonnulli libri habent*, de sua re, ac ratione laborans, *quod probo.*

IN EPIST. 50.

Post H. VIII. in balneum. dum audiuit de Mamurra, uultum non mutauit] *Dij male faciant operarijs istis omnium mortalium tardissimis, indoctissimis, contumacissimis, quibus cum hunc locum ex auctoritate librorum manuscr. emendatum tradidissem, & quasi mansum in es inseruissem, pro* balneum, *quod tamen erat in uulgatis, fecerunt balneũ, pro* de Mamurra, uultum non mutauit, *fecerunt* de Mamurram ultum, &c.

IN EPIST. IIII. LIB. XIV.

Nunc quid putas me Lanuuii?] *Quidam legi uolunt,* Numquid putas, &c. *quod probo.*

IN EPIST. 7.

Literæ sane πεπινωμέναι] *sic legendum, & ita scriptum est in codicibus* Mem. & Turnes. *quam scripturam & Corradus notat.* omnino ego uolo men se Quintili in Græciam, si sint omnia faciliora] *hunc locum paucis uocibus emendatis, & mutata interpūctione non sine adiumento librorum manuscriptorum restitui, ac perpurgaui.*

IN EPIST. 12.

Verum illuc refero.] *legendum fortasse est* uerum me illuc refero].

IN EPIST. 13.

Fore rem equidem uideo in discrimine] *uel sic legendum, ut edendum curaui, uel* fore me quidem uideo, &c. quamobrem uereor ne absentia mea le uior sit. *sic habent omnes libri ueteres, quos uidi, & ut opinor, quos non uidi.* Err. Stephanus *tamen arbitratur legendū,* non uereor ne abs. *quia scilicet negotijs & occupationibus impeditus sit ne coram agere cum* Cicerone *posset, & ita excusandus, sed ego responderim.* Antonium *uererer, ne sua absentia minus auctoritatis habeat apud* Ciceronem, *quia cum* Cicerone *coram non agat, sed per literas. sequitur enim*, quam ob causam, uereor, &c. *id est,* quia tecum coram non ago.

IN EPIST. 19.

Ad te transfuderim] *quidam libri ueteres habent* transtulerim : Turnesianus, transferam.

IN EPIST. 23.

Quare talaria uideamus] *nonnulli libri habent*, induamus. Turnesianus *tamen*, uideamus, *quem sequor.*

IN EPISTOLA I. LIB. XV.

Deinde ad summam) *sic legendum, non* ad summum. *Nam* ad summam *idem ualet, quod in summa. Horat. epist.2.lib.*1. Ad summam sapiens uno minor est Ioue, diues.

Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.

Et filia, τὸ ἐκ τούαὐτού] *codex Turnesianus habet*, & filia tua, τὸ ἐκ τούτου. quin etiam paullo pòst Cumis eã uidi) *sic Corradus, nisi quòd* clarius Cumis eam uidi *legit. Nam libri ueteres hic corrupti sunt.*

IN EPIST. 4.

Rides. at ego doleo) *Turnesian.codex sic habet*, rides abscondoleo. *de qua scriptura iudicet lector.*

Saufeium de re celemus) *sic conieci legendum, literis paullum immutatis, nempe ex* pe te, de re *facto. Corradus sic*, peto ut celemus: *alij*, de te celemus: *alij*, petis ut celemus: *quod postremum mihi magis placeret.*

IN EPIST. 8.

Vt quid accidisset) *legendum*, ut quicque, *seu*, ut quicquid; *id est, ut quidque*, quicquid *pro* quidque *dixisse ueteres ostendimus in comment. Lucretianis. Omnino in cod. Turnesiano legitur* ut quicque. Quæ plures uident, &c.) *uidentur hæc uerba ex antiquo aliquo poeta, sumpta: cod. Turnesianus tamen habet*, quæ plures uidendæ, sed aliquid, &c.

IN EPIST. 9.

Hanc legatariam prouinciam) *libri ueteres habent* legatoriam prouinciam: *unde uiri quidam docti putant legendũ* relegatoriam, *quibus assentior.* existimaris) *cod. Turnesianus habet* existimauit: *mendose, opinor.*

IN EPIST. 11.

Nec facile addi poteſt ad hoc genus leg.] *ſic legendum uidetur. nam libri manuſcr. non habent* idque, *quod eſt in uulg. neque dubium eſt, quin alienum ſit.* adeo *autem corruptum eſt, & legendum uel* ad hoc, *uel* ad id.

τάνδ' αἰτίαν τῶν βρούτων τις, &c.] *id eſt, hanc culpam Brutorum aliquis ſuſtinebat. legendum enim eſt ſine interrogatione. ſupra autem, cod. Turneſianus habet*, in contumeliam: *ubi alij in* contumelia.

IN EPIST. 13.

Atque adeo prius ſcripſi (ſic enim me mauis dicere: tu uero, &c.) *ego hunc locum magna ex parte Corradi coniecturam ſecutus, uocabulorum ordine, qui in uerſus erat, reſtituto, ſic edendum curaui, ut nihil de meo addiderim. Non diſplicet tamen Achillis Statij opinio, exiſtimantis eſſe legendum* Primus, *ubi eſt* prius: *neque diſſentio ab ijs, qui* alacriorem *pro* acriorem *reponũt. ſatis mihi fuit uocabula in eum ordinem redigere, ut ex ijs commoda & probabilis ſententia exprimi poßit.* Gallo Caninio] *cum libri noſtri manuſcr. habeant* Gallo aninio, *uiſa eſt mihi probabilis Corradi coniectura, exiſtimantis legendum eſſe* Gallo Caninio: *quamquam idem addidit alteram, Gallonio. fuit autem Gallonius, praeco: cuius nobilitata eſt profuſio, & luxuria.* apud me item puto depoſitum] *poſt uocem* depoſitum, *uidentur deeſſe notae, quae ſignificabant quantum eſſet depoſitum.*

IN EPIST. 17.

Quod ſcribis tibi deeſſe] *codex Turneſianus habet*, quod ſcribis tibi de ſere: *quae ſcriptura clamat ſe eſſe corruptum.*

IN EPIST. 20.

Vel quod Niciæ nuntiem.] *mendose operæ fecerunt*. Niceæ. sitne autem excitata] *codices Memm. habent*, sitne autem explicata.

IN EPIST. 23.

Eo die Brutum H. I I. profectum] *secutus sum Corradi coniecturam, quam probat Malaspina, ut pote cum antiqua scriptura ualde consentaneam. sic enim habent codices manuscrip.* Brutum Hns. *Iam* H. I I. *id est hora secunda.*

IN EPIST. 25.

M. Aelium cura libera ei sine, &c.]*locus est corruptus. sic autem legitur in codice Turnes.* cura liberauis. me paucos specus, &c. *unde sic legendum puto*, cura liberabis. is me paucos specus &c. *subintellige uerbum* rogat, *aut simile*. Octauam partem Tullianarum ædium ad Strenæ]*locus corruptus est & in sanabilis sine ope codicum manuscript. Memmiani cod. partim sic habent:* Tulli liminarum medium: *partim*, Tulli luminarum medium ad Streniæ. *aliorum codicum antiquorum, quos ego non uidi, uarietatem notat Malaspina, codex Turnes. ut quidam ex Memmianis*, tuli luminarũ mediũ, &c. *Corradus legi posse putat*, Octauã partem tolli luminariũ ædiũ ad Strenæ memineris, &c.

IN EPIST. I. LIB. XVI.

Quicquam ne turpius Bruto, quàm Iul.] *sic legendum. Est autem hæc, sententia, Potest' ne quicquam turpius esse Bruto, quam eius ludos ita esse proscriptos a Nonis Iulijs a.d. I I I. Idus? hic ibidem* διώμεν *eden-*

dũ curauimus, pro eo quod erat in uulgatis cod. ἔλθωμεν, *cod. Turnesianum secuti.*

IN EPIST. 2.

Sed quoniam furcilla extrudimur] *cum & ij libri manuscr. quos non uidi, haberent*, furo illa, *aut* furore illo, *& ij, quos uidi: ego ex hac antiqua scriptura quamuis deprauata conieceram legendum* furcilla: *meam coniecturã cõprobauit postea cod. Turnes. in quo* furcilla *scriptum est planissime, & sine ulla uarietate, aut litura. neque uero est, quod quisquam dubitet, quin sit hæc uera, & recta lectio. prouerbij autem locum obtinet* expellere furca, *aut* furcilla: *quo & Horatius usus est epist. ad Fuscum Arist.* " *Naturam appellas furca, tamen usque recurret, &c. & Catullus.* " *Mentula conatur Pimpleum scandere montem: Musæ furcillis præcipitem eijciunt. & Aristoph.* εἰρήνη τήνδε μὲν δικροῖς ἐώθουν τὴν θεὸν κεκράγμασι, *id est hanc deam clamoribus tanquam furcillis præcipitem eijciebant.*

IN EPIST. 3.

Lege in Arcano] *sic habent omnes libri uulgati, quibuscum consentiunt aliquos manuscrip. sed codex Turnesian. & nonnulli alij non habent præpositionem* in: *ut fortasse non sit nimis absurdum, quod a Carisio scriptum est, arcano hic positum esse pro arcane. ego tamen sequor uulgatos. Arcanum fundum & fratris accipe.*

IN EPIST. 4.

Etesiis utemur] *sic edendum curauimus codicem Turnes. secuti, quomodo iam ante legendum conieceras Seb. Corradus.*

IN EPIST. 6.

Ac inde Corcyram] *scribendum*, atque inde Corcyram. quid fugientem? periculumne) *etiam hic locus ope codicis* Turnes. *praeclare restitutus*. Omnino *hic codex & antiquissimus, & longe optimus est: eiusque fide, & ueritate freti locos complures in his epistolis restituimus. quem cum* Adr. Turnebo *ostendissem, & commodato dedissem, is libros aduersariorum componens, & concinnans, saepe hoc libro inspecto & consulto in easdem, atque ego coniecturas incidit.*

IN EPIST. 7.

Nam si a Phaedro nostro, &c.) *in hoc loco restituendo, distinctionem duntaxat immutaui, nihil praeterea.* ἀσφάλιαν habetis locus. cupio Romam &c.) *codex* Turnesianus *habet* ἀσφ. *h. is locus fugam* Romam. *unde uidetur sic esse legendum* ἀσφ hab. is locus fugae. an Romam, ne desider. si quid act. uidebitur.

IN EPIST. II.

Ex quo ante ipsa posuisti) *lege*, ex quo anthe ipsa posuisti: anthe *autem: id est flores*, ἄνθη. Et *uero, ut ita legendum iudicem, mouet me primum codicis* Turnisiani *auctoritas, & omnium aliorum consensus: deinde quae sequuntur:* quae mihi florentiora sunt uisa, &c. ab Attia aegre me tenui. *malim legi* a Fadia. *codex* Turnes. *habet* Aste egrae: *unde quidam legunt a* Septia aegre: *alij* Ast agre me tenui. in Pompeianum nō abdidi. *sic omnes quidem habent libri & uulgati, & manuscr. sed tollenda mihi uidetur negatio: & ita legendum*, Ego me, ut scripseram, in Pompeianum abdidi.

IN EPIST. 13.

Longulum ſane iter, & uia inepta) *codex Turneſ.facit,ut hunc locum mendoſum putem. in eo enim legitur* & uia matta. *quodquid ſibi uelit,quæro.* Nonnulli madida,*alij* moleſta, *alij* mala *reponunt.*

IN EPIST. 14.

μήδε σωθέιην, ἤποτε τοιοῦτο.) legendum, ut habet codex Turneſ. μήδε σωθέιην ὑπόγε τοιούτου, id eſt ne ſeruari quidem uelim a tali. certisſimum uideo diſcrimen Caſcæ noſtri tribunatum) *ſic habent libri ueteres fere omnes: & in primis Turneſianus: ego tamen aliquid in hac ſcriptura deſidero, & uelim legi,* certisſimum uenisſe uideo in diſcrimen, &c. prudentisſime hoc Cicero petierat,ut fide ſua,&c.) *hic quoque locus planisſime ita ſcriptus eſt in cod. Turneſiano, pro quo Memm. habet non nimis longe ab hac ſcriptura,*ut uide ſua.

EIVSDEM DIONYSII LAMBINI
IN I. LIB. EPISTOLARVM
AD QVINC. FRATREM.

Videtur potuiſſe tua liberalitas decipi) *Quidam libri manuſcripti habent,* tua libertas, *quos non ſequor.* Quamobrem qui potes reperire ex eo genere,&c.] *Hunc locũ ſic reſtitui, partim coniectura ductus, partim ueſtigia ſcripturæ ueteris ſecutus.* Cn. Octauius,iucundisſimus fuit:) *legendum* C. *Octauius. fuit autem hic Auguſti pater.* nulla conqueſtio, nullus

IN EPIST. 3.

Cum auctoritate semper.] *Secutus sum* P. *Danesij Vaurensis antistitis coniecturam : non tamen omni ex parte.* *Nam uerbum* egerat *delendum curaui, ut superuacaneum & alienum.* *Quin(ut dicam quod sentio) hoc totum*, cum auctoritate peregerat, *seu, ut nos edidimus*, cum auctoritate semper, *suppositum esse arbitror*.

In Clodium & Clodiam dicerentur] *legendum puto, conijcerentur.*

IN EPIST. 4.

Edidit ad allegatos,] *legendum* ad alligatos, *& ita edi iusseram. ad alligatos autem, sic interpretor, præter alligatos, seu cum* alligatis. *Iam alligati Latine sunt quos Græci* ἐνόχους *appellãt, quasi affineis culpæ, seu quos uulgus obnoxios nominat. Putaui tamen aliquando hic legendum,*edidit alligatos, &c. Latiari erat exiturus,] *uidelicet* Crassipes : *Vel lege,* Latiari Lucceius erat exiturus. *Nam Lucceius iter in Sardiniam habebat ut infra dicitur eadem epist. & notat P. Manutius : Vel lege*, Latiari eram exiturus. *Latiare autem Latinarum sacrum sollemne significat : ut ex Macrobio refert idem Manutius.*

IN EPIST. 8.

De nostra Vrania] *Ita certam Leon. Malespinæ coniecturam hic esse puto, ut non dubitem, quin sit hæc uera & germana & sincera lectio.* An te Ateius]*Legendum fortasse est :* An te Statius? *subintelligendumque* interpellat? *Libertus Q. Fratri carissimus.* Opposuisti semel ἀναντίλεκτον caussam] *Sic legit P. Victorius lib. VI. Var. lect.* ἀναντίλεκτον *autem, id est cui contra di*

ci non potest. Sed P. Manutius testatur in cod. Bessarionis scriptum esse ἀντέσακτον, id est oppositum et obiectam uoluntati meæ. Quod si uerum est, ut uidetur, (locuples enim testis est) ἀντίσακτον reponendum censeo: quemadmodum paullo antè. in fulsa uerecundia, ubi uulgò legitur, inuisa. numquàm enim dicam ἔα σπᾶσας] Non addidit quod sequebatur, μελεδῶνας, id est, omitte curas omneis. Vicinum Marium, lumen esse] P. Victorius uocem lumen delet. Manutius retinet: & ita hunc locum declarat. Scito Marium uicinum esse mihi, seu uillæ meæ, luminis loco: seu æque gratum atque opportunum, ac, lumen: Nam quæ lumine carent loca, minus iucunda sunt.

IN EPIST. 10.

Virum te putabo, &c.] id est fortem & patientem, & malis inuictum, si potueris ferre, id est patienter legere, seu audire tam indoctum poema hominem non putabo. id est, putabo te omnis humanitatis expertem, ferum, immanem, seu sensus expertem.

IN EPIST. 12.

Callisthenes uulgare, ac notum negotium] Sic legendum censet Muretus Var. lect. lib. 2. cap. 5. Ibidemq; uerbum redeo uersu superiore delendum putat.

IN EPIST. 14.

Datas Laude nonis.] Approbata Caroli Sigonij coniectura sic edendum curaui. Est autem Laus oppidi nomen. quàm si de multa nocte euigilassent] Sic emendauit Err. Stephanus, & rectè: quanquam uigilassent ferri potest. Vtrum uoles &c.] id est. utrum aduoles ad me. Locus est aliquanto obscurior, & fortasse mendosus. Sed potest tamen sententia aliqua ex eo elici. Idibus

Quinct fænus fuit 33.ex 3.] *Id est duobus trientibus ex triente. Credibilius autẽ est hanc notam esse trientis 3. quã 2. ut recte conijcit Manutius.*

IN EPIST. I. LIB. III.

Tectorium ut concinnum fit] *P. Manutius legit,* tectorium ut continuum fit: *& ita declarat, nerimas agat, ne uitium faciat.* Ego concinnum *malo.*

Nunc hoc uel hieme, &c.] *Huius loci restitutio debetur P. Manutio maxima ex parte. Nam nos quoque aliquid attulimus: non quod quicquam addiderimus: sed quod eas uoces, quas delebat Manutius, retinuerimus, & quod uoces* hieme & æstate, *alijs locis posuerimus: quod denique* æstate, *non* in æstate *ediderimus: existimantes ex his duobus* hieme æstate, *factum esse* honestate, *nominibus loco suo motis. Vnum mutauimus, nempe pro* æstiuum locum. æstiui locum *edendum curauimus. paullo post, quod* subiectum cubiculis, *excudi iussimus, in hoc eum prorsus secuti sumus. Licet tamen* cubiculo *legere, quemadmodum Malaspina testatur in codice Faerni scriptum esse.* & silua uindicata.] *Sic emendat Adr. Turnebus.* Vindicata *autem, id est purgata & rebus alienis & superuacaneis liberata.* Alterum est de Caluentii Marii.] *legendum fortasse est, de Calueni Matij oratione.*

Scilicet quo erant suauiores] *Sic edendum curaui. Nam* sed *aduersantis particula, ad hunc locum non quadrabat,* scilicet *mire quadrat: Et* sed, *seu* set. *pro* scilicet *a librarijs illis sæpe scriptum esse uidemus.* Nihil te recordari de te.) *aut sic legendum est, aut hoc totum* de te *delendum.* De te, *autem, id est, de tuo facto, qui mihi eius*

IN EPIST. 3.

Nunc Cicero, nunc agendum est, ne fr.] *Lege.* Nunc Cicero, nunc hoc agendum est, &c. Cum quolibet antiquorum comparari possint] *Secutus sum* P. *Manutij coniecturam in eo, quòd has duas uoces* quæ uirtutes, *deleui. Sunt enim sine dubio aliena, & ex annotatione nata.*

IN EPIST. 7.

Octauum principem duxit] *id est, octauam centuriam militum ætatis secundæ: qui principes dicebantur. Lege ad hunc locum* P. *Manutium.*

IN EPIST. 8.

Et est uerendum in tam graui uulnere, &c.] *Sic est sine dubio legendum, non ut est in libris omnibus,* & est dolendum. *Sic enim loquuntur Latini:* uerendum est ne, &c. *non* dolendum est ne, &c.

IN EPIST. 9.

Quantulum reliquæ est?] *uel sic legendum, non ut in libris uulgatis,* reliqui est: *uel* quantulum reliquum est?

IN EPIST. 10.

Et dignitatem, si contig n. conf. exit. q. opt. perfructurus es] *Sic iam pridem emendaram in meo codice: quam coniecturam multo nunc magis amplector, cum idẽ* P. *Manutius placere uideo. Admonui autem in comment. Lucretianis ueteres coniungere solitos uerbum* perfruor *cum accusandi casu. Lucret. lib.* 3. Omnia perfructus uitai præmia marces.

IN EPIST. 12.

Nihil ego non possum in sororis meæ, &c.]

Sic est legendum. negatio enim aberat ab omnibus libris, ante uerbum possum.

IN EPIST. 14.

Et laudem maximam sequebatur.] *Err. Stephanus legendum censet.* assequebatur, *seu* consequebatur: *quod non improbo: sed tamen lectionem receptam non mu to.* Nisi forte utrumque tu.] *Sic legendum libris omnibus inuitis. sic enim loquuntur Latini:* Si forte, nisi forte: *nunquam,* nisi fortasse. quàm in uictoria grati reperimur.] *Omnino* reperiuntur *legendum puto, ut est scriptum in libris antiquis: nam subintellig.* homines, *quod est usitatissimum scriptoribus omnibus & Græcis & Latinis.*

IN EPIST. 16.

Pudeat me concupiscere fortunam, cuius nomen susceperit an consularis, an Cicero?] *Secutus sum utriusque scripturæ uulgatæ & ueteris uestigia: nihil de meo addidi nisi quod* pudeat, *quod est in uulgatis retinus, cum illi habeant,* pudet. *In eo præterea a manuscr. discessi, quòd* an Cicero, *edendum curaui, pro* an Ciceronis est? *Non displicet mihi tamen amici cuiusdam mei conjectura sic reponentis:* cuius nomen susceperit & consularis & Cicero? *Aliquanto post, pag prox. Leonardum Malaspinam secutus sic edendum curaui.* Ego certè quin eum ipsa te bellū geram, &c. qua deterrear, &c.

IN EPIST. POSTREMAM.

Obsurdescunt enim magis.] *sic reposui, libris omnibus reclamantibus. Neque uero dubium est, quin ita sit legendum, & uulgata lectio* obdurescunt *reijcienda.*

IN EPIST. AD BRVTVM NON ITA PRIDEM REPERTAS.

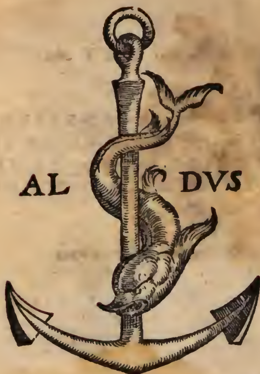
NOS *has epistolas ut a Germanis editæ sunt, ita lectori ferè reddidimus, nisi quòd secundam a tertia separauimus, cum hæc sit* Bruti, *illa* Ciceronis. *Sed admonendus est lector, earum ordinem esse perturbatum & eo ordine legendas, in quem eas redegit homo doctißimus* Carolus Sigonius. Prima *igitur est:* Cum hæc scribebam, &c. *ut hic & Ciceronis est.* Secunda, Planci animum, &c. *ut hic: & Ciceronis est. Est autem lacera ab extremo: desinit enim sic:* .monstrum in rep est, sed quo. ** *Tertia est ea, cuius initium est,* Literas tuas ualde, &c. *estque* Bruti: *quæ hic est quinta, & connectenda cum ea, quæ hic est terna, ibi,* non amisisse: quam sic, &c. (*Nam operæ mendose huc coniecerunt has duas uoces*, sed quo: *quæ sunt ex epistola secunda) hoc modo:* Hoc magis doleo, Asiam nos amisisse: quam sic uexari, &c. *Quarta est:* Datis manè a. d. III. id. Apr. Scaptio literis, &c. *quæ hic item quarta est: & Ciceronis: cuius extrema uerba.* Mihi crede, non erit, *connectenda sunt cum extremis eius, quæ hic quinta est*: at in Asiam censeo persequendum. nihil mihi uideris hoc tempore melius acturus. *Deinceps, subsequi debet ea, quæ hic sexta est:* Quòd egere te duabus, &c. *Quinta est ea, quæ hic septima est,* Ciceronis, Quæ literæ tuo nomine, &c.

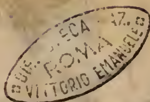
FINIS.

REGISTRVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ,
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK
LL MM NN OO PP QQ RR SS TT
VV XX YY ZZ, AAA BBB CCC DDD.

Omnes ſunt Quaterniones.

AL DVS

ECA NZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE